

Doktori (PhD) értekezés

BAKONYI ZSUZSANNA

Magyar nyelvű írásbeliség a 16. századi Nagyszombatban

Témavezető

Prof. Dr. Bessenyei József, DSc

A doktori iskola vezetője

Prof. Dr. Romsics Ignác, az MTA rendes tagja

Eszterházy Károly Egyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola

Eger

2017

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	5
1.1. A kutatás keretei	5
1.2. Historiográfiai áttekintés	6
1.3. A misszilisek feldolgozásának és kiadásának módszertani alapvetése	8
II. A magyar nyelvű írásbeliség kibontakozása	12
2.1. Szóbeliségtől az írásbeliségig	12
2.2. A magyar nyelvű írásbeliség elterjedése	14
III. Nagyszombat városa a 16. században	25
3.1. A város felemelkedése	25
3.2. A város megerősítése és védelme	29
3.3. Nagyszombat mint regionális központ	32
3.4. Nagyszombat a reformáció századában	35
3.4.1. Huszár Gál, Huszár Dávid és Sibolti Demeter Nagyszombatban	37
3.4.2. Oláh Miklós és Telegdi Miklós működése	40
3.4.3. Szerzetesrendek Nagyszombatban	44
3.5. Nagyszombati polgárok a források tükrében	46
3.5.1. Gazdasági elit	54
3.5.1.1. Baráti Fábián	55
3.5.1.2. Sánta Ambrus	57
3.5.1.3. Sánta Pál és Irsaszegi Máté	58
3.5.1.4. Thököly Sebestyén és Trombitás János	59
3.5.2. Politikai elit	60
3.5.2.1. Kalmár Imre és Nyilas István	65
3.5.2.2. Budai János és Linder Sebestyén	67
3.5.2.3. Zsámboky Szabó Péter és Mogor Péter	68
3.5.2.4. Boltmár Farkas és Horvát Iván János	70
3.5.2.5. Pajzsgyártó Mátyás és Lingl Kristóf	71

IV. A misszilisek bemutatása	73
4.1. A magyar nyelvű városi írásbeliség kibontakozása.....	73
4.2. A magyar nyelvű misszilisek szerkezete	82
4.3. A magyar nyelvű misszilisek kiadástörténete	84
4.4. A misszilisek témái.....	91
4.4.1. Adósság, kezesség.....	92
4.4.2. Fogva tartás	96
4.4.2.1. Saját érdekekben írt segítségkérő levelek	98
4.4.2.2. Közbenjáró levelek.....	100
4.4.2.3. Fogva tartás mint szankció.....	102
4.4.3. Rágalmazás, becsületsértés, testi sértés	103
4.4.3.1. Éktelen és becsúszó szavak.....	105
4.4.3.2. Testi sértés.....	107
4.4.4. Női levelek	109
4.4.4.1. Nők a gazdaságban.....	110
4.4.4.2. Női rágalmak, női tanúk.....	112
4.4.5. Kölcsönök: szolgáltató emberek és tárgyak.....	114
4.4.6. Galántai Esterházy Ferenc kapcsolata Nagyszombat városával	117
4.4.7. Nagyszombat város információs hálózata	122
4.4.7.1. Bécs	122
4.4.7.2. Pozsony	126
4.4.7.3. Érsekújvár, Esztergom, Komárom, Győr.....	128
4.4.8. Országgyűlési követjelentések.....	133
4.4.8.1. Az 1567-es pozsonyi országgyűlés	135
4.4.8.2. Nagyszombat város követei	137
4.4.8.3. Mindennapok a diétán	139
4.4.8.4. Az ideális követ és feladatai.....	141
4.4.8.5. Az országgyűlésen elért eredmények.....	143
4.4.9. Török jelenlét.....	146
V. Összegzés	149
VI. Okmánytár.....	153
6.1. Az okmánytár tárgya	153

6.2. A forrásközlés elvei	154
6.3. Az okmánytár tartalomjegyzéke	158
6.4. Szövegközlés	167
6.5. Személynév mutató.....	363
6.6. Helynévmutató.....	384
6.7. Bibliográfia.....	398
VII. Köszönetnyilvánítás.....	430
VIII. Idegen nyelvű összefoglalók	431
8.1. Summary.....	431
8.2. Resume	433
8.3. Zusammenfassung	435

I. Bevezetés

1.1. A kutatás keretei

A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárban őrzött, páratlanul értékes 16. századi misszilisgyűjteményre egyetemi éveim alatt hívta fel a figyelmemet későbbi témavezetőm, Bessenyei József professzor úr. Doktori ösztöndíjasként a Magyar Ösztöndíj Bizottság jóvoltából módomban állt az irategyüttest több hónapnyi nagyszombati kutatásaim során alaposabban megismerni. Munkám céljaul a legelső magyar nyelvű nagyszombati levelek kritikai kiadásának elkészítését, és ehhez kapcsolódóan a magyar nyelvű hivatali írásbeliség kezdetének feltárását, a Nagyszombat felemelkedéséhez vezető gazdasági, társadalmi és kulturális okok megvilágítását, valamint a város 16. századi mindennapjaiba való betekintést tűztem ki.

Nagyszombat 16. századi történetét, arculatát alapvetően meghatározták a Kárpát-medencén belül lezajlott változások, amelyek közül az Oszmán Birodalom terjeszkedése, a kettős királyválasztás után kialakult új politikai helyzet és a reformáció terjedése emelendő ki. A politikai határok módosulása természetesen kihatott a gazdasági viszonyokra is. Ebben a számos alapvető változást hozó korszakban Nagyszombat városa is lényegesen átalakult. Lakosainak száma ugrásszerűen megnőtt, és a település a környék gazdasági centrumává lépett elő, sőt, a következő évszázadban a kulturális, az oktatási és az egyházi vezető szerepet is megszerezte. Bár a szakemberek érdeklődésének középpontjában eddig jobbra Pázmány Péter munkássága és az egyetemalapítás ténye állt, ennek ellenére újabban a magyar és szlovák kutatók is kellő figyelmet fordítanak a kevésbé feltárt 16. század eseményeire.

A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában található, figyelemre méltó levélgyűjtemény mintegy ötezer darab 16. századi misszilist számlál, ezen kívül kutathatóak még a korszakból többek közt a végrendeletek (*Testamenty/Testamenta* 1511–1630), az adásvétellel kapcsolatos megerősítések (*Quietantiae* 1502–1699), az adóslevelek (*Obligaciones* 1529–1795), a városi polgárság hivatalos ügyeivel kapcsolatos iratok (*Deputationalia* 1530–1699), a jogügyletekről vezetett jegyzőkönyv (*Magistrátne protokoly /Liber protocolli fassionalis* 1546–1607), az adó- (*Danové Knihy* 1529–1591) és

számadáskönyvek (*Účtovné Knihy* 1394–1922), a plébánia számadáskönyvei (*Liber Beneficiorum* 1481–1541) valamint a tanúkihallgatások jegyzőkönyvei (*Inquisitiones* 1540–1599) is. Vizsgálódásaink középpontjában a misszilisgyűjtemény – ezen belül is a magyar nyelvűek – állnak, mindemellett eredményeink kidolgozásához a rendelkezésünkre álló minden forrás adatait felhasználtuk.

1.2. Historiográfiai áttekintés

A magyar várostörténet-írás kezdetei a 19. század végére és a 20. század elejére nyúlnak vissza, amikor az urbanizáció hatására a városok iránti általánosabb érdeklődés megnövekedett. Ekkor szerkesztette Borovszky Samu a *Magyarország vármegyéi és városai* című sorozatot, amelyben a kötet szerzői az ősidőktől kezdve követték nyomon a helységek történetét egészen a saját korukig. A Pozsony megyében fekvő Nagyszombat leírását Marton József készítette el. Művét a szerző 1895-ben *Nagyszombat* címmel különlenyomatként is megjelentette. A várossal kapcsolatos eseménytörténet ismertetésén túl – amely IV. Béla király uralkodásától kezdve egészen a 19. század végéig terjed – a mű értékes adatokat szolgáltat Nagyszombat fekvésével, eredetével, nevével, címerével, lakosságának társadalmi szerkezetével és a települést ért csapásokkal (tűzesetek, járványok stb.) kapcsolatban. A város egykori és 19. század végi topográfiajának pontos leírását is megtaláljuk itt, a városháza, színház, kórház, várostorony, városfalak, templomok, érseki palota, iskolák történetének rövid leírásával együtt.

Marton József műve után egy évvel jelent meg Zöld János *Nagyszombat szabad királyi város történeti múltja* című összefoglalása. Áttekintését a szerző II. Béla király uralkodásától kezdte és az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc idejével fejezte be. A hangsúly Nagyszombat kiemelkedő kulturális szerepére helyeződött, és részletes bemutatásra került az egyház és az oktatás helyzetének alakulása. Zöld a település virágkorának Pázmány Péter politikai szereplését és az iskolák körüli tevékenységét tartotta. Írásában megtaláljuk a később sokak által ismételt hasonlatot, amely szerint: „Az ő idejében Nagyszombat oly szerepet játszott Magyarországon, milyent Róma az egész keresztény világban. Ismeretes Nagyszombat <<Kis Róma>> elnevezése.”¹

¹ ZÖLD 1896. 13.

Mind Marton József mind Zöld János városleírására jellemző, hogy a szerzők a rendelkezésükre álló és Nagyszombattal kapcsolatos összes információ átadására törekedtek függetlenül attól, hogy az meghatározó volt-e a település szempontjából vagy nem.

A szlovák szerzők közül Štefan Kazimír kutatásai mind a mai napig alapvetőek. *Nagyszombat szociális–gazdasági struktúrája a késői feudalizmus korában* című tanulmánya a *Világtörténet* című folyóiratban is megjelent.² Több, témánk szempontjából fontos műve magyarul is olvasható.³ Štefan Kazimír nevéhez fűződik a város kora újkori történetének (1526–1849) igen részletes összefoglalása, amely a Jozef Šimončič és Jozef Watzka által szerkesztett, Nagyszombat történetét szabad királyi várossá válásától a 20. század közepéig tárgyaló kötetében látott napvilágot.⁴ Az egyik szerkesztő, Jozef Šimončič, szintén a város kora újkori történetének kutatója és tudós levéltárosa volt, aki leginkább a nagyszombati egyetem történetét, továbbá Pázmány Péter és a jezsuiták munkásságát kutatta.⁵

Štefan Kazimír ajánlotta Granasztói György figyelmébe az 1579-től rendszeresen vezetett nagyszombati adójegyzékeket, amelyekből a magyar történész *A barokk győzelme Nagyszombatban. Tér és társadalom 1579–1711* címmel nagydoktori értekezést készített.⁶ A városi adójegyzékek különleges értéket képviselnek, mivel európai viszonylatban is ritkaság számba megy az ilyen hosszú időtartamon át folyamatosan vezetett, változatlan szempontokat követő, részletes forrás. A kötet hasznos segédanyaga még a városról készített 38 darab térkép, Nagyszombat utcaneveinek latin, magyar és mai szlovák nyelvű táblázata, a település lélekszámának és terményadatainak összefoglalása, és mindazok a kimutatások, amelyek a házadót fizetők és az ingatlanok számáról tájékoztatnak.

A városi adójegyzékek feldolgozásához alaplűnek minősül Mária Bott'ánková Nagyszombat 16. századi topográfiájáról szóló munkája,⁷ amelyben a háztulajdonosok utcák és évszámok (1536, 1538, 1556, 1579, 1584) szerinti felsorolása található. Az összefoglalás adatokkal szolgál a polgárok vagyoni rétegződésének és társadalmi helyzetének megállapításához is.

² KAZIMÍR 1976/b.

³ Pl.: *Adalék a XVI. és XVII. századbeli árak és bérek fejlődéséhez* (KAZIMÍR 1976/a.) vagy *Magyarország külkereskedelmi forgalmának színvonala a XVI. században* (KAZIMÍR 1978.)

⁴ ŠIMONČIČ 1988. 73–132.

⁵ *Dejiny Trnavskej univerzity 1635–1777*, Zost.: Alžbetou HOLOŠOVOU, Trnava :2012., *Trnavská univerzita 1635–1777* Zost.: Jozef ŠIMONČIČ Trnava: Trnavská univerzita, 1997., ŠIMONČIČ, 1980, 1998.

⁶ GRANASZTÓI 2004.

⁷ BOTT'ÁNKOVÁ 1980.

Branislav Varsik a legkorábbi szlovák nyelvű nagyszombati misszilisek kritikai kiadásához fűzött bevezető tanulmánya – a történeti áttekintésen túl – a szlovák nyelvű írásbeliség kialakulását és elterjedését veszi górcső alá.⁸ A kritikai kiadást részletes jegyzetapparátus teszi teljessé, ami a magyar nyelvű levelek megjelentetéséhez is jól hasznosítható. Adattárként szolgál továbbá a *Deutschsprachige Handschriften in Slowakischen Archiven. Von Mittelalter bis zur Frühen Neuzeit*,⁹ amely Nagyszombat legkorábbi német nyelvű leveleinek regesztáit tartalmazza 1550-ig.

Németh Gábor a 16–17. századi nagyszombati végrendeletekről összeállított tanulmányában fejtette ki véleményét a nagyszombati polgárok életkörülményeiről, tárgyi hagyatékáról és a testamentumok írásbeliségéről.¹⁰ Újabban Bessenyei József vizsgálta a város 16. századi történetét *Menekültek* című monográfiájában¹¹ és számos tanulmányában,¹² rámutatva a század során végbement politikai, gazdasági és társadalmi változásokra. Kutatásai megvilágítják Nagyszombat etnikai összetételében és lélekszámában bekövetkezett változásokat, ismertetik azok okait, valamint sokoldalúan felvázolja a település gazdasági megerősödését. J. Újváry Zsuzsanna a katolikus egyház és a protestantizmus képviselőinek küzdelmét festette le a *Katolikus papot vagy prédikátort?* című tanulmányában.¹³ A témát a város leggazdagabb polgára, Thököly Sebestyén működésén keresztül világítja meg. Adott tehát egy többé-kevésbé feltárt keret Nagyszombat 16. századi történetével kapcsolatban, amelybe jól illeszthetőek a fennmaradt misszilisekből nyerhető új adatok.

1.3. A misszilisek feldolgozásának és kiadásának módszertani alapvetése

A nemzeti nyelvünkön írt levelek kiadására vonatkozó igény nem új keletű. Már a 19. század közepén megkezdődött az ismert dokumentumok publikálása, és az érdeklődés azóta is többé-kevésbé folyamatos. A magyar nyelvű írásbeliség hajnalán kiadott misszilisek általában egy

⁸ VARSIK 1956.

⁹ DH 2008.

¹⁰ NÉMETH 1995.

¹¹ BESSENYEI 2007.

¹² BESSENYEI 2008, 2009, 2012, 2013.

¹³ J. ÚJVÁRY 1994.

személyhez, (pl.: Nádasdy Tamás,¹⁴ Telegdy János és Pál,¹⁵ Batthyány Ferencné Svetkovics Katalin¹⁶) tisztséghez (pl.: budai pasák¹⁷) vagy helyhez (pl.: Sopron városa¹⁸) kötöttek, de megjelentek vegyes tárgyú kötetek (Négyszáz magyar levél,¹⁹ Magyar hölgyek levelei²⁰) is. A legelső magyar nyelvű iratok szisztematikus feltárására és kritikai kiadására, az átírási elvek legrészletesebb leírására a *Középkori leveleink*²¹ című forráskiadvány vállalkozott, amely 1541-ig vonultatja fel a magyar nyelvű leveleket. A megjelent források megismerése után még inkább meggyőződhetünk a nagyszombati anyag páratlan értékéről, amely leginkább sokszínűségében és nagy mennyiségében rejlik, hiszen a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fiókleveletára mintegy másfél ezer 16. századi magyar nyelvű levelet őriz.

A nagyszombati irategyüttes legkorábbi darabjainak összegyűjtését és időrendben történő kiadását a szlovák történészek kezdték meg, majd a német szakemberek folytatták fél évszázad elteltével. Megjegyzendő, hogy amíg a szlovák/cseh nyelvű levelek kritikai kiadásban jelentek meg,²² addig a német nyelvűek csupán regeszta formájában.²³ A 16. századi magyar nyelvű nagyszombati iratok közül néhányat véletlenszerűnek tűnő válogatással Döbrentei Gábor adott közre a 19. század közepén.²⁴ Mindemellett fontosnak tartjuk a magyar nyelvű nagyszombati levelek szisztematikus feltárását és a szlovák/cseh nyelvűekhez hasonlóan kritikai kiadásban való megjelentetését, hogy azok megkönnyítsék a további történeti és nyelvtörténeti kutatásokat.

A vizsgált forráscsoport heterogén, sok szempontból elemezhető iratanyag. Dolgozatunkat három fő részre tagoltuk. Az elsőben a hangsúlyt a magyar nyelvű hivatali írásbeliség megindulásának bemutatására, a másodikban Nagyszombat város 16. századi

¹⁴ KÁROLYI Árpád – SZALAY József: *Nádasdy Tamás családi levelezése*. Budapest: Atheneum Nyomda, 1882., „*Szerelmes Orsikám...*” *A Nádasdyak és Szegedi Körös Gáspár levelezése*. Vál.: VIDA Tivadar. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988., ÖZE 1996.

¹⁵ *Két vitéz nemesúr Telegdy Pál és János levelezése a XVI. század végéről*. Közzétette: ECKHARDT Sándor. Budapest: Pázmány Péter Tudomány Egyetem Magyarságtudományi Intézete, 1944.

¹⁶ TERBE Erika: *Batthyány Ferencné Svetkovics Katalin levelei 1538–1575. Régi Magyar Levéltár 3*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2010.

¹⁷ TAKÁTS – ECKHART 1915., BAYERLE, Gustav: *Ottoman Diplomacy in Hungary. Letters from the Pashas of Buda 1590–1593*. Bloomington, 1972.

¹⁸ *XVI. századi magyar nyelvű levelek Sopron szabad királyi város levéltárából*. Közli: HÁZI Jenő. Sopron: Székely és Társa Könyvnyomdája, 1928., DOMINKOVITS 1996.

¹⁹ SZALAY 1861.

²⁰ DEÁK 1879.

²¹ HEGEDŰS – PAPP 1991.

²² VARSIK 1956.

²³ DH 2008.

²⁴ RMNy 2, 3.

történetével kapcsolatos információkra, a levelekben gyakran szereplő személyek életútjának és működésének bemutatására, a harmadikban pedig a misszilisek legfőbb témáinak körüljárására helyeztük.

A levelek döntő többségét Nagyszombat bírójának vagy tanácsának címezték, ezért tanulmányozásuk során a magyar nyelvű hivatali írásbeliség megindulását követhettük nyomon. Ennek során azokat a művelődés-, társadalom- és politikatörténeti hatásokat kerestük, amelyek elősegítették a 16. századi iratok létrejöttét. Az első fejezetben a nemzeti nyelv használatát mindhárom országrész kapcsán érintettük, így a királyi országrész mellett az erdélyi és a hódolt övezet magyar nyelvű írásbeliségének sajátosságaira is kitértünk. A hangsúlyt a városi, és ezen belül főként Nagyszombat írásgyakorlatára helyezzük, feltérképezve a különböző iratcsoportokban (misszilisek, tanácsülési jegyzőkönyvek, tanúkihallgatások, végrendeletek, különböző céhek iratai, követjelentések) a magyar nyelv előfordulásának körülményeit. Voltaképpen azt boncolgatjuk, hogy a nemzeti nyelv mikor, miért, és milyen jellegű és súlyú esetekben jelentkezett először.

A magyar nyelv megjelenése, majd a 16. század utolsó harmadában keletkezett levelekben való többségbe kerülése szoros összefüggést mutat az ország történetének alakulásával. Disszertációnk második egységében arra a kérdésre kerestük a választ, hogy Nagyszombat milyen helyet foglalt el a magyar városhálózatban, és ez a pozíció hogyan változott a 16. század folyamán. Álláspontunk kialakításához a városban végbemenő belső és a Nagyszombathoz köthető, de az egész országot érintő folyamatokat is körüljártuk.

A belső átalakulások feltérképezéséhez a társadalom – ezen belül is a városi elit – egyes tagjainak életútját és kapcsolatrendszerét tártuk fel, valamint kiemelt figyelmet fordítottunk a római katolikus főpapok és a protestáns prédikátorok küzdelmére, amely az egész korszakra rányomta bélyegét. Figyelmünk középpontjában a két fél összeütközéseinek eredményei, és azok a mindennapi életre gyakorolt hatása állt. Részletesebben tárgyaltuk a városban lezajlott országos jelentőségű eseményeket (országgyűlések, zsinatok, az Oszmán Birodalom terjeszkedése), valamint nagy hangsúlyt helyezettünk Nagyszombat információs hálózatának megvilágítására, hogy ezek segítségével a várost elhelyezhessük a magyar városhálózatban, és pozíciójának változásait nyomon követhessük.

A terjedelmes levélgyűjtemény a mindennapi élet gazdag tárháza. Dolgozatunk harmadik részében a misszilisekben körvonalazódó, s igen gyakran érintett témaköröket

jártuk körül. Mivel a nagyszombati misszilisek jelentős részben üzleti jellegűek, azaz valamilyen módon a városi lakosok kereskedelemmel, kézművességgel, pénzforgalommal kapcsolatos tevékenységéhez kötődnek, elsőként az adósság és a kezesség kérdéskörét tárgyaltuk. Vizsgálódásunk fókuszát a tartozás mértékére, és a korban általánosan elterjedt körbetartozások sűrű hálójának felfejtésére helyeztük. A fogva tartással kapcsolatban azt a kérdést jártuk körül, hogy a misszilisekben gyakran emlegetett árestáció a valóságban végrehajtott büntetésként vagy inkább csak fenyegetésként funkcionált. A rágalmazás és becsületsértés esetében annak jártunk utána, milyen típusú verbális erőszak készítette levélírára a sértett feleket. Szükséges felhívunk a figyelmet arra, hogy ezek a levelek a magyar nyelvtörténetnek is kiemelkedően értékes forrásai.

A kölcsönök fajtáit elemezve Nagyszombat és környékének kapcsolatáról alkothattunk képet, míg az országgyűlési és egyéb követjelentések által a város információs hálózata és polgárainak érdekérvényesítő képessége tárult elénk. A ritkaságuk miatt különleges értéket képviselő női leveleket, a nők a város társadalmában és gazdaságában betöltött szerepét külön alfejezetben tárgyaltuk. Választ kerestünk arra a kérdésre, hogy a női munka mely formái jelentek meg a forrásokban, és hogy a gazdasági folyamatokban való probléma jelentkezésekor az asszonyok jellemzően milyen megküzdési stratégiát választottak. Az utolsó részben azt a kérdéskört vizsgáltuk, hogy a Magyarország 16. századi történelmét alapvetően meghatározó török jelenlét mennyiben befolyásolta egy olyan település mindennapjait, amelyet az ellenség közvetlenül nem veszélyeztetett.

II. A magyar nyelvű írásbeliség kibontakozása

2.1. Szóbeliségtől az írásbeliségig

A középkori Európában a társadalmi érintkezés eleinte még a szóbeliségen nyugodott. Abban a korban az írás használata jobbra a hivatali ügyintézéshez és a gazdasági tevékenységhez kapcsolódott, ezért a tárgyalt időszakban nagyon kevesen rendelkeztek az írás és az olvasás ismeretével.²⁵ A kora újkor kezdetétől azonban jelentős változások történtek az európai művelődésben, aminek következményeként a 18. század végére Európa fejlett nyugati régióiban a férfiaknak mintegy fele már el tudta olvasni az újsághíreket, sőt egyre többen levelet is tudtak írni.²⁶ Az írás használata széles körben elterjedt. Robbanásszerűen megnőtt az írott dokumentumok száma és a szóbeliség fokozatosan tért vesztett.

E hosszú folyamatot és az ennek eredményeképpen létrejövő alapvető változást számos tényező segítette elő. Meghatározó jelentőségűnek számított a könyvnyomtatás elterjedése, a könyv egyre olcsóbbá és gyakoribbá válása, illetve az a tény, hogy mind több dolgot, eseményt foglaltak írásba. Az egyre központosítottabbá váló kora újkori állam az élet újabb és újabb szektorára terjesztette ki az írásbeliséget, ráadásul a humanizmus elterjedésével az írás az emberi élet általános kifejező eszközévé vált. A változás forradalmi módon, de nem gyorsan zajlott le. A tömeges írástudás, az írás mindennapi használata csak lassan, évszázadok alatt hódította meg Európát.

Magyarország az írástudatlanság leküzdésében is igyekezett követni a kontinens fejlett területeit. Hollandiához, Angliához képest ugyan elmaradottnak tűnt, a tőle keletebbre fekvő területekkel összehasonlítva viszont jól látszott viszonylagos fejlettsége.²⁷ A középkori Magyar Királyságban a szóbeliség a beszélt nyelvek számától függően a kezdetektől fogva mindig is többnyelvű volt, míg az írásbeliséget a latin rítusú kereszténység felvételének megfelelően alapvetően egyetlen tanult nyelv, a latin határozta meg. Az egyház mint saját nyelvvel, jogrendszerrel és bíraskodással rendelkező, nemzetek feletti intézmény, döntő szerepet játszott az írásbeliség kibontakozásában.²⁸ A latin nyelv használata miatt a

²⁵ HAJNAL 1933. 212.

²⁶ TÓTH 1996. 7.

²⁷ TÓTH 1996. 7.

²⁸ SOLYMOSI 2011. 484.

magyarországi írásbeliség szinte az egész középkoron át megmaradt kancelláriai írásbeliségnek.

A Magyar Királyságban az írásbeliség területe a 15. század derekától kezdett látványosabban növekedni. A világiak ettől az időponttól kezdve vettek részt egyre nagyobb számban a hazai és külföldi iskolázásban. Új káptalani és kolostori iskolák nyíltak, amelyek diákjai nem feltétlenül tudtak elhelyezkedni a királyi és egyházi kancelláriákon, így ők levélíróként, jegyzőként vagy gazdatisztként a városok, illetve nagyobb birtokosok szolgálatába álltak.²⁹ A 15. században lejátszódó átalakulást szembevetően jellemzi, hogy Hunyadi János, az ország kormányzója még nem tudott írni (csak olvasni), ugyanakkor fia már egyike volt Európa legműveltebb fejedelmeinek.³⁰ Az 1491. évi pozsonyi békeokmányra a magyar delegáció egyik tagja sem tudta a nevét aláírni. Sem Báthori István nem látta el kézjeggyével a dokumentumot, jóllehet akkor már húsz éve az országbírói és tizenkét éve pedig az erdélyi vajdai méltóságot viselte, sem Guthi Ország László királyi lovászmester. Tudjuk, hogy Báthori István helyett unokaöccse, Báthori György írt alá, míg Guthi Ország László és Rozgonyi László kamarásmester helyett Bakócz Tamás győri püspök szignálták az iratot. Ha az említett nagyurak neveltetéséhez nem tartozott hozzá a műveltség alapelemeinek elsajátítása, akkor a nemesség szélesebb rétegeinek képzettségéről sem feltételezhetünk hasonlót.³¹ Az írástudást a késő középkorban és a kora újkor elején általában azok a személyek szerezték meg, akik a későbbiekben is értelmiségi pályán kívántak mozogni.

Írástudókra elsősorban az államigazgatás tartott igényt: a kancelláriák, bíróságok, vármegyék és a hiteles helyek. Utóbbiak nagy szerephez jutottak a magánjogi írásbeliség lebonyolításában, bekapcsolódtak az udvari ügyintézésbe, s végül, de nem utolsó sorban világi férfiakat is foglalkoztattak. A nagybirtokosok uradalmaik igazgatásának hatékonyabbá tétele miatt igényelték az írástudók jelenlétét. Mindebből az következett, hogy az írástudás mestersége nem anyanyelvi, hanem latin iskolázottságon alapult, mert hagyományosan a latin volt az igazgatás és a jog nyelve. Azoknak, akik ezt a pályát választották, illet megtanulniuk hibátlanul, igényesen fogalmazni latinul, de a magyart írásban soha nem kellett használniuk. Ez a szokás eleinte annyira lassan nyert teret, hogy az érintettek a 15. században is latinul fogalmazták meg a magánleveleket. Mi több, az írástudásnak nem volt jelentős társadalmi

²⁹ ISTVÁNYI 1934. 15.

³⁰ ISTVÁNYI 1934. 16.

³¹ ENGEL Pál: *Thuróczy János és krónikája*. In: THURÓCZY János: *A magyarok krónikája*. Ford.: Horváth János. Budapest: Helikon, 1986. 411. Erről az eseményről, az írásbeliség szűk körű használatának bizonyítására többen megemlékeznek pl.: FRAKNÓI Vilmos: *A Hunyadiak és Jagellók kora*. Bp., 1890. 352., TÓTH 1996. 7.

presztízse, ezért nem az előkelő nemesek sajátították el, hanem sokkal inkább szegényebb társaik; lényegében véve azok, akiknek vagyonából éppen csak futotta iskolázásra, és akik számára egy szerény kancelláriai hivatal elérése is társadalmi emelkedést és viszonylagos jó megélhetést biztosított.³²

A Hunyadi Mátyás korában megnövekedő magyar nyelvű laikus írástudó réteg kialakulásával egyidejűleg a vidéki nemesség körében is megindult a hivatalos iratok készít(tet)ése. Az egyre gyarapodó magánokleveles gyakorlat elősegítette a magyar nyelvű írásbeliség megszületését. Ezeknek az iratoknak a latinsága már nem humanista tisztaságú, amit mutat, hogy az oklevélíró fogalmazása, stílusa, mondatszerkesztése a magyar gondolkodásmódot tükrözi. A szabályokhoz alig kötött, nem szervezett magán írásbeliségben a fejlődés iránya egyre inkább a latin nyelv hungarizálódásához, majd magához a magyar nyelvű írásbeliséghez vezetett.³³

A 15. század végén kezdődő folyamatban, amely a hangsúlyt a szóbeliségről az írásbeliségre helyezte át, a török terjeszkedésnek is fontos szerep jutott. Az oszmán hódítás nemcsak az országot szakította szét, hanem annak eredményeként családokat is, s az egymástól nagy távolságra került családtagok írásban tartották egymással a kapcsolatot. A közeli rokonoknak nehezükre esett egymást látogatni, s nem jutottak el a távoli birtokaikra sem, így a személyes találkozást gyakori levélváltással igyekeztek pótolni. A szintén hadi események által indukált városi lakosságnövekedés pedig az ügyintézés folyamatának meghosszabbodását, illetve az addig szóban elintézett ügyek írásban való rögzítését hozta magával. Az ezzel párhuzamosan végbemenő kereskedelmi forgalomnövekedés az ügyintézés menetének rögzítését, a felmerülő problémáknak lejegyzését eredményezte. A változások az írásbeliség szélesebb körű térnyerését, mindennapivá válását katalizálták.

2.2. A magyar nyelvű írásbeliség elterjedése

Az 1526 előtti időszakban egymástól függetlenül két központban – a királyi udvarban és a kolostorokban – kezdett formálódni a magyar irodalmi nyelvváltozat. Ebből elviekben kialakulhatott volna egy, a nyelvjárások fölé helyeződő irodalmi nyelv, majd később a nemzeti nyelv.³⁴ A mohácsi csatát követően azonban a királyi udvar elmenekült, mint magyar

³² ENGEL i. m. 411–412.

³³ ISTVÁNYI 1934. 16.

³⁴ BÁRCZI 1963. 204.

királyi udvar a magyar művelődésben megszűnt irányító szerepet játszani. A kolostori irodalmat a török hódítás, a humanizmus és a reformáció pusztította el. A kialakult nyelvi normák azonban nem mentek feledésbe, mert a kora újkori írdeákok, akik az előző évtizedekben szerezték iskolázottságukat, megtartották a középkor folyamán kialakult nyelvi normákat. Mivel a királyi udvar és a kolostorok központi funkciója megszűnt 1526 után a magyar művelődésben, a kulturális irányítást a nagybirtokosok udvarai vették át. Az ország leggazdagabb főurai iskolákat és nyomdákat állítottak fel, könyvek megjelenését finanszírozták, illetve magyar fiatalok külföldi tanulmányújtait támogatták.³⁵

A 16. század folyamán az anyanyelv kibontakozását – mint említettük – számos művelődési tényező segítette. Elsőként és legjelentősebbként a reformáció hatását emelhetjük ki, amely szélesebb tömegekhez fordult, s ezt csak anyanyelven tehetette. A hitújításhoz katalizátorként társult a könyvnyomtatás elterjedése. A nyomtatás nem csupán technikai változást jelentett, hanem a szövegrögzítés jobb megvalósulását, az író szándékának hatékonyabb biztosítását és a hiteles sokszorosítást is. A nyomtatás segítségével olcsóbban és gyorsabban lehetett jelentősebb példányszámot előállítani, növelve az olvasóközönség lehetséges körét. A nyomtatott könyv, füzet, röpirat és kalendárium nagy példányszámával és viszonylag alacsony árával az egész ország lakosságához szólt.

Az anyanyelv művelését a humanista szellem is támogatta. Bár a humanisták alapos klasszikus műveltséggel rendelkeztek, az anyanyelv ápolását is fontos kötelességüknek érezték. Sylvester János *Grammatica Hungarolatina* című munkájában (Sárvár-Újsziget, 1539) a latin mellett a magyar nyelv rendszerének egyes jellegzetességeit is igyekezett felvázolni. *Újszövetség* fordításának (Újsziget, 1541) ajánlásában a szerző magyar disztichonokkal mutatta be, hogy a magyar nyelv alkalmas a klasszikus verselésre, s ebben igen kevés európai nyelv versenyezhet vele.³⁶

A kibontakozó magyar nyelvű gyakorlati írásbeliség kifejlesztésében fontos szerep jutott a magyar nőknek, akik csak kivételes esetben tanultak meg latinul. Általában írni sem tudtak, legfeljebb az olvasás készségét sajátították el. Ilyen körülmények között tőlük származó iratokkal csak ritkán találkozunk: 1515-ből ismert az első nő által írt levelünk, az egyik Révay lány panaszkodik benne apjának.³⁷ A fennmaradt források alapján úgy tűnik, hogy inkább a férfiak írtak nőknek magyar nyelvű leveleket. Valószínű, hogy 1511-ben a

³⁵ HORVÁTH 1953. 4.

³⁶ BÁRCZI 1963. 206.

³⁷ ISTVÁNYI 1934. 23.

latinul kevésbé tudó apácák miatt kellett a somlónásárhelyi nővérek birtokainak urbáriumát magyarul szövegezni.³⁸ A nők és az alacsonyabb társadalmi státuszú, írással rendszeresen nem foglalkozó személyek levelei a 16. század folyamán végig megmaradtak magyar nyelvűnek, annak ellenére, hogy a század vége felé a formulák visszalatinosodása érzékelhető.³⁹ A misszilisek – a korábbi kötött formák szerint, latinul írt iratokhoz képest – szabadabb önkifejezési lehetőséget biztosítottak. Jellegüket elsősorban a címzett és a levélíró közötti kapcsolat és a gyakorlati, mindennapi igények szabták meg.⁴⁰

A 16. században a közép- és felsőfokú iskolázás továbbra is latin nyelven folyt. Az anyanyelvi oktatás az elemi iskolákban kapott teret, és általában az írni és olvasni tudást jelentette. Az írás és az olvasás a társadalom alsóbb rétegeinek körében még a 17. században is ritkaság számba ment. A nyomtatványok beszerzésére inkább a jómódú nemeseknek és a tehetősebb polgároknak nyílt lehetőségük. A jobbágyok anyagi helyzetéből fakadóan nem nélkülözheték iskoláskorú gyermekeik munkaerejét, a taníttatáshoz nélkülözhetetlen könyveket pedig nem tudták megvásárolni.⁴¹ Az írásbeliséget a műveltség fokmérőjének tekintették. A 16. századi magasabb műveltség pedig teljesen latin nyelvű volt. A magasabb fokú protestáns és jezsuita iskolák tananyaga a latin nyelv és a klasszikus műveltség tökéletes elsajátítását célozta meg, így az iskolában megalapozott latin szellemiség az írásbeliségben is éreztette hatását.⁴²

Az 1560. évi nagyszombati zsinat elrendelte, hogy minden katolikus plébános tartson iskolamestert. Az alacsonyabb iskolákból kikerülő írástudók legnagyobb része elment levélíró deáknak. Ezek a deákok lettek a magyar nyelvű írásbeliség legfőbb terjesztői, akik nagybirtokosok, török pasák, végvári vitézek, városok, sőt falvak szolgálatába álltak, s a magyar nyelvet használták írásaikban. Az írásbeliség általánossá válásának hatása az 1540-es években tisztán kivehető. Az ötvenes évektől az ország egészében jelentősen megnőtt a magyar nyelvű iratok száma. Takáts Sándor szavai szerint „hazánk levelezése a 16. század közepén mintegy varázsütésre magyarrá válik.”⁴³

A magyar nyelv kezdetben csak latin nyelvű levelekhez illesztett utóiratok, toldások formájában, később pedig a latin nyelvű megszólító és datálási formák közé ékelt, lényegében

³⁸ KOMÁROMY András: *Levéltári kutatások*. In: Történelmi Tár. 1903. 415–418.

³⁹ ISTVÁNYI 1934. 23.

⁴⁰ BAKÁCS 1966. 21.

⁴¹ BÁRCZI 1963. 198.

⁴² ISTVÁNYI 1934. 63.

⁴³ TAKÁTS 1915. 23.

a levél törzsét jelentő szöveggént jelent meg. A latin nyelv fokozatosan szorult háttérbe, jóllehet bizonyos latin szavak és nyelvtani szerkezetek a magyar nyelvű szövegekben a 16. században mindvégig tetten érhetők.⁴⁴

A kibontakozó magyar nyelvű gyakorlati írásbeliség jól szemléltethető a Nádasdy birtokokon. Nádasdy Tamás maga is magyarul levelezett feleségével és családtagjaival, de familiárisaitól is megkövetelte, hogy magyarul írjanak neki. Leginkább a gazdasággal kapcsolatos apróbb ügyekről, hatalmaskodásokról, törökdülésről és személyi ügyekről tettek jelentést leveleikben. Magyarul vezették továbbá a Nádasdy birtokok számadásait, és egyéb gazdasági iratait is. A Dunántúl másik főúri famíliája, a Batthyány család levéltárában szintén nagy mennyiségű misszilis maradt fenn. A forrásokból megállapítható, hogy a dunántúli nagybirtokok magyar nyelvű írásbelisége hamarabb fejlődött ki, mint az ország északi vagy keleti területein.⁴⁵

A Magyar Királyság területén a 16. század második felében a magyar nyelvű írásbeliség a gyakorlati élet minden területére eljutott. Kisebb jelentőségű magán jogügyletekben magyar nyelvű nyugtákat, zálogleveleket, adósleveleket állítottak ki, illetve elszámolásokat, hivatalos feljegyzéseket, végrendeleteket, fogott bírói ítéletleveleket szerkesztettek magyarul. Mindezek csak kisebb jelentőségű, ideiglenes jellegű ügyekre vonatkoztak. A magyar nyelvű írásbeliség uralkodó műfaja a misszilis lett. A hivatalos, jogi, üzleti vagy magánügyben a jobbágyok, a mezővárosi és a városi polgárok éppúgy magyarul leveleztek, mint a nemesek és a főurak. Ez a nagy tömegű magyar levélváltás alakította ki a magyar okiratnyelvet és -stílust.⁴⁶

A magyar nyelvű írásbeliség a 16. század közepén nagyjából egyidejűleg terjedt el az ország egész területén, igaz, nem egységesen és nem egyenlő mértékben. A nyugati területeken nagyobb számban, de szinte csak misszilisek keletkeztek magyar nyelven, míg a keleti területeken és Erdélyben a misszilisek mellett az okiratoknak sok fajtája is részét alkotta a magyar nyelvű írásbeliségnek.⁴⁷ A század közepétől már a kisebb birtokokon is teret hódít a magyar nyelvhasználat. Magyar urbáriumok, leltárjegyzékek, kárjegyzékek készültek, a földesúr magyar nyelvű adománylevelet adott familiárisainak, jobbágyainak, magyarul adott ki utasításokat tisztartóinak, akik magyarul továbbították ezeket a falusi bírákhoz.⁴⁸

⁴⁴ Régi magyar levelestár 1981. 11.

⁴⁵ ISTVÁNYI 1934. 33.

⁴⁶ ISTVÁNYI 1934. 52.

⁴⁷ ISTVÁNYI 1934. 38.

⁴⁸ ISTVÁNYI 1934. 34.

Az 1526–1772 közötti időszak nyelvtörténeti szempontból az úgynevezett középmagyar kor, amikor erőteljesen megindult a nyelvi egységesülés folyamata. Az 1560–1570-es évektől fogva a levelekben és a hivatalos iratokban bizonyos nyelvi normák jelentkeztek, több nyelvjárásból összeépülve és kerülve bizonyos nyelvi sajátosságokat. A levelek, és ezen belül az úgynevezett „funkcionális” levelek kiemelt jelentőséggel bírnak. Voltaképpen ezek az iratok állnak legközelebb a korabeli élőbeszédhez, hiszen többé-kevésbé annak írásos változatát rögzítették.⁴⁹

Az 1526-ig keletkezett és ismert mintegy ötven magyar nyelvű dokumentum (nyugta, végrendelet, levél) arra utal, hogy a Magyar Királyság többségi nyelve lényegében alig kapott teret a középkori jogi írásbeliségben.⁵⁰ A német és cseh nyelv esetében nagyon sokat számított, hogy lehetőség nyílt a szomszédos német és cseh nyelvterületen a 13–14. században kialakult gyakorlat átvételére, utánzására, külföldi, német vagy cseh jegyzők alkalmazására. A magyar nyelv használói számára ilyen lehetőség nem létezett.⁵¹

Az okleveles gyakorlatban az egyház, és vele együtt a latin nyelv meghatározó szerepe gördített akadályt az elé, hogy a magyar nyelv elterjedhessen a jogi írásbeliségben. A magyarországi gyakorlat a nyugatival szemben erősen korlátozta az anyanyelv használatának lehetőségeit. A hazai jogfelfogás nem ismerte el a saját ügyben saját pecsét alatt kiadott írások hitelességét. A magánszemélyek pecsétjei nem voltak közhitelűek, az ilyen pecséttel megerősített oklevelek általános jogérvénnyel nem bírtak. Ugyanakkor a joggyakorlat az egyházi intézmények pecsétjeit közhitelűnek tartotta. A városok, mezővárosok pecsétje az adott településre vonatkozóan bírt érvényességgel. A település határain belül fekvő ingóságokra és ingatlanokra vonatkozó jogügyletek döntően a városi hatóságokra tartoztak, amelyek csak saját okleveleiket tekintették autentikusnak.⁵²

A hiteles helyek működése és a magyar joggyakorlat sajátosságai mellett a latin nyelv elsődlegessége annak is köszönhető, hogy a jogi fogalmakat egységesen fejezte ki. A központi kormányzati szervek és bíróságok célja az volt, hogy az információ – a törvénytöveg, a királyi parancs – mindenkihez eljusson, így azt a kor értelmiségének nyelvén kellett megfogalmazni. Ilyen körülmények között az anyanyelvű jogi írásbeliség kibontakozására a városokban nyílt lehetőség.⁵³ Ennek a lassan kibontakozó, de már a 16. század első

⁴⁹ *Magyar nyelv* 2006. 370.

⁵⁰ SOLYMOSI 2011. 496.

⁵¹ SOLYMOSI 2011. 497.

⁵² SOLYMOSI 2011. 499.

⁵³ SOLYMOSI 2011. 500.

harmadának végén megkezdődő folyamatnak kitűnő példája Nagyszombat város levelezése, mely kellő mennyiségű dokumentumot szolgáltat arra, hogy a nemzeti nyelv megjelenését és elterjedését vizsgálhassuk a hivatali írásbeliségben.

A magyar jogi nyelv kialakulásának kezdete a 14–15. század fordulójára tehető, amikor megindultak a latin oklevelekre vezetett párszavas, pársoros magyar nyelvű kivonatok, magánfeljegyzések.⁵⁴ S ennek inverze tapasztalható alkalmanként a 16. századi magyar nyelvű missziliseken, amikor párszavas latin nyelvű tartalmi kivonatot írtak rájuk. Kezdetben a közvetlen hangnemben írt, s kevésbé kötött szerkezetű iratokban bukkant fel a magyar nyelv. Az első ismert magyar nyelvű levélrészlet 1485-ből származik, amikor Enyingi Török Imre és Paksy Lajos, Kállay Jánoshoz intézett latin levelének végére Török Imre utóiratként egy pársoros magyar köszöntőt írt menyasszonyának.⁵⁵ Az első teljesen magyar nyelvű és eredeti formában ránk maradt magyar misszilist 1486-ban Várdai Aladár küldte testvéreinek, Várdai Miklósnak Kisvárdára. A legrégebb magyar nyelvű nyugta Vér András saját kezű menedéklevele (1493), amelyben Muronyi Vér András nyugtát adott Erdőhegyi Balázsnak a megfizetett összegről.⁵⁶ A legkorábbi magyar nyelvű eredeti oklevélnek a fent említett Muronyi Vér Andrástól származó megpecsételt záloglevelet tekinthetjük, amely 1504-ben kelt Branyicskán.⁵⁷

Az első magyar nyelvű iratok szerzői szoros kapcsolatban álltak a királyi udvarral, bizonyítva azt, hogy a magyar nyelv elterjedése a királyi udvarban virágzó humanista műveltséggel állt kapcsolatban. Ebben az esetben a humanizmus közvetett hatása érvényesült, amelyet a humanista iskolázás az írásbeliség laicizálásával és elterjesztésével ért el. Azok, akik latinul is tudtak, csak mellékesen használták a magyar nyelvet, olyankor, amikor íródeákjuk nem volt kéznél, vagy ha bizalmas ügyben írtak. Drágfi János országbíró például magyar nyelvű leveleinek nagy részét saját kezűleg írta. A királyi udvarnál szolgáló alacsonyabb rangú alkalmazottak, sáfárok, kamarások is használtak írást a maguk számadásainak vezetésére, elszámolások készítésére.⁵⁸

A magyar nyelvű írásbeliség fejlődésében fordulópontot jelentettek az 1530-as évek, mert a magyar nyelv – ahogy azt fent láttuk – az eddig terjedő időszakban csak elvéve jelent

⁵⁴ ISTVÁNYI 1934. 12.

⁵⁵ ISTVÁNYI 1934. 16.

⁵⁶ , letöltés ideje: 2016. 05. 25.

⁵⁷ ISTVÁNYI 1934. 17.

⁵⁸ ISTVÁNYI 1934. 18–20.

meg apró-cseprő fontosságú, jogi jelentőség nélkül való, vagy ideiglenes jellegű iratokban.⁵⁹ Ezért aztán már a nagybirtokosokon (Nádasdy Tamás, Thurzó Elek, Batthyány Ferenc, Kristóf és Orbán, stb.) kívül a vidéki kisbirtokos nemesség írástudó képviselői: a szervitorok, gazdasági tisztviselők, porkolábok, tiszttartók, udvarbírák is leveleztek magyarul.⁶⁰ A felsorolt tisztviselők nem tudtak jól latinul, még kevésbé németül, így a többségében német ajkú városokba, mint például Nagyszombatba, Kassára vagy Bártfára magyarul írták leveleiket.

A jogügyi írásbeliség igényeit továbbra is a hiteles helyek elégítették ki, irataikat latinul adva ki. Számuk a 16. században azonban megfogyatkozott, ezért az ügyintézésre várók csak a legfontosabb ügyekben mentek a hiteles helyekhez. Kisebb ügyekben a levélíró deákot használták, vagy akár maguk vették kezükbe a tollat nemzeti nyelvüket használva. Különösen igaz ez a végrendeletekre. Az 1560-es évektől a magán jogügyletekről (birtokegyességek, zálogba adások, adásvételek, cserék) is magyar nyelvű diplomák születtek. Kisebb jelentőségű pénzügyekre vagy ingóságokra vonatkozó magyar nyelvű jogügyi iratokkal a negyvenes évektől találkozunk: nyugták, adóslevelek, elzálogosítások, bizonyoságlevelek, hagyatéki leltárak születtek nemzeti nyelvünkön.⁶¹

A vármegyei hatóságok írásbeliségében a magyar nyelv a 16. század folyamán kiegészítő nyelv számba ment. A vármegyei tisztikar hivatalos levelezése jó részben magyar nyelven folyt, okiratot aránylag keveset adtak ki a vármegyei hatóságok. A királyi hatóságok közül csupán a kamara, leginkább a Szepesi Kamara írásbeliségében játszott szerepet a magyar nyelv, de csekély szerepet, következetlenül és csak a század vége felé. A kamara adószedői számára néha magyar igazolólevelet adtak ki. A rovók magyar nyelvű felszólításokat, értesítéseket küldtek a városoknak, s magyarul tették meg jelentéseiket a kamarának.⁶² A Magyar Kamara és a Szepesi Kamara levéltárának 16. századi magyar nyelvű iratai tanulmányozására hívta fel a figyelmet Kenyeres István, aki a magyar nyelvű hivatali írásbeliséget vizsgálva kiemelte, hogy míg a 16. század utolsó harmadában a Szepesi Kamarával az udvarbírák szinte csak magyarul leveleztek, addig a Magyar Kamarával ugyanebben az időszakban latinul érintkeztek.⁶³

⁵⁹ ISTVÁNYI 1934. 23–24.

⁶⁰ ISTVÁNYI 1934. 30.

⁶¹ ISTVÁNYI 1934. 41–42.

⁶² ISTVÁNYI 1934. 44–45.

⁶³ KENYERES 2009.

A kisbirtokos nemesektől és a mezővárosi parasztpolgároktól származó iratok nyelvezete – bár kevésbé kifinomult – sokkal tisztább magyar nyelv, mint a műveltebb nemeseké. A 16. század folyamán a képzettebb iratkiadókat száma gyarapodott, az iskolázottság egyre szélesebb körűvé vált. Ennek hatására a magyar nyelvű jogügyi írásbeliség bizonyos állandósuló formákat teremtett meg. Ám amilyen mértékben módosult a magyar diplomák formulakészlete, olyan mértékben szaporodtak bennük a latinizmusok is.⁶⁴

Erdélyben aránylag későn, a 16. század közepén jelentek meg az első magyar nyelvű misszilisek és okiratok. A terület a középkorban az ország egyik tartományának számított, amelynek műveltségi viszonyai nem érték el azt a szintet, mint az ország középpontjához közelebb eső területeké. Két hiteles hely, a gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent oklevéladó működése szolgálta ki a lakosság jogigényét. Szélesebb körű írásbeliség itt csak az 1540-es évektől kezdve bontakozott ki, amikor a királyi udvar – és vele együtt a királyi kancellária is – Erdélybe tette át székhelyét. Az oszmánok magyarországi hódításának következtében pedig sok előkelő és művelt személy költözött ide, akik fejlettebb írásbeliséget hoztak magukkal.⁶⁵

Az erdélyi magyar nyelvű írásbeliség kibontakozását elősegítette a világi iskolázás fellendülése is. Az 1550-es években állították fel az elhagyott kolostorok helyén a protestáns iskolákat, először Gyulafehérváron, Kolozsváron és Marosvásárhelyen. Ezek az intézmények nagy hangsúlyt fektettek az anyanyelv oktatására, és így a belőlük kikerülő deákok működése kapcsán indulhatott meg a magyar nyelvű írásbeliség térnyerése.

A magyar nyelv eleinte Erdély észak-nyugati területeinek írásbeliségében jelentkezett, köszönhetően az anyaországgal való közvetlen kapcsolatnak. Keletre és délre haladva a magyar nyelvű írásbeliség egyre inkább eltért az ország északi és nyugati területeinek írásgyakorlatától. Az erdélyi magyar írásbeliség jellemzője, hogy a misszilisek és a kevésbé jelentős, ideiglenes jellegű magánjogügyleteket tartalmazó okiratok mennyisége aránylag kevés az örök érvényűnek tekintett magáneredetű okiratokhoz képest. Sőt a magyar nyelvű hivatalos iratok száma is jóval nagyobb, mint az anyaország hasonló típusú diplomáié. Mindezek magyarázatát az erdélyi írásbeliség erős világi jellegében találhatjuk meg. A Királyhágón túl a római katolikus egyház hosszú időre elvesztette hatalmát, s az ottani hiteles helyeket szekularizálták. A világi hivattalá lett hiteles helyek már nehezen tudták a

⁶⁴ ISTVÁNYI 1934. 62.

⁶⁵ ISTVÁNYI 1934. 64.

fokozatosan növekvő számú népesség írásbeli igényeit kiszolgálni. Így fejlődött ki az egyházi írásbeliség latin nyelvű hagyományaitól mentes világi írásbeliség.⁶⁶

Erdélyben a magyar vagy magyarosodó városok hamar rátértek a magyar írásnyelvre. A 16. század végére a városokban mindenütt a magyar nyelv vált uralkodóvá a hivatalos írásbeliségben. A latin nyelv tulajdonképpen csak a legünnepélyesebb okiratok nyelveként maradt meg.⁶⁷ Az erdélyi gyakorlati írásbeliségből a magyar nyelv hamar utat talált a fejedelmi kancelláriába is. A fejedelemhez már az 1540-es évektől érkeztek magyar nyelvű jelentések, kérvények, levelek, a fejedelmi kancellária alkalmazottai pedig az 1550-es években már magyar nyelvű magániratokat is kiállítottak.

A török közigazgatási szervek az elfoglalt magyar országrészen is meghonosították a szokásos oszmán okleveles gyakorlatot. Nagy mennyiségű hivatalos iratot állítottak ki a keresztény alattvalók között, amelyekből az érintettek nem sokat értettek. Ezért a török hatóságok, amennyiben parancsot küldtek magyarországi alattvalóikhoz, vagy szomszédos urakkal, katonai hatóságokkal és a királlyal leveleztek, olyan nyelvet használtak, amit a címzettek megértettek. Ennek ellenére bőven maradtak ránk török nyelvű rendeletek, levelek is, de azokat elsősorban a központi, konstantinápolyi hatóságok állították ki. A határ menti pasák és más, alacsonyabb rangú tisztek keresztény vagy renegát deákokat fogadtak szolgálatukba, és a század közepéig latinul vagy németül írtak, amikor a magyar írásterületen az anyanyelvű írásbeliség jelentősen elterjedt. Ekkortól kezdve már ezek az alacsonyabb rangú tisztek is a magyar nyelvet használták irataikban.⁶⁸

A oszmánok által írt legkorábbi magyar levelek török végvári vitézektől származnak: a magyar végvárakba küldtek párviadalra hívó leveleket és válaszoltak az onnan érkezőkre. Igen korán megkezdődött a török hatóságok magyar nyelvű politikai levelezése is, rendszeresen a budai pasák alkalmaztak először magyar deákokat. Leveleiket Takáts Sándor, Eckhart Ferenc és Szekfű Gyula adta ki 1915-ben *A budai basák magyar nyelvű levelezése 1553–1589* címmel.⁶⁹ A kötet anyagából egyértelműen kiderül – és ezt a kötet összeállítói is kiemelték –, hogy az 1541–1554 közötti években a budai pasák még latinul leveleztek, az 1554–1565 közötti időszakban vegyesen latinul és magyarul, míg az 1565–1566. években a Budán székelő Arszlán pasa, és utódai már kizárólag magyarul érintkeztek, de csak a velük egyenrangú személyekkel és az ország fontos ügyeit érintő kérdésekben. A legtöbb levél I.

⁶⁶ ISTVÁNYI 1934. 68.

⁶⁷ ISTVÁNYI 1934. 77.

⁶⁸ ISTVÁNYI 1934. 90–91.

⁶⁹ TAKÁTS – ECKHART 1915.

Miksa és I. Rudolf királyoknak szól, valamint a bécsi Haditanács elnökeinek és török referenseinek, illetve az illetékes magyar főkapitányoknak.⁷⁰

A pasákhöz intézett levelek legnagyobb része a Haditanács elnökeitől származik. A tanács hivatalos nyelve a német volt, de mivel a pasák udvarában kevés németül tudó ember tevékenykedett, a Haditanács kezdeményezte a latin nyelvű levelezés folytatását. A budai pasák ezt a javaslatot nem akarták elfogadni és határozottan kérték Bécestől, hogy magyar nyelvű leveleikre magyar választ kapjanak. Végül a Haditanács az 1580-as években állandó gyakorlattá tette a pasákkal folytatott magyar nyelvű levelezést. Ez az egyetlen általunk is ismert eset egészen a 19. századig, amikor bécsi udvari hatóság, amelynek törvényes hatásköre Magyarországra is kiterjedt, magyar nyelven végezte hivatalos levelezését. A Haditanács leveleinek fogalmazványaiból egyébként kitűnik, hogy a leveleket először általában németül írták, és csak utána fordították le azokat magyarra.⁷¹

Az oszmán íródeákok magyar nyelvű leveleiben a török nyelv hatása az intitulációkban és a címzésekben érződik leginkább.⁷² Erre a jelenségre számos példát találunk a 16. századi magyar nyelvű nagyszombati levelekben is. Egy 1573-ban kelt misszilisben például Mehmed aga intitulációja a következő: „*Mehmed aga Budán az hatalmas és győzhetetlen császárnak fő helytartója és gondviselője ez magyar országban*”.⁷³

Mindazonáltal a hódítók a legtöbb okiratot a saját nyelvükön adták ki. A szultántól érkező magyar parancslevelek az eredeti török diplomák magyarázatai voltak. 1566. június 6-án például I. Szulejmán szultán Nišben egy magyar és egy török parancslevelet adott ki a debreceniek részére, hogy szállítsanak élelmet a Gyulát ostromló oszmán seregnek. A magyar források ritkasága miatt a török hatóságok gyakorlatában nem alakult ki egységes magyar nyelvű diplomatikai gyakorlat.⁷⁴

A kutatásunk témájának választott 16. századi nagyszombati magyar nyelvű misszilisek éppen arra a folyamatra világítanak rá, ahogy a nemzeti nyelvet a hivatalos ügyintézésben először a legalsóbb szinten, a legkisebb volumenű ügyeknél használták. Az eddig kiadott magyar nyelvű iratok a század közepétől datáltak, a legkorábbiak 1552-ben keletkeztek. A nagyszombati iratanyag általunk kiadott misszilisei – 1527-ből származik az

⁷⁰ TAKÁTS – ECKHART 1915. III.

⁷¹ TAKÁTS – ECKHART 1915. III.

⁷² ISTVÁNYI 1934. 94.

⁷³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3034. 1573. március 17., Buda, Mehmed aga – Nagyszombat város bírójának.

⁷⁴ ISTVÁNYI 1934. 97.

első levél – ezt a korszakot több évtizeddel megelőzik, az okmánytár 1552-ig, vagyis az első fennmaradt soproni levél keltezéséig összesen 66 darab iratot tartalmaz. A gyűjteményben lévő okmányok tehát nemcsak koraiak, hanem egyúttal nagy mennyiségűek is, ezért a magyar nyelvű hivatali írásbeliség kialakulásának megismeréséhez gazdag forrásanyaggal szolgálnak.

III. Nagyszombat városa a 16. században

“...(Nagyszombatot) fekvése kevésbé, erődítményei jobban védik. Falai alatt az azonos nevű kis folyó (Tirnavia) hatalmas halastavat alkot, majd ebből ismét tovafolyva Vízkelet közelében vegyül a Dunába. A várost magyarok, németek, csehek lakják, árukban és közszükségleti cikkekben bővelkedik.”⁷⁵ Írta 1536-ban Oláh Miklós, későbbi esztergomi érsek (1553–1568) tömör jellemzését Nagyszombatról. A város ekkor páratlan felfutásának küszöbén állt, az okmánytárban közölt misszilisek keletkezésének éve (1527–1560) éppen erre, a város történetének meghatározó és felívelő időszakára esnek, megvilágítva annak mindennapjait.

3.1. A város felemelkedése

Nagyszombat városa már a Mohácsot megelőző évszázadokban is jelentős szerepet játszott a régió történelmében. Ennek egyik oka kitűnő földrajzi fekvése volt, mivel a Kisalföld termékeny földjeinek és a Kis-Kárpátok vidékének találkozásánál elhelyezkedő Nagyszombat a délről Holicson át Morvaországba vezető kereskedelmi útvonal mellett jött létre. Második okként a IV. Béla királytól 1238-ban kapott kiváltságokat említhetjük meg.⁷⁶ A privilégiumok megerősítésére 1267-ben került sor. Ekkor a város jobbágyfalvakra is szert tett, és Gerencsér, Zill, Magyarád és Rózsavölgy községek birtokosa lett.⁷⁷ Az 1335-ös visegrádi királytalálkozó újabb előnyökhöz juttatta a várost, mivel a megegyezés értelmében a nyugati kereskedés elkerülte Bécset, és a Buda – Brünn útvonalon bonyolódott, főbb állomásai pedig Esztergom, Nagyszombat és Holics lettek.

A város a visegrádi királytalálkozót követő évben harmincad hely lett, valamint vám- és adómentességet kapott, ami önmagában is a városba költözésre indított sokakat. 1360-tól pedig hazai és külföldi lakosok is külön illeték fizetése nélkül költözhetek Nagyszombatba,

⁷⁵ Az idézett szövegrész magyar fordítása megjelent: OLÁH Miklós: *Hungária*. (Gondolkodó magyarok) Szerk.: SZIGETHY Gábor. Budapest, 1986. 46–47. A *Hungariát* először nagyszombati Zsámboky János udvari humanista történétíró adta ki. A szintén kortárs Gregoriancz Pál győri és zágrábi püspök *A magyar történelem történeti – földrajzi kivonatában* (1566) egy mondattal említi csak Nagyszombatot: „Innen (Vöröskő várától) keletre látszik Nagyszombat, a mesterséggel és természettől kevésbé erődített város, van egy folyócskája ugyanezen néven.” In: *Krónikáink magyarul* III/2. válogatta és fordította: KULCSÁR Péter. Budapest: Balassi Kiadó, 2007. 129.

⁷⁶ Az eredeti okirat jó állapotban megtalálható a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fiókleveletárában. Jelzete: ŠAB PTr MG Trnava L–1, mindössze az aranypecsét hiányzik róla, feltehetőleg Thököly Imre katonái szakították le, és vitték magukkal a 17. században. ŠIMONČIČ 1978. 67. Ez a kiváltságlevél az első ismert szövegű magyarországi városprivilegium. (FÜGEDI 1981/a 238–311.)

⁷⁷ BOROVSZKY 2004.

ezenfelül szabadon vághattak fát és törhettek követ a kis-kárpáti erdőkben.⁷⁸ Ezek a kiváltságok és engedmények vonzóvá tették a betelepülést, az építkezést, és a gazdasági felemelkedéshez szükséges népesség gyarapodását biztosították. Egyedül a zsidók letelepedését, sőt a városon való átutazását is tiltották, de csak 1494-től, egy állítólagos keresztény gyermekgyilkosság következtében.⁷⁹

A város felemelkedésének következő lépése Luxemburgi Zsigmond 1402. évi rendelkezése volt, amelyben árumegállító jogot adományozott a városnak, feljogosítva arra, hogy a városon vagy környékén átutazó kereskedőket megállásra készítse, és hogy azok áruikat megvételre felkínálják. Szintén Zsigmond király engedélyezte először az országos vásár tartását, évente két alkalommal. Ez a szám III. Ferdinánd uralkodása alatt már négyre emelkedett.⁸⁰ Az országos vásárookra azért volt szükség, mert a nagy tömegben érkező árut a hagyományos hetivásárokon már nem lehetett elosztani. (A város magyar neve arra utal, hogy hetivásárait szombaton tartotta.) Az országos vásár két hete alatt a kereskedelmet nem a király, hanem a városi magisztrátus szabályozta. Ilyen alkalmakkor külföldiek és belföldiek egyaránt kis- és nagy tételben szabadon kereskedhettek. A vásárt olyan időben kellett tartani, amikor hasonló esemény nem zajlott máshol az országban.⁸¹

A kereskedelem alapja az Alföldről az Örökös Tartományokba, Morvaországba és a délnémet területekre történő marhaexport volt. A nagyszombati vásárra a marhát az alföldi kereskedők hajtották fel, itt a helyiek átvették előre megbeszélt egyesség alapján, majd tovább hajtották az állatokat a bécsi vagy a morvaországi pusztapécsi (Hustopec/Auspitz) piacra. A marháért vagy annak bőréért cserébe a kalmárok pénzt, illetve nyugati iparcikkeket kaptak.

A külföldi piacokon legjobban eladható, legkeresettebb magyar termékek a szarvasmarha mellett a bor, a gabona és a különböző bányatermékek voltak, ezen exportcikkek közül a legnagyobb bevételt az élőállat és a bőr kivitele jelentette. A több, kevésbé részletes szabályozás között II. Mátyás főherceg pátense (1605. ápr. 1.) adja a legátfogóbb rendelkezéseket a marhakereskedelemmel kapcsolatban, amelyből kitűnik, hogy a legfőbb problémát az jelentette, hogy a marhakereskedők minden marhát összevásároltak, és másod- vagy harmadkézből eladva megdrágították a hús árát. A pátens megtiltotta a marha elővásárlását, a marhakereskedőknek vásárlás céljából a Vágon átkelni nem volt szabad; a marhakereskedők ketten vagy hárman képezhettek csak egy társaságot, nagyobb létszámú

⁷⁸ BOROVSZKY 2004.

⁷⁹ KOMORÓCZY 2012. 235.

⁸⁰ BOROVSZKY 2004.

⁸¹ KUBINYI 2008.

társaságtól nem vettek állatot; minden marhakereskedő társaság tagjainak és feleségüknek nevét regisztrálták a harmincad hivatalnál; valamint Nagyszombatra vonatkozóan kimondta, hogy a nagyszombati marhakereskedők állataikat árusítsák a városban, és ne hajtsák az összes marhát Morvaországba.⁸²

A már említett okokon kívül a hadi események is hozzájárultak Nagyszombat gazdasági felemelkedéséhez. 1526 után ugyanis a töröktől megszállt vidékekről sok nemes és iparos menekült a hódolt övezeten kívülre, így Nagyszombatba is, ahol a magyarok lassan többséget szereztek a szlovákokkal és németekkel szemben.

S miért éppen ezt a várost választotta megannyi, szűkebb páttriáját elhagyni kényszerült menekült? A választ, mint arra Bessenyei József rámutatott, egyfelől a városon belül rendelkezésre álló üres térben, másrészt a több nemzetiség hosszú távú együttéléséből származó toleranciában kell keresnünk. Nagyszombat 62 hektáros fallal védett területet mondhatott magáénak, és a Mohácsot követő évtizedekben jelentős mennyiségű üres házhellyel rendelkezett szemben Sopronnal vagy Pozsonnyal, ahol a házhelyek nagy része foglalt volt ebben az időben. Nagyszombatnak elemi érdeke fűződött ahhoz, hogy az üres házhelyek benépesítésével növelje lakosságát. Mindemellett a nagyszombati társadalom nyitottabb volt a magyar etnikum befogadásában, mint például a német fölényét féltékenyen őrző pozsonyi vagy soproni. Így Nagyszombatban egyre nagyobb számban telepedtek le kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkező magyar kereskedők is, akik a városból könnyen szervezhették hódoltsági kereskedelmi kapcsolataikat.⁸³

Nagyszombatnak a magyarországi kereskedelemben elfoglalt helyére és szerepére a fennmaradt harmincadjegyzékekből következtethetünk. Mint korábban említettük, a város a visegrádi királytalálkozót követő évben harmincad hely lett. A harmincad vámot az áru értéke alapján fizették, ennek mintegy öt százalékát tette ki – ennek megfelelően Erdélyben huszadnak nevezték –, és csak egyszer kellett leróni valamelyik harmincad helyen. Az 1498. évi 34.tc a trencsényi főharmincad fiókharmincadaként sorolja fel Nagyszombatot, I. Ferdinánd király azonban 1527-ben Thurzó Eleknek zálogosította el a trencsényi harmincadot, így a nagyszombati fiókharmincad néhány év múlva, 1530 körül önállósult. 1534-ben az uralkodó szabályozta a nagyszombati harmincadcsoport helyzetét, fiókhivatalai

⁸² A. O.: *Marhakereskedésünk szabályozása 1605-ben*. In: *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 1897/4. 193–196.

⁸³ BESSENYEI 2007. 48.

közé sorolva Szokolcát, Szenicét, Sasvárt és Szencet, ez utóbbi 1537-ben önállósult, helyébe 1542-ben Holics lépett.⁸⁴

A harmincadjegyzékekből kiderül, hogy Nagyszombat 1541 után az ország egyik gazdasági centrumává lépett elő, részben átveve a nemzetközi áruforgalomban a Magyar Királyság törökök által megszállt kereskedelmi központjainak funkcióját. A cseh és morva városokkal az árucserét szinte monopolizálták, és élénk forgalmat bonyolítottak le Béccsel is. Az 1542-ből fennmaradt harmincadjegyzékek alapján Nagyszombat kereskedői 79 szállítmánnyal az országos rangsorban Bécs, Pozsony és Székesfehérvár után a negyedik helyen álltak.⁸⁵

A kereskedelem volumenét tekintve a harmincad helyeken jelentős összegek folytak volna be, ha a harmincadosok és a kereskedők mindenütt tisztességesen végezték volna munkájukat. A harmincadosok beszédese azonban gyakran akadozott, így az azt előíró törvényt gyakran megújították.⁸⁶ A vám elkerülésének módjai közé tartozott, hogy a harmincadosok egyes esetekben összejátszottak a kereskedőkkel a kamarától sikkasztott harmincad cédulákat használva, s így nagy összegekkel megrövidítették a kincstárt. A visszaélések megfékezésére 1560-ban országos vizsgálatot rendelt el a király. Minden harmincadot megvizsgáltak, a kereskedőket pedig kihallgatták. A bizottság tagjai Bornemisza Pál erdélyi püspök, Thurzó Ferenc a Magyar és az Udvara Kamara elnöke,⁸⁷ Torda Zsigmond és Puchler Lénárd voltak.

Ekkoriban Nagyszombatban Kiss Péter volt a harmincados, aki a vizsgálat elől Morvaországba utazott. A hivatalos iratok átvizsgálása, és néhány tanú kihallgatása után

⁸⁴ EMBER 1958. 321–322.

⁸⁵ EMBER 1988. 678. Az 1542-es harmincadjegyzékeket Ember Győző adta közre először *Külkereskedelmünk történetéhez a XVI. században* címmel. EMBER 1958. Majd később több művében dolgozta fel, részletezte és elemezte a találatokat. EMBER Győző: *Magyarország XVI. századi külkereskedelmének történetéhez*. Budapest: Akadémia Kiadó, 1961., EMBER 1988. Ezek a naplók tartalmazzák a harmincad hivatalok helyét, a vámolás napját, a kereskedő nevét, lakhelyét és foglalkozását, az áru nevét, mennyiségét, értékét, a fizetett harmincad összegét, valamint az engedmény vagy mentesség okát és összegét. Kiolvasható belőlük, hogy Magyarország nyugati külkereskedelme az egész ország külkereskedelmének hetven százalékát tette ki, a kivétel túlnyomó többségét (93%) az állatkivitel és ezen belül is a marha export jelentette, míg a behozatalban a méteráru és a ruhanemű dominált (63%).

⁸⁶ CJH II. 1900. Az 1559. évi 44. törvénycikk 4-5§ részletesen beszámol a vám elkerülésének módjairól: "De mivel ő felségének azt adták hírül, hogy az országlakók közül, és pedig úgy az urak mint a nemesek közül vannak olyanok, akik a szabadság ürügye alatt, az Ő felsége harmincadait különböző módon megrövidíteni törekednek; hogy ugyanis a jobbágyaiktól, mintegy a maguk családja mindennapi szükségletére beszédett és egybegyűjtött különféle árucikkeket idegen országokba és Ő császári felsége uradalmaiba viszik ki és ott azután eladják; és viszont a saját házi szükségletük ugyanazon cége alatt más országokban és Ő császári felsége tartományaiban heringeket és mindenféle élelmiszereket összevásárolva az országba hozzák, és ezeknek a dolgoknak az ára megvétele mellett azokat a jobbágyaik között kiosztják anélkül, hogy vámot vagy harmincadot fizetnének. Némelyek pedig, részben még ki nem nőtt, részben sovány barmokat vásárolnak össze igen nagy számban és azokat rövid ideig, amíg kellő nagyságúra kinőnek a földjeiken étetik; azután pedig mint házilag tenyésztett és nevelt állatokat a fiscus és Ő felsége harmincadai megrövidítéseivel eladják."

⁸⁷ Lásd GECSÉNYI 2010. 3.

kiderült, hogy a nagyszombati harmincados a kereskedelmi utakat nem ellenőriztette, összejátszott a kereskedőkkel, valamint maga is kereskedett. Ennek következtében a városban ő volt az egyik leggazdagabb polgár, két bolttal és több házzal is rendelkezett. De nemcsak Kiss Péter menekült el a vizsgálat elől; nem tartózkodott a városban a többi tehetős tőzsér sem, név szerint Hartyányi Imre, Irsaszegei Máté, Kádas Fülöp, Fekete Imre, Somogyi János és Kozma Mátyás. Ők vagy Bécsben tartózkodtak ekkor, vagy pedig a Tiszántúlra mentek marhagyűjtésre. Az országszerte tapasztalt visszaélések megfékezésére az uralkodó külön bizottságot nevezett ki, amely a következő évre új utasításokat készített a magyar kamara számára.⁸⁸

A vagyonos kereskedőréteg mellett jelentős gazdasági tényezőnek számított a városban működő nagyszámú iparosság, amely a 17. század közepére összesen 43 különböző szakmát művelt Nagyszombatban. A termelés céhes keretek között folyt; legkorábban a szűcsök kaptak privilégiumokat (1504), majd utánuk a többi szakma is, a pékek és szabók (1550), a vargák (1566), a mészárosok (1578), a lakatosok (1584), a kovácsok (1598), a gombkötők (1599), csizmadiák (1613) és a kádárok (1629). Legnagyobb számban a szűcsök, szabók, kovácsok és vargák mutathatók ki. Ezek az iparosok mesterségük termékeivel vagy azok alapanyagaival maguk is kereskedtek, részt vettek például az ekkor igen jelentős posztóbehozatalban. Az egyes tevékenységek között azonban nem húzhatóak merev határok.⁸⁹ A város gazdasági életének virágkora a 16. és a 17. század fordulójára tehető, a 17. század közepén ebből a szempontból stagnálás, majd hanyatlás következett be.

3.2. A város megerősítése és védelme

A város megerősítésének igénye már a 15. század első felében jelentkezett, amikor Luxemburgi Zsigmond – felismerve a település stratégiai jelentőségét – az 1435. évi 2.tc-ben előírta Nagyszombat királyi költségen való megerősítését, és a védelemhez elegendő katonával, fegyverrel és élelmiszerrel való ellátását,⁹⁰ mivel 1432 és 1435 között a várost Blažek Borotin huszita csapata tartotta megszállva.⁹¹ Később, a török terjeszkedés intenzívebbé válása, valamint Szapolyai János és I. Ferdinánd küzdelmei arra készítettek a város vezetését, hogy önerőből nagy összegeket áldozzon Nagyszombat megerősítésére.

⁸⁸ TAKÁTS 1899. 255.

⁸⁹ NÉMETH 1995. 15–16.

⁹⁰ CJH I. 1899. 245.

⁹¹ VARSIK 1956. 31.

Az 1520-as évektől a védelmi költségek ugrásszerűen megnövekedtek, mivel Nagyszombat városát falak és őrtornyok vették körül, és a török veszély miatt a város védműveit folyamatosan erősíteni kellett. 1541 előtt a Felső-kapu és a barbakán javítását végezték el, kijavítva a négy saroktornyot, megemelték a városfalat és kimélyítették az árkot. 1553–1556 között újjáépítették a városfalakat, az építkezést Pietro Ferrabosco udvari építész vezette, aki ezzel párhuzamosan a pozsonyi vár megerősítésén is dolgozott, de élete során részt vett a győri, az egri és a kanizsai vár építésében is.⁹² Az 1570-es években elkezdődött a várostorony építése a fő téren, amely eredetileg megfigyelőállásként szolgált. Az építkezést 1584-ben fejezték be, s a város jelentős összeget, 4690 forintot költött rá.⁹³ Nagyszombat biztonságáért megemelt létszámú őrség felelt. 1532-ben a város 10 őrt fizetett a vámszedőkkel együtt, 1569-ben ez a szám már 44-re, később 60-ra emelkedett. Pénzbeli és természetbeli juttatásaik komoly megterhelést jelentettek az önkormányzat költségvetésének.⁹⁴

A háborús állapotok olyan hadi terheket is róttak a városra, amelyek nem közvetlenül magának a városnak a védelmi képességeit növelték. A városok politikai helyzetét nagyban befolyásolta, hogy mennyiben tudtak hozzájárulni az uralkodó hadi terheihez, hiszen az általuk befizetett adó, a királynak nyújtott kölcsönök egyfajta hivatkozási alapul szolgálhattak érdekeik érvényesítésében.⁹⁵ Bár Nagyszombatot a korszakban nem fenyegette közvetlen katonai veszély, a hadi kiadások jelentős mértékben megnöttek. Az a tény, hogy a városok ezeket a költségeket egészen a tizenöt éves háború időszakáig anélkül tudták vállalni, hogy csődbe mentek volna, mutatja jelentős gazdasági teljesítőképességüket.⁹⁶

A hadi terhek jelentős részét a katonaállítási kötelezettség finanszírozása tette ki. Az udvar igyekezett szabályozni és rendszeressé tenni a városok ilyen jellegű feladatait. Az 1545. évi országgyűlés rendelkezései szerint a városok jövedelme alapján állapították meg a kiállítandó lovasok számát, azaz minden száz forint jövedelem után két lovas katonát kellett kiállítani. Az 1555. évi 4. tc. pedig elrendelte, hogy minden száz jobbágyporta után két lovaszt kell felszerelni. H. Németh István számításai szerint a katonaállítás költségei nagyságrendileg a taxa összegével egyeztek meg, tehát mintegy megduplázták a városok éves adójának

⁹² ŠIMONČIČ 1988. 73.

⁹³ GRANASZTÓI 2004. 19.

⁹⁴ A szállítások mértékéről a század utolsó negyedére vonatkozóan például Galántai Esterházy Ferenc Nagyszombat városához írt leveleiből értesülhetünk, aki, mint Pozsony vármegye alispánja és a város lekötöztetve, már a szolgabírói kihirdetés előtt tájékoztatta a várost a beszolgáltatás nagyságáról. Lásd 4.4.6. fejezet.

⁹⁵ H. NÉMETH 2006/a. 1. köt. 334.

⁹⁶ H. NÉMETH 2006/a. 1. köt. 357.

mértékét. Nagyszombat város királyi adója az előző század végén, 1492-ben II. Ulászló király jövedelmeinek jegyzéke alapján négyszáz forintot tett ki.⁹⁷

A hadi terhek további jelentős tételét jelentették a hadseregnek végzett szállítások. A tüzérség szállítása hagyományosan a városok feladata volt. A 16. századi hadakozásban nagymértékben megnőtt ennek a fegyvernemnek a jelentősége, ami természetesen növelte a városok terheit is. Ezen felül a városoknak kellett gondoskodniuk a mezei seregek ellátásáról, valamint a kamara által vásárolt élelem és felszerelés szállításáról is. Ez a kötelezettség nyilván nagyszámú igásállatot és szállítóeszközt követelt meg.⁹⁸ A 16. századi nagyszombati misszilisek állandó témái a lovak és a szekerek kölcsönadása, amikor a hadseregnek nem volt szüksége rájuk, magán célra is rendszeresen igénybe vették azokat.

I. Ferdinánd serege gyakran okozott károkat a város környékén, 1532-ben például a spanyolok kirabolták Rózsavölgyet, a város négy jobbágyfalvának egyikét, 1542-ben pedig a Morvaország felől érkező sereg fosztotta ki a környékbeli településeket. 1552-ben újra a spanyolok fosztogattak. A pusztítás azonban nem volt nagymértékű, így a nyugtalan időszak ellenére megfelelő mennyiségű élelmiszert és bort termeltek a városban és környékén.⁹⁹

Nagyszombat városának megerősítésén túl, a térség védelmére is fokozott figyelmet fordítottak. 1545-ben Várday Pál esztergomi érsek léki birtokán, a Nyitra bal partján, egy egyszerű négy bástyás palánkvárat kezdett építtetni. Mivel ennek facölöpjei gyorsan rongálódtak, utóda, Oláh Miklós megerősítette a várat, amelyet kezdetben Újvárnak neveztek, majd az építkezést befejező esztergomi érsek után Oláh-újvárként emlegették. 1571-ben a Haditanács elhatározta, hogy a Nyitra jobb partján egy újabb erődöt emel, mivel a régi várat kedvezőtlen fekvése és rossz állapota miatt nem tudták tovább tartani. Az építkezés 1573–1580 között zajlott, a várat Ottavio és Giulio Baldigara itáliai építészek tervezték. A hatszög alapú, füles bástyákkal megerősített erődítmény egy várost foglalt magában, amelyben derékszögű utcarendszert alakítottak ki, téglalap alakú főtérrel. Érsekújvár (*Novum Castellum* vagy *Castellum Novum*) így a kor egyik legkorszerűbb reneszánsz erődje lett.¹⁰⁰

⁹⁷ II. Ulászló jövedelmeinek jegyzéke. Közli: Fejérfpataky László. In: Történelmi Tár, 1880. 168. Az adatot hálásan köszönöm Miskei Antalnak.

⁹⁸ TÓZSA-RIGÓ 2007/a. 45.

⁹⁹ ŠIMONČIČ 1988. 74.

¹⁰⁰ BOROVSZKY 2004.

3.3. Nagyszombat mint regionális központ

A mohácsi csatavesztést követően a magyarországi városszerkezet átalakulásának Nagyszombat egyértelmű nyertese lett. A város Pozsony után a második regionális centrummá nőtte ki magát, melyet kitűnő földrajzi fekvése, Bécshez való viszonylagos közelsége, gazdasági megerősödése, valamint a katolikus egyházi rendszerben betöltött stratégiai jelentősége segített. Így Nagyszombat, mint regionális központ olyan, az egész országot érintő eseményeknek adott otthont, mint az országgyűlések, valamint az egyházmegyei és tartományi zsinatok.

Első alkalommal 1535 októberére hívta I. Ferdinánd király Nagyszombatba rendeket. Mivel azonban az országgyűlésre az „országlakosok” csak lassan gyülekeztek, és így is kevesen jelentek meg rajta, decemberben Pozsonyban folytatták az ülést. Ezen a diétán jelölték ki az új fővárost; annak ellenére, hogy a rendek nagyobbik része Nagyszombatot szerette volna központnak megtenni, kimondták, hogy az ország közigazgatási székhelye Pozsony legyen, mindaddig, amíg az ország elfoglalt részeit nem sikerül visszaszerezni.¹⁰¹ Az országgyűlést Thurzó Elek királyi helytartó nyitotta meg és elnökölte, a diétán hatvan törvénycikk született.¹⁰²

Másodszor 1545 februárjában és márciusában adott otthont a város a diétának, ahol (mint sok más alkalommal is) elégedetlenséget szült, hogy a király nem jelent meg személyesen. A sérelem az etnikai feszültségek föllángolásához is hozzájárulhatott. „Némely túlzók nyíltan javasolták, hogy legjobb lesz meghódolni a töröknek s végleg szakítani a némettel s a Nagyszombatban levő németeket és cseheket legyilkolni. A császár – mondották – mind ekkoráig rútol rászedte az országot.” – olvasható a Magyar Országgyűlési Emlékekeben.¹⁰³ Az uralkodó helyett Várday Pál esztergomi érsek elnökölte a tárgyalásokat, melyek ötvenhét törvénycikk megalkotásával zárultak.¹⁰⁴

Utoljára 1547 decemberében szolgált Nagyszombat a magyar országgyűlés helyszínéül, amelyen akkor a távollévő uralkodó nevében ismét Várday Pál, mint királyi helytartó, valamint Niklas Graf zu Salm und Neuburg magyarországi főkapitány, mint királyi biztos elnökölt. Harminckilenc törvénycikket alkottak.¹⁰⁵ Valószínűleg ebben az évben is az

¹⁰¹ MOE 1. köt. 559.

¹⁰² MOE 1. köt. 495–578. illetve PÁLFFY 2013/a 14–15.

¹⁰³ MOE 1. köt. 157.

¹⁰⁴ MOE 2. köt. 613–673., PÁLFFY 2013/a 14.

¹⁰⁵ MOE 3. köt. 93–168., PÁLFFY 2013/a 15.

1535. évi diétához hasonlóan Nagyszombatban kezdhették és Pozsonyban folytathatták a tárgyalásokat; erre utal ugyanis egy 1547. december 25-én Pozsonyban kelt misszilis,¹⁰⁶ amely az országgyűlés végzéseiről számol be. Ezt a lehetőséget a szakirodalom nem említi, a diéta helyszínéül kizárólag Nagyszombatot tüntetik fel, így feltételezésünket további adatok előkerülése erősítheti meg.

Az országgyűlések megtartása nemcsak a város vezető szerepét erősítették, hanem a polgároknak is jelentős bevételt szolgáltattak, így a város gazdasági erejét növelték. Mint azt majd az 1567-es pozsonyi országgyűlés ismertetésekor látni fogjuk, bevett gyakorlatnak számított, hogy a diéta ideje alatt az árakat a szokottnál lényegesen magasabbra emelték.

A város kiemelkedő regionális szerepének másik jele, hogy a reformáció századában a katolikus egyház Nagyszombatot akarta védőbástyájának kiépíteni. A 17. századi „kis Róma” alapjait az előző évszázadban a legtehetősebb katolikus főpapok fektették le. A török elől már 1532-ben elmenekült Esztergomból az érsekség és a káptalan, és Nagyszombat 1543-tól állandó szálláshelyet biztosított Várday Pálnak (1526–1549) és udvarának.¹⁰⁷ Esztergom 1543. évi elfoglalása után Nagyszombat az érsekség, de még inkább annak káptalanja székhelye lett.

A város az érsekség ideköltözésének idejétől kezdve, illetve éppen azt követően virágzott fel, az ideérkező főpapi udvar és a kanonokok gazdasági szempontból is előnyösen hatottak a város fejlődésére. A költözés feltehetően több ütemben történt és hónapokig elhúzódott. Ezt bizonyítják adataink, amelyek szerint 1543. november 8-án az esztergomi érsek utasította Nagyszombatot, hogy gondoskodjanak az esztergomi káptalan jószágigazgatóinak és kanonokainak házairól, hogy a kanonokok be tudjanak költözni. Még 1544. február 23-án is utasította Várday a várost, hogy egy házat Kálmándy Bálint esztergomi kanonoknak utaljon ki.¹⁰⁸ Az esztergomi káptalan Nagyszombatba költözése nem volt minden szempontból zökkenőmentes, feszültséget okozott például a káptalan tagjai és a város plébánosa között.¹⁰⁹ A régi kiváltságok alapján ugyanis a plébánost a városi magisztrátus választotta, az érsek csak megerősítette azt; az érsekség megtelepedésével azonban a városnak ez a privilégiuma sérült, mivel a plébánosok ezentúl a káptalan tagjai közül kerültek ki, a város akaratától függetlenül.¹¹⁰ A feszültség jeleként értelmezhető az esztergomi érsek 1546.

¹⁰⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1308.

¹⁰⁷ LACZLAVIK 2012. 162.

¹⁰⁸ LACZLAVIK 2012. 161.

¹⁰⁹ A nagyszombati plébánosok archontológiájához lásd: RÁBIK 2013. 59–61.

¹¹⁰ BOTTA 1991. 245.

április 24-én kelt határozata, amelyben a nagyszombati plébánossal közölte a kanonokok és a lelkipásztor közötti hatáskör tárgyában hozott döntését.¹¹¹

Várday Pál maga nem sok időt tölthetett Nagyszombatban, tudjuk, hogy már 1543 előtt is gyakrabban tartózkodott Pozsonyban mint Esztergomban, helytartói megbízatása (1542) után pedig szinte alig hagyta el a várost.¹¹² Az esztergomi érseknek 1370 óta rendelkeztek Pozsonyban rezidenciával, amit Várday 1548-ban felújíttatott Martino Spazzo itáliai építésszel,¹¹³ kényelmének biztosítására. Főpásztori teendőinél egyébként is sokkal több munkával járt helytartói kötelezettségeinek teljesítése (amiben a levelek gyakori szereplője, Muthnoky Mihály is segítette), ami Pozsonyhoz kötötte, így fő rezidenciáját is ott rendezte be. A pozsonyi érseki udvar az ország helytartójának világi udvara mellett érseki udvarként is szolgált.

A Várdayt követő esztergomi érsek, Oláh Miklós neve szerepel először a nagyszombati háztulajdonosok között 1556-ban,¹¹⁴ aki elődjénél valószínűleg jóval több – de még így sem jelentős mennyiségű – időt töltött a városban. Az esztergomi érseknek és kíséretének helyet biztosító egyházi negyed a város délkeleti negyedében a Szent Miklós plébániatemplom központtal alakult ki, ahol az érsek és az egyházi személyek telepedtek meg. (A Szent Miklós plébániatemplom a város és az egyház fő templomaként szolgált, ide temették az érseket és a vezető egyházi embereket.) Ebben a negyedben a házak száma 60%-kal növekedett 1529 és 1579 közötti időben. A Szent Miklós templommal szemben helyezkedett el a káptalani iskola, később szeminárium, valamint a plébánia és az érseki palota.¹¹⁵ Ez utóbbit a Felső Piac utca keleti oldalán Oláh Miklós kezdte építeni 1562-ben, de 1612-ig valószínűleg szokványos polgárház méretű volt a rezidencia. A palotára vonatkozó újabb adat 1615-ből származik, amikor Forgách Ferenc érsek alatt elkészült az érseki palota hátsó szárnya, ami később könyvtárként szolgált.¹¹⁶ Az adójegyzékek tanúsága szerint az érseknek még két ház volt a tulajdonában a palotával szemközi oldalon.¹¹⁷ Verancsics Antal (1569–1573) idejében még az érseki rezidencia valószínűleg egy polgárház kisebb mértékben kibővített változata lehetett. Annak ellenére tehát, hogy Nagyszombat lett az érsekség hivatalos központja, még

¹¹¹ LACZLAVIK 2012. 162.

¹¹² LACZLAVIK 2012. 162.

¹¹³ BESSENYEI i. m. 259.

¹¹⁴ BOTTÁNKOVÁ 1980. 120.

¹¹⁵ GRANASZTÓI 2004. 22.

¹¹⁶ GÁL-MLAKÁR 2007. 289.

¹¹⁷ GRANASZTÓI 2004. 59.

Verancsics is – levelei tanúsága szerint – többet tartózkodhatott Pozsonyban mint Nagyszombatban.¹¹⁸

Nagyszombat tehát nem vált egyedüli érseki székhellyé, mint láthattuk, 1543 és 1573 között az esztergomi érsekek idejük nagy részét Pozsonyban töltötték. Oláh Miklós például tartott itt udvarmestert, és néhány familiárisa külön lakással is rendelkezett. Vásárolt továbbá egy kertet a külvárosban, amelyet az ő tervei alapján rendeztek, és ahol saját költségén házat is építtetett.¹¹⁹ Oláh számára nagy jelentőséggel bírt Bécs, ahol saját háza volt, és a városfalon kívül szert tett egy birtokra, ahol kastélyt építtetett kerttel és kápolnával, valamint egy falut alapított, amit saját magáról Nikolsdorfnak nevezett el, és végrendeletében törvénytelen lányára hagyott.¹²⁰ A főpap a katolikus egyház megújítására irányuló törekvéseit egyházmegyéjének állapotfelmérésével kötötte össze.¹²¹ Vizitációihoz és a zsinatok szervezéséhez a bécsi jezsuiták segítségét kérte, akikkel már korábban is jó kapcsolatot ápolt.¹²² Oláh Miklós összesen négy egyházmegyei (1560, 1562, 1564, 1566) és egy tartományi zsinatot (1561) hívott össze a Nagyszombatban.¹²³ Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az esztergomi érseki székhelyben egymást követő Várday Pál, Oláh Miklós, Verancsics Antal és az érseki helytartó Telegdi Miklós a korszak kiemelkedő alakjai közé tartoztak, akik kapcsolatrendszerüket, politikai hatalmukat és az érsekség gazdasági hátterét is felhasználták céljaik eléréséhez.

3.4. Nagyszombat a reformáció századában

A katolikus egyház megreformálását hirdető új tanok már a Mohács előtti években is több csatornán keresztül eljutottak a lakosság egyes csoportjaihoz. A két legfontosabb közvetítő közegként a királyné környezetét, illetve az arisztokrácia egyes tagjait, valamint a német ajkú polgárságot szokták megjelölni.¹²⁴ Elsősorban a nagykereskedőkre gondolhatunk itt, akik kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkeztek, tudtak olvasni és anyagi lehetőségeik megengedték, hogy könyveket vásároljanak, s így azok tartalmát megismerte környezetük is. A korszakban

¹¹⁸ GÁL-MLAKÁR 2007. 289.

¹¹⁹ FAZEKAS 2005. 344.

¹²⁰ FAZEKAS 2005. 345.

¹²¹ KEJ 2002.

¹²² MKL 5. köt. 827.

¹²³ FAZEKAS 2003. 149.

¹²⁴ SZAKÁLY 1995. 12.

az új hit mindenütt a szóbeszéd középpontjába került, és megjelent a közösségi érintkezés főbb színhelyein.¹²⁵

A reformáció térnyerésének első jelentősebb lépéseként a prédikátorok megjelenését tekinthetjük, Magyarországon vándorprédikátorok voltak az új hit első terjesztői.¹²⁶ A deákok vagy iskolamesterek és prédikátorok általában magasan képzett egyházi személyek voltak, akik a korabeli humanista műveltség valamelyik központjában (például Bécsben, Krakkóban vagy Padovában) szerezték műveltségüket. Wittenbergben 1522-től mutathatóak ki Magyarországról érkezett diákok.¹²⁷ A reformáció tanainak átvételében az első prédikátorok megjelenése utáni következő fontos lépést a politikai vezető rétegnek az új hitelvekre adott válasza, azok elfogadása vagy elutasítása jelentette. A nyugati országrész városai, így Nagyszombat is elsősorban a délnémet területek polgárságával álltak kapcsolatban. Ennek a térségnek a városaira pedig az volt a jellemző, hogy a politikai hatalmat kezében tartó vezető réteg csatlakozott a reformációhoz.¹²⁸

Az új hit támogatói között a gazdasági és kulturális elit egész sorát találjuk, közülük említünk meg néhány kiemelkedő személyt, akik missziliseinkben név szerint is szerepelnek. Elsőként Panithy János¹²⁹ altárnokmesterről, Zsámboky János sógoráról szólnak, aki – másokkal együtt – Huszár Gált Nagyszombatba hívta.¹³⁰ Hartványi Imre¹³¹ szintén a reformáció elkötelezett híve, protestáns énekeskönyv szerzője,¹³² egyúttal az 1560-as harmincadvizsgálat alapján az egyik leggazdagabb városbeli polgár volt.¹³³ Az 1567. és 1569. évi pozsonyi országgyűlés városbeli követét, Nagybáncai Mátyást¹³⁴ egyben protestáns gyülekezeti énekek és verses históriák szerzőjeként tartják számon, aki műveit 1556–1560 között Nagyszombatban szerezte.¹³⁵ Levelei irodalmi igényű alkotások. A gazdasági élet szereplői közül Sánta Pál¹³⁶ kereskedő neve emelendő ki, aki a városi tanáccsal és a már említett Panithy Jánossal együtt szerepet vállalt Huszár Gál Nagyszombatba hívásában.¹³⁷

¹²⁵ PÉTER 2004. 62, 74.

¹²⁶ PÉTER 2004. 65.

¹²⁷ PÉTER 1985. 513.

¹²⁸ TÓZSA-RIGÓ 2007/a. 59.

¹²⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2029.

¹³⁰ BOTTA 1991. 248.

¹³¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2073.

¹³² BOTTA 1991. 248.

¹³³ TAKÁTS 1899. 251.

¹³⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2587, 2621.

¹³⁵ Például: *Az vitéz Hunyadi János vajdáról*, 1560. BOTTA 1991. 247.

¹³⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1359, 1482, 1536, 2041.

¹³⁷ BOTTA 1991. 253.

A reformáció Nagyszombatban belüli elterjedéséről kevés közvetlen adattal rendelkezünk, a tanulmányozott 16. századi levélgyűjteményben azonban található néhány protestáns prédikátortól származó levél, illetve egyéb levelekben az új hit terjesztőire vonatkozó információ (milyen épületekben engedték működni őket, mennyit fizetett (volna) a város tevékenységüket, mely nemzetiségeknek volt saját prédikátora, stb.), mely sok szempontból felhasználható.

3.4.1. Huszár Gál, Huszár Dávid és Sibolti Demeter Nagyszombatban

A reformáció irányzatai közül – az 1567-es debreceni zsinattal kezdődő szétválás után – a Nagyszombatban lakó magyarság elsősorban Kálvin tanait követte, míg a németek és szlovákok a lutheránus tanítást. Mindegyik népcsoport saját nyelvén beszélő prédikátort igyekezett a városba hívni, s ennek számos bizonyítékát találjuk a misszilisekben. Szlovákul beszélő papot már a reformációt jóval megelőzve, 1470-től alkalmazott a város brünni Vencel személyében, aki először a Szent Jakab, majd a Szent Miklós templom lelképásztora lett, és németül is kiválóan beszélt.¹³⁸ A 16. század első felében már több cseh származású, de szlovákul prédikáló pap működött Nagyszombatban.¹³⁹ 1539. április 23-án Bojanovicén kelt levelében például Kincz Mihály elnézést kért Nagyszombat város tanácsától, hogy nem tudott elmenni szlovák hitszónoknak a plébániáján történt rablás kivizsgálása miatt.¹⁴⁰ 1542. március 28-án pedig Illava város tanácsa kérte Ondrejt, Nagyszombat szlovák prédikátorát, hogy látogasson el hozzájuk.¹⁴¹ 1549. február 27. Veselí nad Moravouból Henrik Bílik Nagyszombat város tanácsának írt leveléből megtudjuk, hogy Václav szlovák hitszónokot megvádolták a királyi helytartónál, és ezért saját biztonságát féltve távozott Nagyszombatból.¹⁴² Végül 1550. szeptember 19-én János pap Bučovicéből közölte Nagyszombat város tanácsával, hogy kész elmenni a városba prédikátornak.¹⁴³

A már említett Sánta Pál kereskedő egyike volt a reformáció lelkes városbeli képviselőinek, aki a korszak legjelesebb igehirdetőit igyekezett a városi tanács és több befolyásos ember segítségével Nagyszombatba hívni. Már 1552-ben, városi kapitánysága

¹³⁸ VARSÍK 1956. 37.

¹³⁹ VARSÍK 1956. 48.

¹⁴⁰ VARSÍK 1956. Nr. 106. 207–208.

¹⁴¹ VARSÍK 1956. Nr. 139. 241.

¹⁴² VARSÍK 1956. Nr. 226. 329–330.

¹⁴³ VARSÍK 1956. Nr. 250. 353–354.

idején elintézte, hogy Nagyszombat lutheránus papot alkalmazzon, ami miatt hivatalától is meg kellett válnia egy időre, de ügyét sikerült elsimítani, mert nemsokára újra kapitány lett, és a gyülekezet is megmaradt.¹⁴⁴ 1560-as évek közepén egyszerre több protestáns prédikátor is működött a városban, ahogy ez a városi tanácsnak címzett érseki tiltakozásból is kitűnik, mely szerint ezek a prédikátorok titokban tanítottak egyes házakban, házasságokat bontottak föl, ami ellentétben állt az érseki és városi plébánosi jogkörökkel. Az 1560-as évek legelején a városi tanács egyes tagjai Sánta Pállal együtt érseki hozzájárulás nélkül hívták a városba a magyarok prédikátorának Huszár Gált.¹⁴⁵

Huszár Gál lutheránus prédikátor, nyomdász, énekszerző, a Heidelbergi Káté magyarra fordítója, 1562-ben érkezett Nagyszombatba családjával együtt, és minden bizonnyal az ispotály lelkésze lett. Az új hit követői kezdetben nem rendelkeztek saját istentiszteleti hellyel, így a Nagyszombat északi részén, a városfalon kívül elhelyezkedő ispotály szolgált működési helyül, mely egyszerre kórház és szegényház is volt, a hozzá tartozó templommal. A város fennhatósága alá tartozott, lelkipásztorát is a városi tanács nevezte ki, így válhatott a protestantizmus központjává.¹⁴⁶ Huszár Gál működését csak néhány hónapig folytathatta, mert amint Oláh Miklós értesült a városba érkezéséről és tevékenységéről, levélben figyelmeztette a városi tanácsot, hogy űzzék el onnan. Huszár Gál el is távozott Nagyszombatból, de kis idő elteltével újra visszatért, és egészen 1564-ig, az esztergomi érsek újabb kiutasító leveléig működött a városban, majd elfogadva Paksy János komáromi kapitány meghívását, a komáromi naszádosok lelkipásztora lett.¹⁴⁷ Oláh Miklós 1568-ban bekövetkezett halála után a nagyszombatiak Huszár Gál visszahívásán munkálkodtak, fáradozásukat azonban nem koronázta siker.¹⁴⁸

A jeles lelkipásztor távozása után Nagyszombatban maradt viszont fia, Huszár Dávid, aki a nagyszombati marhakereskedő Dobos Gergely fiának, Dobos Györgynek a házában nyitott magániskolát az 1570-es évek elején. Amikor azonban Telegdi Miklós nagyszombati plébános és a város polgárai közötti megbékélés megszületett 1573-ban, és Verancsics Antal esztergomi érsek kinevezte Telegdit egyházmegyéjében helyettesévé, Telegdi kieszközölte Verancsicsnál, hogy Huszár Dávid iskoláját szüntesse meg, s a prédikátort űzze el a városból.

¹⁴⁴ BOTTA 1991. 247.

¹⁴⁵ BOTTA 1991. 253.

¹⁴⁶ BOTTA 1991. 246.

¹⁴⁷ BOTTA 1991. 253.

¹⁴⁸ BOTTA 1991. 299.

Az apja sorsára jutott Huszár Dávid röviddel Verancsics levele után Pápára ment, ahol az iskola rektora lett.¹⁴⁹

Néhány évvel később, 1576-ban az ifjú Nádasdy Ferenc nevelője, Sibolti Demeter érkezett Nagyszombatba, a német és „tót” prédikátorok mellé harmadiknak, a magyarok lelkipásztornak. Sibolti Demeter Zoványi Jenő szerint „*lutheránus volt, és még közülük is a conservativusabbak soraiból, mert azt kereste, hogy összeütközésbe ne kerüljön a katolikusokkal, sőt lehetőleg engedményeket tegyen nekik.*”¹⁵⁰ Ennek ellenére Telegdi Miklós esztergomi érseki megbízott az uralkodóhoz fordult, hogy az parancslevelében tiltsa meg a városnak az új prédikátor alkalmazását. II. Rudolf király, aki Miksával ellentétben buzgó katolikus volt, megparancsolta a városi tanácsnak, hogy a prédikátort utasítsák ki Nagyszombatból. Abban az esetben, ha ezt megtagadják, a város elveszti privilégiumait. Az előjogok elvesztése a marhakereskedőket érintette volna a legérzékenyebben, akik között a legtöbb követője volt a reformációnak, és így a császári fenyegetés hatására, a többségük nem állt a prédikátor mellé. Siboltit azonban csak a következő év (1577) végén tudták eltávolítani a városból. Az őt támogató kereskedők közül hetet Rudolf parancsára börtönbe zártak, ami azon ritka esetek egyike, amikor a vallási meggyőződés közvetlenül hatott a gazdasági életre.¹⁵¹ Sibolti Demetert nagyszombati elűzése után Semptén, majd Győrben találjuk, ahol 1585-től szuperintendens is volt.¹⁵²

Huszár Gálnak és Huszár Dávidnak egy sem, míg Sibolti Demeternek négy¹⁵³ magyar nyelvű levele maradt fenn a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában. Egy 1577-ben írt levelében becsületének megsértése ügyében kérte Nagyszombat város bírójának segítségét, és megemlítette, hogy ha a róla szóló hírek igazak lennének, nem szolgálhatott volna a városban prédikátorként. Három további misszilisében pedig elmaradt fizetésének rendezéséért folyamodott a város vezetéséhez, akik addigi leveleit válaszra sem méltatták.¹⁵⁴ A kortárs Telegdi Miklóssal ellentétben Sibolti Demeter stílusa az őt ért sérelmek ellenére is

¹⁴⁹ BOTTA 1991. 309–312.

¹⁵⁰ ZOVÁNYI Jenő: *Adat Sibolti Demeterről és egyébéről*. In: Protestáns Szemle, 1934. 447.

¹⁵¹ BESSENYEI 2007. 49.

¹⁵² SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 12. köt. Budapest, 1908. 967.

¹⁵³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3459. 1577. augusztus 24., Szenc. Sibolti Demeter – Sleger Györgynek Nagyszombat város bírójának. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3636. 1578. november 8., Szenc. Sibolti Demeter – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3648. 1578. december 20., Szenc. Sibolti Demeter – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3666. 1579. február 3., Szenc. Sibolti Demeter – Nagyszombat város tanácsának.

¹⁵⁴ Nemcsak Sibolti Demeternek volt gondja elmaradt fizetésének rendezésével. Egy 1550. július 7-én Bécsben keltezett levélből megtudjuk, hogy egy Stephanus Pannonius nevű nagyszombati iskolamester sem kapta meg a neki járó juttatást. (DH. 2008. B/T 222.)

visszafogott, körülményes és udvarias, írásképe rendezett, jól olvasható, tükrözve a levélíró személyiségének jegyeit.

A protestáns prédikátoroknak a városból való gyakran sikeres elűzése ellenére Nagyszombat esete szemléletes példája annak, hogy a központi hatalom sok esetben még közvetlenül a városon belül is tehetetlen volt a reformáció tanainak feltartóztatásában. Még maga az ellenreformáció vezéralakja, Oláh Miklós sem tudta ugyanis megakadályozni, hogy székvárosában diadalra jussanak a lutheri eszmék. Mindössze két évvel Oláh halála után, 1570-ben a protestánsok átvették a városban az uralmat.¹⁵⁵ Egy ilyen jelentős fordulatnak nyilván előfeltétele volt, hogy már az előző évtizedekben többségre jutottak a protestantizmus hívei. A katolikus egyház támogatói természetesen nem nézték tétlenül az új hit követőinek működését, a város katolikus jellegének megtartásához a század folyamán aktívan hozzájárultak a későbbiekben még részletesebben tárgyalt szerzetesrendek, különösen a jezsuita rend tagjai, de főként az esztergomi érsek és káptalan, amely szükség esetén nyomás alatt tartotta a városi tanácsot és közbenjárt az uralkodónál.

3.4.2. Oláh Miklós és Telegdi Miklós működése

A katolikus megújulás Nagyszombatban Oláh Miklós és Telegdi Miklós működése kapcsán bontakozott ki. A Hunyadiakkal is rokon Oláh Miklós¹⁵⁶ 1516-ban lépett az egyházi rendbe, a mohácsi csata után Mária királyné titkáraként Németalföldre ment, ahol szoros szellemi kapcsolatot alakított ki a németalföldi humanistákkal, köztük Rotterdami Erasmusszal.¹⁵⁷ 1542-ben tért vissza Magyarországra, ahol elnyerte a királyi kancellári tisztséget, majd 1553-ban az esztergomi érsekséget. Nagyszabású reformjait a trienti zsinat szellemében indította el. A változás kiindulópontjaként egyházlátogatásai szolgáltak, melyek során felmérte a katolikus egyház helyzetét. 1557-ben indultak meg a vizitációk, amelyek felülvizsgálták ki, milyen alapon végzi lelkészi teendőit, és a protestánsok által elfoglalt egyházi javakat visszavették.¹⁵⁸ Az állapotfelmérést egyházmegyei és egyháztartományi zsinatok összehívása követte, amelyek legfőbb célja az volt, hogy a török terjeszkedés és a reformáció gyors térhódítása miatt elcsüggedt papságot felrázzák, valamint lelkileg és szellemileg megerősítsék őket.¹⁵⁹

¹⁵⁵ GRANASZTÓI 2004. 19.

¹⁵⁶ R. VÁRKONYI Ágnes: *Oláh VI. Miklós*. In: BEKE 2003. 256–261, FAZEKAS 2003., 2005, 2014.

¹⁵⁷ R. VÁRKONYI Ágnes i. m. 256.

¹⁵⁸ BOTTA 1991. 252.

¹⁵⁹ R. VÁRKONYI Ágnes i. m. 258.

A magyar katolikus reform első részletes dokumentuma az 1558 őszen megtartott znióváráljai zsinat végzéseit tartalmazó irat. A rendelkezések kimondják, hogy felszentelés és érseki vagy vikáriusi jóváhagyás nélkül senki ne birtokoljon javadalmat az egyházmegyében, senki ne merészljen a katolikus egyház ellen beszélni vagy eretnek könyvet olvasni. A szentségeket ingyen szolgáltatassák ki, a szentmisét latinul és ne anyanyelven mondják, az oltáriszentséget egy szín alatt szolgáltatassák ki, a plébános fülgyónást végezzen, ne közgyónást, a papok pedig tisztán és erényesen, jó erkölcsökben éljenek.¹⁶⁰

A zsinati rendelkezések számonkérésére Oláh Miklós vizitációs utasítást bocsátott ki. Először főesperesi egyházlátogatásokra került sor, amelyek eredményeit jegyzőkönyvbe foglalták. Az 1559–1562 között fennmaradt protokollumok bepillantást engednek a főegyházmegyében uralkodó, nem éppen virágzó állapotokba. Sok plébánia állt üresen, sem katolikus, sem protestáns lelkipásztor nem tevékenykedett bennük. Míg a vizitált részekben a középkorban 550 plébánia működött, a 16. század közepén a 280 katolikus pap közül 159 volt nős vagy tartott ágyast.¹⁶¹

Az érsek által elrendelt 1562. évi vizitáció során meglátogatott 88 település között szerepelt Nagyszombat is, a várossal kapcsolatban mindössze annyit jegyeztek fel, hogy: „A plébános Nagykomári Bálint mester, esztergomi kanonok.”¹⁶² Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek más esetekben egyébként részletesen tárgyalják például a templom és a temető állapotát, birtokosát, a plébános nevét, fizikai állapotát (például: sánta, öreg), hogy van-e szolgálója, illetve a lakosság felekezeti hovatartozását. Oláh Miklós nagy formátumú személyisége lehetővé tette, hogy az általa képviselt reformmozgalom ne korlátozódjon saját egyházmegyéjére, így más egyházmegyékben (például a nyitraiban, a veszprémiben és a győriben) is sor került vizitációkra, majd ezt követően egyházmegyei zsinatokra.¹⁶³

Az egyházlátogatások mellett az esztergomi érsek első törekvéseinek egyike a megfelelő iskola megteremtésére irányult. 1554-ben egyezés született a káptalan és a nagyszombati városi tanács között iskoláik egyesítéséről. 1558-ban újabb szabályzat született, amelynek alapján az iskola színvonala lényegesen magasabb lett, latin mellett már héber és görög nyelvet is oktattak. Egy nyomda alapításának terve is szerepelt benne, ami jelzi, hogy az érsek és munkatársai felismerték a nyomtatott betű jelentőségét.¹⁶⁴

¹⁶⁰ FAZEKAS 2014. 36–37.

¹⁶¹ FAZEKAS 2014. 39.

¹⁶² KEJ 2002. 86.

¹⁶³ FAZEKAS 2014. 44.

¹⁶⁴ FAZEKAS 2014. 32.

A katolikus egyház megújításának legdinamikusabb munkásait Oláh Miklós a Jézus Társaságában látta, akikkel a kapcsolatot már érseki kinevezésekor felvette,¹⁶⁵ de csak 1561-ben kezdték el működésüket Nagyszombatban. A jezsuiták városbeli munkája azonban ez első alkalommal kedvezőtlen feltételek között folyt – akadályozta őket a saját rendház hiánya, az anyagi bizonytalanság és a nyelvi problémák –, így egy 1567. évi tűzvész után távoztak Nagyszombatból.

Az esztergomi érsek reformjaihoz a tehetséges fiatalok tanulmányainak támogatása is hozzátartozott. Oláh Miklós pártfogolta például Forgách Ferenc történetíró páduai tanulmányait, ugyanígy támogatta Zsámboky Jánost, Istvánffy Miklóst, és a későbbi esztergomi érseki helytartót, Telegdi Miklóst is, aki nagyszombati nyomdaalapítási tervét megvalósította.¹⁶⁶

A katolikus egyház Nagyszombatban működő nagy formátumú képviselője Telegdi Miklós plébános, Verancsics Antal halála (1573) után érseki helytartó volt. Telegdi Krakkóban majd Bécsben tanult, nagy előde Oláh Miklós szentelte pappá. Pályája gyorsan ívelt felfelé. Először a nagyszombati papnevelő intézet tanulmányi felügyelője, 1561-től esztergomi kanonok, s mint ilyen nagyszombati plébános lett. Verancsics Antal halála után a megüresedett esztergomi egyházmegyét vezette érseki helytartóként.¹⁶⁷ A protestantizmus térhódítását Telegdi előbb csak irodalmi téren próbálta megállítani, beindítva a magyarországi ellenreformáció hitvitázó irodalmát, majd elhatározta, hogy állandó katolikus nyomda alapításával próbálja ellensúlyozni az országban működő, egyöntetűen protestáns kézben lévő tipográfiai hittérítő munkáját. Katolikus nyomda hiányában saját művét, *A kereszténységnek fundamentomai* című, első magyar nyelvű katolikus katekizmust Bécsben kellett kinyomtatnia. Telegdit I. Rudolf király 1000 forinttal, az esztergomi káptalan 500 forinttal támogatta nagyszombati nyomdájának létrehozásában, amelyet a bécsi jezsuitáktól kapott és saját házában állított fel 1577-ben.¹⁶⁸

A katolikus megújulásért harcolva Telegdi Miklós prédikációit Bornemisza Péter reformátor tevékenységének ellensúlyozására írta, de emellett részt vett barátja, Mossóczy Zakariás nyitrai püspök által gyűjtött törvénykönyv a *Corpus Juris Hungarici* kiadásában is. Miután a jezsuiták elhagyták Nagyszombatot, Telegdi megpróbálta átvenni az iskola irányítását, de intézkedései során többször konfliktusba került a város befolyásos polgáraival,

¹⁶⁵ R. VÁRKONYI Ágnes i. m. 259.

¹⁶⁶ R. VÁRKONYI Ágnes i. m. 260.

¹⁶⁷ BESSENYEI 2007. 49.

¹⁶⁸ V. ECSÉDY 1999. 73–74.

majd perre került sor. Az ügyet Verancsics Antalnak 1573. január 15-én sikerült elsimítani Telegdi Miklós és kilenc nagyszombati polgár kibékítésével. A periratokat elégették.¹⁶⁹ A nyugalom azonban csak átmenetinek bizonyult, s már három évvel később, 1576-ban újabb viszály kezdődött, amikor a város prédikátornak meghívta Sibolti Demetert. Telegdi azonnal az uralkodóhoz fordult, a prédikátor azonban csak a következő év végén távozott a városból.

A régi és az új hit követői közötti feszültségek jól érzékelhetőek a misszilisekben is. Az 1567. évi pozsonyi országgyűlésről szorgalmasan tudósító Nagy Márton deák Oláh Miklós esztergomi érseket „az ország Istenének” nevezi egyik levelében,¹⁷⁰ néhány évvel később pedig arról tudósítja Szomer Jánost, Nagyszombat város bíróját, hogy az országgyűlésen Telegdi Miklós arról panaszkodott Radéczy István egri érseknek, hogy a nagyszombatiak őket bálványozónak mondják.¹⁷¹

Oláh Miklós gazdag levelezése a közép-európai tudós humanista kapcsolatok kiváló dokumentum gyűjteménye. A nagyszombati misszilisgyűjteményben ugyan nem maradt fenn Oláh Miklóstól származó magyar nyelvű levél,¹⁷² de Telegdi Miklósnak két magyar nyelvű misszilisét is megtaláljuk benne.¹⁷³ Az esztergomi érseki helytartó levelei ugyanabban a témában, egy Vöröskő várához tartozó szőlőbirtok ügyében íródtak. Az iratokból kitűnik Telegdi határozott, ellentmondást nem tűrő egyénisége; mondanivalóját pontokba szedve közölte, került a kor írásbeli érintkezésében általános, túlzott udvariassági formákat, aláírása pedig egyszerűen „Telegdy”, minden további név vagy rang megjelölése nélkül. Írásképe rendezett, betűi jól olvashatók, félreértésre nem adnak okot.

Az Oláh Miklós esztergomi érsek irányítása alatt végbemenő reformkísérlet – a rendszeres vizitációk, az egyházmegyei és tartományi zsinatok, az iskola és a nyomda jelentőségének felismerése, a jezsuiták alkalmazása – majd Telegdi Miklósnak a megkezdett változások melletti határozott fellépése elindította, alapot és háttérrel biztosított a magyar katolikus egyház számára a következő században bekövetkező megújuláshoz.

¹⁶⁹ BESSENYEI 2007. 49.

¹⁷⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2587. 1567. június 9., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton – Nagyszombat város tanácsának.

¹⁷¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3242. 1574. március 17. Pozsony. Nagy Márton – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

¹⁷² A több nyelven beszélő és író humanista főpap 1552 és 1562 között keletkezett öt magyar nyelvű levélfogalmazványát közli Fodor István bizonyítva, hogy az apai ágon vlach származású Oláh Miklós anyanyelve magyar volt. FODOR István: *Oláh Miklós öt magyar nyelvű levele*. In: Magyar Nyelv, 1996/1.sz. 113–117.

¹⁷³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3226. 1574. február 23., Pozsony. Telegdi Miklós – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3230. 1574. február 27., Pozsony. Telegdi Miklós – Nagyszombat város tanácsának.

3.4.3. Szerzetesrendek Nagyszombatban

Nagyszombat 16. századi arculatát alapvetően meghatározták a városban évszázadok óta működő vagy csak újonnan megtelepedett szerzetesrendek, amelyek tagjai megfelelő szellemi és gazdasági tőke birtokában nagy hatással bírtak a település vallási, kulturális és – a rendek kiterjedt kapcsolatrendszeré révén – gazdasági életére is.

A század folyamán a szerzetesrendek közül a ferencesek, a klarisszák és a domonkosok állandó jelenléte mutatható ki Nagyszombatban. Elsőként Magyarországon Nagyszombatban telepedtek meg – 1238-ban – az Assisi Szent Ferenc reguláit követő apácák, akiknek működését IX. Gergely pápa is megerősítette még ugyanebben az évben. 1335-ben épületüket a husziták kirabolták és felgyújtották.¹⁷⁴ Mivel a klarisszák kolostora 1240-ben már létezett, s a rend mindig olyan városokban telepedett meg, ahol a ferencesek férfi ága már jelen volt, így Szent Ferenc követőinek megjelenése még korábbra tehető.¹⁷⁵ A 16. századra azonban számuk megfogyatkozott, és anyagilag is egyre nehezebb helyzetbe kerültek, 1552-ben és 1554-ben is a magyar kamara segélyére szorultak.¹⁷⁶ Forrásaink is megemlékeznek a szerzetesrend tagjainak jelenlétéről Nagyszombatban; egy 1555-ből származó misszilis beszámolt a város, a klarissza apácákkal szemben fennálló örökösödési peréről.¹⁷⁷

A szerzetesrend 16. századi városbeli történetéhez kapcsolódó érdekes adalék a magyar reneszánsz költészet kiemelkedő költőjének, Balassi Bálintnak viselt dolgaihoz kötődik, aki állítólag apácaszöktetésben vett részt 1593-ban. Kaszaházi Joó János személynök Pálffy Miklósnak 1593. július 24-én Pozsonyból írt leveléből tudjuk, hogy „Nagyszombatban az klastromból öt apáca szökött volt ki, négyet megfogtak, az ötödik elszaladott. Azt mondják, hogy Balassi Bálint uram dolga, mert az inasát megfogták, az klastromot meggyújtották volt az elszökéskor, de ismét megoltották, most is mind az ott az város körül lakik Bálint uram, és az várost igen fenyegeti, ha az inast neki ki nem adják. Láttam és olvastam az levelet, kit az városnak írt volt, nem jó, hogy meg nem szűnik az gonosztettől már.”¹⁷⁸

A domonkosok kolostoráról 1305-ből származik az első említés. A 16. század közepétől kezdve ők is egyre jobban elszegényedtek, és a kamara segítségére szorultak.

¹⁷⁴ KARÁCSONYI János: *Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. Budapest, 1924. 460–473.

¹⁷⁵ GRANASZTÓI 2004. 55.

¹⁷⁶ BOTTA 1991. 245.

¹⁷⁷ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 2041.

¹⁷⁸ TÓTH István: *Balassi Bálint apácaszöktetése és a Fulvia-kérdés*. In: *Irodalomtörténeti Közlemények* 1977/ 3.sz. 389–395.

Nagyszombati rendházukban 1567-ben már csak négy idős szerzetes élt, köztük Körmenyi Gáspár, a rend vikáriusa, Oláh Miklós feltétlen híve, aki Nagyszombat egyházi életének kiemelkedő személyiségei közé tartozott, ezért érdemes életéről részletesebben is beszélni.

Körmenyi Gáspár a század elején, vezetéknevéből is láthatóan Körmenyben született, majd a vasvári domonkos rend tagja lett. 1556-ban nyerte el a nagyszombati vikáriusságot, 1558-tól haláláig állt az esztergomi érsek szolgálatában. Munkájáért évente kocsi használatra 100 forintot, ruházkodásra 25 forintot kapott.¹⁷⁹ Birtokadományokban is részesült; Vágsellyén minden tehertől mentesített ház és birtok került a tulajdonába, majd megkapta a tapolcai bencés apátság javadalmait, amelyet bérbe adott Guthi Országh Ilonának, majd enyingi Török Ferencnek. 1558-ban I. Ferdinánd király tihanyi apátnak és Szigetvár hitszónokának nevezte ki, az apátság jövedelme azonban a vár kiadásaira sem volt elegendő. 1562-től lett a domonkos rend magyarországi provinciájának *vicarius generalis*. Oláh Miklós többször küldte a katolikus lelkész nélkül maradt Komáromba prédikálni, ahol összetűzésbe került a Nagyszombatban is működő Huszár Gállal. Élete utolsó éveit mégis Komáromban töltötte, 1570-ben halt meg.

Körmenyi Gáspár tehetségét irodalmi téren is kamatoztatta, gyakorlott verselő volt, énekeit dallamra szerezte. 1560-ban Nagyszombatban írta *Az pogán Antiochus királynak kegyetlenkedéséről* című verses históriáját.¹⁸⁰ A város világi vezető tisztségviselői között természetesen nem találhatjuk a nevét, Körmenyi Gáspár a katolikus egyházban betöltött szerepe és kapcsolatrendszere miatt számított Nagyszombat város befolyásos személyiségének, amit a misszilisek és más városi iratok is tükröznek. 1552-ben például Desewffy János kamarai tanácsos kérte Körmenyi Gáspár segítségét Muthnoky Mihály száz forintos adósságának rendezése ügyében,¹⁸¹ 1560-ban pedig egy kisebb értékű kezességben volt érintett Zsámboky Jánossal, Sánta Pállal és Pajzsgyártó Mátyással együtt,¹⁸² 1569-ben pedig Nagy Márton pozsonyi állandó megbízott kérte őt saját maga helyettesítésére Pozsonyba.¹⁸³

¹⁷⁹ GYŰRKI 2007. 3–8.

¹⁸⁰ GYŰRKI 2007. 3–30., BOTTA 1972. 481–495.

¹⁸¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1726.

¹⁸² ŠAB PTr MMTr *Magistratne protokoly* II/3, *Acta Anno domini MDLX*.

¹⁸³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2664. fol. 160. 1569. október 10., Pozsony. Nagy Márton deák – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

A domonkos apácák 1567-ben költöztek Nagyszombatba, és már 1569-ben azt kérték, hogy a nagyszombatit, mint az utolsó magyarországi domonkos rendházat, csatolják az osztrák tartományhoz. 1614-ben az apácák átköltöztek pozsonyi rendtársaikhoz.¹⁸⁴

A jezsuiták a reformáció terjedésének megfékezése érdekében, Oláh Miklós hívására érkeztek a városba 1561-ben. Az esztergomi érsek úgy vélte, hogy egy jezsuita kollégium felállítása lenne a legjobb megoldás a felmerülő problémák orvoslására. Az addig külön működő városi és káptalani iskolát összevonta és a jezsuiták vezetésére bízta. Iskolájuk azonban csak hét évig (1561–1567) állt fenn, nem utolsósorban azért, mert az érsek alábecsülte az ezzel járó anyagi terheket. Az ingyenes oktatás háttérének megteremtése jelentős anyagi erőforrásokat követelt, és az esztergomi érsekség évi 45–50 000 forintos jövedelme nagy részét lekötötte az érsek által felvállalt várépítés és várfenntartás (Oláhújvár).¹⁸⁵ A szeminárium szintén a rend irányítása alá került 1566-tól. A jezsuiták nagyszombati jelenlétét azonban számos tényező hátráltatta (bizonytalan bevételek, szűkös rendház, saját templom hiánya, nyelvi problémák), és amikor 1567-ben egy tűzvészben rendházuk és a kollégium is leégett, távozni kényszerültek a városból.¹⁸⁶

3.5. Nagyszombati polgárok a források tükrében

A 16. századi városi társadalmat – akárcsak a mait – a sokszínűség és a tagoltság jellemezte. A sokféle foglalkozást űző városiak között jelentős vagyoni és tekintélybeli különbségek alakultak ki, mindemellett a városban élők között a legélesebb választóvonalat a polgárjog birtoklása vagy annak hiánya jelentette. A város minden lakója mentes volt ugyan a földesúri joghatóság alól, a városi kiváltságokat azonban csak a polgárjoggal rendelkezők élvezhették. A polgárjoggal bírók közé tartozó kereskedők és kézművesek mellett jelentős számú őstermelő is lakott a városban, akiknek fő megélhetési forrása az eladásra való termelés volt. Az adófizető polgárok száma a fennmaradt adójegyzékekből jó közelítéssel megbecsülhető, míg a város teljes lakossága nehezen rekonstruálható, mivel a polgárjoggal nem rendelkezők csoportjához tartozó kézműveslegények, kontárok, napszámosok, alkalmi fuvarosok, koldusok számát nem könnyű felmérni.

¹⁸⁴ Magyar Katolikus Lexikon. Szerk.: DIÓS István – VICZIÁN János. Budapest: Szent István Társulat, 2007. 539.

¹⁸⁵ FAZEKAS 2014. 33.

¹⁸⁶ PÉTERI 1963. 316–317.

Nagyszombat 16. századi társadalmának megismeréséhez számos kiadott és kiadatlan forrás áll rendelkezésünkre. Legalapvetőbbnek az adójegyzékek, a tanácsülési jegyzőkönyvek, a különböző céhek iratai, a végrendeletek, a fennmaradt harmincad naplók és a misszilisek számítanak. A különleges értékkel bíró adójegyzékek már a 19. század végén felkeltették a történészek érdeklődését; az első nagyszombati adójegyzékeket Fejérpataky László közölte 1885-ben,¹⁸⁷ majd Štefan Kazimír adott közre ezzel kapcsolatos adatokat a 16–17. századi árak és bérek alakulását vizsgálva.¹⁸⁸ Szintén az adójegyzékek szolgáltak alapforrássul Mária Bott'ánkovának, aki utcánként a háztulajdonosok jegyzékét állította össze,¹⁸⁹ és Granasztói György is ezeket az adatsorokat használta fel a társadalmi tér vizsgálatánál.¹⁹⁰ Az 1542-ből származó harmincad naplókat Ember Győző elemezte több munkájában,¹⁹¹ a kereskedő cég iratait Békési Emil tanulmányozta behatóan.¹⁹² Németh Gábor a 16–17. századi nagyszombati testamentumokat adta ki.¹⁹³ A város jogügyleteiről vezetett jegyzőkönyv (*Liber protocollum fassionalis*) kiadatlan, a misszilisek töredéke kiadott. A levelek Nagyszombat 16. századi mindennapi életébe engednek betekintést jól kiegészítve az egyéb forrásokból nyerhető adatsorokat.

A városlakók pontos számát nem tudjuk meghatározni, Nagyszombat lélekszámának megbecsüléséhez legnagyobb segítségül az adófizető háztartások számának ismerete szolgál. Az 1529-től fennmaradt és 1579-től folyamatosan vezetett városi adójegyzékek a polgári közösség számbavételének eszközei voltak, bennük a polgárjogú vagy az adózást illetően a polgárokéval hasonló elbírálás alá tartozó személyek szerepelnek. A városfallal övezett területen belül házingatlannal rendelkezőket, mint adóalanyokat elvileg hiánytalanul összeírták. Számos olyan eset is feltételezhető azonban, hogy valaki a házat bérelt, vagy annak vételárát nem fizette ki, netán teljes jogú tulajdonos volt, de nem számított polgárnak. Az előljárásság töretlenül ragaszkodott ahhoz, hogy a területére beköltöző vendégek is fizessenek adót, azaz mindenkit listára vettek, akinek ingatlanára – elvileg vagy gyakorlatilag – adót lehetett kivetni. Nagy értékük abban rejlik, hogy évtizedeken keresztül ugyanazzal a módszerrel írták össze az adózókat, így a fennmaradt jegyzékek jól összehasonlíthatóak. Az adójegyzékek elkészítésekor bizottság járta be a várost házanként, így a hiánytalanul fennmaradt iratok az

¹⁸⁷ FEJÉRPATAKY 1885.

¹⁸⁸ KAZIMÍR 1976/a.

¹⁸⁹ BOTT'ÁNKOVÁ 1980.

¹⁹⁰ GRANASZTÓI 2004.

¹⁹¹ EMBER 1958, 1988.

¹⁹² BÉKÉSI 1883.

¹⁹³ NÉMETH 1995.

ingatlanok szabályszerű rendet követő felsorolásait tartalmazzák. A házak nagyságára vagy állapotára azonban nem történik bennük utalás.¹⁹⁴ Az adójegyzékek tanúsága szerint 1529 és a 16. század vége között az itteni adófizetők száma megduplázódott. A betelepült nagyszámú kereskedőnek és iparosnak köszönhetően a vagyonosabb réteg növekedett számottevően, 1556-ban már 60%-kal többen adóztak, mint a század első felében, mint azt az alábbi táblázat mutatja.¹⁹⁵

Kiszabott adó mértéke dénárban	Adózók száma	
	1529–1530	1556
semmilyen adó	5	20
50-ig	176	102
51–100	90	107
101–200	94	172
201–400	50	140
401–700	16	73
701–1000	8	29
1001–1500	6	14
1500 felett	7	50
Összes fő:	452	707

Az adójegyzékek nem szolgáltatnak pontos adatot a polgárok számáról azért sem, mert kezdetben a betelepülők csak átmeneti otthonuknak tekintették Nagyszombatot és ezért nem törekedtek arra, hogy ingatlantulajdonhoz jussanak, és városi polgárjogot nyerjenek. Így a polgárokat terhelő különböző illetékek alól is mentesültek. 1574-ben azonban a városi tanács megelégedte a helyzetet és úgy döntött, hogy végérvényesen rendezze ezt az ügyet arra utasítva azokat a lakókat, akik más városokban is rendelkeztek házzal, hogy azokat az ingatlanaikat eladják. Ha más város polgára nagyszombati polgárrá szeretett volna válni, úgy fel kellett adnia a másik városban lévő polgárságát, és ezt a tényt köteles volt igazolni Szent Miklós napjáig (december 6.). Ha ezt nem tette meg, nem kapott vámcédulát, így nem tudta kihasználni a nagyszombatiakat megillető vámmentességet.¹⁹⁶

Az adójegyzékek az adózók foglalkozását is rögzítették. A 16. századi adóösszeírások több tucat mesterséget tartottak nyilván, köztük a következőket: felcserek, ónművesek, sapkakészítők, kádárok, tímárok, gombkészítők, fazekasok, szücsök, szabók, kovácsok,

¹⁹⁴ GRANASZTÓI 2004. 10–14.

¹⁹⁵ ŠIMONČIČ 1988. 75.

¹⁹⁶ ŠIMONČIČ 1988. 74.

kalaposok, bognárok, fürdősök, mészárosok, kardosok, molnárok, kőművesek, könyvkötők, bádigosok, szappanosok, cipészek, orgonakészítők, pékek, erszénykészítők, serfőzők, kötélverők, szíjgyártók, asztalosok, nyergesek, üvegesek, ácsok, tégláégetők, takácsok, esztergályosok, lakatosok, aranyművesek. A felsorolt mesterségek visszaköszönek a polgárok névhasználatában; a háztulajdonosok között találunk Kanna-, Lakat-, Pajzs-, és Nemezgyártót, Téglavetőt, Borégetőt és Orgonistát is.

A város társadalmának feltérképezésére egy másik forráscsoportot a városban működő különböző céhek iratai képeznek. A céhek jegyzőkönyveikben a céhtagok nevét minden évben felsorolták, a céhhez nem tartozó kontárokat szigorúan büntették, így a városban működő iparosok számát nagyságrendileg megbecsülhetjük a fennmaradt jegyzékek alapján. Jól dokumentált a nagyszombati kereskedők testületének működése, mely 1556-ban ötven tagot számlált. Ez a létszám azonban a kereskedelemmel foglalkozó nagyszombatiaknak csak egy részét fedi, és éppen a legtehetősebbek nem szerepelnek a listában. A fennmaradt harmincad naplók és a város iratait vizsgálva megállapítható, hogy az 1540-es években legalább száz személy volt közép- vagy nagykereskedőnek tekinthető a városban és a következő évtizedben számuk tovább – százharmincra – emelkedett. Ez azt jelentette, hogy a század derekán az adófizetők körülbelül húsz százaléka foglalkozott kereskedelemmel.¹⁹⁷

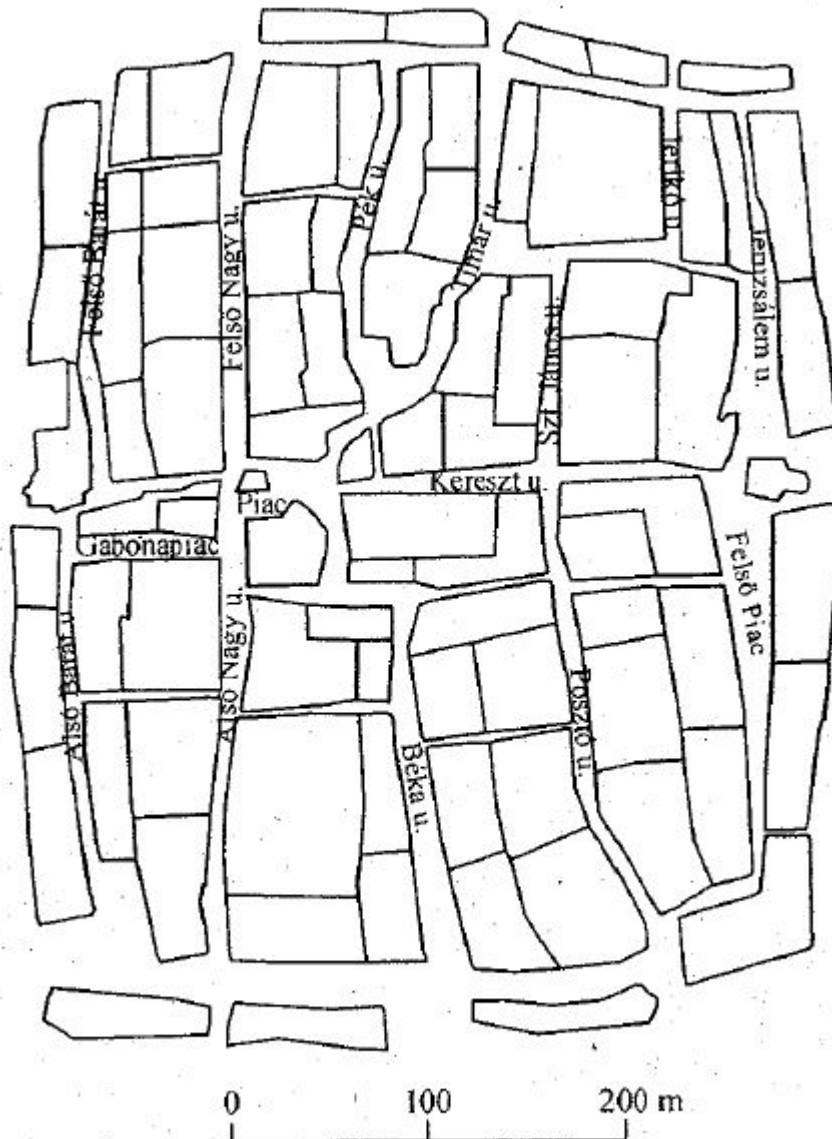
Nagyszombat és a körülötte fekvő területek természeti adottságaira való tekintettel sokan éltek mezőgazdaságból, elsősorban gabona- és bortermelésből. Míg a lakosság körülbelül egyharmadának ez jelentette egyetlen megélhetési forrását, addig számos kézműves és kereskedő is folytatta ezt a tevékenységet. A város és lakói nagy területű termőfölddel rendelkeztek, így Nagyszombat azon kevés városok közé tartozott, amely nemcsak önellátó volt, hanem agrártermékekből eladásra is termelt. A 16. század végén a gabona- és bortermelés az emelkedő árak miatt kedvező befektetésnek számított. 1579-ben 89 személy fizetett adót csak bor után, 52-en csak gabonáért és 96 személy mindkettő után adózott. Összesen 237 személy, tehát az adózók mintegy 30%-a. Öt évvel később az ebben a kategóriában adózók száma 328 főre nőtt, arányuk így elérte a 36%-ot.¹⁹⁸

Az arisztokrácia jelenlétét a városban az ingatlantulajdonosok jegyzékei mutatják. Oláh Miklós esztergomi érsek és Balassa János Hont és Zólyom vármegye főispánja a város

¹⁹⁷ ŠIMONČIČ 1988. 75.

¹⁹⁸ ŠIMONČIČ 1988. 77.

szívében, a Szent János utcában, illetve a Kereszt utcában¹⁹⁹ volt háztulajdonos, míg Dudith Magdolna és Pálffy Tamás a városfalhoz közelebb eső Posztó²⁰⁰ és Jeruzsálem utcában.²⁰¹ A nagyszombati utcanevek lokalizálását a következő térkép segíti.²⁰²

I. térkép. Nagyszombat. Utcanevek és háztömbök

199 BOTT'ÁNKOVÁ 1980. 143.
 200 BOTT'ÁNKOVÁ 1980. 131.
 201 BOTT'ÁNKOVÁ 1980. 125.
 202 GRANASZTÓI 2004. 16.

A kutatási eredményekből tudjuk, hogy a 16. század folyamán, a török terjeszkedés hatására a város lakossága etnikai összetételének arányai is megváltoztak. A polgárok nemzetiségi hovatartozásának megállapítása a többnyelvű Nagyszombatban nem egyszerű feladat. A polgárok származási helytől és beszélt nyelvtől függetlenül elsősorban magyarországinak, azon belül is nagyszombatinak vallották magukat, tehát a városhoz való tartozás erőssége megelőzte például az anyanyelv fontosságát. Mindemellett érdemes nyomon követni a Nagyszombatban lakó polgárok nemzetiségi arányainak változását. A század derekát követően a magyar nemzetiségűek lassan többséget szereztek a szlávokkal és németekkel szemben annak ellenére, hogy Buda török kézre kerülése után nemcsak magyarok, hanem például budai német kalmárok is települtek át a városba.²⁰³ A különböző etnikumok egymás mellett élése nem volt mindig békés, számtalan apróbb ellentétet okozott a mindennapokban például a nyelvtudás hiánya. Az etnikai feszültségek fellángolásának egyik példája az 1545-ben Nagyszombatban tartott országgyűlésen elhangzott és már korábban idézett mondat, mely szerint „*néhányan jobbnak tartották volna a töröknek való meghódolást és a németekkel való végleges szakítást, és javasolták, hogy a városban élő németeket és cseheket gyilkolják le*”.²⁰⁴ Négy évvel később, 1549-ben, amikor a német etnikumú polgárok száma kisebbségbe került a városban Roth Ambrus pozsonyi polgár arról érdeklődött Christof Schmidt nagyszombati polgárnál, hogy Nagyszombat városa szeretne-e német iskolamestert vagy jegyzőt alkalmazni.²⁰⁵

Az amúgy nemzetiségi és vallási hovatartozás szempontjából toleráns Nagyszombat csak a zsidókkal szemben viselkedett ellenségesen. 1494-ben egy állítólagos keresztény gyermekgyilkosság következtében 14 zsidót égettek meg a városban.²⁰⁶ A mohácsi csata után a székesfehérvári országgyűlés elrendelte kiűzésüket az országból, letelepedésüket, sőt a városban való átutazásukat is tiltották. Sokan menekültek közülük a hódoltság területére, ahol az adók megfizetése mellett nagyobb biztonságban kereskedhettek, és a vallási türelem is nagyobb fokú volt, mint a Magyar Királyságban. Nagyszombatban a székesfehérvári

²⁰³ BESSENYEI 2007. 47.

²⁰⁴ MOE II. 157.

²⁰⁵ 1549. április 24., Pozsony, Ambrosy Roth pozsonyi polgár – Christof Schmidt nagyszombati polgárnak. In: DH. B/T 194.

²⁰⁶ KOMORÓCZY 2012. 235., Raphael PATAI: *The Jews of Hungary. History, Culture, Psychology*. Wayne State University Press: Detroit, 1996. 184.

országgyűlés rendelete ellenére is maradtak zsidók, Ferdinánd többször is beavatkozott védelmükben.²⁰⁷ Végül a király a városi tanács nyomatékos kérésére 1539. február 19-én elrendelte kiűzésüket Nagyszombatból, de kárpótlásul a város évi 50 forintot volt köteles a kamarának fizetni.²⁰⁸ A déli kaput, amelyen át távoztak, befalazták. A zsidókkal kapcsolatos probléma gyökerét természetesen nem a rituális gyilkosság jelenthette, mivel ez ellenkezik vallásuk szabályaival. Az igazi ok az egyes személyek, illetve városok eladósodásában rejlett, akik az izraeliták kiűzésével hitelezőiktől, ezáltal a hiteleiktől szabadulhattak meg.

A zsidó jelenlét vagy legalábbis a velük való aktív kapcsolat továbbra sem szűnt meg Nagyszombatban. A 16. század második feléből származó, több magyar nyelvű levelet is ismerünk, melyekben Mehmed aga, illetve Musztafa pasa Budáról arra kéri a város tanácsát, hogy Szabó Dénes nagyszombati polgár két zsidóval szemben fennálló tartozásának rendezésében (Fekete Mózesnek 1500 tallérral, Fekete Ábrahámnak 860 tallérral tartozott) járjon közben.²⁰⁹ A levelek keltezését vizsgálva kitűnik a kárt vallottak jól működő és kiterjedt kapcsolatrendszerre, hiszen elérték, hogy érdekükben egy napon két befolyásos ember írjon Budáról.

Nagyszombat lakosságának létszámát a 16. században a pestisjárványok csökkentették legjobban. 1562-ben a pestis az itt lakók harmadával végzett, míg 1586-ban újabb járvány tört ki, ráadásul ebben az évben földrengés döntött romba sok házat. 1566-ban tűzvész pusztított, amely körülbelül százötven házat semmisített meg. Mindezek ellenére lakossággyarapodás jellemezte a 16. századot egészen 1620 tájáig, amikor a területet Bethlen Gábor hadjárata és gazdasági krízis egyaránt érintette. Nagyszombatnak a 16. század elején körülbelül kétezer, míg a század végén és a 17. század első négy évtizedében legkevesebb ötezer lakosa lehetett, amellyel a legnagyobb városok között foglalt helyet a Magyar Királyságban.²¹⁰

A következő alfejezetekben a nagyszombati társadalom vezető rétegét, a városi elitcsoportokat, és azok tagjainak szocio-ökonómiai hátterét vizsgáljuk. A városi elit

²⁰⁷ Erről intézkedő királyi parancsok: 1529. május 15., Buda. ŠAB PTr MMTr Decr. Reg. Karton c. 1. N. 8., 1539. február 25., Bécs. ŠAB PTr MMTr Decr. Reg. Karton c. 1. N. 50. 1. In: BESSENYEI 2007. 48.

²⁰⁸ „... minden zsidó innen távozni és kivándorolni tartozik, de a városban bírt házát és örökségét szabadon eladhatja vagy elajándékozhatja, akinek akarja.” KOMORÓCZY 2012. 238.

²⁰⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3034. fol. 68. 1573. március 17., Buda. Mehmed aga, Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3035. fol. 69–70. 1573. március 17., Buda. Musztafa pasa az hatalmas török császárnak fő helytartója Budán és gondviselője Magyarországnak – Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3046. fol. 82–83. 1573. április 15., Buda. Musztafa pasa – Nagyszombat város tanácsának.

²¹⁰ BOROVSZKY 2004.

különböző csoportjaival foglalkozó német és magyar nyelvű szakirodalmat, a késő középkori és főként a kora újkori német és magyar polgárság vonatkozásában Tózsza-Rigó Attila foglalta össze kiváló tanulmányában, elemezve a különböző elitcsoportok kialakításának lehetőségeit, és a rendelkezésre álló forrásokat.²¹¹ A szerző a Nagyszombathoz sok vonatkozásban hasonló Pozsony városára koncentrálva és a történeti hálózat kutatás eszközeit felhasználva térképezte fel a város politikai elitjét és rávilágított, hogy a 16. századi városi közösség csak jogi értelemben volt egységes, sem vagyoni, sem politikai, sem társadalmi szempontból sem tekinthetjük a város lakosságát homogén közegnek. Ezt a heterogenitást a várost vezető szűk rétegen belül is kimutatta.²¹²

A kora újkori európai városi elit kutatásának eredményei nemcsak magyar és német vonatkozásban hasonlóak, hanem igazak a spanyol és az angol városokra is. Mauro Hernández a kasztíliai városi elit sokszínűségét, összetételének a 16. század folyamán bekövetkezett változásait követte nyomon, és megállapította, hogy a vizsgált csoport nem nevezhető zártnak és arisztokratikusnak, hanem – főként a tisztségek megvásárolhatóságának következtében – egy dinamikusan alakuló, a gazdasági életben aktív szerepet vállaló személyekkel is bővülő közeget jelentett.²¹³ Yoh Kawana angol városokat vizsgálva állapította meg spanyol kollégájához hasonlóan, hogy a 16–17. század folyamán egyes városok vezetése nem az oligarchia teljhatalmát jelentette, hanem egy differenciált rendszert, amelyre egyaránt jellemző volt a hatalom és a befolyás nélküliség, az autonómia és a függés.²¹⁴

Kutatásaink eredményei összecsengenek a hazai és a nemzetközi trendekkel, amennyiben a vizsgált városban vagyoni, politikai és társadalmi szempontból is heterogén vezető réteget találtunk. A következő fejezetben részletesen tárgyalt nagyszombati politikai elitbe azokat a személyeket soroltuk, akik legalább egy éven át viseltek esküdt tanácsosi, bírói vagy kamarási tisztséget. Az ebbe a csoportba tartozó személyek meghatározásához a jogügyletekről vezetett jegyzőkönyvek (*Liber protocollum fassionalis*) 16. században keletkezett hat kötetét használtuk, valamint a missziliseket. A további kutatásokhoz alapot jelentő nagyszombati bírák archontológiájának táblázatát a politikai elittel kapcsolatos alfejezethez csatoltuk.

²¹¹ TÓZSA-RIGÓ 2007/b.

²¹² TÓZSA-RIGÓ 2007/b, TÓZSA-RIGÓ 2012/b.

²¹³ HERNÁNDEZ 2000. 167–168.

²¹⁴ KAWANA 2006. 324–349.

A gazdasági elit feltérképezéséhez a nagyszombati adójegyzékek, a levelek és a testamentumok voltak segítségünkre. A misszilisek jelentőségét a gazdasági elit tagjainak meghatározásánál is fontos hangsúlyozni, hiszen mindennapos volt, hogy az adósságrendezéshez a város bírójának segítségét kérték a kárvallottak, de akár egy nagykereskedők közti társulás elszámolására is akadhatunk közöttük.²¹⁵

A kutatásunk középpontjába állított nagyszombati misszilisgyűjteményből legplasztikusabban a nagyszombati bírák, a városi tanács tagjai és a nagykereskedők, tehát a politikai és gazdasági elithez tartozó egyes polgárok életútja és munkássága bontakozik ki. A felsorolt csoportok képviselői általában nem különülnek el egymástól, egy személy akár az összes kategória tagja is lehetett, a most következő ismertetésünk alapját az adja, hogy a nagyszombati levelekben egyes személyek elsősorban milyen funkció betöltése alapján szerepelnek. Csoportosításunk alapját a rendelkezésünkre álló információ mennyisége adja.

3.5.1. Gazdasági elit

A nagyszombati gazdasági elit legmeghatározóbb képviselői a kereskedők, a város egy szűk, de leginkább befolyásos rétegét alkották, noha ez természetesen nem vonatkozott az összes, kereskedelemmel foglalkozó lakosra. A kereskedelmi tevékenységből származó vagyon és az ezzel szorosan összefonódó társadalmi megbecsülés mértéke alapján a kereskedők is több csoportra oszthatók. Az egyszerű piaci árusok és házalók, valamint a kis- és középkereskedelmet folytató szatócsok nem tartoztak a város vezető rétegéhez. A kereskedők legbefolyásosabb rétegét a legnagyobb forgalmat lebonyolító, a várost a távolsági kereskedelembe bekapcsoló nagykereskedők csoportja adta.

A levélírók és a levelekben említettek között legnagyobb részben éppen őket találjuk, a kis- és középkereskedők csak sokkal kisebb részben képviseltetik magukat. Ennek oka az írásbeli ügyintézésben való jártasságuk lehetett. A megfelelő képzettség alapvető feltétele volt a nagy volumenű, és sok szálon futó kereskedelem lebonyolításának.²¹⁶ A kereskedőknek az íráson, az olvasáson és számoláson túl a környező országok nyelvének megfelelő szintű ismeretére is szükségük volt, hogy eligazodjanak más piaci viszonyok közt is. A

²¹⁵ ŠAB PTr MTr *Missiles* Nr. 2026.

²¹⁶ A szövevényes kereskedelmi kapcsolatokat, adósságokat és kintlévőségeket jól szemléltetik például a fennmaradt testamentumok, amelyek részletesen tárgyalják a végrendelkező vagyoni helyzetét. Nagyszombatra vonatkozóan lásd NÉMETH 1995.

nagykereskedőket tekinthetjük a városi társadalom legmobilabb rétegének. A 16. század második felében Nagyszombatban éltek az ország legvagyonosabb tőzsérei, köztük az országosan is leggazdagabbnak tartott Thököly Sebestyén, a késmárki uradalom birtokosa.

3.5.1.1. Baráti Fábián

A korszak egyik legnagyobb forgalmát lebonyolító nagykereskedője volt Baráti Fábián (a szlovák/cseh forrásokban, mint Uher Fabian), aki a szintén nagyszombati tőzsér Sánta Ambrussal együtt közös társulásban is kereskedett.²¹⁷ 1531-ben még testvérével, Baráti Péterrel együtt mindketten magyarbródi (ma: Uhersky Brod, Csehország) lakosok voltak, valószínűleg kereskedtek is nagyszombatiakkal, mert ebben az évben 200 forintos adósságuk ügyében írt Magyarbród város tanácsa Nagyszombat város tanácsának.²¹⁸ Baráti Fábián 1540-ben költözött át Nagyszombatba, testvére azonban régi lakhelyükön maradt. Kapcsolatuk a továbbiakban nem lehetett családi nevükhöz méltó, hiszen egy későbbi adat szerint 1543. október 22-én Magyarbród város tanácsa arra kötelezte Baráti Fábiánt, hogy 59 és fél forintot fizessen testvérének, Baráti Péternek.²¹⁹ Még évekkel később sem rendeződött a két testvér viszonya, mert 1551-ből is ismeretes jogi döntés Sánta Ambrus és Baráti Fábián, valamint Baráti Péter viszályával kapcsolatban.²²⁰

A Nagyszombatba való áttelepülés nem volt zökkenőmentes, mert amikor a kereskedő szándéka kitudódott, fogva tartották eredeti lakhelyén. A város bírása szerint Baráti Fábián ellenszenves személyisége elég okot szolgáltatott arra, hogy ne engedjék elköltözni a városból.²²¹ A kereskedő személyesen, szlovák nyelvű levelében kérte Nagyszombat város tanácsát, hogy kiszabadítása ügyében intézkedjen.²²² Valóban heves természetű ember lehetett. Ennek jeleként értelmezhető, hogy 1542. december 9-én Nagyszombat város tanácsa levelében adta tudtul, hogy Baráti Fábián nagyszombati polgár és kereskedő a város bírása előtt bocsánatot kért Anna Fenclovától, amiért őt dühében sértő szavakkal illette.²²³ A levél

²¹⁷ BESSENYEI 2008. 293–311.

²¹⁸ VARSÍK 1956. Nr. 56. 151–153.

²¹⁹ VARSÍK 1956. Nr. 167. 272.

²²⁰ *Inquisitiones* 1551. március 6. Responsio Ambrosy Santha et Fabiani Barathy contra actiones et propositiones Petri Baraty

²²¹ VARSÍK 1956. Nr. 115. 216–217.

²²² VARSÍK 1956. Nr. 114. 216.

²²³ VARSÍK 1956. Nr. 152. 256–258.

nemcsak Baráti Fábián lobbanékony személyiségének bizonyítéka, hanem minimum alapfokú szlovák nyelvtudását is igazolja.

A nagykereskedő neve 1548-tól található a nagyszombati háztulajdonosok között, a központi fekvésű Alsó Nagy utcában birtokolt ingatlant.²²⁴ Ebben az évben kelt misszilise a miskolciakkal való sorozatos árulefoglalás ügyében tájékoztat, említve, hogy már Balassa Zsigmond segítségét is kérték az ügyben.²²⁵ Válaszul 1550-ben Miskolc város fellépett saját polgára, Bornemisza Benedek mellett, akitől Baráti Fábián és Sánta Ambrus szarvasmarhát vásároltak és kötelezettséget vállaltak, hogy megfizetnek a legelőért, amit hosszabb ideig használtak. A törlesztést azonban nem teljesítették határidőre, amiből Bornemiszának 44 arany kára származott.²²⁶ Hasonló témában született 1553-ban Lovasberényi Bársony Balázs levele,²²⁷ amely arról számol be Linder Sebestyénnek, Nagyszombat város bírójának, hogy Baráti Fábián marháit és szolgálait hét hétig látta el, a nagykereskedő mégsem fizetett neki.

Baráti Fábián éveken keresztül volt a városi tanács tagja, 1552-ben városi kapitánynak választották,²²⁸ ebben az évben leveleit, mint „hadnagy” írta alá. Neve szerepelt az 1560-ban tartott harmincad vizsgálatokban,²²⁹ valószínűleg nem alaptalanul, mert már 1552-ből adatok szólnak arról, hogy 1500 juhval elkerülte a vámot. 1560-ban jószágát 1500 forintra tiltották, a következő évben 5000 forintra, illetve 1912 tehén bőrére.²³⁰ A tételek nagysága jól mutatja, hogy kiterjedt kapcsolatai révén sokat kockáztatott. Végrendelete 1568-ban íródott,²³¹ a végrendelező talán nem számolt rövid időn belül bekövetkező halálával, mivel meglehetősen rendezetlen viszonyokat hagyott maga után. Fő örökösének István fiát tette meg, a család kereskedelmi tevékenységének folytatásáról azonban nem szólnak feltárt adatok.²³²

²²⁴ BOTT'ÁNKOVÁ 1980. 102.

²²⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1359.

²²⁶ NÉMETH 1995. 13.

²²⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1867.

²²⁸ *Liber protocollum fassionalis* II/1. 118.

²²⁹ TAKÁTS 1899. 247–257.

²³⁰ *Liber protocollum fassionalis* II/3. 118–152.

²³¹ NÉMETH 1995. Nr. 54.

²³² NÉMETH 1995. 14.

3.5.1.2. Sánta Ambrus

A Sánta család több tagja foglalkozott kereskedelemmel. Az 1540-es harmincadjegyzékekben felmerül Sánta Orbán neve, aki ökrök után fizetett vámot, a városi adójegyzékekben pedig szerepel Sánta Mátyás (1538), Antal és János (1556), Pál (1548–1556), György (1579) és Ambrus neve (1536, 1538, 1546, 1548) is, mint adófizető ingatlantulajdonosoké.²³³ Sánta Gergely Nagymacséd lakhellyel és 2540 forintos vámértékkel szerepel az 1542-es harmincadjegyzékben.²³⁴

Sánta Ambrus gazdasági szempontból a család legeredményesebb tagjának mondható. Baráti Fábiánnal közös társulásban is tevékenykedett; a két család már Baráti Fábián Nagyszombatba költözését megelőzően kapcsolatban állt egymással, melynek bizonyítéka a már említett 200 forintos adóslevél 1536-ból.²³⁵ Vagyonosságáról árulkodik lakhelye is, 1536-tól volt háztulajdonos Nagyszombatban a Kereszt utcában, míg 1546-tól a Szent János utcában.²³⁶ 1542-ben a harmincad naplók tanúsága szerint a második legnagyobb forgalmat lebonyolító nagykereskedő volt, Baráti Fábiánnal társulva 25.730 forintos forgalommal. Mindketten egyénileg is kereskedtek, társas és egyéni forgalmuk összesítve 42.080 forintra rúgott. Igaz, ebből 19.450 forintos forgalmat két főúrnak, Nyáry Ferencnek és Révay Ferencnek a megbízásából, mint azok faktorai bonyolítottak le, így saját tőkájükkel lebonyolított forgalmuk vámértéke 22.540 forintot tett ki.²³⁷ Valószínűleg közös áruval kereskedhettek 1543-ban is, amikor Nagyszombat város tanácsa több alkalommal is közbenjárt Sánta Ambrus lefoglalt állataiért, amiket Baráti Péter tartott fogva Čejkovicében (Csehország).²³⁸ Sánta Ambrus 1549 és 1552 között mintegy 5000 arany harmincadot fizetett ki.²³⁹

Nagyszombat város vezetésében nem vett aktívan részt, a főbb városi tisztségviselők között nem találjuk a nevét, egyedül 1547-ben szerepelt a száz választott férfi között a magyarok felsorolásánál (Sánta Pállal együtt).²⁴⁰ Annál többször szerepel a 16. század első feléből származó misszilisekben, rendszerint kisebb-nagyobb adóssági ügyekben. 1535-ben

²³³ NÉMETH 1995. 12.

²³⁴ EMBER 1988 195.

²³⁵ VARSIK 1956. Nr. 82. 182–183.

²³⁶ BOTTÁNKOVÁ 1980. 120, 144.

²³⁷ EMBER 1988. 114.

²³⁸ VARSIK Nr. 163, 164. 267–270.

²³⁹ NÉMETH 1995. 12.

²⁴⁰ *Liber protocollum fassionalis* II/1. 34.

például Brünn város tanácsa arra kérte Nagyszombat város bíróját, hogy Sánta Ambrust fizetésre kötelezze, mert Sánta Ambrus brünni Sebastian Cristannak a kifizetett 126 rőfnyi posztó helyett csak 106 rőfnyit adott.²⁴¹ 1550-ben pedig nem fizette meg a vámot Mányán marhái után, annak ellenére, hogy azt ígérte, odamegy és megadja, mégsem tett így. Mánya község bírójának tanúságát továbbították, egyben az adósság rendezéséhez Nagyszombat város tanácsának segítségét kérték.²⁴² Két évvel később Kemendi Péter Baráti Fábián és Sánta Ambrus ötven forintos adósságának rendezését sürgette Linder Sebestyénél Nagyszombat város bírójánál.²⁴³ 1555. augusztus 1-én íródott testamentumának tanúsága szerint adósságai 3000 forintot tettek ki, melyre fedezetül 1500 forint értékű nagyszombati házát hagyta. Sánta Ambrusnak halálakor 200 forint értékben tartoztak. Családja általános gondviselőjének Orbán nevű testvérét jelölte ki, aki magszakadás esetén, mint örökös is szerepelt.²⁴⁴

3.5.1.3. Sánta Pál és Irsaszegi Máté

A családból Sánta Pál nevét említik még gyakrabban forrásaink. Az 1542. évi harmincadnaplók alapján középkereskedőnek számított, és főként kivittel foglalkozott.²⁴⁵ Az 1560-as harmincad vizsgálatok során keletkezett adatok szerint 1557 és 1560 között társaival együtt több mint 10.000 ökröt vitt ki az országból.²⁴⁶ 1556-ban már a városban birtokolt több ingatlana után is adózott. A Felső Nagy utcában, a Felső Barát utcában és az Alsó Nagy utcában is volt háza.²⁴⁷ A városi hierarchiában a Sánta családból ő vitte a legmagasabbra, 1561-ben a tizenkét tagú városi tanács tagjává választották, míg 1558-ban és 1562-ben a város kapitányává.²⁴⁸ 1565-ben kelt testamentuma szerint kiterjedt ingatlanbirtokokkal, modori és nagyszombati szőlőkkel, majorsággal, 1000 forintra becsült házzal, kerttel és ötvöstárgyakkal rendelkezett.²⁴⁹

A vizsgált nagyszombati levelek gyakran említik Irsaszegi Máté nevét, akit az 1560-as harmincad vizsgálat a leggazdagabb nagyszombati kereskedők (Hartyányi Imre, Kádas Fülöp,

²⁴¹ DH. B/T 80.

²⁴² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1516.

²⁴³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1744.

²⁴⁴ NÉMETH 1995. 40–43.

²⁴⁵ EMBER 1988. 524.

²⁴⁶ NÉMETH 1995. 12.

²⁴⁷ BOTTÁNKOVÁ 1980. 102, 100, 88.

²⁴⁸ *Liber protocollum fassionalis* II/2.

²⁴⁹ NÉMETH 1995. 52.

Fekete Imre, Somogyi János, Kozma Mátyás) között sorolt fel.²⁵⁰ Ingtalana a város keleti felében fekvő, Zsidó utcában helyezkedett el.²⁵¹ A misszilisekben való gyakori szereplés ellenére életével kapcsolatos jelentősebb további adataira nem leltünk, mivel a város vezetésében nem vállalt aktív szerepet, a városi tisztségviselők soraiban nem találtuk a nevét. Nagyszombat város bírójához vagy tanácsához címzett levele sem maradt fenn, 1577-ben bekövetkezett haláláról Sziráki Balázs leveléből értesülünk.²⁵²

3.5.1.4. Thököly Sebestyén és Trombitás János

A 16. századi nagyszombati nagykereskedők felsorolásából nem maradhat ki a társadalmi szinten is legmagasabbra emelkedett, 1598-ban bárói rangot kapott Thököly Sebestyén neve, noha a misszilisekben való említettsége nem vetekszik gazdasági és társadalmi befolyásával. A század második felében a legtöbb adót fizető nagyszombati polgár volt,²⁵³ aki nemcsak marhával, hanem lóval, borral, posztóval, sőt sapkával és saruval is kereskedett,²⁵⁴ kapcsolatai szinte az egész országot behálózták, meghatározó pozíciókkal rendelkezett a Bécs és Tiszántúl, illetve Erdély közötti kereskedelemben.²⁵⁵ Háza ennek megfelelően a központi fekvésű Felső Nagy utcában volt.²⁵⁶ Felesége, Dóczy Zsuzsanna révén kapcsolatba került a Thurzókkal, Nyáryakkal, Forgáchokkal. 1572-ben megszerzett nemessége²⁵⁷ mellé valódi nemesi birtokra vágyott, s mivel a Fuggerek birtokába tartozó Vöröskő várát nem sikerült megszereznie, a késmárki uradalmat, majd a várát vásárolta meg, magát Késmárk városát is tulajdonának tekintette. Saját katonái élén részt vett a török elleni harcokban és a bécsi béke aláírásában.²⁵⁸ Nagyszombat városának címzett vagy tőle származó misszilizist nem őriz a város levéltára.

Trombitás János nagykereskedő-hírszerző 1578-ban Nagymarosról költözött Nagyszombatba, kiterjedt hódoltsági és bécsi kapcsolatokkal rendelkezett. Egyidejűleg legalább 30 000 forintot forgatott különböző kereskedelmi ügyletekben. Már 1571-től a

²⁵⁰ TAKÁTS 1899. 254.

²⁵¹ BOTTÁNKOVÁ 1980. 140.

²⁵² ŠAB PTr MMTr Missiles Nr. 3479. 1577. október 16., Jablonca. Sziráki Balázs – Nagyszombat város tanácsának.

²⁵³ GRANASZTÓI 2004. 65.

²⁵⁴ ÚJVÁRY 1992. 76.

²⁵⁵ GECSÉNYI 2008. 354.

²⁵⁶ BOTTÁNKOVÁ 1980. 108.

²⁵⁷ ÚJVÁRY 1992. 75.

²⁵⁸ ÚJVÁRY 1992, ZIMÁNYI 1984.

hírszerzési ügyekben is illetékes Hofkriegsrat fizetett ügynöke volt, miközben bizalmas kapcsolatot ápolt Szokollu Musztafa budai pasával is. Nagyszombatban a Thököly Sebestyén lakhelyéhez közeli Alsó Nagy utcában volt ingatlan tulajdonos, házat már ideköltözése előtt megszerezte, majd a továbbiakban még két városbeli ingatlannal bővítette vagyonát. 1579-ben a Haditanács letartóztatta, majd ezt követően két és fél évig raboskodott Győrben, ahol 1580-ban a legtekintélyesebb nagyszombati polgárok, többek közt Nagy Márton, Olasz Máté, Kalmár Imre, Kalmár Ambrus, Szabó Márton, Szűcs Mihály, Bódog Józsa és Lingl Kristóf is meglátogatta. A vád alapját a budai pasához kötődő gyanús kapcsolata szolgáltatta, kettős kémnek tartották. A fogságból szabadulva 1584-től a Pálffy Miklósnak elzálogosított Komárom udvarbírája lett, majd 1589-ben ismét letartóztatták, és ez alkalommal Érsekújvárrban raboskodott 1592-ben történt kivégzéséig.²⁵⁹

3.5.2. Politikai elit

A város vezetését más szabad királyi városokhoz hasonlóan Nagyszombatban is a polgárok által választott bíró és a tanács látta el. A városi hierarchia élén álló bíró felügyelt a többi tisztségviselőre, hatáskörébe a bíraskodás és a közigazgatás is beletartozott. A kora újkorban a nagyszombati bírókat egyéves időtartamra választották, hivatali idejük lejártá után újraválaszthatók voltak. A bírák a városi elit szűk rétegéből kerülhettek ki, olyan személyek voltak, akik már megválasztásuk előtt különféle megbízatásuk révén igazolták rátermettségüket. A tizenkét tagú vagy belső tanács a bíró vezetésével a várost érintő ügyekben és valamennyi polgárjoggal rendelkező lakos peres ügyében ítélt. Ez a testület adta ki a város mindennapi életének számos területét szabályozó rendeleteket (statútumokat), s egyben a tanács ügyelt a rendeletek betartatására is. A városi bíróság a hét minden napján működött, de csak a reggeli órákban.²⁶⁰

A belső tanács megválasztásánál gondosan ügyeltek arra, hogy a három legnépesebb náció; a magyar, a német és a szláv egyenlő arányban kapjon képviselőt, így mindhárom etnikumot négy-négy személy képviselhette a tanácsban, s ezt a jegyzőkönyvek is rögzítették (mint ahogy azt a Mogor Péterrel kapcsolatos részben fentebb szó szerint idéztük). A névalakok azonban nem tükrözik egyértelműen az etnikai hovatartozást; a városok tanácstagjait nagy valószínűséggel az általuk legjobban beszélt nyelv alapján oszthatták be.

²⁵⁹ SZAKÁLY 1995. 255–352.

²⁶⁰ GELLÉRT 1910. 20.

Nagyszombatban – Zsolnához hasonlóan – az egyenlő elosztás volt a cél, míg máshol – például Szegeden vagy Sopronban – az, hogy a legmegfelelőbb és legbefolyásosabb embereket válasszák meg vezető pozíciókra. Brassóban és Segesváron egy nemzetiségnek tartották fenn a vezető tisztségeket.²⁶¹

A város vezetésében a párhuzamos nyelvhasználat természetesnek számított, nem is említik ezt a források. Buda város jogkönyve (*Ofner Stadtrecht*) írta elő, hogy a bírónak beszédet kellett mondania először németül, aztán magyarul, a tanácsstagoknak ugyanígy, majd a városi jegyző beszélt először németül, utána magyarul.²⁶² A város etnikai összetételét véve alapul Nagyszombat esetében is ez lehetett a gyakorlat a 16. század első felében, míg a század közepe után fordulhatott a nyelvek sorrendje.

A tanácsstagok, a bíró és egyéb tisztviselők – mint a kapitány, a kamarás, a jegyző vagy az ispotálymester – választása minden évben húsvétkor történt.²⁶³ Ez a változó ünnepre eső időpont kivételesnek tekinthető a kora újkori városok tisztújításának szokásrendjében, mivel más városok esetében a leggyakoribb terminusok az évkezdetre eső ünnepek és Szent György napja voltak. Húsvét ünnepén tehát a leköszönő nagyszombati városi tanács kijelölt egy száz tagú testületet (*centum viri electi*), amely megválasztotta a következő bírót és a belső tanács tagjait.

Elvben választó és választható volt minden teljes jogú polgár, aki ingatlant birtokolt a városon belül, és rendelkezett bizonyos személyes tulajdonságokkal, de a gyakorlat azt mutatta, hogy az adózó polgárok nagyon kis százaléka választotta a város vezető testületét.²⁶⁴ A tanácsstagok választásánál az évenkénti választás elvben a fluktuációt segítette, gyakorlatilag a tisztviselők cserélődése csak nagyon kis mértékben valósult meg, mivel egy szűk réteg sajátította ki magának a legmagasabb posztokat, és az évenkénti cserélődés ellenére a hatalmi elit a folytonosságot képviselte.²⁶⁵ A tizenkét tagú vagy belső tanács hozta a peres ügyek ítéleteit, fellebbezni csak az uralkodóhoz lehetett. A huszonnégy tagú külső tanács feladata a városi adók kirovása, azok beszédése, és a kifizetett pénzek útjának ellenőrzése volt. A külső tanács állapította meg a város minden egyes tagjára vonatkozó adómennyiséget. A városi tanács mellett városi kancellária is működött, mely a döntésekről írásos határozatokat adott ki. A tőlük származó első hivatalos írásos adat 1250-ből való, s a polgárok

²⁶¹ SZENDE 2009. 214–215.

²⁶² SZENDE 2009. 216.

²⁶³ H. NÉMETH 2007. 59, H. NÉMETH 2004. 199.

²⁶⁴ SZŰCS 1955. 292–293.

²⁶⁵ TÓZSA-RIGÓ 2007/a. 101.

és az esztergomi érsek vitájára utal. Kiterjedt kancelláriai tevékenységről azonban csak a 14. századtól beszélhetünk.²⁶⁶

A város első tisztségviselője, a bíró szükséges személyes tulajdonságait megkívánták egész Európában. A Sváb tükör szerint a bíró erényei az igazságosság, a bölcsesség, a mértékletesség, a lelki erő, valamint hogy bíróként javakat ne fogadjon el, de még azt is előírja, hogy a választott személy ép testű legyen.²⁶⁷ A szepesi és a selmeci jog feddhetetlen előéletet követelt, míg a pozsonyi jogkönyv szerint a tisztviselők bölcssek, igazságosak, erős lelkűek, jóságosak, mértékletesek és istenfélők kellett, hogy legyenek. A Budai Jogkönyv szerint bírónak bölcs és hatalmas férfiút kellett megválasztani, aki egyben ismert és kedvelt személy is volt. Ezen kívül megköveteltek minimum hat évnyi tanácstagságot, és német felmenők kimutatását négy ősig, valamint azt, hogy a választott személy a város területén ingatlannal bírjon.²⁶⁸

Besztercebánya egyik 1555-ből származó statútuma körültekintően rendelkezik arról, hogy milyen legyen a bíró. A felsorolt jelzők között szerepel, hogy legyen istenfélő, bölcs, tapasztalt, tanult ember, ne legyen ingadozó, ragaszkodjon a törvényekhez, ne ítélkezzen félelemből, gyűlölségből, irigységből, barátságból vagy haragból. Ne legyen megvesztegethető, személyválogató, hallgassa meg mindkét felet, ne siesse el, de ne is halogassa az ítéletet. Legyen büntelen előéletű, becsületes, derék, lássa be tévedését és vegye tekintetbe a körülményeket.²⁶⁹ Találtunk egy 1549-ből származó nagyszombati misszilit,²⁷⁰ amelyben Miklós deák felsorolta Budai Jánosnak, Nagyszombat város akkori bírójának a városvezetők szükséges tulajdonságait. „*Én hallottam régi jámboroktól, hogy mindenütt király őfelsége szabad városiban fejedelemmé választani azaz bíróvá jámbort, tökéletest, józant, igazságszeretőt és törvénytudót (szoktak).*” Mint az említett példákban kitűnik, az ideális bíró tulajdonságait igyekeztek körülírni és meghatározni, az esetismertetésekben azonban látni fogjuk, hogy az élet és a gyakorlat gyakran felülírta azokat.

Nagyszombat város tanácsa és bírója a magdeburgi jog szerint ítélkezett, ám ha ez valamilyen kérdést nyitva hagyott, akkor az országos jogot alkalmazták. Nemesek személye fölött nem volt joghatósága a városnak, kivéve városbeli birtokuk ügyében, vagy ha a

²⁶⁶ ŠIMONČIČ 1988. 36–39.

²⁶⁷ *A Sváb tükör*. Közreadja: BLAZOVICH László – SCHMIDT József. Pólay Elemér Alapítvány, Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2001. 52.

²⁶⁸ DAVORI RELKOVIC Néda: *Buda város jogkönyve*. Budapest: Stephaneum Nyomda, 1905. 155–156., *Buda város jogkönyve*. Közreadja: BLAZOVICH László – SCHMIDT József. 2 köt. Szeged, 2001. 28.

²⁶⁹ GELLÉRT 1910. 18.

²⁷⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1485.

városban a polgárokhoz hasonlóan adót fizettek.²⁷¹ A Nagyszombatban élő nemesekkel kapcsolatban állandó problémát jelentett azok adófizetése, illetve a rájuk vonatkozó joghatóság kérdése. Ezeket a témákat is érintik a misszilisek, Esterházy Ferenc pozsonyi alispán (1579–1600) leveleinek egyikéből például arról értesülhetünk, hogy Nagyszombat város bírása nemest bírságot az ő tudta nélkül, és noha az ügy részletei nem bontakoznak ki a levelekből, feltehető, hogy vármegyei hatáskörbe tartozó ügyről lehetett szó, illetve hogy az eset nem egyszer fordult elő.²⁷²

A városi jegyzőkönyvek (SAB PTr MMTr *Liber protocolli fassionalis* II/1–6) és a levelek (SAB PTr MMTr *Missiles*) alapján azonosítható nagyszombati bírák működési idejét és neveit az alábbiakban olvashatjuk.

Év	Név	Hivatali évek száma
1527/28	Kádas Fülöp	1
1528/29	Jan Trák/Trock	1
...		
1532/33	Andre Höfelmair	3
...		
1535/36	Andre Höfelmair	
1536/37	Hanns Höfelmair	1
1537/38	Andre Höfelmair	
1538/39	Jakob Saltzer	1
...		
1542/43	Szőcs Máté	1
1543/44	Wolfgang Maar/Boltmár Farkas	4
1544/45	Wolfgang Maar/Boltmár Farkas	
1545/46	Wolfgang Maar/Boltmár Farkas	
1546/47	Budai János	3
1547/48	Zsámboky/Szabó Péter	2
1548/49	Wolfgang Maar/Boltmár Farkas	
1549/50	Budai János	
1551/52	Zsámboky/Szabó Péter	
1552/53	Lessemprondt/Linder Sebestyén	2
1553/54	Horvát/Iván János	2

²⁷¹ GELLÉRT 1910. 19.

²⁷² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4780. 15... november 12., Galánta. Esterházy Ferenc – Slegel Mátyásnak Nagyszombat város bírójának.

1554/55	Kalmár Imre	5
1555/56	Lessemprondt/Linder Sebestyén	
1556/57	Vásáros Mihály	3
1557/58	Kalmár Imre	
1558/59	Budai János	
1559/60	Vásáros Mihály	
1560/61	Kalmár Imre	
1561/62	Valentini Hutter	1
1562/63	Vásáros Mihály	
1563/64	Vadas Bertalan	
1564/65	Kis Mihály majd Mogor Péter	1, 2
1565/66	Horvát/ Iván János	
1566/67	Kalmár Imre	
1567/68	Szomer János	3
1568/69	Slegel György	4
1569/70	Nyilas István	
1570/71	Szomer János	
1571/72	Slegel György	
1572/73	Nyilas István	
1573/74	Szomer János	
1574/75	Slegel György	
1575/76	Kalmár Imre	
1576/77	Mogor Péter	
1577/78	Slegel György	
1578/79	Kádas Fülöp	2
1579/80	Panczer Tamás	2
1580/81	Petránszki János	2
1581/82	Olasz Máté	1
1582/83	Kelcser Márton	1
1583/84	Petránszki János	
1584/85	Kádas Fülöp	
1585/86	Panczer Tamás	
...		
1595/96	Georgius Hrachowiczky	2
1596/97	Körödi Márton	2
1597/98	Thomas Köbl/Patikárius Tamás	1

1598/99	Georgius Hrachowiczki	
1599/1600	Körödi Márton	
1600/1601	Hamar Dániel	1

3.5.2.1. Kalmár Imre és Nyilas István

Nevéhez méltóan és több családtagjához hasonlóan (Kalmár Ambrus, Kalmár Bertalan és Kalmár Benedek nevét említik az egykorú források) a kereskedelemben vállalt aktív szerepet Kalmár Imre, aki mind a városi hierarchiában, mind a kereskedelem területén szép karriert futott be. Személyével kapcsolatos első adatunk tanúsága szerint – amely a harmincad naplók adataira támaszkodik – 1542-ben már közepes forgalmú kereskedőnek számított, és főképp állatkivitellel foglalkozott,²⁷³ a nagyszombati kalmár céh irataiban azonban csak 1566-ban került felsorolásra a neve a tagok között.²⁷⁴ Tevékenységének eredményeképpen Nagyszombat legelőkelőbb részében sikerült házat vásárolnia, több vagyonos és befolyásos polgárral együtt a Felső Nagy utcában birtokolt ingatlant.²⁷⁵ Kapcsolatban állt a korszak nagykereskedőivel is; a már részletesebben bemutatott nagyszombati tőzsér, Baráti Fábían testamentumosának választotta 1568-ban.²⁷⁶

S ahogy sikeres tevékenysége során egyre nagyobb vagyonra tett szert, Nagyszombat város életében is egyre meghatározóbb szerepet játszott. Először 1547-ben, majd több éven keresztül olvashatjuk nevét a tanácsülési jegyzőkönyvekben vezetett, évenként felsorolt tisztségviselők között, mint a tizenkét tagú tanács tagja. A vezetésre való alkalmassága hamar kiderülhetett, amelyet az bizonyít, hogy gyorsan felért a városi hierarchia csúcsára, már 1554-ben bírónak választották, s ezután még összesen négy alkalommal. Így lett ő az a tisztségviselő, akit a században egyedülálló módon, öt alkalommal is Nagyszombat város vezetőjeként szolgált.²⁷⁷ Sikereit valószínűleg személyes tulajdonságainak, rátermettségének és kapcsolatrendszerének köszönhette, mert hasonló vagyoni helyzetű városi tanácsstagot többet is ismerünk, akik nem emelkedtek tovább a városi ranglétrán. Bírói működésével kapcsolatos érdekesség, hogy szolgálati ideje alatt az egyébként latin nyelven vezetett városi tanácsülési jegyzőkönyveket

²⁷³ EMBER 1988. 511.

²⁷⁴ *Történelmi Tár* 1883. 175.

²⁷⁵ BOTTÁNKOVÁ 1980. 103.

²⁷⁶ NÉMETH 1995. 57.

²⁷⁷ 1554/1555, 1557/1558, 1560/1561, 1566/1567, 1575/1576 ŠAB PTr MMT *Liber protocollis fassionalis* II/1–3.

magyar nyelven írták. Az iratokat olvasva feltűnő az a következetesség, ahogy a Kalmár Imre bírósága alatti években a jegyzőkönyvek mindig magyarul születtek, majd más bírák alatt újra visszatért a latin és csak véletlenszerűen a magyar nyelv.

Tíz évvel első városvezetői megbízatását követően 1564-ben a város kapitányává választották.²⁷⁸ Vallási hovatartozásával kapcsolatban is rendelkezünk adattal, mivel ő is azok között a nagyszombati polgárok között szerepelt, akiket Sibolti Demeter protestáns prédikátor támogatása miatt 1577-ben fél évre börtönbe zárták Rudolf király parancsára.²⁷⁹ Értesülünk még egy 100 forintos adósságáról, amellyel Zsámboky Jánosnak tartozott, és aki 1573-ban kérte Nagyszombat város tanácsát, hogy a neki járó pénzt adassák meg Kalmár Imrével.²⁸⁰ Egy évvel később pedig Belavar György írt a városvezetőknek, Kalmár Imre és Kádas Gergely borsügylete miatt. A levél szerint Kalmár Imre egy mázsa és hat font bors árának a felét felvette és letagadta, ezért a levélíró szerint nem „jámbor”, hanem „csavargó”. Valószínűleg Nagyszombat város bírójára nem tudta saját hatáskörén belül megoldani az ügyet, mert Belavar György később a kamarának is megírta az esetet.²⁸¹

Nyilas István a törökök elől menekülve Esztergomból települt át Nagyszombatba. Kalmár Imréhez hasonlóan mind a kereskedelemben mind a város vezetésében jelentős szerepet játszott. Nagyszombati kötődését tovább erősítette, hogy a híres nagyszombati születésű udvari orvos és történetíró Zsámboky János testvérét, Annát vette feleségül 1548-ban.²⁸² Zsámboky János magyar nyelven levelezett Nyilas Istvánnal, több adósságrendezéssel kapcsolatos misszilise maradt fenn 1569-ből, amikor sógora viselte Nagyszombat város bírójának címét.²⁸³ Nyilas István Nagyszombat város belvárosában, az előkelő Szent János utcában lakott, ahol többek közt Oláh Miklós esztergomi érseknek is háza volt.²⁸⁴

²⁷⁸ *Protocollum magistratulae 1555–1564 II/2.*

²⁷⁹ BESSENYEI 2007. 49.

²⁸⁰ KÓSSA Gyula: *Adatok Sámboky János életéhez.* Irodalomtörténeti Közlemények. 1908/3.sz. 375.

²⁸¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3215. 1574. február 3., Sempte. Belavar György – Nagyszombat város tanácsának.

²⁸² Az esküvőjükre írt ének megjelent Bornemisza Péter: *Énekek három rendbe* című énekeskönyvében, 1582-ben. Bornemisza Péter ismerte Nyilas Istvánt, akitől 1569-ben prédikációskönyve kinyomtatására anyagi támogatást kért. In: NEMESKÜRTY István: *A magyar népnek, ki ezt olvassa. Az anyanyelvű magyar reneszánsz és barokk irodalom története 1533-1712.* Budapest: Gondolat, 1975. 32.

²⁸³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2804. fol.13. 1569. május 14., Pozsony. Zsámboky János Nyilas Istvánnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2805. fol.14. 1569. május 16., Pozsony. Zsámboky János Nyilas Istvánnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2872. fol.n. 1569. augusztus 20., Bécs. Zsámboky János Nyilas Istvánnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2890. fol.16. 1569. szeptember 6., Bécs. Zsámboky János Nyilas Istvánnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2894. fol.17. 1569. szeptember 15., Pozsony. Zsámboky János Nyilas Istvánnak.

²⁸⁴ BOTTÁNKOVÁ 1980. 118.

A város hierarchiájában szépen emelkedett, az 1560-as években többször volt a tizenkét tagú városi tanács tagja,²⁸⁵ majd 1569/1570-ben és 1572/1573-ban is Nagyszombat város bírása. Első bíróságából 84 darab személy szerint neki címzett misszilis maradt ránk, ami széles körű ismertséget²⁸⁶ és kiterjedt kapcsolati hálót sejtet. Többek közt Baráti Fábián és Sánta Ambrus nagykereskedő kalmártársa és testamentumosa volt.²⁸⁷ Neve gyakran szerepel a város jogügyleteiről vezetett jegyzőkönyvben, amelyben az adósságokat jegyezték fel. Nyilas István több száz forint értékben tett tiltást különböző személyek javaira, és az ő tulajdonát is nagyobb összegekre tiltották.²⁸⁸ Haláláról Czobor Pál Nagyszombat város tanácsának írt leveléből értesülünk, 1575 tavaszán távozott az élők sorából.²⁸⁹

3.5.2.2. Budai János és Linder Sebestyén

Elsősorban bírói funkcióján keresztül kerül a szemünk elé Budai János, aki szintén meghatározó személyisége lehetett a városnak, noha életéről kevés adattal rendelkezünk. Az 1542. évi harmincad naplók alapján középkereskedőnek volt mondható, aki mind kivittel, mind behozatallal foglalkozott.²⁹⁰ 1538-tól 1558-ig találjuk nevét Nagyszombat háztulajdonosai között, a központi fekvésű Felső Nagy utcában birtokolt ingatlant, Kalmár Imre, Boltmár Farkas, Sánta Pál és Gazdag Balázs szomszédságában.²⁹¹ Tehetős polgár lévén a város bírójává választották 1546/1547-ben, 1549/1550-ben és 1558/1559-ben is.²⁹² Üzleti ügyeiről különböző összegekre bejegyzett tiltásaiból értesülünk: 1560-ban Baráti Fábián javait tiltotta 314 forintra, Kis Péter pénzét 50 forintra és Nyilas István házát ismeretlen, de feltehetőleg nagyobb összegre, 1561-ben pedig Boltmár Farkas ezüstmarháját 200 forintra.²⁹³ A 16. századi nagyszombati misszilisgyűjtemény adatai szerint Budai János bőrrel kereskedett.²⁹⁴ Segítőképz ember lehetett, többször kérték tőle a vele szemben fennálló tartozások kifizetésének elhalasztását. 1547-ben például a szenci mészáros amellet, hogy adóssága törlesztését egy, a megegyezettnél későbbi időpontra ígérte, még tíz forintos

²⁸⁵ ŠAB PTr MMTr *Liber protocolli fassionalis* II/ 1–2.

²⁸⁶ Gyakran címezték Nagyszombat város bírójának a levelet a név megjelölése nélkül.

²⁸⁷ NÉMETH 1995. 54–57.

²⁸⁸ ŠAB PTr MMTr *Liber protocolli fassionalis* II/3.

²⁸⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3271. 1575. április 16., Sasin. Czobor Pál – Nagyszombat város tanácsának.

²⁹⁰ EMBER 1988. 504.

²⁹¹ BOTT'ÁNKOVÁ 1980. 102.

²⁹² ŠAB PTr MMTr *Liber protocolli fassionalis* II/1–3.

²⁹³ *Liber protocollum fassionalis* II/3.

²⁹⁴ Lásd pl.: ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1252.

támogatásért is folyamodott hozzá.²⁹⁵ Más levelekben rágalmozással gyanúsítják, és magyarázatot kérnek viselkedésére.²⁹⁶

Linder vagy Lessemprondt Sebestyén nevű bírónak több tucat fennmaradt misszilist címeztek. Már apja, az 1531 májusában elhunyt Lessemprondt György²⁹⁷ is foglalkozott kereskedéssel, szlovák/cseh és német nyelvű misszilisekből értesülhetünk 46 forintot kitevő adósságáról²⁹⁸ és prágai hitelezőiről.²⁹⁹ Fia, Linder Sebestyén Nagyszombat város hierarchiájában fokozatosan haladt előre. 1547-ben a száz választott férfi között találjuk a német nemzetiségűek között felsorolva,³⁰⁰ majd a szűkebb, tizenkét tagú tanács tagja lett.³⁰¹ A városi jegyzőkönyvek tanúsága szerint a bírói tisztséget először 1552-ben nyerte el, majd újraválasztották 1555-ben is.³⁰² 1538-tól 1556-ig az Alsó Nagy utcában lévő háza után fizetett adót, szomszédai a város vezetői, gazdag kereskedői voltak: többek között Sánta Pál, Baráti Fábián, Mogor Péter, Nagy Márton és Pajzsgyártó Mátyás.³⁰³ Az 1560-as évek elején eltűnt a város életéből, levelei alapján 1567-ben már Bécsben élt, de szoros kapcsolatát élete végéig megőrizte a várossal, és nagyszombati ifjak továbbtanulását támogatta, ügyeiket intézte új lakhelyéről.³⁰⁴

3.5.2.3. Zsámboky Szabó Péter és Mogor Péter

Zsámboky Szabó Péter egy 1552-ben kelt misszilis³⁰⁵ szerint Nagyszombat város legbefolyásosabb, „fő” uraihoz tartozott Linder Sebestyénnel, Pajzsgyártó Mátyással és Baráti Fábiánnal együtt. A gyakran csak Szabó Péterként emlegetett Zsámboky Szabó Péter a tanácsülési jegyzőkönyvek tanúsága szerint kétszer is betöltötte a bírói tisztséget, 1547/1548-

²⁹⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1252.

²⁹⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1483, 1485.

²⁹⁷ VARSİK 1956. Nr. 55. 150–151.

²⁹⁸ VARSİK 1956. Nr. 52. 145–146.

²⁹⁹ VARSİK 1956. Nr. 55, DH. B/T 59, 61, 63.

³⁰⁰ A város következetesen törekedett arra, hogy a magyar, a német és a szláv nemzetiség egyenlő arányú képviselőt kapjon a város tágabb és szűkebb körű vezetésében egyaránt. Más kérdés, hogy milyen szempontok szerint tartottak valakit egy bizonyos nemzethez tartozónak, a nevek felsorolása alapján ezek a szempontok nem egyértelműek.

³⁰¹ *Liber protocollum fassionalis* II/1. 34–39.

³⁰² ŠAB PTr MMTr *Liber protocollum fassionalis* II/1–6.

³⁰³ BOTTÁNKOVÁ 1980. 88.

³⁰⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2695. fol. 195. 1567. november 30., Bécs, Lessemprondt Sebestyén – Nagyszombat város tanácsának. Nagyszombati Dobos Gergely fiának, Dobos György bécsi tanulmányait támogatja. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2781. fol. 306. 1569. április 19., Bécs, Lessemprondt Sebestyén – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának. Egykori nagyszombati szomszédja, Pajzsgyártó Mátyás fiát taníttatja Wittenbergben.

³⁰⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1850.

ban és 1551/1552-ben.³⁰⁶ Bírótársaihoz hasonlóan a belvárosi Alsó Nagy utcában volt háztulajdonos 1536–1556 között.³⁰⁷ Egy fia és négy lánya született, kapcsolatai gyermekei házasságai után kiszélesedtek. Elsőszülött lánya, Zsámboky Katalin Panithy János³⁰⁸ vice tárnokmester felesége lett. Második lánya, Zsámboky Anna a már említett Nyilas Istvánhoz ment nőül. A harmadik Zsámboky lány, Magdolna férje Balaskó (Gávai) István, az erdélyi királyi jövedelmek ellenőre lett, aki azonban már 1555-ben elhunyt.³⁰⁹ Zsámboky Szabó Péter negyedik lányáról annyit tudunk, hogy férjnél volt és még apja halála előtt távozott az élők sorából. Zsámboky Szabó Péter 1565-ig élt.³¹⁰ Egyetlen fia, Zsámboky János udvari történetíró, orvos, költő, könyvkiadó és gyűjtő Nagyszombat talán leghíresebb 16. századbeli szülőtte, akinek életével és működésével Nagyszombat és Bécs kapcsolatát vizsgálva még részletesebben foglalkozunk.

Mogor Péter esetében hivatali karrierje bontakozik ki legrészletesebben a vizsgált forráscsoportból. A város jogügyleteiről vezetett jegyzőkönyvek tanúsága szerint 1561/1562-ben és 1567/1568-ban is a városi tizenkét tagú tanács tagja volt.³¹¹ A városi tanács megválasztásánál nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy Nagyszombat nemzetiségi sokszínűsége egyenlő mértékű képviselőt kapjon, 1567-ben például a felsorolás az általunk részletesebben tárgyalt több személyt is érint, a tanácsulési jegyzőkönyv bejegyzése szerint; ex hungaris: Emericus Kalmar, Michael Kys, Stephanus Nyilas, Philippus Kadas, ex germanis: Petrus Mogor, Christophorus Prwkner, Michael Swaar, Christophorus Lyngel, ex sclauis: Joannis Pellio, Iwan Horwath, Joannis Seratir, Georgius Slegel.³¹² Láthatjuk, hogy Mogor Péter a német nemzetiségűek között került felsorolásra. A városi hierarchiában való feljebb jutásának és a csúcsra érésének jele, hogy 1564-ben és 1576-ban is bírónak választották.³¹³

Társadalmi státusának megfelelően Nagyszombatban a belvárosi Alsó Nagy utcában lakott a város életében nagy befolyással rendelkező személyek szomszédságában.³¹⁴ Német nemzetiségéből fakadó nyelvtudásának, a törvények ismeretének, valamint kellő

³⁰⁶ *Liber protocollii fassionalis* II/1.

³⁰⁷ BOTTÁNKOVÁ 1980. 90.

³⁰⁸ Panithy János ősi nemesi családból származott. A mohácsi csata után I. Ferdinánd szolgálatába állt. 1555-től Perényi Gábor tárnokmester mellett Nagyváthy Antallal együtt töltötte be a vice tárnokmesteri tisztséget. A protestantizmus híve és támogatója volt, 1561-ben az ő hívására érkezett Nagyszombatba a már említett Huszár Gál. 1565 elején hunyt el. BOTTA 1991. 248.

³⁰⁹ KÓSSA i. m. 368.

³¹⁰ ORBÁN János: *Sámboky Jánosról*. Szeged: Endrényi Lajos Könyvnyomtató Műhelyéből, 1916. 8.

³¹¹ ŠAB PTr MMTr *Liber protocollii fassionalis* II/2, 4.

³¹² ŠAB PTr MMTr *Liber protocollii fassionalis* II/ 4.

³¹³ ŠAB PTr MMTr *Liber protocollii fassionalis* II/3, 5.

³¹⁴ BOTTÁNKOVÁ 1980. 88.

érdekérvényesítő képességnek birtokában lehetett, mert mind az 1567. mind az azt követő, 1569. évi pozsonyi országgyűlésen Nagyszombat város küldöttei között találjuk.³¹⁵ Gazdasági tevékenységére, a bortermelésben való részvételére utalhat az adat, amely szerint Nyilas István tiltást tett Mogor Péter borára 150 forint értékben 1566. december 11-én.³¹⁶ 1569-ban és 1570-ben is arra kérték levélírók Nyilas Istvánt, hogy mint Nagyszombat város bírása, Mogor Péter nevű polgártársát fizetésre kötelezze.³¹⁷

3.5.2.4. Boltmár Farkas és Horvát Iván János

A bíróságot is viselt nagykereskedők csoportjához tartozott Wolfgang Maar, más néven Boltmár Farkas.³¹⁸ Az 1542-ből származó harmincadnaplók alapján nagykereskedőnek számított, aki mind kivitellel, mind behozatallal foglalkozott.³¹⁹ 1548-ban a város legtöbb adót fizető polgára volt, 19 forintos összeggel.³²⁰ Négyszer is megválasztották a város bírásának 1543-ban, 1544-ben, 1545-ben és 1548-ban.³²¹ Háza a központi fekvésű Felső Barát utcában helyezkedett el.³²² Neve a német nyelvű levelekben is gyakran megjelent. 1554-ben Hans Hoffman közbenjárt Nagyszombat város tanácsánál polgártársuk, Wolfgang Maar érdekében, hogy őt öt évre felmentsék minden hivatali köteletségvállalás alól.³²³ Ugyanezen a napon kelt pozsonyi levél arról számolt be, hogy Martin de Guzina ezzel a felvetéssel nem értett egyet.³²⁴ Kérdés, hogy Boltmár Farkast érdemeire való tekintettel tehermentesítették a hivatalviselés alól, vagy éppen eltiltották-e attól. További adat a kérdés eldöntésére egyelőre nem áll rendelkezésünkre.

Horvát Iván János³²⁵ az 1542. évi harmincadnaplók alapján középkereskedőnek számított, aki főként kivitellel foglalkozott.³²⁶ A 16. századi nagyszombati misszilisekben

³¹⁵ BOTTA 1991. 306.

³¹⁶ *Magistrátne protokoly* II/3. *Liber actorum iudiciarum* 203.

³¹⁷ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 2951. 1569. november 29., Sempte. Maczkó György Sempte várának tisztartója – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírásának. Nr. 2985. 1570. január 29., Korlátkő. Apponyi János és István – Nyilas Istvánnak.

³¹⁸ A következő névalakokat találjuk: Boltmar/Bolfmar/Volfmar = Wolfgang Mayer/Maar.

³¹⁹ EMBER 1988. 516.

³²⁰ *Danové knihy* IIIb/24.

³²¹ *Liber protocollis fassionalis* II/1.

³²² BOTTÁNKOVÁ 1980. 100.

³²³ 1554. március 23., Pozsony. DH. B/T 277.

³²⁴ DH. B/T 278.

³²⁵ A levelekben gyakran Horvát Ivánként vagy Iván Jánosként szerepel.

³²⁶ EMBER 1988. 510.

mint bíró szerepel, 1553-ban és 1565-ben is a város vezetőjének választották.³²⁷ Háza a Felső Barát utcában volt.³²⁸

3.5.2.5. Pajzsgyártó Mátyás és Lingl Kristóf

Az 1552-ben szintén Nagyszombat „fő” urának nevezett Pajzsgyártó Mátyás szegedi származású volt, a török elől menekülhetett a városba.³²⁹ Városi karrierjét a külső vagy nagytanács tagjaként kezdte 1547-ben,³³⁰ majd 1552-ben a tizenkét tagú belső tanácsba választották.³³¹ Egy évvel később, 1553-ban a város kapitánya lett,³³² 1561-ben pedig a *magister hospitalis*, az ispotályok ügyéért felelős tisztségviselő.³³³ A bírói széket nem töltötte be. Kapcsolatrendszerének feltérképezéséhez értékes adalék egy 1560-ban történt kisebb értékű kezesség, amelyben érintett volt Zsámboky Jánossal, Körmendi Gáspárral, a nagyszombati domonkos rend vikáriusával és Sánta Pál nagykereskedővel együtt 18 forint értékben.³³⁴ Utolsó adatunk szerint 1569-ben fia Wittenbergben tanult.³³⁵

Az 1556-ban a legmódosabb polgárok között szerepel 8 forintos adóval Lingl Kristóf,³³⁶ aki szintén a város befolyásos vezető rétegét gyarapította. Vagyona valószínűleg gazdasági tevékenységből, kereskedelemből származhatott, a városvezetésben is ehhez kapcsolódó tisztséget viselt; 1561-ben a város kamarásának választották Sánta Pállal és Slegel Györggyel együtt.³³⁷ Több ingatlannal rendelkezett a város szívében, a Piac téren és a Felső Nagy utcában volt háza.³³⁸ 1560 júniusában házát 656 forintra tiltották, decemberben pedig 512 forintra.³³⁹ 1567-ben a tizenkét tagú városi tanács tagja lett, a német nemzetiségűek csoportját erősítette.³⁴⁰ Később, 1578-ban pozsonyi fogságáról értesülünk, valószínűleg feltartóztatásról lehetett szó, ami gyakran megesett a kereskedőkkel.

³²⁷ *Liber protocollii fassionalis* II/1, 2.

³²⁸ BOTTÁNKOVÁ 1980. 100.

³²⁹ SZAKÁLY 1995. 196.

³³⁰ ŠAB PTr MMTr *Danově Knihy* 1529–1922, III b/26.

³³¹ ŠAB PTr MMTr *Liber protocollum fassionalis* II/1.

³³² BOTTA 1991. 247.

³³³ ŠAB PTr MMTr *Liber protocollum fassionalis* II/2.

³³⁴ ŠAB PTr MMTr *Magistratne protokoly* II/3, Acta Anno domini MDLX.

³³⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2781. fol. 306. 1569. április 19., Bécs. Linder Sebestyén – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

³³⁶ *Danově Knihy* IIIb/31.

³³⁷ *Protocollum magistratulae* (1555–1564) II/2.

³³⁸ BOTTÁNKOVÁ 1980. 87, 102.

³³⁹ *Liber actorum iudicarum* (1553–1576) II/3.

³⁴⁰ *Liber protocollii fassionalis* (1565–1569) II/4.

A Nagyszombat 16. századi történelmét bemutató részben annak az időszaknak az eseményeit tekintettük át, amelynek eredményeképpen a település a mohácsi csatavesztés után regionális központtá lépett elő. Mint láthattuk, ezt a folyamatot a város kedvező földrajzi fekvése, a királyi privilégiumok, a korabeli építkezések és a polgároknak a távolsági kereskedelembe való bekapcsolódása segítette elő leginkább. A magyar kereskedővárosok hálózatának átalakulása kapcsán Nagyszombat gazdasága gyors fejlődésnek indult, virágkorát az 1560–1570-es években élte. A fellendülésben kimagasló szerepet játszottak az ideköltözött kalmárok, akik vagyonukon túl kapcsolati tőkéjüket is magukkal hozták, s új lakóhelyükön is sikeresen felfuttatták üzleteiket.

A ránk maradt forrásokban a városi elit tagjai jelennek meg a leghangsúlyosabban. A leveleken kívül a városi jegyzőkönyveket és egyéb iratokat is áttanulmányoztuk, és segítségükkel megrajzoltuk a település társadalmi hierarchiájában magas pozíciót betöltő, s az iratokban gyakran szereplő személyek rövid életrajzát, illetve új információk bevonásával összegeztük az eddig feltárt adatokat. A dokumentumokból értesültünk a vizsgált személyek szövevényes gazdasági kapcsolatairól, hiteleiről, adósságairól, mecénási tevékenységéről, vallási hovatartozásáról, személyes tulajdonságairól, árucikkeik minőségéről és mennyiségéről, valamint egyes esetekben haláluk időpontjáról.

A misszilisek megvilágítják az illető polgárok mindennapi életét, a különböző nyelvet beszélő prédikátorok helybéli működését és annak nehézségeit, nemkülönben a káptalan és a városi tanács egyre jobban kiéleződő ellentétét. Különleges pozíciót jelentett Nagyszombat számára az esztergomi érsek és a káptalan városba költözése, ami nem egyszeri alkalom, hanem egy hosszú folyamat eredménye volt. Az egymást követő prímások azonban a század folyamán idejük nagy részét még Pozsonyban töltötték. Ennek ellenére elmondható, hogy a 16. század folyamán bekövetkezett gazdasági és társadalmi változások alapozták meg Nagyszombatban a későbbi, elsősorban Pázmány Péter működése alatt végbemenő vallási és kulturális virágzást.

IV. A misszilisek bemutatása

4.1. A magyar nyelvű városi írásbeliség kibontakozása

A magyar nyelvű hivatali írásbeliség kialakulását vázolva már érintettük, hogy a városi írásbeliség Magyarországon a 13. század derekán bontakozott ki, és eleinte latin nyelven folyt. A nemzeti nyelvek, mint a latin nyelv közvetítői, az oktatásban használt könyvek margináliáin, valamint prédikáció-gyűjteményekben jelentek meg először. A magyar anyanyelvű polgárság a középkor folyamán kis szerepet játszott a városok irányításában. A hazai német polgárság hazájából magával hozta a fejlettebb írásbeliség csíráit, így a német nyelv a 14–15. században általánossá vált a városok okleveles gyakorlatában. A vidéki társadalom viszont még jó ideig megmaradt a szóbeliség szintjén.³⁴¹

Az önálló városi írásbeliség megteremtésében az egyik legfontosabb lépést a jegyzők alkalmazása jelentette, akik nemcsak okleveleket állítottak ki, hanem a teljes városi adminisztrációt is intézték. Személyüket nem befolyásolta a magisztrátus évenkénti választása, ezért folyamatosságot biztosítottak a település irányításában. A jegyzők kinevezésével felálló városi kancelláriáknak a közigazgatás és a lakosság egyre növekvő igényeinek kellett megfelelniük. Írásba foglalták az adásvételi szerződéseket, intézték az örökösödési ügyeket és a végrendeleteket.³⁴² A városi írásbeliség történetében a 16. század második felében következett be jelentős változás, amikor az alföldi és más mezővárosok hatóságai is megkezdték a városkönyvek, különösen a tanácsülési jegyzőkönyvek vezetését. Debrecenben például 1547-ben, Kecskeméten 1591-ben, Szombathelyen és Győrben az 1600-as évek elején készültek az első protokollumok.³⁴³

A városi és mezővárosi polgároktól sok magyar nyelvű magánokirat származik. A hazai kalmárok idegen kereskedők számára is adtak magyar nyelvű bizonylatot. Így történt ez 1550-ben is, amikor Hans von Aich bécsi kereskedőnek Kádas Illés nagyváradai polgár magyar nyelvű nyugtát állított ki.³⁴⁴ A magyar nyelvű írásbeliség széleskörű elterjedését

³⁴¹ ISTVÁNYI 1934. 10.

³⁴² MAJOROSSY – SZENDE 2012. 322.

³⁴³ MAJOROSSY – SZENDE 2012. 324.

³⁴⁴ ISTVÁNYI 1934. 43.

bizonyítja a négy Abaúj vármegyei csődörkereskedő adóslevele 150 aranyról.³⁴⁵ Ez egyfelől szemléletes példája annak, hogy saját ügyükben már alacsonyabb társadalmi helyzetű emberek is adtak ki saját kezű, magyar nyelvű okiratot a maguk ügyében, másrészt jól példázza azt a különbséget, ami a 15. és 16. század jogügyi írásbelisége között fennáll.

A késő középkorban és a kora újkorban a városi iratok nyelvhasználatában szigorú hierarchia létezett a nyelvek között, bár ez térben és időben változott.³⁴⁶ A legnagyobb presztízsű beszélt nyelv a latin volt, amelyet etnikai hovatartozástól függetlenül a városi társadalom legmagasabb rétegébe tartozó emberek használtak. Németül is sokan beszéltek és írtak azokon a településeken, ahol ilyen nemzetiségű személyek jelentős számban éltek. A magyar nyelvre ez a megállapítás már nem igaz, habár vannak nyomai annak, hogy azt más nemzetiségűek is tanulták.³⁴⁷ A 15. században a szlovák már egy önálló nyelv jeleit mutatta, elkülönülve a csehtől.³⁴⁸

A mai Szlovákia területén található városok életében a szlovák népesség már a 14. és a 15. században jelentős szerepet játszott, de ekkor még a városokban, mint kereskedelmi és gazdasági központokban a gazdasági és társadalmi szempontból is a kiváltságokkal rendelkező német réteg volt túlsúlyban. A szlovák nyelvű iratok száma – a magyarokhoz hasonlóan – a 16. század folyamán nőtt meg. Ebben az időszakban a szlovákok a város vezető rétegébe is bekerültek, nyelvük megjelent a különböző típusú városi iratokban.³⁴⁹

A szlovák nyelv kialakulásának kutatói négy nagyobb régióra tagolják a szlovák nyelvterületet, a morva-szlovák, a nyugat-szlovák, a közép-szlovák és kelet-szlovák régióra. A Nagyszombatban használt nyelv a nyugat-szlovák nyelvjáráshoz tartozott, amely a cseh és a morva nyelvvel mutat nagy hasonlóságot. Mindemellett meglepő módon közelebb áll a kelet-szlovák nyelvjáráshoz, mint a keletről szomszédos közép-szlovák dialektushoz. Mark Richard Lauersdorf a 16. századi szlovák nyelvjárásokat különböző városok iratain keresztül vizsgálva megállapította, hogy a hivatalos „szlovák” iratok a 16. században szlovák nyelvi elemekből és a cseh irodalmi nyelv keverékéből álltak. A kutatók ezt a viszonylag állandónak mondható kevert nyelvet nevezik „kulturális szlovák”-nak. Abban nincs megegyezés a szakemberek körében, hogy ez a „kulturális szlovák” a cseh irodalmi nyelv szlovakizációja, vagy a beszélt szlovák nyelv lejegyzése a cseh irodalmi nyelv alapján. Kerete a cseh irodalmi

³⁴⁵ RMNy 3. II/52–53.

³⁴⁶ SZENDE 2009. 228.

³⁴⁷ SZENDE 2009. 230.

³⁴⁸ SZENDE 2009. 229.

³⁴⁹ SKLADANÁ 2005. 231–232.

nyelv, szlovák alaktannal és hangtannal kombinálva, a mondatban azonban a cseh nyelvhez áll közel.³⁵⁰ Megfelelő szlovák és cseh nyelvtörténeti jártasság hiányában nem áll módunkban a 16. századi szláv nyelvű levelekről eldönteni, hogy szlovák vagy cseh nyelvűnek tarthatók-e, ezért a továbbiakban az ezen a nyelven keletkezett iratokat szlovák/cseh nyelvűnek nevezzük.

A késő középkori és kora újkorai városok életében a párhuzamos nyelvhasználat természetesnek számított. Buda város jogkönyve (*Ofner Stadtrecht*) például előírta, hogy a bírónak beiktatásakor először németül, majd magyarul kell beszédet mondania, akárcsak a tanácsstagoknak és a jegyzőnek.³⁵¹ Ez a párhuzamos nyelvhasználat tükröződik a városi írásbeliség dokumentumaiban is.

A városi élet nyelvi szempontból kiemelkedően fontos területeit az adminisztráció és az igazságszolgáltatás, a külkapcsolatok, a kereskedelem, valamint az igehirdetés és a lelki gondozás mentén jelölhetjük meg.³⁵² A városok adminisztrációjában és igazságszolgáltatásában a magyar nyelv elsőként a tanácsülési jegyzőkönyvekben és tanúvallomásokban jelent meg. A külkapcsolatok terén különös figyelmet érdemelnek az országgyűlési követutasítások és a követeknek a városi elöljáróknak írt beszámolóit. A kereskedelemben, ahol a pontosság és az egyértelműség volt a legfontosabb kritérium, döntő jelentőséggel bírt a nyelvismeret. A magyar nyelv először nyugták és elszámolások formájában jelentkezett. A prédikálás és a lelki gondozás szintén nagy teret engedett a nemzeti nyelvek használatának. A liturgia nyelve továbbra is a latin maradt, de a szentbeszéd az érthetőség kedvéért nemzeti nyelveken hangzottak el. Ezt a folyamatot a 16. században kibontakozó reformáció erősítette, hiszen a magyar nyelvű prédikációk és hitviták nyomtatásban is megjelentek. A misszilisek olyan forráscsoportot képeznek, amelyben minden felsorolt terület képviselteti magát: igazságszolgáltatásra vonatkozó segítségkérő iratok, elszámolások, országgyűlési beszámolók, lelkészek tevékenységével kapcsolatos levelek egyaránt megtalálhatók az iratok között.

A klasszikus műveltségű, gyakorlati szempontból írást használó deákoktól származnak a magyar nyelvű polgárság első írásos magyar emlékei. A lassan magyarosodó Kassáról ismeretesek a városi magyar nyelvű írásbeliség első bizonyítékai. Egy hivatalos jegyzőkönyvben 1517-ben és 1520-ban is előfordulnak magyar bejegyzések. Minden

³⁵⁰ LAUERSDORF 1996. 30.

³⁵¹ SZENDE 2009. 216.

³⁵² SZENDE 2009. 221.

bizonytal magyar deákok szerkesztették az első magyar nyelvű céhleveleket is.³⁵³ Mindezek ellenére Kassán a 16. század folyamán még nem használták olyan általánosan a magyar nyelvet, mint Nagyszombatban. Kassa német polgársága tudatosan védekezett a magyarosodás ellen, többek között úgy, hogy csak német iskolamestert alkalmaztak. A magyar ajkú lakosság inkább a külvárosban lakott, a tárgyalt időszakból csupán három magyar nyelvű céhlevél maradt fenn.³⁵⁴ 1557-ből ismerjük az első kassai magyar céh magyar nyelvű eskümintáját.³⁵⁵ A városban működő céhek könyveit a 15. századtól a 18. század közepéig folyamatosan vezették, ezért különleges értéket képviselnek a kora újkori gazdaságtörténetet kutatók számára. A kötetek magyar vagy német nyelven íródtak, attól függően, hogy milyen nemzetiségű mester készítette a bejegyzést.³⁵⁶

Kassához hasonlóan Sopron belső életében sem terjedt el a kora újkorban a magyar nyelvű írásbeliség. A város számadáskönyvei, tanácsülési jegyzőkönyvei kivétel nélkül német nyelvűek. A kereskedő és iparos lakosságának azonban jól kellett tudnia magyarul, mert a szomszédos területek lakói leginkább magyar nyelvű iratokkal fordultak a városhoz. Sopron 16. századi hivatalos írásbeliségében néhány magyar nyelvű tanúvallomási feljegyzés található. Ezek a szórványos adatok szoros kapcsolatban álltak a városon kívül álló személyekkel.³⁵⁷ Még inkább kívül estek a magyar írásbeliség keretein a többi német városok: Pozsony, Bártfa, Eperjes, Lőcse, illetve a bányavárosok. Hozzájuk intézett magyar nyelvű levelek maradtak fenn ugyan, de az általuk írt misszilisok vagy okiratok ritkaságszámba mennek.³⁵⁸

A magyar nyelv megjelenése és elterjedése Nagyszombat város irataiban a mohácsi csatavesztés után végbemenő magyar etnikumú népesség gyarapodásával függött össze. Míg a 16. század derekán nagyjából egyenlő arányban laktak magyarok, németek és szlávok a városban, addig a század végére a magyar ajkú lakosság döntő többségbe került. A város levéltárában az 1550-es évektől szaporodtak meg jelentősen a jogi, gazdasági és üzleti tartalmú levelek. Az első egészében magyar nyelvű nagyszombati misszilis Korponai Szabó János 1527-ben írt levele Nagyszombat város bírójának egy húsz forintos adóssággal kapcsolatban. Az ezt követő évekből csak néhány darab magyar nyelvű levél maradt fenn, s

³⁵³ ISTVÁNYI 1934. 22–23.

³⁵⁴ ISTVÁNYI 1934. 50.

³⁵⁵ SZÜCS 1955. 277.

³⁵⁶ DÓKA Klára: *Céhiratok Kassa város levéltárában*. In: *Levéltári Szemle* 2008/1. sz. 7–17.

³⁵⁷ DOMINKOVITS 1996. 59–75.

³⁵⁸ ISTVÁNYI 1934. 51.

habár a jelenleg tanulmányozható nagyszombati magyar nyelvű misszilisek száma az egymást követő években az egész század folyamán jelentős ingadozást mutat, a növekvő tendencia az 1550-es évektől egyértelműen érzékelhető, mint az a következő táblázatból kiderül.

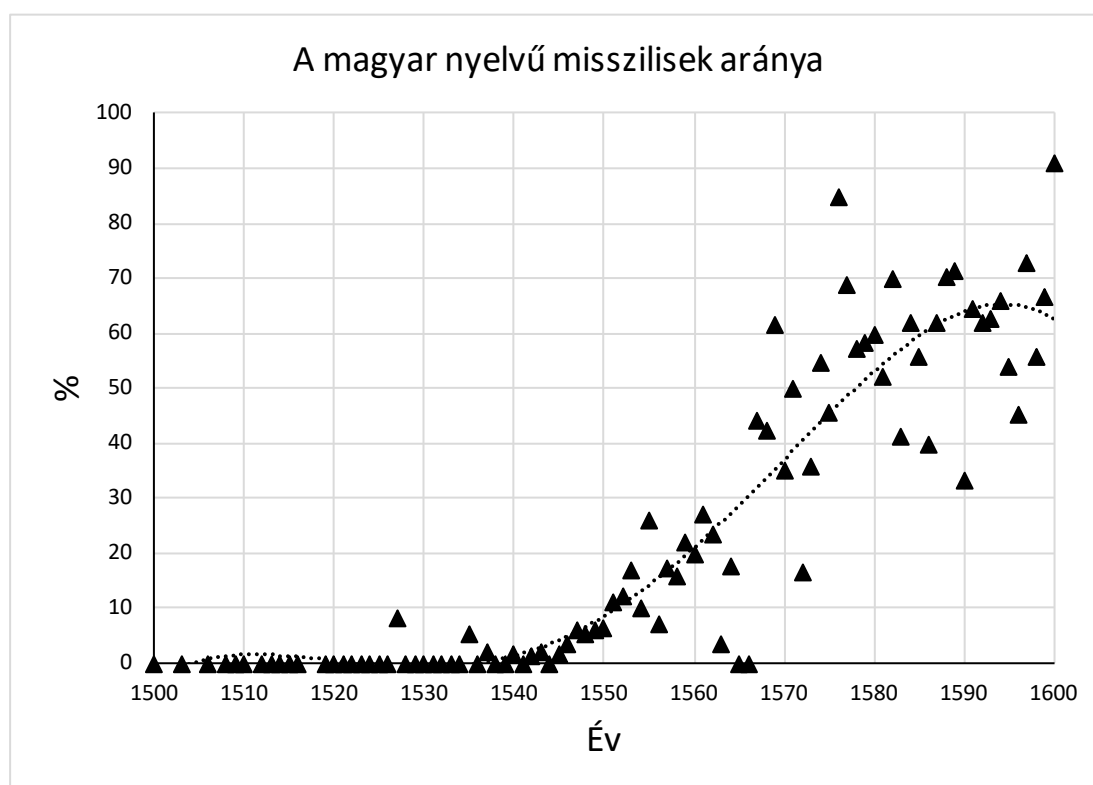
ÉV	LATIN	NÉMET	CSEH	SZLOVÁK	MAGYAR	ÖSSZESEN	MAGYAR NYELVŰ LEVELEK ARÁNYA (%)
1500	1					1	0,0
1503	1					1	0,0
1506	1	1				2	0,0
1508	3					3	0,0
1509	2		2			4	0,0
1510	1		1			2	0,0
1512	2		3			5	0,0
1513	1		1			2	0,0
1514	3		1			4	0,0
1515	2	1	1			4	0,0
1516	4		2			6	0,0
1519	1					1	0,0
1520	4					4	0,0
1521	3		2			5	0,0
1522	7	3	2			12	0,0
1523	4	1	1			6	0,0
1524	1	1				2	0,0
1525	5					5	0,0
1526	2		1			3	0,0
1527	3	5	3		1	12	8,3
1528	10	12	6			28	0,0
1529	30	17	8			55	0,0
1530	17	12	4			33	0,0

1531	9	13	5			27	0,0
1532	12	3	6			21	0,0
1533	5	3	1			9	0,0
1534	18	6	2			26	0,0
1535	19	9	5	2	2	37	5,4
1536	14	7	1	3		25	0,0
1537	26	16	7	2	1	52	1,9
1538	35	9	6	6		56	0,0
1539	37	3	2	4		46	0,0
1540	43	3	4	6	1	57	1,8
1541	79	5	8	8		100	0,0
1542	48	8	12	7	1	76	1,3
1543	81	7	7	6	2	103	1,9
1544	140	6	11	8		165	0,0
1545	91	14	10	6	2	123	1,6
1546	65	5	9	4	3	86	3,5
1547	81	6	2	3	6	98	6,1
1548	37	7	4	5	3	56	5,4
1549	92	23	15	7	9	146	6,2
1550	94	23	18	6	10	151	6,6
1551	32	3	1	4	5	45	11,1
1552	90	29	8		18	145	12,4
1553	41	11	5	1	12	70	17,1
1554	45	11	5	2	7	70	10,0
1555	58	23	3	7	32	123	26,0
1556	51	9	1	3	5	69	7,2
1557	29	12	4	3	10	58	17,2
1558	28	12	3	4	9	56	16,1
1559	15	6	4	3	8	36	22,2
1560	3	1			1	5	20,0

1561	34	3	4	2	16	59	27,1
1562	33	14	3	5	17	72	23,6
1563	11	11	3	1	1	27	3,7
1564	7	4	1	2	3	17	17,6
1565	3	4		1		8	0,0
1566	8	4		2		14	0,0
1567	40	33	10	6	71	160	44,4
1568	17	9	4	1	23	54	42,6
1569	54	17	3	4	126	204	61,8
1570	12	8	1	1	12	34	35,3
1571	3	1	1		5	10	50,0
1572	7	2	1		2	12	16,7
1573	28	66	11	4	61	170	35,9
1574	10	14	2	3	35	64	54,7
1575	23	16	1	4	37	81	45,7
1576	3		1	1	28	33	84,8
1577	20	8	9	4	91	132	68,9
1578	32	10	6	8	75	131	57,3
1579	9	4	1	1	21	36	58,3
1580	1	1			3	5	60,0
1581	27	2	2	10	45	86	52,3
1582	12		1	5	42	60	70,0
1583	8	2			7	17	41,2
1584	31	5	3	4	70	113	61,9
1585	10	2		3	19	34	55,9
1586	5	2		2	6	15	40,0
1587	25	11	5	8	80	129	62,0
1588	11	2	8		50	71	70,4
1589	4				10	14	71,4
1590	5			1	3	9	33,3

1591	1	3	2		11	17	64,7
1592	30	13	8	2	86	139	61,9
1593	8	9	5	1	39	62	62,9
1594	15	1		2	35	53	66,0
1595	9	1	1		13	24	54,2
1596	18	4		1	19	42	45,2
1597	16	5	4		67	92	72,8
1598	7	6	9	1	29	52	55,8
1599	2		1	2	10	15	66,7
1600	5				50	55	90,9

Az 1540-es évektől kezdve a magyar nyelvű misszilisek aránya folyamatosan növekszik, és a század végére többségbe kerül a más nyelven írottakkal szemben, ahogy ez az alábbi ábrán látható.

A Nagyszombatba költöző menekültek között számos kereskedő akadt, akik az őket ért veszteségek ellenére, kapcsolati tőkéjüket megőrizték, s azt felhasználva újraindították és felvirágoztatták üzleti tevékenységüket. Nem véletlen, hogy legkorábban éppen a kalmárokat tömörítő kereskedő céh szerkesztette meg a szabályzatát 1547-ben, két nyelven, latinul és magyarul. A céhlevelet egy időben állították ki mindkét nyelven,³⁵⁹ az eredeti példánynak a latin számított, míg a hitelesített magyar fordítás a közhasználat, a latinul nem tudó mesterek és legények számára készült. A céhtagok latin nyelvtudásának szemléltetője, hogy a magyar nyelvű céhlevél-fordítás annyira elhasználódott, hogy már 1604-ben új átiratról kellett gondoskodni, míg a latin nyelvű változat máig sértetlenül megvan.³⁶⁰ A céhlevél kiállítás után néhány évvel már a nagyszombati kereskedők jegyzőkönyvét is magyarul vezették, 1555-től egészen 1651-ig. Az 1556-os év adatai szerint a céh ötvenöt tagot számlált, közöttük négy női név is szerepel. Ez a létszám a 16. század második felében nagyjából állandónak mondható.³⁶¹ A kereskedők mellett az iparosok esetében is megfigyelhető a nemzeti nyelv használata, aminek bizonyítéka, hogy a 16. század második felétől kezdve a lakatosok, kovácsok, ötvösök és szíjgyártók céhe is magyarul vezette céhkönyveit.³⁶²

A korai magyar nyelvű nagyszombati iratok között találjuk az első, teljes egészében magyar nyelvű végrendeletet, Fehérvári Péter testamentumát 1552-ből,³⁶³ de már tíz évvel korábról származik egy latin nyelvű testamentumhoz csatolt, azt magyarázó magyar nyelvű irat; Hoz Mihály testamentumáról tett törvény 1542-ből.³⁶⁴

Nagyszombati tanúvallomások is a magyar nyelv megjelenésére utalnak, igaz, csak kisebb jelentőségű ügyekben. Egy 1558-ból származó rágalmazási eset kapcsán már magyar nyelven olvasható a három tanú vallomása,³⁶⁵ 1584-ben pedig öt személy tanúskodását találjuk nemzeti nyelvünkön.³⁶⁶ A nagyobb gazdasági jelentőséggel bíró számadáskönyveket viszont az egész 16. század folyamán latinul és németül vezették. Úgy tűnik tehát, hogy kiemelt fontosságú kérdésben még nem jelent meg a magyar nyelv.

³⁵⁹ A magyar nyelvű céhlevelet betűhív átiratban közli Békési Emil. Történelmi Tár 1883. 169–174.

³⁶⁰ BÉKÉSI 1883. 175.

³⁶¹ BÉKÉSI 1883. 175.

³⁶² BOROVSZKY 2004.

³⁶³ NÉMETH 1995. 37–38.

³⁶⁴ NÉMETH 1995. 36–37.

³⁶⁵ Márton deákné és a plébános szolgájának pere. *Liber actorum iudicarum* II/3.

³⁶⁶ Szabó Imréné és Polák János pere. ŠAB PTr *Inquisitiones* 1534–1599. fol. 72. a–d

A Nagyszombat külkapcsolatait reprezentáló városi követjelentéseket a város küldöttei 1557-től magyarul írták. Az országgyűlési követutasításokat 1578-tól adták ki magyarul.³⁶⁷ A tanácsülési jegyzőkönyvekben 1573-tól fordulnak elő magyar nyelvű részletek az egyébként latin szövegben. A város egy évvel később, 1574-ben már magyarul szerkesztette meg rendeleteit (*statutum*).³⁶⁸

A magyar nyelvű íráshasználat elterjedésének további dokumentumai a korban nagy népszerűségnek örvendő kalendáriumok. A nagyszombati iskolának kiadott új szabályzatában Oláh Miklós 1558-ban elrendelte a városi nyomda felállítását,³⁶⁹ amely azonban csak 1577-ben kezdte meg működését Telegdi Miklós munkásságának köszönhetően.³⁷⁰ Az első fennmaradt nagyszombati kalendárium 1579-ből származik és számos magyar nyelvű bejegyzés olvasható benne, amelyek a mindennapi élet jellegzetes dokumentumai: vásárlások, adósságok, kölcsönök; bizonyítva a magyar nyelvű íráshasználat elterjedését, általánossá válását.³⁷¹

Mint az említett adatokból is kitűnik, Nagyszombatban a 16. század utolsó negyedére vált a magyar a mindennapi íráshasználat és a beszélt nyelv uralkodó nyelvévé. Térnyerésének egyértelmű bizonyítéka, hogy a nagyszombati kereskedők bécsi német hitelezőiknek magyar adóslevelet állítottak ki, s a német ajkú, hosszú idő óta Bécsben élő tekintélyes nagyszombati polgár, Linder Sebestyén is magyarul írt városa tanácsának új lakhelyéről.³⁷²

4.2. A magyar nyelvű misszilisek szerkezete

A levelek számának gyarapodása a 15. század végétől kezdve szorosan összefüggött a társadalmi átalakulással és az emberi kapcsolatok szorosabbá válásával. A városi ügyintézés és az áruforgalom kiszélesedése meggyorsította az információ, valamint a szellemi javak kicserélődését, s hozzájárult ahhoz, hogy az addigi merev szabályok közé szorított iratok helyett kötetlenebb formájú írásmű terjedjen el. A levél lényegében véve nem más, mint az

³⁶⁷ ISTVÁNYI 1934. 49.

³⁶⁸ BOROVSZKY 2004.

³⁶⁹ IPOLYI 1887. 41.

³⁷⁰ ÚJVÁRY 1994. 108.

³⁷¹ Országos Széchényi Könyvtár, Régi Nyomtatványok Tára, RMK I. 159.

³⁷² ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 2695. fol. 195. 1567. november 30., Bécs, Lessemprondt Sebestyén – Nagyszombat város tanácsának. Nr. 2781. fol. 306. 1569. április 19., Bécs, Lessemprondt Sebestyén – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

emberi beszéd írott formában történő rögzítése. Az iratok kiállításában olyan szabályok alakultak ki, amelyeket nem volt szabad figyelmen kívül hagyni.³⁷³

A humanista hagyományt folytató, „irodalmibb” levéltípusokhoz képest a korai funkcionális misszilisek szerkezete egyszerűsödést mutat, és szorosan kapcsolódik a latin oklevelek hármas tagolásához (bevezetés/*protocollum*, tárgyalás/*contextus*, befejezés/*eschatocollum*). A bevezetés megszólításból és üdvözlésből áll, jellemzően a következőképpen: „Köszönetemnek utána...” vagy „Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint bízott uramnak...”.³⁷⁴ Gyakran latin jelzők keverednek az egyre díszesebbé váló magyar címzésbe, ügyelve a megszólított személy társadalmi rangjára: például nagyságos (*magnificus*), tisztelendő (*honorandus, observandus*), vitézlő (*egregius*), bízott vagy bizodalmas (*confidentissimus*), jámbor, szeretett (*gratiosus, charissimus*), nemes (*nobilis*), tekintetes (*spectabilis*). A levélíró a kötelező formulák után általában nem tudott zökkenőmentesen áttérni mondanivalójára, így a tárgyalást a „továbbá” kötőszóval vezette be. Az élőbeszéd különösen az anyanyelvű levélírás korai szakaszában tükröződik a tárgyalásban, ami gyakran kusza szöveget eredményezett. Ennek jelei az ismétlések, lezáratlan mondategységek, valamint a nyelvtani szabálytalanságokkal teli szerkesztésmód.³⁷⁵ A misszilisek harmadik egységét a befejezést (*eschatocollum*) a záradék: „Az Úristen tartsa meg kegyelmedet”, a datálás és az aláírás alkotja. Ebben az egyszerű szerkesztésmódban a levélíró megcsillogtathatta tehetségét, műveltségét és íráskészségét.

A magyar nyelvű misszilisekben a megszólítás, az aláírás és a dátum kezdetben igen gyakran latinul szerepel. A 16. század során a nemzeti nyelvet használó levelezésben megkezdődött a formulás részek latintól való függetlenedése. A magyar nyelvű címzések, üdvözlések, záró jókívánások, dátumok mégsem váltak kizárólagossá. Ennek magyarázata a latin oklevelezési gyakorlat erős és hosszú távú hatásában, az egyházi testületeknek a jogügyletekben betöltött szerepében és az azok írásba foglalása nyomán megszilárduló tekintélyükben kereshető. A latin nyelvű hivatali írásbeliség nemcsak a magyar nyelvű dokumentumok formulás részeiben, a latin szakkifejezések használatában mutatható ki. Az

³⁷³ BAKÁCS 1966. 21.

³⁷⁴ Találhatunk különleges megszólításokat is, mint például: „Bölcsességgel és tisztességgel megkörménykezett uraknak” Nr. 1712. „Nemes uram és én jó barátom” ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 1466.

³⁷⁵ *Régi magyar levelestár* 1981. 19–20.

idegen nyelvnek az írásgyakorlatban megfigyelhető állandó jelenléte hatott a lejegyzett szövegek – a forráskiadásban számtalan kérdést felvető – hangjelölésére is.³⁷⁶

A 16. századi magyar nyelvű levelek és okiratok vizsgálata során Papp László mutatta ki, hogy a levélírók leginkább a dátum lejegyzésében ragaszkodtak a latin nyelvhez, míg a formulás részek közül a bevezetőben volt a magyar a legjelentősebb. A magyar nyelv használata különösen a missziliseknél és a peren kívüli jogi iratokban volt meghatározó, mivel ezek álltak legtávolabb a hatósági eljárástól és írásbeliségtől. A neves szerző a 17–18. századi misszilisek és jogi természetű iratok vizsgálatát is szükségesnek tartotta elvégezni, akárcsak az egyes jelenségek földrajzi térben való elhelyezését, javaslatai azonban mind a mai napig nem valósultak meg.³⁷⁷

4.3. A magyar nyelvű misszilisek kiadástörténete

Legkorábbi magyar nyelvű irataink, leveleink kiadása régóta az érdeklődés középpontjában áll, mind a történészek mind az nyelvtörténészek részéről. Az összes, 16. századi eddig kiadott magyar nyelvű misszilis felsorolása szinte lehetetlen, de jelen kiadvány szempontjából nem is feltétlenül szükséges, ezért most a főbb munkákat vesszük számba, megemlítve a levelek kiadásának elveit, hogy ez a kiadvány a régóta folyó munkában elhelyezhető legyen. Az áttekintés során a kötetek megjelenési ideje szerint haladunk.

A 19. század közepén jelent meg Szalay Ágoston: *Négyszáz magyar levél a XVI. századból 1504–1560* című műve.³⁷⁸ A forrásközlő saját gyűjteményéből válogatott, nem jelölve meg a források eredeti lelőhelyét. A betűhű átírást néhány facsimile egészíti ki, regeszták és jegyzetek nem. A felhasználást személy- és helységnévmutató segíti. A levelek közül kettő köthető Nagyszombathoz. A 41-es sorszámút Zoltán Imrének címezték Nagyszombatba, az 53. számú Muthnoky Mihálytól származó levél pedig nagyszombati keltezésű.

³⁷⁶ Bak Borbála a magyar nyelvű források kiadásának kérdéseit fejti ki, (BAK 2000.) míg Tarnai Andor az irodalmi gondolkodást elemzi a középkori Magyarországon. (TARNAI 1984.) A latin formulás részek tévesztését Tarnai Andor nem a magyarul író személyek tudatlanságának, hanem a sietségnek és a hanyagságnak tulajdonítja.

³⁷⁷ PAPP 1964. 67–78.

³⁷⁸ SZALAY 1861.

Bethlenfalvi Thurzó György feleségével, Czobor Erzsébettel folytatott levelezése két kötetben jelent meg 1876-ban.³⁷⁹ Az első kötet tartalmazza azt a háromszáz magyar nyelvű levelet, amely 1591 és 1600 között keletkezett. A modern átiratban közölt anyagot bevezető tanulmány előzi meg, regeszták és jegyzetek nem egészítik ki a forrásokat.

Deák Farkas mintegy ötszáz magyar nyelvű női levelet jelentetett meg 1515-től 1714-ig, ezek közül 178 darab 16. századi.³⁸⁰ A levélírók nagyrészt magyar arisztokrata családok tagjai (Báthory Erzsébet, Nyáry Ferencné, Zrínyi Ilona, Dersffy Orsolya, Révay Kata). A kiadvány különlegessége, hogy a betűhű átírások mellett az első három levelet modern átírásban is közli. Regeszta és jegyzet nem kapcsolódik a levelekhez, személynév-, helynév- és tárgymutató ellenben segíti a tájékozódást.

Már a 19. század végén az érdeklődés középpontjába került a 16. század egyik legnagyobb formátumú politikusának, Nádasdy Tamásnak gazdag levelezése. Károlyi Árpád és Szalay József Nádasdy Tamás családi levelezéséből válogatott több száz levelet, amelyek 1544 és 1604 között keletkeztek. Az iratok modern átírásban kerültek kiadásra, bevezető tanulmánnyal, illetve név- és tárgymutatóval kiegészítve.³⁸¹ Ugyanebből a forráscsoportból válogatva jelentette meg Komáromy András a Történelmi Tárból forráskiadvány sorozatát, *Magyar levelek a XVI. századból* címmel. Több mint ötszáz levelet adott ki nyolc közleményben 1907 és 1911 között.³⁸² A publikált iratok nagy része a Nádasdy levelezésből került ki. Mályusz Elemér is ebből a forráscsoportból dolgozott a Levéltári Közleményekben megjelent publikációjában.³⁸³

Szintén a 20. század elején látott napvilágot *A budai basák magyar nyelvű levelezése 1553–1589* című kiadvány.³⁸⁴ A betűhű átírásban közölt leveleket a levélíró és a címzett személyére vonatkozó adatok, valamint török szójegyzék egészíti ki. A tartalomjegyzék magában foglalja a regesztákat. Ez a kötet nyelvtörténeti szempontból is értékes, mivel egyedülálló példája annak, amikor bécsi és török udvari hatóságok magyar nyelven intézték hivatalos levelezésüket.

³⁷⁹ Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez Czobor-Szent-Mihályi Czobor Erzsébethez. Közli: id. gr. ZICHY Edmund. 2 köt. Budapest: Athenaeum Társulat, 1876.

³⁸⁰ DEÁK 1879.

³⁸¹ KÁROLYI ÁRPÁD – SZALAY JÓZSEF: *Nádasdy Tamás családi levelezése*. Budapest: Atheneum Nyomda, 1882.

³⁸² KOMÁROMY ANDRÁS: *Magyar levelek a XVI. századból*. Történelmi Tárból, Bp., 1907; 1908; 1911.

³⁸³ MÁLYUSZ ELEMÉR: *A Nádasdy-levéltár magyar levelei*. Levéltári Közlemények, 1923.

³⁸⁴ TAKÁTS – ECKHART 1915.

Néhány évvel később Sopron szabad királyi város történetének megírója, Házi Jenő³⁸⁵ jelentetett meg 16. századi magyar nyelvű missziliseket a város levéltárából.³⁸⁶ A több mint kétszáz betűhűen közölt irat 1552 és 1585 között keletkezett, s nagyrészt az Ákosházi Sárkány családhoz, illetve a Devecseri Csóron családhoz köthető. A kötet olvasóit bevezető tanulmány, tartalmi kivonatok, szójegyzék, valamint név- és tárgymutató segíti.

A 16. század végéről Telegdy Pál és Telegdy János levelezését ismerhetjük meg Eckhardt Sándor jóvoltából.³⁸⁷ A több mint száz, betűhűen átírt magyar nyelvű levelet tanulmány vezeti be, regeszták és jegyzetek egészítik ki. Az elsősorban 18. századi történelmet kutató H. Balázs Éva is visszanyúlt egészen a 16. század közepéig, amikor 1551 és 1848 között keletkezett jobbagyleveleket adott ki.³⁸⁸ A modern átírással közölt iratokból a 16. században 34 darab íródott. A kiadványt bevezető tanulmány, regeszták, személy-, hely- és tárgymutató, valamint latin szószedet teszi teljessé. Szintén jobbagyleveleket közölt a már többször említett Eckhardt Sándor a Magyar Nyelv című folyóirat hasábjain 1949 és 1963 között.³⁸⁹

Mintegy A budai pasák magyar nyelvű levelezését folytatandó, 1590–1593 között keletkezett, a budai pasák által írt több mint száz magyar nyelvű levelet adott ki angol nyelvű regesztával és bevezető tanulmánnyal Gustav Bayerle 1972-ben. Az átírás betű szerinti, jegyzetek nem kapcsolódnak az iratokhoz, személy- és tárgymutató azonban segíti a tájékozódást.³⁹⁰

„*Szerelmes Orsikám...*” címmel 1988-ban jelent meg a Nádasdyak és a család orvosa, Szegedi Kőrös Gáspár 1540–1562 között folytatott levelezése.³⁹¹ A közzétett 224 darab magyar nyelvű levél közül 68 az eddig ismeretlen, a legtöbb misszilis latinból való fordítás. A kiadás nem betűhű, ezen kívül jegyzetek, és regesztája sem készült a levelekhez.

³⁸⁵ HÁZI Jenő: *Sopron szabad királyi város története* 7 kötetben. Sopron: Székely Nyomda, 1921–1943.

³⁸⁶ *XVI. századi magyar nyelvű levelek Sopron szabad királyi város levéltárából*. Közli: HÁZI Jenő. Sopron: Székely és Társa Könyvnyomdája, 1928.

³⁸⁷ *Két vitéz nemesúr Telegdy Pál és János levelezése a XVI. század végéről*. Közzétette: ECKHARDT Sándor. Budapest: Pázmány Péter Tudomány Egyetem Magyarságtudományi Intézete, 1944.

³⁸⁸ H. BALÁZS Éva: *Jobbagylevelek*. Budapest: Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1951.

³⁸⁹ ECKHARDT Sándor: *Jobbagylevelek a XVI. századból*. In: *Magyar Nyelv*, 1949. 45/3.sz. 332–334; 1950. 46/1.sz. 88–90, 46/3.sz. 272–274; 1954. 50/1–2.sz. 202–205, 50./3-4.sz. 484–490; 1959. 55/4.sz. 543–546; 1960. 56/3.sz. 387–392; 1963. 59/4.sz. 481–487.

³⁹⁰ BAYERLE, Gustav: *Ottoman Diplomacy in Hungary. Letters from the Pashas of Buda 1590–1593*. Bloomington, 1972.

³⁹¹ „*Szerelmes Orsikám...*” A Nádasdyak és Szegedi Kőrös Gáspár levelezése. Vál.: VIDA Tivadar. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988.

A Régi Magyar Levéltár sorozatában megjelent *Középkori leveleink (1541-ig)* példamutató forráskiadvány Hegedűs Attila és Papp Lajos szerkesztésében.³⁹² Az összegyűjtött anyag közlését az átírási elvek részletes ismertetése előzi meg. A levelek kritikai kiadásban jelentek meg, gazdag tárgyi és filológiai jegyzetapparátus, illetve regesztá segíti felhasználásukat. A kötetben a levelek hasonmását is megtaláljuk.

Dominkovits Péter a 20. század végén jelentetett meg 16. századi magyar nyelvű iratokat Sopron város gazdag levéltári anyagából.³⁹³ A publikált iratanyagban található statútum, jegyzőkönyv, végrendelet, nyugta és misszilis. Összesen 64 iratot közöl betűhív átírásban, filológiai és tárgyi jegyzetekkel, mutatókkal és egy igen jól használható adattárral Sopron vármegye tisztikaráról 1550–1600-ig.

Az utóbbi évtizedekben újabb lendületet vett a magyar nyelvű levelek kiadása. Nem lankadt az érdeklődés Nádasdy Tamás nádor magyar nyelvű levelezését illetően.³⁹⁴ Őze Sándor kiadványában a leveleket jól használható regesztá vezeti be. Az átírásban sajátos elveket használva ötvözi a betűhív és a modern átíratot. Egységesítette a helyesírást, és a szövegeket mai nyelvérzéke szerint központosította és mondatokra tagolta, ezáltal sok félreértésre adott lehetőséget.

Emellett napvilágot látott Móri András, Báthori István hadvezérének huszonöt levele is.³⁹⁵ A kiadás a *Középkori leveleink* forráskiadás elveit követi. A betűhív átírást bevezető tanulmány, regeszták, gazdag jegyzetapparátus és a misszilisek facsimiléje teszi teljessé. A Régi Magyar Levéltár következő kötetében Terbe Erika negyedszáz magyar nyelvű levél betűhív átíratát közölte.³⁹⁶ Munkáját bevezető tanulmány, filológiai és tárgyi jegyzetek, névalakmutató, valamint a levelek hasonmásait tartalmazó DVD egészíti ki.

Legújabban témánkhoz szorosan kapcsolódó forráskiadvány jelent meg Demján Izabella és Guitman Barnabás jóvoltából.³⁹⁷ A szerzőpáros 119 darab 16. századi bártfai magyar nyelvű misszilist közöl betűhív átírásban, jegyzetekkel. A bevezetőben egyaránt olvashatunk a témát történeti és nyelvészeti szempontból megközelítő tanulmányt.

³⁹² HEGEDŰS – PAPP 1991.

³⁹³ DOMINKOVITS 1996.

³⁹⁴ ŐZE 1996.

³⁹⁵ DARVAS Anikó: *Huszonöt levél a 16. századból. Régi Magyar Levéltár 2.* Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2006.

³⁹⁶ TERBE Erika: *Batthyány Ferencné Svetkovics Katalin levelei 1538–1575. Régi Magyar Levéltár 3.* Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2010.

³⁹⁷ DEMJÁN – GUITMAN 2017.

Az önálló kötetben, folyóiratokban, sorozatban megjelent magyar nyelvű 16. századi misszilisek mellett természetesen egy-egy levél önállóan is kiadásra került különböző folyóiratokban, tanulmánykötetekben.³⁹⁸ Ezek összegyűjtésére jelen összefoglalás nem vállalkozik, arra azonban igen, hogy a legkorábbi már kiadott magyar nyelvű nagyszombati missziliseket számba vegye.

Legtöbbjük a Döbrentei Gábor szerkesztésében megjelent *Régi magyar nyelvemlékek* sorozat 2. illetve 3. kötetében található a vegyes tárgyú iratok között.³⁹⁹ A levelek kiadása betűhű, tartalmazza az író és a címzett nevét, a keltezés helyét és idejét, a címzést és a főszöveget. Nem közöl javításokat, betoldásokat, és a sorok végét sem jelöli. A 2. kötetben egyáltalán nincs jegyzet, a 3. kötetben is csak néhány. A dátumokat nem oldja fel, mindössze a latinul írt egyházi ünnepeket fordítja magyarra. A kötetek legnagyobb értéke abban rejlik, hogy bennük néhány olyan misszilis is megjelent, ami jelenleg már nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában, így az eredeti nem, de az átírás az utókor rendelkezésére áll. A teljesség kedvéért ezek a levelek is szerepelnek jelen kötet okmánytárában.

Kivételt teszünk egy, igen korainak vélt nagyszombati magyar nyelvű misszilis kiadásának említésével. Tanulmánykötetben jelent meg Kovács István: *Egy misszilis levél 1513-ból* című szövegkiadása.⁴⁰⁰ A levelet Latkovszki Mátyás és Nagy Márton írta Olasz Máténak a kiadás szerint 1513. április 15-i keltezéssel, Pozsonyból. Állításaink alátámasztására a misszilist teljes szövegével közöljük abban a formában, ahogy az a tanulmánykötetben megjelent.

„Közetönk vtan Magonk ayanlasat mint Bizodalmas vramnak | az mi alapatban Legiön it az orzag dolga Elegh Keserwsegh | es haborw talam soha eg Magyar kiral sem adot Illjen Keues | valaszt orzaganak mint Ez feyedelöm adot Ma azt atta | Irasban hog. Ha Neki Nem Enghedönk az w kewansaga | nak: tehat o El Megiön de rea gondol Ez cýak az | Legh kegelmeseb Bezedez az tób kemen Bezedi közöt anýra | El habarottak cýak sapolodnak Imar ... (egy szó olvashatatlan) Mint | Lezön az dolog Nem tugýwk hanem kegelmeteknek aztis |

³⁹⁸ Például: ECKHARDT Sándor: *Magyar levelek a XVI. század első feléből*. In: Magyar nyelv 1955/3. 358–361. 7 darab levelet közöl, amelyek 1529–1544 között keletkezett.

³⁹⁹ *Régi magyar nyelvemlékek*. Szerk.: DÖBRENTEI Gábor. Buda: Magyar Királyi Egyetem, 2. köt. 1840, 3. köt. 1842.

⁴⁰⁰ KOVÁCS István: *Egy misszilis levél 1513-ból*. In: Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből. Szerk.: BENKŐ Loránd. Bp.: Akadémiai Kiadó, 1963. 215–217.

Megh Irÿwk, az mi Illetj az Neg zaz forintot hozzw toti | Vramhoz Mentõnk Notarius Vramal es Nem akarta | hoĝ az kamorara Vigwk az penzt hanem azt hatta | hoĝ gwthoz menÿõnk es Vele zollyonk gwt vram hoz | Mentõnk es Eleget kõnyõrgõttõnk azt monga hoĝ | ha olljan zeghenjõk vagonk az Mint Mongÿwk | az aros Nepek Megh athattÿak arra Notarius Vram | Megh felelt w Nagsaganak Nemõ Nÿelwõn | Mind azon altal aÿanlotta Magat hoĝ w fõlseghe | Elõt Jo promotor Lezõn es Im honap suplicatiot | adonk be hog w fõlseghe fel Eztendeig Varjon | istwanfi Vramalis zolottunk az te kegmed dolgarol hoĝ | zolon vele hog tartana Magat az ex promissumhoz | aÿanlotta Magat de azt mongia hog reghõn Illien | Bezed volt hoĝ Eg kiral fia miclos (?) volt Es | talalt volt Eg aranÿ patkot azt Montak Neki | ha fõl vezÿs megh Banÿa ha fõl nem vezÿs megh | Banÿa de Job hoĝ fõl vegie azzert kegelmetekis | ha kedvez Neki isten Jo hanem kedwez Nekiÿs | Nem Jo de Job hoĝ kegelmetek El Jarjon dolga | ban Imar mi valazt ad istwanfi vramnak Nem | twgÿwk, az mi Ez vtan Lezõn kegelmeteknek Megh Irÿwk toaba ha haza kewanÿa kegelmetek hoĝ | Menÿõnk kegelmetek Kwlgõn Vasarnapra | Kocit hoĝ hetfõn haza Menÿõnk Mind azon thul | Nekõnk Jobnak teccenek hoĝ kegelmetek Lingl | Cristofot vaĝ Suar Mihalt fõl Kwldene Egiket | kegelmetek miglen Mi Ide Jõnenk hoĝ Egik | it lenne kegelmetek Irÿa megh Mi (Me?) teccik | Keglteknek. Isten tartcÿa Megh Keglteket adatot posonban | 15 aprilis anno domini 1513 | Latkovski Matjas | Nag Marton

Címzés: Egregio domino Mato olaz Iudici | Suroga | to Ciuitatis ternauensis domino ac patrono | Nobis observandisimo”

Véleményünk szerint ez a misszilis nem 1513-ból, hanem jóval későbből, 1573-ból való, így nem a korai magyar nyelvű hétköznapi íráshasználat egy ritka példája, hanem egy, a 16. század közepe után tömegessé váló magyar nyelvű levelek közül. A keltezés problematikusságára már az átírás utáni évben felhívta a figyelmet a *Századok* című folyóirat jegyzetírója, aki helyes dátumnak az egy évszázaddal későbbit, az 1613-as évet jelölte meg.⁴⁰¹ Következtetéseit a levél tartalmából vonta le, kizárva az 1513-as keltezési időt. Az irat alaposabb vizsgálata azonban ezt a keltezési időt sem támasztja alá.

Azon kívül, hogy a két számjegy (1 és 7) formailag nagy hasonlóságot mutat, és így könnyen összetéveszthetőek egymással, feltételezésünket több adat támasztja alá. Az eredeti irat ugyan sajnálatos módon nem található meg a Nagyszombati Állami Levéltárban a 16.

⁴⁰¹ Századok 1964/1–2.sz. 306–307.

századi misszilisek között, sem 1513-as, sem 1573-as keltezéssel, a levélben említett személyekről mégis viszonylag sok adat áll rendelkezésünkre.

A címzett, Olasz Máté, Nagyszombat városának legvagyonosabb kereskedői közé tartozott egy 1576-ban készült összeírás szerint.⁴⁰² Az előkelő Alsó Nagy utcában birtokolt ingatlant Trombitás János és Baráti Fábrián nagykereskedők szomszédságában.⁴⁰³ A városi hierarchiában is meghatározó szerepet töltött be, 1569-ben a város kapitányává,⁴⁰⁴ 1581-ben pedig Nagyszombat bírójává választották.⁴⁰⁵ Többször járt követségben Bécsben és Pozsonyban, 1573-ban például tíz társával – köztük Szomer Jánossal, Nagyszombat akkori bírójával és Nyilas István korábbi bíróval – együtt képviselte Nagyszombat városát a pozsonyi káptalan előtt,⁴⁰⁶ 1574 tavaszán pedig a pozsonyi országgyűlésen vett részt.⁴⁰⁷ Olasz Máté az 1570-es évek levelezésének gyakori szereplője, legtöbbször kisebb-nagyobb adósságok ügyében találkozhatunk a nevével.⁴⁰⁸ A század első felében keletkezett misszilisek között viszont nem fordul elő a neve.

Latkovszki Mátyás, Nagyszombat város életében szintén jelentős szerepet töltött be a 16. század második felében, noha életéről igen kevés adattal rendelkezünk. 1576/1577-ben a város jegyzőjeként küldte jelentéseit Bécsből,⁴⁰⁹ 1578-ban pedig országgyűlési követ volt Pozsonyban.⁴¹⁰ Nagy Márton életével a későbbiekben még részletesen foglalkoztunk, itt elég annyi megemlítenünk, hogy 1567 és 1594 között állandó pozsonyi megbízottként dolgozott, és több tucat fennmaradt levelében részletesen beszámolt az aktuális ügyekről.

A misszilisben említett Lingl Kristóf Nagyszombat egyik legvagyonosabb polgára volt a század második felében. Az országgyűlési követnek kért Suar Mihály Nagyszombat város tanácsstagjaként szolgált 1567/1568-ban,⁴¹¹ és a város követeként szerepelt az 1575/1576-os

⁴⁰² TAKÁTS 1927. 129–248.

⁴⁰³ BOTTÁNKOVÁ 1980. 89.

⁴⁰⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2793. 1569. május 5., Pozsony. Nagy Márton – Nyilas Istvánnak.

⁴⁰⁵ ŠAB PTr MMTr *Liber protocolli fassionalis* II/1–6.

⁴⁰⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3175. 1573. november 6., Pozsony. Nagy Márton – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁰⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3241. 1574. március 17., Pozsony. Kis Mihály és Olasz Máté – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

⁴⁰⁸ Például: ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3413. 1577. június 9., Nagymaros. Nagymaros bírása – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁰⁹ Például: ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3386. 1576. április 12., Bécs. Olasz Máté, Prukner Kristóf, Lingl Kristóf, Latkovszki Mátyás – Nagyszombat város tanácsának. Nr. 3499. 1577. november 28., Bécs. Latkovszki Mátyás jegyző – Nagyszombat város tanácsának. Nr. 3504. 1577. december 8., Bécs. Latkovszki Mátyás – Nagyszombat város tanácsának.

⁴¹⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3551. 1578. március 3. Pozsony. Nagy Márton, Latkovszki Mátyás – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának.

⁴¹¹ ŠAB PTr MMTr *Liber protocolli fassionalis* II/4.

pozsonyi országgyűlésen.⁴¹² „Istwanfi vram” valószínűleg Istvánffy Miklós történetíró, királyi tanácsos, 1581-től nádori helytartó, 1599-től főajtónállómester lehet.⁴¹³ „Hozzwoti vram” pedig Hosszútóti György, Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568) udvarmestere.⁴¹⁴

A misszilisben szereplő személynevek egyértelműen az 1573-as keltezését támasztják alá, így az irat minden bizonnyal nem tartozik a különleges értékű és ritka 16. század első évtizedeiben keletkezett magyar nyelvű nagyszombati levelek közé.

4.4. A misszilisek témái

A misszilisek különleges értékét Lampert Géza érzékletesen fogalmazta meg a következőképpen: „*Ha e (misszilis) leveleket gondosabban vizsgáljuk, nem egy olyan érdekes adat, szín vagy legalább halavány fénysugár dereng ki belőlük, a mely a régi magyar nyelv, a hitbeli, társadalmi, gazdasági, családi viszonyok és szokások, szóval nemzetünk egész anyagi és szellemi állapotának kulturájának képére vet valamelyes világosságot.*”⁴¹⁵ A 16. századi nagyszombati misszilisek elemzésénél megállapításainkat az irategyüttes egészére vonatkoztattuk. Mindemellett a magyar nyelvűeket állítottuk a középpontba, ezen belül is a kiadványunkban szereplő, 1560-ig keletkezett leveleket ismertük meg legteljesebben. Az iratok témáinak ismertetésénél felhasználtuk a már kiadott szlovák/cseh és német nyelvű forrásokat is. Az 1560 után keletkezett magyar nyelvű misszilisekből a levélíró vagy címzett ismertsége és jelentősége, a téma érdekessége és különlegessége alapján válogattunk. Az összes nő által írt 16. századi magyar nyelvű nagyszombati levelet részletesen elemeztünk.

A vizsgált misszilisek sorozata sok szempontból elemezhető, heterogén forrásanyag. Nehéz olyan perspektívát választani, amelyből nézve egyértelmű következtetéseket lehetne levonni belőlük. A meghatározott szempontok szerinti csoportosítás mindig egymást metsző témaköröket eredményez, és újabb kérdéseket vet fel. A levelek hosszú tanulmányozása során azonban kirajzolódik belőlük néhány, gyakran érintett témakör, amelyek részletesebben kifejezhetők az iratokból nyert információk alapján. Egy-egy misszilis általában több témát is

⁴¹² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3353. 1576. január 1., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály, Banczay György – Nagy (Kalmár) Imrének Nagyszombat város bírójának. Nr. 3354. 1576. január 4., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának. Nr. 3357. 1576. január 8., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály – Nagyszombat város tanácsának. Nr. 3358. 1576. január 10., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály – Nagyszombat város tanácsának. Nr. 3359. 1576. január 15., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály – Nagy (Kalmár) Imrének Nagyszombat város bírójának.

⁴¹³ FALLENBÜCHL 1988. 128.

⁴¹⁴ KUBINYI – LASZLOVSZKY – SZABÓ 2008. 482.

⁴¹⁵ LAMPÉRTH 1918. 15–16.

érint, illetve maguk a témák sem határolhatók el minden esetben egymástól (például az adósság és kezesség témaköre szoros kapcsolatban áll egymással, de a fogva tartással, egyes esetekben pedig a rágalmozással is; az országgyűlési jelentésekben gyakran szó esik a török jelenlétről vagy adósságról, rágalmozásról). Válogatási szempontjaink szubjektívek, a misszilisek még számtalan más nézőpontból megközelíthetőek, a feltártak mindössze betekintést nyújtanak a páratlanul gazdag forrásanyagba. A kiválasztott és gyakran érintett témák ennek ellenére az újonnan feltárt adatok alapján elemezhetőek; ebben a fejezetben ezekből nyújtunk áttekintést.

4.4.1. Adósság, kezesség

A nagyszombati misszilisek jelentős részben üzleti jellegűek, azaz valamilyen módon a városi lakosok kereskedelemmel, kézművességgel, pénzforgalommal kapcsolatos tevékenységéhez kötődnek. A misszilisek körülbelül húsz százalékában fordul elő legalább említés szintjén az adósság és az ezzel szorosan összefüggő kezesség, s mivel a levelek témájukat tekintve igen nagy sokszínűséget mutatnak, ez a szám kimagaslónak mondható. E csoportba tartozó levelek egy részének egyetlen témája az adósság vagy kezesség rendezetlensége vagy éppen a rendezéséről szóló híradás, valamint az ilyen folyamatokhoz kapcsolódó segítségnyújtás kérése, míg gyakran más témájú levelek része annak említése. A gazdasági folyamatok megakadását jelző misszilisek a levélírók vagy velük kapcsolatban álló személyek anyagi helyzetéről, gazdasági tevékenységéről, de gyakran személyiségéről is értékes információt szolgáltatnak. Betekintést engednek továbbá az üzleti hálózatok dinamikájának Tózsza-Rigó Attila által vázolt harmadik fázisába (keletkezés, mindennapi működés, megrázkódtatás, felbomlás), megvilágítva a faktori rendszer működésének és az árucseré és a hitelszféra változásának egyes részeit.⁴¹⁶ Az adósság témaköréhez szorosan kapcsolódó adósleveleket kutatva Gecsényi Lajos kifejtette,⁴¹⁷ hogy az adóslevél az alapvetően hitelnyújtásra alapozott kereskedelmi ügyletek egyik legrégebbi okmánya volt, amely a középkortól kezdve fontos szerepet játszott a hitelek biztosításában. Egyike volt annak a három lehetőségnek, ami jogi garanciákat nyújtott a hitelezőknek: az adóslevélen kívül a másik két megoldás az ügyleteknek a városkönyvekben, illetve a kereskedői regesztrumokban történő rögzítése volt. Tanulmánya után 17 adóslevél szövegét is közli betűhív átírásban.

⁴¹⁶ TÓZSA-RIGÓ 2016. 81–82.

⁴¹⁷ GECSÉNYI Lajos: *Városi és mezővárosi polgárok adóslevelei a 16–17. századból*. Lymbus 2010. 31–42.

A Nagyszombat város levéltárában a témához kapcsolható misszilisek ugyan nagyrészt nem adóslevelek, inkább az adósság visszafizetésének folyamatában jelentkező probléma esetén keletkezett segítségkérő iratok, amelyek rendszerint tartalmazzák az adósság mértékét, az adós nevét, és a kialakult helyzet bizonyos körülményeit; így az adóslevelekhez nagyon hasonló adatokat nyerhetünk belőlük. Talán bizonyos szempontból többet is, mert az adósság keletkezésének körülményeire, a 16. századi mindennapokra is rávilágítanak. Nagyszombat város irataiban a missziliseken kívül a városi könyvekben is találhatunk adóssággal kapcsolatos bejegyzéseket, leginkább tiltás formájában, amikor egy bizonyos személy adósának valamilyen nagyobb értékű tulajdonát, általában a házát, földjét vagy áruját tiltja egy bizonyos összeg erejéig. Megfigyelhető, hogy míg a sérülékenyebb és könnyebben elvesző misszilisekben a kisebb összegű adósságok említése jellemző, addig a hosszabb életű városkönyvekbe jegyzett tartozások nagyobb összegűek.

A kezesség az adósság témakörével szorosan összekapcsolódik, hasonló következtetéseket vonhatunk le az ilyen témájú misszilisekből, mint az adósságokat tárgyalókból. Azokban az esetekben, amikor a levél kizárólag a kezesség tényével foglalkozik, legtöbbször a határnap nélküli kezességben „benmaradt” fél kéri Nagyszombat város bírójának segítségét.⁴¹⁸ Máskor, egy bizonyos határnapig fennálló kezességgel kapcsolatban a kezes értesíti a város vezetését, hogy kezességét „leteszi”,⁴¹⁹ azaz kötelezettsége megszűnik. A kezességek kapcsán azt az információt tartjuk a legértékesebbnek, amely arra utal, ki kiért vállalt kezességet és milyen mértékben, mivel ez az adat egyes emberek kapcsolati hálójának feltérképezéséhez nyújt segítséget.

A vizsgált iratanyagban az adósságok és kezességek pontos mértéke, amelyeknek rendezéséhez a város bírójának segítségét kérték, gyakran nem derül ki az iratokból. Azokban az esetekben, amikor azt pontosan megjelölték, az összeg néhány forinttól több mint ezer forintig terjed a nagyszombati misszilisekben. A néhány forintos adóssággal kapcsolatos levelek vannak túlnyomó többségben, nagyobb összeggel csak elvétve találkozunk. A Nagyszombat város bírójának vagy tanácsa által írt válaszlevelek hiánya miatt az ügyek alakulása nehezen rekonstruálható. Szerencsés helyzetben vagyunk olyan esetekben, amikor a panaszos több levélben fordult a városhoz – jellemzően nagyobb összegű tartozások esetében –, esetleg más nyelvű levelek is tárgyalják az ügyet. Ilyenkor az adósság vagy kezesség kapcsán bepillantást nyerhetünk a levélíró kapcsolatrendszerébe és a kor mindennapjaiba is.

⁴¹⁸ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1245.

⁴¹⁹ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1134.

A leggyakrabban említett, néhány forintos adósságoknál, vagy pusztán egy tartozás kiegyenlítéséről szóló beszámolóknál érdekesebbnek tűnnek a nagyobb összegű tartozásokkal kapcsolatos esetek, amikor a sértett fél az igazságszolgáltatás megnyerése érdekében részletesen feltárja az adósság körülményeit, általában több levélben, vagy ugyanabban az ügyben több személy is ír, intézkedést kérve vagy sürgetve.

Egy nagyobb összegű adósság esete azért is különösen érdekes, mert a kárt vallottak magas szintű kapcsolatrendszere rajzolódik ki belőle. 1573-ban Nagyszombati Szabó Dénes két zsidónak tartozott, Fekete Mózesnek ezeröttszáz tallérral és Fekete Ábrahámnak nyolcszáz tallérral. Nagyszombat város tanácsát az 1573. március 17-e és április 15-e között eltelt időszakban négyszer is megkeresték az ügyben, és határozott hangú levelekben, nagyszombati polgár elfogását és fogva tartását kilátásba helyezve igyekeztek rávenni a bírót az igazságszolgáltatásra. Kétszer Szokoli Musztafa budai pasa (1566–1578)⁴²⁰ írt Budáról, míg egyszer Mehmed aga szintén Budáról, valamint Salm Eck báró, Pozsony vármegye ispánja Győrből.⁴²¹ Az ügy valószínűleg kielégítően rendeződött, mert a későbbiekben nem említik azt a források.

Egy részleteiben is alaposabban megismerhető, jól körülményes adóssággal kapcsolatos eset Lovasberényi Bársony Balázsé, aki éppen a 16. század derekán vesztette el százharminckét marhabőrét, és a rajta esett kárt nem hagyta annyiban. Az általunk Lovasberényi Bársony Balázsnak nevezett, a forrásokban Berényi Bársony Balázsként szereplő személyről annyit tudunk, hogy feltehetőleg annak a Berényi Bársony családnak volt tagja, amely a Fejér megyei Lovasberényből származott. A család feje, Berényi Bársony Boldizsár a II. Lajos udvartartásában tevékenykedő kismemesi származású hivatalnok réteg tagja lehetett. Egy 1524. július 5-én kelt oklevél Berényi Bársony Boldizsárt, mint nádori megbízottat említi, és megemlékezik egy Balázs nevű fiáról is. Mohács után a család a Morva völgyében telepedett le, Szakolcára és környékére.⁴²² A család tagja lehetett Lovasberényi

⁴²⁰ Több tucat magyar nyelvű levele maradt fenn *A budai basák magyar nyelvű levelezésében*, a fürdő kultúra támogatója, a Rudas, a Király és a Veli bej fürdők építtetője.

⁴²¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3034. 1573. március 17. Buda, Mehmed aga – Nagyszombat város bírójának, Nr. 3035. 1573. március 17. Buda, Musztafa pasa – Nagyszombat város bírójának, Nr. 3036. 1573. március 25. Győr, Salm Eck – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3046. 1573. április 15. Buda, Musztafa pasa – Nagyszombat város tanácsának.

⁴²² BORSA Gedeon: *Bakócz Tamás újabb, nyomtatott búcsúlevele*. In: Magyar Könyvszelme 1979/1.sz. 400–408.

Bársony György verbói harmincados is, aki 1561-ben megkapta Rozvádót (Rozvadze, Szlovákia) és Patvarócot (Potvorice, Szlovákia).⁴²³

Lovasberényi Bársony Balázs levelei kisebb részét Szakolcáról, többségüket Holicsból küldte Nagyszombat város bírójának, saját tisztsége megnevezése nélkül. Talán a holicsi vár ura, vagy várparancsnoka lehetett, legalábbis erre engednek következtetni azok a sorai, amelyekben részletesen beszámol a törökök által alkalmazott kínzásokról, és ellenük való védekezésre buzdít.⁴²⁴ Ebben a misszilisében a leíráson kívül a harchoz anyagi és természetbeni támogatást kér, illetve információt a hadmozdulatokról. Levelei alapján kereskedelemmel is foglalkozhatott, erre utalnak szövevényes adóssági ügyei. „Törvénytudó” és Nagyszombat városával jó kapcsolatot ápoló ember lehetett, mivel Nagyszombatba hívták a törvényhozásban segíteni.⁴²⁵ 1569-ben kelt levelében Nyilas Istvánt, a város bíróját sógorának nevezte, és a pozsonyi országgyűlésről érdeklődött.⁴²⁶

Lovasberényi Bársony Balázs ügye a korban általánosnak mondható körbetartozások sűrű szövetének egy darabkáját is megvilágítja. 1551 első felében kezdődhetett a történet, amikor Török Mihály, nagyszombati Kis Péternek tartozott tizennégy és fél forinttal. Mivel Török Mihály adósságát nem akarta megadni, Lovasberényi Bársony Balázs némi meggyőzés után Kis Péter segítségére sietett és a tartozásból tíz forint kiegyenlítését vállalta, a többire pedig ígéretet tett. Készpénze azonban nem volt, így azt a tíz forintot ígérte oda, amellyel az az ember volt adós neki, akitől a százharminckét bört vette. A fennmaradó négy és fél forintot az áruk értékesítéséből kívánta fedezni. Ekkor azonban nagy hibát követett el, mert a neki járó pénzért és a börtökért nem személyesen ment el, hanem Kis Pétert küldte, aki nemcsak a neki ígért összeget és a négy és fél forintnyi bört vette el, hanem az összes árut megtartotta. Lovasberényi Bársony Balázs ez idő alatt – saját szavai szerint – árvák ügyeit intézte, amit fontosabbnak gondolt a börtök szállításánál. Tévedett, mert Kis Pétert sem az áru átadására, sem árának kifizetésére nem tudta rávenni, ezért fordult Linder Sebestyénhez Nagyszombat város bírójához, és az 1552. augusztus 26. és 1553. január 22. között eltelt öt hónap alatt hét levélben⁴²⁷ sürgette adóssai fizetésre kötelezésére. A misszilisekből kiderül, hogy a bíró rendszeresen válaszolt is neki, és tanúk (Kalmár Imre korábbi bíró, valamint Bálint ispán) bevonásával igyekezett felderíteni a másfél éve elkezdődött történetet.

⁴²³ NAGY I. 1. köt. 207.

⁴²⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1850.

⁴²⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2879.

⁴²⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2904.

⁴²⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1805, 1834, 1814, 1844, 1862, 1867, 1872.

Az iratokból megtudjuk, hogy nemcsak Kis Péter tartozott Lovasberényi Bársony Balázsnak, hanem Baráti Fábián nagyszombati nagykereskedő is, akinek adósságával kapcsolatban „lelkét is megsértette”.⁴²⁸ Baráti több száz barmát Bebek György főkapitány szolgálai hajtották el jogtalanul Pusztapécsre, de az eladást Lovasberényi Bársony Balázs megakadályozta, mivel, mint a holicsei vár ura, jó kapcsolatot ápolt a morva területek befolyásos uraival. A szarvasmarhákat és Baráti Fábián szolgálait köpcsényi birtokán hét hétig látta el, tizenkét forintot és negyven dénárt költve rájuk, segítségnyújtását azonban Baráti Fábián nem honorálta. A Lovasberényi Bársony Balázs személyéhez köthető szövevényes körbetartozások ügye valószínűleg kielégítően rendeződött, mert 1553 januárja után ebben a témában nem született már levél, noha más ügyben még írt a városnak.

4.4.2. Fogva tartás

„Jóllehet, hogy az ország törvénye nem engedné, hogy imitt-amott kergetnének senkit sem az adóst, sem mást érte, hanem füstint törvénnyel keresné” – írja Szabó Miklós, Debrecen város bírása Nagyszombat város tanácsának 1575-ben.⁴²⁹ Az idézet jól megvilágítja az adóssággal kéz a kézben járó árestáció, azaz fogva tartás, le- vagy feltartóztatás jelentőségét. A téma a levelekben való gyakori előfordulását és fontosságát támasztja alá, hogy az ország törvényei között több alkalommal szerepelnek letartóztatással kapcsolatos törvénycikkek, a kor szokásjoggyűjteményét összefoglaló Werbőczy István pedig az adósságrendezéssel kapcsolatban részletezi a fogva tartás körülményeit. A törvényi szabályozás megvilágítja a folyamat legtöbb problémát okozó részleteit, érdemes tehát górcső alá venni ezeket.

A Magyar Törvénytár a letartóztatási eljárást részletesen szabályozza. Az 1492. évi 89. tc.⁴³⁰ kimondja, hogy saját birtokán senki senkit nem tartóztathat le. Közhelyen pedig úgy lehet letartóztatni, hogy ott van a község bírása, a letartóztatónál pedig hiteles irat arról, hogy a letartóztatott lakóhelyén neki nem szolgáltatott igazságot. Ez a két kitétel a gyakorlatban szinte lehetetlenné tette a törvényes letartóztatást, ráadásul, ha valakit helytelenül tartóztattak le, akkor a letartóztatót, vagy vele egy helyen lakót fogva lehetett tartani az ügy rendezéséig. Az 1492. évi 91. tc.⁴³¹ pedig arról rendelkezik, hogy a polgárok tartozások miatt saját

⁴²⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1867.

⁴²⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3319. 1575. szeptember 4., Debrecen. Szabó Miklós Debrecen város bírása – Nagyszombat város tanácsának.

⁴³⁰ CJH I. 1899.

⁴³¹ CJH I. 1899.

városukban mást nem tartóztathatnak le, csak közhelyeken, bíró előtt. A törvény megalkotása előtt tehát már valószínűleg bevett gyakorlatnak számított az árestáció, mint az adósságrendezés egy megszokott formája. A letartóztatásnál a bírói jelenlét alapvető feltételnek számított, kivételt csak az emberölést vagy testi sértést elkövetők elfogása jelentett. Negyedszázad elteltével az 1514. évi 64. tc.⁴³² a bordézmálókról emlékezik meg elrendelve, hogy senkit se tartóztassanak le adósságért.

Az árestációval kapcsolatban Werbőczy István *Tripartituma* harmadik részének 28. címe⁴³³ foglalja össze a tudnivalókat arról, hogyan kell nincstelen paraszton az adósságot behajtani. Az ebben megfogalmazottaknak megfelelően, az ország szokásjoga szerint, megengedett volt az adós tizenöt napig tartó fogva tartása, kenyérral és vízzel való ellátása, testi sértése azonban tiltott volt. A fogva tartás leteltével az adósnak esküt kellett tennie, hogy bevételei egyharmadának befizetésével törleszti adósságát; ha nem akart esküdni, vagy ígérete ellenére sem fizetett, addig fogva lehetett tartani, amíg adósságát nem rendezte. Werbőczy kiemeli, hogy nincstelen nemesekre is érvényes az adósságbehajtásnak ez a módja. A tartozásokra vonatkozó egy régebbi szabályt nem tartott követendőnek a Hármaskönyv: ha az adós hatánapig nem fizetett, az adósságot nem lehetett kétszeresére emelni, mint addig szokásban volt.⁴³⁴ Az áttekintett törvénycikkek és a szokásjog alapján megállapítható, hogy mind a letartóztatási eljárást, mind a fogva tartást részletesen szabályozták, az ezekkel való fenyegetéssel kapcsolatban viszont nem találtunk rendelkezéseket.

Az esetek egy kis részében maga a letartóztatott fordult írásban a város bírójához, és kéri segítségét szabadulásához. Sok esetben valaki más járt közben egy fogva tartott ember érdekében. Túlnyomó többségben pedig szankcióként jelent meg az árestáció: ha egy bizonyos feltétel – általában az adósság rendezése – nem teljesül, ezt a büntetést helyezik kilátásba.

⁴³² CJH I. 1899.

⁴³³ WERBŐCZY, *Tripartitum* 1990.

⁴³⁴ Ez a régi szokás mégis sokáig tovább élt. Még hatvan évvel később, 1577-ben is találkozunk olyan esettel, amikor a ki nem fizetett egy forintos adósság fejében két forintnyi fogva tartással fenyegetett a levélíró arra hivatkozva, hogy feletteseitől erre felhatalmazást kapott. Lásd például ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 3515. 1577., Léva. Fekete Jakab – Nagyszombat város bírójának.

4.4.2.1. Saját érdekből írt segítségkérő levelek

A saját érdekből írt segítségkérő levelek csoportjából három jellemző példa bemutatásán keresztül szeretnénk megvilágítani a fogva tartás körülményeit. Az első Szabó András 1554. március 31-én Zólyomban kelt misszilise, amelyben Kalmár Imre, Nagyszombat város bírása segítségét kéri.⁴³⁵ Mint leveléből kiderül, bécsi polgárokkal (Sobinger és Grobor Miklós) szemben fennálló ötven forintnyi adóssága miatt tartották fogva Nagyszombatban. Hogy hogyan tartóztatták le, és mennyi időt töltött fogságban, nem tudjuk. Levele azért érdekes, mert, mint arra a keltezés helye is utal (Nagyszombat helyett Zólyom), elszökött a városból, és új tartózkodási helyét megjelölve Zólyomból kéri Nagyszombat város bíróját, hogy ügyében közben járjon. Szabadulásának részleteit lépésről-lépésre feltárja, hogy meggyőzze Kalmár Imrét, egyedül szabadult ki, szökésében senki sem segített neki, így mentve hozzátartozóit a felelősségre vonástól. Írásában rávilágít arra a tényre, hogy fogva tartása alatt a fogoly nem tud pénzt keresni, így adósságát törleszteni sem. Kérése arra irányult, hogy a városvezetés fűrkéssze ki hitelezőinek szándékát, és ha azok hajlanak a megegyezésre, értesítsék, mert kész hitelezői elé állni.

A második esetben Nagyszombat város 16. századi életének egyik meghatározó személyisége, Sánta Ambrus nagykereskedő a fogva tartott. Az első esetben említett Szabó Andrással ellentétben életéről több adattal rendelkezünk, a misszilisekben gyakran éppen adósságai miatt kerül említésre. Levele⁴³⁶ az árestáció körülményeiről nem szolgál konkrét adattal, hiszen a keltezés, és így a fogva tartás helye, és letartóztatásának részletei sem ismertek. Áttételesen mégis érdekes információt nyerhetünk belőle, hiszen a hosszú misszilis a Baráti Fábrián nagyszombati nagykereskedővel alkotott kereskedőtársaság elszámolását, és a fennálló kérdéses ügyeket részletezi. Feltételezhető tehát, hogy a letartóztatás módja, illetve a fogság körülményei nem okoztak gondot a fogva tartottnak, a legnagyobb problémát talán az jelenthette, hogy ügyeit nem tudta személyesen, csak írásban intézni. Ez azonban máskor is megesett, amikor munkája az ország távoli vidékeire szolgáltotta. Ebben az esetben tehát az árestáció inkább feltartóztatást jelenthetett, a fogva tartottat valószínűleg csak mozgásában korlátozták egy ideig; ellátásával, lakhatási körülményeivel vagy testi sértésével kapcsolatban

⁴³⁵ ŠAB PTr *Missiles* Nr. 1937. fol. 262–263. 1554. március 31., Zólyom. Szabó András – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának.

⁴³⁶ ŠAB PTr MTr *Missiles* Nr. 2026.

nem született panasz.⁴³⁷ Hasonló esetről olvashatunk 1577. december 20. és 1578. február 1. között keletkezett kilenc levélben,⁴³⁸ amelyben Nagyszombat város vezető rétegének egy csoportját tartóztatták le Pozsonyban az állandó pozsonyi megbízott Nagy Márton deákkal együtt. A fogságba került és megnevezett személyek mindegyike (Lingl Kristóf, Kalmár Imre, Olasz Máté) tehetős nagyszombati nagykereskedő volt, ezért feltételezhető, hogy gazdasági okok álltak letartóztatásuk háttérében. Leveleiket a „pozsonyi foglyok” Slegel Györgynek, Nagyszombat város bírójának címezték, és azt kérték városuk bírójától, hogy viselje gondjukat, küldjön pénzt és élelmiszert, valamint paplant és szőnyeget, egyúttal intézkedjen kiszabadításukról. Ügyükben öfelsége, I. Rudolf király döntését várták, és a pozitív válasz elősegítésében Telegdi Miklós, Istvánffy Miklós és a káptalan tagjai is közbenjártak, akárcsak a Bécsben élő nagyszombatiak. Leveleik sora 1578. február 1-jén megszakad, ügyüket nem említik többször a források, arra azonban jól rávilágít az eset, hogy az árestáció a 16. századi mindennapok része volt, társadalmi és gazdasági hovatartozástól függetlenül.

A harmadikként választott esetben szintén nem egy személy, hanem kilenc fogva tartott nagyszombati polgár kéri Linder Sebestyént, Nagyszombat város bíróját, hogy kiszabadulásukhoz segítő kezet nyújtson.⁴³⁹ Elfogásuk okát pontosan megismerhetjük. A lévai végvár kapitánya, Telekessy Imre⁴⁴⁰ huszonhat taligát rendelt Nagyszombat városától a vár építéséhez, és valószínűleg ki is fizette azokat. A szombatiak azonban nem küldték el a kért árut, így elfogtak kilenc városbelit, hogy a taligák átadását kikényszerítsék. A tartozás nagyságához képest (egy taliga körülbelül egy forintba kerülhetett) igen nagy a letartóztatott

⁴³⁷ Sánta Ambrus és a bonyolult szövevényt alkotó tartozások és letartóztatások esete nem egyedülálló a korban. 1575-ből például Révay Mihály, Túróc vármegye ispánjának Nagyszombat város tanácsának írt leveléből tudjuk, hogy nagyszombati Borsos Mihály nagykereskedőn azért nem tudták számon kérni a 133 ökör árát kitevő tartozását, mert éppen egy másik adóssága miatt tartották fogva. Révay Mihály szavai szerint: „az mint halljuk, Borsos Mihály most is tartóztatva, avagy fogva vagyon Prága felé valami adósságok miatt” ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3346. 1575. december 12., Holics. Révay Mihály Túróc vármegye ispánja – Nagyszombat város tanácsának.

⁴³⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3508. 1577. december 20., Pozsony. Márton deák és a többiek – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának, Nr. 3511. 1577. december 28., Pozsony. Márton deák, Lingl Kristóf, Kalmár Imre, Olasz Máté és a többiek – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának, Nr. 3512. 1577. december 28., Pozsony. Márton deák, Olasz Máté és a többiek – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának, Nr. 3514. 1577. december 31., Pozsony. Márton deák, Olasz Máté, Kalmár Imre – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójána, Nr. 3522. 1578. január 10., Pozsony. Márton deák, Olasz Máté és a többiek – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának, Nr. 3530. 1578. január 27., Pozsony. A pozsonyi foglyok – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3532. 1578. január 30., Bécs. Kádas Fülöp, Murátor Jakab – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3533. 1578. január 31., Pozsony. A pozsonyi foglyok – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának, Nr. 3535. 1578. február 1., Pozsony. A pozsonyi foglyok – Nagyszombat város tanácsának.

⁴³⁹ ŠAB PTr *Missiles* Nr. 2057. fól. 275. 1555. június 26., Léva. Nagyszombati legények – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának.

⁴⁴⁰ Telekessy Imre 1549-ben veszprémi, 1555-ben lévai kapitány, később kassai országos főkapitány, 1560-ban halt meg, unokája Telekessy Mihály, akit 1600-ban hűtlenség miatt fő- és jószágvesztésre ítélték. NAGY I. 11. köt. 77–78.

személyek száma, ráadásul köztük volt Kalmár Bertalan nagyszombati kereskedő, és Szabó Lőrinc szintén nagyszombati kereskedő felesége, Szabó Lőrincné is, akit nő létére minden nemi diszkrimináció nélkül szintén fogva tartottak, neve a nagyszombati legények között szerepelt. (A többiek: Barsi Ferenc, Korfís Pál, Szőlősi János, Forgács Péter, Páli László, Madár János és Kerekes Mihály.) A fogva tartás körülményeiről ebben az esetben sem értesülünk, de panaszt sem olvashatunk róluk. Azt is megtudjuk, hogy a levél írásától számított öt nap elteltével a rabok visszanyerték szabadságukat. Ez az ügy azért érdekes, mert itt azzal a gyakori esettel szembesülünk, amikor az árestált személyeknek nem volt közvetlen közüik a tartozáshoz, azért veszítették el szabadságukat, mert az adóssal azonos város polgárai voltak.

4.4.2.2. Közbenjáró levelek

Az árestációval kapcsolatos közbenjáró leveleken azokat a missziliseket értjük, amelyek egy fogva tartott kiszabadítása ügyében születtek. Legtöbb esetben egy magasabb rangú személy kéri a városvezetést egy fogva tartott jobbágya, szolgálja, katonája kiszabadulásának érdekében. Az sem ritka azonban, hogy lefoglalt haszonállatok, szarvasmarha vagy ló, esetleg értéktárgyak visszaadása ügyében születik közbenjáró levél. Miskolc város polgáraival például több ízben kerültek összetűzésbe Nagyszombat város polgárai, mert az adósságokat mindkét részről önkényes módon intézték. Ennek egy jellemző példája Miskolc város bírása, Gombos Pál levele, amelyben 1548. február 2-án arra kérte Nagyszombat város tanácsát, hogy az adóssági ügyben született ítélet nélkül ne tartson elzárva miskolci polgárok vagyonát képző szarvasmarhákat, hanem várják meg a bíró döntését az ügyben.⁴⁴¹ A válaszlevelet sajnos nem ismerjük, de ehhez hasonló esetek gyakran fordultak elő.

A fogva tartott emberek kiszabadítása ügyében született közbenjáró levelek írói általában nem kiemelkedően magas rangú személyek voltak, hanem a várak tisztartói, prefektusai, a vármegye jegyzői, illetve egy község porkolábja vagy tanácsa. A fogva tartott személye, pozíciója és kapcsolatrendszere határozta meg, hogy milyen státusú ember írt az érdekében. A levélíró rendszerint a letartóztatás jogtalanságára, vagy arra hivatkozott, hogy nem Nagyszombat városa, hanem ő illetékes az igazságszolgáltatásban. Néhány esetben azonban magasabb rangú, befolyásos embereket is sikerült a fogva tartottaknak maguk mellé

⁴⁴¹ ŠAB PTr *Missiles* Nr. 1313. 1548. február 2., Miskolc. Gombos Pál Miskolc városának bírása – Nagyszombat város tanácsának.

állítani, férfiakat és nőket egyaránt. Az áttanulmányozott forráscsoportban a magasabb rangú nőket Bethlenfalvi Thurzó Anna, Báthory András országbíró felesége, és Szentpéteri Borbála, Zay Ferenc anyja képviseli, míg a férfiakat Desewffy János kamarai tanácsos és Esterházy Ferenc, Pozsony vármegye alispánja.

A fogva tartás oka a közbenjáró misszilisekben sem derül ki minden esetben. Az azonban megállapítható, hogy – mint már említettük – leggyakrabban adósság miatt árestáltak. Itt felsorolunk még néhány, nem mindennapi esetet, amikor kisebb vétségért is letartóztattak embereket. Az első levél 1542. szeptember 2-án, Jókőn kelt, és benne Mocsonoki Albert arra kérte Nagyszombat város tanácsát, hogy engedjék szabadon kátlói Stefan Vidlák feleségét, akit rossz minőségű liszt árusításáért tartóztattak le.⁴⁴² Egy másik esetben katonákat vetettek börtönbe azért, mert hagymát loptak, feltehetőleg nem nagy mennyiségben. A misszilis 1542. június 21-én Rózsahegyen kelt, és írója, Henrich Meziricky arra kérte Nagyszombat város tanácsát, hogy engedjék szabadon a katonáit, akik a városban lévő kertekből hagymát szedtek.⁴⁴³ Elvesztette szabadságát az a polgár is, akit Pajzsgyártó Elek hanyagsága miatt tartóztattak le. Nagy István, komáromi vicekapitány a nagyszombati Pajzsgyártó Elektől rendelt pajzsokat a vár védelméhez, azok azonban gyenge minőségűnek bizonyultak, és a szélükről már használat előtt levált a bőrborítás. A gyártó mind a javítást, mind a pénzvisszafizetést megtagadta, ezért fordult a károsult fél Nagyszombat város bírójához. Kérése teljesítésének nyomatékosítására fogott el egy, a kárt okozóval azonos városban élő, további polgárok árestálását helyezve kilátásba.⁴⁴⁴ A fogva tartás üzleti csőd esetén járt a legsúlyosabb következményekkel, ilyen esetben a korábban nagy tiszteletnek örvendő üzletemberek, illetve családtagjaik jelentős tekintélyvesztést szenvedtek. Tanácsi tagságukat felfüggesztették, a kereskedők szervezetéből kizárták őket, mindemellett olyan intézkedéseket is bevezettek, amik az illető család közösségi megszégyenítését szolgálták.⁴⁴⁵

⁴⁴² VARSIK 1956. Nr. 146. 250–251.

⁴⁴³ VARSIK 1956. Nr. 141. 242–243.

⁴⁴⁴ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 2686. 1567. november 19., Komárom. Nagy István komáromi vicekapitány – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁴⁵ TÓZSA-RIGÓ 2016. 108–109.

4.4.2.3. Fogva tartás mint szankció

Szinte vég nélkül lehetne sorolni azokat a leveleket, amelyekben az árestáció, mint szankció jelenik meg. „*Ha kegyelmed nem fizet / nem adja vissza / nem küldi, amit ígért... embert tartok meg érte / szombatiakon megveszem / ne bántassék valaki büntelen érette / az ő adóssága miatt más ember ne búsuljon*” – olvashatjuk a misszilisekben megannyi formában, de ugyanazzal a jelentéssel. A szankció mértéke azonban egy-egy ember rövid idejű feltartóztatásától kezdve egyes kivételes esetekben a halállal való fenyegetésig is elmegy.

Az árestációt mint szankciót tartalmazó iratokat olyan szempontból vizsgáltuk, hogy kik és miért éltek ezzel a lehetőséggel. A levélírók névsorát végigtekintve megállapíthatjuk, hogy városi polgártól magas rangú tisztségviselőig, Nagyváti Balázs surányi porkolábtól kezdve Révay Mihályig, Túróc vármegye ispánjáig, a társadalom alsóbb rétegeihez tartozó embereket kivéve, minden gazdasági helyzetű és társadalmi rangú ember élt a fogva tartással való fenyegetéssel.

Az árestáció mint szankció említésének oka jellemzően az adósság volt, ennek mértéke azonban nagy különbséget mutat; egy forintos adósságtól⁴⁴⁶ több mint ezer forintig⁴⁴⁷ terjedő tartozásokra találunk példákat. Érdekes módon ebben a forráscsoportban rajzolódik ki legjobban a letartóztatás egyik lehetséges módja, mert a levélíró gyakran azt is megemlítette, hogy hol akarja letartóztatni adósát vagy a vele egy városban élő. Ezek a helyszínek jellemzően a vásárok voltak. Mivel az országban sokadalmat, azaz évi vásárt egyre gyakrabban és egyre több helyen tartottak, adódott a lehetőség, hogy az ország különböző területeiről érkező emberek között könnyen találhattak az adós városából származó polgárokat, akiket az adósság fejében letartóztattak, és fogva tartottak az ügy rendezéséig. A misszilisekben olvashatunk például a debreceni, nyárhídi vagy a nagysarlói sokadalomban elfogott emberekről.⁴⁴⁸ A különböző időközönként megtartott vásárokon kívül az árestáció másik jellemző helyszínéül a vámhelyek szolgáltak. Noha Nagyszombat város polgárai mentesültek a harmincad fizetése alól, a vámhelyeknél nekik is meg kellett állniuk áruikkal, és igazolni magukat. Így alkalom nyílt azonosítani hovatartozásukat, ami segítette a keresett

⁴⁴⁶ Például ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 3515. 1577., Léva. Fekete Jakab – Nagyszombat város bírójának.

⁴⁴⁷ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 3346. 1575. december 12., Holics. Révay, Mihály Túróc vármegye ispánja – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁴⁸ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 1866. fol. 253. 1553. január 11., Várad, Simai Péter – Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 3366. 1576. január 22., Nagysarló. Nagysarló város bírójának – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTTr *Missiles* N. 3344. 1575. december 10., Újvár, Vrakovith Pál – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának.

városbeli személy(ek) elfogását. A vásárokon és a vámhelyeken kívül természetesen bárhol letartóztathatták az adóst vagy a vele egy településen élőket.

Az árestáció – azaz különböző személyek fel- vagy letartóztatása és fogva tartása, valamint értéktárgyak ki nem szolgáltatása – a misszilisekben való gyakori előfordulása szerint, a 16. századi Nagyszombat életének mindennapjaihoz tartozott. Habár a szokásjog és az ország törvényei is szabályozták a letartóztatás körülményeit, a gyakorlat azt mutatja, hogy ezek az előírások sokszor nem teljesültek. Fogságba estek nagyszombati adós polgárok, nagykereskedők, de a tartozásban nem érintett városbeli személyek is, férfiak és nők egyaránt. A városban is őriztek más városok lakói közül elfogottakat. A fenyegetés foganatosítására kiváló alkalmat biztosítottak az évi vásárok, valamint a harmincad helyek. Az árestált személyek kínzása, testi sértése nem volt jellemző, előfordulásukról csak néhány esetben van tudomásunk. A nagyszombati vagy Nagyszombatban fogva tartottaknak esetenként befolyásos közbenjárókat sikerült maguk mellé állítani, akik a városi tanácsra nyomást gyakorolva segítették elő szabadulásukat. A legtöbb 16. századi nagyszombati misszilisben azonban leginkább fenyegetésként jelenik meg az árestáció, ezeknek az eseteknek a száma sokszorosa a foganatosított büntetések számának. Ez azt sugallja, hogy noha megvolt az esély a megvalósításra, a fogva tartás nagyjából fenyegetésnek számított.

4.4.3. Rágalmazás, becsületsértés, testi sértés

A rágalmazás, a becsületsértés és a testi sértés megtörténte gyakran készítette levélírással a sértett felet – vagy annak urát – aki Nagyszombat város bírójának igazságszolgáltatásában bízott, de számos ilyen esetről olvashatunk a tanúvallomások rögzítő jegyzőkönyvekben is. A témával kapcsolatban Takáts Sándor: *A komáromi péntekösök* című tanulmányából⁴⁴⁹ kiderül, hogy a rágalmazásért, kofák veszekedéséért, lopásért, meg nem engedett testi kapcsolatért járó testi fenyegetést a halálbüntetés kivételével Komáromban pénteken hajtották végre. A leírt ügyek jellege nagy hasonlóságot mutat a nagyszombati misszilisekben megörökített esetekkel, annak ellenére, hogy Takáts tanulmányában főként a 17. századból szed csokorba jó néhány példát.

⁴⁴⁹ real.mtak.hu/23651/1/takats_revkomarom.pdf letöltés ideje 2016. 07. 28.

Csukovits Enikő a bűn és büntetés viszonyát vizsgálta a középkori városi gyakorlatban.⁴⁵⁰ A középkori oklevelekben nagy számban sorakozó különféle bűnügyeket, a hatalmaskodásokat és a véres konfliktusokat vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a törvények véres szigora (az árestációval való fenyegetéshez hasonlóan) inkább az elrettentést szolgálta. Ezekről az ügyekről épp annak köszönhetően szerezhetünk tudomást, hogy a sértett fél vagy családja a történetek után bírósághoz fordult. Az eljárások végén azonban alig-alig akadunk ítéletre, különösen végrehajtott ítéletre. Még a súlyosabb vétkek esetében is függetlenül az elkövető vagy áldozat társadalmi helyzetétől, az illetékes bírói fórumtól, az ügyek rendre megegyezéssel végződtek.

Richard van Dülmen az ítélkezési gyakorlatokat és a büntetőrituálékat helyezte vizsgálódásai középpontjába a kora újkorban. Kutatásainak fókuszában a végrehajtott büntetések állnak; véleménye szerint ebben a korban a nyilvános büntetés (a törvények szigorához és az árestációhoz hasonlóan) elsősorban az elrettentést szolgálta, hogy a tömegek, okulva a látottakon, visszariadjanak hasonló bűnök elkövetésétől.⁴⁵¹ Blanka Szeghyová Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes iratait tanulmányozta a 16. század második felében. Kutatásai arra világítanak rá, hogy a vizsgálat alá vett városi bíróságok szigorúbb ítéleteket hoztak, mint más országos bíróságok. Ráadásul az elítélt neme meghatározta a büntetés módját is; például csak nőket fojtottak vízbe, de soha nem akasztották fel, törték kerékbe vagy négyelték fel őket. A női paráznaságot viszont szigorúbban büntették, mint a férfit, a női lopást azonban kevésbé, mint a férfi által elkövetettet.⁴⁵²

Nyelvészeti szempontból például Mohay Zsuzsanna közelített a témához, a rosszallás pragmatikáját vizsgálta középmagyar kori magánlevelekben. A misszilisek nehezteléseinek, feddéseinek és sértéseinek hátterében álló beszélői szándékot értelmezte, és a beszédaktusokat elemezte a hatalmi viszonyok változásának függvényében.⁴⁵³

Nagyszombat város 16. századi forrásait vizsgálva csak ritkán követhetünk nyomon egy bizonyos rágalmazással, becsületsértéssel vagy testi sértéssel kapcsolatos ügyet a kezdetektől a végkifejletig, ezért inkább azt vizsgálhatjuk, milyen fajta ügyekben kereste meg a sértett fél a város vezetőit. S mint azt később látni fogjuk, az ügyek típusa széles skálán

⁴⁵⁰ CSUKOVITS 2005.

⁴⁵¹ DÜLMEN 1990.

⁴⁵² SZEGHYOVÁ, Blanka: *Žena a zločin vo vȃchodoslovenských mestách v 16. storočí. Otázky, pramene, definície*. In: *Žena a právo*. 2004. 66–84.

⁴⁵³ MOHAY Zsuzsanna: *A nehezteléstől a sértésig. A rosszallás pragmatikája középmagyar kori magánlevelekben*. In: *Magyar Nyelv* 2015/2.sz. 174–188.

mozog, az illetlen szavak használatától az élet kioltásáig terjed, a két végpont között számtalan különböző esetet felvonultatva. A missziliseken kívül a tanácsülési jegyzőkönyvek (*Liber protocolli fassionalis*) és a kihallgatási jegyzőkönyvek (*Inquisitiones*) tartalmazzak még témánk szempontjából jelentősebb mennyiségű adatot.

4.4.3.1. Éktelen és becstelen szavak

A *Tripartitum* II. részének 72. címe rendelkezik a nyelvváltságról, amelyet az *”igazságtalan és hamis panasz és gyakran valamely jó hírű és tisztességes állapotú ember ellen mondott éktelen és becstelen szavak miatt”* róttak ki. Kiegyenlítése pedig száz arany forintot tevő huszonöt gira volt, amelynek kétharmad részét a bíró, egyharmad részét pedig a sértett fél számára kellett letenni. A kilátásba helyezett tetemes összeg kifizetésének lehetősége – úgy tűnik – nem fékezte elődeink nyelvét, mert igen gyakori jelenség volt a rágalmazás és a becsületsértés a 16. századi Nagyszombatban. Az ügyek olyan mindennapi és jelentéktelennek tűnő eseteket is magukban foglalnak, mint ami például akkor esett meg, amikor egy nagyszombati polgár útban a börtön felé szidta az őt kísérők felmenőit. Az ezt megörökítő szlovák nyelvű levélben Szokolca város tanácsa arra kérte Nagyszombat város tanácsát, hogy írja meg véleményét azzal kapcsolatban, hogy miként lépjenek fel nagyszombati polgártársukkal szemben.⁴⁵⁴

Máskor a szóbeli bántalmazás valószínűleg sokkal súlyosabb következményekkel járt, célpontja pedig maga Tolna város bírása volt. Nem tudni, mi okból és milyen előzmények után, de 1561 novemberében Berekszászi Benedek nagyszombati polgár Nagy Antal tolnai bíróról azt állította, hogy hitetlen és a pecsétje hamis. A sértett fél elégtételt követelt Nagyszombat város bírójától.⁴⁵⁵ Nem csak arra találunk példát, hogy egy város bíróját sértették meg becsületében, volt olyan alkalom, hogy maga Nagyszombat város bírása is feltehetőleg más becsületébe gázolt. 1552-ben Zichy Bernát Szomolányból Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját vádolta rágalmazással. Levelének tartalma szerint Linder Sebestyén azt állította róla, hogy ő, Zichy Bernát le akarta fizetni Linder Sebestyént egy hordó borral vagy annak az árával azért, hogy bizonyos emberek érdekeit ne képviselje.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ VARSÍK Nr. 95. 196.

⁴⁵⁵ ŠAB PTr MTr *Missiles* Nr. 2397. 1561. november 13., Tolna. Nagy Antal tolnai bíró – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁵⁶ ŠAB PTr MTr *Missiles* Nr. 1841.

Nem meglepő, hogy a lelkipásztorok is érzékenyen reagáltak az őket ért rágalmozással és becsületsértéssel kapcsolatban. Az 1570-es években két évig Nagyszombatban szolgált a németek és a szlovákok lelkésze mellett a magyarok lelkipásztoraként Sibolti Demeter protestáns prédikátor, hittérítő munkáját azonban a város nem fizette ki. 1577 augusztusában arról panaszkodott Slégel Györgynek Nagyszombat város bírójának, hogy valaki „rút” dolgokat mondott róla, és azzal védekezett, hogy ha az elmondottak igazak lettek volna, a város nem fogadta volna őt prédikátorának.⁴⁵⁷ Egy hónappal később pedig Alsóveleméri Jakab jolsvai lelkipásztor kereste meg írásban Nagyszombat város tanácsát Szűcs Tamásné nagyszombati polgár ügyében. Szűcs Tamásné egy hagyatékkal kapcsolatban került összetűzésbe a lelkipásztorral, és a tulajdonjog tisztázása ügyében saját házában kereste fel Alsóveleméri Jakabot. Mivel azonban nem találta őt otthon, feleségét kezdte szidalmazni, és neki a hátsó felét mutogatta. A lelkipásztor szavai szerint: *„Itthon nem voltomban tiszteletlen beszédekkel illetett mind én magamat, feleségemet. Azt mondotta, hogy ördögök hordoznak engemet és ebül cseszettnek mondott, és feleségemre az alsó felét mutogatta.”*⁴⁵⁸

Nehéz lehetett az igazságot kideríteni egy detrekőváraljai katona esetében is, aki 1577 szeptemberében Nagyszombatba ment ügyeket intézni, de mivel egy „lator” azt állította róla, hogy három neve, négy felesége van, ráadásul tolvaj is, elfogták. A levélíró nem várt ilyen önkényeskedést és rossz szomszédságot a nagyszombatiaktól, ő maga szerette volna megbüntetni emberét, amennyiben valamiben bűnösnek találták. Arról ő is tudott, hogy három neve van, és a felesége elhagyta, de neki tisztességgel szolgált.⁴⁵⁹ Forrásainkból az mutatható ki, hogy a Tripartitumban megfogalmazott nyelvváltság nem hatott erős visszatartó erővel a rágalmozás és becsületsértés esetében.

⁴⁵⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3459. 1577. augusztus 24., Szenc. Sibolti Demeter – Slégel Györgynek Nagyszombat város bírójának.

⁴⁵⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3470. 1577. szeptember 22., Jolsva. Alsóveleméri Jakab jolsvai lelkipásztor – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁵⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3464. 1577. szeptember 5., Detrekőváralja. Pettron János – Nagyszombat város tanácsának.

4.4.3.2. Testi sértés

A szavakról a tettekre térve, különböző mértékű és kimenetelű testi sértéssel kapcsolatos esetekről értesülünk a forrásokból. A verekedések leggyakoribb helyszíne a kocma és a vásár volt; míg az előbbiben az emelkedett hangulat, az utóbbiban a megtalálhatóság és előre eltervezettség játszott fontos szerepet. A testi sértés részesei jellemzően férfiak voltak, mértéke pedig a résztvevők testi és lelkiállapotának megfelelően változott. A vásárokból történt dulakodásokról rendszerint a sértett fél városának bírása értesítette Nagyszombat város bíróját, felszólítva őt, hogy polgártársát rendre utasítsa és megbüntesse, a sértett felet pedig kártalanítsa. A verekedés okáról nem mindig értesülünk, van, amikor a sértett fél munkaköréből (pl. vámszedő) következtethetünk az indítékra.⁴⁶⁰

Gyakran hangsúlyozza a levélíró, hogy ok nélkül verték meg egy emberét Nagyszombatban. 1568-ban például Pécsi János Sempte várának tisztartója küldte Nagyszombatba szolgálait bort vásárolni, de míg az emberek egy része a hordókról hiányzó pecsétek beszerzését intézte, a hordók őrzőjét dolga végzése közben megverték.⁴⁶¹ Ugyanebben az évben írt felháborodott levelet Bényei Korlát Mihály Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának. Korlát Mihály egy inasát Nagyszombatba küldte vásárolni, a szolgát azonban ok nélkül megverték a boltban; arcul csapták és lábbal rugdosták, a pénzét pedig erőszakkal elvették. A sértett levélíró azzal fenyegette Nagyszombat város bíróját, hogy az országbíró elé viszi az ügyet, ha nem szolgáltat igazságot a városban megesett sérelemért.⁴⁶² 1548 nyarán egy nagyobb verekedésre került sor az alsódombói kocsmában, amikor egy nagyszombati, már emelkedett hangulatba lévő Lukács nevű ember Alsódombó lakóival együtt a borozóban megvert három, ott iszogató lakost. Az eset súlyát és jelentőségét abból mérhetjük le, hogy Nagyszombat város tanácsa legbefolyásosabb polgártársait, Baráti Fábián nagykereskedőt és Kis Péter harmincadost küldte Jókőre az eset elrendezésére.⁴⁶³

⁴⁶⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2692. 1567. november 25., Szentpéterfalva, Rariso György Szentpéterfalva bírása – Nagyszombat város bírójának.

⁴⁶¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2741. 1568. február 13., Sempte. Pécsi János Sempte várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁶² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2717. 1568. január 12., Tarnóc. Bényei Korlát Mihály – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

⁴⁶³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1332. 1548. augusztus 1., Jókő. Szentiványi Nagy László Jókő várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának.

A testi sértés mértéke a legvégsőig, az élet kioltásáig elmegy a nagyszombati misszilisekben. 1553 tavaszán például Nyárhídon a vámszedő, miután Kalmár Bertalan és Kalmár Benedek nagyszombati kereskedők áthaladtak a vámon, egyik emberét utánuk küldte, aki Kalmár Benedeket a mezőn lovaglás közben lelőtte. Hiába hivatkoztak a nagyszombati polgárok vámentességükre, a vámosok mindenképpen fizetésre akarták kötelezni őket, s mivel a kereskedők ennek ellenálltak, véres megtorlás következett. Kalmár Benedek a következő településig, Komjátig jutott el, ahol életét vesztette. Kalmár Bertalan a vétkesek megbüntetését kéri Linder Sebestyéntől, Nagyszombat város bírójától.⁴⁶⁴ Ez az incidens nem mondható egyedülállónak a korban, mind a kereskedőket, mind a vámosokat számtalan támadás érte. A vámosokat érintő támadásokból egy példa a 16. századból Fugger Antal és Jakab esete. A Fuggerek a marhakereskedelemben is aktív szerepet játszottak, a szarvasmarhák hajtása után fizetendő vámot azonban éveken keresztül elkerülték. Ráadásul 1558-ban megverették a nagyszombati harmincadosokat, és egyikük, Bácsi Benedek ezt nem hagyta szó nélkül, feljelentette őket és tisztjeiket a királynál.⁴⁶⁵

A rágalmozással, becsületsértéssel és testi sértéssel kapcsolatos 16. századi nagyszombati levelek a város mindennapjait hozzák közel és teszik könnyen átélhetővé az olvasó számára. Kincset érő nyelvtörténeti adalékok, rávilágítanak a hétköznapi problémáira, az ügyintézés folyamatának akadályaira, pénzügyi rendezetlenségre, vagy egyszerűen csak az agresszió megnyilvánulására. A rossz kedélyállapot kifejezésétől a harmincad fizetéssel kapcsolatos problémáig sokféle témához nyújtanak felhasználható adalékot.

A nők által írt 16. századi levelek ritkaságuk miatt különleges értéket képviselnek. Témájukat tekintve nem különböznek a férfiak által írottaktól, kivételt talán éppen a rágalmozás és becsületsértés témaköréhez szorosan kapcsoló misszilisek képeznek. Az egyéb írott forrásokban a nőkre vonatkozó adataink is sokszor ebből a témakörből származnak, így néhány, a női írásbeliségre vonatkozó gondolat után a 16. századi magyar nyelvű női nagyszombati misszilisek ismertetésére térünk át.

⁴⁶⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1898.

⁴⁶⁵ TAKÁTS Sándor: *A szöktetés*. In: Uő.: *Buda két árulója*. Bp., 1979. 278.

4.4.4. Női levelek

Noha a nők száma a társadalom nagyjából felét alkotta, és az asszonyok a gazdasági életben is jelentős szerepet játszottak, a tevékenységükre vonatkozó adatok jóval szerényebbek a férfiakénál. A nők társadalmi jelenléte és munkája általában nem volt a férfiakéhoz mérten látványos. A különbség társadalmi szerepvállalásukon túl a körükben jellemző, a férfiakéhoz képest jelentősen alacsonyabb arányú írástudás eredménye. A kevésbé dokumentált női jelenlét mégis alapvető és nélkülözhetetlen a társadalom működésének megismerése szempontjából. Különösen értékesek tehát azok a levelek, amelyek nőktől származnak. A 16. századi magyar nyelvű nagyszombati misszilisekből mindössze harmincöt darab (az összes levél körülbelül két és fél százaléka) nő által írt vagy diktált, ám egyiken sem szerepel a *manu propria* kifejezés.⁴⁶⁶

A női munka elsődleges terepe a család volt, így legtöbbször ezen keresztül kapcsolódtak be a termelésbe. Munkavégzésük a háztartási munka kiterjesztéseként volt értelmezhető. Ezek közé a munkák közé tartozott a kenyérsütés, a borkimérés, a szövés–fonás vagy a fogadó, kocsmá fenntartása. Sok nő dolgozott mint bába, dajka vagy szolgáló. A termelés mellett a kereskedelemben is részt vállaltak, kis- és nagy tételben, alkalmilag vagy hivatásszerűen. A háztartási és szolgáltató munka azonban írásban szinte egyáltalán nem dokumentált, így leginkább a gazdasági életben felmerülő gazdasági és társadalmi problémákról értesülünk a női – vagy férfiak által írt, nőket is említő misszilisekből. Nőkkel kapcsolatos adatokat nyerhetünk továbbá más forrástípusokból is: tizennégy darab 16. századi nagyszombati női végrendeletet ismerünk,⁴⁶⁷ valamint gyakran szerepelnek tanúként peres ügyekben, így jelentős számú tanúvallomás is a rendelkezésünkre áll.

⁴⁶⁶ A *manu propria* kifejezés jelentése ugyan saját kezűleg, ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a levelet az aláíró maga írta volna személyesen. A többkezűség sokszor az íráskép vizsgálatából is nyilvánvaló. Inkább olyasmire vonatkozik, hogy a levélíró átolvasta az iratot és magáénak tekinti azt, tartalmával egyetért.

⁴⁶⁷ NÉMETH 1995.

4.4.4.1. Nők a gazdaságban

A gazdasági életben részt vállalt nők között található Tardy Gáspár⁴⁶⁸ özvegye, Kávay Anna, aki bőrökkel kereskedett. Több nagyszombati polgár volt adós neki bőrök árával, de a bíró hiába tűzött ki újabb és újabb törvénynapot, az adósok nem jelentek meg rajta.⁴⁶⁹ Levele arra is jó példa, hogy a feleség férje halála után tovább vihette az üzletet. Ha ez sikerült neki, az valószínűsíti, hogy már férje életében is részt vállalt az üzleti életben. Kávay Anna egyébként is aktív levélírónak számított, saját és jobbágyai ügyeit szorgalmasan intézte Nagyszombat városában.⁴⁷⁰ Hozzá hasonlóan Boltos Margit is aktív szerepet játszhatott a gazdasági életben. Levelében 17 forint adósság behajtásának ügyében kérte Nagyszombat város bírójának intézkedését.⁴⁷¹ Nevéből és az adósság összegéből arra következtethetünk, hogy önálló kis- vagy középkereskedő lehetett, termékeit már nem a piacon, hanem zárt térben árulta.⁴⁷² Zavari Katalin 1530-ból származó levelében saját borának kiméréséről kért jelentést Nagyszombat város tanácsától, mivel a városban volt háza.⁴⁷³ Nem rendelkezünk adattal arra vonatkozólag, hogy Katalin milyen családi állapotú volt ekkor, azt azonban lehet tudni, hogy a szőlővásárlás ekkoriban az egyik legnagyobb hasznot hozó befektetésnek számított, ami egyedülállóan önálló megélhetését is biztosíthatta.⁴⁷⁴

A tizennégy fennmaradt 16. századi nagyszombati női végrendelet közül Pálffy Tamás özvegye, Ilona asszony 1581-ban kelt testamentuma tűnik ki. Ebben 40 adós neve szerepel, akik több mint 2300 forintnyi összeggel tartoztak neki. A végrendelet sajnos nem utal arra, hogy milyen tevékenységből származott ez a nagy mennyiségű pénz, csak a nagyszombati házról, három lóról, kocsiról, szekérről és veremben lévő búzáról beszél.⁴⁷⁵

⁴⁶⁸ Tardy Gáspár anyja Nyáry Ferenc testvére volt. A Tardy család birtokolta Berencs vár és uradalom hatod részét, valamint Cífer harmadrészét. Nagy I. 11. köt. 47.

⁴⁶⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3377. fol. 385. 1576. március 10., Bucsány. Tardy Gáspárné Kávay Anna – Kalmár Imrének, Nagyszombat város bírójának.

⁴⁷⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3416. fol. 91. 1577. június 14., Bucsány. Tardy Gáspár özvegye Kávay Anna – Nagyszombat város tanácsának. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3580. fol. 385. 1578. május 14., Bucsány. Tardy Gáspárné Kávay Anna – Olasz Máténak Nagyszombat város bírójának.

⁴⁷¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2119.

⁴⁷² A mohácsi csatavesztést megelőző időben a boltos urak nagykereskedőnek számítottak, kiskereskedelemben a selyem árusítását engedélyezték nekik, bolthajtásos zárt helyiségben. Az ország három részre szakadása utáni időkben azonban új kereskedelmi kategóriákat vezetett be Ember Győző. Nagykereskedőnek azt tekintette, akinek a vámértékben kifejezett forgalma meghaladja az 1000 forintot, középkereskedőnek azt, akinek 100 és 1000 forint között van, kiskereskedőnek pedig azt, akinek 100 forint alatti a forgalma. (EMBER 1988. 243.)

⁴⁷³ VARSIK 1956. Nr. 49. 142–143.

⁴⁷⁴ SZENDE 1999. 305.

⁴⁷⁵ NÉMETH 1995. 78–80.

A nők nemcsak elhunyt férjük javait örökölték meg, hanem annak adósságait is. Érdekes módon a férjnek el sem kellett távoznia az élők sorából ahhoz, hogy felesége örökölje tartozásait. Fülöp deák elhagyott felesége például anyjával együtt azért írt Nagyszombat város tanácsának, hogy tékozló férje 100 forintnyi adósságának rendezéséhez segítséget kérjen. Tétéles felsorolást találunk a levélben arról, hogy férje adóssait már addig is mintegy 100 forinttal kártalanította.⁴⁷⁶

Az egyedülálló nőknek nem sok eszköz volt a kezükben, amelyet az adósság behajtása érdekében bevethettek volna, így még a férfiaknál is jobban rá voltak szorulva a város bírójának segítségére. A városvezető jóindulatának és támogatásának megnyerése létfontosságú volt, amint az Kecskeméti Tóth Antalné leveléből is kiderül, aki a neki járó 487 forintból 100 forintot kész volt Nagyszombat város bírójának adni, ha az eléri, hogy a neki járó összeget megkapja.⁴⁷⁷ Ráadásul a nők sem mentesültek a gazdasági élet szankciói alól – mint korábban láttuk –, például fogva tartották őket is. (Arra nem találtam példát, hogy nő tartott volna fogva valakit, ez azonban nem jelenti azt, hogy ez nem történhetett meg.)

A 16. századi női missziliseket tanulmányozva megfigyelhető, hogy az iratok többségét özvegy írta, házasszonyok esetében a problémás ügyeket általában férjeik intézhették. A férfiak halála után a nők egy része folytatta férje tevékenységét, így a felmerülő problémákat nekik kellett megoldaniuk. Monostori Szalay Orsolya, Kápolnay Ferenc Szapolyai-párti hadvezér özvegye, például arra kért magyarázatot Nagyszombat város tanácsától, hogy miért nem költözhetett be előre kifizetett házába Nagyszombatba.⁴⁷⁸ A levélre adott válasz szerencsés módon megtalálható a szlovák nyelvű levelek között, amelyben értesítették a levélíró, hogy aki Nagyszombat városában szeretne házat venni és ott lakni, annak alá kell vetnie magát a bíró és a tanács rendelkezéseinek.⁴⁷⁹

Témájukat tekintve a női misszilisek nem különböznek a férfiak által írt levelektől, talán a témák aránya alakul másképp. Az azonban egyértelműen kirajzolódik, hogy a családi élet nagy eseményeiről inkább nők tudósítottak; az esküvői és temetési meghívók nagyrészt az ő nevükhöz fűződnek.⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 4187. 1588. február 16., s. 1. Fülöp deák felesége – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁷⁷ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 1717. fol. 146–147. 1552., Sempte, Bethlenfalvi Thurzó Anna – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁷⁸ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 1008.

⁴⁷⁹ VARSİK 1956. Nr. 192. 295–296.

⁴⁸⁰ Például ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 4687. 1597. december 12., Nagyszombat. Pálffy István özvegye, Bogacsóczi Márta – Nagyszombat város tanácsának. Bogacsóczi Márta lányát, Pálffy Katát feleségül adja Békés

4.4.4.2. Női rágalmak, női tanúk

Egy jellemzően nőket érintő téma a rágalmazás és a becsületsértés ügye. Míg a testi sértés okozói és elszennvedői általában férfiak, addig a verbális erőszak érintettjei sokszor a nők voltak. Az egyik jól dokumentált és jellemző rágalmazási ügy érintettje nagyszombati Szabó Lőrincné és Tolnai Miklós deákné Katalin asszony, akik egymásnak sértő szavakat mondtak. Ez a tény nyilvánvalóan nem tekinthető különlegesnek, a tanúvallomásokból azonban kibontakoznak a részletek, és megtudjuk, hogy mi okozhatott ekkora problémát.

Az egyébként piaci árus Katalin asszony igen népszerű volt a férfiak körében, és ezért valószínűleg sokak haragját magára vonta. Éberen figyelték minden lépését, és amikor megszegte a legkisebb szabályt, azonnal megbüntették. Jelen esetben korábban kezdett árulni a piacon, mint az megengedett volt, így elvették az összes portékáját, és egy ládába zárva a bíró házába vitték.

A piaci árusítás szabályos kezdetéről Macsédi Pál sellyei tiszttviselő 1578-ban kelt leveléből értesülhetünk: „*Reggel idején megkiáltatám, hogy senki prédikációig ne árultasson, hanem prédikáció után*”⁴⁸¹ Katalin asszony valószínűleg nem várta meg a prédikáció befejezését. Ügyével kapcsolatban összesen kilenc tanú – öt férfi és négy nő – vallomását rögzítették. A tanúk kihallgatásánál nem tettek különbséget a nemek között, a megbízhatóság és tisztesség fontosabb szempontnak számított a nemi hovatartozásnál.⁴⁸² A megszólalók elmondása szerint Katalin asszony legfőbb vétke az volt, hogy férje halála után két évvel gyermeket szült Dunapatajon, az újszülöttet otthagya, és már másnap Tolnára ment árulni a piacon. Tolna város bírójának indulatos szavai más esetben már önmagukban is becsületsértési pert eredményeztek volna, ekkor azonban valószínűleg csak a tények rögzítésének számítottak. Fár Lőrinc így fakadt ki: „*Mit jársz te itt híres kurva az jámborok között ... az disznónál is alábbvaló vagy, mert mikor az jó disznó fiadzik, harmad napig az*

Lászlóhoz 1598. január 11-én Liptóban. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2672. 1567. október 25., Csejte. Zrínyi Ilona – Nagyszombat város tanácsának. Zrínyi Ilona, Guthi Országgh Kristóf országbíró felesége férje temetésére hívja Nagyszombat város vezetőit 1567. november 2-ra Csejtére. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3737. 1581. augusztus 7. Körtvélyes. Krusics János özvegye, Pálffy Kata – Nagyszombat város tanácsának. Pálffy Kata bátyja, Pálffy Tamás temetési meghívója 1581. augusztus 16-ra Bazinba.

⁴⁸¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3602. 1578. július 15., Sellye. Macsédi Pál sellyei tiszttviselő – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁸² A témával kapcsolatban Péter Katalin közölt ismeretterjesztő tanulmányt. PÉTER Katalin: *Nők önállósága, férfiak önállósága a társadalomban. Rubicon*, 2001/6.sz. 20–24.

alomból fel nem kel (úgymond) te pedig híres kurva megfiadztál, és fiadat elhagytad”.⁴⁸³
Katalin asszony azzal védekezett, hogy egy katonától származik a gyerek, akivel vásárra menet találkozott, ráadásul Patajon meg is keresztelték az újszülött kislányt.⁴⁸⁴

Egy másik esetben nagyszombati Márton deákné a pap szolgáját a pap feleségének csúfolta, mert összekaptak egy halon, ami a piacon vásárlás közben kiesett egy kosárból. Farkasdi Nagy Bálint halárus vallomása szerint a plébános szolgája halakat rakott egy kosárba, egy kiesett, Márton deákné felvette, mert nem tudta, hogy kié. A plébános szolgája ki akarta venni a kezéből, de az asszony nem adta, ezért veszekedni kezdtek. Egy később betérő asszonynak Márton deákné mesélte el az esetet, szerinte a szolgáló nem tud jól magyarul, ezért a vádakat el lehet ejteni ellene. Szavai szerint: „*A plébános szolgája ... de miért hogy nem tud szerével magyarul nem mondhatta, hogy ha magára értette vagy az asszonyra.*” Az igazság megállapítása nem lehetett egyszerű, mert először 1554-ben találunk feljegyzést az ügyel kapcsolatban, s négy év múlva, 1558-ban még mindig ezt az ügyet tárgyalták Márton deáknén, a pap szolgáján és a haláruson kívül számos más tanút is meghallgatva.⁴⁸⁵

Éles szóváltások helye volt a már említett kocsma, ahol a bort kimérő asszonyok nem hagyták szó nélkül az őket ért sérelmeket. 1584-ben Szabó Imre felesége hiába kérte, hogy a borozgató emberek ne üljenek arra a kosárra, amiben a sajtot tartotta, ők úgy gondolták, hogy a bor kifizetése után bárhova letelepedhetnek. Ráadásul egyikük, Polák János bestiának nevezte az asszonyt, aki erre arcul csapta és a haját tépte. A hangzavarra a férj, Szabó Imre is befutott az istállóból kezében pálcával, Poláknál viszont fejsze volt, aki állítása szerint azt nem használta. Az ügyel kapcsolatban öt tanú vallomását olvashatjuk magyarul,⁴⁸⁶ a per folytatásáról azonban nem értesülünk.

A nők nemcsak okozói, hanem elszenvetői is voltak a becsületsértésnek. Mint azt már a nagykereskedő életnek ismertetésénél megjegyeztük, egy 1542-ből származó szlovák nyelvű misszilisből értesülünk arról, hogy Baráti Fábián a város bírása előtt bocsánatot kért Anna Fenclovától, amiért őt dühében sértő szavakkal illette.⁴⁸⁷

⁴⁸³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2351. 1561. január 3., Tolna. Fár Lőrinc Tolna mezőváros bírása – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának.

⁴⁸⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2398. 1561. november 13., Tolna. Nagy Antal Tolna mezőváros bírása – Nagyszombat város tanácsának.

⁴⁸⁵ ŠAB PTr MMTr *Liber actorum iudicarum* II/3.

⁴⁸⁶ ŠAB PTr MMTr *Inquisitiones* 1534–1599. fol. 72. a–d.

⁴⁸⁷ VARSIK 1956. Nr. 152. 256–258.

Hangsúlyos női jelenléttel számolhatunk a bírósági ügyek tárgyalásánál is. Egy 1569-ben keletkezett misszilis arról tájékoztat minket, hogy Czobor Imre nádori helytartó feleségét hívták tanúskodni Nagyszombatba, Czobor azonban ezt nem engedte, mert felesége éppen gyermeket várt.⁴⁸⁸ A fentebb részletesen tárgyalt Miklós deákné Katalin asszony ügyében a tanúk vallomását rögzítő misszilis végén pedig a következő mondat áll: „*Ez az jámbor polgároknak és az jámbor polgár asszonyoknak az Miklós deákné felől való vallásuk*”,⁴⁸⁹ ami azt jelzi, hogy a tanúvallomásoknál nem tettek különbséget nők és férfiak között, tanúságuk egyenértékűnek számított.

A nők, mint láthattuk, jelentős szerepet játszottak a 16. századi nagyszombati mindennapokban, s nemcsak a hagyományosan női munkának tartott háztartási feladatokban, illetve az ehhez kapcsolódó munkakörökben, hanem a gazdaságban, a termelőtevékenységben és a kereskedelemben is aktív szerepet vállaltak. Szükség esetén távollévő férjük helyett átvették a birtok igazgatását, a céh működtetését, és intézték az ezzel kapcsolatos teljes adminisztrációt. Gyakran szerepeltek tanúként peres ügyekben, s vélt vagy valós igazuk megvédéséhez leggyakrabban nem a pennájukat, hanem a nyelvüket használták.

4.4.5. Kölcsönök: szolgáltató emberek és tárgyak

A misszilisek egy kisebb hányadának témája a kölcsön, jellemzően szolgáltatást nyújtó személyek vagy speciális tárgyak kölcsönzése. Az ehhez a témához kapcsolódó irategyüttes Nagyszombat városának regionális vezető szerepét, kiemelkedő gazdasági teljesítményét és sűrű szövetű kapcsolati halójának létét bizonyítja. Hogy a régió települései között Nagyszombat vezető és meghatározó szerepet játszott, jól szemlélteti, hogy az általuk használt mértékeket időről-időre a városba küldték, hogy az ott használtakhoz igazítsák őket.⁴⁹⁰

A vizsgált forráscsoportban a kölcsönkért személyek között leggyakrabban a hóhér szerepel. A hóhéroknak a halálos ítélet végrehajtásán kívül számos egyéb funkciójuk is volt; munkájuk során alkalmuk nyílt beletanulni az orvosi tevékenységbe is, mivel a megkínzott

⁴⁸⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2857. 1569. július 11., Sasvár. Czobor Imre – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

⁴⁸⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2351. 1561. január 3., Tolna. Fár Lőrinc Tolna mezőváros bírja – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának.

⁴⁹⁰ Így tett Jakubovecz János sellyei tisztviselő is, aki 1577-ben írt a város tanácsának, hogy az általuk használt mértékeket igazítsák a Nagyszombat által használtakéihoz, és pecsételjék le azokat. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3430. 1577. július 16., Sellye. Jakubovecz János sellyei tisztviselő – Nagyszombat város tanácsának.

emberek ápolását a képzett orvosok a megkínzott tisztatlansága miatt nem vállalhatták. Így különösen a csonttörések és ficamodások sebészeti kezelésében tettek szert nagyobb gyakorlatra.⁴⁹¹ Ezen kívül foglalkoztak még kasztrálással, gyógyszerkészítéssel, így például a kezük alá kerülő bűnösöket alkalom adtán jó pénzért narkotizálták. A században gyakran pusztító pestisjárványok idején is tág tér nyílt működésüknek. A betegek óriási számát a képzett orvosok nem tudták ellátni, de nem is szívesen kezelték őket. Így néhány hóhér tekintélyes orvosi gyakorlatra és nagy hírnévre tett szert.

Ez a magyarázata annak, hogy Kemény János emlékiratai szerint, amikor Bethlen Gáboron élete végén se a német, se a morva, se a zsidó orvos sem tudott segíteni, elhozatta a lócsei hóhért, aki a valószínűleg szívelégtelenségben szenvedő fejedelem víztől megduzzadt lábait megvágta, de már ő sem tudott segíteni rajta.⁴⁹² A hóhért tehát nem feltétlenül az ítélet végrehajtásra kérhették kölcsön Nagyszombat város tanácsától a környező települések előljárói, hanem egyéb, fent részletezett okból is. A hóhérral kapcsolatos kilenc darab nagyszombati misszilis⁴⁹³ többségében mégis utalást találunk arra, hogy elsődleges feladata gyakorlására kölcsönözték. Mint Apponyi István, Appony várának birtokosa, aki 1555-ben a Sipkó nevű falu felgyújtásában vétkes emberek megbüntetésére kérte el az ítélet végrehajtót a várostól.⁴⁹⁴ A Nagyszombat közelében fekvő települések (Szakolca, Csejte és Vágújhely) is gyakran kérték kölcsön a városi hóhért, vagy köszönték meg szolgálatát. Egy esetben arról értesülünk, hogy az ítélet végrehajtót dolgavégezetlenül küldték haza, mivel az akasztást a földesúr nem engedte.⁴⁹⁵

Zenészeket is gyakran kértek kölcsön Nagyszombattól. A zene, mint a reprezentáció fontos eszköze sok pénzbe került, s nem minden település engedhette meg magának, hogy saját muzsikusokat alkalmazzon, így egyes jeles alkalmakra, mint amilyen az esküvő, a temetés vagy a multságok ideje, kölcsönkérték őket. A legkedveltebbek a trombitások, a dobosok és a hegedűsök voltak, de keresettek voltak a hárfások, a lantjátékosok, a harsonások

⁴⁹¹ Erre hivatkozva a pozsonyi hóhér 1582-ben kérte a városi tanácsot, hogy engedjék meg neki a sebészeti gyakorlatot és vegyék fel a sebészek céhébe. MAGYARY-KOSSA Gyula: *Magyar orvosi emlékek*. Budapest: Eggenberger-féle Könyvkereskedés, 1929. I. köt. 91.

⁴⁹² MAGYARY-KOSSA i.m. 93.

⁴⁹³ VARSIK 1956. Nr. 43, 60, 107a, 175, 179, 205, 207, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1274, 2025.

⁴⁹⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2025.

⁴⁹⁵ VARSIK 1956. Nr. 207. 309–310.

és a gordonkások is.⁴⁹⁶ A 16. századi nagyszombati misszilisekben trombitásokat, dudásokat és hegedűsöket kértek kölcsön a környékbeli települések, jellemzően néhány napra.⁴⁹⁷

Törvénykezésben jártas nagyszombati polgárookra is nagy szüksége volt a környező településeknek. Az igazságszolgáltatáshoz nem állt mindig rendelkezésre kellő számú ember, így gyakran szorultak a város „törvénytudó” embereire. 1527-ben Schattmannsdorf város tanácsa kérte Kádas Fülöpöt, Nagyszombat város bíróját, hogy két tanácstagot küldjön,⁴⁹⁸ két évvel később, 1529-ben pedig Szokolca városa kért az ítélezésben jártas embereket.⁴⁹⁹ Egyes esetekben elég volt a jogi segítségnyújtás levélben is. Ennek példája egy 1535-ből származó német nyelvű levél, amelyben Sopron város tanácsa kért jogi segítséget egy soproni házzal kapcsolatban Nagyszombat város tanácsától.⁵⁰⁰ Az esetek egy részében csak a jogtudó és a kölcsönbe kért emberek számát jelölték meg, máskor személy szerint kérték a segítségét, jellemzően a város vezető rétegének, egykori vagy leendő bírának vagy tanácsstagoknak.⁵⁰¹ Nagy igény mutatkozott törvénytudó emberekre az országgyűlések ideje alatt is, hogy a város érdekét megfelelően képviselni tudják. Nagyszombat városának írt követi beszámolók állandó motívuma a jogtudó emberek kérése.

Egy-egy említéssel szerepel még fürdőmester,⁵⁰² tóásó ember,⁵⁰³ a város öreg hálójának kölcsönkérése,⁵⁰⁴ illetve szabó, szám szerint nyolc,⁵⁰⁵ akiket hivatásuk gyakorlására kértek kölcsön Nagyszombat városától környékbeli települések.

A kölcsönzött tárgyak között leggyakrabban a szekér szerepel, mivel alkalmanként kisebb településeknek vagy magánszemélyeknek is nagy mennyiségű anyag szállítására volt szükségük. Ilyen alkalomnak számítottak az építkezések, a hadi szállítások, illetve nagyobb

⁴⁹⁶ LENGYEL-VÁRKONYI 2010. 204., Walter SALMEN: *Vom Musizieren in der spätmittelalterlichen Stadt*. In: *Das Leben in der Stadt 1977*. 77–88.

⁴⁹⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3111. 1573. július 16., Bori. Bossany Lőrinc – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának, Nr. 3217. 1574. február 5., Báb. Zermegh János – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3356. 1576. január 8., Sempte. Bajnai Illés János Sempte várának tiszttartója – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának, Nr. 3525. 1578. január 16., Alsóbedek. Berényi Ferenc – Slegel Györgynek Nagyszombat város bírójának.

⁴⁹⁸ DH. B/T 8. 962.

⁴⁹⁹ VARSIK 1956. Nr. 39.133–134.

⁵⁰⁰ DH. B/T 79. 973.

⁵⁰¹ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2122. „*Kegyelmed küldené ide Török Imrét és Kalmár Imrét, mert valami törvényünk leszen holnap valami szőlők felől...*”

⁵⁰² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2981. 1570. január 20., Surány. Ghimesi Forgách Simon főkapitány – Nagyszombat város tanácsának.

⁵⁰³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3485. 1577. október 25., Dejte. Bakách Volfgangus Jókó várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának.

⁵⁰⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2880. 1569. augusztus 26., Vedröd. Újlaki Farkas – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

⁵⁰⁵ VARSIK Nr. 13. 104–107.

menyiségű egyszeri vásárlások. A levelekből megtudjuk, hogy Nagyszombatnak a 16. század második felében legalább ötven szekere volt.⁵⁰⁶ Egy alkalommal egy speciális szállítóeszköz, a menyasszonyszekér kölcsönkéréséről olvashatunk,⁵⁰⁷ a zenészeken, az élelmiszerek egy részén és az edényeken⁵⁰⁸ kívül ezt a különleges járművet is Nagyszombatból szereztek be a menyegző alkalmával.

Talicskák is sokszor képezték kölcsön⁵⁰⁹ tárgyát a Nagyszombat városának küldött misszilisekben, hiszen a századra jellemző folyamatos építkezésekhez jó néhányra szükség volt. Az állandó építkezéseket nemcsak a török elleni védekezés motiválta, hanem a gyakori tűzvészek is okot szolgáltatottak rá.

Ehhez a témához kapcsolódóan említhetjük meg a vásárlásokat. A misszilisek tanúsága szerint legtöbbször halat (viza, csuka, ponty), meszet, téglát, kopjákat és pajzsokat vettek Nagyszombattól. Ezek az áruk nyilvánvalóan a város által előállított vagy megtermelt javak egy kis és esetlegesen megemlített részét képezték, Nagyszombat árutermelésével kapcsolatban nem vonhatók le következtetések belőlük, a mindennapi életbe azonban bepillantást nyerhetünk.

4.4.6. Galántai Esterházy Ferenc kapcsolata Nagyszombat városával

Az eddig tárgyalt témakörökhöz szorosan kapcsolódnak Galántai Esterházy Ferenc, Pozsony vármegye alispánjának levelei, amelyekből kiderül, hogy Nagyszombat erőforrásait gyakran használta, szekereit vásárlásaihoz és építkezéseihez kölcsön vette, sőt még a városban fogva tartott emberek munkaerejét is felhasználta. A megállapításaink alapját szolgáltató, a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában fennmaradt harminckét magyar nyelvű misszilise 1578 és 1599 között keletkezett.⁵¹⁰ A levelek tartalmát, valamint a város és

⁵⁰⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4208. 1588. április 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 4656. 1597. augusztus 18., Galánta. Esterházy Ferenc – Patikárius Tamásnak Nagyszombat város bírójának.

⁵⁰⁷ DH. B/T 171.

⁵⁰⁸ VARSİK Nr. 211.

⁵⁰⁹ Vagy vétel, lásd ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2057.

⁵¹⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3620. 1578. szeptember 9., Nagymagyar. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3703. 1581. május 4., Báhony. Esterházy Ferenc – Olasz Máténak Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3704. 1581. május 5., Báhony. Esterházy Ferenc – Nagy Mártonnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3902. 1584. július 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3934. 1584. október 4., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3935. 1584. október 4., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3937. 1584. október 6., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3949. 1584.

az alispán közötti kapcsolat intenzitását megismerve feltételezhető, hogy ennél lényegesen több levél született. Az iratok időbeni eloszlása nem egyenletes, néha egy napon vagy egymást követő napokon keletkezett több misszilis is fennmaradt, máskor évekig egy sem. Az esetleges időbeni megoszlás ellenére Nagyszombat és Esterházy Ferenc viszonyáról egy kölcsönösen gyümölcsöző kapcsolat képe bontakozik ki.

Esterházy Ferenc missziliseinek jobb megértéséhez szükséges életének és munkásságának rövid összefoglalása. Szülei Pozsony vármegyei köznemesek, Esterházy Benedek és galántai Bessenyei Ilona voltak. Pályáját szenci harmincadosként kezdte, majd Verancsics Antal esztergomi érsek udvarnokaként (1571–1573) lett. Társadalmi emelkedését segítette nősülése, Illésházy István nádor testvérét, Illésházy Zsófiát vette feleségül. A szerzett rokonság közrejátszhatott a Pozsony vármegyei alispánság megszerzésében 1579-ben. Ekkor a vármegye főispáni tisztségét Niklas Graf zu Salm und Neuburg viselte, majd egy évvel később bekövetkezett halála után 1580 és 1600 között Pálffy Miklós, aki Esterházy Ferencel rokoni kapcsolatban állt.⁵¹¹ A főispánnal szokatlanul hosszú ideig, két évtizeden keresztül dolgozott együtt a vármegye érdekében Esterházy Ferenc.

október 30., Báhony. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3955. 1584. november 5., Galánta. Esterházy Ferenc – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3967. 1584. december 3., Báhony. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3975. 1584., Galánta. Esterházy Ferenc – Kádas Fülöpnek Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4153. 1587., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4154. 1587., Csukárpaka. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4208. 1588. április 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4306. 1592. május 4., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagy Mártonnak vagy Latkovszky Mátyásnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4329. 1592. június 7., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagy Mártonnak, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4380. 1592. szeptember 17., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4405. 1592. december 16., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4412. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4413. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4414. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4415. 1592., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4554. 1595. szeptember 23., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4589. 1596. december 7., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4622. 1597. április 30., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4631. 1597. június 13., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4656. 1597. augusztus 18., Galánta. Esterházy Ferenc – Patikárius Tamásnak Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4693. 1597., Galánta. Esterházy Ferenc – Köbl Tamásnak Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4737. 1598. szeptember 12., Galánta. Esterházy Ferenc – Hrakoviczki Györgynek Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4739. 1598. szeptember 17. Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4749. 1599. január 1., Galánta. Esterházy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4780. 15... november 12., Galánta. Esterházy Ferenc – Slegel Mátyásnak Nagyszombat város bírójának.

⁵¹¹ Esterházy Ferenc fia, Esterházy Miklós felesége, Dersffy Orsolya nagynénje volt Dersffy Zsófia, Pálffy Péter felesége, Pálffy Miklós anyja. NAGY I. 3. köt. 286.

Pozsony vármegye ügyeinek intézésén túl az alispán az országos politikából is részt vállalt. Az 1588. évi pozsonyi országgyűlésen például annak a bizottságnak volt a tagja, amelynek feladata a Duna, Liptó vármegye és a bányavárosok közti területen fekvő várak és végházak ellenőrzése és felújítására tett javaslatnak elkészítése volt. 1592-ben a török támadás hírére összegyűlt seregeken tartott szemlét Sellyén. Négy évvel később, 1596-ban részt vett a mezőkeresztesi csatában, ahol egyetlen testvére és egyik fia is elesett.⁵¹²

A pozsonyi alispán jelentősen gyarapította birtokait. Édesanyja révén a Bessenyei család galántai birtokát örökölte, valamint egyetlen testvére halála után az Esterházy család birtokait is. Az 1600-as galántai összeírásban már tizenkét portával szerepelt,⁵¹³ birtokában volt a galántai kastély, valamint birtokrészek Kossuton, Báhonyban, Csenkén és Sziládon. Jövedelmeit egyházi tizedek haszonbérletével is növelte.⁵¹⁴

E rövid bevezetést követően a levelek azon vonatkozásait vizsgáljuk meg, amelyek azt sejtetik, hogy a város és alispán különösen jó viszonyt ápolt. Az iratok tanúságot tesznek Esterházy Ferenc kitűnő diplomáciai érzékéről is, amely biztosította, hogy az évenként választott, tehát változó személyi összetételű városvezetéssel két évtizeden át kiegyensúlyozott és harmonikus kapcsolatot ápoljon, érdekei ne sérüljenek. Az alispán valószínűleg személyesen is ismerte a város vezető rétegének nagy részét. Erre utal a levelek címzésében vagy megszólításában szereplő barátom, komám kifejezés, azoknak a felsorolása, akik a címzetten kívül a küldeményt kinyithatták, valamint a misszilisek további részeiben megnevezett személyek.

Az első szembetűnő jel a levelek hangneme. Noha az udvarias és előzékeny stílus a kor követelményének számított, Esterházy Ferenc még az őt ért sérelmek ügyében is szinte bocsánatkérően fogalmazott. Ennek egyik példája az az eset, amikor egy alkalommal az egyik szekérhúzó lovát sehol sem találta, majd meglelte azt Nagyszombatban.⁵¹⁵ Az igen hosszú, körülményes bevezető részben hangsúlyozza a jó szomszédságot, és azt, hogy csak a szükség kényszerítette írásra, majd alázatosan kéri, hogy lovát adják vissza neki, még azt is felajánlja, hogy kifizeti az árát. Későbbi levelekből tudjuk, hogy az ügy egy kis bonyodalom után rendeződött, a jogos kérés megfogalmazása azonban nem feltétlenül igényelt volna ilyen fokú

⁵¹² ESZTERHÁZY János: *Az Esterházy család és oldalágainak leírása*. Budapest: Athenaeum Társaság Könyvnyomdája, 1901/a. 82.

⁵¹³ ESZTERHÁZY János: *Az Esterházy család és oldalágainak leírásához tartozó oklevéltár*. Budapest: Athenaeum Társaság Könyvnyomdája, 1901/b. 256.

⁵¹⁴ ESZTERHÁZY 1901/a. 82.

⁵¹⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3949.

előzékenységet. Más esetben Nagyszombat város bírása nemest bírságot meg az ő tudta és akarata nélkül.⁵¹⁶ Az alispán levelében csak röviden és tényszerűen közölte az esetet, nem minősítette azt, írásának hangneme pedig a szokott, tisztelettudó.⁵¹⁷

Esterházy Ferencnek jó oka volt rá, hogy ne csináljon ügyet háttalva eltűnéséből, vagy abból, hogy Nagyszombat városa túllépte igazságszolgáltatási hatáskörét. Fennmaradt levelei bőséges adatokkal szolgálnak azokról az előnyökről, amelyeket Nagyszombat városa biztosított számára. Legtöbbször a város szekereit használta. 1588-ban huszonöt szekeret kért Nagyszombattól, hogy azzal szállíttassa az építkezéseihez szükséges, karónak való fát Ispácáról Galántára,⁵¹⁸ máskor ötven szarufát és kétszáz lécet vitetett Bélaházi birtokközpontjába.⁵¹⁹ A faanyagon kívül téglára is szüksége volt uradalma fejlesztéséhez és karbantartásához. Alispánsága kezdetén, 1581-ben hatezer téglát vett Nagyszombattól, hatezer pedig a város ajándékba adott neki.⁵²⁰ Az építkezéseihez szükséges mészből 1592-ben Szomolányból Galántára negyven szekérral vitetett a város szállítóeszközein.⁵²¹

A kínálkozó lehetőségek maximális kihasználásának példája pedig az az eset, amikor 1584-ben Nagyszombatban fogva tartott embereket kért birtokára szállítani Esterházy Ferenc, hogy azok elzárásuk ideje alatt csépeljenek a földjén. Azt is megérdeklődte a várostól, hogy a fogvatartottak értenek-e a földműveléshez, tehát alkalmasak-e a munka elvégzésére. Kérését praktikus okkal magyarázta: Nagyszombat városának költségvetését kíméli azzal, hogy a foglyok ellátását magára vállalja. A várostól csak annyit kért, hogy olyan lakattal ellátott vasakat tegyenek az emberek lábára, amilyeneket a városházán látott.⁵²²

Az alispán sem maradt hálátlan a várossal szemben. 1597-ben például azzal vádolták a vármegyegyűlésen, hogy Nagyszombattól kevés katonát kért: „*Ez elmúlt gyűlésben is én sok szót hallottam méltatlan, hogy én kegyelmeteket igen kevésre limitáltam*” – írja Esterházy Ferenc Thomas Köblnek, Nagyszombat város bírájának 1597-ben, ő azonban nem vette magára a rágalmakat.⁵²³ Ez nem jelenti azt, hogy azok teljesen alaptalanok lettek volna. Máskor Nagyszombat város levelére való válaszában leírja, hogy a törvényszéket kérésükre

⁵¹⁶ Nemesek fölött a város bírása nem ítélezhetett, ez az alispán jogkörébe tartozott. Kivételt csak az az eset jelentett, amikor a nemes városi adót fizetett, mint a városi polgárok, vagy a nemes a városban található ingatlana ügyében folyt az eljárás. GELLÉRT 1910. 15–16.

⁵¹⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4780.

⁵¹⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4208.

⁵¹⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4656.

⁵²⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3704.

⁵²¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4413.

⁵²² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3975.

⁵²³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4631.

nem halaszthatja el, mert sok gonosztevő, parázna és tolvaj felől kell ítélni. A városnak azonban nem származik majd ebből kára, mert akkor nem volt ügyük előtte.⁵²⁴ A levélváltás azonban arra enged következtetni, hogy egyes esetekben Nagyszombat város kérésére az alispán módosíthatta a törvénykezés napját. A város kedvében járt Esterházy Ferenc akkor is, amikor azt írta, hogy a három fogva tartott éleskői jobbágyot neki, mint alispánnak joga van szabadon bocsátani, de csak akkor engedi el őket, amikor azt a nagyszombatiak akarják.⁵²⁵

A felsorolt eseteken túl a város érdekeinek védelméhez tartozott az aktuális információ mielőbbi továbbítása. Több misszilisben olvasható, hogy a levél írásának órájában érkezett a főkapitány vagy a személynök levele, s Esterházy Ferenc azonnal tájékoztatta az abban foglaltakról Nagyszombat városát. Ezek a levelek leginkább a tizenöt éves háború hadmozdulataival, a török fenyegetéssel kapcsolatosak, lényegük pedig az, hogy milyen időpontra és hova kell a városnak előírt számú katonát, szekeret vagy élelmiszert küldeni.⁵²⁶ Az információ korai megszerzése több időt biztosított a magisztrátusnak az intézkedésre. Egy esetben arról is olvashatunk, hogy az 1596. szeptember végére Szencre meghirdetett gyűlés időpontját hamarabb megírta az alispán, mint azt a szolgabíró kihirdette volna.⁵²⁷

Esterházy Ferenc Nagyszombat városának 1578–1599 között írt, töredékesen fennmaradt levélgyűjteményből erős érdekszövetség képe bontakozik ki, ami a várost és az alispánt összekötötte. A levelek bizalmas hangneme baráti kapcsolatra utal, s míg Esterházy Ferenc bátran élt a város lehetőségeivel magánéletében: a város szekereit használta szállításaihoz, Nagyszombattól kapott téglát építkezéseihez, halat és mézet vendégségeihez, nem riadt vissza attól sem, hogy a város által fogva tartott emberekkel cséptessen birtokán. Cserébe viszont szemet hunyt az őt ért sérelmeken, képviselte a város érdekeit a gyűléseken, és ami még ennél is fontosabb, azonnali információval szolgált a várost érintő sürgős kérdésekben.

⁵²⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4153.

⁵²⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3902.

⁵²⁶ Például: ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4589, Nr. 4599.

⁵²⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 4554. A szolgabírók teljesítményével kapcsolatban gyakran panaszkodott Esterházy Ferenc, egy 1584-ben kelt levelében így fogalmaz: „*Szolgabíró uramnak oly természeti vagyton, hogy én öneki megírom idején gyűlésünknek és székünknek napját, de ő csak valami selejt dolognak állítja. Ez elmúlt vasárnapon hirdettem vala Szencre gyűlést, hiszem, hogy kegyelmeteknek sem mondta, mert az ő járásából senki ott nem volt. Egy nap leszen, hogy nagy vétket művel. 27 die huius mensis augusti székünk leszen, talán azt sem mondta meg kegyelmeteknek.*” ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3975.

4.4.7. Nagyszombat város információs hálózata

Nagyszombat gazdasági megerősödéséhez és a térségben betöltött vezető szerepének kialakulásához alapvetően hozzájárult a város jól működő és kiterjedt információs hálózata. A nagyszombatiak kapcsolati hálózatát vizsgálva Tózsza-Rigó Attila elsősorban a Magyar Királyság határain északnyugati irányban átnyúló kapcsolati háló jelentőségét hangsúlyozta.⁵²⁸ A rendelkezésünkre álló forrásokból sokszor csak következtethetünk a rendszer szerkezetére és az egyes kapcsolatok intenzitására, néhány esetben azonban konkrét adatokat kaphatunk róla. A fennmaradt iratokból kinyerhető adatok segítségével első sorban arra kerestük a választ, hogy Nagyszombat mely településekkel és milyen intenzitású kapcsolatban állt, valamint, hogy ezek a kötélekek milyen jellegűek (pl. politikai, gazdasági, kulturális) voltak. Az eredmények fényében kísérletet tettünk arra, hogy megállapítsuk a vizsgált város a magyar településhálózatban elfoglalt helyét és szerepét.

Az információs hálózat feltérképezéséhez minden olyan levelet vagy levélrészletet felhasználtunk, ami egy másik településen végbemenő, a város szempontjából lényeges eseményről számol be. A kapcsolati hálóban legerősebbnek számító Bécs és Pozsony szerepével részletesebben is foglalkozunk, az eseményekről beszámolóknak széles köre miatt (városi polgároktól, táborozó katonáktól a főkapitányig vagy az alispánig sokan írtak jelentést) azoknak a személyeknek a jelentőségét emeljük ki, akikkel kapcsolatban nagyobb mennyiségű adattal rendelkezünk.

4.4.7.1. Bécs

I. Ferdinánd magyar királlyá koronázásával, majd az országból való távozásával az önálló magyar királyi udvar megszűnt, egyesült az osztrák tartományok és a cseh király, sőt 1556 után egyúttal a császár Bécsben székelő udvarával. Bécs a központi kormányzatszervek, a közössé váló kül-, had- és pénzügyek központi igazgatásának új centrumává vált.⁵²⁹ A Magyar Királyság sorsát érintő legfontosabb döntéseket ebben a közös udvarban hozták meg, életbe vágóan fontos volt tehát, hogy a magyar főméltóságok részt vegyenek a tanácskozásokon, és hosszabb időt töltsenek a közös udvarban. A bécsi jelenlét lehetőségével

⁵²⁸ TÓZSA-RIGÓ 2014. 259.

⁵²⁹ PÁLFFY 2013/a. 11.

a magyar nemesség nem élt kezdettől fogva, és csak nagyon kevesek értették meg időben a bécsi politikai életben való részvétel igazi jelentőségét.

A magyar nemesség idegenérzetét nyelvi és mentalitásbeli különbségek is fokozták, és az sem segítette az ott tartózkodást, hogy az élet meglehetősen drága volt. 1563-ban – amikor a magyar–osztrák perszónálunió már csaknem negyven éve fennállt – a Bécsben működő Magyar Kancelláriát vezető kancelláron kívül mindössze három magyar főnemes, a nemrég elhunyt Nádasdi Tamás nádor (1554–1562) özvegye, Kanizsai Orsolya, Zrínyi Miklós szigetvári és dunántúli (1563–1566), valamint Gersei Pethő János komáromi főkapitány (1563–1566) rendelkezett házzal a császárvárosban.⁵³⁰

Nagyszombat város levelei között a mohácsi csatavesztést követő évektől kezdve találunk Bécsben kelt, vagy bécsi döntésekről beszámoló missziliseket. Bécs, mint többek között a marhaexport egyik központja, különlegesen fontos gazdasági kapcsolatban állt Nagyszombattal, arról azonban nincs adatunk, hogy valamelyik nagyszombati polgár házat birtokolt volna az uralkodóvárosban.

A két város közötti személyhez kapcsolódó legerősebb és legbefolyásosabb köteléket Nagyszombat talán leghíresebb 16. századbeli szülötte, Zsámboky János udvari történetíró, orvos, költő, könyvkiadó és könyvgyűjtő személye jelentette a század második felében, aki élete végéig büszke volt szülővárosára, és lehetőségei szerint támogatta azt. Nagyszombatot már tizenkét éves korában elhagyta, majd több mint két évtizedes külföldi tanulmányút után Bécsben telepedett le. Aktív kapcsolatát mindvégig megtartotta szülővárosával. Feleségül is nagyszombati polgár, Egrer Kálmán lányát, Krisztinát választotta. 1567. július 10-én kelt latin nyelvű esküvői meghívólevelét Nagyszombat város tanácsának is elküldte, amelyben augusztus 4-én tartandó esküvőjére Bécsbe invitálta a tanácsot, egyben kappanokat kért az alkalomra a bírótól.⁵³¹

Származását élete során mindvégig fontosnak tartotta, erről tesznek tanúbizonyságot publikációinak címlapjai, amelyeken nagyszombati születését büszkén hirdette. A várost bécsi évei alatt mindvégig lehetőségei szerint támogatta, annak ügyeit intézte. 1567-ben például a nagyszombatiak komáromi vámmentességét érte el,⁵³² két évvel később pedig az ispotály ügyében járt el Bécsben.⁵³³

⁵³⁰ PÁLFFY 1999. 343.

⁵³¹ KÓSSA i. m. 372.

⁵³² KÓSSA i. m. 372.

⁵³³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2954. 1569. december 1., Bécs. Ferencfi András – Nyilas Istvánnak.

Zsámboky Jánosnak Nyilas István, Nagyszombat város bírójának címzett négy darab magyar nyelvű levele maradt fenn, amelyekben Nyilas Istvánt szerelmes sógor uramként szólítja meg. Levelei a körbetartozások világába is betekintést engednek, és ebből, valamint az általa intézett egyéb ügyekből kitűnik, hogy a Nagyszombat város vezető rétegéhez tartozó majd' mindegyik polgárral kapcsolatban állt. A város érdekeit képviselte a tárnokszéken, gyakran ingázott Bécs és Pozsony között, néha szülővárosába is hazalátogatott. „*Ha Pozsonyban néhány napot teltetem, megvizitálom kegyelmeteket*” – írta például 1569-ben.⁵³⁴ Szívén viselte a nagyszombati fiatalok továbbtanulását is, tanulmányútjukat egyengette külföldi egyetemeken, mint például Banchy Györgyét Wittenbergben.⁵³⁵ Művelt humanistaként leveleit Nagyszombat városához magyarul, latinul és németül írta.⁵³⁶

Nagyszombat bécsi küldöttségbe, ügyintézésre mindig a legtehetősebb, a város vezetésében is jártas tagjait küldte. A követek nem üres kézzel érkeztek, hiszen tudták, hogy a sikeres ügyintézés segítik a különböző ajándékok, korabeli megfogalmazással élve: „*mikor az szekeret kenik, jobban szól*”⁵³⁷ Ajándékokra szánt pénzről, különböző gyümölcsökről⁵³⁸ vagy kisebb, ajándékozható tárgyakról egyaránt olvashatunk a misszilisekben. A tanulmányozott forrásanyagban nem rajzolódik ki egy konkrét személy, aki huzamosabb ideig állandó bécsi kapcsolattartóként működött volna. Ennek oka lehetett a pénzhiány, vagy az erre alkalmas ember hiánya, nem tételezzük fel azt, hogy a kereskedőváros nem ismerte volna fel a bécsi kapcsolatban rejlő lehetőségek jelentőségét. Az is lehet, hogy volt ilyen személy, csak levelei nem vagy csak elenyésző számban maradtak fenn.

⁵³⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2880. 1569. szeptember 6., Bécs, Zsámbok János – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

⁵³⁵ KÓSSA i. m. 372, 375.

⁵³⁶ Zsámboky János szülővárosához írt nyolc darab magyar nyelvű levelét Anton Vantuch 1968-ban adta ki, német nyelvű regesztákkal, Anton VANTUCH: *Die Sambucusbriefe im kreisarchiv von Trnava*. In: Hans GERSTINGER: *Die Briefe des Johannes Sambucus 1554–1584*. Wien: Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1968. Életéről Orbán János írt monográfiát, ORBÁN János: *Sámboky Jánosról*. Szeged: Endrényi Lajos Könyvnyomtató Műhelyéből, 1916., orvosi működését Bálint Nagy István tanulmányozta, BÁLINT NAGY István: *Sámboky János (1531–1584) orvosi működéséről*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1929., a francia humanistákkal való kapcsolatát Bach Endre, BACH Endre: *Sámboky János és a francia humanisták*. Szeged: Szegedi Egyetem Francia Philológiai Intézete, 1932. vette górcső alá. Magyar nyelvű leveleinek nyelvjárását Kovács István határozta meg, KOVÁCS István: *Zsámboky magyar nyelvű levelei*. In: *Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského Philologica*. Bratislava: Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, 1974. 225–235. Életéről, munkásságáról újabban megjelent közlemény: ALMÁSI Gábor – KISS FARKAS Gábor: *Szöveggondozás és kapcsolattartás. Zsámboky János életműve a reneszánsz filológia tükrében*. In: *Irodalomtörténeti Közlemények* 2013/6.sz. 627–691.

⁵³⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2653. fol. 147. 1567. szeptember 7., Pozsony. Nagy Márton deák és Slegel György Nagyszombat város tanácsának.

⁵³⁸ Például körtéről vagy dinnyéről. A ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2332. számú levélből például azt is megtudjuk, hogy I. Miksa felesége, Habsburg Mária 1559 novemberében ismét gyermeket várt és dinnyét kívánt enni, ezért kértek a követek Nagyszombattól legalább tizenkét kemény, télálló görögdinnyét.

A császárvárosból írt misszilisek legfontosabb információja Nagyszombat város szempontjából az adó mértékének közlése⁵³⁹ és a kiállítandó katonák számának meghatározása volt,⁵⁴⁰ de éveken keresztül olvashatunk például az ispotály és az egyház szőlőjének ügyéről,⁵⁴¹ vagy a végrendelkezésben való joghatóságról is, mellyel kapcsolatban a város és a káptalan állt szemben egymással.⁵⁴²

A 16. századi nagyszombati misszilis anyagban a város és Bécs kapcsolatát vizsgálva még inkább egyértelművé válik az a korábban már részletesen ismertett tény, hogy a nagyszombati háztulajdonos Oláh Miklós esztergomi érsek nem tartózkodhatott jelentősebb ideig Nagyszombatban, életvitelszerűen nem ott lakott, mert a város vezetőinek gyakran Bécsbe kellett mennie, hogy az uralkodón kívül vele is beszélhessenek. Ha az érsek elérhető lett volna Nagyszombatban, a levelek nem említették volna hangsúlyosan, és elért sikernek könyvelve el a vele való érintkezést.⁵⁴³

A levelekből kitűnik továbbá, hogy nagyszombati polgárok bécsi tartózkodását áthatotta és meghatározta a katolikus vagy protestáns meggyőződés mellett való kiállás, és az ebből adódó ellentétek. Szinte érezni lehet például azt a feszültséget, amely Telegdi Miklós esztergomi érseki helytartó, nagyszombati plébános és a Magyar Királyság egyik leggazdagabb tőzsére, a protestáns prédikátorokat támogató nagyszombati polgár Thököly Sebestyén egy légtérben való tartózkodásakor keletkezett.⁵⁴⁴ Egyik levelében Latkovszki Mátyás Nagyszombat város jegyzője számolt be részletesen egy 1577 novemberében megtörtént esetről, amikor Istvánffy Miklós bécsi házában beszélgetett a történetíróval Thököly Sebestyén, majd megérkezett Telegdi Miklós. Thököly Sebestyén ekkor azonnal elhagyta a házat és nem is tért vissza mindaddig, míg a főpap el nem távozott.⁵⁴⁵ Az eset természetesen személyes ellenszenv vagy más okok is táplálhatták.

Ennek ellenére sok beszámoló informál minket arról a küzdelemről, ami a protestantizmus eszméit támogató városi tanács és a katolikus főpapok között folyt a városban, jellemzően a 16. század második harmadától kezdve. A végrendelkezés kérdésében például éveken keresztül nem született megegyezés, és Bécsben kerestek a felek orvoslást

⁵³⁹ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2321.

⁵⁴⁰ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3386.

⁵⁴¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2843. 1569. június 15., Bécs. Ferencfi András – Nagy Mártonnak.

⁵⁴² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2120.

⁵⁴³ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2332.

⁵⁴⁴ Lásd például: ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3386. 1576. április 12., Bécs. Olasz Mátyás, Prukner Kristóf, Lingl Kristóf, Latkovszki Mátyás – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3499. 1577. november 28., Bécs. Latkovszki Mátyás jegyző – Nagyszombat város tanácsának.

⁵⁴⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3499.

arra, hogy ez a jog a várost vagy a káptalant illeti.⁵⁴⁶ A felekezeti viták eldöntésében az uralkodó vallási meggyőződése meghatározó volt, I. Miksa király például családtagjaival ellentétben rokonszenvezett a protestantizmussal, s Nagyszombat város követei ezt érzékelve a következőt írták uralkodása alatt városuk tanácsának: „*Látjuk, hogy az pápistáknak igen nyomják sarkukat*”.⁵⁴⁷

4.4.7.2. Pozsony

Bécs mellett Pozsony vált az egykori magyar királyi főváros utódává. 16. századi történelmével kapcsolatban számos publikáció látott napvilágot,⁵⁴⁸ ezért most csak annyit emelünk ki, hogy az 1536 januárjában tartott országgyűlés 49. törvénycikke rögzítette, miszerint „*az ország igazgatásának székhelye pedig (addig, amíg Isten segítségével az vissza nem foglaltatik), Pozsony legyen.*”⁵⁴⁹ Bécs és Pozsony, a két székváros egymáshoz való térbeli közelsége kedvezett a Magyar Királyság hatékony kormányzásának. Pozsony vált a belpolitikai élet, az országgyűlések, az országos bíraskodás, és a magyarországi pénzügyigazgatás legfőbb központjává, az I. Ferdinánd távollétében kinevezett királyi helytartók székhelyévé, az oszmán terjeszkedés hatására menekülni kényszerülő egyházi és világi főméltóságok, nemesek és városi polgárok menekülőhelyévé, kulturális és szellemi központtá.⁵⁵⁰

Nagyszombat város 16. századi misszilisgyűjteményéből a legintenzívebb kapcsolat Pozsony és Nagyszombat között bontakozik ki. A pozsonyi szál erősségének jele a nagyszombati polgár Nagy Márton deák több évtizedes működése az ország új fővárosában.

⁵⁴⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2120.

⁵⁴⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3386.

⁵⁴⁸ Az újabban megjelent publikációk közül a teljesség igénye nélkül magyar részről elsősorban Pálffy Géza, Tózsza-Rigó Attila, H. Németh István és Szende Katalin munkáit említhetjük: PÁLFFY 2009., 2010., 2013/a. és 2013/b., TÓZSA-RIGÓ 2007/a., 2007/b., 2011., 2014., H. NÉMETH 2006/a. és 2006/b., SZENDE 2004., 2009., valamint *Fejezetek Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel*. Szerk.: CZOCH Gábor – KOCSIS Aranka – TÓTH Árpád. Pozsony, 2005. Szlovák részről például a *Pozsony vármegye nemes családjai* című mű (*Pozsony vármegye 2008.*) egyik szerzője, Frederik Federmayer vagy Jozef Bad'urík munkásságát: *Magnátske rody v našich dejinách 1526–1948*. Ed.: Frederik FEDERMAYER. Martin, 2012., Jozef BAD'URÍK: *Malokarpatské vinohradníctvo v 16. storocí*. Bratislava, 1990.

⁵⁴⁹ CJH II. 34–35.

⁵⁵⁰ PÁLFFY 2013/a. 13.

1567 és 1594 között mintegy nyolcvan darab magyar nyelvű levél őrzi Nagy Márton deák kézírását, amelyeket Pozsonyból Nagyszombat város tanácsának küldött, és bennük az aktuális ügyekről részletesen beszámolt.⁵⁵¹

Életről töredékes információkkal rendelkezünk, nevének gyakorisága miatt nem kizárható, hogy több személy is állhat az adatok mögött. A nagyszombati polgár Nagy Márton deák a városban háztulajdonnal rendelkezett, a központi fekvésű Alsó Nagy utcában birtokolt ingatlant.⁵⁵² Bizonyára iskolázott és törvénytudó ember volt. Nagyszombat társadalmában betöltött szerepéről annyit tudunk, hogy pozsonyi megbízatása előtt, 1558-ban a város gazdasági ügyeit intéző kamarási tisztséget töltötte be.⁵⁵³ A városi tanács tagjaihoz hasonlóan a protestantizmus híve lehetett, erre utal legalábbis egy 1574-es levele, amelyben Telegdi Miklós arról panaszkodott a királyi helytartónak, Radéczy István egri püspöknek, hogy a nagyszombatiak – köztük Nagy Márton is – őket bálványozónak mondják.⁵⁵⁴ Pozsonyi megbízatása előtt neve feltűnően sokat szerepelt a különböző adósságokat tartalmazó iratokban. 1579. augusztus 18-án Mogor Péter serfőző házáat vette meg kétszáz forintért.⁵⁵⁵ Ezeket az adatokat a név gyakorisága miatt fokozott óvatossággal kell kezelni, a Pozsonyból küldött beszámolókat azonban keltezésük, tartalmuk, és íráskéjük alapján könnyebb egy személyhez kötni.

Nagy Márton deák Pozsonyban városa ügyeit folyamatosan intézte, képviselte Nagyszombatot a fellebbviteli bíróságon, a tárnokszéken és az országgyűléseken, de mindennapi apró-cseprő ügyeket is elrendezett, mint a bor vagy a só vásárlása. Kapcsolatrendszere, nyelvtudása és helyismerete okán kézenfekvő volt, hogy 1567-ben és 1569-ben is Nagyszombat város küldöttei között szerepeljen a pozsonyi diétán.⁵⁵⁶ Gyakran vállalt közvetítői szerepet. Nem csoda, hogy a városvezetés egy emberként állt mellé 1571-ben, amikor egy száz forintot kitevő adósságát kellett intézni a kamaránál.⁵⁵⁷ Munkája olykor Bécsbe szólította, ekkor helyettest kért pozsonyi posztjára.⁵⁵⁸

⁵⁵¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2669–4432.

⁵⁵² BOTT'ÁNKOVÁ 1980. 88.

⁵⁵³ ŠAB PTr MMTr *Liber protocollum fassionalis* II/2.

⁵⁵⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3242. 1574. március 17., Pozsony. Nagy Márton – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

⁵⁵⁵ ŠAB PTr MMTr *Quietantiae* 1. doboz

⁵⁵⁶ BAKONYI 2015/b. 437., BOTTA 1991. 306.

⁵⁵⁷ 1571. szeptember 24. Nagyszombat város bírója és az egész tanács – Kamarás uraknak. ŠIMONČIČ 1978. 84.

⁵⁵⁸ Többek közt a már említett Körömdi Gáspárt. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2664. fol. 160. 1569. október 10., Pozsony. Nagy Márton deák – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

A hosszúra nyúlt országgyűlések ideje alatt alkalmanként magára maradt, leveleiben gyakran panaszkodott városa tanácsának, hogy egyedül nem bírja, küldjenek társakat mellé.⁵⁵⁹ Kérését Nagyszombat város vezetése komolyan vette, és 1576-ban azonnal teljesítette is azt. A segítségkérő levél keltezése után négy nappal már három tehetős nagyszombati polgár érkezett Pozsonyba, és levélben jelentkezett, értesítve a nagyszombati bírót, hogy nem találják Nagy Mártont, ezért nem tudnak neki az ügyintézésben segíteni.⁵⁶⁰ Máskor saját deákjával kapcsolatban olvashatjuk Nagy Márton panaszát, miszerint: „Az Józsa deáknak én igen kevés hasznát veszek itt, mert csak kétszer napestig látom, ebédkor és vacsorakor, azt is reggel tizenkét óráig ebédrel reá kell várnom, és vacsorára hét-nyolc óráig, különben én itt őt nem látom, és ennél több hasznát sem veszek az jámbornak.”⁵⁶¹

4.4.7.3. Érsekújvár, Esztergom, Komárom, Győr

A Béccsel és Pozsonnyal való kiemelkedően erős kapcsolata mellett jóval gyengébb, de kiterjedt információs hálózatot tartott fenn Nagyszombat az ország többi részével, elsősorban a Magyar Királyság területén található településekkel. Magyar nyelvű levelek érkeztek stratégiaileg fontos településekről, mint Érsekújvár, Komárom vagy Győr, de ilyen szempontból jelentéktelenekből is, mint Sárosfa, Ürmény vagy Bény. A különböző településekről származó és fennmaradt levelek száma természetesen nem mutat összefüggést az adott település jelentőségével, és a levelek információtartalma sem a számukkal. Sok levél maradt fenn például Galántáról, Esterházy Ferenc birtokainak központjából, de egyet sem ismerünk például a felső-magyarországi terület legjelentősebb városából, Kassáról. A beszámolók tartalma is különböző mértékben lényeges a város egészét tekintve, néha csak a kölcsönökről szóló alfejezetben részletesebben is tárgyalt eszközökre vagy személyekre irányuló kéréseket olvashatunk, legtöbbször azonban, mint az országgyűlési követjelentéseknél is, kiállítandó katonákról, hadi felszerelésről és élelemről, adóról és a kor mindennapjait átszövő török jelenlétről. A korban vezető és az egész országot érintő legfontosabb hírek ezek, a török jelenléttel kapcsolatosak voltak, katonák, más városok

⁵⁵⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3368. 1576. január 25., Pozsony. Nagy Márton – Nagyszombat város tanácsának.

⁵⁶⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3369. 1576. január 29., Pozsony. Kádas Fülöp, Bódog Józsa, Szücs Mihály – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának.

⁵⁶¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2914. 1569. október 7., Pozsony. Nagy Márton – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

tanácsai, kereskedők tájékoztatták Nagyszombat város tanácsát a hadmozdulatokról, vagy kértek információt ebben a témában.

Az információs háló egyik fontos csomópontját képezte Érsekújvár. A mai város kialakulásának történetét már korábban, a Nagyszombat város megerősítéséről szóló fejezetben részletesen feltártuk, ezért itt csak a városban kelt misszilisekről számolunk be. Érsekújvárról, mint az oszmánok elleni védekezés egyik központjából Körmendi Gáspár domonkos szerzetesnek maradtak fenn levelei, aki rendszeresen tett jelentést az ellenséges csapatmozgásokról az 1550-es évek közepén.⁵⁶² 1555-ben kelt levelében leírta például, hogy kilencszáz rabot vittek a törökök Garamszentbenedek tájáról, egyben megígérte, hogy mindenről értesíti a bírót.⁵⁶³ Vrakovith Pál főkapitány többször kért haderőt a vár védelmére a század utolsó harmadában.⁵⁶⁴ 1577 szeptemberében annyi hadi népet kívánt Nagyszombattól, amennyit csak küldeni tudtak a haza oltalmára és a város megmaradásáért, majd két hét múlva hazaküldte őket, ismét két hét elteltével újra gyalogos puskásokat kért Slégel Györgytől, Nagyszombat város bírójától.

Az érseki székhely, Esztergom már 1543-ban oszmán uralom alá került, mégis fontos szerepet játszott a 16. századi nagyszombati misszilisekben a levelek gyakori szereplője, Muthnoky Mihály kapcsán. Muthnoky Mihály 1529 szeptemberétől Esztergom várának kapitányaként szolgált és több szál füzte Nagyszombat városához. Az 1540-es években Várdai Pál esztergomi érsek és királyi helytartó jószágigazgatója lett, és Várdai 1549-ben bekövetkezett halála után is megmaradt esztergomi érseki jószágigazgatónak, majd udvarbíró lett.⁵⁶⁵ Diplomáciai feladatokat is vállalt, 1545-ben követségben járt Fráter György váradi püspöknél és Báthory András főkapitánynál, majd az 1547 decemberében tartott nagyszombati országgyűlésen is meghatározó szerepet játszott.⁵⁶⁶ 1552. február 16-án Pozsonyban kelt latin nyelvű végrendeletéből⁵⁶⁷ tudjuk meg, hogy Nagyszombatban házbirtokos volt, ingatlanát feleségére, Sulyok Annára hagyta. A végrendelet megírását követően Muthnoky Mihály hamarosan meghalt. A gyászév leteltével, 1553-ban a

⁵⁶² Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2080, 2111.

⁵⁶³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2080.

⁵⁶⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3473. 1577. szeptember 30., Újvár. Vrakovith Pál Újvár főkapitánya – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3478. 1577. október 12., Újvár. Vrakovith Pál Újvár főkapitánya – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3487. 1577. október 26., Újvár. Vrakovith Pál Újvár főkapitánya – Slégel Györgynek Nagyszombat város bírójának.

⁵⁶⁵ Muthnoky Mihály életére vonatkozó adatok forrása: SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza: *Regeszták Muthnoky Mihályról*. Kézirat. A szerzőnek hálásan köszönöm, hogy kéziratát rendelkezésemre bocsátotta.

⁵⁶⁶ BESSENYEI 2012. 259.

⁵⁶⁷ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza: *Muthnoky Mihály végrendelete*. Pozsony, 1552. február 16. In: *Lymbus* 2003. 9–13.

megözvegyült Sulyok Anna Gyarmati Balassi János felesége, majd Balassi Bálint édesanyja lett.

Muthnoky Mihály tisztségéből következően élénk levelezést folytatott. Szép számmal maradtak fenn magyar nyelvű levelei is. Nagyszombat városához köthető a város bírójának, Boltmár Farkasnak címzett, 1543. május 25-én Esztergomból kelt levele, amelyben az érsek egyik jobbágyának ügyében kért közbenjárást.⁵⁶⁸ Két másik magyar nyelvű misszilisének keltezési helye Nagyszombat. 1549. június 10-én Onory Ádámnak, Nyitra vármegye adószedőjének írt válaszlevelet Nemespann falu lakóinak panaszára, amelyet a túlzott adók miatt tettek.⁵⁶⁹ 1550. június 6-án pedig Nádasdy Tamásnak címzett levelet, amelyben Dobó István levelét továbbította.⁵⁷⁰ 1552-ből egy száz forintot kitevő adósságáról értesülünk, amelynek kapcsán egy Gergely nevű deákot is fogva tartottak. Gergely deák kiszabadítása ügyében kért segítséget Desewffy János kamarai tanácsos Körmendi Gáspártól.⁵⁷¹

A magyar végvárrendszerben és határvédelemben Esztergom török kézre kerülésével Komárom szerepe felértékelődött, sok esztergomi talált menedéket a városban. A város stratégiai fontos helyen, a Duna és a Vág folyók közötti keskeny félszigeten épült fel, amely lehetővé tette, hogy a Bécs és Buda közötti vízi és az ezzel párhuzamosan futó szárazföldi utat ellenőrizze. Itt szervezték meg a dunai naszádosok központját; a város a török, a magyar és a császári követségek találkozó helyéül szolgált. A latinul, németül, magyarul, törökül és horvátul is beszélő naszádosok gyakran teljesítettek diplomáciai szolgálatot, hírszerzőként is szolgáltak. 1544-ben és 1549-ben a levelekben is szereplő Pozsgai Zsigmond töltötte be a naszádosok kapitánya tisztségét.

Pozsgai Zsigmond az 1542-i harmincadnaplók alapján kiskereskedőnek számított, aki főként kivittel foglalkozott.⁵⁷² Ez a tevékenysége jól kiegészítette komáromi naszádos kapitányi tisztségét, ami gyakran az ország vagy akár a világ más-más részeire szólította. 1544-ben Jeromos egri préposttal Budára és Konstantinápolyba ment. 1549-ben is a Portán járt, ezúttal Kisásziába, Karamániába is eljutott.⁵⁷³ Szolgálataiért I. Ferdinánd 1550-ben Szőnyt

⁵⁶⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 762.

⁵⁶⁹ SZALAY 1861. 62. 1549. június 10., Nagyszombat. Muthnoky Mihály – Onory Ádámnak Nyitra vármegye adórovójának.

⁵⁷⁰ 1550. június 6., Nagyszombat, Muthnoky Mihály levele Nádasdy Tamásnak. In: MÁLYUSZ Elemér: *A Nádasdy-levéltár magyar levelei. Levéltári közlemények* 1923. 289.

⁵⁷¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1726.

⁵⁷² EMBER 1988. 522.

⁵⁷³ TAKÁTS 1927.

adományozta, 1551 augusztusában halt meg.⁵⁷⁴ Nagyszombatban fennmaradt leveleit a város tanácsához intézte, kérve annak tagjait, hogy elvett földje helyébe másikat kaphasson, lehetőleg Sánta Pál földje mellett.⁵⁷⁵

Zay Ferenc 1552-től 1560-ig volt komáromi naszádos főkapitány helyettes.⁵⁷⁶ 1553–1557 között portai követségben is járt (Verancsics Antallal együtt), majd 1560–1565 között felső-magyarországi végvidéki és kerületi főkapitány lett. 1560. július 1-jén I. Ferdinánd király szolgálataiért az ország bárói sorába emelte. Zay Ferenc tisztában volt a politikai propaganda jelentőségével, két magyar nyelvű munkát írt Szapolyai János majd János Zsigmond megbuktatása érdekében,⁵⁷⁷ ezekkel beírta nevét a magyar irodalom történetébe, annak ellenére, hogy célját nem sikerült elérnie.⁵⁷⁸ Noha általa írt misszilizt nem találunk a nagyszombati levélgyűjteményben, nevét gyakran említik forrásaink.

Komáromból még Kovács Lőrinc naszádos vajda számolt be 1545 júniusában a magyar király követeinek a török szultánnál tett látogatásáról,⁵⁷⁹ valamint éppen tíz évvel később a szintén naszádos kapitány Csaby Fülöp, aki kérte, hogy Nagyszombat város polgárai ne fenyegetseék fogva tartással a király szolgálóit.⁵⁸⁰ Komárom kiemelt jelentőségét bizonyítja, hogy a már többször említett Körmenyi Gáspár domonkos szerzetes is rendszeresen prédikált a városban, és ott töltötte élete utolsó éveit.

A győri vár a Bécs felé vezető útvonal védelmének egyik természetes bástyájaként szolgált, amely a Duna, a Rába és a Rábca találkozásánál ellenőrizte a folyami átkelőket és a Duna – Bakony-hegység közötti síkságot. Győr gazdasági fejlődését alapvetően meghatározta földrajzi fekvése, mivel itt találkoztak a székesfehérvári, a veszprémi, a pápai, a rábaközi és a szigetközi utak.⁵⁸¹ A győri várból Jakusics Ferenc vicekapitány levelei maradtak fenn 1568-

⁵⁷⁴ BOROVSZKY 2004.

⁵⁷⁵ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 1482, 1536.

⁵⁷⁶ TAKÁTS Sándor: *A komáromiak a diplomácia szolgálatában*. In: Uő.: *Szegény Magyarok*. Bp.: Genius, 1927.

⁵⁷⁷ *Az Landorfejűvár elveszésének oka e vót és így esött, illetve Az János király árultatásának nyilvánvaló és legelső kinyilatkozása azoktul, akik az dologba benne vótanak, így esett értenönk, ki Magyarország romlásának fő oka lett és kezdése*. Kiadta: BESSENYEI 1993.

⁵⁷⁸ BESSENYEI József: *Zay Ferenc*. Kézirat. A szerzőnek hálásan köszönöm, hogy kéziratát rendelkezésemre bocsátotta.

⁵⁷⁹ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 1058.

⁵⁸⁰ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 2049.

⁵⁸¹ Győr 16. századi történelmével kapcsolatban lásd: GECSÉNYI Lajos: *Győr kereskedelmi szerepének változása a 16. században*, illetve Uő.: *Győr erődváros kiépítése a 16. század második felében*. [/14935823/Győr_erődváros_kiépítése_a_16._század_második_felében](#), letöltés ideje: 2016. 07. 25.

ból, amelyekben jelentette Nagyszombat város tanácsának, hogy Szabó Máté és Arlai Tamás az ő véleménye szerint török kémek, ezért megfogatta őket.⁵⁸²

Nagyszombat sűrű szövésű információs hálózatát vizsgálva egyértelműen a Béccsel és Pozsonnyal való kapcsolat jelenik meg legerőteljesebben. Noha politikai, gazdasági és kulturális jelentőségét tekintve Bécs európai szinten is kiemelkedő jelentőséggel bírt, Nagyszombat a misszilisek tanúsága szerint a császárvárosnál intenzívebb kapcsolatot ápol az ország új fővárosaként funkcionáló Pozsonnyal. A Béccsel való összeköttetést politikai és kulturális téren elsősorban az esztergomi érsekek vagy érseki helytartók, illetve Zsámboky János személye jelentették Nagyszombat számára, míg gazdasági szempontból a császárváros a marhahajtás egyik európai elosztó központjaként volt megkerülhetetlen a nagyszombati polgároknak.

Pozsony országos szinten vált a városhálózat vezetőjévé a 16. század közepén, a szintén erre a pozícióra aspiráló Nagyszombatot ehhez a városhoz kötötte a legerősebb és legtöbb rétegű kapcsolat. Ennek jeleként értelmezhető, hogy a városban tartott országgyűléseken és tárnokszékeken Nagyszombat mindig legjelesebb polgáraival képviseltette magát. Mivel az esztergomi érsekek – akik a Béccsel való kapcsolatot is erősítették – a század folyamán inkább Pozsonyban tartózkodtak, a város egyházi, kulturális szempontból is a legjelentősebb településként szolgált Nagyszombat életében. A két település közti intenzív kötelék megtestesítője az állandó megbízottként működő nagyszombati Nagy Márton deák, aki majdnem három évtizeden keresztül tartózkodott Pozsonyban a 16. század utolsó harmadában. Más városban élő hasonló kapcsolattartóról hallgatnak a levelek.

Érsekújvár, Esztergom, Komárom és Győr elsősorban az Oszmán Birodalom terjeszkedésének megfékezése szempontjából játszottak fontos szerepet az ország történetében. Nagyszombattal való kapcsolatuk homlokterében is a katonai-stratégiai vonatkozás állt, mivel a fenyegetettség érzése a korban a Hódoltság területén kívül eső városok lakóinak mindennapjaira is rányomta a bélyegét, hiszen egy esetleges török támadás a marhakereskedelemből élő város virágzásának alapjait rengette volna meg.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a fennmaradt misszilisgyűjtemény Nagyszombat információs hálózatával kapcsolatban töredékes adatokkal szolgál – az

⁵⁸² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2722. 1568. január 19., Győr. Jakusics Ferenc a győri vár vicekapitánya – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2747. 1568. március 1., Győr. Jakusics Ferenc – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2749. 1568. március 7., Győr. Jakusics Ferenc – Nagyszombat város tanácsának.

információ mennyisége és a fennmaradt levelek száma sok esetben nem mutat összefüggést a kapcsolat intenzitásával, igazi jelentőséggel az információ minősége, a levélíró személye és az esemény súlya bír –, összességében mégis egy kifinomult hálózati struktúrát sejtet, amelyben a Bécs és Pozsony felé vezető fő ütőerek mellett, többszintű kapcsolatrendszer hálózta be a Magyar Királyság területét. Nagyszombat gazdasági és egyházi szempontból az ország városhálózatában a 16. század második felében Pozsony után a második legjelentősebb településévé lépett elő.

4.4.8. Országgyűlési követjelentések

Mivel a Pozsonyban keltezett és máig megtalálható misszilisek nagyobbik része országgyűlési követjelentés, fontosnak tartjuk ezeket, az egész országot érintő ügyekről is tájékoztató leveleket mélyebben megismerni. Diétáról írt levél csak pozsonyi helymegjelöléssel maradt fenn a nagyszombati levéltárban a 16. századi anyagban, sem az 1542-es, sem az 1543-as besztercebányai, sem az 1553-as soproni országgyűlésről nem maradt ránk követjelentés. Korszakunkban az uralkodók rendszeresen összehívták az országgyűléseket,⁵⁸³ s Nagyszombat város követei a fennmaradt misszilisek tanúsága szerint meg is jelentek azokon. Az általuk írt levelek különleges értéke abban rejlik, hogy igen sok mindenre kiterjedő adatot szolgáltatnak – többek közt a követek mindennapjairól, a felmerülő kisebb-nagyobb problémákról, (megélhetés, nyelvi nehézségek, törvények ismerete vagy ennek hiánya) az ügyintézés menetéről, a város kapcsolatrendszeréről, a gyűlések helyszínéről és résztvevőiről – amelyek más forrásokból nehezen rekonstruálhatók.

Ilyen, más forrásokban nem található információt osztott meg velünk például 1558 őszén a Pozsonyban tartott diétáról Brekzói Benedek deák Nagyszombat város követe: *„Én immár Isten akaratjából elmentem fél száz esztendővel, bizony télben igen fázom mihelyt szobától eltávozom. Ahol egyébha hitvány csak egy subában verítékeztem, most meg háromban is fázom. Pozsonyban törvényben hideg helyen zsugorgunk, azért könnyörgök kegyelmednek, Pál uramtól, Sánta Páltól vegyétek meg az hat subát kit vele hozattam, mert én immár fázom.”*⁵⁸⁴

⁵⁸³ I. Ferdinánd huszonöt, I. Miksa hat, I. Rudolf tizenhét alkalommal, nem számítva a részleges gyűléseket, valamint az erdélyi és a horvát- és tótországi gyűléseket. MOE I–XI.

⁵⁸⁴ ŠAB PTr MTr *Missiles* Nr. 2296.

A más témájú misszilisekhez hasonlóan az országgyűlési követjelentések eloszlása sem egyenletes; sok követ változó rendszerességgel és részletességgel írt, s a levelek csak egy része élte túl az évszázadokat. Ebből következik, hogy nem minden 16. századi országgyűlésről maradt fenn levél, és amelyikről ránk maradt, azokról is különböző mennyiségben. Jellemzően néhány (2–4 darab) misszilissel számolhatunk országgyűlésenként; kivételt képeznek az 1567 június-júliusában és az 1569 augusztus-októberében tartott diéták. Míg az előbbiből tizenhat, addig az utóbbiból negyvennyolc levél áll rendelkezésünkre. Az iratok információtartalma természetesen nem azonos, nagyban függ az eseményektől és a levélíró(k) személyétől. Az 1567-es országgyűlés mindennapjairól például sokkal több adattal rendelkezünk a fennmaradt tizenhat levél alapján, mint az 1569-es diétáról küldött negyvennyolc misszilist olvasva.

A levelekből nyert információ nemcsak kiegészíti az eddig feltártakat (pl. az 1567-es diéta alsótáblájának helyszíne), hanem egyes esetekben meg is kérdőjelezi azokat. Az első fennmaradt országgyűlési követjelentés⁵⁸⁵ például mindjárt a diéta helyszínével kapcsolatos problémát vet fel. Az 1547. december 25-én Pozsonyban kelt levél egyértelműen országgyűlési beszámoló, s ezt leginkább tartalma támasztja alá. A misszilis azt részletezi, hogy az uralkodó magyar tanács és magyar kancellária felállítását, valamint a végváriak kifizetését ígéri, szavait azonban kétkedve fogadják, hiszen korábban is tett már hasonló vállalásokat, amelyek nem teljesültek. Pozsonyban pestisjárvány pusztított, a levélíró kéri, hogy küldjenek pénzt az ott tartózkodáshoz. A misszilis tartalmából is kiderül, hogy Pozsonyból írták, de a keltezés helye is jól olvasható. A szakirodalom azonban ezt az országgyűlést egyértelműen Nagyszombatba helyezi.⁵⁸⁶ Mivel erről a diétáról csak ezzel az egy magyar nyelvű irattal rendelkezünk (nem maradt fenn német vagy szlovák/cseh nyelvű levél sem), talán az fordulhatott elő, hogy a gyűlést Nagyszombatban kezdték, és Pozsonyban fejezték be.

Hasonló problémával szembesülünk négy, 1573 áprilisában Pozsonyban keltezett misszilis kapcsán.⁵⁸⁷ A levélírók közül Slegel György és Nagy Márton a diéta résztvevőinek

⁵⁸⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1308.

⁵⁸⁶ MOE III. köt., valamint újabban PÁLFFY 2013/a. 15.

⁵⁸⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3054. 1573. április 24., Pozsony. Slegel György és Nagy Márton – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának, Nr. 3055. 1573. április 25., Pozsony. Slegel György és Nagy Márton – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának, Nr. 3057. 1573. április 28., Pozsony. Slegel György és Nagy Márton – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának. Ezekhez a levelekhez tartozik a magyar nyelvű misszilisek kiadástörténetében már ismertetett és tévesen 1513-ra, helyesen 1573. április 15-re datált levél, amelyet Latkovszki Mátyás és Nagy Márton írt Olasz Máténak Pozsonyból.

lassú gyülekezéséről, majd a szabad királyi városok küldötteinek teljes létszámáról számolnak be. Pálffy Géza adatai szerint ebben az évben nem tartottak országgyűlést, lehet, hogy csak részgyűlésről szólnak a tudósítások.

A pozsonyi országgyűlési követjelentések legfőbb témái az esedékes adó összegének közlése és a katona kiállítási kötelezettség meghatározása voltak. Olvashatunk bennük továbbá a beszolgáltatandó szekerek számáról, a bor árszabásáról és esetleges kiviteli tilalmáról. Gyakran szembesülünk azzal a panasszal, hogy a rendek lassan gyülekeztek, a követek pénze viszont gyorsan fogyott. A kenyér és a bor minőségével is többször elégedetlenkedtek a küldöttek, élelmiszer és háztartási felszerelések küldését kérték a várostól. Szorgalmasan jelentették, hogy milyen ügyben és kivel sikerült tárgyalni, kitől audienciát kérni. Az uralkodó és a követek egészségi állapotáról is értesülünk, megtudjuk például, hogy I. Miksát köszvény kínozta, Pozsonyban pedig többször pestis ütötte fel a fejét. Példaként az 1567-es országgyűlésről fennmaradt tizenhat magyar nyelvű levelet vizsgáljuk meg behatóbban, hogy a várost képviselők helyzetét, lehetőségeit és eredményeit bemutató részletesebb képet rajzolhassunk meg.

4.4.8.1. Az 1567-es pozsonyi országgyűlés

I. Ferdinánd és fia, I. Miksa király is rendszeresen összehívta a magyar országgyűlést, Miksa már apja uralkodása alatt többször elnökölt rajta.⁵⁸⁸ 1567 előtt, 1566. február–márciusban és utána 1569. augusztus–októberben is tartottak Pozsonyban diétát. Az 1567. június–júliusi országgyűlés tehát nem volt sem időpontjában várva várt, sem helyszínében a szokásostól eltérő. Összehívása mégis mind az uralkodó, mind a rendek érdekében állt. Miksának egyfelől mindenekelőtt az adót és a háborús időkben nélkülözhetetlen emberi erőforrást kellett évről évre megszereznie, másfelől a magyar rendeket is maga mellett kellett tudnia ahhoz, hogy sikeres béketárgyalásokat folytathasson II. Szelim szultánnal, akivel a drinápolyi békekötéshez vezető tárgyalásokat éppen az országgyűléssel egy időben, 1567 nyarán kezdték meg. A másik oldalon a magyar rendek egyre szaporodó sérelmeik orvoslását várták a királytól, amelyek közül talán a legnagyobbak a katonák okozta pusztítások és a kapitányok garázdálkodásai voltak.

⁵⁸⁸ 1555. július, Pozsony, 1559. január–február, Pozsony.

Az 1567-es pozsonyi országgyűlés történetét, valamint a diétán hozott törvényeket részletesen tárgyalja a Magyar Országgyűlési Emlékek (1564–1572) sorozat 5. kötete,⁵⁸⁹ illetve a Magyar Törvénytár 2. kötete.⁵⁹⁰ Bánlaky József a diétát tágabb kontextusba helyezve, az uralkodó és a rendek egymást megérteni képtelen, meddő küzdelmét festette le.⁵⁹¹ Benda Kálmán a kora újkori magyar országgyűlések történetét vizsgálva az országos politikában forgolódo nemesség céljait, magatartását, az őket irányító eszméket és az ország életében betöltött szerepüket vizsgálta.⁵⁹² Újabban Pálffy Géza közölt részletes tanulmányt Pozsony városáról, mint a Magyar Királyság új fővárosáról, így a belpolitikai élet központjáról a 16. században. Az országgyűlés aló- és felsőtáblájának ülésezési helyszíneit táblázatba foglalta. A diéta üléseit befogadó épületek listája azonban nem tartalmazza az 1567-es év helyszíneit.⁵⁹³

Az 1567. június 3. és július 31. között keltezett tizenhat magyar nyelvű levél⁵⁹⁴ nagy része kiadatlan, három darabot közöl belőlük Döbrentei Gábor a *Régi magyar nyelvemlékek* sorozat 1842-ben kiadott, harmadik kötetében. Erre az országgyűlésre vonatkozó további iratokat nem őriz a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltára, országgyűlési iratainak sorozata 1574-től indul.

Az 1567. június elsejére összehívott országgyűlés meghívó levelét április 20-án keltezték, volt tehát ideje a meghívottaknak felkészülni az utazásra, a résztvevők mégis, mint máskor is, csak lassan gyülekeztek. Az uralkodó, I. Miksa király sem sietett a meghirdetett napra pontosan a diéta helyszínére érni, csak akkor utazott Pozsonyba, amikor már a résztvevők nagy számban egybegyűltek vagyis június 12-én. Június első harmadában

⁵⁸⁹ MOE V. köt.

⁵⁹⁰ CJH II. 1900.

⁵⁹¹ BÁNLAKY József: *A magyar nemzet hadtörténelme*. 14. köt. Bp., 1940. 7–10.

⁵⁹² BENDA Kálmán – PÉTER Katalin: *Az országgyűlések a kora újkori magyar történelemben*. Bp., 1987.

⁵⁹³ PÁLFFY 2013/a.

⁵⁹⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2583. fol. 76. 1567. június 3., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2584. fol. 77. 1567. június 6., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton Szomer Jánosnak, Nagyszombat város bírójának, Nr. 2585. fol. 216. 1567. június 7., Pozsony. Nagybáncai Mátyás és Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2587. fol. 80. 1567. június 9., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2588. fol. 81. 1567. június 9., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton Kő Mihálynak, Nr. 2589. fol. 82. 1567. június 10., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2596. fol. 88. 1567. június 16., Pozsony. Nyilas István és Mogor Péter Szomer Jánosnak, Nagyszombat város bírójának, Nr. 2599. fol. 92. 1567. június 18., Pozsony. Nyilas István és Mogor Péter Szomer Jánosnak, Nagyszombat város bírójának, Nr. 2604. fol. 97. 1567. június 24., Pozsony. Jagunics Márton Szomer Jánosnak, Nagyszombat város bírójának, Nr. 2608. fol. 101. 1567. június 27., Pozsony. Nagy Márton Szomer Jánosnak, Nagyszombat város bírójának, Nr. 2610. fol. 104. 1567. június 30., Pozsony. Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2611. fol. 105. 1567. július 1., Pozsony. Nagybáncai Mátyás Szomer Jánosnak, Nagyszombat város bírójának, Nr. 2621. fol. 112-113. 1567. július 10., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás és Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2622. fol. 114. 1567. július 10., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás Jagunics Márton és Nagy Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2629. fol. 121. 1567. július 21., Pozsony. Jagunics Márton Nagyszombat város tanácsának, Nr. 2635. fol. 128. 1567. július 31., Pozsony. Jagunics Márton Nagyszombat város tanácsának.

köszvényét kúrálta a tarcsafürdői gyógyvízben. Az uralkodót betegsége az országgyűlés alatt is kínozza, június 18-án írta Nyilas István és Mogor Péter: „*Továbbá az supplicatiót beadtuk, de az fejedelemre köszvény esett és hiába solicialjuk, az ország még semmit sem végzett.*”⁵⁹⁵

A magyar rendek ragaszkodtak az uralkodó személyes megjelenéséhez az országgyűlésen, de mivel ez nem mindig történt meg a bizonytalanság minden diéta kezdetén érezhető volt. Az 1567 júniusában a Pozsonyban összegyűltek sem bíztak feltétlenül Miksa személyes megjelenésében, Nagyszombat város követe még június 6-án is azt írja, hogy: „*Mindazáltal őfelsége idejövételében sok suspicio vagyon, amelyet nem értettünk akkoron, mikoron kegyelmednek az levelet írtuk, némelyek ezt mondják, hogy nem jó közinkben hanem csak képében bocsát valakit.*”⁵⁹⁶ Nagyszombat követei június 3-tól várták az uralkodó érkezését és az országgyűlés megnyitását. Leveleikből értesülünk arról, hogy a főurak közül már az uralkodó megérkezése előtt Pozsonyban tartózkodott Mérei Mihály nádori helytartó, Zrínyi György tárnokmester, Zrínyi Miklós fia, valamint Oláh Miklós esztergomi érsek. Nagyszombat város követei a primásról alkotott véleményüket finom malíciával „*Az ország Istene érsek uram*” kifejezésbe sűrítették. S ez a kifejezés is rávilágít a Nagyszombatban feszülő katolikus – protestáns ellentétre, amely a város életét meghatározta a 16. század második felében. Guthi Országgh Kristóf országbíró érkezését nagyon várták, ő azonban csak az uralkodóval egy időben jelent meg. A már összegyűltek nem vártak tétlenül, előzetes tanácskozásokba kezdtek Oláh Miklós vezetésével, hogy mire az uralkodó megérkezik, egységesebben tudjanak fellépni érdekeik védelmében, sérelmeik orvoslásában.

4.4.8.2. Nagyszombat város követei

Nagyszombat városát a majdnem két hónapig tartó országgyűlésen, a misszilisek tanúsága szerint, összesen hat ember képviselte. Közülük három küldött tartózkodott többé-kevésbé mindvégig az országgyűlés ideje alatt Pozsonyban, a három deák; Nagy Márton, Jagunics Márton, valamint Nagybáncai Mátyás. Pajzsgyártó Mátyás az országgyűlés kezdetekor, Nyilas István és Mogor Péter június második felében körülbelül egy-egy hetet tölthetett a diéta helyszínén.

A követek közül a bíróságot viselt Nyilas István és Mogor Péter személyéről már korábban szóltunk, Pajzsgyártó Mátyásról a tanácsstagok között emlékeztünk meg. Pajzsgyártó

⁵⁹⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2599.

⁵⁹⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2584.

Mátyás leveleit minden esetben Nagy Márton deákkal közösen írta alá, s mivel Nagy Márton írásképet számos leveléből ismerjük, úgy tűnik, hogy ezeket a leveleket az aláírásokkal együtt mind Nagy Márton írta. Pajzsgyártó Mátyásnak fennmaradt a pozsonyi országgyűlésről küldött egy magánlevele is, amelyben Szomer Jánost Nagyszombat város bíróját kéri: távolléte alatt lányát szükség esetén támogassa. Az íráskép vizsgálata alapján ezt a levelet valószínűleg Nagybáncsai Mátyás írta.⁵⁹⁷

Az aláírás szerint Banczay vagy Banchy Mátyás deák feltehetőleg azonos Nagybáncsai Mátyás deákkal, a nagyszombati protestáns tanítóval, *Az vitéz Hunyadi János vajdáról* (1560) című történeti ének, és több gyülekezeti ének és verses história szerzőjével. 1556 és 1560 között keletkezett műveit Nagyszombatban írta.⁵⁹⁸ 1567-ben és 1569-ben is Nagyszombat város követe volt a pozsonyi országgyűlésen. Összesen két, az országgyűlés ideje alatt keletkezett levelét ismerjük, amelyeket egyedül írt alá. Az első még a diéta megkezdése előtt keletkezett, a második pedig július elsején és ebben leginkább Nagyszombatba való hazatérését sürgette, leveleiben az országgyűlés mindennapjaira való utalás csekély számú.

A harmadik deák, Jagunics (Jagwnych/ Jagwnyth) Márton tartózkodott a legtovább, összesen hat hétig Pozsonyban 1567-ben, az utolsó követjelentéseket is ő írta beszámolva a diéta berekesztéséről és a résztvevők távozásáról.⁵⁹⁹ Nagyszombatban háza és földje volt,⁶⁰⁰ a város életében betöltött szerepéről azonban az országgyűlési követségen kívül nincs több adatunk. Leveleiben, amelyeket egyedül írt alá, részletes leírását adja az eseményeknek. Az országgyűlési követek érdekképviselési nehézségeit és sokrétű feladatait is ő fogalmazta meg: „*Az kereskedő uraim dolga felől ha suplicaljak, és ki képében, kegyelmedtől információt várok, ha csak kereskedők vagy egész város képében könyörögjek, mert Márton urammal eleget traktáltunk felőle, de mert tudjuk, hogy urakhoz és kamarára információért megyen, azért én is akarok kegyelmedet e dologban mindjárt informáltatni.*”⁶⁰¹

A levelek címzettje, Nagyszombat város bírójája 1567-ben Szomer (Szomor/Zwmmer) János volt. Életéről annyit tudunk, hogy 1570-ben és 1573-ban is betöltötte a bírói tisztséget.⁶⁰²

⁵⁹⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2597. 1567. június 17., Pozsony. Pajzsgyártó Mátyás – Szomer Jánosnak Nagyszombat város bírójának.

⁵⁹⁸ BOTTA 1991. 247.

⁵⁹⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2635.

⁶⁰⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2629.

⁶⁰¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2604.

⁶⁰² ŠAB PTr MMTr *Liber protocollum fassionalis* II/4, 5.

4.4.8.3. Mindennapok a diétán

Nagyszombat város küldötteinek Pozsonyba érkezésükkor első feladatai közé tartozott, hogy a számukra kijelölt szállást elfoglalják. Első levelük tanúsága szerint június 3-án még azt sem tudták, hogy kaptak-e szállást a városban vagy sem, így az első napokat Kis Péter nagyszombati harmincados pozsonyi házában töltötték.⁶⁰³ Néhány nappal később aztán kiderült, hogy egy süveggyártó házában jelöltek ki számukra lakhatást. A körülményekkel igen elégedetlenek voltak, hisz a szálláshoz sem konyha, sem udvar nem tartozott, s a hely szűkössége miatt a szolgálkkal együtt kellett volna aludni. „*Továbbá kegyelmeteknek egy süveggyártónál osztottak szállást az városban az kerítés mellett, ki nem ház, hanem disznóól...*” tájékoztatott Nagy Márton deák.⁶⁰⁴ A küldöttek szívesen maradtak volna Kis Péter házában, az övét azonban az angol követ számára jelölték ki. Kis Péter ezért biztosított nekik egy nagyobb helyiséget, ahol Nagyszombat város küldöttei kényelmesen megszállhattak.⁶⁰⁵ Valószínűleg az ajánlatot el is fogadták és elégedettek voltak a körülményekkel, mert a továbbiakban nem találkozunk a szállás minőségére vonatkozó panasszal.

A városi követek tárgyalásainak helyszínéről két levélben történik említés: „*Azért három órára gyűlünk ma az klastromba az válaszáért, mit üzen érsek uram*”,⁶⁰⁶ illetve „*Ez mai napon hat órán voltunk együtt az szabad városbeli uraimmal az tanács házán*”.⁶⁰⁷ A klastrom valószínűleg a Főtér közeli ferences kolostor étkezőtermét jelenti, ahol a kétkamarás országgyűlés alsótáblája ülésezett 1563-ban és 1572-ben is. A tanácsháza a Városházára utalhat, ahol a városi küldöttek szintén többször tárgyaltak. A misszilisek tehát egyértelműen azonosítják az 1567-es országgyűlés alsótáblájának eddig hiányzó helyszíneit, és illeszkednek abba az adatsorba, amelyet Pálffy Géza összeállított.⁶⁰⁸

A lakhatási körülmények után a mindennapi megélhetésről kell szólnunk. A követek városuktól napidíjat kaptak, ennek összege azonban nem fedezte a pozsonyi tartózkodást, mert a helybeliek kihasználták az országgyűlés adta lehetőségeket, és a Nagyszombathoz képest amúgy is magasabb árakat még feljebb vitték. Leveleikben többször is panaszkodnak

⁶⁰³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2583.

⁶⁰⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2584.

⁶⁰⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2584.

⁶⁰⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2587.

⁶⁰⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2585.

⁶⁰⁸ PÁLFFY 2013/a. 20–22.

háromszoros árákról, ez azonban valószínűleg nem szó szerint értendő.⁶⁰⁹ A majdnem egy évtizeddel későbbi levelek tanúsága szerint a követeknek naponta legalább egy-másfél forintra volt szükségük a megélhetéshez, bármennyire próbáltak is takarékoskodni.⁶¹⁰ A gyűlés résztvevői így rá voltak szorulva az otthoniak rendszeres támogatására.

Leveleikben pénzen kívül élelmet; kenyeret, ecetet, bort, és szárnyast kértek. A drágaság csak az egyik oka volt a hazai segélykérésnek, mivel a Pozsonyban kapható bort semmirekellőnek, a kenyeret ehetetlennek tartották. Nagy Márton több levelében írja: *„Aztán az mely uraimat kegyelmetek fölküldte, tehát élést hozzon kegyelmetektől, mert csuda drága minden ... csodáljuk az mi költséggel vagyunk, kenyeret, ecetet, bort, tikfiat, lúdfiat onnat hazulról hozzon, mert az bor semmirekellő az kit itt árulnak”*,⁶¹¹ *„Az min itt vettünk egy tikfiat vagy lúdfiat nem sok híja, hogy hármat nem vehetünk Szombatban, bizony itt az te kegyelmetek pénze kell, aztán az minemű kenyeret itt adnak meg sem ehetjük. Továbbá kegyelmetek küldjön költséget, mert az kit kegyelmetek adott az elkölt az tárnokmester cenzusára és az ajándékra.”*⁶¹² Később pedig: *„továbbá kegyelmed bort, kenyeret hozzon vele, mert bizony itt igen hastekerő bor és kenyér vagyon”*⁶¹³ A Kis Péter biztosította szálláslehetőség nem adott okot panaszra, de nem lehetett kényelmesen felszerelve, mert Nagy Márton deák élelmen kívül tárgyi felszerelést is kért Nagyszombat város tanácsától: *„továbbá kegyelmetek hozzon vele tálat, kalánt, tányért, abroszt, keszkenőt, asztalra szőnyeget, mert itt semmi nincsen, és élést is hozzon kegyelmetek egy kocsin, mert itt szertelen drágaság vagyon.”*⁶¹⁴ Mint ahogy olvashattuk, pénzre volt szükség ahhoz is, hogy a követeknek önmaguk ellátásán kívül különböző ajándékról is gondoskodni tudjanak, amely segített céljaik elérésében.

⁶⁰⁹ A pozsonyi és nagyszombati árak viszonyának megállapításához alapul szolgál a Pozsonyhoz hasonló árfekvésű Sopron ár- és bérlistáinak összevetése Nagyszombatéival. Lásd DÁNYI Dezső – ZIMÁNYI Vera: *Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989., illetve KAZIMÍR 1976/a. Ebből kiderül, hogy a pozsonyi árak nagyjából harminc százalékkal lehetnek magasabbak a nagyszombatiakénál.

⁶¹⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3354. 1576. január 4., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának, ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3359. 1576. január 15., Pozsony. Nagy Márton, Suar Mihály – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának.

⁶¹¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2584.

⁶¹² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2587.

⁶¹³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2891. 1569. szeptember 8., Pozsony. Nagy Márton – Nyilas Istvánnak Nagyszombat város bírójának.

⁶¹⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2589.

4.4.8.4. Az ideális követ és feladatai

Az ügyek elintézésében az ajándékok mellett a követ személyes tulajdonságai játszották a fő szerepet. Milyen volt az ideális követ? Nehéz ezt a kérdést mindenkire érvényes módon megválaszolni, az azonban bizonyos, hogy a törvényeket és a helyi, valamint országos politikát ismerő, németül és latinul tudó, befolyásos kapcsolatokkal rendelkező, érdekérvényesítésre képes ember lehetett.⁶¹⁵ Ilyen tulajdonságokkal rendelkező személy természetesen csekély számban akadt, azt kellett tehát elérni, hogy ezekkel a képességekkel az egy időben jelen lévő követek összessége rendelkezzen. S mivel egyszerre két-három embernél több nem képviselte a várost, és az egy országgyűlésen megjelenő követek is gyakran cserélgették egymást, a hiányt pótolni kellett.

Gyakran kérték a küldöttek, hogy a város törvénytudó, „supplicatio írnia” embert küldjön helyettük vagy melléjük, mert sok ügyben kellett intézkedniük rövid idő alatt, és az egyes elintéznivalókhöz sem értettek egyformán. Nagy Márton írta: „*legfőbb dolog (hogy) oly embert küldjön kegyelmetek föl, az ki az dolgot érti, mert (Pajzsgyártó) Mátyás uram semmit ért benne*”⁶¹⁶ Máskor német nyelvű fordítást kértek az otthoniaktól. „*továbbá az szőlők nevét kegyelmed fordíttassa deákból vagy magyarról és küldje fel kegyelmetek, mert az írás az kit bíró uram adott németül nem tudjuk, hova lett*”⁶¹⁷ S hiába küldte a város Pozsonyba a város vezetésének színe-javát; egykori vagy leendő bírait, tanácstagjait, kereskedőit és ezek segítségére a deákokat, a legfőbb gond az elintézni való ügyek sokasága és az ügyintézők csekély száma volt: „*kegyelmetek ugyan sok terhet akar reánk rakni kire nem lehet, hogy mind elegek lehessünk mert vagy az, hogy az ország között legyünk, vagy az hogy érsek uramnak udvaroljunk és solicitáljunk, vagy az, hogy a fejedelem előtt solicitáljunk, vagy az, hogy az secretariusokat német és magyar kancellárián fussuk őket, vagy az Saor dolgában pöröljünk és fussunk vagy Szabó Dénesért Balassinak szóljunk.*” panaszkodott Nagy Márton deák.⁶¹⁸

⁶¹⁵ Egy jóval későbbi, az 1642. évi diétára való meghívó szemléletesen fogalmazza meg a követtel szemben elvártakat: a törvényhatóság küldjön elegendő vagyonnal bíró, békére és megegyezésre törekvő, a tárgyalásokhoz teljes felhatalmazással rendelkező követeket. DOMINKOVITS Péter: *Vármegye és országgyűlés a 17. században. A nyugat-dunántúli törvényhatóságok példáján.* In: DOBSZAY – FORGÓ – IFJ. BERTÉNYI – PÁLFFY – RÁCZ – SZIJÁRTÓ 2013. 104.

⁶¹⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2584.

⁶¹⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2621.

⁶¹⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2621.

Az országgyűlés követeinek összetett feladatait nehezítette, hogy a város egy része ferde szemmel nézett rájuk, s bennük ingyenélőket, a város pénzének felélőit látták: *„nem hogy az én házamnak és dolgomnak gondját viselnék, mint az több városok cselekednek, azokat kik az város dolgaiért valahová bocsátanak, de inkább megrágalmaznak ... bezzeg bőven az város pénzén ingyen laknak Pozsonyban.”*⁶¹⁹ A követek gondjait tovább szaporította, hogy a június-júliusban tartott országgyűlés a nyári munkák elvégzésének idejével esett egybe. A Pozsonyban még júliusban is ott tartózkodó követek egyre gyakrabban sürgették, hogy váltsák le őket, mert *„ki most nem gyűjt, télbe koplal”*.⁶²⁰ Az országgyűlés utolsó heteiben már csak a deákok maradtak Pozsonyban, nekik általában nem állt módjukban, hogy mással végeztessék el a földdel kapcsolatos munkát, személyesen kellett intézniük a betakarítást, így egyre türelmetlenebbül sürgették hazatérésüket: *„kérem kegyelmeteket mint uraimat, küldjön mást kegyelmetek én helyembe, látja kegyelmetek az aratás rajtam, sem pénzem, sem szalonnám az aratáshoz, sem lovam, hadd viselnék gondot reá”*⁶²¹ Másik helyen: *„Immár egy hónapja, hogy itt vagyok ...énnekem is ideje házamnál dolgaimhoz látnom”*⁶²² Noha az 1498. évi 1. törvénycikk előírta, hogy az országgyűlést tizenöt nap alatt be kell fejezni, az 1492. évi 108. törvénycikk pedig azt, hogy a király hirdette országgyűlésre négy napon túl senkire sem kell várakozni, a gyakorlat azt mutatta, hogy az országgyűléseken a tárgyalások megkezdése gyakran hetekig késett, maga az uralkodó sem ért oda a meghirdetést követő négy napon belül, a diéták pedig több hónapig tartottak, jelentősen igénybe véve a követek anyagi lehetőségeit. Az időhúzás, a résztvevők idejének és lehetőségeinek végsőkéig való kihasználása az uralkodó felterjesztéseinek elfogadását segítette.

Minden felsorolt nehézség ellenére a misszilisek tanúsága szerint az 1567-es pozsonyi országgyűlés jó hangulatban telt. Június végén Nagy Márton deák az uralkodó és az országgyűlés résztvevőinek aktív együttműködéséről számolt be: *„mi mind éjjel-nappal azon igyekezünk, hogy miben szolgálhatunk az szegény városnak és hazánknak, az mint őfelsége, az mi kegyelmes urunk mint édesatyá, úgy cselekszik velünk ... az mi mi rajtunk áll, abban örömet munkálkodunk”*⁶²³

⁶¹⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2611.

⁶²⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2629.

⁶²¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2610.

⁶²² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2611.

⁶²³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2610.

4.4.8.5. Az országgyűlésen elért eredmények

Az 1567-es pozsonyi országgyűlésen Nagyszombat város követeinek eredményeiről szólva szét kell választanunk azokat az eredményeket, amelyek a meghozott törvényekben fejeződtek ki azoktól, amelyeket Nagyszombat város követei értek el. Összesen negyvenhat törvénycikk született, köztük azokkal, amelyekkel az uralkodó elérte legfőbb céljait: a minden egész jobbágytelek után befizetendő két forintos adó megszavazását és a véghelyek megerősítésére kirendelt jobbágyok ingyen munkájának hat napról tizenkét napra történő felemelését.⁶²⁴ Nagyszombat város képviselőinek leveleiben egyedül a 1567. évi 3. törvénycikk nyert említést, Jagunic Márton deák jegyezte meg, hogy: „*az kik elégtének azoknak négy esztendeig megengedtetik az adó*”⁶²⁵ Miksa céljainak elérésében bizonyára nagy szerepet játszott az időhúzáson túl az országgyűlésen való személyes megjelenése, valamint az is, hogy az egybegyűlt rendek nem tudták érdekeiket összehangolni és egységesen képviselni.

Nagyszombat város követeinek sokféle, folyamatban lévő és egyszeri ügyekben is intézkedniük kellett. A töredékes információk alapján nehéz a folyamatban lévő eseteket pontosan rekonstruálni, de még az egyes részletek felvillantásával is sok értékes adathoz juthatunk. Az első befejezett és sikeresen lezárt egyszeri ügy a város számára szükséges sómennyiség megszerzése volt. A vásárlás szokásos folyamatáról Nagy Márton leveléből értesülünk.⁶²⁶ Ezek szerint a sóért a város szekereket küldött az adóslevéllel, valamint az előző szállítmány só árával együtt, tehát az aktuális szállítmányt hitelbe kapták. Mivel az 1567-es évben váltás történt a sóért felelős tisztviselők között, kérdéses volt, hogy az érintettek megkapják-e hitelbe a szükséges mennyiséget; végül azonban a személyi változás nem jelentett problémát. Egy évvel később, 1568-ban már Nagyszombatban is működött osztrák sótisztviselő, a *Salzversilberer*, aki embereivel az osztrák főtt só árultatta a magyar kősó helyett.⁶²⁷

A pozsonyi tartózkodás lehetőséget biztosított arra, hogy a követek a város dolgai mellett saját, személyes ügyeiket és beszerzéseiket is elintézzék. Ezek a mozzanatok nyilván

⁶²⁴ CJH II. 1900. 555–585.

⁶²⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2629.

⁶²⁶ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2588.

⁶²⁷ Bajorországban, illetve a mai Ausztria területén a só agyaggal és más anyagokkal elegyesen fordult elő, ezért vízben kellett feloldani, majd az elegyet lepárolni. DRASKÓCZY István: *Só a középkori Magyarországon*. In: KUBINYI – LASZLOVSZKY – SZABÓ 2008. 147. A magyar kősónak az ország keleti felében, Erdélyben és a török birodalomban volt piaca. TAKÁTS Sándor: *Régi sóvágóinkról*. In: Uő.: *Emlékezzünk eleinkről*. Budapest: Genius, 1929. 75.

nem jelentek meg a város vezetőinek küldött leveleikben, az viszont igen, amikor Nagyszombat város bírójának személyes szükségleteire megvásárolt bor ügyében intézkedett Nagy Márton: „*Kis Pétertől vettünk jó bort kegyelmeteknek*” – írta.⁶²⁸ Annak ellenére, hogy a követek több levelükben is lekicsinylően szóltak a Pozsonyban kapható borról, mégis sikerült megfelelő minőségű nedűt találniuk bírójuk számára a híres szőlőtermő vidéken. Igaz, valószínűleg nem szükös napidíjuktól kellett fedezniük azt. A beszerzéseket Pozsonyban a jó helyismerettel és kapcsolatokkal rendelkező Kis Péter nagyszombati harmincados, valamint Nagy Márton a város pozsonyi megbízottja segítette.

A néhány elintézett vásárlás mellett számos folyamatban lévő ügyről számolnak be a misszilisek. Ezek közül a legtöbbet említett a „fukarok dolga”⁶²⁹, amit a testi sértésről szóló fejezetben már említettünk. A Nagyszombat közelében fekvő Vöröskő és Detrekő várának urai ebben az időben a Fuggerek, Fugger Antal és Jakab voltak. A dúsgazdag augsburgi kereskedők vagyonukat azzal is gyarapították, hogy részt vettek a kor legnagyobb profitját termelő kereskedelmi ágazatában, a marhakereskedelemben. A szarvasmarhák hajtása után fizetendő vámot azonban éveken keresztül elkerülték. Ez még nem volt elegendő ok a botrány kirobbanásához, ám amikor 1558-ban megverették a nagyszombati harmincadosokat, egyikük, Bácsy Benedek ezt nem hagyta szó nélkül, és feljelentette őket és tisztjeiket a királynál. Az idézésre azonban a fivérek nem jelentek meg, és ezzel hosszú per vette kezdetét.⁶³⁰ Ennek az esetnek a kivizsgálása folyhatott még majdnem tíz évvel később is. A misszilisek írói többször kérték, hogy Kalmár Imre, aki a tett elkövetésekor, 1558-ban Nagyszombat város bírói tisztségét viselte, jelenjen meg Pozsonyban,⁶³¹ ő azonban a kérésnek nem tett eleget. A követek viszont nem voltak illetékesek az ügyintézésben, így jobbára beadványokat írtak a Fuggerek ügyében, felterjesztéseikre azonban az országgyűlés végéig nem érkezett válasz.⁶³² Nem utazott az országgyűlés helyszínére a város akkori bírójája, Szomer János sem, pedig neki kellett volna jelentést tennie a királynak az ügy állásáról. A levelekből megtudjuk, hogy Oláh Miklós esztergomi érsek is részt vett az eset kivizsgálásában, tényleges előrelépés azonban valószínűleg nem történt.

⁶²⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2589.

⁶²⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2587, 2588, 2589, 2621. Érdekes nyelvtörténeti adalék, hogy a Fugger család nevéből képzett „fukar” szavunk már a 16. század közepén köznévvé vált.

⁶³⁰ TAKÁTS Sándor: *A szöktetés*. In: Uő.: Buda két árulója. Budapest: Athenaeum Nyomda, 1979. 278.

⁶³¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2599, 2621, 2622.

⁶³² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2629.

A továbbiakban az adatok mozaikszerűségéből következően felsorolást közlünk az országgyűlés ideje alatt érintett ügyekről, illetve azokról a befolyásos személyekről, akikkel Nagyszombat város követeinek sikerült kapcsolatba lépniük. Elsőként az ispotállal kapcsolatos lépéseket említhetjük; a küldöttek kérték, hogy az egyik ispotálymester utazzon Pozsonyba érdekeiket képviselni, hogy megtette-e, nem tudjuk.⁶³³ Többször említettek a város közelében fekvő szőlőket, amelyek tulajdonjogát kellett valószínűleg tisztázni.⁶³⁴ Polgári peres ügyek egész sora kerül a szemünk elé a levelek által. Söveggyártó Lukács, Zavari/Saor Kristóf és Szabó Dénes neve szerepel a leggyakrabban a misszilisekben, valamint a vörösköviek és a bresztoványiak ügye. Egy fogva tartott ember is említésre került.⁶³⁵

Ezen ügyek megoldását a tárnokszéktől, mint fellebbviteli fórumtól várták a nagyszombatiak, mivel Pozsony periférikus helyzetéből fakadó jelentős távolságok miatt az országos bíróságok, valamint a tárnoki és személynöki szék gyakran az itteni országgyűlések alatt tartották üléseiket.⁶³⁶ 1567 nyarán például a tárnokszéket még az uralkodó megérkezése előtt megtartották, június 10-én Nagy Márton már arról számolt be, hogy: „*az tárnok mester széki elhaladott*”.⁶³⁷ Az ügyeikhez való pozitív tárnokmesteri hozzáállást Nagyszombat város követei nem bízták a véletlenre, egy kupát ajándékoztak Zrínyi Györgynek.⁶³⁸ A szigetvári hős fia apja halála után éppen ezen az országgyűlésen nyerte el a méltóságot, és 1603-ban bekövetkezett haláláig viselte azt. Szintén ezen az országgyűlésen nevezték ki országbírónak Guthi Országkristótot, aki viszont mindössze két hónapig maradhatott hivatalában, mert 1567. október 19-én elhunyt. A nagyszombatiak sokszor említették a vele való találkozás szándékát, valószínűleg azonban nem sikerült kapcsolatba lépniük vele. Az ország főméltóságai közül még Mérei Mihály nádori helytartóval és Julius Graf zu Salm und Neuburg birodalmi tanácsossal sikerült beszélni.⁶³⁹

Nagyszombat város követei I. Miksa királytól személyes meghallgatást (privát audienciát) kértek, június 17-én 11 órára időpontot is kaptak, a fejleményekről azonban nincs tudomásunk.⁶⁴⁰ Oláh Miklós esztergomi érsekkel nem találkoztak személyesen,⁶⁴¹ Hosszútóti

⁶³³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2584, 2588.

⁶³⁴ A már fentebb említett német fordítás ezen szőlők nevére vonatkozott. ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2596, 2604, 2621.

⁶³⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2596, 2599, 2621.

⁶³⁶ PÁLFFY 2013/a 24.

⁶³⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2589.

⁶³⁸ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2587.

⁶³⁹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2621, 2635.

⁶⁴⁰ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2596.

⁶⁴¹ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2629.

Györggyel, az érsek udvarmesterével azonban szeptember elején sikerült beszélniük, és Hosszútóti biztosította őket jóindulatáról.⁶⁴² Ezek az információk azt sejtetik, hogy Nagyszombat város követei nagy szorgalommal intézték ügyeiket a pozsonyi országgyűlésen. Saját szavaik azonban azt sugallják, hogy nem voltak megelégedve elért teljesítményükkel.

Mint láthattuk, az 1567-es pozsonyi országgyűlésről Nagyszombat város követei által írt misszilisek a diéta mindennapjainak apró részleteire világítanak rá. A magyar nyelvű levelezés általánossá válásának kezdetéről származó levelek elsősorban nem az országos jelentőségű ügyekről tudósítanak, hanem a küldöttek szállásával, megélhetésével és a hosszúra nyúlt tárgyalásokkal kapcsolatos gondjait, azok okait, és a problémák megoldását ismerhetjük meg belőlük. Értesülünk a város számára intézett beszerzésekről (só, bor) és ezek menetéről. Nagyszombat követeinek személyéről, rátermettségéről és ügyintéző képességéről is képet alkothatunk, amint folyamatban lévő peres ügyeiket a Fuggerekkel, a Nagyszombat közeli településekkel és a szőlőkkel kapcsolatban tovább intézték. A misszilisek adatot szolgáltatnak az eddig hiányzó láncszemként szereplő országgyűlés alsótáblájának tárgyalási helyszíneiről. A levelek tanúsága szerint a diéta jó hangulatban, országos szinten hozott jelentős döntések meghozatalával, Nagyszombat város követei szempontjából pedig részsikerekkel zárult.

4.4.9. Török jelenlét

A 16. század folyamán egyre gyarapodó hódoltság területe soha nem terjedt ki Nagyszombat városára, a törökök által való fenyegetettség érzése azonban az itt élők mindennapjaira is rányomta a bélyegét. A hadmozdulatok – noha a várost közvetlenül nem érintették – hatással voltak Nagyszombat gazdaságára és társadalmára egyaránt; akadályozták a szabad kereskedelmet, és a meghódított területekről a városba költözésre indítottak sokakat. A missziliseket átszövik a törökökkel kapcsolatos megjegyzések, akár csak megemlítve azt, vagy az egész levelet kitöltve. Gyakran csak mellékes utalásokat olvashatunk: „*vagy török miatt, hogy házamnál nem lehetek*”,⁶⁴³ máskor a levélírók oszmán csapatmozgásokat emlegetnek: „*Ez elmúlt napokban ... (Hont)Marót felé rabolának az törökök...*”,⁶⁴⁴ vagy egyszerűen arról számolnak be néhány sorban, hogy török árut (gránátalmát, tafotát) vettek

⁶⁴² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2653. fol. 147. 1567. szeptember 7., Pozsony Slegel György és Nagy Márton deák – Nagyszombat város tanácsának.

⁶⁴³ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1981.

⁶⁴⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2176.

vagy küldenek valakinek, egy alkalommal pedig a pesti török pasa gyógykezeléséről értesítették Nagyszombat város bíróját.⁶⁴⁵ A török jelenléttel kapcsolatos misszilis információkat szolgáltatnak az ellenséges csapatok elhelyezkedéséről és azok állapotáról,⁶⁴⁶ vagy egy sokáig török rabságban lévő, majd nagyszombatiak által ismét elfogott szolgáló kiszabadításáról.⁶⁴⁷

A törökkel kapcsolatos legkorábbi levelek szlovák/cseh nyelvűek, mivel a szlovák/cseh nyelv a magyarnál korábban jelentkezett a levelezésben. Az iratok keltezési helye térben kiterjedt kapcsolati és információs hálót sejtet. A legkorábbi misszilis a mai Ausztria területén fekvő Kronbergben íródott, és benne Martin Holy, I. Ferdinánd kapitánya számolt be Nagyszombat város tanácsának a Bécset ostromló törökökről 1529. október 12-én.⁶⁴⁸ A majdnem egy évtizeddel később keletkezett következő misszilisben Klement Hrnček nagyszombati háztulajdonos Brüsszelből értesítette Nagyszombat város tanácsát, hogy a császár kétszázharminckét hajót küldött a török elleni védekezéshez.⁶⁴⁹ A Buda 1541-es ostromát megelőző csapatösszevonásokról pedig Leonard von Fels hadvezér értesítette Nagyszombat városát német nyelvű levelében,⁶⁵⁰ míg az ostromló táborból a város katonái, Ondrej Kolár és Martin Fraštacký küldött jelentéseket maguk és lovaik állapotáról, a török csapatok mozgásáról, és arról, hogy bekerítették táborukat.⁶⁵¹

Az első, a témához kapcsolódó magyar nyelvű levél 1543. május 24-én kelt. Benne a már említett Kovács Lőrinc naszádos vajda Esztergomból, a város eleste előtt három hónappal buzdította Nagyszombat város bíróját arra, hogy erősítsék meg a települést, mert erőteljes török csapatösszevonásokat tapasztalt.⁶⁵² Esztergom elestével egy időben Nagyszombat város nagykereskedője, Baráti Fábián szlovák nyelvű misszilisében kért jelentést Pusztapécscről (Auspitz) a marhahajtás egyik fő állomásáról arról, hogy Nagyszombatban van-e török

⁶⁴⁵ 1552. szeptember 29., Pozsony. Magister Urbanus Regius – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának. DH. 2008. B/T 257.

⁶⁴⁶ Például ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 3303. 1575. július 20., Nyitra. Gimesi Forgách Simon – Nagyszombat város tanácsának, Nr. 3307. 1575. augusztus 2. Nyitra. Mossóczi Zakariás – Nagyszombat város tanácsának.

⁶⁴⁷ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 2088.

⁶⁴⁸ VARSIK 1956. Nr. 46. 139.

⁶⁴⁹ VARSIK 1956. Nr. 103. 204–205.

⁶⁵⁰ 1541., Pozsony. Leonard Vells – Nagyszombat város tanácsának. DH. 2008. B/T 131.

⁶⁵¹ 1541. július 3., Buda. Ondrej Kolár és Martin Frastacký – Nagyszombat város tanácsának. VARSIK 1956. Nr. 125., 1541. július 17., Buda. Ondrej Kolár és Martin Frastacký – Nagyszombat város tanácsának. VARSIK 1956. Nr. 126., 1541. július 19., Buda. Martin Frastacký – Nagyszombat város tanácsának. VARSIK 1956. Nr. 127.

⁶⁵² ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 761.

veszély, hiszen az ellenség jelenléte a kereskedelmet alapjaiban befolyásolta.⁶⁵³ Kovács Lőrinc, mint azt már Nagyszombat információs hálózatáról szóló fejezetben is említettük, rendszeresen tájékoztathatta Nagyszombat város bíróját a komáromi eseményekről, 1545 júniusában például a magyar király követeinek a török szultánnál tett látogatását jelentette.⁶⁵⁴

A törökök ellen sikeres küzdelmet folytató hadsereg kiállításához elsősorban pénzre volt szükség. A nagy számban megírt segélykérő levelek egyik jellemző példája Lovasberényi Bársony Balázs 1552. december 12-én Holicsban kelt levele,⁶⁵⁵ amelyben pénzt, gyalogost és lovas katonát kért Nagyszombat tehetős polgáraitól (név szerint: Linder Sebestyéntől, Nagyszombat város bírójától, Zsámboky Szabó Pétertől, a város korábbi bírójától, Pajzsgyártó Mátyás tanácstagtól, Baráti Fábián nagykereskedőtől) a török elleni védekezéshez. *„Ha ezek itt megtelepesznek – írja – kegyelmeteknek és az egész földnek romlására lesznek, mert ... oly népet hoznak az földre, ki szemünk láttára feleségünkkel hál, és leányainkat köpönyeg alatt hordozza, és az(t), ki nem enged neki, rabbá teszi.”* Kérésének az ellenség által alkalmazott kínzások leírásával és hangsúlyozásával adott nyomatékot. A nőkkel való kíméletlen bánásmódon túl, a leírás szerint a törökök az elfogottak szájába gyertyát csepegtettek, nadrágjukba szemet töltöttek, ágyúval és puskával lövöldöztek hozzá. A levélíró az ellenség mellé állók szigorú megbüntetését kéri a városi tanácstól. Kérésének teljesítéséhez az elrettentés eszközén túl a keresztény kötelességnek való megfelelést hangsúlyozta: *„Istenért ne hagyjon kegyelmetek, ha igaz keresztények vagytok”* – írta.

Hasonló beszámolót olvashatunk Sopron város tanácsa 1545-ös német nyelvű levelében is.⁶⁵⁶ A törökök kegyetlen mészárlásairól szóló beszámolók az emberek félelemérzetére hatva, az elrettentés erejével igyekeztek a védekezés megszervezéséhez muníciót szerezni.

A királyi parancsok nem törődtek az érzelmek megnyerésével, egyszerűen elrendelték a török elleni védekezéshez szükséges haderő kiállítását. Nagyszombat város tanácsának 1575

⁶⁵³ 1543. augusztus 25., Pusztapécs. Baráti Fábián – Nagyszombat város tanácsának. VARSIK 1956. Nr. 162.

⁶⁵⁴ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1058.

⁶⁵⁵ ŠAB PTr MMTr *Missiles* Nr. 1850.

⁶⁵⁶ 1545. november 20., Sopron. Sopron város tanácsa – Nagyszombat város tanácsának, DH. 2008. B/T 163.

nyarán például két hét különbséggel Gimesi Forgách Simon dunántúli főkapitány⁶⁵⁷ és Mossóczy Zakariás királyi tanácsos, nyitrai püspök⁶⁵⁸ is írt ebben az ügyben.

A török jelenlét vagy annak lehetősége – mint láthattuk – a 16. századi nagyszombati mindennapok szerves részét alkotta. Az e témakörben született levelekkel kapcsolatban is megállapíthatjuk, hogy az egész ország sorsát meghatározó politikai események mellett a nagyszombati misszilisek a mindennapi élet olyan apró részleteiről számolnak be, amelyekre más forrásokban nem lelhetünk.

V. Összegzés

A középkori magyar állam megszűnését jelentő mohácsi csatavesztés erőteljes hatást gyakorolt a Magyar Királyság egészére, azon belül természetesen a magyarországi városok, így Nagyszombat életére is. Dolgozatunkban azt a folyamatot vizsgáltuk, ahogy a gyorsan végbemenő politikai és hadtörténeti fordulatok magukkal hozták a gazdasági élet megváltozását, és Nagyszombat lehetőségei szerint alakítva az eseményeket egyben alkalmazkodva is hozzájuk, a folyamat nyertese lett. Azt találtuk, hogy ezt kedvező földrajzi fekvésén, stabil jogi és gazdasági helyzetén túl polgárai a realitásokkal számoló, fordulatokhoz alkalmazkodni képes politizálásának is köszönhette. A török hódoltság alá eső területeken fekvő központok kiesésével a város gazdasági jelentősége és az ország kereskedelmében elfoglalt helye lényegesen felértékelődött. Míg a középkori Magyar Királyság székvárosának, Budának politikai és közigazgatási szerepét Pozsony vette át, addig Esztergom elestével az érseki székhellyel együtt a katolikus egyház központja fokozatosan Nagyszombatba helyeződött át. A folyamat hosszú ideig tartott, és a következő században, Pázmány Péter működése alatt teljesedett ki.

A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában őrzött közel ötezer darab – köztük másfél ezer magyar nyelvű – 16. századi misszilisből nyert adatok alapján dolgozatunk első nagyobb szerkezeti egységében a magyar nyelvű hivatali írásbeliség korai szakaszát vizsgáltuk, s kimutattuk, hogy a nagyszombati bírákhoz vagy tanácshoz intézett

⁶⁵⁷ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 3303. 1575. július 20., Nyitra. Gimesi Forgách Simon – Nagyszombat város tanácsának.

⁶⁵⁸ ŠAB PTr MMTTr *Missiles* Nr. 3307. 1575. augusztus 2., Nyitra. Mossóczy Zakariás – Nagyszombat város tanácsának.

levelekben a nemzeti nyelv a magántermészetű ügyekben jelent meg először. Néhány forint összegű adósság, kezességvállalás, fogva tartással való fenyegetés, kisebb értékű, vagy rövid ideig fennálló kölcsönök és szóváltások képezik leggyakrabban az iratok tárgyát. A magyar, a szlovák/cseh, valamint a német nyelvű dokumentumok tanulmányozása után megállapítható, hogy a nemzetiségi nyelvet minden esetben először a magánjellegű, a város egésze szempontjából kisebb jelentőségű ügyekben használták következetesen. A város egyéb irataiban a magyar nyelv a levelekhez képest több évtizedes késéssel jelentkezett, és használata csak a 16. század utolsó évtizedeiben vált általánossá.

A második nagyobb szerkezeti egységben Nagyszombat a magyar városhálózatban betöltött szerepét és helyzetének változásait vizsgáltuk a 16. század folyamán. Eredményeinket a városi elit életútjának és kapcsolatrendszerének feltérképezésére, a városban lezajlott országos jelentőségű események bemutatására, valamint a város információs hálózatának megvilágítására alapoztuk. Azt találtuk, hogy az oszmán terjeszkedés hatására a Nagyszombatba érkező nagy számú menekült, köztük a jelentős forgalmat lebonyolító nagykereskedőkkel, kapcsolati tőkéjüket kihasználva nagyban hozzájárultak a város gazdasági megerősödéséhez. Gazdasági szempontból a település – Pozsony után – a térség második legjelentősebb városává fejlődött a 16. század folyamán, ez adta az alapját a következő évszázadban, Pázmány Péter működése alatt bekövetkező kulturális és egyházi virágzásnak. Nagyszombat városfalainak és őrségének megerősítése, a tágabb védelméhez tartozó Érsekújvár kiépítése, valamint a polgárok a más etnikumú városlakókkal szemben tanúsított toleráns magatartása is a városba költözésre indított sokakat. Az esztergomi érsekség Nagyszombatba költözése tovább erősítette a település vezető pozícióját. Ehhez kapcsolódóan körüljártuk azt a folyamatot, amelynek eredményeképpen az esztergomi érsekek a század végére már valóban rezidenciájuknak tekintették Nagyszombatot és idejük jelentős részét ott töltötték.

A fennmaradt misszilisgyűjtemény elsősorban a mindennapi élet gazdag forrása. A különböző tematikai csoportokba sorolható levelek nagyrészt a városi közösség, illetve az egyes polgárok hétköznapi problémáira megoldást kereső misszilisek, mindemellett országos jelentőségű ügyeket tárgyaló szövegeket is találhatunk a forráscsoportban. Az adóssághoz köthető levelek – főként, ha az adósság nagyobb értékű, vagy a rendezése elhúzódott – az adósság létrejöttének körülményeit, a korra jellemző körbetartozások kusza szövevényét világítják meg, míg a kezességhez kapcsolódóak, akárcsak a végrendeletek, a kezes és az adós

kapcsolati hálójának egy részébe engednek betekintést. A fogva tartás témakörét vizsgálva körvonalazódott, hogy társadalmi rangra, gazdasági helyzetre vagy nemre való tekintet nélkül árestálhattak bárkit, akiről azt feltételezték, hogy valamely adóssággal kapcsolatos ügyben érintett volt, vagy akár csak az adóssal egy településen lakott. A foganatosított büntetések viszonylagos ritkasága és a fogva tartás módja, amely rendszerint csak elzárásnak vagy feltartóztatásnak minősült, azt sugallja, hogy az árestálás az esetek többségében fenyegetésnek számított.

A rágalmozással, becsületsértéssel és testi sértéssel kapcsolatos iratok az ügyintézés folyamatának akadályaira, pénzügyi rendezetlenségre, és az erőszakos cselekedetek jelenlétére világítanak rá. A rossz kedélyállapot kifejezésétől a harmincad fizetéssel kapcsolatos problémákig sokféle témához nyújtanak felhasználható adalékokat.

A női misszilisek a női írástudók alacsony száma miatt képviselnek különleges értéket a forráscsoportban. Ezekből a levelekből és a város egyéb irataiból világossá válik, hogy a „gyengébb nem” képviselői a 16. században nemcsak a háztartási munkában és a gyermeknevelésben jeleskedtek, hanem a gazdaságban, a termelőtevékenységben és a kereskedelemben is meghatározó szerepet játszottak. Szükség esetén helyettesítették férjüket a birtok igazgatásában, a céh működtetésében, az adminisztráció intézésében, ami alapján nagy a valószínűsége annak, hogy már korábban is szorosán együttműködtek házastársukkal. Mindemellett bírósági eljárásnál tanúként is rendszeresen szerepeltek és vallomásuk a férfiakkal egyenértékűnek számított.

Nagyszombat 16. századi regionális vezető szerepét nemcsak a városban megtartott országgyűlések (1535, 1545, 1547.) és zsinatok (1561-es tartományi zsinat, 1560, 1562, 1564, 1566-os egyházmegyei zsinat) bizonyítják, hanem az a tény is, hogy idegen személyek sűrűn kölcsönöztek a várostól különböző tárgyakat és bizonyos funkciót ellátó személyeket. Nem minden város engedhette meg magának, hogy saját hóhért, trombitást vagy akár tóásó embert alkalmazzon, Nagyszombatban azonban sokféle szakember tevékenykedett, aki szükség esetén és megfelelő bérezés ellenében a környező településeken is működött. A kölcsönök kapcsán rajzolódik ki előttünk Esterházy Ferenc Pozsony megyei alispán és Nagyszombat gyümölcsöző kapcsolata, amely két évtizedig állt fenn. Esterházy Ferenc előszeretettel vásárolt a városban, illetve kért kölcsön a magisztrátustól használati tárgyakat és szolgáltató embereket egyaránt. Cserébe különböző fórumokon képviselte a város érdekeit, és a legrövidebb időn belül továbbította a polgárságot érintő aktuális információt.

Nagyszombat gazdasági megerősödéséhez és a térségben betöltött vezető szerepének kialakulásához alapvetően hozzájárult a város jól működő és kiterjedt információs hálózata. Ez utóbbi súlypontjának természetesen Bécs és Pozsony számított, ám a rendszer kiterjedt olyan jelentéktelennek tűnő településekre is, mint Ürmény vagy Bény. A várost érintő kérdésekről – jellemzően az oszmánok hadmozdulatairól, a védelemhez szükséges haderő kiállításáról, az adó mértékéről – általában a sokat utazó kereskedők, prédikátorok és az országgyűlési követek jelentettek, de például 1541-ből fennmaradt a budai várvédő katonák beszámolója is.

A Pozsonyból küldött misszilisek legtöbbje országgyűlési követjelentés, az ott megtartott diétákra Nagyszombat a város legbefolyásosabb polgárait, illetve segítségükre deákokat küldött. Beszámolóikból többek közt az országgyűlés ideje alatt felmerülő problémákba, azok megoldásába és az elért eredményekbe tekinthettünk bele, valamint képet alkothattunk a követek személyes tulajdonságairól; érdekérvényesítő képességükről, nyelvtudásukról, a törvényekben, az ország és a város ügyeiben való jártasságukról. Az 1567-es diéta mindennapjait részletesebben is feltártuk, a sokrétű adatból pedig pótoltuk többek közt az alsóház eddig hiányzó üléselési helyszíneit.

Nagyszombat 16. századi történetének bemutatásakor arra törekedtünk, hogy a hangsúlyt a levelekből nyerhető új információkra helyezzük, ami gyakran a mindennapi élet apró mozzanatainak felvillantását eredményezte. Az okmánytárban a legkorábbi – 1550-ig nyelvemléknek számító – magyar nyelvű nagyszombati missziliseket gyűjtöttük össze és tettük közzé kritikai kiadásban. Csatoltuk továbbá azokat az iratokat is, amelyek ma már nem találhatóak meg a város levéltárában, de korábban átírásuk napvilágot látott. Az időközben nyomtatásban megjelent és ma is meglévő iratokat összevetettük egymással, a korábbi átírást szükség esetén módosítottuk – a változtatásokat lábjegyzetben jelöltük – és jegyzetapparátussal láttuk el. Reméljük, hogy munkánkat mind a történészek, mind a nyelvtörténészek haszonnal forgathatják.

VI. Okmánytár

6.1. Az okmánytár tárgya

Az okmánytár tárgya az 1527 és 1560 között keletkezett, Nagyszombat szabad királyi városnak címzett, eddig nagyrészt kiadatlan magyar nyelvű levelek közlése, bemutatása.

A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában fennmaradt levéltári anyagban önálló egységet alkot a misszilisek sorozata, amely az 1500 és 1850 között keletkezett, 121 doboznyi, nagyrészt a város bírójának vagy a magisztrátusnak címzett leveleket tartalmazza. A sorozat 16. századra vonatkozó része mintegy ötezer (4844 darab), latin, német, szlovák/cseh, illetve magyar nyelven (1463 darab) írt levél. A levelekhez 1500-tól 1619-ig Anna Dunajská és Roman Macura készített jól áttekinthető, két kötetes mutatót (*Inventár*), amely 2001-ben látott napvilágot. A segédanyag tartalmazza a misszilisek sorszámát, keletkezésük idejét, helyét, aláírójuk nevét és nemzetiségét. A kiadvány rendkívül nagy segítséget nyújt a kutatáshoz. Az általam vizsgált anyagban csupán néhány alkalommal találtam téves vagy hiányos adatot. A 16. század utolsó évtizedeiben és a 17. században keletkezett iratok feldolgozása azonban már kevésbé alapos.

A misszilisek nyelvi megoszlásáról általánosságban elmondható, hogy a 16. század első harmadában a latin nyelvűek vannak többségben, nagyjából az iratmennyiség kétharmadát adják, míg a fennmaradó egyharmadot körülbelül fele-fele arányban a német és szlovák/cseh nyelvűek teszik ki. Az első ma is fellelhető magyar nyelvű levél 1537-ből származik. A magyar misszilisek száma a század közepétől számottevően gyarapodik (lásd. 86. oldal). Ebben az időszakban a dokumentumok mintegy felét magyar nyelvű, negyedét latin nyelvű, másik negyedét pedig német és szlovák/cseh nyelvű iratok alkotják. A beérkezett misszilisekre adott válaszleveleknek töredéke – mindössze két doboznyi irat – maradt fenn, amely egészen az 1990-es évekig volt a levéltár birtokában. Ekkor azonban egy kölcsönadás folyamán elvesztek, és azóta sem kerültek vissza Nagyszombatba.

A viszonylag jó állapotban fennmaradt irategyüttes kiadását a szlovák történészek kezdték meg. A már említett Branislav Varsik 1956-ban a legkorábbi (1473?–1550) szlovák

nyelvű misszilisek regesztával, jegyzetekkel és mutatókkal ellátott kritikai kiadását jelentette meg.⁶⁵⁹ Varsik könyvében nem tett különbséget cseh és szlovák nyelvű misszilisek között, mindegyiket szlovák nyelvűnek tartotta. Ezzel szemben a 2001. évi Inventár következetesen megkülönbözteti a két nyelvet. A Varsik-kötet különlegessége, hogy az akkor még a levéltárban őrzött szlovák nyelvű válaszleveleket is tartalmazza. A kiadvány a jelen írás szempontjából is fontos forrás, mert egyrészt részletes és megbízható jegyzetapparátussal rendelkezik, másrészt előfordul az, hogy Nagyszombat tanácsa egy magyarul beérkezett levélre szlovák nyelven írt választ. A mű címében szerepel az ígéretes 1. kötet megjelölés, ám a megkezdett forráspublikálás – úgy tűnik – egyelőre abbamaradt.

A nagyszombati levéltár német nyelvű missziliseinek kiadása 2008-ban látott napvilágot regeszta formájában.⁶⁶⁰ A széles gyűjtőkörű, minden szlovák levéltárra kiterjedő munka magában foglalja az 1506–1555 között keletkezett német nyelvű nagyszombati levelek tartalmi kivonatát, nagyban megkönnyítve ezzel az egyes témák, nevek, dátumok szerinti keresést. A tartalmi összefoglalókban azonban keveredik a ma használt német nyelv a 16. századi dokumentumokból kiemelt szavakkal, szókapcsolatokkal és mondatrészekkel. Mindkét kiadvány igen hasznos a magyar nyelvű levelek tekintetében is, hiszen – mint már említettük – egy személytől több nyelven írt misszilis is fennmaradt, valamint az egyes ügyekkel kapcsolatos okmányok is gyakran több nyelven készültek.

6.2. A forrásközlés elvei

A forrásközlés a magyarországi kora újkori források megjelentetésével kapcsolatban az utóbbi években rendszeresen hivatkozott és alkalmazott forrásközlési elvek alapján készült. A misszilisek publikálásánál teljes szövegű, s amennyire ez technikailag lehetséges, betűhű átírásra törekedtünk. Fejérpataky László 1550-ben jelölte meg azt a korszakhatárt, ameddig *„...a magyar szövegre nézve tanácsos azt ... híven az eredeti ortographiája szerint visszaadni;*

⁶⁵⁹ VARSIK 1956.

⁶⁶⁰ DH 2008.

e mód által becses nyelvtörténeti adatokat őrizhetünk meg".⁶⁶¹ Ezt a kijelentést szem előtt tartva a korszakhatárt kitöltük egy évtizeddel.

Az okmánytárban az iratok kronologikus sorrendben, folyamatos sorszámozással követik egymást. Egy iratnyi egységet a következő részek alkotnak: a sorszám, a dátum, a kiadási hely, a dokumentum fizikai leírása, az irat jelzete, egy későbbi levéltárrendezés során a levélre vezetett adatok, a megpecsételés módja és az esetleges nyomtatott kiadás megjelölése. Ezt követi egy rövid magyar és angol nyelvű tartalmi összefoglaló. Az apparátus után olvasható a levél címzése és szövege. A filológiai és a tárgyi jegyzeteket tartalmazó kritikai apparátus a forrásszöveg után található. A jegyzetek minden irat után folyamatos sorszámozással követik egymást. A filológiai jegyzetek elírásra, a levél javítására, rongálódására vonatkoznak. A tárgyi jegyzetek többek közt egy-egy említett esemény történeti összefoglalását, a személyek és a helyek azonosítását, a szövegben csak tisztségükön nevezett személyek megnevezését és ritkább szavak jelentését tartalmazzák. A jegyzetek összeállításakor rendszerint kiadott vagy kiadatlan forrásokat, feldolgozásokat és levéltári anyagokat használtunk fel.

A misszilisek közlésének legfontosabb szempontja a hitelesség volt, következésképpen a betűhű átírást alkalmaztuk. A betűhűség azonban minden átírásban csak egy bizonyos fokig érvényesíthető. Anyagunkban számtalan kézírás található, amelyek helyesírásukban, írásképükben, cizelláltságukban és nyelvjárásukban is eltérnek egymástól, ezért az egyes levelekre jellemző paleográfiai sajátosságokat megtartottuk. A szavak egybe- és különírása az eredetit követi. Értelemzavaró esetben külön jegyzetben közöltük a szóalak helyes formáját. A különböző formájú kis- és nagybetűket mindig megkülönböztettük, akkor is, ha szó belsejében fordul elő nagybetű. Az azonos formájú, de különböző méretű betűk közül a nagyobbakat csak akkor írtuk át a megfelelő nagybetűvel, ha a méretbeli eltérés releváns.

A felső vonallal jelzett nazálisokat, és a latin szövegek rövidítéseit dőlttel szedve oldottuk fel, a magyar rövidítéseket viszont megtartottuk. Az „u” és „v”, valamint az „i” és „j” betűket mindenütt hangértékük szerint alkalmaztuk. A latinban az „i” használatát azonban egységesítettük, mivel a „j” betű nem tagja a latin ábécének. Az azonos hangértékben

⁶⁶¹ FEJÉRPATAKY 1885. 69.

használt, mellékjel nélküli betűvariánsokat egységesen a ma használt betűvel írtuk át. A betűk mellékjelét mindig megtartottuk úgy, ahogy az iraton szerepel, de az elcsúszott ékezeteket a megfelelő betű fölé helyeztük. Az ékezetek száma minden esetben egyezik az eredetiben lévővel.

A betűkapcsolatokat, ligatúrákat jelölés nélkül elemeikre bontottan szerepelnek, a kis- és nagybetűket következetesen megkülönböztettük. A számokat eredeti formában közöltük. A források központosítását megtartottuk, de a pontokat és vesszőket egységesen levittük a sor aljára. A szövegben található javításokat és betoldásokat a szöveghez tartozónak tekintjük, ezért azokat zárójel nélkül folyamatosan illesztettük be, sőt, szükség esetén jegyzetben kommentáltuk. A be- és kikezdéseket nem jelöltük, a sorokat folyamatosan írtuk. A sorvéget virgula, a lap végét kettős virgula jelöli. Az aláírást a bekezdés után helyeztük el; ha azt több sorba írták, akkor a sorokat a levél soraihoz hasonlóan jelöltük. Az egyéb átírási észrevételek a szövegekhez írt jegyzetekben szerepelnek.

A kiadásban az alábbi jeleket alkalmaztuk:

- | Az eredeti sor vége.
- || Az eredeti lap vége.
- [] Olvashatatlaná vált, de a szöveggörnyezet vagy más forrás alapján pótolta szöveg.
- [...] Olvashatatlaná vált, nem pótolta szöveg. A pontok száma állandó függetlenül a kimaradt textus hosszától.
- [!] A betűk sorrendjének tévesztése.
- [?] Lehetséges olvasat.
- () Szövegközben előforduló zárójel.

Amennyiben a szöveg nyomtatott kiadásban is rendelkezésünkre áll, akkor azt összevetettük az eredetivel, és egységesen, saját közlési elveink szerint írtuk át, magyarázó jegyzetben közölve az esetleges különbségeket vagy hiányokat. Néhány esetben csak az átírás maradt fenn, ekkor a nyomtatott kiadást vettük át betű szerint, és azt láttuk el jegyzetekkel. Az okmánytár elkészítésével igyekeztünk elérni azt, hogy nemcsak az eddigi kutatásokban alig használt értékes forrásanyag válik majd a további kutatások számára elérhetővé, hanem megvalósul az olykor rossz állapotú iratok közvetett védelme is.

A kötetben szereplő források felhasználásának megkönnyítésére, a kötet függelékébe került az 1527–1600 közötti nagyszombati bírák archontológiájának a jelenlegi forrásfeltárási szinten alapuló adattára. A kötetet személy- és helynévmutató zárja. A mutatók a forrásokat dolgozzák fel, amelyek a bevezetőre és az archontológiai adattárra természetesen nem utalnak. A dokumentumokban található településnevek a helynévmutatóban kerültek lokalizálásra. A misszilisek kelezési helyét és a különböző településekről küldött levelek gyakoriságát térkép szemlélteti.

6.3. Az okmánytár tartalomjegyzéke

- 1.** 1527. november 5., Zólyom. Korponai Szabó János – Nagyszombat város bírójának
- 2.** 1530 és 1539 között, Korpona. Krusics János királyi kapitány – Nagyszombat város bírójának
- 3.** 1537. augusztus 24., Jókő. Gáspár és Miklós Szentpéteri János szolgái – Nagyszombat város tanácsának
- 4.** 1540. május 7., Debrecen. Sánta Ambrus – A sági prépostnak
- 5.** 1542. június 26., Újvár. Cseri Mihály – Szőcs Máténak Nagyszombat város bírójának
- 6.** 1543. május 24., Esztergom. Kovács Lőrinc naszádos vajda – Boltmár Farkasnak/Wolfgang Maarnak Nagyszombat város bírójának
- 7.** 1543. május 25., Esztergom. Muthnoky Mihály Esztergom várának tisztartója – Boltmar Farkasnak Nagyszombat város bírójának
- 8.** 1545. január 12., Bolondos. Monostori Szalay Orsolya, Gellyénfalvi Kápolnay Ferenc özvegye – Nagyszombat város tanácsának
- 9.** 1545. június 6., Komárom. Kovács Lőrinc naszádos vajda – Boltmar Farkasnak/Wolfgang Maarnak Nagyszombat város bírójának
- 10.** 1546. január 27., Szécsény. Nagyváti Balázs surányi porkoláb – Nagyszombat város tanácsának
- 11.** 1546. május 21., Kosót. Nemes Tamás, Dobó István hadnagya – Nagyszombat város bírójának
- 12.** 1546. október 3., Jókő. Szentiványi Nagy László – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 13.** 1546. december 28., Szomolány. Pécsi Ferenc Szomolány várának prefektusa – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 14.** 1547. január 29., Pest. Kövi Péter – Nagy Márton deáknak
- 15.** 1547. március 15., Nyitra. Zoltai Bernát huszár hadnagya – Nagyszombat város tanácsának
- 16.** 1547. április 2., Szered. Szenci mészáros – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 17.** 1547. május 10., Csejte. Zsámbokréti Boldizsár Csejte várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának
- 18.** 1547. december 3., Detrekőszentmiklós. Czoborszentmihályi Czobor János – Bélaház község tanácsának

19. 1547. december 25., Pozsony. Nagy Márton – Nagyszombat város tanácsának
20. 1548. február 2., Miskolc. Gombos Pál Miskolc városának bírása – Nagyszombat város tanácsának
21. 1548. augusztus 1., Jókő. Szentiványi Nagy László Jókő várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának
22. 1548. november 25., Várad. Baráti Fábián – Wolfgang Maarnak/Boltmar Farkasnak Nagyszombat város bírójának
23. 1549. május 12., Vízkelet. Maróti Mihály Vízközben tiszttartó ispán – Nagyszombat város bírójának
24. 1549. szeptember 20., Csejte. Szentpéteri Márton deák – György deáknak
25. 1549. október 6., Sempte. Balog Ferenc Sempte várának tiszttartója – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
26. 1549. október 27., Vízkelet. Vízkeleti bírák és polgárok – Nagyszombat város tanácsának
27. 1549. november 2., Komárom. Pozsgai Zsigmond komáromi naszádos kapitány – Nagyszombat város tanácsának
28. 1549. november 6., Bucsány. Miklós deák – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
29. 1549. november 8., Bucsány. Miklós deák – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
30. 1549. november 10., Komját. Forgách László – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
31. 1550. január 1., Komját. Forgách Ferencné Gyarmati Balassa Magdolna, Horvát Bertalan, Komját város tanácsa – Nagyszombat város tanácsának
32. 1550. január 3., Bény. Bácsi András bényi tisztviselő – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
33. 1550. január 24., Bucsány. Nyáry Ferencné Bucsányi Korláthkövi Erzsébet – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
34. 1550. február 2., Pozsony. Sánta Ambrus – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
35. 1550. február 16., Pozsony. Pozsgai Zsigmond komáromi naszádos kapitány – Nagyszombat város tanácsának
36. 1550. február 28., Komját. Gyimesi Forgách Péter – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
37. 1550. május 4., Sellye. Sellye város tanácsa – Nagyszombat város tanácsának

- 38.** 1550. május 5., Vécse. Vécse község bírása – Nagyszombat város tanácsának
- 39.** 1550. május 30., Várpalota. Meznyánszky János Várpalota prefektusa – Nagyszombat város tanácsának
- 40.** 1550. június 3., Csábrág. Krusics János Csábrág vár kapitánya – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 41.** 1550. szeptember 24., Bakabánya. Bakai György kassai polgár – Nagyszombat város bírójának
- 42.** 1551. január 24., Komját. Somogy Györgyné Margit asszony – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 43.** 1551. február 17., Jókő. Szentiványi Nagy László Jókő várának tisztartója – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 44.** 1551. február 22., Cífer. Cíferi Miklós deák – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 45.** 1551. május 7., Ürmény. Ivánkafalvi Vitéz Miklós – Zsámboky Szabó Péternek Nagyszombat város bírójának
- 46.** 1551. május 23., Sempte. Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tisztartója – Zsámboky Szabó Péternek Nagyszombat város bírójának
- 47.** 1551., Dunaszerdahely. Szerdahely város bírása – Nagyszombat város bírójának
- 48.** 1552. január 19., s. l. Rétei Nagy Máté Pozsony vármegye szolgabírása – Zsámboky Szabó Péternek Nagyszombat város bírójának
- 49.** 1552. március 4., Újfalu. Vízkeleti Tamás – Nagyszombat város tanácsának
- 50.** 1552. március 9., Sempte. Bethlenfalvi Thurzó Anna – Nagyszombat város tanácsának
- 51.** 1552. április 26., Pozsony. Desewffy János kamarai tanácsos – Körmendi Gáspárnak a domonkos rend vikáriusának
- 52.** 1552. május 6., Léka. Chimeri Imre Léka várának prefektusa – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 53.** 1552. május 18., Pozsony. Gerzsei Pethew János király öfelsége pohárnoka és biztosa – Nagyszombat város tanácsának
- 54.** 1552. június 10., Sárosfalva. Kemendi Péter – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 55.** 1552. június 10., Nagyszombat. Baráti Fábián – Demeter deáknak Sempte vár tisztartójának

- 56.** 1552. június 19., Galánta. Kajali Borsi János – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 57.** 1552. július 13., Ispáca. Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 58.** 1552. augusztus 23., Léva. Ratthkay Pál Léva várának kapitánya – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 59.** 1552. november 24., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 60.** 1552. szeptember 19., Szokolca. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 61.** 1552. október 13., Felsődiós. Zichy Bernát – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 62.** 1552. október 28., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 63.** 1552. november 3., Szentgyörgy. Illésházy Tamás Pozsony vármegye alispánja – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 64.** 1552. november 20., Szomolány. Zichy Bernát – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 65.** 1552. november 24., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 66.** 1552. december 12., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek, Zsámboky Szabó Péternek, Pajzsgyártó Mátyásnak, Baráti Fábiánnak
- 67.** 1553. január 7., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 68.** 1553. január 11., Várad. Simai Péter – Nagyszombat város bírójának
- 69.** 1553. január 14., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 70.** 1553. január 23., Holics. Lovasberényi Bársony Balázs – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 71.** 1553. február 10., Korpona. Krusics János Csábrág várának kapitánya – Nagyszombat város tanácsának
- 72.** 1553. február 11., Komját. Forgách Zsigmondné Zólyomi Katalin – Nagyszombat város bírójának
- 73.** 1553. február 24., Sempte. Demeter deák Sempte várának tisztartója – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

- 74.** 1553. február 27., Kosót. Kosóti Hegyi Balázs – Nagyszombat város bírójának
- 75.** 1553. március 27., Komját. Nagyszombati Kalmár Bertalan – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 76.** 1553. május 8., Bori. Bori Török György – Horvát Iván Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 77.** 1553. július 1., Nagysarló. Endrédi Litassi István – Horvát/Iván Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 78.** 1553. november 5., Bécs. Török Imre és Török Farkas Nagyszombat város küldöttei – Horvát/Iván Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 79.** 1554. március 31., Zólyom. Szabó András – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 80.** 1554. április 10., Pozsony. Baráti Fábián és Gazdag Balázs Nagyszombat város követei – Nagyszombat város tanácsának
- 81.** 1554. június 25., Majtény. Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának
- 82.** 1554. július 12., Hangács. Réghy Kelemen Hangács várának birtokosa, egri püspöki tiszttartó – Nagyszombat város tanácsának
- 83.** 1554. szeptember 16., Kálna. Mathusnay Zsigmond – Nagyszombat város tanácsának
- 84.** 1554., Komárom. Sipos Ambrus, Tamás deák, Demese Péter, Sebestyén vajda – Nagyszombat város tanácsának
- 85.** 1555. január 21., Bucsány. Pap Kelemen Jókó várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának
- 86.** 1555. március 25., Sempte. Belavar György – Nagyszombat város tanácsának
- 87.** 1555. március 26., Sipkó. Nagyapponyi Apponyi István – Nagyszombat város tanácsának
- 88.** 1555. március, s. l. Sánta Ambrus – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 89.** 1555. április 17., Nagyszombat. Szabó Urbánné – fiának, Máté deáknak
- 90.** 1555. április 20., Nagyszombat. Nagy Márton és Kádas Fülöp, ügyirat
- 91.** 1555. május 3., Trencsény. Fekete Bátori Feber vagy Kis Péter Ország trencsényi harmincadosa – Nagyszombat város bírójához és tanács uraihoz
- 92.** 1555. május 8., Győr. Tót Bálint a királyi gyalogosok kapitánya – Nagyszombat város tanácsának
- 93.** 1555. május 13., Sasin. Lovasberényi Bársony Balázs – Tóth Tamásnak

- 94.** 1555. május 14., Szentgyörgy. Nyilas István és Sánta Pál – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 95.** 1555. június 8., Komárom. Csaby Fülöp naszádos kapitány – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 96.** 1555. június 26., Léva. Nagyszombati legények – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 97.** 1555. június 30., Pozsony. Gazdag Balázs és Nyilas István – Nagyszombat város bírójának
- 98.** 1555. július 2., Pozsony. Gazdag Balázs és Nyilas István – Nagyszombat város bírójának
- 99.** 1555. július 6., Pozsony. Gazdag Balázs és Nyilas István – Nagyszombat város bírójának
- 100.** 1555. július 10., Pozsony. Baráti Fábián – Nagyszombat város bírójának
- 101.** 1555. július 15., Komárom. Száraz Gergely – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 102.** 1555. augusztus 1., Szered. Ferenci Mátyás – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 103.** 1555. augusztus 6., Szered. Ferenci Mátyás – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 104.** 1555. augusztus 12., Érsekújvár. Körmendi Gáspár – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 105.** 1555. szeptember 4., Győr. Korlatüyth Jeromos – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 106.** 1555. szeptember 11., Örvistye. Szentpéteri Borbála, Zay Ferenc anyja – Nagyszombat város bírójának
- 107.** 1555. szeptember 13., Örvistye. Szentpéteri Borbála, Zay Ferenc anyja – Nagyszombat város bírójának
- 108.** 1555 szeptember 22., Sempte. Belamar György – Wolfgang Maarnak/Boltmár Farkasnak
- 109.** 1555. szeptember 22., Németsdiós. Szabó Simon Németsdiós város bírójának – Nagyszombat város bírójának
- 110.** 1555. október 13., Csejte. Guthi Ország Kristóf gömöri főispán, királyi főpohárnok – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 111.** 1555. november 8., Bécs. Nyilas István – Nagyszombat város tanácsának
- 112.** 1555. november 29., Sempte. Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának

- 113.** 1555. december 4., Galánta. Besenyei Tamás Pozsony vármegye szolgabírája – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 114.** 1555. december 4., Érsekújvár. Körmendi Gáspár – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 115.** 1555. december 12., Mocsonok. Szécsi Nagy Bálint – Nagyszombat város bírójának
- 116.** 1555. december 28., Pozsony. Boltos Margit – Nagyszombat város bírójának
- 117.** 1555., Felsődiós. Szentiványi Nagy László szomolányi tisztartó – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 118.** 1555., Felsődiós. Szentiványi Nagy László szomolányi tisztartó – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 119.** 1556. január 7., Pozsonyszil/Bresztovány. Süttöri Balázs Léva várának tisztartója – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 120.** 1556. február 24., Jókő. Pap Kelemen Jókő várának tisztartója – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 121.** 1556. március 3., Bécs. Ferenci Mátyás és Szabó Lőrinc – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 122.** 1556. március 20., Galánta. Besenyei Tamás galántai szolgabíró – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának
- 123.** 1556. március 22., Érsekújvár. Vitéz Ferenc és Nagy Bertalan érsekújvári porkolábok – Nagyszombat város bírójának
- 124.** 1557. június 4., Sempte. Demeter deák Sempte várának tisztartója – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 125.** 1557. június 11., Pozsony. Gazdag Balázs és Török Imre Nagyszombat város követei – Nagyszombat város tanácsának
- 126.** 1557. július 5., Pozsony. Török Imre Nagyszombat város követe – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 127.** 1557. július 11., Sempte. Gerechy Lukács Sempte várának tisztartója – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 128.** 1557. október 22., Pozsonyszil. Süttöri Balázs deák – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 129.** 1557. november 29., Debrecen. Debreceni Albert Mihály – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 130.** 1557. december 8., Érsekújvár. István deák az esztergomi érseki jövedelmek intézője – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

- 131.** 1557. december 10., Érsekújvár. Usaly Péter az esztergomi érseki jövedelmek intézője – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 132.** 1557. december 13., Berencs vára. Ószombati Nagy Pál – Papi Imrének Szomolány vár tiszttartójának
- 133.** 1557. december 13., Somorja. Vas István Pozsony vármegye alispánja – Récsei Máténak Pozsony vármegye szolgabírójának
- 134.** 1557., Léva vára. Fejérvári Csirke István – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 135.** 1558. február 23., Nyitra. Kákonyi Benedek – Nagyszombat város tanácsának
- 136.** 1558. február 26., Komárom. Nagy István komáromi naszádos kapitány – Nagyszombat város tanácsának
- 137.** 1558. március 1., Sempte. Possa Bertalan Sempte várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának
- 138.** 1558. április 7., Sempte. Possa Bertalan Sempte várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának
- 139.** 1558. április 26., Pozsonyszil. Szili Süttöri Balázs – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának
- 140.** 1558. május 22., Pozsonyszil. Szili Süttöri Balázs – Nagyszombat város tanácsának
- 141.** 1558. július 2., s. l. Gergely deák Nyitra vármegye szolgabírája – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának
- 142.** 1558. november 1., Komárom. Brekzói Benedek deák császári dézsmaszedő – Nagyszombat város tanácsának
- 143.** 1559. április 9., Pest. Bánffy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának
- 144.** 1559. május 1., Pozsony. Pellyo/Szűcs János, Török Imre Nagyszombat város küldöttei – Nagyszombat város tanácsának
- 145.** 1559. május 3., Jókő. Pap Kelemen Jókő várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának
- 146.** 1559. május 7., Bécs. Pellyo/Szűcs János, Török Imre Nagyszombat város küldöttei – Nagyszombat város tanácsának
- 147.** 1559. május 28., Bécs. Gosztonyi Boldizsár – Nagyszombat város tanácsának
- 148.** 1559. november 2., Bécs. Török Imre Nagyszombat város küldötte – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

149. 1559. november 15., Pozsony. Bazini János Nagyszombat város deákja – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

150. 1559. december 6., Pozsony. Bazini János Nagyszombat város deákja – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

151. 1559. január/február 25., Pozsony. Török Imre Nagyszombat város küldötte – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

152. 1560. március 27., Németdiós. Pruner Kristóf Németdiós község bírása – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

6.4. Szövegekészítés

1.

1527. november 5., Zólyom

Korponai Szabó János – Nagyszombat város bírójának

Tartalma: Korponai Szabó János Nagyszombat város bírójának tudomására adja, hogy amennyiben Fehérvári János nem fizeti meg a neki járó húsz forintot, nagyszombati embert tart fogva.

Regesta: János Korponai Szabó informs the judge of Trnava (Nagyszombat) that he is going to arrest a citizen from Trnava if János Fehérvári does not pay his twenty-forint debt back.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/20–21.

Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Címzés: Ez leuel aděk az Nagy Sombati bjronak ennekiem Ig bjzodalmas wřamk tulajdon kezjben.

A levél szövege: Solgalatomat ayanlom te keňek jo byro ez šo En kenek az Adom tutara hogi ennekiem az feyrwary Janos ados fL 20 es ~ 2 x kotote magat hog az Zo lomj sokadalomra¹ ennekiem meg kwldj az Hus foryntot ew az ew sawat meg nem telesztete es meg nem kwlte az en Pynzemet es ew kotote magat hogy ha az meg hagjot napon meg nem kwldj tahat ket anywal tartozjk² ennek Azerth en tekňk: adom tutara hođ ennekiem sem yrt sem yzent ezen adosagom felol, en keňek tutara adom hogj en walahol embert kapok en tartom azt kedmetek warasabol³ ez akarā keňk tutara adnj Isten tarza myg Datum Zolomjno nouembrj 5 1527 (?)

Sabo Janos korponay

Jegyzetek:

¹ A zólyomi évi vásárra.

² Werbőczy István Tripartituma harmadik részének 28. az addigi gyakorlattal szemben kimondja, hogy ha az adós határnapig nem fizet, az adósságot nem lehetett kétszeresére

emelni, mint addig szokásban volt.

³ Árestációval fenyeget.

2.

1530 és 1539 között, Korpona

Krusics János¹ királyi kapitány – Nagyszombat város bírójának

Tartalma: Krusics János kéri Nagyszombat város bíróját, hogy Ötvös Jakab késedelmes megérkezése miatt ne nehezteljen, mert az nem Ötvös Jakab hibájából történt.

Regesta: Royal captain János Krusics asks the judge of Trnava not to have a grudge against Jakab Ötvös for not being there on time, for it was not his fault.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/27.

Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Címzés: Prudeñ: et Circumspēt: Judici et Juratis C. in Tirnavia existeñdnis et Amicis honoran.

A levél szövege: Kezenethemeth es magam ajanlasath Irom kegielmeteknek, minth Jo Vramnak. thowab keoniergeth ennekem ez Eotwes Jakap, miel hogj ertette wona, hogy ty kegielmetek rea haragwth vona, merth hogy enne Ideig kiwewl Jarth wona, azérth az ew ith kessese semj egieb nem leon, hanem ez hogy valamy kopiath hozzoth vala Ide keozw̄kbe, es amit el athath benne es mindenik az Vraimnak mustra feiebe vette el, es ezt kelleth meg varnj, azerth kegielmetek az en Baratsagomerth miwellie ezt, hogy valamybe meg ne karosethivk, merth ith es eleg karth valloth, kith en tj kegielmetektwl Jo newen vezek isten tharthia meg. k. Jo egessegben ex corpora 17. marci 153... Joannes krusyth Capitaneus regius.

Jegyzetek:

¹ Lupoglavai Krusics János 1547-ben a schmalkaldeni háborúban zászlótartó, később korponai kapitány, 1562-ben török fogságba esett és Konstantinápolyban raboskodott 1565-ig. Felesége Pálffy Kata. 1570. január 8-án az ország bárói közé emelkedett vitézi érdemeiért,

melyeket Csábrágon, Korponán és a Bányavidéki Főkapitányságban bizonyított. (PÁLFFY 2009. 863.)

3.

1537. augusztus 24., Jókő

Gáspár és Miklós, Szentpéteri János szolgái – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 385. fol. 357.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1537, 24, augusti, Joani SzentPétery.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/ 30–32.

Tartalma: Gáspár és Miklós uruk, Szentpéteri János nevében jobbágycsoport között megesett fogva tartás, lólopás, testi sértés ügyében ígérik együttműködést Nagyszombat város tanácsának.

Regesta: Gáspár and Miklós, the servants of János Szentpéteri promise cooperation in the name of their lord with the town council of Trnava concerning arrest, theft and bodily assault.

Címzés: Egregys dominys Judici et Juratis | Civitatis tyrnawiensis etc *dominis nostris* |
honorandis

A levél szövege: Zolgalatwkath mynth nemes wrwkhnak,¹ az k. leweleth my | megh ertetwk, kyth ty k. az my wrunknak kwldeth wolph, de az | my wrwnk mosth hon nynchen, de azt hizwk hogy megh ma haza | Jw, azerth ha haza iw az k. leweleth megh latwan k. waloztys | wzen ollyath az mynenth kywan k., ahol k. azt iryah hogy az biro | hazara menth wolnya az wram ispanya,² es az fogloth ky wetek wolnya | az kalodabwl, bizon tugya k. azt hogy my azt nem ertetwk ennel | twbe, hogy az hazrya mentek wolnya, hanem hogy az foghol w | maga, ky zalyadoth wolnya, wgy menth wolnya haza, aztany | hogy megh ertenk, hogy az k. iobagy az my wrunk iobagyath | megh fogtyak wolnya bwntelen, azonal terwenth hatwnk wala | benne hogy megh latassek, ha meltan foktak megh, az wagy nem | merth az my wrunk sem hagra, az my kegelmes wrunk iobagyath | bwntelen senkynek nyomorgatny, azert *nem* kelleth wolnya az k. | iobagnak panazlany, merth ha ~~ny~~ az k. azt nem kiwantya wolnya | az torwenth, azerth az my ~~torwenth~~ wrwnk, torwenth teteteth wolnya benne, | merth nem akarya, hogy az my

kegelmes wrunk w jobagyays, karba | maryagyon, kegelmeteknekys nem akar wetny, sem az k. iobaginak | ha nem myndekor io zomzedsaghal, akar lakny k. ahol k. aztys | irya hogy lowokoth wetek wolnya el az k. iobagynak, bizon azt | nem twgwk, megh [...]ennel twbe sem halottwk, hanem az k. lewelybw[1] | de im meg twgwk hogy ha az my wrunk ispanya wote el, tahath megh | adatwkh torwen napyk, merth ez minaponys az domboyak³ az | k. iobagy, wrammak egy iobagyath wgy wertek, hogy megh mostis | fekzik, talam megh meghis hal bele, egyebethys zokath myweltek | az k. iobagy az wram iobagin, kinek *nem* kelleth wolnya lenny, | azerth bizon az my wrwnkhe wolnya az panaz k. *nem* az k. iobagya | ha kedyk az wram iobagya lezen bwnes [...] hyzwk hogy az | my wrunk megh bwntety, ha az my wrunk haza jw, ty k. ennelys | iob walaztoth ir wzenys, hogy kyn ty k. megh eleghethetyk, im my az | lowon megh twdakozwnk, hogy ha az wrwnk ispanya wete el, tahath | ezenel megh adatwkh, isten tarcha megh k. mynth nemes wraykoth | ez lewel kolth iokwben⁴ zenth bertalan boytyn 1537

gaspar et nicolaus serwitores *dominy* | Johanis zentpetery

Jegyzetek:

¹ Wrayknak-ról javítva.

² Pozsony vármegye főispánja, Felsőkereschényi Szalai János. (FALLENBÜCHL 1994. 92.)

³ Dombó.

⁴ Jókó.

4.

1540. május 7., Debrecen

Sánta Ambrus¹ – A sági prépostnak

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 520. fol. 506.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1540., Ambrosius Santha.

Papírfelzetes gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Sánta Ambrus nagyszombati nagykereskedő vámmentességet kér marháira a sági prépost közbenjárásával a sági és az egegi vámon.

Regesta: Ambrus Sánta, a wholesale merchant from Trnava asks for customs-free allowance on his cattle at the customs of Ság and Egeg with the intercession of the provost of Ság.

Címzés: Ez lewel adassek az sagy praepost | vramnak en nekem vramnak

A levél szövege: Zolgalatomat irom Mint vramnak towaba | kegelmedet mint vramat kerem
hog en | mostany az en zolgamat kwldettem fel | Walamy kewes baromal, Azertt kerem |
kegelmedet mint vramot, hog ha mj | gonoz hirt hallaz Az en zolgalatomer[t] | aad hirie az en
zolgának, hog en | kar vallott jambor Töbh kartth | ne vallanek, Annak vtanna kerem kegel,
| medet mint vramat hog' az saghj vamon³ | es az egegj vamoto⁴ kegelmed botchiatta | ssa el az
en barmomrol, es revid | napon en kegelemedhoz zerevel zörinth | Menwen mindonról meg
fizetek, isten | tartshia meg' kegelmedet ez | lewel adatot debrechenben | zent philep zent
jacab nap | vtan vala pentekön *anno domini* 1540

Ambrosius santha | tirneviensis

Egykorú más kéztől: 7. die mensis july servitor ambrosy santha duxit boves centum et X de
quibus levetur in thelonio saagh et egegh fl y d 20⁵

Jegyzetek:

¹ Sánta Ambrus nagyszombati nagykereskedő, 1549 és 1552 között mintegy 5000 arany harmincadot fizetett ki. (NÉMETH 1995. 12.) A város vezetésében nem vállalt kiemelkedő szerepet.

² Ság = Ipolyság.

³ A sági prépost bérelte a vámot. (BOROVSKY 2004.)

⁴ Egeg vámhely, 1465-ben Mátyás vásárszabadalmat adott Egegen a sági prépostnak. (BOROVSKY 2004.)

⁵ Sánta Ambrus kéri, hogy marhái után ne kellejen vámot fizetnie a sági és az egegi vámon.

5.

1542. június 26., Újvár

Cseri Mihály – Szócs Máténak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 693. fol. 612.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1542. 21. Juny Michaely Chery.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Cseri Mihály kéri Szócs Mátét Nagyszombat város bíróját, hogy adja át Borégető Mihály udvardi lakosnak Nagyszombatban elhunyt nénye ingóságait.

Regesta: Mihály Cseri asks Máté Szócs, the judge of Trnava to hand the belongings of Mihály Borégető's sister over to him.

Címzés: Prudenti ac Circumspecto viro domino Matheo Zeoch. | Judici supprimo Civitatis Thyrnaviensis etc: | domino et amico obseruanthissimo:

A levél szövege: Zolgalatomath ajánlom the kegelmednek Mynth Býzoth wramnak baratomnak | Istentevl kýwanok minden ýo zerenchýeth es Egessegeth kegelmednek, | Ez eo feolseghe jobbagýanak Bor Egeteo Mihalnak wdwardon | lakozonak, holt meg egy nenýe ott az kegelmed: warasaban, | kýnek Mýnden marhaia erre nezendeo wolth, mýwel | hogý immar kegelmetek elottis forgott erette ez ember, | es Elegendendokeppen megh Bizonýeýtotta kýwansaga | zerenth kegelmetek eleoth, wę szerent walo attiafianak | Lenný az megh halt assonýallathnak, kegelmedet: kerem | hogý az mý partekaýa penze es ezwst marhaczkaia | az assonnak kegelmetek kezeben maradoth, adnaia | megh szegennek, auagy az kýnel wolna, adathna megh | wizontak az miben tudok eoreomest zolgalok kegelmednek: / Az wr Isten eltesse kegelmedet: minden jowaival ex | Wýwar 26 Juný 1542

V. S. G.¹

servitor et amicus | *Michael:* chýerý etc

Jegyzetek:

¹ Lehetséges olvasata: Vester Servitor Gratus.

6.

1543. május 24., Esztergom

Kovács Lőrinc naszádos vajda¹ – Boltmár Farkasnak/Wolfgang Maarnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 761. fol. 67.

Az irat külzetén későbbi kéztől: Militaria, 1543.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Kovács Lőrinc naszádos vajda engedélyt kér Boltmár Farkastól Nagyszombat város bírójától, hogy kertjét három karóval meghosszabbíthassa, mely változás nem sérti sem a város, sem a szomszédok érdekeit. Továbbá beszámol a török előrenyomulásáról, és a város megerősítésére szólít fel.

Regesta: Lőrinc Kovács, a slooper voivode is willing to extend his garden and asks for acknowledgement from Farkas Boltmár, the judge of Trnava. The extension is not in conflict with either the neighbours or the town. He also reports on the Turks' advance with great force and calls upon fortifying the town.

Címzés: Ez leuel adassek, nagh zombathii bironak | nemes firfiunak boltmar farkasnak,² | nekem tiztelendeu uramnak, etc

A levél szövege: kezenetemet ayanlom kegjelmednek mint vramnak es | baratomnak, kerem kegjelmedet megis hogÿ az kertet | az harom karoval enghedmegh hod chinalÿak kylÿeb | hogÿ legÿen tagasb valamenivel az sem az zomzednak | nem art sem az varasnak, azert kerlek hogÿ ezt myeld | tovaba hirt egÿebet nem irhatok hanem ez nyÿlvan valo | hir nalwnk mert az kÿm mostan ÿet meg hogÿ altalan fogva | ez maÿ naphoz vrnaphoÿhoz tizen hatod naphoÿa hogÿ | thewrewk chazar altalan fogva drenapolÿba³ volt, azert | minden nap ÿev nepe anni vagÿon hogÿ zamlalatlan az | dvnan mind ket felel ÿevnek, azert gondolÿatok reÿa | hogÿ az varast epÿchetek ÿdeÿen a mint joban tvgÿa | mert ez nyÿlva[n] valo dolog hogÿ chazar nagÿ erevel ÿo | tovaba kÿvanom egesseget kegjelmednek, adatot | eztergambol, vr naphoÿan mikor irnak 1543

kowachÿ lewrincz felseges | kÿralÿ nazados v[a]ÿdaÿa

Jegyzetek:

¹ Komárom a dunai naszádosok központja, a török, a magyar és a császári követségek találkozóhelye. A latinul, németül, magyarul, törökül és horvátul is beszélő naszádos vajdák gyakran teljesítettek diplomáciai szolgálatot. (TAKÁTS 1927.)

² Boltmár Farkas azaz Wolfgang Mayer/Maar, gazdag nagyszombati polgár, 1543/44-ben, 1545/46-ban és 1548/49-ben is a város bírójának.

³ Drinápoly = Edirne

7.

1543. május 25., Esztergom

Muthnoky Mihály¹ Esztergom várának tiszttartója – Boltmar Farkasnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 762. fol. 687.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/53.

Tartalma: Muthnoky Mihály Esztergom várának tiszttartója Várday Pál esztergomi érsek egyik jobbágya ügyében jár közben Boltmár Farkasnál Nagyszombat város bírójánál, aki egy Nagyszombatban lakó embertől vásárolt lovat, de azt nem kapta meg.

Regesta: Mihály Muthnoky writes on behalf of his lord's – Pál Várday the archbishop of Esztergom – villain who bought a horse from a citizen of Trnava but it was withheld. He asks the judge of Trnava (Farkas Boltmár) to administer justice to this villain.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1543. 25. May, Muthnoky Mihály

Címzés: Egregio domino Bolffmar, Judici | civitatis thyrnaviensis etc | domino et amico nobis honorando

A levél szövege: Egregie domine Amice honorande salutem et nostri commendationem. wrannak² | egý ýobagýa kýnek newe hýpolth demeter, ký wewth | wolth samboký³ emberthwl

chÿorba balasthwl eghÿ | lowath, kÿ masth zombathba lakÿk az lowath el thartho., | „thak az wram ÿobagÿathwl, Azerth kerem k.det | mÿnth barathomath, hogh thethessen thewrwenth | es ÿgazath, az wram ÿobagÿanak lowa felewl, | merth az sambokÿ ember felelth wolth az lo | felewl, merth az wram ÿobagÿanak nagh kewl., | „chÿege wagÿon lezenÿs mÿattha, strigoni⁴ | 25 die majÿ 1543

Michael Mwthnokÿ | provisor arcis strigoniensis

Jegyzetek:

¹ Muthnoky Mihály 1529-től Esztergom várának kapitánya, az 1540-es években az esztergomi érsek jószágigazgatója, később udvarbíró. Nagyszombatban házbirtokkal rendelkezett, felesége, Sulyok Anna Muthnoky Mihály halála után Balassa János felesége és Balassi Bálint anyja lett. (SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza: *Muthnoky Mihály végrendelete*. Pozsony, 1552. február 16. In: *Lymbus* 2003. 9–13.)

² Várday Pál esztergomi érsek (1526–1549).

³ Zsámbok.

⁴ Esztergom.

8.

1545. január 12., Bolondos

Monostori Szalai Orsolya, Gellyénfalvi Kápolnay Ferenc¹ özvegye – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1008. fol. 246–247.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/56–58.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1545. Zalay Orsolya.

Gyűrűspecstét nyomával.

Tartalma: Kápolnay Ferenc özvegye Szalai Orsolya magyarázatot kér arra, hogy miért nem vehet házat, illetve miért nem lakhat Nagyszombatban előre kifizetett szállásán annak ellenére, hogy férje az ország védelméért adta életét.

Regesta: Orsolya Szalay asks for explanation in the case of her buying a house in Trnava. She has already paid for it, and still the town council of Trnava does not allow her to settle down there, inspite of the fact that her husband died when fighting against the Turks.

Címzés: Ez lewel Adhassek az nagysombbaty | býronak, es az egges tholnacznak etc | nekem zerelmes vraymnak

A levél szövege: Zerelmes vram, kessenetemet en kegelmedet azon kýrem, hog the kegelmed megadnyá | erthenem, my okkerth, nem ahagya[!] kegelmed ennekem salahst | Ahdny az my felsiges wrunk warassaba. Ennekem fogadoth | salassom wolt. mel salas erth megh attam woltis az pinzben | az gazdanak. es beys kesthem volth kelthessny, ~~Dhe dhe~~ | Dhe kegelmed mas nap= az gasdawal ream wethethed ah pinzt. | es engemet nem bochattad be, es engemet Igý megh cwffolwan, | el kele onnan hywnwm, ~~pedig~~ a ky nem yambor Annak nemzoktak | warasban salasth adny. Azzert en ennek okkath ~~Akam~~ | Akarwm ertenem, Es az my felssiges wrunkath akarwm | megh lelny es semelem sserinth, akarom panazolnwm, | mynd az en attyamfyaywal egyetembe. Lam soka vannak | Nagysombbathba, kyk az mas partra ~~woltak~~ walok wolthanak, | kyknek nagysombbathba salasok wagyon, mykor en | semelem serynt kynergethem volna, az my felssiges wrunknak, | hogy nehagyon az en Arwaymwal egyetembe Bwdosnwm | merth en ew felsige wthan lethem Arwawal, Myerth | ew felsige masth ennekem egieb helth, nem hathathot, | Anem ew felsige meg = hagya, hogy ennekem a wagy posswnba | wagy nagysombbathba, Alberth praepost² wram ew= | felsige heltharthetaia hazzat wegýen, En kedig az yde | hws kepes. Akarom wala magamnak oth cahak salasth | foglalný, kit kegelmed nem engede, Cak salastis | ~~fo~~ foglalnwm, nem hogy hazzat wennem, Erthem | kedigh hogy kegelmed ezt montha volna, hogy nem | Akarna kegelmed, hogy delyak³ laknanak a wag legenek | ha warasba, yol twlgya azt az my felsiges wrunk, | hogy en mast delyakath nem tharthatwm, Azerth | ennekem mastis az Akarathwm, hogy jnkap = akarok | a my felsiges wrwnknak warasaba leny, mynd walamy | wr warassaban nomorganwm, merth en y ew= felsige | Arwaya wagiok, Azerth wagy walamy hassaczkath | wezek, ah wagy salasth tarthok de oda Akarok meny | Azerth Akarom Adigh megh erthenem, ah kegelmed | azon sayandekban wagion, hogy ennekem nem adnad || sim hazzat wennem, sim salasth tarthanwm Azerth kegelmedeth | kyrwm hyelenczyen kegielmed leweledben mynemý sayandekban | wagyon kegelmed. Tugya kediglen the kegelmed, hogy | shoa [!] Az en wram ez warasnak nem wetheth, deynkab | baradssagal myndoha, wolph, Ezzel halalya kegelmethok | az yw Arwaynak, Az en wram az kerestyensigh | meleth holth. Azerth en az yw arwaywal, erdemlenek | mynden warasba az my felsiges wrwnknak, Bekessigeth | es thysthessigeth, Az ew yambor zolgalathyaerth | es halalayerth, Azerth kyrwm mynyayn | kegyelmetheketh, ne legyen kegelmethek | ennekem kegyethlen, merth nem erdemlethe, | Az en zerelmes wram kegyelmethek thwl, sim | en, mastys Bysswm kegelmethekben, azerth Akarwm | kegelmethek kezel mennem, thohaba[!] isten | tarchyon kegielmetheketh datum ex Bolondos | feria secunda post epifhaniaarum anno 1545

Orsola Zalay de monostor | quondam magnifici domini francisci kapolnay | relicta etc⁴

Jegyzetek:

¹ Hírhedt rablólovag. (BESSENYEI 2012/b 257.)

² Peregi Albert pécsi prépost, a pozsonyi Magyar Kamara elnöke (1537–1546), királyi titkár, humanista mecénás. (GECSÉNYI 2003. 479.)

³ Delia/deli a török irreguláris lovasság egy fajtája. (TAKÁTS – ECKHART 1915. 545.)

⁴ A levélre adott válasz: VARSIK 1956. Nr. 192. 1545. január 15., Nagyszombat. Nagyszombat város tanácsa – Monostori Zalay Orsolyának Gellyénfalvi Kápolnay Ferenc özvegyének. Tartalma: válaszolnak a nagyszombati házvétel és ottlakás ügyében megemlítve, hogy aki az ő városukban szeretne házat venni és ott lakni, annak alá kell vetnie magát a bíró és a tanács rendelkezéseinek.

9.

1545. június 6., Komárom

Kovács Lőrinc naszádos vajda – Boltmar Farkasnak/Wolfgang Maarnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1058. fol. 77.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1545., Militaria.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Kovács Lőrinc naszádos vajda jelenti a magyar király követeinek a török szultánnál tett látogatását, valamint kéri Boltmar Farkast Nagyszombat város bíróját, hogy feleségéről szükség esetén gondoskodjon.

Regesta: Lőrinc Kovács a slooper voivode reports on the Hungarian king's ambassadors' visit at the Turkish sultan. He also asks Farkas Boltmar the judge of Trnava, to help his wife when she is in need.

Címzés: ez lewel adassek az nemes wram | nak, Bolfmar farkasnak zombatý | býronak nekem zerelmes wramnak

A levél szövege: kewzewnetem es zolgalatom ayanlom te kegelmed | nek mynt wramnak, towaba en te kegelmednek | semmy hyrt nem yrhatok hanem mostan az kyral | kewety chazarhoz bemenenek, azert hyzem | Istent hogy valam y bekeseget zereznek | hogy ky myat valam keweset nywghatvnk | Towaba, en mostan az en azzonyomot hazamhoz | kyltem, azert ha valam zykeghebe | kegelmedet meghlely kegelmed ne hagyja | es en kegelmednek meg akorum zolgalny | mynt wramnak, Isten tarcha megh te, k | az byrosagba nagy sok ydeygh | komarombol zombaton zent Brnabas[!] nap | elewt 1545

kowach lewryncz kyraly ew | felseghe nazados hadnagya

10.

1546. január 27., Szécsény

Nagyváti Balázs surányi porkoláb – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1134. fol. 364.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1546., Nagyvathy Blasius

Az irat külzetén a gyűrűspecst felett: der pries ist das an an hat fan sthunder ambrossen¹ weyn auf ehaltin hat zu setzen.

Gyűrűspecst nyomával.

Tartalma: Nagyváti Balázs surányi porkoláb Sánta Ambrus nagyszombati nagykereskedő adósságáért fogva tartott nagyszombati emberekért vállalt kezességét leteszi.

Regesta: Balázs Nagyváti the tipstaff of Surány informs the town council of Trnava that he desists from standing security for the man, who was arrested because of the debts of Ambrus Sánta a wholesale merchant from Trnava.

Címzés: Ez lewel adassek az tyztelendew | wramnak az nagy zombati byronak etc | mynth wramnak es baratomnak

A levél szövege: kezenetemeth es ennenmagam oroke valo ayanlassath, mynth en tyztelendew wramnak | twdwan adom en te k. ez jelen walo leweleben. hogy mostan itth zewchenben² | az ty warastok melyeketh ez jambor zemeleketh kyketh im megh newezem, az | kalmar istwan, es az santa pal zolgyath andrath, az zabo imreth, az polyak ambrws | zolgayath az martonth, az kalmar dienejsth, az zabo lewryncz zolgayath janosth, az | irssazegy mathey

zolgajath martonth megh tartottak santa ambrws walamy adossagaerth, kyth te k. | az lewelnek massabwl megh erty. mely dolognak semy kepen wegeth nem erek | hanem terwyn zerynth megh nyere az ky kereste raytok mely dolognak terwynye lewth | ez tyztelendew jambor ~~zeeh~~ zewcheny byro elewth es jambor nemessek elewth | eben pedygh ew ez felwl megh mondotth jambor zemelek le tetteek kjezpynzwt | hwzon ewth forinttoth, az tebyre pedygh en lettem kezes ew erettek gywmelchotto | bodogh azzony napyg,³ es arra kyertem az jambor wytezlew nemesemberth hog[y] | akor az felwl megh mondotth napra en hozzam jw az en tyztemben suranyba n | mynek okaerth kyertem te k. hogy te k. az santa ambrusth rea kyzyrytess[e] | hogy akor ews oda jeyen es megh igazythya magatth. hol pedygh ennek | gongyath nem akarna vyselnny, haath mynden kethsseghnekwl en az | zombathyakon megh wezem, merth en chak te k jamborssagaerth es jo zomzedh = | ssagaerth myeltem hogy en ew erettek kezes lettem. isten tarchyamegh te k. | ez lewel kewlth zewchenben zentth pal nap wttan walo zerdan Anno domini 1546

Nagywathy Balas swranj ~~porka~~ | Porkolab

Jegyzetek:

¹ Lásd 4. levél 1. jegyzet.

² Szécsény.

³ Március 25.

11.

1546. május 21., Kosót

Nemes Tamás, Dobó István hadnagya – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1156. fol. 365.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1546. Nemes Tamás

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Válaszlevél Nagyszombat város bírójának levelére, melyben Nemes Tamás egy lólopással vádolt kocsisról azt állítja, hogy bűnös, míg a bíró ártatlannak véli a kocsiszt.

Regesta: The letter is an answer to the letter of the judge of Trnava. Tamás Nemes a lieutenant of István Dobó claims that the coachman accused with stealing a horse is guilty, while the judge of Trnava is convinced that he is innocent.

Címzés: Ez lewel adassek azom | baty byro wramnak | es eskwteknek mynt | wraimnak es atafimnak

A levél szövege: kezenetemet es magam ayanlassath irom te k. en [a te] | kegelmetek lewelet meg ertetem ahol te k. ennekem | az kochys felwl irth de nem a zabad wton foktak mek hanem | az wram lowaj kezeth wgý foktak mek mynth afele embere = | keth kyk eydwen az lowag kezeth iartak myhelen meklatak | azon helen el fwtamtanak morhayk melwl mynth | konoztewe emberek oth ewket megh fookdostak es | be hoztak mert sook lolopas est kezotewek es ennekem / e zwlossy mate feleth azemberek felwl az kyket hodozot¹ | hogý iamborok en azembereketh azew kezesseke | bochatam el azokoth mert azt monta hogý iambor | ok es esmerý wket azert en mek ertetem hogý | azok nem iamborok woltanak azerth en majys | kywanom tele² hogý hoza elw azembereketh | az kyk felwl felelth ennekem elewel kewlt kossotan | ~~mais~~ maius hovanak hozon egedyk napyan 1546

nemes tamas dobo istvan / wram hadnagya

Jegyzetek:

¹ Valószínű olvasata: hordozott.

² A második szótag áthúzva, fölé írva: le.

12.

1546. október 3., Jókó

Szentiványi Nagy László – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1184. fol. 331.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1546. 9 octobris, Nagy László.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Szentiványi Nagy László Budai János Nagyszombat város bírójának segítségét kéri egy ló tulajdonosának tisztázásához.

Regesta: László Szentiványi Nagy writes on behalf of his master's villain whose horse was withheld in Trnava. He asks for help to clarify the ownership of the animal.

Címzés: Egregio Ac prudenti domino Joanni Bwdaÿ | judici ciwittatis thirnavjensis domino | et Amico honorando

A levél szövege: kezenethemeth mÿnd Jw wramnak Barathomnak. Iwmt hozank Az en kegelemes | wram¹ jobbagÿa panazolwan. hogÿ w nekÿ walamÿnemÿ lowath thÿ kegelmetek | warassaban galgocz (~~hez~~) warhoz thartozoba ember megh tarthothaztha wolna, | Azth Alowath elezer Az en wram jobbagÿa Lapassoÿ² ember. galgochÿ | sakadalomba wethe wolth. Adnak imar három eztendeÿe mwlth. Az wthan | esmegh Az dobrowodaÿ³ ember. Az lapassoÿ emberthwthwl wetthe wolth | Alowath. Annakÿs keth eztendeÿe mwlth el, Azÿerth Akÿk masth | megh thartozthatthanak Azlowath hÿzen hogÿ Az lapasoÿ ember Azÿ Athÿa | fÿaÿthol wetthe wolth Alowath, Az lapasoÿ ember megh holth. thalam ezek | fortelÿal keresÿk Azlowath, Azÿerth the kegelmed Az w zawokra oda | ne Agÿa allowath, es Az en wram jobbagÿa karossa nemaragÿon, jwendere | megh ne Bantthasek Azÿerth. Bÿnthelen ember ha nem the kegelmed, | mÿellÿen Az en barathossagomÿerth Agÿa kegelmed wÿza Az en wram | jobbagÿanak Az lowath en mÿnden kÿpen ha Az ember ra jw ~~therwin~~ | ~~zerÿnth~~ en naphoÿ hagÿok w nekÿek. Isten tharcha megh the | kegel: ex arce Jokw 3 die octobris Anno 1546

Nagÿ Laczlo Zenth Iwanÿ

Jegyzetek:

¹ Guthi Országk Kristóf nevében ekkor az Országk birtokokhoz tartozó Jóköt mostohaapja, Losonci István nógrádi főispán és temesvári várkapitány igazgatta. (MAKSAY 1990. 580.)

² Lapasso falu.

³ Jókői.

13.

1546. december 28., Szomolány

Pécsi Ferenc Szomolány várának prefektusa – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1210. fol. 345.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1564. 28. decembris, Péchy Ferenc

Gyűrűspecsét töredékével.

Tartalma: Kristóf kovács a vállalt szekeret hiányosan készítette el. Pécsi Ferenc Szomolány várának prefektusa kéri Budai Jánost Nagyszombat város bíróját, hogy intézkedjen a hiány pótlásáról.

Regesta: Ferenc Pécsi the prefect of the castle in Szomolány, asks János Budai the judge of Trnava to persuade Kristóf blacksmith to finish the carriage properly.

Címzés: Prudentissimo, Ac Circumspecto domino | Joanni Bwdaÿ, judici civitthatis | Thÿrnawÿensis etc vicino et | amico honorando

A levél szövege: Prudens et circumspecte, domine, amiceque honorande / salutem, et meam commendationem, precor ~~vet~~ et haec | festa natalia letÿs auspiciÿs Ineat | letioribus praecedat, lethius extat, ac | semper felicior, et fortunacior redeat *vestra dominatio* vramnak¹ egÿ zam thartho deÿakÿa pal | deÿak, chÿnalthatoth egÿ zekereth | Cristoph kowachalÿ, kÿ Az zekernek pengh., | „ghÿew karÿkaÿath, es chÿathlo wasaÿth | sem wtolÿara, sem eleÿre nem chÿnal., | „tha megÿ, es nem Akarÿa megÿ | chÿnalnÿ, kÿ az zegechseghbe azÿs | benne wolth, Azerth kerem k.med, hogÿ | haggÿa megÿ k.med nekÿ hogÿ | chÿnalna megÿ, es errewl walazthoth | warok kegelmettewlÿ, quam tandem deus | conservet felicissime, ad multa festa natalia | ex castro Zomolÿan 28 decembris anno 1546

Franciscus pechÿ praefectus | castris zomoÿan etc

Jegyzetek:

¹ Nyáry Ferenc a pozsony megyei szomolányi és berencsi uradalom birtokosa és Hont vármegye ispánja, I. Ferdinánd hadvezére, részt vett többek közt 1521-ben Nándorfehérvár

védelmében, a mohácsi csatában és 1532-ben Bécs védelmében. 1535-ben nyerte el a bárói méltóságot. (NAGY I. 8. köt. 183.)

14.

1547. január 29., Pest

Kevi Péter – Nagy Márton deáknak és Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1223. fol. 392.

Az irat külzetén későbbi kéztől: Kövi Péter deák.

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/5–7.

Tartalma: Kövi Péter Pestről helyzetjelentést ír Nagy Mártonnak Nagyszombatba. A törökök várják az adót, más fontos esemény nem történt. Ajándékokat küld neki és feleségének, egyben kéri, hogy ha rá nézve veszélyes dologról hall, értesítse.

Regesta: Péter Kövi scribe reports on the state of affairs in Pest. The Turks are waiting for the tax, apart from that nothing remarkable event has happened. He sends presents to Márton Nagy and his wife and asks for important pieces of information concerning him.

Címzés: A | Az en tisztolendo es | Biszodalmas vramnak | Nagj Martton deaknak | Nagj szombatj tanachnak | adassek tulajdön kezebe

Nagj Zombatban etc

A levél szövege: Zolgalathom vthan Istentwl keüanok minden lelký es testý | aldasokatth mind aszoniommal es az kegméd hasza nepeýwel | egiethombe kegdneþ toüaba az kegméd leüeleth ennekom megh | attak moljbol erttom the knþk hozsam valo jo akarattiath es | szolgalattiath kith en soha megh nem tudok kegneþ szolgalnom | azerth bizonyý nagj oromesth jo neüen veszom kegtül hogh | the kegtok el nem felettkoszoth felolem mend leüele altal | es mend egieb szolgalath altal: azerth kegmódeþ kerom minth | biszoth vramatth

hogj the kegmed megh bocsiassa hogj illien | giakortha megh banthom the kmedeth leüel
irasaiäl mosth | en knek nagj biszthomban Irok menth biszoth vramnakh | the kegnek masthan
en masthan somÿ olj vÿsagoth Ineth | nem tÿdok meg Irnÿ morth miüel hogj chiak Itthon
lakünk | somÿ hirh nem hallünk hanem az torok uraim igon oromest | akarnak lattnÿ ha az
adoth ala kÿdenek oneth folül de hogj | ð magokÿs, kettsegeben estek felole, hogj ala nem
hoszak: | Im chiodalkoszom az kÿs martton dolgan hogj megjs somÿ | Jo vegeth nem
vegeshethot az fike¹ vele, kogelmedeth kerom | hogj kegmedÿs eroltesse az fiketh hogj adig
ne hagian | nügodnÿ hanem eiel napal raitha legion hogj vogie kÿ | azt asz onath Imar raitha
ha az tobÿ nem leheth Im az | masÿk szolgamatÿs fol kÿltem had veszekogienek adjg | vele
migh en magam fol mehethok, Im kÿltem kegnek | egj dolmannak valo szodories² marhairth
egj nadragnak | valo feier karasiath³ egj voros oÿeth kogmed cÿnaltassa megh | es vÿsellie
megh kegmed az kegmed egessegeierth es az mienkerth | es agia Isten ð szenth felssege hogj
the kegmed tobeketÿs | annal wöhesson Jo Egessegel es Jo szoroncsieüel eli | aszoniomnak
mongia kegmed szolgalathomath es Im masthan | ð kegnek Egieb vÿsagoth nem tÿdok mith
kÿldenÿ hanem | miüel hogj tÿdom hogj ð kegmeÿ giakortha Jar az mÿsere | azerth Im enÿs
valamÿ gierttiath kÿltem ð kegnek szinthe | ollian tarka minth az misÿ holgj gaspar
vramnakÿs⁴ | mongia kegmed szolgalathomath es az aszoniom tegion | reszt az tarka
gierttiaban ð knÿkÿs morth tÿdom | hogj ð kegmeÿs szorgalmatos az mÿse hallasban □ ||
Ismeth Im aszoniomnak es kegnek Im valamÿ torok orszagj kasath es | pomagranathot⁵
kÿltem kegmetok ellie Jo Egessegeben En masthan | Egieb dolgaim felol nem Irok kegnek
hanem ha Isten egessegünketh | agia hamar valo napon üagj en magam fol megiok aüagj
ismegh | szolgamath kÿldom, aszonnÿs kerom kegded minth biszoth vramath | hogj ha
valamÿ olj hirh hallana valakÿtül mÿ felolönk kegmed | kÿ mÿ nekünk artasünkra volna
tahath kegmed tegion hirh felole | morth sokan vadnak az Irigiok reank mendon felol | Isten
eltesse es tarchia megh kegmethoketh mendon Jo Egissigel es Jo | szoroncsiekkel mÿg ð
fülssegenek kedües akarattia, amen: datum In | Pesth 29 Janüarÿ Anno 1547

Kogilmidnek mendonben | Jo akaroia etc | Keüÿ Pettor deak etc

Jegyzetek:

¹ Fiúcska.

² Bíborszín.

³ Boroszlói posztófajta.

⁴ Körmendi Gáspár a nagyszombati domonkos rend vikáriusa, Oláh Miklós érsek familiárisa, később tihanyi apát és szigetvári hitszónok. (GYÜRKI 2007. 3–30.)

⁵ Gránátalma.

15.

1547. március 15., Nyitra

Zoltai Bernát huszár hadnagy – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1245. fol. 410.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1547. Die Marcius ante Letare. Bernardi Zoltay.

Pecset nélkül.

Tartalma: Zoltai Bernát egy határnap nélküli kezesség bizonyítója, kéri Nagyszombat város bíróját, hogy rendezzék a kezességet, mert Podmaniczky Rafael gyakran keresi miatta.

Regesta: Bernát Zoltai a former cavalry lieutenant is the proof of a warranty without a closing date. He asks the town council of Trnava to settle the matter, because Rafael Podmaniczky keeps asking him about the case.

Címzés: Ez lewel adassyk az sombaty | byronak az egyz tanacnak nag | zombotba lakozoknak en wr= | aymnak baratym[n]ak

A levél szövege: Egregy ac prudentes domini et amiczy michi hono[randi] | salutem serviciorumque mea semper dominationis vestris et parat[issima] zerelmes byro wram ty kegelmeteknek twdny adom | mynth en wraymnak baratymnak: hog ennekem Imar | podmanycy wram¹ egy nehany lewelet yrth: az ew zo= | lgaymelleth horwat ywan² melleth: hog en oneky | mynden byzonsagat ky adnam: en zolta y bernad | ty keg: Illen byzonssagot yrhatok ez dolog felol | akor az ydebe az hwssaroknak en waljk hadnady | ok ez horwat iwan az ew kara yrth nyomorossaga= | yrth ffogssagayrth tartotta walla meg anderko janosnak | barmat wechen³: mel barmoth gwg⁴ nagy an= | ttal kezessygen ky kyre en wagyok aba byzonsaga | iwannak hog gwg⁴ nagy antal lyn kezes irte | en elottem semy torwyn napoth nem hattanak | hanem amykor iwan gwg⁴ nag antalt azke | zessygre meg emlekeztety ragondoljon: ertem hog | Imar egy nehanser emlekeztette rea en kyrem ty | keg: byro wram I[g]azycatok el az zegyn legy | nyel hog podmanycy wramys ne izengessen | ennekem lam ty keg: Irth podmanycy wram | ez lewel kolt nytrath letare wasarnap⁵ eloth walo | kedden mykorth yrnak 1547

bernadth zolta y ty | keg: atyafia barat y

Jegyzetek:

¹ Podmaniczky Rafael fivérével, Jánossal a Vág mentén hatalmaskodó főúr, Beszterce várának és uradalmának, valamint többek közt Lednice és Palota birtokosa. Két király közt ingadozva hatalmas birtokra tettek szert. (NAGY I. 9. köt. 336–338.)

² Horvát Iván János Nagyszombat város bírása 1553/1554-ben és 1565/1566-ban.

³ Vécsén.

⁴ Gyógyi.

⁵ Nagyböjt negyedik vasárnapja.

16.

1547. április 2., Szered

Szenci mészáros – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírásának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1252. fol. 463.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1547. Mészáros.

Papírfelzetes gyűrűs pecséttel.

Tartalma: A szenci mészáros adása Budai Jánosnak Nagyszombat város bírásának, adóssága mielőbbi kiegyenlítését ígéri, egyúttal kölcsönkér tíz forintot.

Regesta: The butcher of Szenc owes János Budai the judge of Trnava a sum of money. He promises to pay it back as soon as possible, at the same time he asks for 10 forints as he is in need.

Címzés: E lewel Adossek Bwdaÿ | Janosnak mostan zombatÿ | býronak ennekem tÿz | telendo wramnak

A levél szövege: Kozonetemet es en zolgalatomnak ajanlasat tÿzte | lendo Jo biro wram. En te kegelmednek tawal ekor | Adossa marattam wolt bwrellÿ, mastan en te kegelmedhez | be nem mert Jwnÿ, azert te kegelmed en ram Ne hara: | gogek En te kegelmednek ez ÿden megj

akarom fýzetny | mint wrannak es akarok te kegelmednek zolgalnj,, | towabba ha te kegelmed
azen tarsomtuel kwld ennekem | wagj týz forintot, En býzonnýal fel fogadom te kegel |
mednek, hogy ez iden walamenýi bwrt gwthetek, mind | te kegelmednek adom azt, es
kegelmed zamara tartom, | mert mostan ýgen zegen kezel wagok, kirem ýgenýs te |
kegelmede[t] hogy latogas megý walamý kewes penzel, isten | tartcýa megý te kegelmede[t].
adatot zeredbw¹ wýrag² | elet walo zombaton 1547

zamý³ mezaros | kegelmed zolgaý | zeredrul

Jegyzetek:

¹ Szered.

² Virágvasárnap, a húsvét előtti vasárnap.

³ Szenci.

17.

1547. május 10., Csejte

Zsámbokréti Boldizsár Csejte várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1274. fol. 426.

Az irat külzetén későbbi kézből: 1547. 10 May, Zsámbokréti Boltizsár.

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Zsámbokréti Boldizsár csejtei tisztartó kölcsönkéri a hóhért Nagyszombat város tanácsától.

Regesta: Baltazár Zsámbokréti the bailiff of Csejte castle asks the town council of Trnava to lend them the hangman.

Címzés: Prudentibus et Circumspectis Judicj[bus] et | [...] civibus thernavie honorandis etc | dominis et Amicis honorandis etc

A levél szövege: Prudentes et Circumspectj viri, et domini mihi honorandi / Salutem et me ipsius gomendationem, kerewm the k. | mýnth. En ýo wraýmath. hogý Az hohérth | Adýa ký kegýelmetek Egý kewesse es | bochassatok, ýde hozzank Esmeth,¹ mýnden | keethseg nelkýl. Eppen, wýzza bee kýldewm | k. mýnth. En ýo wraýmnak Ismegh A mýben | en Azen kegýelmes wram wthan. k. kellethem | mýndenben kegýelmetheke lezek es Isten | tharcha, eghessegben, k. datum ex arce | cheýthe 10 die maý Anno 1547

balthasar sambokrethý | provisor arcis cheýthe etc

Jegyzetek:

¹ Nagyszombat városától gyakran kérték kölcsön a hóhért, Szenice, Bazin, Galgóc, Csejte és Vágújhely tanácsa is többször írt ebben az ügyben.

18.

1547. december 3., Detrekőszentmiklós

Czoborszentmihályi Czobor János¹ – Bélaház község tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1306. fol. 448.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1547. decembris Joannis Czobor.

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Czobor János szolgája, Szabó Márton ügyében ír. Kéri a bélaházi elöljárókat, hogy Szabó Márton lefoglalt marháját adják vissza.

Regesta: János Czobor a nobleman writes in the name of his villain Márton Szabó. Márton Szabó's cattle was distrained, so János Czobor asks the town council of Boleráz to return the cattle to their owner.

Címzés: Prudentibus et circumspectis viris judici | Juratique villys bogeraz² ac vicinis | In eandem villam parti nostre et nobis | vicinis honorandis

A levél szövege: Kezenethemeth mýnt zomzedýmnek, ennek elotte | az mýnemew dologh mýkezettwnk wala azert ennekem | panazolkodýk az en emberem es zolgam zabo marto[n] | hogý az ew morháyat azert megh tartottatok wolna | Ertem azthýs hogý mýwel az az ember az ký ennekem | azt atta wala tanacýwl az krýwda³ nalatok mast | fogwa wagýon Ew mýweltette en velem azt amýth | mýweltem en ew tanachýabol mýweltem mýndent | Ew az ewnen thorkot keetette⁴ reaýa hogý engem | soha senký arrwl nem keres azert kezetekbe | wagýon wegýetek megh raýtha merth mýkor | ennek az napýa wolt en arraýs kezes woltam | de Ew annakýs az oka walamý raýtatok eset | megh azthý morhatokatýs vgýan lopwa hozta | ennekem es wgý ketette magát az mýnt megh | ýram torkara azert kezetekbe wagýon | wegetek megh raýta az mý kart wallottatok | de az en zolgam morháyat megh bochýassatok | ha kedýgh megh nem bochýatýatok en mas | keppen rea gondolok, nam az ember | kezetekbe wagýon wgý býntessetek mýnt az | fele embert es vgý tarchatok⁵ mert azti | karotoknak mýnd az az oka zabad wolt | benne kýth howa adot es howa tett ew annak | az oka valete datum ex sancto nicolao⁶ | saboto primo ante festum divi nicolaý anno | domini 1547

Johanes czýobor de | czýobor zent mýhalý etc

Jegyzetek:

¹ Czobor Imre nádori helytartó testvére. (NAGY I. 3. köt. 266.)

² Bélaház.

³ Krivda szlovák szó, jelentése: sérelem, igazságtalanság.

⁴ Saját torkát teszi rá.

⁵ Árestálással fenyeget.

⁶ Szentmiklóspuszta.

19.

1547. december 25., Pozsony

Nagy Márton – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1308. fol. 456–458.

Az irat külzetén későbbi kéztől: ~~1557~~ 1547.

Az irat külzetén más későbbi kéztől: ezek az lewlek kyk olasz | Mate vram býrosaghaba¹ | kwldeótték es hosta Ide | Ide 10 January A[nn]o.

Az irat külzetén további más kéztől: 26 dechembrys hoztak.²

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Nagy Márton az országgyűlés eseményeiről számol be Nagyszombat város tanácsának. Az uralkodó magyar tanács és magyar kancellária felállítását, a végváriak kifizetését ígéri, szavait azonban kételkedve fogadják, hiszen korábban is tett már hasonló vállalásokat, amik nem teljesültek. Pestisjárvány van, a levélíró kéri, hogy küldjenek pénzt a Pozsonyban való tartózkodáshoz.

Regesta: Márton Nagy reports on the events of the parliament in Pozsony to the town council of Trnava. The monarch promises to establish a Hungarian Council and a Hungarian Chancellery, and also to fortify the boarder fortresses. The promises are received doubtfully as these have already been made earlier and were not carried out. There is plague epidemic in the city. The letter writer asks for money from the town council for his staying in Pozsony.

Címzés: Egregiis Nobilibus Prudentibus Ac | Circumspectis dominis domino Judici | Ac Ceteris Juratis dominis Ac Patronis | mihi oservandissimis Tirnavie existentibus

A levél szövege: Egregie domine mihi plurimam observande salutem et mei plus | comendationem ezt akaram kegelmeteknek tuttara adnom | hog az it valo gywles megh zóndwlt es megh | haborodot, az feyedelóm³ azzal ayanlia magat hog minden | eztendőben minden kantorban magyar tanac legión | es mind hadakozo dologrul mind frigról mind az orzag | jówedelmiról es minden fő dologrol nem egebel hanem | magyar tanaczal veghez Es tractal masodot azt | Igheri hog az magyar cancellarian vegheztessenek | minden dolgok es ot expedaltossanak nem vg mint | az elót hog auliká kamarara hadakozo camorara | inferior kamarara hanem cyak az magyar cancellarian | harmadot az Igheri hog az ðe dvnan twl es | dunan iniet ket supremus kapitán⁴ ad vgian | ýsmostan magiart ki minden kapitanoknak parácollon | az gyoritwl megh valwan, az kassaj kapitan heljebe | Igheri maximilian hercegót⁵ vag matjas hercegót | az egi kapitansegot magyar aggia aztis Igheri | hog az veghekbem megj fizet az mi idele hoğ | ez utan az kamorasoknal az kinctarto tiztit aggiak, | arrol azt Igheri hoğ mikor az comissarusok | ez orzag jovedelmet es az veghazakat megh | Circalliak⁶ es w fõlseghenek referalliak az koron | az magyar tanacal nem egebbe el veghezi | es megh aggia, az töb kewansagh az orzagnak, | k. volna zabadsagok kewansagarol k vgian | sok arrol azt fogagia hog mjert hog estendeig | minden kantorban kit wk trimestrisnek neweznek | hog tanac legón abban az tanacban k. magyar | tanac lezón hog eztendő allat az tanac veghezeseböl | mind megh aggia toaba ha ez eztendő allat | meghnem atthatna tehat ez jówó eztendőre | gywles legión es az orzagal aztis el veghezi | es megh aggia azoeket penig vg kevanya hog | articulusban Iriak toaba aztis Igheri hog minden | napon eztendő által magyar tanac mellete | legión hog mind privatum es comune Negocioval || tractalhasanak, az vrak rea hajlottak de az orzag | nem akaria venni es el hinni azt mongiak hoğ | ez elmúlt 1543 eztendőbeli fogadasnal howa lehetót | nagiob de abban sem tolt semmy Imar nem tudom | kegelmeteknek megj Irny

mi állapotban marad ez | három napon megh valik toaba az kit föl kwld | kegelmetek ne kessek mert ha az gywles megh lezón | futasas Elegh lezón az suplicatio dolgaban, bizon | dolog hog az pestis it Ighen vagion az mi zallason | kon: harmad napiais Eget temettek ma is megh | masakat temettek ha Janos vram föl jw legenek | hog kegelemetek hanem mast zwc ferenc vramat | vag kit akarna kegelmetek kwldene föl lattja | isten anyra el sem vettem hog magam sem | tudom Eghessegomben mint vagiok mint eghar | mad, vag negied napig k Innet az | Eghet változtatny mostis Janos vramal haza | kehwltem vala de latam az orzag es az vrak | zóndwleset nem merek el meny hanem it | kelle maradnom toaba Janos vramnak mongia megj | kegelmetek ket vj zónyegót hoztam vala föl | Egiket fawstus vramnak attak az masik Janos | vram njozoliaiaban⁷ volt nem tuggiwk ha | w kegelme vittee haza vag talam hölgi vram | vag doctor vram Embóri feletekben tóttek | föl Jollehet mas hitwan zõnjegh marat It | toaba kegelmetek kölcygeót kwlgön mert | 3. fel taller marat it az sem Jo Egikis | ha az orzag ra hajlana az feyedelőm kewansagara | hinnem az vr istent hog az suplicatio felöl Jo | valazon lehetne Isten tarcia megj kegelmetek | adatot posoba karacion napian 1547

kegelmetek atjafia Nag marton

Jegyzetek:

¹ 1581/1582.

² Tudniillik a levelet.

³ I. Ferdinánd.

⁴ Főkapitány.

⁵ I. Ferdinánd fia, Miksa.

⁶ Csinálják.

⁷ Ágyában, fekhelyén.

20.

1548. február 2., Miskolc

Gombos Pál¹ Miskolc város bírása – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1313. fol. 21.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1548, 2. február, Miskolcz város.

Gyűrűspecsét nyomával.

Tartalma: Nagyszombat város bírása miskolci emberek marháját foglalta le. Gombos Pál miskolci bíró kéri, hogy az országos szokásnak megfelelően ő ítélkezhesen az ügyben. Említi Baráti Fábián adósságát is, melynek rendezését ígéri.

Regesta: The judge of Trnava has distrained cattle from citizens of Miskolc. Pál Gombos the judge of Miskolc asks the town council of Trnava to let him administer justice in the case according to the customary law. He also makes mention of the debt of Fábián Baráti and promises to discharge it.

Címzés: ez leüel adassek az nagzomb | aty byronak az o thanacywal | egeytemben my tyztelendo | zomzetynknak,

A levél szövege: Kezenethonk vtan ayanlwk magonkat mynth yo barathynknak ess yo | zomzedanknak ertothwk hog az my kegelmess wronknak yobbagyának | marhayat meg tartotta volna, nemynemw adosagokerth kegelmed, az | sebestyen ess balynth mestereth az yambor marheert ertywk hog meg | tartottatok volna, azerth kerýwk kegel., hog az megtartot mar., | hakat aggya meg kegel., ess az kynek adossagya vagyon az | yambormarhaval yoyon alaa: my kezynkben ess my myden felol | eleg torwenth zolgaltatonk, ess meg akarýwk elegeyteny, merth meg | my elottonk senky torwenben nem letoe azhol kegelmetok ezth | tezy merth yg zokoth ez orzak ellý, hog mynden embert fysty² | keresnek, azhol kegel, ezt nem mywelendi, byzonnyal higge kegel, | az my kegelmess wronknak yobbagial nem akarýwk hagny, | Ha az barathy fabyan³ zoland hóg terwenben erthe volna az o adossa., | gaerth tob torwenbe senkyt nem erth, hanem Bodóg antalnal 28 florenos⁴ | 28 denar azok felol my az o zolgaának ygaz torwen zerenh, | elegeyteny tezonk vala, de az o zolgaia nem akarýa varny, az nem my | votehkonk, ezek felol valamýkor kewanya o kegel, mynden kor | ygazath akarok tenny ess meg elegeytheny, ez lewel kolth | myskolcyon gergyazentholo bodogazzon napyan, anno 1548

paulus gombos iudex, ceterýque | iurati oppidi Myskolcz

Jegyzetek:

¹ Gombos Pál az egyik első miskolci jobbágypolgár, aki nemeslevelet szerzett. A diósgyőri vár urainak szervitora, Miskolc város tanácsának egyik hitelezője, 1547/48-ban bírása. (GYULAI ÉVA: *Szólbirtoklás Miskolcon a 16. században*. Miskolc, 1995. 63.)

² Lakhelyén.

³ Baráti Fábián Nagyszombat város vezető rétegéhez tartozó nagykereskedő. Éveken keresztül a városi tanács tagja, 1552/53-ban városi kapitány. Szerteágazó gazdasági tevékenységet folytatott, Sánta Ambrussal közös társulásban is kereskedett.

⁴ Forintos.

21.

1548. augusztus 1., Jókó

Szentiványi Nagy László Jókó várának tiszttartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1332. fol. 12.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1548 1 Augusti, Ladislai Nagy de szt. Istvan Provisori, Jokeo. Gyűrűspeccsével.

Tartalma: Egy nagyszombati Lukács nevű ember megvert Alsódombón a falu lakóival együtt három borozó embert. Szentiványi Nagy László kéri Nagyszombat város bíróját, hogy állítsa törvény elé nagyszombati Lukácsot.

Regesta: László Szentiványi Nagy the bailiff of Jókó castle asks the town council of Trnava to bring one of their citizens before court. The person is called Lukács, he is from Trnava and beat three people drinking wine in Alsódombó.

Címzés: Egregÿs dominis Judici ac Juratis | ceterisque civibus civitatis thirnaviensis / dominis et Amicis observandissimis

A levél szövege: Egregÿ domini amici viciniquē obseruandissimi, salutem et mei commendationem, | the kegel: kÿldeth wolph ez elmwlfth zombathon en hozzam az baradÿ | fabÿanth es kÿs peterth, hogÿ valamÿ drabantok¹ mentek wolna | brezthowanra² borth Innÿa. en eleÿmbe wÿk wÿgh ezth wghj adak | de en annak Imar wegÿre mentem hogÿ wÿk oda nem | mentenek wolph. ha nem deÿteÿk[?] valamÿ harom zegÿn | ember. mentek wolph also dombora Iwketh hazahoz | penzekon borth Inÿa, Iwkach az naph zombathbol | rezeghen hozza Jw. az zegÿn embereketh oth talal | hogÿ borth Iznak wolph pénzeken, affalwth raÿaÿok | thamahthÿa wÿ keth Igen werÿ,. es kÿÿ Igÿ affalwbwl, | azÿerth thÿ kegel: ne engedne Iwkachnak Iellÿen | mÿltathnam[!]³ dolgoth mÿwelnÿ, merth ennek ewlethe | Is mÿnemew haborwssagh esseth azen kegel: wram | kezeth, es thÿ kegel: kezeth, amÿnemw haborwssagh |

eseth. wolph. wgyan mynth lwkach mya eseth efferle | ember weres mya azyerth thy kegel:
elljen ebben | en semmyth nem akarok wetheny ha nem the kegel: | kerem, awagy lwkach
therwyinek allasatok awagy | megh bynthesetek effele dolghyerth wteth merth en | oka nem
akarok effelle gonoz dolognak lenny. azok | a megh werth emberok az w attyaffyaknal azth |
hallom. azon wannak, hogy ha az mezen walahol lwkachot | talalyak megynth Igyen weryk,
Isten tharchyon the kegel: mynden | Jo egessegben, ex jo kw 1 die mensis augusty 1548

Ladislaus Nagh de zenthiwan, | provisor arcis jokew etc

Jegyzetek:

¹ Lovaskatona.

² Bresztovány.

³ Méltatlan.

22.

1548. november 25., Várad

Baráti Fábián¹ – Wolfgang Maarnak/Boltmar Farkasnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1359. fol. 35.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1548 25 novembris, Baráti Fábián.

Gyűrűspecsét töredékével.

Tartalma: Baráti Fábián nagyszombati nagykereskedő a miskolciakkal való sorozatos árufoglalás ügyében tájékoztatja Boltmár Farkast Nagyszombat város bíróját, említve, hogy már Balassa Zsigmond erdélyi főkapitány segítségét is kérte ez ügyben.

Regesta: Fábián Baráti a wholesale merchant from Trnava informs the town council of Trnava about the citizens of Miskolc distraining goods of citizens' of Trnava. He has already asked help from Zsigmond Balassa the comissioner of Transsylvania.

Címzés: Prudenti ac circumspecto domino | domino wolffango[!] maar | judici tirnaviensi domino | mihy semper honorando 1548

A levél szövege: Prudens et circumspecte domine domine mihi semper honorande,, |
serviciorum meorum salutem, Emlekezhetik k, hogi mýnemw | tartast tettenek az miskolczýak
mý raýtunk, az hoǵ elw,, | „zer santha palon kezdek el az tartasd,, az vtan ew azt meg | vewt,
ismeth mastan mý raýtwnk megh vevek, de mind az altal | en azra birtam volna blasa
sigmondot,² hogi az jambor matet | Ide fel küldene, ha en fel fogadnam hogi hogi az Jambor |
mathet mihelt Ide fel Jwne azon terwent tetne k, | Jambor mate kwzet es adam kwzet, es zabo
peter³ kwzet, | hogi ha adossa tehetne Jambor mathe ezwket, k, azonnal | tetetne Igazat
felwlek ez jambor mathenak,, es ha adosa | nem tehetý, hat maradýon az nekwl Jambor
mathe,, es | az santa pal⁴ penzet Jambor matę meg fýzetý, es santa | pal fýzessen meg az
kýknek el vettek utolzor marhayokat | az ert kerem k, mint vramat hoǵ k, Irýa meg ennekem |
ha tegiekie kegielmetek kepebe Illien fogadast, hogi it | k, Jambor matet meg nem mulattatia
hanem It tervent latat | k,, kwzettek, Thovaba k, kuldet nyilas isthvantul⁵ | blasa sigmondnak
egi levelet ký mastan ennalam | vagion, en tudom mit kel cielekednem belele, en azt | neký
külthetem de nem tudom mihaznak vezýtek aznak | hanem ciak eznek hoǵ ha mernek fogadny
Ig az mit meg | Irtam k, felwl, hoǵ mihelt Iwtna azonal lene | kwzettek twerwen ha adossa
tehetne latna k, ha | k, azt mongia hoǵ fogagiam, hat fogadok hol k. ennekem | nem Ir en
merek fogadnom,, Igi kwvetkezik minden | fele naǵ kar, az vr isten tarcia meg k, ez | level kelt
varadon zent katalin azon napian

1548

Baratj fabian | k attiafia

Jegyzetek:

¹ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

² Balassa Zsigmond erdélyi főkapitány; testvére Balassa Menyhért a királyi hadak kapitánya.

³ Zsámboky Szabó Péter Nagyszombat város bírāja 1547/1548-ban és 1551/1552-ben, fia Zsámboky János történetíró.

⁴ Sánta Pál, Sánta Ambrus nagykereskedő testvére szintén nagyszombati kereskedő. 1558/59-ben és 1562/63-ban a város kapitánya.

⁵ Nyilas István nagyszombati nagykereskedő, 1569/1570-ben és 1572/1573-ban a város bírāja. Felesége Zsámboky Szabó Péter lánya, Anna.

23.

1549. május 12., Vízkelet

Maróti Mihály Vízközben¹ tiszttartó ispán – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1430. fol. 219.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549, Maróthy Mihály.

Gyűrűspestét nyomával.

Tartalma: Maróti Mihály és katonái, amikor a nagyszombati káptalannál intézték ügyeiket, István házában szálltak meg. István egy szablyát tarsollyal és egyéb apróságokkal együtt három forint értékben nem adott oda távozásukkor, állítólag azért, mert a katonák is elvittek tőle egy takarót. Maróti Mihály az ügy rendezésében kéri a bíró segítségét.

Regesta: Mihály Maróti the bailiff of Vízköz informs the judge of Trnava about a theft took place there, while they were seeing their business in the town. The letter writer stayed in István's house with his men, and on their departure István did not hand over a sabre in a sheath worths three forints telling that Mihály Maróti's men took one of his blankets. He asks for the judge's help.

Címzés: ez lewel adassek az zombatÿ býronak | wrunk ew fõlsegenek varasanak | býraÿanak mÿnt tÿztelendew | vramnak etc

A levél szövege: Kõzõnetemnek vtanna magamnak aÿanlasat, harmad ezten wasarnapon | wolt ennekem dolgom otth az waroson, az kaptalanban, es oth | en nekem az mÿnemw emberÿm woltak en alattam valo nep | fegÿwereket be Attak wolph Az zallason az ember Istwan hazaba | Azerth hogÿ onnan el jõtwnk az nepnek fegÿwereket kÿ | atta, hanem az en zolgamnak egÿ zablÿaÿath kÿ ket florenost | erth wolna, es annak felette Az zablÿa tassolba² volth vgÿ | mÿnth egÿ forÿntarra penz, es egÿeb aprolek marha, ezt | kegÿg ennek elõtte tagatta, mosth kegÿg ewnnõn nyelwevel | meg vallotta hogÿ nala wagÿon , de hogÿ Az ew hazatol | Az en alattam valo nep hozoth wolna el walamÿ laznokoth,³ | es hogÿ azerth tartotta wolna meg Az zablÿath, de hogÿ | ha meg monthattÿa hogÿ mellÿk hozta el az en nepem | kõzõl az laznokoth, hath en ewtet az laznokerth meg elegÿtem | Azerth kerem Azon mÿnth vramoth the. ke hogÿ adassa | meg Az zablÿat vele, merth býzonÿawal, hogÿ meg tartatok | erette, ez lewel kõlth wÿzkelettrõl hwswetwtan 3 wasarnapon

1549

Marothÿ mÿhal | Az vÿzkõzben tizt tarto ispan

Jegyzetek:

¹ Néprajzi tájegység, a Szigetköz és a Csallóköz összefoglaló neve.

² Tarsolyban.

³ Lazsnak = takaró, pokróc; szláv eredetű szó.

24.

1549. szeptember 20., Csejte

Szentpéteri Márton deák – György deáknak

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1459. fol. 130.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549. 20. szeptembris, Szentpétery Márton deák.

Gyűrűspectsét nyomával.

Tartalma: Szentpéteri Márton három forintos adósságát rendezzi, mellyel Budai Jánosnak tartozott, továbbá kéri György deákot, hogy vegyen neki négy sing zöld posztót.

Regesta: Márton Szentpéteri scribe informs György scribe that he pays his debt back to János Budai. Besides he asks György scribe to buy him some green baize.

Címzés: Egregio domino Gheorgio literato de | chhezthe thýrnaviensi gmorando[!] | domino et Amico honorando

A levél szövege: Egregie domine semper honorande salutem et meam commendationem. Ime | megh. kwltem knek az harom forýnthoth. Kýwel | bwday janosnak ados. woltham. kmed menchen / megh. hogý kesen. kwltem megh mert. nem wolth. | towabba kerem ke: vegyen. nekem. bolýss marthol¹ | negý zewýd sýngh² karasajath³. kýnek probayath | kwlthem reýid nap. megh. adom ew. kenek | valetе plurimum ex cheýthe 20. septembris 1549.

Martinus literatus Zenthpeterý

Jegyzetek:

¹ Lásd 6. levél 2. jegyzet.

² 1 sing kb. 64 cm.

³ Karasia, olcsó posztófajta.

25.

1549. október 6., Sempte

Balog Ferenc Sempte várának tiszttartója – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1466. fol. 200.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549., Francisci Balogh.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Balog Ferenc tizenkét talicskát kér kölcsön földmunkához Nagyszombat város bírójától két-három napra.

Regesta: Ferenc Balog the bailiff of Sempte castle asks János Budai, the judge of Trnava to lend him twelve wheelbarrows for two or three days.

Címzés: Egregio domino Joanni | Budaÿ judici | civitath[is] thernaviensis / domino et amico honorando | etc

A levél szövege: Nemes wram es en Jo Barathom | kezenethemet mjnt Jo wramnak | kerem the kegelmedet hogÿ the k hogÿ the k kÿlgen | en nekem Az Jelen walo | ember Altal thÿzenket tharickath¹ | feld hordanÿ walot ket nappra | A wagÿ haromra kÿt en the | kegelmednek Is meg meg kÿldek | wgÿan Igen kerem k. hogÿ | Annekÿl ne hagÿon the k. | mert kart fogok walanom - | reliqwm est valere eadem cupio | ex Arce sempthe dominica die | post franciscus 1549

Jegyzetek:

¹ Talicska.

26.

1549. október 27., Vízkelet

Vízkeleti bírák és polgárok – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1476. fol. 220.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549 Vízkelet.

Papírfelzetes gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Vízkelet város tanácsa biztosítja Nagyszombat város tanácsát, hogy a Nagyszombatban fogva tartott Nagy Péter megbízható ember, nekik becsülettel szolgált.

Regesta: The town council of Vízkelet assures the town council of Trnava that Péter Nagy, who is under arrest in Trnava is a reliable man, serving them with honour.

Címzés: Ez lewel adassek az | zombathy wraknak | mynekwnk mynth koros | kynth¹
byzodalmas | vraynknak. etc

A levél szövege: Kozonetwnknek vtanna magunknak ayanlasath | Irywk mynth wraynknak, ez kwrthy² emberth | Az balog balyntho, Akyre thy kegelmetek byzta | wolth, az nagy peter dolga ffelel, aky kegyelmetek. | nek fogsagban tartatyk, Az balog balynth my | nekwnk ezt twdnwnk Atta, Azerth my koztwnk | Ith wyzkeleten³ es kwrtwn meg twdakoztunk | byzonyawal hogy az a nagy peter aky mynalunk | es my koztunk lakozoth es zolgalth mynekwnk | kynek egy heten kynek keth heten, kynek | keth nap kynek három nap, azerth mynketh | es my nekunk my kozotunk, jamborol elth | jamborol zolgalth ez el mwltth aratasban | kazalasban ez zenth loryncz nap⁴ twyan mynd | my koztunk, elth, lakozoth, de annak wtanna | zabad wolth wele, mynth elth mynth lakoz □ott□ | mynket thy. k. erre kerth,

hogý thý k | ez dologbol býzonýossa tennøk, azerth ez | legen ffeløl Irýwk ezth az ký mý
køztunk | lakøzoth, ez lewel wýwo ember meg esmerý | ha az a legen vagý nem az, mý
magunk | thý. k. zemelý zerent mennek, de az | wraaknak dolgaban poronchýolattýban kel |
most Jarnwnk, ez dolgoth thý. ke. meg | eleb meg izentwk wolna, de nem | woltunk hon
mýnnýaýan, ez legenth || Aký ez leweleth wýzý, týzen hath penzbe | zegottwnk meg wele, Azt
thý kegýelme= | tek fýzesse meg ez lewel wýwo ember= | nek, Isten tarchýa meg. thý. k. ez |
lewel kølth wýzkeletøl wasarnapon | zenth sýmon nap eløth 1549

wýzkeletý býrak | es polgarok

Jegyzetek:

¹ A latin *semper* (mindig) magyar megfelelője.

² Kürt község.

³ Vízkelet község.

⁴ Szeptember 5.

27.

1549. november 2., Komárom

Pozsgai Zsigmond¹ komáromi naszádos kapitány – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1482. fol. 139.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549. 2. novembris, Sigismund Posghay

Gyűrűspecséttel

Tartalma: Pozsgai Zsigmond mint Nagyszombat város polgára kéri a város tanácsát, hogy elvett földje helyébe másikat adjon, lehetőleg Sánta Pál földje mellett.

Regesta: Zsigmond Pozsgai, a slooper voivode in Komárom and a citizen of Trnava asks the town council of Trnava to give another piece of land to him instead of the one that was taken. He would like to have it next to Pál Sánta's land.

Címzés: Egregyſ et Circumspectis dominis | Judici et Juratis Civibus Civitathis /
thýrnaviensis etc dominis et amicis | observandissimis

A levél szövege: Zolgalattomath Irom kegelmeteknek minth thýztelendw | vraymnak. jol
thwgia kegelmetek kj ozthota | az fwldet es kj mwtata nekem kýt az twuýs² | mind el nwte
wolph en draga penzel meg | Irtatam minden hold fwld al nekem keet forintban | azert chak
thawalý eztendwben wettem haznak | thawalýs wttem wolth zaz mezth³ bwzat | bele thalam
nem lezen thýwb merth bwzam | belwle mind el wezete en fel sem zanthatam / wolna az
fwldeket ha az waros nem atta wolna | nekem, ha Immar el akarýa kegelmetek wenný teolem /
agion masth kegelmetek. erete amýt mind az en | fwldem kýt en ennek wtanais meg zolgalok |
kegelmeteknek en nem thwdom mit tezek az pwztha | hazzal ha fwldem nem lezen hýzen enýs
waros | thagýa wagiok | Az Santha paal fewldeý melleth agion kegel | metek mast nekem
Comarombol 2 novembris / 1549

Sigismundus posgaý

Jegyzetek:

¹ Pozsgai Zsigmond nagyszombati kiskereskedő polgár, 1544-ben és 1549-ben a komáromi
naszádosok kapitánya (vajdája), ez utóbbi évben a török portán járt követségben. (TAKÁTS
1927., EMBER 1988. 522.)

² Tövis.

³ Metz = mérő = 40kg.

28.

1549. november 6., Bucsány

Miklós deák – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1483. fol. 140.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549. 6 novembris, Miklós deák.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Miklós deák, aki nemes ember gyermeke, rágalmozással vádolja Budai Jánost Nagyszombat város bíróját, és bírósági perrel fenyeget. Nem érti, miért haragszik rá a bíró.

Regesta: Miklós scribe, son of a nobleman accuses János Budai the judge of Trnava with libel and threatens him with a lawsuit. He does not understand why the judge is annoyed with him.

Címzés: Prudenti ac circumspecto domino Joanni | Bwdaÿ, judici civitthatis tirnaviensis, | domino honorando

A levél szövege: Prudens ac circumspecte domine honorande, salutem et | obsequÿ comendationem, Nem erthem az okath, hogÿ the ke: | engemeth, az ew leweleben felethe zidalmaz, kÿth | wamos Andrasnak~~nak~~ Irth, merth sem the kegel: | sem warasbelÿ wraÿmnak, soha nem wethettem, | sem zomwal, sem egebfele chelekedethemwel, | holoth azth Irÿa the ke: hogÿ az en kegelmes | wramnak, en ream panazol, bÿzomwal en eleb, | akarok, az en wramath, rola megh lelnem, merth | sem the k: semi thanachbelÿ lendew¹ embernek, soha | gonozath, nem montham,, es azerth, Idewel, | therwen zerenh, the ke: megh lelem, kÿral | ew felsege thablaÿan², merth, the ke: oknekÿl | thezthesegebem~~ben~~, elen Ir es zol, en Jambor | nemes ember germeke wagÿok, nÿlwan, az en | thezthesegemeth, megh keresem, | eleb megh kelenÿk the ke: wegere, mennÿ mÿnden | dolognak, es wgÿ Irnÿa awagÿ pedeglen, izenÿ | nem erthem kÿnek walaha warasbelÿ wraÿnak, | en olÿ erthethlenewl zoltam wolnÿk, awagÿ kÿwel, | ezwe weztem volnÿk, Agÿa the ke: emberÿth | a kÿ montha en ream azth, merth nÿlwan therwenel | megh keressem kegelmedeth erthe, quam felicissime eundem | valere opto, ex Bwchan 6 novembris 1549

Nicolaus literatus | officialis etc

Jegyzetek:

¹ Lendő, lende = rokon, atyafi, ivadék.

² Bíróságán.

29.

1549. november 8., Bucsány

Miklós deák – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1485. fol. 141.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1549. 8 novembris, Nikolaus literatus, officialis in Bucany.

Gyűrűspecsét nyomával.

Tartalma: Budai János levelében Miklós deákról és társáról, Vámos Andrásról rossz véleménnyel írt, állítólag egy kocsis szavára hallgatott. Miklós deák az őt ért hamis vádak ellen tiltakozik, és kész tanúkat hozni igaza bizonyításához.

Regesta: János Budai the judge of Trnava accused Miklós scribe with false charges on the basis of the words of a coachman. Miklós is ready to prove his being right with ten or even twenty people if needed.

Címzés: Prudenti ac Circumspecto domino | Joanni Bwdaý judici civitthatis / Thirnaviensis etc *domino honorando*

A levél szövege: Prudens ac Circumspecte *domine honorande*, salutem et obsequy | Comendationem, En halotam regy jamborok thwl, hogy | myndenwth kyral ew felsege zabad warasyban, zoktanak | feyedelmý valzantaný az az byrowa jamborth thekelethesh, jozanth, | igassag zerethewth, es therwen thewdoth, the kegelmedis | wgyan azon jamborsagban wagyon, es ezen erkewlchekben, | Byzonnal chodalkozom ezen, hogy the kegelmed, illyen, | nagh rwtalmas¹ zythkokal, az ew leweleben, mynden; | oknakyl, engemeth iletheth, bynemeth es wethkemeth, | nem erthem, nem oly magam feleyteth, ember wagyok, | hogy en oly ezthelnewl awagy baromwl, wala kynek, | feleltem wolnyk: kyben theztesege elen zoltam volnyk, | Erthethem varasbely wraym thewl, hogy the ke:d egy | kochys, zawara illyen, kesebsegeth es thyztehlensegeth, | en ream es az en tharsomra ky wram zolgalathyaban | tharssom wamos Andras irth wolna, | the kenek ileth volna eleb, megh ertheny azokath, | es wgy my raythunk illyen kesebsegel irny, | merth megh hygye the kegelmed, hogy hamissath, | thezen az mynekynk, aký the ked: elewth igazath, | nem thewd mondaný, my reank, es idewel megh | byzonychewk jambor zemyljekel, hogy nem vgy wagyon | a mynth kegelmennek[!], eleýben attha a dolgoth, nem chak | egy byzonssagal byzonychewk, hanem theez a wagy | hwz, jamboral, kynek zawath, megh hyzyk myndenwth | otalmazza Isten atthewl, hogy the ked elen, a wagy egeb, | warasbely wraymnak, en erthethelnewl zolnyk, a ky | nem ilendew wolna: rewed napon² the kegelemed | megh erthy, chak Isten, az en kegelmes wramath. Ide |

hoza, hogÿ a kochÿs nem thewdoth the kegelmed elewth, | igazath mondanÿ, merth hamissath thezen, abbewl, | mÿnekÿnk akÿth the kegelmed elewth mondoth, || Esmernek engemeth, warasbelÿ wraÿm gÿermeksegem thewl fogwa, | senkÿ azth nem monthath, hogÿ ezthelenewl, a wagÿ baromwl | feleltem volnÿk, deus eundem *conservet*, ex Bwchan 8 | novembris 1549

Nicolaus literatus | officialis

Jegyzetek:

¹ Rút.

² Néhány napon belül.

30.

1549. november 10., Komját

Forgách László¹ – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1488. fol. 209.

Az irat külzetén későbbi kézzel: 1549., Forgách László.

Gyűrűspecsét nyomával.

Tartalma: Forgách László mint barátját kéri Budai Jánost Nagyszombat város bíróját, hogy egy jobbágyának, Kocsi Pálnak, adóssággal kapcsolatban szolgáltasson igazságot.

Regesta: László Forgách a nobleman asks János Budai the judge of Trnava as his friend to administer justice to one of his servants called Pál Kocsi to recover a debt.

Címzés: Ez lewel Adassek az | zombatÿ jambor býro | =nak Bwdaÿ Janos= | =nak ennekem bizot | vramnak Baratom | - nak etc

A levél szövege: Kezenetemnek wtanna magam aÿanlassat Irom mÿnt býzot | vramnak baratomnak, towabba ezt irom te kegyelmednek | hogÿ ennekem gÿakorta panazkodot az en jobagÿom | Im kochÿ pal, hogÿ ew nekÿ regÿ adossa wolna | zentiwanÿ kelemennek nÿnÿe

Margÿth azzonÿ zolgal | =attÿaert, azert kÿrlek mÿnt vraramat[!] bÿzot | baratomat, hogÿ
mÿnden Igassagat zolgaltassa kÿ | te kegyelmed, kÿt tegÿen az istenert kÿt az  w | igassagaert
kÿt az en Baratsagomert kÿt en megh | akarok te kegelmednek halalnom mÿnt vramnak |
Baratomnak ez lewel kelt komÿatÿ zent marton | Istÿn 1549

Forgach lazlo via | manu propria

Jegyzetek:

¹ Forgách László, Forgách Péter, Bars v rmegeye ispánjának fia, felesége Révay Zsófia.
(NAGY I. 4. k t. 212.)

31.

1550. január 1., Komját

**Forgách Ferencn ¹ Gyarmati Balassa Magdolna, Horvát Bertalan, Komját város
tanácsa – Nagyszombat város tanácsának**

Tanúvallomás

Az irat:  SAB PTr Missiles Nr. 1516. fol. 389–390.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550., Magdalena Balassa.

Papírfelzetes gyűrűspecsét nyomával.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/68–70.

Tartalma: Sánta Ambrus nagyszombati nagykereskedő nem fizette meg a vámot M ny n
marhái ut n. Azt  g rte, hogy odamegy  s megadja, mégsem tett  gy. M nya község bírójának
tan s g t tov bb tj k, egyben az adósság rendezéséhez Nagyszombat v ros tanácsának
segítségét k rik.

Regesta: A testimony about the debt of Ambrus S nta a wholesale merchant from Trnava.
In spite of his promises, he did not pay the customs on his cattle in M nya. The testimony of
the judge of M nya is forwarded, at the same time the writers of the letter ask for help from
the town council of Trnava to discharge the debt.

Címzés: Ez lewel adassek az | zobathÿ biraknak es | eskwttheknek: mÿ nekwnk | tÿztelendo wraÿknak

A levél szövege: En balassa magolna[!] gÿarmathÿ az nehahj fforgacz | fferenchine: es horwath berthallanna[!] egetheben: | mÿ Irwk the kegelmednek nagy zombathi biraknak | es eskwttheknek kwzenetwketh: Thowaba mÿes | komjathi birak es eskwtthek es mÿth ezekhis ~~wasas~~ | waras: the .k. zombathi biraknak is vraknak | es ezkwtteteknek es minth az ekes² warasnak | kwzonenetketh Irÿwg minth jo zomzed wraÿk | nak is baratÿknak: | En kÿ wolnek balas magdolna azzon es horwath | berthallannal egetemben: kherÿwk mÿ te | .k. hogÿ az minebmo dolgÿwk wolna az | santa ambroswal feleletwk wtan es thanosag | be kelwen tenni te .k. ol twrwenth | hogÿ kÿt te .k. ez wtanis wennek jo | newen: es ha twrtenek walahol az | mi jozagkwnban te .k. walamÿ wgee[!] | kÿ twrwen nelkwl nem lehetni: es az | wtan felelethÿ meg halwan es thanozakokath | meg hertwen: mÿ te .k. mÿndenwth igas | twrwen thetetwnk: | az manÿÿ³ bÿro thanozaka⁴ az hogÿ mikoron az santa | ambros barmath holtajk woth azkor khet | zolgaÿa estwen be menthenek wolna aÿanlak | ok magokoth azra hogÿ regel be mennek | es igasan mig wamolnak: azerth ok be | nem menketh[!] ha nem az wamoth el | zogtethek: az bÿro hogÿ okwth be nem | warhattha wgj indulth wtanna ugÿ erthe | wolth oketh konjathÿ: ira thezÿ ezth az | manÿa bÿro az kÿral emberenek: || mazogÿk thanosak ezth tanolna: hogÿ az santh[a] | ambrus barma kharra menth wolna az bannak | alberthera o tÿztarttho wolth be neze okroth | menth hat az santa ambros be ÿawaban | az okrokerth kwltek az tÿztartok eleÿbe | zemelÿe zereneth oth wolth berthallan wraÿs | az santa ambros el ffogadasokwlh twth | hol o armad eztennapra ala jwn es minde | neketh mÿg elekith ezth o pegÿk [h]ltere es | tÿztezsekere ffogatha: ez altal ffogatha | hogÿ onekÿ hoth sen otzaz fforinban | al dolga: es o horwath bertalan elwth | az ffogatha hogÿ o iffÿw azzonnak | eg rohanak walo chemeletheth⁵ hoz az zwranyÿ⁶ khet eskwth ismeg esth | thanolan: az o [h]itekre: hogÿ ok | ~~zayakbol~~ zayabol allottuk hogÿ o az [h]armad eppen napra | ala iw: es mendeneketh meg elegeth | minde karokert: az meg hagÿoth napra | azzonom ala kwldoth zwraban az o | embereth hogÿ mig halgassak az santa | ambros bezedeth hogÿ miwel akarÿa | meg elekentenÿ isten tarcha megh tÿ | .k. ez lewel kwlth komÿathÿ kÿs karachon | napÿan anno 1550

Jegyzetek:

¹ Forgách Ferenc, Mária királyné kamarása, majd Léva várának kapitánya. Első felesége Lévay Zsófia, második a levélíró Balassa Magdolna. (NAGY I. 4. köt. 212.)

² Egész.

³ Mánya.

⁴ Tanúsága, vallomása.

⁵ Csemelet = drága teveször.

⁶ Nagysurány.

32.

1550. január 4., Bény

Bácsi András bényi tisztviselő – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1520. fol. 382.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550, Andrea ~~Barth~~^hy, Bácsy.

Gyűrűs pecsét nyomával.

Tartalma: Bácsi András bényi tisztviselő kéri Budai Jánost Nagyszombat város bíróját, hogy szolgáltatson igazságot egy emberének; cserében felajánlja, hogy igazságot szolgáltat nagyszombatiaknak Bényen.

Regesta: András Bácsi an official from Bény asks János Budai the judge of Trnava to administer justice to one of his servants and promises to return the favour by administering justice to citizens of Trnava in Bény.

Címzés: Prudenty ac circumspecto domino | Johanni Bwda judici civit^hatis / týrnawýensis domino mihi / observandissimo

A levél szövege: Kezenethemeth es zolgalathomoth mýnth en týztelendw | vramnak Az en kegelmes vram¹ Jobagianak vagion | az thý kegielmetek varassaban valamýnemw ýeles | dolga Az mýkon (~~gasp~~) gasparwal kerem en the | .k. az en kegielmes vram Barathssagaeerth es | Az en zolgalathomeerth hogý the .k. tetessen | az en vram Jobagýanak ýgassagth Megh ertwen | the tessent ýgaz therwenth es ha thertendýk hogý | valakýnek az thý kegielmetek varassabelý embernek | vala mýnemw dolga lezzen ýth az en kegilmes | vram tarthomanýaba enýs az en kegilmes vram vtan | mý[n]den ýgassagth zerýnth valo zolgalatwal lezek | .k. es az kegielmedhez tarthozonak isten tarcha | megh .k. datum selýz² ex Been³ feria sexta ante festum / ephifanýarum domini⁴ anno domini 1550

Andreas Bachý officialis possessionis | Been

Jegyzetek:

¹ Balassa Menyhért, Bars vármegye főispánja. (MAKSAY 1990. 314.)

² Zselíz.

³ Bény.

⁴ Vízkereszt (*Epiphania*), január 6.

33.

1550. január 24., Bucsány

Nyáry Ferencné¹ Bucsányi Korláthkövi Erzsébet – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/70. Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Tartalma: Korláthkövi Erzsébet egy vég gyolcs, gallér és fejfedő küldését kéri Budai Jánostól Nagyszombat város bírójától.

Regesta: Erzsébet Korláthkövi the wife of Ferenc Nyáry asks János Budai the judge of Trnava to send her some linen, a collar and a headgear.

Címzés: Prudenti et Circumspecto dño Joanni Bwday, Judici Ciuitatis Thyrnauiē etc. amico et vicino nobis honorā.

A levél szövege: Prudens et Circumspecte domine et Vicine nobis honorañ, Salutem. kerem the k: mynt Jo Zomszedomath hogy ez embertwl kwlgy ennekem egy wegh gyolchyoth Gallerth, es egy aranyas kareyw fedeleth, ha olyan wolna, thehat kynek zeles aranya wolna hatwl, ky három wagy negy foryntara erew wolna, ha nalad nem wolna, es the ke: tegye zereth: k. megh kwldem az arrath Pal deaktwl, ha techyk ennekem, – ha nem techyk the k: Ismegh wizza kwldem. Wx Bwchyany² sã quinta ante conversionis Pauli³ 1550. Elizabetha korlathkewy de Bwchyany, Consors m.d. Franč. Nyáry | m.p.

Jegyzetek:

¹ Lásd 13. levél 1. jegyzet.

² Bucsány.

³ Pál fordulása (január 25.).

34.

1550. február 2., Pozsony

Sánta Ambrus¹ – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1532. fol. 388.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550., Ambrosii Sántha.

Gyűrűspecsét töredékével.

Tartalma: Sánta Ambrus kéri Budai Jánost Nagyszombat város bíróját, hogy amíg Kis Péter át nem adja neki a szőlőket, a fizetségül adott posztót ne szolgáltatassa ki neki.

Regesta: Ambrus Sánta asks János Budai the judge of Trnava not to hand the baize over to Péter Kis until Péter Kis keeps the vineyards bought by Ambrus Sánta to himself.

Címzés: Egregio domino domino Joanni | Budai Judici civitthis / tirnaviensis domino honorando

A levél szövege: Egregio domino domino honorando salutem et servitiorum meorum | commendationem, hiszem azt hoǵ keǵelmednek túttara vagón | az hoǵ en kis petertwl az szőlőket kiket ez előtt neki | attam volt hatra vettem twle, meg azoknak felette | az több szőlőt es meg vettem twle, kikiről kis | peternek kőtel lewelet² es attam ez vagón Jamborok | twttara, es az arw vǵ volt hoǵ az szőlőket | ennekem fel vallá en es w neki meg fizesseg | En Immaron meg fizettem neki poztowal 527 | forintra, w meg sem vallotta fel az szőlőket | Ennek okaert kerem keǵelmedet mint vramat | hoǵ az poztot tarczá meg keǵelmed szómbatbol | ki ne erezsze mig az szőlőket fel nem vallá | Ennekem, Es az en lewelemet kit az szőlők arraol | attam kis peternek keǵelmed kezebe nem aggá, es | En meg talalom keǵelmednel, En magam es örömeſt | mennek, de nem mehetek mig az kiral' itt leszen³ | Ammit dolgaimban el vegezhetek el vegezok | Isten tarczá Jo egessegben keǵel: ez lewel | adatot posomban gertá szentelő bodog azszon napian 1550

Santha Ambrus naǵ | Szombathÿ etc.

Jegyzetek:

¹ Lásd 4. levél 1. jegyzet.

² Kötelezvényt.

³ Az 1550. január-februárjában tartott pozsonyi országgyűlésen Nagyszombat város követe Sánta Ambrus.

35.

1550. február 16., Pozsony

Pozsgai Zsigmond¹ komáromi naszádos kapitány – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1536. fol. 230.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550. 16. február, Pozsgay Zsigmond.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Pozsgai Zsigmond ismét a Nagyszombat városától kapott majd elvett földje helyébe kér másikat Nagyszombat város bírójától lehetőleg Sánta Pál földje mellett.

Regesta: Zsigmond Pozsgai a sloopier voivode from Komárom asks the judge of Trnava again to give him a new piece of land instead of the taken one, next to Pál Sánta's land as far as possible.

Címzés: Egregys dominis Judici et Juratis Civibus | Civitatis thyrnaviensis et Dominis meis | observandissimis

A levél szövege: Kezenethemeth zolgalatomath tÿ kegelmeteknek minth nemes wraÿmnak | thowaba sokzor Irtam k. az en fewldeÿm felwl kÿketh ennekem / az waros adot wolph es az hadnagÿ kÿknek az fel nÿtassara es az | fel zegesere, kwlthtem tewbeth harmÿch keet forinthnal kÿth hÿthzerenthis | meg mernek mondanom, melÿ fewldeket kegelmetek en twlem el wett | es masth nem adoth helebe, de mÿert hogh Immar masthan. az zanthasnak | Ideÿe, es en zantasnekwl nem lehetek. kegelmeteket kerem hogh .k. | agÿon ennekem mas fewldet, kÿth en fel zeghessek, Jolehet nagh | kewlchegemel lezen, de annekwl nem lehetek, amÿth .k. zakazth | zakazatok, az Santha paal² fewldeÿ melleth. mert ha mezze akarok | zanthanom, az nemes wraÿm bÿrthokabanis. eleget thalalok, ahol | kegelmetek azt mondana, hogh sook haznath wettem wolna, az fewldnek | thawalÿ eztendwben mÿnd mwnkamra magamra anÿnÿ leth | raÿtha mind az sem erth wolna thÿzen haat forinthoth ez elmolth | nÿaron kgÿglen zaz penczt nem erth wolna, merth chak az magomath | sem fÿzethe meg, azert en nagh kaaros

wagÿok, kÿth eremesben, | zewedek, hogh *nem* .k. gÿwlewlkegem[!], hÿzem .k. sem kewanÿa az en | karomath. ha kegÿglen k. azt akarÿa hogh az enÿm, entwlem el | wezen nÿnch mith tennem, gongiat el wÿsselnem, en .k. kewzÿben wgian | zolgalok, minth akaar kÿ, az warosson, de az en hazamnak meg soha | chak egÿ bech³ arra haznath sem wettem, kegelmetektwl Jo walazth | warok, Isten tharcha meg kegelmeteketh. nagh Jo egessegben datum / posonÿ 16 february 1550

A mÿth kegelmetek aad chak mwtassa meg kegelmetek etwes | Istwannak

Sigismundus posgaÿ,

Jegyzetek:

¹ Lásd 27. levél 1. jegyzet.

² Lásd 22. levél 4. jegyzet.

³ Becc = kis értékű pénz.

36.

1550. február 28. után, Komját

Gyimesi Forgách Péter¹ – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1544. fol. 384–385.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550., Petri Forgách.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Forgách Péter Józsa Balázst dézsma be nem fizetéséért elmarasztaló, Komját város bírója által hozott ítélet felülbírlására kéri Budai Jánost Nagyszombat város bíróját, mivel Forgách Péter dézsma mentességet adott jobbágjának, Józsa Balázsnak.

Regesta: Péter Forgách asks János Budai the judge of Trnava to revise the sentence passed by the judge of Komját about Balázs Józsa. He was sentenced to pay a sum of money because not paying the tithe although he was exempted from paying it.

Címzés: Egregys et nobilibus ac | *circumspecthis* Johanni Bwday et *nobilibus* | *judicibus* et *jurathis* thernaviensis / *dominis* et *amicis* nobis *charissimis*

A levél szövege: Egregy *domini* et *amici* nobis *dilecti*, | *salutem*, ac *nostris* *gommendacionem*, ez mý | jobagwg josaa balas komýatý, eg | torvenýet vyzý tý kegel, eleýbee | kýt es mel torvent az komýatý | býrak ees eskwttek ýteldenýek, | azert tý kegel, kerom mýnt bara= | týmat ee[s] ýo somsedýmat, hogý | az meg lott torvent jo býzonsag | wtanh Isten Igassaga zerent tý | kegel, lasson meg ees ýgassýtcýa | el, mert az mý nemew býsonsag | wtan az komýatý býrag[!] ees eskwt | ek az torvent tottek, az desmaa | el thagadasert, akoron az ýdabee | az desmaa Ennen maga volt, kýt | ersog wraam² zolgalatomerth adott | vala ennýekom, azert akorom az | en jobagommýak ýosaa balasnýak | az desmaa gabonaat ees egeb vete= | ment mindont meg engentem vala | neký, azert korom tý kegel, mint | ýo somsedýmat ees baratýmath, | hogý az ew torveneeth lassatok meg | wýonanh, ees tegetok Isten Igazsaga | zerent valo torvent nekýee, || mert az mý jozagvgban mindenvt, fee | keppeet ýtt komýatin, ee fele sebesen | ees týztóksegeben jaro torvent az býrak | ees eskwttek mý hýrwnk nekwl egeb ha | ký nem mertek mondaný, hanem eleb | nekwmg hýrre ees twdasswgra attýak, | dee mastan nem twggokg haa mý | bosswsagvngra mondottagh ký, a wagh | a mý jobagvgh bozwsagara, dee tý | kegel, mindon jo valastot varwgh belo= | le, Isten Tarcýa meg tý kegel, Jo egesseg | „ben, ez level koelt komýatibol pentokon | In vocavit vasýanapýa³ wtan anno 1550

petrus forgach | de gymeesh etc,

Jegyzetek:

¹ Gyimesi Forgách Péter, Komját birtokosa. Felesége Gersei Pethő Orsolya. (NAGY I. 4. köt. 203.)

² Várday Pál esztergomi érsek (1526–1549).

³ Húsvét előtti hatodik vasárnap.

37.

1550. május 4., Vágsellye

Sellye¹ város tanácsa – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1574. fol. 391.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550., Oppidi Sellye.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Sellye város tanácsa tanúsítja, hogy nagyszombati Nagy Antal már nem kezes Andorkó Jánosért, mivel perese, Kapuczi Imre szolgálja, Iván a törvénynapon nem jelent meg.

Regesta: The town council of Sellye proves that Antal Nagy does not stand security for János Andorkó any more, because his litigant, the servant of Imre Kapuczi did not appear on court.

Címzés: Egregiis dominis, Judici totaque senatui | *Civium tirnaviensium* | etc

A levél szövege: Készénetwnknek vtanna magwnk Ayanlasat, mýnt szerelmes vraýnkknak | es szomzedýnkknak. | Towaba ezéknek vtana tezwkn mý attý kegelmeték polgar tarsa | mellet nagý antal mellet illýen vallast | Hogy kapwczýnak² egý Iwan³ new szolgálja, tartotta volth meg andorko | Janost⁴ sellýen, immar hogý a kapwczý szolgálja Iwan meg | meg tartotta wolth Andorko Janost sellýen, Andorko | Janos tallalja meg nagý antalt selýen, es mond Andorko | Janos nagý Antalnak, Antal vram legý kezes harmad napýg | erthem, merth im a sellýeý býro harmad naphoz hagýoth | térwen naphoz mýnd kettýnknek, mýnd nekým smýnd | Iwannak, az en pérésémnek. Merth a býro rea kerde | mýnd kettýnket ha harmad napra kezek lehetwnk | attérwenre, mý penýg rea felelenk hogý kezek (~~lezwnk~~) lezwnk. | Azert Imar az harmad nap be telwen, Andorko Janos kez volth | mýnd az ew kezesewel egýetýmbe nagý Antallal az harmad | napra, Imar penýg az ew pérése az harmad | napra rea nem iwth, errél Imar Andorko Janos | mýnd nag antallal egýetýmbe Twdomant thét, az egesz | varasnak, es az némés waýdaknak, es egýeb réndbelý | némés fyrfýaknakýs, | Towaba Immar az harmad nap el mwlwan, neged napra kelwen, | akorýs twdomanth téth Andorko Janos mýnd nagý antallal | egýetýmbe, a býro hazanal az egez varasnak, es awaydak,, | nakýs, es az egez gazdaýanakýs Amelý haznal szalason | volth, hogý az ew pérése rea nem iwth az térwen | napra, ezéknek vtanna a býro Imar fel szabadýtotta | Andorko Janost mýnd nagý Antallal [eg]ýetýmbe hogý | szabad embérék | Towaba ezéknek vtanna Andorko Janos nagý Antal felél ezth monda, | senký nagý (~~antath~~) Antalt en erétem ne keresse | erre a kezeségre, merth ameg en erthem kezes volth az a nap | ký télth es elýs mwlth kýt ým thý kegelmeték twd | es latýs | ezéknek vtana Andorko Janos ezt mondotta es fogatta a býraknak? | valaký engémet keres igaz

têrwennÿel mÿndênnek | Igaz têrwenth Alok fwstémén⁵. valetę quam foelicissime | ex sellÿe
4. die maÿ 1550

judex juratique | civittatis sellÿensis etc

Jegyzetek:

¹ Vágsellye.

² Kapuczi Imre, mint azt a következő, Vécse község bírása által írott levélből megtudjuk.

³ Horvát Iván János, Nagyszombat város bírása 1553/1554-ben és 1565/1566-ban.

⁴ Az ügyben szlovák nyelven is keletkezett levél. 1547. június 9-én Horvát Iván panaszkodik Nagyszombat város tanácsának, hogy Nagyszombatban őt sérelem érte Andorkó János tolvaj tette miatt. (VARSIK 1956. Nr. 217.)

⁵ Lakhelyemen.

38.

1550. május 5., Vécse

Vécse község bírása – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1575. fol. 249–250.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550. 5. Maÿ., Vecse K. (?)

Gyűrűspeccsével.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/72–74.

Tartalma: Vécse község tanácsa is tanúsítja, hogy Nagy Antal Andorkó Jánosért vállalt kezessége megszűnt.

Regesta: The town council of Vécse proves that Antal Nagy does not stand security for János Andorkó any longer.

Címzés: Egregys dominis, Judici totaeque senatui | civitatis Tirmavien[is] | etc

A levél szövege: Késénettwnknek vtanna szolgaltwnkat mýnth týztélandé némés vraknak | ezéknek vtana teszwnk mý attý .k. polgar tarsi ~~met~~ felél nagý antal | felwl illý vallast thý vrasagtoknak | Hogý Ammý kegelmes vrnknak kapwczý Imrének vala egý Iwan¹ new zolgaýa, | melý Iwan tartotta vala Andorko Janosnak (~~h~~) ýt nalwnk veczýen | hwz eokret meg' Towaba Andorko Janos attartasanak es | szwksegenek (~~idý~~) ideýn talallýa illýen barattýat meg mýnth szombatý | nagý (~~And~~) Antalth, es andorko Janos mond nagý Antalnak, | szereté Attýamfýa Antal vram kerlek legý kezes ertem harmad., | napýg had szabadwlýon meg az hwz eokér, es Amýbél Iwan | Az en pèrésém keres engémet iwýèn sellýere es en oth térwenth | allok neký, es Azon térwenbe a kezesegét le vezém rolad | vgýan sellýen (merth ha Iwan Amý vrnk szogaýa Az ew | vra tartomanýabol ký nem bottýatta vona attartast, kapwczý | Imréhét az ew vrat ket szaz forýnton maraztottak vona | térwený szerenth) Towaba ezéknek vtanna sellýen térwen | napoth hadnak harmad napoth, es az harmad nap el iwen | Andorko Janos nagý Antallal az ew kezesewel egetembe | sellýere be menth az hagýot harmad napra es az térwen | napra, Iwan penýg az andorko janos pèrese be nem menth | az hagýot térwen napra, kýrél mý vallast tezwk | Igaz hýtwnkre mýnd ez egez (~~w~~) falwwal, Azerth | ezéknek vtana Andorko Janos túdomanth téth sellýen mýnd | az egez varasnak, es Awaydaknakýs, hogý az ew | pèrese Iwan az térwen napra rea nem menth, | kýrél mýs vallast tezwk ez (~~eg~~) egez falwal hogý rea | nem menth, Ezéknek vtana ebélýs mý vagýwnk | býzonsagok, hogý nagý Antal akezessegéth le Tétte, | Es az varas térwenýe menth embérre tétte nagý antalth | igaz térwený szerenth, es Andorko Janos (kýert nagý | antal kezes volth) az nagý antal terhet is meg fel vètte: | Towaba Iwan Ammý vrnk szolgaýa es az andorko Janos pèrese, | (~~hagý~~) haga el amý kegelmes vrnkath kapwczý Imréhéth | es ala Illý nagýsagos vrhoz mýnth Podmenýczý ký | raphaelhéz², | Oztan ezéknek vtana enagýsagos vrhoz valo | býztaba vgý kezde kergetný ekezes nagý Antalth, | mellý nag antal (mýnt oda fél meg mondok) | akezesegét le tétte es ký menekédéth akezesegbel || Towaba ezéknek vtana enagýsagos vr podmenýczký | kewanta meg twdný mý twlwnk veczýeýktwl mýke., | pen szabadult meg nagý antal az ew kezesegébél | mý penýg meg mondottwk hogý nagý antal amég | kezes volth Andorko Janoserth az térwen napýg, | akoron andorko Janost eléwe allata, es akezesseget | vgý tette le nagý antal | Ezéknek vtanna enagýsagos vr podnemýczký Raphael, | bottýata egý szolgaýat Tarnoczý Palt Ide mý | kézýnkbe veczýere, Iwannak k kepebe az ew nagýsaga | lewelewl, hogý mý igaz térwent lasswnk | mýnd az nagý antal kezessege felél, es mýnd az | Iwan Tartassa felél, | Jollehet býzoný az nagý antal nem akar vala térwent Alaný | az tarnoczý palnak az Iwan kepe belý embérnek, | mýerth hogý Iwanth nem lattýa vala személý szerenth | De hogý az tarnoczý pal az Iwan kepe belý | embér, az nagýsagos vr leweleth mwtata | térwenth (~~helth~~) kelle neký alaný. | Azert Imar mý aket felelest meg hallok, (~~mýnd~~) | es térwenth (~~iw~~) latank benne, es nagý antalth | Amý térwenýwnkýs vgýan szabadýta akezessegbé[1] | mýth igaz assellýeý térwený, | Azerth ebbél mý vagýwnk býzonsagok ez egez valalal³, | hogý nagý antal akezessegét le (~~téte~~) tétte | es ký menekédéth akezessegbél: | Valeté quam faelicissime, Datum ex veczýe .5. die | Maý 1550

Judes juridique

pagý⁴ veczýe

Jegyzetek:

¹ Lásd 37. levél 3. jegyzet.

² Lásd 15. levél 1. jegyzet.

³ Valal = község.

⁴ *Pagus* itt község.

39.

1550. május 30., Várpalota

Meznyánszky János Várpalota prefektusa – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1589. fol. 333.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550., Meznyánszky János.

Gyűrűs pecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/71–72.

Tartalma: Meznyánszky János kéri Nagyszombat város bíróját, hogy Haraszti Gergelyt, akiért kezességet vállalt, de becsapta, tartóztassa le és marháit foglalja le.

Regesta: János Meznyánszky the prefect of Palota castle asks the town council of Trnava to arrest Gergely Haraszti and distrain his cattle. János Meznyánszky stood security for Gergely Haraszti, but he deceived him.

Címzés: Prudens ac circumspecto viro | domino .N. Judicý civittatis / tirnaviensis et domino | et amico honorando

A levél szövege: Thÿztelendew wram es ennekiem Jo barathom. kezene= | themnek es barathsagomnak wtanna, etc nÿnchen | kethsegem benne hogÿ kegelmednel thwdwan nem | wolna, harasztÿ gergel kÿt az fogsagbol az Ith walo | sok Jambor wÿtezekel Igetemben kezessegen kÿ | wetthem wala, de ez Jambor hÿtÿ wel es ffoga | dassawal engemeth megh chala, engemeth nagh | ppÿzetekben eÿthe az ew walchagoc ennekiem | erethe megh kel

adnom, thwdom azerth kegelme= | tek kezeth nekÿ zolagÿa¹ wagÿon, azerth | kerem .k. mÿth
wramath es barathomath | haraztyt kegelmed tarhoztassa megh, es | mÿnden marhayth. ha
kmed azt mÿ welÿ | en rewÿd napon² kegelmedet esmegh | emberemet erthethem, thowaba
walamÿth .k. | ez en emberem nyelwel megh mond .k. | megh hÿge valetē eandem cupio ex
palotha³ 30 | maÿ 1550

Joannes Meznÿanskÿ | prefectus castris | palotha,

Jegyzetek:

¹ Záloga.

² Néhány napon belül.

³ Várpalota.

40.

1550. június 3., Csábrág

Krusics János¹ Csábrág vár kapitánya – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1590. fol. 387.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550, Krussics János.

Gyűrűssecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2 II/70–71.

Tartalma: Krusics János egy bényi, Jankus Lőrinc nevű jobbágyának adós nagyszombati Gáspár. Ügyének rendezését kéri Budai Jánostól Nagyszombat város bírójától.

Regesta: János Krusics the captain of Csábrág castle asks János Budai the judge of Trnava to administer justice to one of his villains, Lőrinc Jankus, because Gáspár from Trnava owes him some money.

Címzés: Prudenti Ac circumspecto | viro Johanni Bwda Judici | In civitate tirnawiensi domino
| et Amico honorando

A levél szövege: Post salutem Ac mej paratissimam gomendationem. prudens ac
circumspecte | domine panazolkodýk ennekem ez Jankus Lerench ez | beený ember ký az
felsseges kýralnak vgýan jobbagýa | mýnth egiebek vonanak: hogý az mýkori gaspar ký | thý
kegelmetek kezzeth varasegýk² vona: hogý hwneký | Ados vona (~~en~~) es kegelmed helwthýs
keresthe: annak | vtanna zerzeskeppen el vegezthe vona veleh: kýbe az | mýkon gaspar megh
nem alloth vona es az napra az hw | fogadassath megh nem telleseýtetteh vona: annak okaerth
| kerem en .k. mýnth vramoth hogý .k. ellegeýtesse | megh az felsseges kýral Jobbagýath hogý
theb kaarth | ne vallýon merth ýmmar sok kelchege es faradssaga | vagion ha the kegielmed
ezth thezzý ez embernek | az hw ýgassaga zerýnth: ennekemýs nagy kellemetes | dolgoth
tezzen the .k. kýth en the .k. ennel nagyobbakban | megh akarok halalnýa: Towaba azth
býzzonýal hýgýe | .k. hogh en az felsseges kýral Jobbagiath karba nem | akarom hadný hanem
megh vezzem az hw weth vala | hol es mýkeppen megh vehetten: ex castro chabragh | feria
3ia Ante corporis cristi Anno domini 1550

Johannus Krwssýth capitaneus | castris chabragh etc

Jegyzetek:

¹ Lásd 2. levél 1. jegyzet.

² A város egyik lakója.

41.

1550. szeptember 24., Bakabánya

Bakai György kassai polgár – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1633. fol. 383.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1550., Georgii Bakay.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Bakai Görgy kassai polgár Lauser János által Bécsből kocsin küldött áruját Fodor Györgyné Semptén lefoglalta adósságáért. Bakai György tagadja adósságát Fodor Györgyné nagyszombati polgárral szemben és igazságszolgáltatást kér.

Regesta: György Bakai a citizen of Kassa is trading with János Laufer in Vienna. János Laufer sent cattle to him in return for horses and a carriage. Mrs György Fodor distrained the cattle in Trnava because of György Bakai's debt. György Bakai denies his being a debtor and asks the judge of Trnava to administer justice to him.

Címzés: Tisztelendő vramnak Nag szombathy | Jambor bironak adattassék ez leüel

A levél szövege: Köszönetemet es szolgálatomat ayanlom thý kegelmeteknek mind örökke | Tisztelendő vram, iol tuğga azt thý kegelmetek, hoğ mikoron az thý | kegelmetek attáfya az Jo Mate, az thý :k: leueluel mý hozzank ývűe | neminemő adossagert, Mikoron mý az thý :k: attáfyanak isten | igassága szerint igazat szolgáltatunk mynden halasztasnełkwl, | es semmý oll' kesedelmet nem akartunk vele tetetny, most es vgan azon akaratban | vağunk hoğ myndeneknek igazat szolgáltatassunk mynden időben | De ez mostany napokban, irott üala nekem Lauser Janos beczból | hoğ w neky harom loüat es eęę koczit kwldenek, es vğ kwldöttem | vala fel neky az koczit hoğ ha meg szeretendi, tehat neky adom | es meg szerkődöm[!] üele, vgan most kegyg ez Lauser Janos | kwld volt marhat alá az w szolgaiatol az koczyn, es el ment fodor | gördne az thý :k: varasaban lakozo, es az koczit az Lauser Janos | marháiaual Sempten az hidon, en erettem meg (~~akart tartany~~) tartotta | hol w azt mondotta hoğ en w neky ados vağok, mellét (azaz | hoğ neky ados vonek) en nem vallo, hanem inkább w ados en | nekem, hol kegygh en ados voltam w neky, tehat az idötwl | fogua meg talalt volna törüynes varasokban, akar Esztergomott | akar Bakabanyan akar kegyg most Cassan, holott es mynndenek | igazat tesznek, de w soha engemet nem keresett erette, hanem most, nem | tudom hoğ ha thý :k: akarat'abol, aüüag w akaratából időnek | es törüynnek elötte meg (~~akart tartany~~) tartott, kiüel nağ, szidalmat es nağ | kissebseget tött raytam, azért meg most es az Lauser Janos szolgália | hyten vağon es hiten boczattak el, azért ez raitam tött kissebsegot | es kart fel nem vöttem volna öttuen forintert, azért lassa meg thý :k: hoğ ha ez | ill'en dolognak ýg kellett lenny, mert törüynnełkwl nem | akarom hadný erette az io aszont, azért ez ill'en törüyn elött | valo dolgot (kërem thý k:) hoğ ne engedden thý :k: az thý :k: | között lakozoknak, kiböl sok gwlösegek ne legenek közöttwnk | Isten legén thý :k: dathum Bakan szent Glerd¹ napan anno 1550

Bakay görd cassay polgar thý :k: attáfya

Jegyzetek:

¹Gellért.

42.

1551. január 24., Komját

Somogy Györgyné Margit asszony – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1671. fol. 443.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1551., Georgius Somogy.

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/80.

Tartalma: Somogy Györgyné Margit asszony adóssága megfizetéséhez kér halasztást Budai Jánostól Nagyszombat város bírójától.

Regesta: Mrs György Somogy Margit applies for a postponement in paying her debt from János Budai the judge of Trnava.

Címzés: Ez lewel adassek budaÿ janos,, | nak, szombatban lako,, | zonak nekem ze,, | relmes wramnak | etc

A levél szövege: Közönetemet es szolgalatomat Irom te kegyelmednek Mÿnt | Jo wramnak. Towabba kerem te kegyelmedet (~~nek~~) az (~~Iste~~) | Istenert hogÿ ram nehezely, hogÿ penzt *nem* adok | Merth Twdom býzsoÿnnÿal, hogÿ kegyelmed az tÿeÿdeth | Megÿ warod merth az, tÿeÿd nelkwl *nem* lehecz, azerth | Imar Mentel hamarab zerret tehetem, zereth | Tezem, es hÿzem Istent hogÿ Imar hamarab megÿ | fÿzethetek, Merth Im mostant egÿ Jambor Adott hwzzõn,, | õtt forÿnttot es az wttan elek gÿermekestol, merth | hogÿ ha walakÿ adna marhat kÿ wttan kereskethet,, | *nem* hat el elhetnek, de senkÿ *nem* ad, | Isten tarczon Mÿnden hazzad nepewel es mÿnden | Jowaÿdwal, | Ez lewel kolt komÿattÿn zent pal nap elõtt | walo zombaton 1551

Somogÿ gÿorgne | Margÿt azzon

43.

1551. február 17., Jókó

Szentiványi Nagy László Jókó várának tisztartója – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1678. fol. 404.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1551. 17. February, Ladislai Nagy.

Gyűrűspeccéttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/81.

Tartalma: Szentiványi Nagy László a jókói vár provizora egy jogtalanul letartóztatott ember szabadon bocsátását kéri Budai Jánostól Nagyszombat város bírójától.

Regesta: László Szentiványi Nagy the bailiff of Jókó castle asks János Budai the judge of Trnava to set a person free who was arrested unlawfully.

Címzés: Egregio domino Joanni Bwdaÿ, | judici civitatis thirnaviensis etc | domino et amico *observandissimo*

A levél szövege: Egregie domine et amice honorande, salutem, et mei commendationem Mÿth | erthem nem az zegÿn ember wetthkÿwel esset, az kÿ oth | fogwa wagÿon. az lo hozas. ha nem ith walo ember | cheÿthei¹ kÿ zenath hozoth wolth el adnÿ. ahoz ketettek | wolth azth alowath. hogÿ az zenath el attha wgÿ hozta | haza alowath: azÿerth kerom the kegel: mÿnth | wramoth. bottÿassa the kegel: az zegÿn emberth haza | analkÿlis nagÿ karth walottha. három lowath weztetthe | nam azt alowath. wÿza kÿldetthem,, kegel: Isten tharchon | mÿnden Jowa wal, | hÿzem kÿth the kegel: ezth megh mÿwelj orzagh wram² | zomzedssagaÿerth. Ma Jwth cheÿthere az also | hazaÿkbol. Ex Jokw³ 17 februarii anno 1551

Ladislaus Nagh dezenthIwan | arcis Jokw̄ provisor etc

Jegyzetek:

¹Csejtei.

²Guthi Országkristóf Nógrád vármegye főispánja, királyi tanácsos, később országbíró.
(NAGY I. 8. köt. 285.)

³Jókó.

44.

1551. február 22., Cífer

Cíferi Miklós deák – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1679. fol. 444.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1551., Nikolai literati officialis Cziffer.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Nyáry Ferenc jobbágyát, Cigány Mátét Nagyszombatban fogva tartják Korlátkövi Zsigmond Polyák Ambrussal szemben fennálló adósságáért. Miklós deák Cigány Máté szabadon bocsátását kéri Budai Jánostól Nagyszombat város bírójától.

Regesta: A villein of Ferenc Nyáry, Máté Cigány is arrested in Trnava because of Zsigmond Korlátkövi's debt towards Ambrus Polyak. Miklós scribe from Cífer asks János Budai the judge of Trnava to set Máté Cigány free.

Címzés: Prudenti ac circumspecto domino Joanni | Bwdaÿ, judici civitthatiſ tirnavienſiſ / etc domino mihi honorando etc

A levél szövege: Prudens ac circumſpecte domine mihi honorande, ſalutem et oſequiorum | commendationem mÿnapon Irtam volth the kegel: az czÿgan | Matthei Az en wram¹ jobagÿa felewl, hogÿ ewthethmegh, | tartoztata volth polÿak ambrws, valamÿ poztho wegeth, | Az polÿak ambrus korlathkewÿ ſigmondnak² attha volth, | az pozthoth nem Az en vram jobagÿanak, es ez nÿlwan | wagÿon thwdwa the kegelmednel, hogÿ polÿak ambrus | az korlathkewÿ adosagaerth, az en wramath therwenhez | ewdezhethe volth, es nÿlwan vagÿon thwdwa the kegelmed: | nel, az therwen hogÿ leeth mÿnth leeth, | the kegel: kerem mÿnth jo vramath hogÿ hadnaÿa megh | the kegel: polÿak ambrusnak, hogÿ oknekÿl ne tartozthathnaia |az en vram jobagÿath, es az ew kezesegerwl zobod□on□ | erezheneÿe el merth en az vram jobagÿa igasaga[...eth], | therekednemkel, es ne legÿen ennekem zegsegh | ezerth adolog erth Ismegh valakÿth tartanom, the ke: | thewl valaztoth varok, Isten tarcha megh the ke: | mÿnden Jowal ex czÿffer in dominica reminiscere | 1551

Nicolaÿ literatus | officialis in czÿffer etc

Jegyzetek:

¹ Lásd 13. levél 1. jegyzet.

² Korlátkövi Zsigmond Korlátkö vára birtokközponttal elsősorban gazdálkodással foglalkozott. 1546-ban személyével kihalt a Korlátkövi család, tehát nyilvánvaló, hogy egy hosszabb ideje fennálló adósságról lehet szó. (NEUMANN Tibor: *A Korlátköviek (Egy előkelő család története és politikai szereplése a XV-XVI. Században)*. Doktori értekezés PPKE BTK, Piliscsaba, 2006. 80–93.)

45.

1551. május 7., Ürmény

Ivánkafalvi Vitéz Miklós – Zsámboky Szabó Péternek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1699. fol. 441.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1551., Vitéz Miklós.

Gyűrűspecséttel.

Nyomatott kiadása: RMNY 2. II/28–29. A régi magyar nyelvemlékekben megjelent átírás 1531[!]-re datálja.

Tartalma: Ivánkafalvi Vitéz Miklós tanúsítja, hogy Kosor György megfizetett a Vitéz Miklóstól jogtalanul elszállított szénáért.

Regesta: Miklós Ivánkafalvi Vitéz proves to Péter Zsámboky Szabó the judge of Trnava that György Kosor payed for the hay taken from him.

Címzés: Prudenti ac circumspecto | viro judici Petro zabho a |tirnavia amico | nobis

observandissimo |pateatur etc

A levél szövege: Kezenetemnek wtanna zolgalatomat es Magam aĵan | lassat Irom tĵ k: towaba Iet wala en hozam | zemelĵe zerĵnt, az koszor gheorg, hogĵ ez el mwltĵ | Ideben nemĵkoron wĵtek wot el az w zolgaĵ | az en zenamat az w hĵre nekĵl, es mĵ helen | ezt w meg ertete wot hogĵ az w zolgaĵ azt | cheleketek mĵnden kesedelem nekĵl azon helen | en

hozam jw̄t, wghyan akoron, es ennekem azt | az kosor ghergy ennekem meg bhezelete hoḡy | az w̄ zolgāy el wȳtek az en zenamat enghe | met ez Jambhor wghyan akoron megh | elegh̄yhet ezt en walom Jambhor zemelek | elet az jambhor zemel elet Irmely ferench | elet es az Irmely¹ byrak elet ell̄y[...][...]²illies ghal | chak eleth es zaz albert elet es az irmely | oltar mester elet az janus paph elet | es az majteny Jambor polgar elet | az magarady bhalynt elet mynd ennye | Jambor zemel elet walom ezt en hoḡy | engemet meg elegh̄ytet wghyan akoron | mykoron az tertent wot en telem menth | ember wot wghyan akoron tarcha megh | az Isten ty k: mynden Jawawal datum | a Irmel in die ascensionis domini³ 1551

Nicolaus Witez a Iwanka | falwa *vestrae dominationis* In omnibus

Jegyzetek:

¹ Irmel = Ürmény.

² A pecsét miatt nem olvasható.

³ Húsvét utáni 6. vasárnap előtt való csütörtök.

46.

1551. május 23., Sempte

Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tiszttartója – Zsámboky Szabó Péternek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1701. fol. 442.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1551., Demetrius ~~Literatus György~~ Rat□...□ Arcis Sempte, ~~Demetrius literatus~~ Demetrius literatus a Sancto Geregio.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Szentgyörgyi Demeter deák visszafizeti a Zsámboky Szabó Pétertől kapott 65 forintot.

Regesta: Demeter Szentgyörgyi scribe the bailiff of Sempte castle informs Péter Zsámboky Szabó, the judge of Trnava that he pays back the 65 forints lended to him.

Címzés: Egregio domino petro (kys) zabo | thirnaviensi etc domino et | Amico honorando

A levél szövege: Kezenetemeth es zolgalathomnak ayanlasath. En | keg ewrekke megh zolgalom. hogyy k. az en keresemre | mynap az penczt atta wala az 65 forentoth. | mellyet mostan k megh kyldettem mattias deak által | towabba en az k dolgaban Byzoniara elegh | zorgalmatos woltam, az Byraknakys megh | hattam wala, de Im Istennek akarattyabol | enys azen dolgomath el wegezem es megh menem | tele¹, es megh lattya k. hogy nagyob zorgalmatos | lezek az k dolganak el wegezesere, k | Isten tarcha megh, dathum ex arce Sempthe | sabbato proximo trinitthatis² 1551

Demetrius litteratus zentgergy | provisor arcis sempthe etc

Jegyzetek:

¹ Megmenekülök tőle.

² A pünkösöd utáni első vasárnap.

47.

1551., Dunaszerdahely

Szerdahely város bírása – Nagyszombat város bírásának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1712. fol. 440.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1551., Szerdahely.

Gyűrűspeccsével.

Tartalma: Szerdahely város bírása kéri Nagyszombat város bírását, hogy Bartal Albert lefoglalt lovát szolgáltassa ki.

Regesta: The judge of Szerdahely asks the judge of Trnava to return the distrained horse of Albert Bartal.

Címzés: Bewcýesegel es týztessegel megh | kernýekezeth wraknak az nagy zom,, | batban lakozando býronak az egez tanacýal nekwnk týztelen | dew wraýnkknak adassek

A levél szövege: Bewcýesegel es týztessegel megh | kernýekezeth wraknak kezenetwnket es zolga | latwnkat kwlgywk, Towaba Irwnk az | nemesseges jambor melleth az bartal alberth | melleth, az mýnemw lowath tý kegelmetekh | oth meegh tartoth kinek az zere zý hatw | zekee[?] mely Jozagoth ith mý nalwnk az | kýral ew ffelsege warasaban ffel newelteth | kýth mý nalwl sokak twnnak az korth az a loo | harmad ffý vehem[?] wolt azert erewl kerthe az | ember es rea erewtethe az kýralý jobagyath | az kýtwl az lowath cýerelte wolt hogý irna | mellethe azerth mý es kerýwk tý kegelme,, | teketh ha tý kegelmeteth az tartast tethee | wagý meltan wagý meltatlan kerýwk | tý kegelmeteket hogý tý kegelmetek ffel | zabadoýchýa kýt tý kegelmeteknek megh ýs | akarwnk zolgalný, merth az a lo it az | mý waraswnkon az kýralý ew ffelsege | jobagyának az warga benedeknek es az ew | ewrýewel egyetenbe az warga gergellýel | wolth neegý eztendeýk annak az embernek | az kýtwl el tartotak annakýs keth ezten | deýee mast wagýon, tý kegelmetek legýen | naagy egessegben ezer ewt zaaz .51. |

Az zerdahely býro | az ew eskwthýwel | egyetemben irýa

48.

1552. január 19., s. l.

Rétei Nagy Máté¹ Pozsony vármegye szolgabírája – Zsámboky Szabó Péternek Nagyszombat város bírójának

Tanúvallomás

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1713. fol. 170–171.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552., Rétei Nagy Máté.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Rétei Nagy Máté pozsonyi szolgabíró tanúk (Bor Benedek, Borsi Flórián) vallomását közli Borsi János és Budai János között fennálló adóssági ügyében tett vizsgálatáról.

Regesta: Máté Rétei Nagy a deputy sheriff in Pozsony county writes the testimony of Benedek Bor and Flórián Borsi about a debt case between János Borsi and János Budai.

Címzés: Ez ez lewelÿ solÿ az tiztelende | sombatÿ bironak sabo peternek

A levél szövege: Mikor Irnanak ennÿ estendeiben 1552 sent piroska asson nap² | wtan walo keden | reteÿ nag mate pozon warmegeÿ solga biro ki pozon warmegeben hites | wolna en az en Ispanomnak³ poroncolatia terwene serent en az Borsÿ | Janos dolgaban elÿ Jartam az mineme semeleket mwtatoth | ennekem azokat meg tekintven az en tiztem serent meg eskitetem / eket else Bor Benedek kÿ neboizan⁴ lakoznek az o hitÿ serent | Ilen wallast ten wr nap⁵ taiaban sombadban menek en az B[u]daÿ | Janosalÿ elÿ wegezem az en dolgomot en emlekezem Bwdaÿ Janos | nak az Borsÿ Janos dolga felelÿ e Jo Janos wram meces[?] az | Borsÿ Janos dolgaban azt monda Bwdaÿ Janos Jo Benedek | wram mieldest hog kilbe mind keten eket Borsi floriant es | Janost wessenek samot egÿ massalÿ lassak meg mit tesen az | Borsÿ Janos pinze azert agon olan lewelet mint te atalÿ | ennekem azert en az o pinzet meg adom ha az lewelet megÿ | aga de wgÿ hog az en pinzem felÿ terien mert nem akarom | eg Jambor karat is mert ennekem Borsÿ floriantal mas pere | sem wagon azert kiwanom az lewelet hog mas ember az pinzhez | ne nwllon hanem ennekem haica azt az pinzt Borsÿ Janos | mert entellom waria meg azt az pinz Bwdaÿ Janostolÿ | Borsÿ floriantal galantaÿ es pwskas palÿ kaialÿ⁶ wgan ezen | napon az o hitik serent ezt walotak mind keten eg arant hog | sombadban mentenek wolna Borsÿ floriantal galantaÿ es Borsÿ | Janos kaialÿ es pwskas (☩) palÿ kaialÿ azt monta wolna | Borsÿ Janos Bwdaÿ Janosnak Jo Janos wram en az en | Barmom melle felÿ megek mert nem akarom hog az en | pinzemet senkÿ felÿ wege ha nem en magam akarok | Inkab melleie allanom az en marham melle ha nem | ha kegelmed rea fellelÿ hog ennekem meg adod az en pinzemet || Bwdaÿ Janos azt monda nekie Borsÿ Janosnak Jo Janos | wram hog ha az en pinzem felÿ ter tahat en az te pinzedet | meg adom Borsÿ Janos azt monda Bwdaÿ Janosnak | Jo Janos wram ezt en semÿ kepen nem mielem ha nem | ha rea fellez hog meg adod ennekem az en pinzemet mert | en cak te telled akarom meg warnÿ mert en ez maÿ nap | tolÿ fogwan semit Borsÿ floriantolÿ nem warok ha nem | cak te teled Jo Janos wram ez ellen ezt monda Bwdaÿ | Janos Borsi Janosnak hog agÿ ennekem olÿ lewelet hog | ezt ez pinzt ennekem haitotad tahat lam egÿ nehansor meg | montam hog en telem ward megÿ Bwdaÿ Janostolÿ ezt ez | ket semelÿ walota az o hitik serent

Jegyzetek:

¹ A Rétei Nagy család pozsony vármegyei adományos nemesi család, birtokolták Rétét, Gombát, Magyart és Bústeleket. (NAGY I. 8. köt. 67–68.)

² Január 18.

³ Salm Miklós (Salm et Neuburgh Nicolaus), Pozsony vármegye ispánja 1551-ben halt meg, tehát egy korábbi esetről van szó. 1551 és 1555 között üresedés volt a vármegye élén. (FALLENBÜCHL 1994. 92.)

⁴ Nemesnebojsza.

⁵ Pünkösd után az első vasárnapot követő csütörtök.

⁶ Nemeskajal.

49.

1552. március 4., Újfalú¹

Vízkeleti Tamás – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1716. fol. 3.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. 4. Marcii, Thomae Újhelyi Vyzkelethy.

Az irat külzetén későbbi más kéztől: 9 die exhibitae

Az irat külzetén további későbbi más kéztől: legens sand puf jede summe machen. [?]

Gyűrűs pecséttel.

Tartalma: Vízkeleti Tamás egy zsellérének letartóztatott veje ügyében kéri Nagyszombat város bíróját, hogy az általa okozott kár megfizetése fejében engedje szabadon.

Regesta: Tamás Vízkeleti asks the town council of Trnava to release one of his servants after paying for the expense he made.

Címzés: Nobilibus et prudentibus | dominis Judici et Juratis | civibus civitatis týrnaviensis / dominis et amicis honorandis

A levél szövege: Zolgalatomath ajánlom *kegelmetek*nek minth | bizodalmas io vrainnak zomzedjmnak | Istentwl ke: ioth kjwanok. Egj | kisrepeni selleremnek az welje zolgalth | ith Bakaj Andras vramnal, es mas | ember vette rea, ezert valami | kis vetekben kjerth most oth | *kegyelmetek* fogsagaban vagion, gjwro | newe. The *kegyelmedet* kerem | minth bizoth vrainoth, miért hogj | nem nagj dolgoth elegele *kegyelmedet* | ez elwth kedigh it Jamborol | viselte magath, az en zolgalatomerth | ke: *kegelmezzem* megh nekÿ | az karth en meg, *fizetem*, es | w magath megh bwntetem, | *kegelmetek*nek megh zolgalom. Az | vristen eltesse *kegyelmeteket*. | datum vjfalw die 4 marcÿ | *anno domini 1552*

servitor et vicinus | Thomas wjzkeletÿ

Jegyzetek:

¹Sok Újfalva található a Magyar Királyságban (Balog-, Dénes-, Dunasáp-, Garam-, Határ-, Kassa-, Kürtös-, Örs-, Rekenye-, Sós-, Szilvás-, Torna-, Tusa, Vág-, Vedrődújfalva) és Pozsony vármegyében is több, Nagyszombathoz legközelebb Vedrődújfalva fekszik.

50.

1552. március 9., Sempte

Bethlenfalvi Thurzó Anna¹ – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1717. fol. 146–147.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552, Anna Thurzo de Bethlenfalva.

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/88–89.

Tartalma: Nagyszombati Barát Dénes Tót István adósságáért elfogott három embert, Báthory András jobbágyait. Bethlenfalvi Thurzó Anna Báthory András felesége kiszabadításukhoz kéri Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: Anna Bethlenfalvi Thurzó the wife of royal judge András Báthory asks the town council of Trnava to help releasing three villeins of them who were arrested by Dénes Barát in Trnava because of István Tót's debt.

Címzés: Prudentibus ac circumspectis | dominis judici etc | jurathis civibus civitthatis / tirnaviensis etc dominis | et vicinis nobis honorandis

A levél szövege: kezenethemet iram ke mýnt jo | zomzedýmnak panazolokodýk mý | nekýnk Az mý jabagýwnk harmas | thamas es farkas vrbán | nagý mathedý mý keppen hogý | valamý nemew barom | meg wetheleýert kýt t² thot | istwan galanthaý Az ew | zemelere meg wet wolt ew. | hýrek nekýl: ewket immar | mosthan Az thot istwan adossaga,, | ert meg tharthotha wolna | Az mý jobagýnkot: barat | dýenes: Az the kegelmethek zomzida | mert hogý az mý jobagiuknak | Az marha meg wethelebe semmý. | hýrek nýnchen hanem Az thot | istwan wethe meg az ew | zemelere kerýwk the k. mýnth | jo zomzedýnkot hogý mýg thot | istwan az

ký az barmat barat | dýenestwl meg wetthe ide hoza | jw bechý lewel Addýk legenek |
bekesegesek benne ne haborgassak | Az mý jobagýnkot ha Az thot | istwan Az ew tharsok
meg jw | legenek zembe es wessenek | zamot egý mas kezet || Az igassagýs azt mwthathýa |
hogý the k. meg warýa Az | ew tharsokot es egý massal | zembe legenek thawaba | Isten thaca
meg k ex arce *nostra* | sempthe feria quarte post *dominicum* / invocavit 1552

Anna thwrzo de bethlenfalva | spectabilis et magnifici domini Andre | de bathor
consors etc

Jegyzetek:

¹Thurzó Elek országbíró és Székely Magdolna lánya, Báthory András országbíró felesége.
(NAGY I. 11. köt. 201.)

²Ki nem húzott tollhíba.

51.

1552. április 26., Pozsony

**Desewffy János kamarai tanácsos¹ – Körmendi Gáspárnak a domonkos rend
vikáriusának²**

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1726. fol. 13–14.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. 26. Aprilis., Joannis Deseöffy.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/89–90.

Tartalma: Gergely deák Muthnoky Mihály száz forintos adóssága miatt van fogva.
Kiszabadításának érdekében jár közben és kér segítséget Desewffy János Körmendi Gáspártól
a domonkos rend nagyszombati vikáriusától.

Regesta: János Desewffy a chamber councillor asks Gáspár Körmendi the vicar of the
Dominican order to set Gergely scribe free, who was arrested in Trnava because of Mihály
Muthnoky's hundred forints debt.

Címzés: Ez lewel Adassek witezlew | wramnak kewrmendÿ Gasparnak | minth baratomnak | Tirnavie

A levél szövege: Witezlew vram es barathom kewzewnethewmnek vtana | magam ajánlasath megh ertetem az gergely deaktol | az te ke: tewrekewdesseth kith bizonyal jo neuennis | vezewk tewled enis vizont amibewl twdok | semibewl ke: megh ne kimelÿen de hogÿ en az | pappal egies zerzest tennek az kith zegonÿ | mihalÿ³ vramal el vegeztewnk volth semikeppen | aban hatra nem megiek ezth pedig azzonÿom ew ke:lme | megh bociassa hogÿ eben egieb nem leheth merth en | ew ke:nek mindenbawl akarok zolgalni mÿg en elewk | miwel tiztessegemel hozza ferek, de ebben | semikeppen egieb nem lehet mert en az zegenÿ | emberert tewrekewttem eleÿtewl fogwa azzerth | en ew ke:lmet ha az zaz forinth megh nem lezzen | ez jewendew hetten ezenel reÿa hivatom | merth az zegenÿ gergely deaknak senkÿ nem | egieb ados hanem zegenÿ Mihalÿ vram es az ew | rabsagais cÿak ew miatta halladoth ennÿre | miwel ew inkab egÿ hitwan nem igazmondonak | kedwe zewth hogÿ nem minth az zegenÿ rabnak | es Istennek es az en baratsagomnakis azert | en semikeppen senkiwel nem akarok sem | zewrzewdnewm sem wegeznewm mert ennekom | Azzonÿom es tÿ ke:nek | kik atÿafiak vattok | cÿak tÿ kellettewk etc towaba meg fottetem /az te ke lewelet ammewl ke: jo de az dolgot | nitrai pispekel⁴ kell (~~inw~~) kewzlenewnk es ide | warÿuk ez napokban es eremest bizonyawal | erte lezek posonÿ 26 aprillis Anno 1552

vr Joannes desewffÿ manu propria

De kerem ke: minth atÿam fiat te ke zolÿon | azzonÿomnak hogÿ tegienek menel hamareb | lehet walamÿ jo weget benne merth nem | ewrewmest wetenek ew kegielmenek

Jegyzetek:

¹ Desewffÿ János Pozsega vármegye ispánja, majd 1554-től a Magyar Királyság udvarmestere, 1557 és 1561 között a magyar kamara prefektusa. (GECSÉNYI 2003. 480.)

² Lásd 14. levél 4. jegyzet.

³ Lásd 7. levél 1. jegyzet.

⁴ Thurzó Ferenc 1534–1557-ig nyitrai püspök, a Magyar és az Udvari Kamara elnöke, udvarmester. Többek közt Árva várának és uradalmának, Hricsónak és Biccének birtokosa. 1557-ben feleségül vette Kosztká Borbálát, majd Zrínyi Katalint. (GECSÉNYI Lajos: *A rejtélyes Thurzó – Thurzó Ferenc, a Magyar és az Udvari Kamara elnöke (1549–1563)*. Levéltári Közlemények 2010. (81. sz.) 3–31.)

52.

1552. május 6., Léka

Chimeri Imre Léka várának prefektusa – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1731.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. 6 May., Thimory(?) Imre.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Chimeri Imre Léka várának prefektusa értesíti Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy a fogságában lévő Mészáros Pétert még öt napig fogva tartja majd szabadon engedi.

Regesta: Imre Chimeri the prefect of Léka castle informs Sebestyén Linder the judge of Trnava that he keeps Péter Mészáros under arrest for five more days and than he sets him free.

Címzés: Ez level Adassek Lýnder | sebesthyenek nagy zombatban / few býronak mýnth ýo | wrannak es barathomak

A levél szövege: Kezewnethemeth ýrom Mýnth ýo wrannak | ez el multh eztendewben az wdvardýak | Attanak vala en kezemben egý mezarosth | kýnek neve peter kýth mýnd ez napigh fogvan / Tarhotam ez okaerth hogý ennekem az wdvar., | dýak Azth modak hogý nený¹ embernek ký | oth az kegýelmetek varassaban laknak kýt erthetem | hogý neve mezaros estvan kýnek ez az ew | gonoz chýelekedetýbwl karth tewth volna, | es az wdvardýakon kereskedeth volna az ew | kararol Azerth en Az mezaros peterth (~~tatotam~~) | tartotam nem ewth naph sem týz napon hanem / ennek vagýon sok ýdeýe hogý ýth fogvan tartom / Im megis kegýelmednek tvdomant tezek erre | hogý, matol fogvan ewtewd napigh megh | tartom ha kýnek mý dolga vagýon ez mezaros | peterrel, tahath ýewýwn reýa ide es en tervent | tetetek felewle es valaný az tewrven hoz en | tewrven zolgaltatok felewle, merth ha reýa | nem ýew kegýelmeteknek tvdomant tezek | belewle, en az emberth ez napok el mwlván | el bochýatom merth elegh edig valo fogsaban / tartasa isten tarchýa megh .k. mýnden ýo egesse | gel datum in nouo castillo leek² 6 maý 1552

Emericý chýmerj | preffectý nouý castillj

Jegyzetek:

¹ Lukanényi.

² Léka várát Nádasdy Tamás 1535-ben kapta meg hozományul a Kanizsaiaktól, és újjáépítette azt. Erre utalhat a „nouo castillo” kifejezés. (BOROVSKY 2004.)

53.

1552. május 18., Pozsony

Gerzsei Pethew János, király őfelsége pohárnoka és biztosa – Nagyszombat város tanácsának

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/91–92. Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Tartalma: Nagyszombat város elveszett lovai és szekerei közül négy ló és egy szekér Pető János királyi pohárnoknál van, aki csak mint elveszetteket tartotta magánál őket egy hónapig, és harminckét forintot költött rájuk. Kész visszaadni őket.

Regesta: János Gerzsei Pethew the cup-bearer of the king informs the town council of Trnava that he holds possession of four horses and a carriage belonging to the town of Trnava. He kept them for a month as lost properties, spent thirty-two forints on them and is ready to return the horses and the carriage to the town.

Címzés: Egregís domīs Joudicis [...] ratis Ternavieň, amycis honoř: d.

A levél szövege: Kezenetem es azen orok magam ayanlassanak wtana witezlew wraim es nekem bizot baratym, az ty ketek leuelet megertettem hol ketek panaszkodik az lowak es az zekerek felol, bizonyaba en is emlekezem rola ty kñek eleg karawal esset, myerth hoig az lovakat, es az zekereket az ty ktěk szolgay mind el hattak wala, de az ky ty k:twl ezeket el kerte wolt, az yl kart w nala keletjk ty kñek keresny, mert ha az ew felssege Comissioya melet en ty k:ñek walamire feleltem wolna, waig az en zomra bochata wolna oda ty kmed, ez kart ty ktěk nem walota wolna, hol yr ty k:těk ennekem, hoig en tartotam wolna meg ty kñek egy zekeret neig lowal egietembe, ezt ty ktěk csak yg ercse, hoig az louakat csak wgy hattak en nalam, mynt el wezeteket, az az hoig semy modon touab nem mehetek sem haza nem

Jewhetek wolna, ezen ty ketek kergie, Bator chak az zeker wezetot, es az iffyat, meg az kyk welek woltanak, azert ezt en chak ty k:kert myueltem volt, es az Jamborert, az kye az lowak hoig ot nalam tartottam, es ot nywgattam, soha az wegre hazamba sem fogatam, es chak meg sem gondoltam, hoig egieb wegre ot tartottam wolna, hanem azert, hoig ha az Jamboral penzemert meg alkothatom, wgy mynt az fele el wezet marhaert Jo, hol nem esmeg meg akartam az Jambornak az ew marhaytt kwldeny, az mynt elobis meg yrta wolt nekye, mert azt az ew maga zolgay Jol tougiak, hoig en azt myweltem, az mit mas nem mywelt wolna, mert az kor az lowak mynt woltak, talam mas hazaba sem wette wolna, es bizon koltottem harmintzket forintot reajok, soha kenig az en dolgomba ot merfoldnel towab nem woltak, Bator ty k:tek az legent ew magat kergie meg az ky welek wolt, azert bizot wraym es baratym, Im ez napokba oda lezen wtam, en ty k:jel zembe lezek, ha tj k:tek által az Jamboral meg alkothatom, myert hoig koltottem reayok `Jo` hol nem, adom az Jambornak az ew marhayat, es ty k:nek mynden baratssagal leny az mynt ez elottis woltam, es leny akarok. isten tarcha bekewel ty k:ket, kyknek ayanlom myndenkör magamat, mynt Jo wraŷnak, es Jo baratymnak, datum Possony 18. maya no 1552. Vrār donī amicus Joannesz pethew de gersse pincernarius, et Comissariūs regie math. manu pa.

54.

1552. június 10., Sárosfalva

Kemendi Péter – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1744. fol. 168.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552., Petri Kéméndy.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Kemendi Péter Baráti Fábián és Sánta Ambrus ötven forintos adósságának rendezését sürgeti Linder Sebestyénnél Nagyszombat város bírójánál.

Regesta: Péter Kemendi urges Sebestyén Linder the judge of Trnava to take action in discharging the fifty-forint debt of Fábián Baráti and Ambrus Sánta.

Címzés: Egregio domino sebastiano | lŷnder judici civitathis / tŷrnaviensis etc domino, | Amico et vicino honorando

A levél szövege: Egregie domine et amice honorande, salutem, | et mei commendationem, kegelmed meg bochassa | hogý kegelmedet enný lewelel bantom az | Barati fabýan es santha ambrus¹ adossaga felól | Irtam wala kegelmednek Az felső lewelembenýs | hogý the kegelmed meg adatnaýa welek, | az zomzedsagnak tekýntetýert, kýre kegelmed | megýs ýgerkezet volt, azert Im ez en | emberemtwl ký e lwelet the kegelmednek | agýa az w zalagýokat² meg kwldottem, | the kegelmedet kerem mýnt vramot baratomat | kegelmed adassa meg velek, az zalagot | vegýek el a thehenekýs farkasdón³ wannak ha | kegýglen nem akarnaýok meg adný the | kegelmed ýrýon ennekem egý lewelet | legýen enným mýnd az zalag mýnd | az tehenekýs az ötwen forýntert, | maga ýgen kellene az penzýs mert | ým aratas es kazzalas elótwnk, kegelmedet | ýsten tarchýon meg, ez lewel kólt sarosfal | waról pýnteken zent haromsag napýanak⁴ | ellótte anno 1552

petrus kemendj

Jegyzetek:

¹ Baráti Fábían és Sánta Ambrus közösen kimutathatóan 1542-től Sánta Ambrus 1555-ben bekövetkezett haláláig kereskedtek. Emellett egyéni üzletekkel is foglalkoztak, közös vállalkozásukról mindketten kimutatást „registromot” vezettek. (BESSENYEI 2008., 2009.)

² Zálogukat.

³ Vágfarkasd.

⁴ Pünkösöd utáni első vasárnap.

55.

1552. június 10., Nagyszombat

Baráti Fábían¹ – Demeter deáknak Sempte vár tisztartójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1746. fol. 30.

A levél külzetén későbbi kéztől: 1552. 10. Junii, Baráthy Fábían.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Baráti Fábían kéri Demeter deákot, hogy eltűnt talpfák ügyében intézkedjen, valamint Demeter deák kérését tolmácsolja Sánta Ambrusnak, hogy Bécsből posztót hozzon. Továbbá kaszáló rét vétele felől érdeklődik, cserébe posztót ajánl fel.

Regesta: Fábían Baráti a wholesale merchant from Trnava asks Demeter scribe the bailiff of Sempte castle to take action in the case of disappeared sleepers. He also forwards Demeter

scribe's request to Ambrus Sánta about bringing cloth from Vienna. Besides, Fábián Baráti inquiries about buying a mowing meadow in return for cloths.

Címzés: Egregio domino demetrio *literato* | provisorii archis sempthe, etc | domino et filio mei *gonfidentissimo*²

A levél szövege: Kezenethemet es magam ajánlasat Irom mýnt Jo | vramnak es io fiamnak. vewem en az the .k. | leweleth, kiben írż az talp fa feleol, írya .k. | hogh chak ketteýt vetthe volna el, az mýenk | penig negh volth, mely nagh szýksegwnk | leghen penigh reaýa, megh jelenthem ez eleoth | valo leweleben .k. ielesben az deskakra, Im | azert most vghan azon embert ký eoket vetthe | volt, oda kwldetthem, kerem azert k. hogha | az porkolabok foglaltak volnais el, tehat írý | nekýek, hogh aggiak megh. Toaba Irth | k. hogh ha ambrus vram³ Bechben menne tehat | keth ruhara valo granatoh⁴ hozzon, es egh | vegh karasiath⁵, meeg eo el nem menth, de | Im meg hagiom neký, es megh hozatom .k. | vegezetre az mely reth feleol Irt volth .k. | santha ambrus, kýth ennek eleotthe zabo ke= | lemen kaszalth, ha .k. nekewnk aggia, the k. | adunk twle keth vegh karasiat, mostaný | valo leweleben .k. semmýt nem emlekezik | lehethe awagh nem az adas, kerem azerth | k. hogh engem az dolog feleolis mýndiarast | tegh bizoniossa, mert most volna aznakýs | ideýe, Isten tarcha megh k. ez lewel | kelt nagzombatban 10 die juný anno 1552

Barathý fabýan | Hadnagh⁶ etc

Jegyzetek:

¹ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

² „g” = con

³ Lásd 4. levél 1. jegyzet.

⁴ Gránát = értékes posztófajta, többféle színben, felső ruházat alapanyagául szolgált.

⁵ Karasia = boroszlói (sziléziai) posztófajta.

⁶ A város kapitánya.

56.

1552. június 19., Galánta

Kajali Borsi János – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1811. fol. 169.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. Borsy János.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Baráti Fábrián kérésére Borsi János Nagyszombat város szolgálatába állt, jelen levelében Borsi János segítségével fejében abrakot és búzát kér Linder Sebestyéntől Nagyszombat város bírójától.

Regesta: János Borsi from Kajal asks fodder and wheat from Sebestyén Linder the judge of Trnava in return for serving the town at Fábrián Baráti's request.

Címzés: Ez level adassek tiztelende nemes seme | Inek nag sombaty bironak linder se | bestinnek es az teb nemes semeleknek | nemes vrainnak kezekben

A levél szövege: Kesemetemnek vtanna solgalatomot Irom te kegelmeteknek mint nemes vrainnak, | emlekezhetik te kegelmetek reia hog ez el mwlt Ideben te kegelmetek kilte | vala eg atiatokffiat az te kegelmetek hadnagat barady ffabiant¹ en hozam | kaialra te kegelmeteknek zigseg volt az Ideben az solga az te .k. atiaffia | barady ffabian kere engemet akor hog te kegelmetek solgaia lennek, | en te kegelmeteket meg gondolwan es az te .k. atiaffia sawat en az te .k. | savara azon helben kez lek az te .k. solgalatiara merten az Ideben talaltam | volna eztendere valo vrat is de en az te .k. sawara mindtazt mieltem | walamire te .k. engemet kert ha en az te .k. keressere mindent mieltem | tahat en is kerem te kegelmedet hog te .k. segeicen meg walamy abrakal | es walamy bwzaval kit towaba is te kegelmeteknek meg solgallak | mert te .k. erty hog en mostan hazamhoz soroltam mind lovaimal mind | solgainnal nag kelcegem wagon reia vratlan² vagok te kegelmetek myat | mert ha te .k. engemet meg nem segeit tahat hog kivankozvnk Iwwendere | te kegelmetek solgalatiara en te kegelmetekkel minden Jo valast varok ez | level kelt galantan sent antal nap³ vtan valo (pinteken) wasarnapon, Isten tarca | meg te kegelmeteket minden Jo egessegel 1552

Borsy ianos | Kaialy

Jegyzetek:

¹ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

² Munka nélkül.

³ Június 13.

57.

1552. július 13., Ispáca

Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának¹

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1775. fol. 166–167.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. festo sent Margaretha, Ispáczay Márton.

Papírfelzetes gyűrűspeccséttel.

Tartalma: A levélíró elvett javai visszaadását kéri Linder Sebestyéntől Nagyszombat város bírójától.

Regesta: The letter writer asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to return his distrained goods.

Címzés: Ez level adasÿc az sombatÿ | býronac lýnder sebestennek | enekim vramnac es somsÿ | domnac

A levél szövege: (~~bÿro~~) Kesenetemet es magam aianlasat te ki mint jo vramnac | es somsÿdomnac im ertem hog meg haragvt de nem | Ilenik kegelmetecnec azon haragvnÿ mert tvga | ke hog en kegelmedhez kÿltem az solgabÿrot es | Ispan kÿpebelÿ embert² ki kÿretem hog kegelmed enekem | meg adasa az kÿt kegelmetec elvÿtetet azÿrt kegelmed | tvga hog en anac eleteis mindenkor Inkab solgaltam | volna kegelmetecnec hognem mint vÿtetem volna | azÿrt kegelmedet kÿrem hog kegelmed ne nehezal | len rÿam mert nÿnc mÿert mert en mindenkor | minden joval aianlotam kegelmetecnec | magamot es mostÿs ha kegelmetec býkÿt | hag az enÿmnec ha kegÿc kegelmetec | nem hag býkÿt hat ke tvga hog minden | alat sol aze

fyzkÿirt Isten tarzameg | ke minden Javaval ez level kelt Ispaczan | sent margÿt asonnapian
1552

de bÿzon dolog hog nim vartam volna ki azmineme | sokot solt ke az kermendÿ peter Jobagÿ
elet | azt nem tvdom ha kegelmed sava (~~ave~~) avag nem

Jegyzetek:

¹ A levél írója ismeretlen.

² Pozsony vármegye ispáni tisztsége 1551–1555 között betöltetlen volt. (FALLENBÜCHL 1994. 92.)

58.

1552. augusztus 23., Léva

**Rattkay Pál Léva várának kapitánya – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város
bírájának**

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1801. fol. 150.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. Rátkay Pál.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Rattkay Pál lévai kapitány egy szekér kopja küldésére kéri Linder Sebestyént
Nagyszombat város bíráját.

Regesta: Pál Rattkay the captain of Léva castle asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to
send him a cartload of pikes.

Címzés: Egregio domino Sebastiano Lÿnder | Judici nagÿ zombat: etc: Amico | nobis
honorando

A levél szövege: Keszenetemęth Js męnden jowath kerem the k. mert hallotonk hogę | oda the k. wagęon elewgh koppęa azert kerem the k. | męnth zerelmes Barathomath hogę. the k. kwdene egę | zekereł Ide męnekonk Lewara¹ az mę pwnzonk | kęben ęs zeppen łt megh fwzetonk ęwket mert | mastan saghal wghen zwk k wagęon anekol męnd | ez łt walo wrajmmal egitemben the .k. kerem męnt | wramoth barathomath egibol ne legeon hanem kwlgen | Ide melę hamareb lehet Ismegh the .k. mę | nagıob baratsagal megh tetęhowk es megh hıge | the k. hogę zeppen megh fwzetonk nekj. Isten | tarchia megh .k. Datum ex lewa feria *terzęa* | ante festum bartolomej 1552

Paulus Ratthkaję | *regie maiestathis capitaneus*

Jegyzetek:

¹Lęva vęgvár, ępítęsi költsęgeivel való visszaęlésról gyakran olvashatunk a misszilisekben.

59.

1552. augusztus 26., Szokolca

Lovasberęnyi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestęennek Nagyszombat város bírájának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1805. fol. 159.

Az irat külzetęn későbbi kéztől: 1552. Bársony Balázs, Beręnyi.

Gyűrőspecsęttel.

Tartalma: Lovasberęnyi Bársony Balázsnak 132 marhaböręrt adós nagyszombati Kis Péter. A levęlıró kęri Linder Sebestęęnt Nagyszombat város bíráját, hogy Kis Péter tartozásának megfizetęse ęrdekęben járjon el.

Regesta: Balázs Lovasberęnyi Bársony asks Sebestęęn Linder the judge of Trnava to take steps in the case of Péter Kis's debt. Péter Kis from Trnava contracted a debt of 132 cattle leathers.

Címzęs: Tistelendew nemes ferfinak | es en bizot vramnak linder | sebestęennek nag sombatę | bironak ez leuel adassewk

A levél szövege: Solgalatumat ayanlum .ke. mint regy bizot vramnak, kerem | .ke. mint vramot, legen kegelmed segedsegewl, az en igassagom= | =ban, vagon illen dolgom kys peterrel,² volt neký ados terek | mihal, kýnt semmý kepen meg nem vehette, az adossagh | volt týzenneged fewl forent ados kere engem hog lennek | segedsegneký, meg venný, en az ew baratsagaert megh | vem immig amug az mint lehetek, en kys peternek | huateg týz forentok, meg, ot sombatban, az ew penzeert | es mondam neki hog az neged feletiss meg adom, ew | ewl ment nekem ewl vete saz harmincket bewremet | kýt en ewl attam vala, it eghegh magar forenton, | en erte kewldem az en sekeremet, az embernek napot | hagek mewl napra az en, sekerem meg is ewt az en | sekeremet ewresen bochata, it en hazuksagban maradek | es nag karossa lek, ew miatta, | hog nem vette ký | az tizenneged fewl forentarrat az tebit atta volna | fewl az en sekeremre, de ha immar illen kart tet | nekem, legen kegelmednek tuttara az mint en az | bewrt ewl attam volt vgh kýuanom meg az arrat | rauta, hisem hog kegelmed segedsegewl lesen, mert | ehez igassagom vagon imehe reya .ke., elegecen meg | engemet mint az bewrt ewl attam, volt, io valast | varok .ke. mint regy bizot vramtol sakolczan | penteken szent bertalan nap³ vtan 1552

Barson Balas Bereny

Jegyzetek:

¹ Lovasberényi Bársony Balázs a Fejér megyei Lovasberényből származott. Mohács után a család a Morva völgyében telepedett le Szakolcára és környékére. Talán a holicsi vár ura, vagy várparancsnoka lehetett, kereskedelemmel is foglalkozott. (BORSA Gedeon: *Bakócz Tamás újabb, nyomtatott búcsúlevele*. In: Magyar Könyvszelme 1979/1. sz. 400–408.)

² Kis Péter feltehetőleg Pécsi Kis Péter nagyszombati harmincados, Várday Pál majd Oláh Miklós esztergomi érsek titkára. (BESSENYEI 1993.)

³ Augusztus 24.

60.

1552. szeptember 19., Szakolca

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1814. fol. 157.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. Bársony Balázs, Berényi Balázs.

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs ismételten kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy a marhakereskedelemben Kis Pétertől elszenvedett veszteségét adassa meg, ellenkező esetben embert tart fogva. Továbbá érdeklődik Eger és Erdély felől.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks Sebestyén Linder the judge of Trnava again to administer justice to him and make his debtor pay or else he is going to arrest people from Trnava. Moreover, he shows interest in the state of affairs in Eger and Transylvania.

Címzés: Tistelendew nemes ferfinak linder | sebestinnek nag sombaty bironak en | bizot vramnak ez leuel adassewk

A levél szövege: Solgalatumat ayanlum .ke. mint en bizot vramnak, irtam volt | ez ewl mult napokban, nemy dologrol simandj fewlewl - | es kys peter² fewlelis, minemew karos vagok miatta, az mint | irtam vala .ke. az bewrt ewl attam, vala egeg magar forenton | de az en marhamot, nem atta fewl, az en sekerem iresen | ieut megh, es az kynek attam aznak nag hasug sagban | maratam, azert, en nem kjuanok egebet, az mint ewl attam | volt, aggya wgh meg nekem az arrat, bizom kegelmedben mint | regy bizot vramban, hog igassagomban segedseg lesen kegelmed | mert ha az enim meg nem lesen, meg kewl erte tartanom³ | io valast varok .ke. mint vramtol, isten tarcha .ke. egessegeben | sakolczan hetfen szent matus nap⁴ ewlewt 1552

Barson Balas Bereny

solgallam meg kegelmednek | irion kegelmed igaz hirt eger fewlewl | es erdewl fewlewl

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Lásd 59. levél 2. jegyzet.

³ Árestációval fenyeget.

⁴ Szent Mátus = Szent Mátyás vagy Szent Máté. A levelek sorrendjéből következően inkább Szent Máté napja (szeptember 21.) a valószínűbb.

61.

1552. október 13., Felsődiós/Tótdiós¹

Zichy Bernát – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1828. fol. 108.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. 13. octobris, Bernardi Zichy.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Zichy Bernát kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy közölje, mikor küldjön az óntalakért, tányérokért és kannákért. Továbbá kéri a bírót, hogy ha embere halat fog, adjanak neki egy bárkát.

Regesta: Bernát Zichy asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to inform him about when to send somebody to deliver the tin platters, plates and cans. Besides he asks the judge to lend his man a boat if he catches some fish.

Címzés: Prudenti et circumspecto domino | sebastiano lessempronth | judici tyrnaviensi et domino | et amico honorando

A levél szövege: Prudens et circumspecte domine amice honorande: salutem / et obsequiorum commendationem, thegnap zoleek kegjelmednek | wram² akarathyabol az onthalak thalnerok, kannak | es was fazakak felewl. kegjelmed monda hogh | azth hynneje, hogh a thalak, thalnerok kannak | meg lehethnek, de fazakath nem thwdnaja ha | leheth wagh nem, ezth en wramnak meg | yrtham hogh kegjelmed ajanlottha magath | azerth kerem kegjelmedeth hogh kegjelmed engem | thegyen byzonjossa mykor kylgyek be erthe, | en a mynemew lewel kellethyk, ha annalkyl | meg nem hynne kegjelmethek, kez wagyok | lewelethys adnom, isthen tharcha meg keg: | ex dyos 13 octobris anno 1552

thowaba kerem kegjelmedeth hogh ha ewreg | chw³kath thalaland az en emberem aggyon | kegjelmed egh barkath kybe oth thehessek | a halath,

Bernard Zychy *manu propria*

Jegyzetek:

¹ Diós, Németdiós, más néven Felsődiós Nyáry Ferenc szomolányi uradalmának községe, vagy Tótdiós, mely a Fugger család vöröskői uradalmához tartozott. (MAKSAY 1990. 589., 593.)

² Nyáry Ferenc vagy a Fugger család.

³ A csukák az 5–8 kg-os súlyt is elérik, horgászásuk egész évben (télen léken keresztül) lehetséges volt.

62.

1552. október 28., Holics

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1834. fol. 158.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. Bársony Balázs, Berényi Balázs.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Lovasberény Bársony Balázs ismét kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy intézkedjen Kis Péter adósságának rendezésében.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks Sebestyén Linder the judge of Trnava again to take action in discharging the debt of Péter Kis.

Címzés: vitezlew nemes ferfinak linder | sebestinnek nag sombaty bironak | nekem bizot vramnak ez level | adassek

A levél szövege: Solgalatumat ayanlum kegelmednek mint en bizot | vramnak, oz miolta esmertem. kegelmedet, mindenkoron | mutatta kegelmed nekem magat io atyafisagal, hisem | hog mostannis ahoz tarcya .ke. magat, ez ewl multh | idekben irtam kegelmednek leveleket, az bewr fewlewl | ky kys peternel² vadnak, meg az en berem arra meg | nem let, kerem kegelmedet, adassa meg kegelmed | kys peterrel, az en berem arrat, mint en it ewl attam | vala, egeg magar forentot, ha penig az arrat meg | nem aggya, az mynemew bewr az enym volt, kar

| nekewl allassan ide nekem ollan bewrt, mert oz en | sekeremet ew iresen bocata, es nag karossa tet es mit | kel mondanom, hozuga is, hog somnak ora nem lehetek | oz kylenek oz bewrt attam vala, hisem .ke. illen igazat | tesen ew felele, hog vag bewrewl vag penzewl meg lesen, | vram ream ne haragugal ha meg nem lesen, en | immaris nag karos vagok, miata, meg kewl vennem | az enimet, io valast varok mint bizot vramtol, az | hatalmas isten tarczozon egessegben mind hazad nepewl | holicban vasarnap szent simon inde napok vtan 1552

Barson Balas Bereny

ha mehetnek en magam mennek | de az varbol sohova nem mehetek | kegelmed ne hagon igaz hir nekewl

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Lásd 59. levél 2. jegyzet.

63.

1552. november 3., Szentgyörgy

Illésházy Tamás Pozsony vármegye alispánja – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1835. fol. 114.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. 3 novembris, Illésházy Tamás, Illesházy.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/93–94.

Tartalma: Illésházy Tamás egy keredi jobbágyának adós a nagyszombati mészáros négy ökör árával. Linder Sebestyén Nagyszombat város bírójának segítségét kéri az ügyben.

Regesta: Tamás Illésházi the vicecomes of Pozsony county asks for help from Sebestyén Linder the judge of Trnava in the case of one of his villeins from Kered. The butcher of Trnava owes this villein the price of four cattles. Tamás Illésházy asks Sebestyén Linder to administer justice to him.

Címzés: Circumspecto viro sebastiano | lýnder judici civitthatiſ tirnavienſiſ / domino et amico honorando

A levél szövege: Kessenetem en Magam Ayanlassanak wthanna. Irtham | wala meg ennek elewtÿ: the ke: hogÿ egj keredj | zegen jobagjomnak adoz oth walamÿ mesaros | negj ewker arrawal, kerem the ke: thegjen | Igaszat the ke: nekÿ ne banthassek walamj | zegen emberÿz meg bÿnthelen meg erette¹ in kelig | *vestrae dominationis* valeat felicissime ex castro *ſenth* geurr 3 novembris | anno 1552

Thomas | Illÿeshazÿ

Jegyzetek:

¹ Árestációval fenyeget.

64.

1552. november 20., Szomolány

Zichy Bernát – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1841. fol. 119.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. 19. novembris, Zichy Bernát, Zichy.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Zichy Bernát védekezik Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának az őt vádoló rágalmai ellen, melyek szerint ő borral lefizette Linder Sebestyént, hogy bizonyos emberek érdekeit ne képviselje.

Regesta: Bernát Zichy defends himself against the charges brought by Sebestyén Linder the judge of Trnava. He is accused of bribery and asks for clarification.

Címzés: Prudenti et circumspecto domino | sebastiano lessempronth | judici tyrnaviensi domino et | amico honorando

A levél szövege: Prudens et circumspecte domine et amice honorande: salutem / et meam commendationem, ha kegyelmed azth montha hogh | en arra ayanlom wolph magamath hogh meg | engedem kegyelmednek az ew hegh wamath¹ | chak el alljon kegyelmed a thewb polgarok | mellewl, es azth nem akartha kegyelmed mywelnj | hanem hogh mynd kaarth mynth wezthessegeth | egh aranth akarnal thwrny, chodalkozom raytha | ezth en nekem locumtenens² wram yrtha, ollynth | kegyeth fejedelem elewth mondanj ky wgh | nynch, kegyelmed lassa, ha illjk, wagh nem, | emlekezem arra hogh bozzonkodjk wala kegyelmed mondwan, en wgh byztham az enem felewl | mynth isthenben, hogh el nem wonzak hyremnelk[w1] | erre en azth mondam hogh ha kewanja | kegyelmed pynczenbewlys myndenkor keez | wagyk adnom egh hordo borth ha mykor | zyksege wolna arra kegyelmednek, de hogh | en a wegre igerthem wolna hogh el aljon | kegyelmed a polgarok mellewl, awagh | hogh en abba thewrekethem wolna hogh ne fwssathok, nem erthem mychoda erwlthetheth | wolna engem arra, byzon banom hogh ha | kegyelmed ezth ky bochatha a wegre zajabol | ezth akaram Irnja kegyelmednek eleeb | hoghsem mynth locumtenens wramnak | yrtham wolna walazth, byzon en azth | hyzem hogh abba synchen semmy hogh a ky | nyolcz akowal tharthozoth atthol hwzon ewth | akoth wewtthek el,³ az leheth hogh keeth | wagh harom Akowal thewb wolph de azontol || masth haythothak erthe, deus conservet felichissime / dominationem vestram ex zomoljan secunda die festi Elisabeth | 1552

Bernad zychy

Jegyzetek:

¹ A hegyvám (*ius montanum*) a földesúrnak járó szolgáltatás, melyet majorsági szőlőterület használata után vetettek ki, az évi termés mennyiségétől függetlenül.

² Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568).

³ A több mint háromszoros visszafizetés erős túlzás, a *Tripartitum* a kétszeres mennyiséget sem tartja követendőnek. (WERBŐCZY, *Tripartitum* III. rész 28. cím)

65.

1552. november 24., Holics

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1844. fol. 175–176.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. Bársony Balázs, Berényi Balázs.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy adósait, köztük Kis Pétert fizetésre kötelezze.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks Sebestyén Linder the judge of Trnava again to oblige his debtors including Péter Kis to discharge their debt.

Címzés: Vitezlew nemes ferfinak linder sebestey,, | ennek nag sombaty bironak en regy | bizot vramnak ez level adassewk | tulandon[!] kezeben | etc

A levél szövege: Solgalatumat ajanlum .ke. mint regy bizot vramnak meg bocassa | kegelmed hon[!] ennÿ irassal bantom meg kegelmedet oz kis peter² dolga | fewlewl, kegelmedtewl igazat kyvanok, elebis irtam vala kegelmednek | mint vagon oz en dolgom kis peterrel, im mindent igazan meg irok | kegelmednek, es balint ispant³ hagom ot enkepemben minden dolgomban | oz kytewl oz bewrt vetem æd ozÿs ados tiz forentommal adassa meg .ke. | vele, ertem forteloz de hamissan ot volt kalmar emre⁴ vram es balint | ispan | ig attam nekÿ ot tiz forentot hog nekem hozzon ket soz bewrt | szent miclos napiara⁵ anni sommaert mint ezest vettem tewle, ha | seretem ewl vesem ha nem aggÿa meg az en penzem aggÿa annak | beret kynek akaria, kegelmed tugÿa az ornak dolga en eletem volt | en oz napra oda sem mehetem meg oz meg wet berertis mind ezzegis | megis izentem nekÿ balint ispantol hog ewl aggÿa, mert engem egeb | dolog tolalt ber vtan nem iarhatok, ez dolog nyñc kilemben, adassa | meg .ke. vele | Touaba kis peter dolga ez volt, it ados nekÿ terek | mihal kjn semmi kepen az ew adossagat meg nem vehete, kere | engem hog az ew atÿafisagaert meg vennem rauta, en mert | az sombaty vrainnak eremest solgalok solgaltamis az mellik | miben meg taloth vem fewl ez munkat hog meg vezem terek | mihalon, eg mas aprolekal mint kalmaron meg nem, peter vram= | =mal sembe lek meg mondam nekÿ hog meg vetem rauta, de nem | penzewl, mondo hog bort kewlgek erte, ez meg azzÿk hallada[!], | meg aszt monda, hog nem kewl oz bor hanem penzt aggÿak, en | mondam bizon nyñcen, az sok futosasban oz mi uolt ewl kewlt | hanem oz kytewl oz bewrt vetem, ados tiz forental ved fewl aszt | oz neged felet meg adom, leuelet adek nekÿ ezen meg marada | ez alat ew ewl ment ewl vite nekem soz harmic ket beremet | hatolmanol hisem kegelmed hiremel nem miuelte, en attam | volt ewl oz en beremet

it fen egeg magar forenton, mert || en az berekben fewl hoztam vala tizen hatot ehez kepenst aroltam vala | meg it fen oz berre az vargakal, ez penig it fen az allya volt nem az | iaua, kegelmedtewl en igazat kyuanok, bizonyis mint vramban | oz en regy solgalatomert, mert en minden keron seretettel voltam | sombaty vramhoz, nekem igozat tesen kegelmed kys peter fewl | aggya meg nekem az penst min en ewl ottam volt oz bert saz | hormic hat forentot az tizen neged fewl forent heian | az vag kewlgen nekem ol bert kyt en it ewl athassok egeg magar | forentot, ezert kyuanem hog oz bert fewl hozza hog oz en sekerem | oda ment oz en beremet ewresen bochata | vette volna ky oz ew penze | arrat kewlte volna meg oz tebit az en sekeremet ne iartatta | volna heiaba es ne kewltetet volna heiaba velem | meg bocassa kegelmed mind az egez varasnak eremst solgalok | bizom kegelmed igazat tesen kys peter fewl es az beres ember | fewl, ha az enim meg nem lesen meg bocassa kegelmed | oz enim nekewl nem lehetek az hatalmas isten tarca ke. | egessegeben mind hazad nepeuel eggetemben, holicban szent katalen | estin 1552

Barson Balas Berenj

egeb hirink it nyncen hanem hog az moric iosagat | koefist[?] igen dullya touaba az raczokal eleg haboronk | vagon, ne haggon kegelmetek legetek segetsegel ha meg | talallok kegelmeteket

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Lásd 59. levél 2. jegyzet.

³ Nyitra vármegye ispánja ekkor Thurzó Ferenc, Bálint ispán az alispánok egyike lehetett. (FALLENBÜCHL 1994. 88.)

⁴ Kalmár Imre nagyszombati nagykereskedő, akit 1554 és 1575 között öt alkalommal választottak a város bírójának. (BAKONYI 2015/.c)

⁵ December 6.

1552. december 12., Holics

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek, Zsámboky Szabó Péternek, Pajzsgyártó Mátyásnak, Baráti Fábiánnak²

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1850. fol. 172–174.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1552. Bársony Balázs Berényi.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/96–98.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs pénzt, gyalogost és lovas katonát kér Nagyszombat tehetős polgáraitól a török elleni védekezéshez. Továbbá beszámol a törökök által alkalmazott kínzásokról és mielőbbi fellépésre sürget.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks the wealthiest citizens of Trnava to send horses and foot soldiers for defending the land against the Turks. Moreover, he reports on the Turkish torturings.

Címzés: vitezlew es tisztelendew nemes vrainnak | linder sebestiennek zambokÿ sabo peternek | pais giartoto matÿasnak baradÿ fabiannak | es mind az tewb few vrainnak nekem | bizedalmas vrainnak kÿknek solgalnÿ | akarok ez leuel adasewk tulandon | kez[ebe]

A levél szövege: Solgalatumat aÿanlum kegelmeteknek mint bizot vrainknak az | hatalmas istentewl kÿuanom kegelmeteket egessegben lennÿ | meg ertetem az mÿ emberewmktewl, az mÿ hozank valo io | akaratyat kegelmeteknek, kÿt az en segen arua vrain meg | solgalnak ideuel kegelmeteknek, en penig ewrekre akarok | solgalnÿ kegelmeteknek, ne haggatok benneunket mint | io somsedok segelletek meg mind leuagal es galogal, mert | ha ezek it meg telepesnek, kegelmeteknek es az eges fewldnek | romlasara lesnek mert mastannis azst mongÿak hog ol nepet | hoznak az fewldre kÿ semeunk lattara felesegewnkkewl hal | es h leianinkkot kepeneg alat hordoza es az kÿ nem enged nekÿ| raba tesÿ, azert tugÿa the kegelmetek ez nemzetseg mennÿ romlast | tet magar orsagban ha it hagok ewket immar eges magar | orsagnak vesnÿ kewl istenert ne haggatok penzewnk nekewnk | beuen nÿncen kÿuel sok nepet tarhatnak, im az keruewl valo | somsedok meg segetetek kÿ miuel lehetet kegelmetekis ne hagon | holic alol immar ewl indetotam ewket mastan sasinban | gilekeznek ne haggon kegelmetek rontok meg az hituan embere= | =ket uam eleg iosagtok vagon eleg garabon vagon benne, ha penig | kegelmetek atÿafisag kepen nem akar segetennÿ, valamÿ penzel | az garabont fewl iew es az louagis ha lehet bocassa kegelmetek | eg bizot emberet az nepel, az en hitemre fogadom it az mit | reaiok kewlt nekÿ meg adom, mert nem tagadom

kegelmetektewl | mostan serzewnk moruaban penzt baratainktol, azert ne hagon | kegelmetek, es az eges kernekben heg alat hirdettesse thÿ | kegelmetek valakÿ melleiek tamadna mind le vagattassek | irÿon kegelmetek (~~losonezÿ~~) orsag vramnak³ hagÿa meg iosaga= | =ban valakÿ melle tamad meg bitettessek, ehez kegelmetek | rest nem leuen isten akaratÿabol meg bitethetÿek ezeket || vgh hog ne kÿuankozanak erdelbewl ide az mÿ fewldewnkre istenert | ne hagon kegelmetek, ha igaz keresteniek vottok, touaba komarom | fewle kewltek garabontert es husarert, irion kegelmetek minden | fewle, valakÿ melleiek tamad nem lesen it ez fewld nek baratÿa= | nam[?] vagon santa amburoz⁴ vramnal seua arra ha igaz kerestien | ne hagÿa kegelmeteket penz nekewl kÿnel az nep fewl ieien | ne sannÿa kegelmetek kewlceget melletevnk bizon kegelmeteknekis | agodalmara lesen Touaba kerem kegelmeteket mint en | vramot valamÿ marha kazdak balasnal⁵ vagon az meg egebetis | kÿ raczoke volna az vag ew hozaiok tartozoe kegelmetek mind | meg tarcza kÿ ne adassewk nekÿk mert mind holicÿÿ tarhezbol | valo marha az mi ot vagon kegelmetektewl mint bizot vraink= | tol io valast varunk mindenrewl, en nem gezuen meg irnÿa | az arolek minemew kegetlen seget miuelnek ember kÿnzasokat | kÿt soha nem hallot ember mind simandÿ few hozar benne | gertÿa kÿnzas nem eleg fagat heuetnek meg azst cepegetik saiokban | nagoragokban senet tewltewek kÿt meg keteznek puskaual es | alguual leueldeznek hozajÿa, ezeket penig mind arcatlanulanok | kÿken ezest miuelik eggÿkis nem vetek zewknek ewnekÿk | azert hisem mindnajÿaiunknak ezst miuelueiek ha birodalmok | lesen hatalmas isten legen kegelmetekkewl holicban hetfen | post conceptionis morie⁶ 1552

kegelmetek solgajÿa | Barson Balas Berenÿ

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Nagyszombat város legbefolyásosabb polgárai.

³ Lásd 43. levél 2. jegyzet.

⁴ Lásd 4. levél 1. jegyzet.

⁵ Gazdag Balázs nagyszombati nagykereskedő, a város országgyűlési követe 1555-ben és az 1557-ben a pozsonyi országgyűlésen.

⁶ December 8.

67.

1553. január 7., Holics

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1862. fol. 179.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. 7. January, Blasii Berenyi Bársony.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs neki járó adósságok kiegyenlítésének ügyében kéri Linder Sebestyén Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to oblige his debtors to discharge their debt.

Címzés: Prudenti et Circumspecto domino | Sebastiano linder. Judici | Civitatis Thyrnaviensis etc domino | et amico confidentissimo

A levél szövege: Prudens et Circuspecte domine Amice | confidentissime. ke: emlekezhetyk rola mýnemé | dolgom ennekem kys peterrel² wagyon, Azert | kerem ke: hogý az en Igassagomot zolgaltassa | ký felewle, wagý az hogý az zaz harmýczket | bewr arrat eggý eggý forintýawal meg fýzesse | awagý az ennewn zekerem mýerth hogý | az enýmet heaba ýarattha, wgýan ýo | ~~azon~~ bérékéth kélgye ýde ffel ennekem, | merth en týzennegýed fel forinttal errem ewtet meg | kýt ha ke: meg nem adattya weele, az | mýnth en az enýmet meg thwdom venný | meg wezem eddýgýs meg wéttem wolna | ha az ke: regý barátssagat nem neztem | wolna. Thowaba ahol ew azt mongýa | hogý wgýan azon bérék wadnak nala | kýth kez wolna wýzza adný az nem kepes | mert Annak wagýon masfel eztendeýe hogý | el hordattha, kýket eddig az molýs meg | ewtt, Azert wagý az arrat, wagý anne | zamo bérth ollýat ký eggý eggý forintot meg | erýen Adassa meg ke: weele azt kewanom | kethewl.³ Az mýnth pedeg ez elwttýs | meg ýrtham wolt, az emberýs týz forintommal | ados az kýthewl az bért wettem wolph | az kýth balýnth ýspan kalmar Imre⁴ ýol | thwd aztýs adassa meg ke: wele eundem feliciter | valere opto ex holých .7. Januarý 1553

Blasius Barsson Bereny

Thowabba erreýs kerem ke: hogý emlekeznek | meg barátý fabýannak,⁵ hogý adna meg az | týzenket forintot negýwen penzt, kýwel ados | wolna, kýth en ew neký yeles dolgaýra es | zewkssegýre kélthétem wolph, mert nekemis | ýgen zewksegem wolna kwlchegre

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Lásd 59. levél 2. jegyzet.

³ Kegyelmedtől.

⁴ Lásd 65. levél 4. jegyzet.

⁵ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

68.

1553. január 11., Várad

Simai Péter – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1866. fol. 253.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. Petri Simay.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Simai Péternek Nagy Antal hatszáz forinttal volt adós, ezért megfogta Debrecenben a Szent György napi évi vásáron. Nyilas István azonban kezességet vállalt érte, és fizetett háromszáz forintot. Háromszázzal azonban még mindig adós, ezért kéri Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: Péter Simai asks the judge of Trnava to oblige Antal Nagy to pay his debt. Antal Nagy owed Péter Simai for six hundred forints, he did not pay, so Péter Simai arrested him at the annual fair in Debrecen. István Nyilas from Trnava stood security for three hundred forints, but the debt still stands three hundred.

Címzés: Ez lewel adaseek az nagyzombatÿ | fee Bÿronak Mÿnt Jo wramnak | etc

A levél szövege: týztelendew wram keezewnetem aýanlasa wtan ezt adom te kegýelmednek | twttaara hogý ez el mwlt eztendewbe en tewlem wet wala walamý | barmot az nagý antal, kýert ennekem marat wala adossa hatzaaz *forinthal*. | ezert en ewtet debrechenben zent gýewrgý napýaý sokadalamba¹ megh | tartoztattam wala mýert hogý laatom hogý cýawarogh azert akor | ~~enne~~ en tewlem ký weewe ewtet nýlas istwan² fogadwan ennekem hitýre týztesseegheere hogý amýwel ennekem adossaa maradnais enghem | wgýan azon eztendewbe arroles megh eleghýtene, ennekem penýgh ke | Iwron az idewbe ada nýlas istwan haarom zaaz *forinhot*. meegh ados haarom zazawal. | kýre kerem hogý erewltesse ra kegmed nýlas istwant eleghýcýen megh | az en peezezmwl mert hanem altalanfogwa megh weezem az enýmet³ | Isten megh tarcýa te kdet. ez lewel kwlt waaradon wýzkerezt⁴ | wtan walo ~~masod~~ zerdan, 1553

petrus simaj | *manu propria*

Jegyzetek:

¹ Szent György napi évi vásár.

² Lásd 22. levél 5. jegyzet.

³ Árestációval fenyeget.

⁴ Vízkereszt = január 6.

69.

1553. január 14., Holics

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1867. fol. 243–244.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553 (Blasii Berenyi) Bársony Balázs

Gyűrűspecsét nyomával.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs ismét Linder Sebestyén Nagyszombat város bírójának segítségét kéri adósainak fizetésre kötelezése ügyében. Továbbá beszámol arról, hogy Baráti Fábían marháit és szolgálit hét hétig látta el, mégsem fizetett neki.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks Sebestyén Linder the judge of Trnava again to oblige his debtors to discharge their debt. Furthermore, he reports on feeding and giving shelter to the servants and the cattle of Fábíán Baráti without his paying for it.

Címzés: Vitezlew vramnak linder sebestenniek | nag sombaty bironak en bizot vramnak | ez leuel adassewk

A levél szövege: solgalatumot ayanlum kegelmednek, halat adok istennek rauta hog | hallom az kegelmed egesseget, kyuanom az istentewl az ewy estendewt | io serenceuel alta vini .ke., az minemew valast tet kegelmed nekem | kys peter² fewlewl es fabian vram³ fewl az beres ember fewlewl | az en meg solgalom .ke. hisem nem hac igassagomban, mert bizon | hamissat nem kyuanok, az lehetetlen dolog hog az en berem ennÿ | ideÿg meg allot volna, valamÿ bewrre mutogat ew, aszt ew penig | meg nem tewtte volna hog az iokat az bernek ky nem sete volna | ha sosor meg eskewneiekis, kegelmednek mint ewlewb meg irtam | aggon nekem az bewrt kÿt egeg forenton, az vag mint keuel attam | vala agga meg az arrat, az bewr saz harmickewttew, kegelmed | elegetessen meg engem vele, kÿt en kegelmednek mind az varasnak | meg solgalok, az beres emberrel adassa meg .ke. az tÿz forentot | mert en wg attam volt nekÿ, hog ha az bewrt seretem ewl vesem | ha penig oda nem mehetnek annak aggÿa kÿnek akaria, tugÿa | .ke. az aruak dolgat nekem azban kewllet ewl iarnom nagob volt | az bewrnel, ew ewl atta az ew marhaiat aggÿa meg az en penzemet | touabba azhon barady fabian azst manta hog az adossagert adot | ket ewkret, nem adot, ez ewlet mikor kertem azst monta hog meg | aggÿa, de im meg irom .ke. ez dolgot mit miueltem barady fagian[!] | vrammal, kyben lewlkemetis meg sertetem, de az ket ewkerhez | ismeg kewtew kewl az adossagnakis meg kewl lennyÿ, | itelle meg kegelmetek minemew dolog ez im mind igerewk meg | irom, barady vramnak vette volt ewl bebewk⁴ barmat azast nem | tudom han saz volt, bebewk iobagya hozot volth hustapecre⁵ barmot | azst barady vram meg ertette volt, kewlde en hozam bor benedeket | es kerestury mialt, kerete engem hog ne hagniam ~~hø~~ hog illen karos | volna es mig elne baratom lenne erte es solgalatal= || kerestury es bor benedek sok soual solalak hog ne hadnam mert | nag karos legen, mert moruaba minden vrak io vram es az birakis | io esmereim hog mindent miuelhetnek vele, bizon eleg nehezen adam | reia magamot, bor benedek keresturi mihal ezre felelenek hog | ha en az bebek iobagÿa barbm̄at ide hozhatnam az kopchani fewldre | meget mellet, seretnek ewl vennem kewzelek, nem vettem neged | hanem kertewb, nem few ewkret, tartotam az en fewldemen | het egez hetÿg az barmat es solgait etellel itallal es vetem nekÿk | harom sic⁶ kentest es harom inget egeg forentot attam nekÿ ky bizon | sem fewld bewrt sem sautot vaiat ewle nem tuttam, len az kewlceg | tizenket forent neguen penz. ezst kyuanom tewle, il baratsagot | miuletem en ew vele, az het het muluan kezeben attam az barmot | ew tugÿa houa tette az en io tetemert nem aggÿa meg az enimet | itelle meg kegelmetek mikor valakÿ adna saz harmiccket ewkret en | meg kesennem nekÿ, en nekÿ attam nem kesenj meg az enimet sem | aggÿa meg, kegelmed tegen igazat felele mert meg kyuanom az | en penzem az keteitis az ekernek mert igassagom vagon hoza | tugÿa bor benedek keresturi mihal, im oda bochatam danielt az | sakolczaÿ embert ky az bereket meg latÿa ha meg erÿ az eg eg forentot | mint ewl attam vala, elwesem hanem agon ollan bewrt az wag az arrat | kÿn ewl attam vala, meg solgalom .ke. erien minden dologban veget | kewgelmed, az beres emberis agÿa ennek az penzt, mind fabian vram, | ezbewl fizesse meg az kys peteret, vram segewl igassagomban ne uegewk | haragot fewl kegelmedtewl es az varastol, io valast varok mindenrewl | holicban viskerest⁷ vtan penteken 1553

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Lásd 59. levél 2. jegyzet.

³ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

⁴ Bebek György többször pártot váltó hatalmaskodó főúr, főkapitány, Bebek Ferenc erdélyi vajda fia. (NAGY I. 1. köt. 261–262.)

⁵ Pusztapécs, idáig vitték a magyar kereskedők az áruikat, innen morva és cseh kalmárok szállították azokat tovább Prágába.

⁶ Valószínűleg ser = szőr.

⁷ Vízkereszt (január 6.).

70.

1553. január 23., Holics

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1872. fol. 242.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553 Bársony Balázs Berényi.

Gyűrűspecstét nyomával.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs adósainak fizetésre kötelezéséhez kér segítséget Linder Sebestyéntől Nagyszombat város bírójától.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony asks Sebestyén Linder the judge of Trnava again to oblige his debtors to discharge their debt.

Címzés: vitezlew vramnak linder sebesten | nek nag sombaty bironak | en regy bizot vramnak ez | leuel adassewk

A levél szövege: Solgalatumat ajanlum .ke. meg ertettem az .ke. leuelet es oz | .ke. kereset vegire mentem it volt az vra de nem tudom | hon vagon verazto² volt yt, esmerem enis de nem tuttam hog | mes legen, azert hites vra volt, az azsonnak, immar .ke. sabad | ha ot tartod vag nem, kegelmed meg bocassa, hog soha igazat | nem ten .ke. nekem az en adosim fewl, kyhez igassagom vagon | ertem mastis mind chak fortellal mulattak ewl, kegelmetek | ne haragugek mert bizon en az enimet meg vesem,³ mert az | tiz forentot nem attam, hog oda vesne ot volt kalmar emre⁴ | es balint ispan,⁵ fabgyan[!] vram⁶ azhon meg tagata, bizon soksor | monta hog meg agya, de ha lehet meg vesem, kis peter⁷ | am agya ewl az bert, de en mostan vgh nem adhatnam | ewl, mint taual, mint ewl attam volt, ha lehet wg vesem | meg az arrat, am az vtan legen teruen benne, ky binesh | mert latya az isten hog igazsagom vagon hozza, azert ha .ke. | meg nem adatya velek ha lehet meg vesem az enimet | isten legen .ke. holicban vasarnap zent pal ewlot | 1553

Barson Balas Bereni

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Virrasztó.

³ Árestációval fenyeget.

⁴ Lásd 65. levél 4. jegyzet.

⁵ Nyitra vármegye ispánja ekkor Thurzó Ferenc, Bálint ispán az alispánok egyike lehetett (FALLENBÜCHL 1994. 88.)

⁶ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

⁷ Lásd 59. levél 2. jegyzet.

71.

1553. február 10., Korpona

Krusics János Csábrág várának kapitánya¹ – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1878. fol. 193.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. 10. Februar. Joannis Cruszics.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Krusics János kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy a városban elhunyt Dabasi Ambrus hagyatékát adják oda az elhunyt bátyjának, Dabasi Lőrincnek.

Regesta: János Krusics the captain of Csábrág asks the town council of Trnava to give the inheritance of Ambrus Dabasi from Trnava to his brother, Lőrinc Dabasi.

Címzés: prudenti et circumspecto *domino* judici in | thirnavia existenti etc *domino* | amico honorando

A levél szövege: kywzenetem ess zolgalatomnak ayanlassat | yrom ty: kj: mynd yo tyztelendw wraymnak | ess baratymnak towaban en hozsam ywt | az dabassy lowrync enekem monta mywel | az dabassy Ambroz az yw batha ot zombatban | meg holt wolna anak okairt kert yngemet | hog en ty: kj: meg yryok melete hog amy | meg maradot marhaya wolna hog ty: kj: | ne hadna tykozlan y ssenkynec [h]anem kozyhosz | adnatok anak okairt kerom ty: kj: mynt | yo wraymat ty: kj: lygen mynden ssegychyge[!] | ez krayl[!] zolganak az en baratssagomyrt | kyt en ty: kj: ywendwban meg halal: | :hassok yssten tarchameg ty: kj: mynden | yo zerenchewel datom yn Carpwana² | 10 die febrary Ano 1553

Joannes Cruszych etc

Jegyzetek:

¹ Lásd 2. levél 1. jegyzet.

² Korpona, Hont vármegye székhelye.

72.

1553. február 11., Komját

Forgách Zsigmondné¹ Zólyomi Katalin – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1883. fol. 254.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. Zólyomy Katalin

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Forgách Zsigmondné Zólyomi Katalin egy meglopott nagyszombati jobbágya, Mészáros János ügyében kéri a város bírójának segítségét.

Regesta: Katalin Zólyomi the wife of Zsigmond Forgách asks the judge of Trnava to help one of her robbed villeins from Trnava.

Címzés: Ez lewel adassek az nagy sombaty | byronak ennekem yo wramnak | cito cito cithissime

A levél szövege: kezenetvknnek vtanna yo wrvnk yo baratvnk | ez my yobbagyvknknak mesaros yanosnak vezet wolt ez may eyel | walamy marhaya az ew ew maga hazabol | wasna² fogya es egeb fele marhayays mely | marhat talat meg mesaros yanos az wyhazy | yanos hazaba meg azert te ke keryvk | mynt yo wrvnkot es yo baratvnkot hogy | ha ez my yobbagyvnk mesaros yanos meg | talalandgya wyhazy yanost tahat ke | w fogassa meg es tarcha terwÿnhez ez lewel | kelt komÿatÿn hws hagyas³ wtan walo | penteken anno 1553

kateryna zolyomy de albes | forgach sigmondne

Jegyzetek:

¹ Forgách Zsigmond királyi kincstárnok. (NAGY I. 4. köt. 205.)

² Vászna.

³ Húshagyó kedd, a nagyböjt előtti utolsó nap.

73.

1553. február 24., Sempthe

Demeter deák Sempthe várának tiszttartója – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1884. fol. 198.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. 24 Februar. Demetrii provisoris Sempthe.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Demeter deák Sempthe várának tiszttartója Linder Sebestyén Nagyszombat város bírójának segítségét kéri Jó Máténak Borbély Mihállyal szemben fennálló tíz forintos tartozásának rendezése ügyében.

Regesta: Demeter scribe the bailiff of Sempthe castle asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to collect the ten-forint debt of Máté Jó, and give it to Mihály Borbély.

Címzés: Prudenti ac circumspecto domino | sebastiano lýnder judici civitthatis / trnaviensis etc domino et | vicino honorando

A levél szövege: kezenethemeth es magam aýanlasath Irom kegyelmednek. | mynth wramnak es zomzedomnak panazolkodýk | ennekem. Borbel myhal. hogý Mywel ez el | mwlt. napokba adoth wolth. Jo mathenak. | keth lowath. kýnek az arraba megýs adoth wolth | tunnya illik keth lowath. az thewbýnek napoth | hattanak wolt ez el mwlt ~~zenth~~ Bodogh azzon napýath¹ | akorra Jo mathe megh nem fýzette ennek az | wram jobagianak. az týz forentot mellýel | ados wolth. azerth ez az wram Jobagia nagý | karos, Annak okaerth kerem kegyel: hogý | az keth lowath mellýet az wram Jobagýa Jo | matenak adoth. Jo mathewal k: adassa. | ha mywel ados lezen barbel myhal. Jo matenak | my eleget tezenk ew felele zam wetwen. | kerem k: hogý ezt megh myelýe az en | Baratsagomerth. walasztot jot warok k: | isten tarcýa megh. ex arce Sempthe 24 | die februar. 1553

Demetrius *literatus*. provisor | Arcis sempthe etc

Jegyzetek:

¹ Augusztus 15.

74.

1553. február 27., Kosót¹

Kosóti Hegyi Balázs – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1888. fol. 239.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. Hegyi Balázs.

Gyűrűspecstét nyomával.

Tartalma: Kosóti Hegyi Balázs írásban rögzíti, hogy Vas Péter addig nála lévő ingóságait visszaadja.

Regesta: Balázs Kosóti Hegyi puts it into writing, that he returns the belongings of Péter Vas.

Címzés: Ez lewel adassek az szombatý | býronak nekem býzot szomzýd | vramnak es baratomnak

A levél szövege: köszönetem es szolgálatom vtan, emlekezhetyk kegelmed | hogý ez elmwlt napokban tartottam vala valamý,, | „nemew marháyat vas peternek kegelmed elöt meg | kýralý lewelewel, azert mostan velem szembe wolt | was peter es en meg engettem neký az mýnemew | marháyat en meg tartottam vala, annak okaert | kegelmed adassa meg neký, en tewllem semmý | bantasa nýncýen, isten tarcýa meg kegelmedet | minden jowawal egessegben, Ez lewel költ | kosolton bewýt masod vasarnap² | a.nno d.omini 1553

blasius hegý | de kosolt,

Jegyzetek:

¹ Birtokosa ekkor a Hegyi és a Szobonya család. (MAKSAY 1990. 587.)

² Nagyböjt második vasárnapja.

75.

1553. március 27., Komját

Nagyszombati Kalmár Bertalan¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1898. fol. 238.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. Bartholom Kalmár.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Kalmár Bertalan nagyszombati kereskedő Nyárhídon nem fizetett vámot vámmentességére hivatkozva, ezért öccsét, Kalmár Benedeket lelőtték. A vétkesek megbüntetését kéri Linder Sebestyéntől Nagyszombat város bírójától.

Regesta: Bertalan Kalmár a merchant from Trnava did not pay the customs at Nyárhíd as he was duty-free, but the officers shot his brother, Benedek Kalmár because of not paying. The letter writer asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to punish the officers.

Címzés: Ez leuel Adassek az en tyztelendő | wramnak ęs byramnak lynder sebestien,, | „nek, naę szombati byronak etc

A levél szövege: Szolgalatom aianlasanak wtanna, ezt Irhatom .k. mint tiztelendő | wramnak, hoę wdwardrol² Jöveth illien dolog essek raytűnk | nyarhidon,³ az wamostol, az espan⁴ szolgálaiatol, Jardanhazi Janos szolgál,, | „tol, hoę my oth an en ewchémmele kalmar benedekkel menenk be | az wamra, ęs megh köuetok oth az wamot, az wamos azt monda | hoę megh aggiuk az wamoth, mert tartozwnk węle, my peníg azt | mondok hoę nem tartozwnk, merth my naęszombatyak wagiunk, | hydadond sem iöttönk által, hanem my az wywarra⁵ Jöttönk, | azérth my megh nem meriwk adni, ha zalagunkkat⁶ wészedis, merth | az warass szabadsagat my megh nem meriwk törni, Azerth my ezen „ | „ képpen onnęth ky indolank, ęs immar mykor az mezöben Jöwénk, hat | wtannonk eę lo haton az Jordan hazí Janos szolgálai, ęs mihelt | el Irr, wę löwę eę pwskabol nyawalás öchímeth, hoę azonnal | el hanátlek az Jwlesben, ęs towab nem wyhetök komyatinal deh | wgian komyatin ez wylagbol ky mwlek. Azert konyörgök k. | mínth tiztelendő byro wramnak. hoę k. ne haggion Az wr | Istenértis, merth k. wagian minden byzodalmonk mind feienként, | ertywkw peníg hoę ezeknek tamas wram, tamas deak paran „ | chól, Azert az wr istenérth konyörgök, hoę k. ne haggion ígassa,, | „gűnkban, Im kalmar Illiessel komiatyrol wysza megiwkw, az | wywarba, ha az gonoz embert megh fogtathattywk.⁷ Aztis | k: tuttara aęęywkw. Az wr Isten tarcha megh k. minden | Jo szerencheben. ez lewęł költ komyatin werág wasár,, | „nap⁸ wtan walo hetfön 1553 eztendöben

Calmar Bertalan | naęszombaty

Jegyzetek:

¹ Feltehetőleg Kalmár Imre nagyszombati nagykereskedő és bíró rokona.

² Udvard.

³ Nyárhíd, ma Érsekújvár településrésze.

⁴ Nyitra vármegye ispánja, Thurzó Ferenc püspök. (FALLENBÜCHL 1994. 88.)

⁵ Újvár, a későbbi Érsekújvár.

⁶ Zálogunkat.

⁷ Árestációval fenyeget.

⁸ Virágvasárnap = húsvét előtti vasárnap (*Palmarum*).

76.

1553. május 8., Bori

Bori Török György – Horvát Iván Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1902. fol. 210.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. 8: May Georgii Török.

Gyűrűspecsét nyomával.

Tartalma: Bori Török György huszonhárom állatbőrnyi adósság rendezése ügyében kéri Horvát János Iván Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: György Bori Török asks Iván János Horvát the judge of Trnava to help collecting a debt, which is worths twenty-three leathers.

Címzés: Ez lewel adassek az en | zerelmes wramnak Iwannak¹ | az zombatÿ býronak kezebe

A levél szövege: kezenetenket es zolgalatunkat ayanlom the .k. mynt | byzot wramnak towaba im panazolkodyk ennekem | az my zegen emberenk hogÿ ados wolna nekÿ az | jaworkowek Jano walamÿ huzon harom bererth | the .k. kerem mynt wramath hogÿ the .k. | myellÿe azth az zolgalatomerth hog the | .k. adassa meg nekÿ Ismegh amÿ Bÿzodalma | lezen the .k. en bennem en bennem en the .k. | baratÿa wagÿok Isten tarcha meg the .k. | mynden Jowal Datum ex Borÿ die 8 maÿ | Anno domini 1553

Georgius terek | de Bory

Towaba te .k. ez | embertelis Joban | meg erthÿ²

Jegyzetek:

¹ Lásd 37. levél 3. jegyzet.

² A levélvivő személy egyben tanúként is szolgált.

77.

1553. július 1., Nagysarló

Endrédi Litassi István – Horvát/Iván Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1914. fol. 237.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553 Litassy Stephan.

Gyűrűspectsét nyomával.

Tartalma: Endrédi Litasi István egy párna és egy lepedő visszaszerzéséhez kéri Horvát Iván János Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: István Endrédi Litasi asks János Iván Horvát the judge of Trnava to help him regain possession of a pillow and a sheet.

Címzés: Prudenti et Circumspecto domino: | joanni horwat judici | civitthatis tirnaviensis et | domino mihi obseruandissimo

A levél szövege: kezenetemet magam ajánlasat irom k, mint | vramnak, barbelý giewrgiuel hagiott | volt endredý sebestien valami parnat lepedewtt | azok nem ewewk voltak hanem enimek, azert | kerem k, mint vramot hogý k adassa | ez kalmar bertalan¹ kezebe en ew nala | megh talalom, mert endredý sebestien | megh zerzewdewtt az adossagh felewl | borbely giewrgiel, erre ighen kerem | k, mint vramot hogý adassa megh k, | vele hogý valami tartas ebbewl ne legien² | dathum ex nagý sarlo in vigilia visitationis | Marie³ 1553

litassý estwan | endredý,

Jegyzetek:

¹ Kalmár Bertalan feltehetőleg Kalmár Imre nagyszombati nagykereskedő és bíró rokona, szintén kereskedéssel foglalkozott. Öccsét, Benedeket a nyárhídi vámon való áthaladás után lőtték le. (Nr. 1898.)

² Árestációval fenyeget.

³ Mária látogatása Erzsébetnél = Sarlós Boldogasszony ünnepe (júl. 2.).

78.

1553. november 5., Bécs

Török Imre és Török Farkas Nagyszombat város küldöttei – Horvát/Iván Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1926. fol. 230.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1553. 5 nov. Török Imre

Gyűrűspecstét töredékével.

Tartalma: Török Imre és Török Farkas bécsi jelentése Nagyszombat városnak I. Ferdinánddal és Bécs püspökével való tárgyalásaikról. Kérik, hogy küldjenek ajándékba körtét az érseknek jóindulata megnyerésére.

Regesta: Imre and Farkas Török report from Wien on their discussions with emperor Ferdinand I and the bishop of Wien. They also ask for sending pears to the bishop in order to win his benevolence.

Címzés: Circumspecto Johanni nagh Judici | civitatis thyrnauyensis, domino | nobis obszeruandissimo

A levél szövege: Zolgalatomnak Ayanlassa wthan, Jo býro wram, ýrhatom | kegelmednek mýbe wagyon dolgwnk, ez elmwlt cheterteken | ebedffeletth wdwarlottwnk ew ffelssýgenek,¹ ebed wthan tewn | audiencýath, akkor attwk be az suplicacýoth, zoltwnkýs ew | ffelsegenek nyelwel, ew ffýelsýge akkoron ezth monda, hogh | Az swplicacýoth kegelmessen megolwassa es megh ertý, onneth | Jwttýwnk ersekhez,² ewwele bewen zoltwnk az ado felewl. | az athýaffýak ffoksagok ffelewlýs, az keth ezer fforýnth | felewl ezth ffogada, ha ew eleýbe kelend keezz zollaný | ew ffelsýgenek, az athýaffýak ffelewl, Azth agýa hogh | swplicacíoath aggýwnk ew ffelssýgenek ehezez,[!] az wthan | ew es erettek keez therekedný, Az wrakath kýkbe | býzonk, mýnd hozza kerthýwnk, mýerth hogh eddýgh el nem | ýndetottwk az atthýaffýak dolgath. ez okok erth, merth nem | ýgen kennýen wagion dolgok, mass az munera placant homines³, | ffewkeppen ez okaerth. az mellý kochýn mý ffel ýwttýwnk, | wgýan Azon kochýn bochýattok rewaý mýhalth⁴ ala. ew nala | wolth kýral lewele ký oda zolth kegelmednek, azth wartok, | akartwnk thanwlný kegelmetektýwl. mý legýen az lewelbe | parachýolwa, ým elkezdýek az Athýaffýak dolgatýs, wala,, | „mýnth lezen az wege, towabba nagh dologh ez, hogh egh | nehan zelenkanak⁵ zerýth nem tehetthe kegelmed, kýnel | kedwesb Aýandekoth erseknek nem athatnank, megýs ha | lehethsýgess lenný kýlgýen kegelmed, ha lehethne, egh | oraba elwegeznenk mýndeneketh, de mýndez keth dologh | egh masra erth, egýk Az masýkath megh terheseýtette | ezth býzonnyal hýgýe kegelmed walamýnth mehetýwnk || wegere, az posonýaknakýs elegh therhes walaztýok wagyon, | kýth megh erth kegelmed brazloýak⁶ ewth egez hethe. hogý | eth wannak bechbe. ew raýtokews egh nehan ezer forýntoth | keer, nem chýak mý raýtwnk, eandem deus *conservet feliciter* / wýenne 5 novembris Anno 1553 | megýs azon kerýwnk. mý legýen ew ffelsegenek kewansaga | twttonkra agýa kegelmed, | humilimi subiditi *vestrae dominationis*,

wolffangus et | emericus thewewk etc

Jegyzetek:

¹ I. Ferdinánd.

² Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568).

³ Örülnek az ajándéknak az emberek.

⁴ Révay Mihály báró, Révay Ferenc, Túróc vármegye ispánjának fia, későbbi magyar tanácsos. (PÁLFFY Géza: In: Történelmi Szemle, 2009/1. sz. 1–20.)

⁵ Körtefajta, más vélekedés szerint a körte szláv neve.

⁶ Boroszlóiak.

79.

1554. március 31., Zólyom

Szabó András – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1937. fol. 262–263.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1554 31 Marcza Andrea Szabó.

Gyűrűspecstől töredékével.

Tartalma: Szabó András bécsei polgárokkal szemben fennálló ötven forintnyi adóssága miatt fogva tartották Nagyszombatban, ahonnan elszökött. Kalmár Imrét Nagyszombat város bíróját kéri, hogy egyfelől ne büntessen senkit a szökés miatt, mert egyedül szabadult ki, másfelől tájékoztassa őt hitelezőinek szándékáról.

Regesta: András Szabó was arrested in Trnava because of a fifty-forint debt. He got away without help. András Szabó asks Imre Kalmár the judge of Trnava not to punish anybody for his escape and inform him about the intentions of his creditors.

Címzés: Ez leuel Adassek az en tÿztelende | Vramnak Kalmar Imrenek | Kiral w felsege zabad Varas,, | „saban nagÿzombatban fe | Bironak es Mind az w kegiel,, | „me tanachinak tulaÿdon | Kezwkben nekem tÿztelen | „de es Vramnak | 54

A levél szövege: Zolgalatomath Aianlom tÿ Vrasagtoknak, Mind feienkint Minth En | Nemes Vraimnak: Toaba Tÿztelende Vraim Mind feienkint Megh | Keuetem tÿ Vrasagtokat Mint En Tÿztelende Nemes Vraimath | Es amint az en Tehetsegem öröke Akarok szolgalmom Mind feienkint | Tÿ Vrasagtoknak Mint en Tÿztelende Nemes Vraimnak, Azerth Ezen | kerem Tÿ kegielmeteket Hogÿ Az en El Jwesömön Tÿ kegielmetek | Semit Ne chÿodalkozzÿk, Mert Hÿzem Azt Hogÿ Mind feienkint Jool | Erti Tÿ Vrasagtok Hogÿ, az fogol es az Megh Nÿmorodot Ember Jelesben | Vlÿan Helÿen Azon Igekezik Amimodon Vlÿan Helÿről Magat kÿ | szabadithassa Es Megh menthesse, Azert Enÿs Ezen Indulatbol Es Gondo,, | „latbol chÿelekedem Ilÿen, Modon Magammal, Hogÿ Az Nagÿ Istentwl | Megh Valua Sohol Segetseget Nekem nem latek, Sem esmerek: Annakokaert | Ezen kerem kegielmeteket Es

kenyergék Tÿ Vrasagtoknak szÿuem szerint | Hog ezert, ez dologert Valamelÿ Jambort Auagÿ Valamelÿ barátomat | chÿak Megh Sem Illÿk Dorgalnotok, es Vgÿyan Ne ketelkedÿk Senkire | Ez En el szabadulasomert Tÿ Vrasagtok Mer lelkem szerint Mondom | ezt es Az Isten elÿt Alok Hogÿ Tÿb Az nagÿ ur Istennel ezt Senki | nem tutta Hanem chÿak en Magam Es az bÿzonsagais, Im It | Vagÿyon, ez leuelben:, Akÿuel Az lakat Megh nÿlth (Tudnÿa Illÿk egÿ | Vas szegh) Es bÿzon Masunnan Sem Jwttem, kÿ az Varasbol Hanem | Vgÿyan bÿzon az Varas kapuÿan, Vgÿyan Jo regel Mÿhelt Megh | Nÿlt az kapu: Annak okaert Vgÿyan Lelkem szerint Mondom Hogÿ | Tÿ Vrasagtok senkire Bator ezert ne ketelkedÿk, Toabba kerem | Ezen tÿ Vrasagtokat Mind feÿenkint Mint en nemes Vraimat, Az nagÿ | Istenert, Hogÿ Im Jol ertÿ tudÿa Tÿ Vrasagtok Az en Nÿomorodot Eletemet | es ertÿ Tÿ kegÿelmetek. Az en nÿomorusagimath Es Hogÿ az nemetek | Tudnÿa illÿk Tÿ bechbÿl Sobinger es grobor Miklos Amelÿeknek en ados | Vagÿyok Az az Akÿk fogua Tartattanak, azok ala. Jwendnek bechÿbÿl | Es Ha az Jamborok kegÿelmessen Akarnak en Velem chÿelekedni, Az az | Hogÿ szerzest Akarnak Tennÿ, Tehat. kerem Mind feienkint Tÿ Vrasag,, | „tokat Mint en nemes Vraimat, Hog Az Vr Istenert Tÿ kegÿelmetek | szolÿyon az Jamboroknak Hogÿ ne kergessenek, Engemet De Irÿyanak | Ennekem Valami Jot es szabadichÿak Megh az en felelmes Vramat, | Hog had Jarhassak bÿzuan Es Ha az Vr Isten w szent felsege | Ream Tekintend Irgalmassagabol, Megh Higgik Az Jamborok Hogÿ: | Bÿzon Megh akarom Wwketh elegitenem, Ewdÿuel lassan, lassan Isten,, | „nek akarattabol, Mert nem Tudom bÿzon Soha w kegÿelmwk Mÿt | haznal az en belel Valo budosasommal, Soha bÿzon vgÿ Megh nem | lezen, Az wek soha: Enis kenig egÿwld Mast gondolok Raÿta Talam | Ha Esmerem oztan az w En hozam Valo kegÿetlensegwket De en | Tÿ Vrasagtoknak szolgália kenyergék Mind feÿenkint Tÿ Vrasagtok,, | „nak Mint en nemes Vraimnak Az Vr Istenert Hogÿ chÿelekedÿk | Vgÿ en Velem Tÿ Vrasagtok Hogÿ Kÿt Tugÿak Megh szolgalmom | Eÿrÿke Tÿ Vrasagtoknak, es Az Vr Istenis fÿzessen Megh Tÿ | Tÿ Vrasagtoknak Eÿrÿke || Toaba, hogÿ ha Esmerendÿ Tÿ Vrasagtok, Hogÿ Az Jamborok Ennekem | Akarnak lenÿÿ kegÿelmessege, es Nem Akarnak kergetni Hanem | Akarnak szerszest Tennÿ, Tehat hogÿha Tÿ Vrasagtok El szerezhety Valami Etuen forintban Tehat annak Valamit es Valahogÿ De szerit | Tezem barátim kezet, Hiszem Meg esmerÿ Tÿ Vrasagtok Mÿ | leszen Akaratÿjuk Az Jamboroknak Azert kerem Tÿ Vrasagtokat Hogÿ | Jelenchÿe meg Ennekem Valamelÿ Jamboratal Tÿ Vrasagtok: | Vegre Ezt erchÿe meg Tÿ Vrasagtok Hogÿ Ennekem Istennek | Vtanna Sohol Senkÿ nÿnchÿen Tÿb bÿzodalman Hanem chÿak Tÿ | Vrasagtok, Annak okaert keuetem Tÿ Vrasagtokat Hogÿ Ennekem | Az nagÿ Istenert Tÿ Vrasagtok Megh Bochÿasson Hog en ennÿ | szoual wntatom Tÿ Vrasagtokat De Mert Ninc Houa Lennem Hanem / Tÿ Vrasagtoknak kel kenyergenem Az Nag Vr Isten Az w | Veghetetlen Jo Voltabol Tarcÿa meg Mind feÿenkÿnt Tÿ Vrasagtokat | Es Aggÿa w szenth felsege Hogÿ En szolgálhassak Tÿ Vrasagtoknak | Ami az en Tehetsegem Mind eltÿg Ez leuel Adatot zolÿomban | Beÿt mas Honak¹ leg Vtolso napÿan In Anno Domini 1554

Zabo andras tÿ | Vrasagtoknak szegen | Szolgaÿa mindenben

Vegre Ennek Ha Meg ketendÿ az Vegÿt | Tÿ Vrasagtok, Tehat Ennekem Vgÿ Irÿyon | Tÿ Vrasagtok es vgÿ Izenÿen Tÿ | Kegÿelmetek Hogÿ Bÿzon Enis Ennek | Vtanna Minden szel szora Vlÿyan | Hamar fel nem Megÿek Hanem | Tÿ Vrasagtok Mÿnden szerszet | Dolgot Bÿzonnal Megh Jelencÿen | Tÿ vrasagtok etc

Jegyzetek:

¹ Böjtmás hava = március.

80.

1554. április 10., Pozsony¹

Baráti Fábián² és Gazdag Balázs Nagyszombat város követei – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1939. fol. 264.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1554 10 apr. Baráthy Fábián és Kazdagh Balázs.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Baráti Fábián és Gazdag Balázs Nagyszombat város követei Pozsonyból jelentik, hogy a városnak három szekeret kell beszolgáltatnia. Egyéb ügyekben még nem tudtak eljárni.

Regesta: Fábián Baráti and Balázs Gazdag members of Parliament in Pozsony inform the town council of Trnava, that the town has delivery obligation of three carts. They could not have taken steps in other cases so far.

Címzés: Prudentibus et Circumspectis | *dominis* Judici et Juratis civitatis | Týrnawýensis etc, *dominis nobis obseruandissimis*

A levél szövege: Kewzewnethwnk es zolgalathwnk Aýanlasswnknak wthanna | Az zekerek felewl ezt ýrhathýok, hogý tý kek ezennel | három zekereth zerezethek es ýde posonba kwlgyethek az waros hazaba, | ýgaz elegeth therekethwnk erethe hogý ne atthwnk wolna de | egýeb nem lehetheth benne, sebestýen³ wram elýgh segýdsýgel | wolth ew neký kewzewnethýek, tý kek nem kelleth wolna | az zekerek felewl egýbnek ýrnýa, csak mýnekwnk, de | ýmmar el wagýon wýgezwe, hogý csak az három zekereth | kwlgyethek ezennel, az posonýak nýegýeth adnak, | mýndennek fýzethýsse ~~wagýon~~ lýezen , az mýkýpen | tý kek ýzenthe, azon modon lýezen fýzethýsek, | egýebeth kek ebben ne thegýen, merth egýeb nem leheth | benne, es mennel hamarban el kwlgyethek, ýsten tharcza | megh tý kek, mýnden ýowal adathot posonbol 10 | napýan aprilis 1554

thowaba tÿ kek semÿth nem thwdwnk ÿrnÿa, merth | meegh semmÿ dologh nem menth wÿghez

Barathÿ fabÿan es | kazdagh Balas etc

Jegyzetek:

¹ 1554 március–áprilisában tartottak az országgyűlést Pozsonyban. (PÁLFFY 2013. 15.)

² Lásd 20. levél 3. jegyzet.

³ Linder/ Lessemprondt Sebestyén Nagyszombat város bírása 1552/1553-ban és 1555/1556-ban, 1567-től Bécsben él.

81.

1554. június 25., Majtény

Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1955. fol. 274.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1554. 26. Juny Demetrii provisoris Szemph.

Gyűrűspeccsével.

Tartalma: Nagyszombat város tanácsa kérésére Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tisztartója Nagyszombatba küldi a feleségül kért Zsófia asszonyt Farkashidáról, amennyiben munkája elvégzésére megfelelő jobbágyot találnak helyette.

Regesta: Demeter Szentgyörgyi scribe the bailiff of Sempte castle sends a woman called Zsófia as a wife from Farkashida to Trnava, if the town finds somebody else to replace her in her work.

Címzés: Prudentibus et Circumspectis Judici Et | Juratis Civibus Civitthatis tyrnaviensis / dominis Amicis Et vicinis nobis | Semper obseruandissimis

A levél szövege: Kewzewnetemeth es solgalatomath mÿnth vraÿmna^k es | zomzedÿmna^k, wetthem en az kegÿelmetek leweleth, kÿben| ker kegÿelmetek enghemeth hogh en farkashÿdarwl | soffÿa azzonth az kegÿelmetek kerese zerÿnth es Isthenÿ | hazastarswl oda Bocÿatthnam szombatthban ozerth Im | en honapÿ napra en hozzam hÿwatthom, es megh | akarom ertenÿe ew thele hogh mÿnemew Jobbagÿath | akar hadnÿ az ew hazaban Jobbagÿ heleben, es mÿkor | megh erthew thehath ha elegh edendew Jobbagÿath | hagÿadand ew magha heleben, thehath ew the .k. | kerese zerÿnth orewmesth el Bochÿathom es en the .k. | mÿnth vraÿmna^k es zomzedÿmna^k akarok solgalnÿ | mÿndenkor, Isthen tharcÿa megh k. mÿnden Jowawal | mÿnth vraÿmoth es zomzedÿmath ex maÿthen¹ feria | secunda post festum Joannis Baptiste 1554

demetrius *literatus* de | zenthgÿergh wrÿ² *provisor* | arcis sempthe etc

Jegyzetek:

¹ Majtény.

² Úri.

82.

1554. július 12., Hangács

Réghy Kelemen Hangács várának birtokosa, egri püspöki tiszttartó – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1959. fol. 274.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1554. feria 5ta ante festum Margareta Clementinus Kegh (?).

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Tartalma: A levélíró kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy nénjének, Szentiványi Margit nagyszombati lakosnak ne okozzon a város kárt, hanem támogassa őt, különben a büntetésről gondoskodik.

Regesta: Kelemen Réghy the owner of Hangács castle and the bailiff of the bishop of Eger asks the town council of Trnava not to do harm to his sister but support her, or else he is going to take care of punishing the town.

Címzés: Ez lewel addassek, az nagÿ | szombathÿ býraknak es | eskwtteknek, es közönsiges | polgaroknak nekem vraÿ | mnak es Baratÿmnak

Más egykorú kéztől: ad prÿmo aÿgÿstj hoztak ez lewelet | ffÿwleÿkhwÿll¹

A levél szövege: Közönetemet Mynt vraÿmnak es Baratÿmnak Az en | nenem szent Iwanÿ markÿt panazolkodÿk ennekem, hoÿ .k. | mÿat sok bozwsagoth es nÿomorwsagoth wallana, Azert emlekezÿk | meg .k. Arrol, hoÿ az en battÿaÿm az ő attÿafÿaÿ szent | Iwanÿ kelemen es szent Iwanÿ pal mÿnemő Baratsagal | voltak k. es enÿs .k. Baratsagal voltam., Azert kerem .k. | mÿnth vraÿmoth es Barathÿmoth. hoÿ ezeknek barat | sagokoth mÿchÿoda baratsagal, voltak, meg gondolwan. Ne | Nÿomorgassa .k. meeg ha mas bantanaÿs, .k. ezeknek barat | sagaert, michÿoda baratsagal voltak .k. az varas belÿ vraÿ | mnak egnÿhanÿan, meg kellene oltalmaznÿ., es az en barat | sagomath meg gondolwan, es Jőwendő baratsagomathÿs, | meg gondolwan, kerem, .k. hoÿ .k. ne nÿomorgassa, | ha .k. ezeknek baratsagat meg nem gondollÿa, es az en Jőwendőre | valo baratsagomat, s kegÿelmetek nÿomorgattÿa, az en | nenemet es megh nem szwnÿk .k. hat arra Igÿekezem, | hoÿ bozzw helÿen, nÿlwan bozwt alok, ha walahol | szombathÿ embert (~~nem~~) caphatok,² de ha .k. nem nÿomor | gattÿa, hat en .k. Mÿndnjaÿan az varasbelÿ vraÿmnak Bara | ttÿa es attÿaffÿa akarok lennem, de ha .k. nÿomorgattÿa | Nÿlwan megh hÿggÿe .k. hog tromffal ewtöm³ es nÿlwan | az en nenemeth karban, nem hagÿom valamÿ kart vall .k. | Ennekem ne twlaÿdonÿchÿa, hoÿ ha .k. kozzül Vala nemellÿen esÿk | ez, hogÿ En .k. meg nem Irtam es twttara nem attam. mert | nÿlwan az en attÿamffÿat mÿndentwl meg akarom oltalmaznÿ | Isten tharchÿa megh .k. dathum ex castello *nostro* hangachÿ | feria quinta *Ante* festum margarete virginis Anno 1554

Clemens de Regh

Jegyzetek:

¹ Fülekből.

² Árestációval fenyeget.

³ A gorombaságot gorombasággal viszonzom.

83.

1554. szeptember 16., Kálna

Mathusnay Zsigmond – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 1981. fol. 255.

Az irat külzetén egykorú más kéztől: posonbol attam.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1554. 24. February. Sigismund Mathusnay.

Gyűrűspecstét nyomával.

Tartalma: Mathusnay Zsigmond biztosítja Nagyszombat város tanácsát, hogy kész a törvény előtt négy személlyel bizonyítani igazát egy hagyatéki ügyben.

Regesta: Zsigmond Mathusnay assures the town council of Trnava that he is ready to prove his right with four people in an inheritance case.

Címzés: Ez lewel adassyk az týztelendew | vraymnak zombatý býronak es | polgaroknak es az egez varasnak | nekem býzot vraymnak atýamfya: | :ýnak

A levél szövege: Kewzewnetemet zolgalatomat ajanlom thý .k. mynt býzot vraymnak | towaba en az thý .k. lewelýt meg erthetem amý felewel thý | .k. ennekem Irt azert nem twdom .ha. thý .k. annyra eleýbe | atak; amýnt vagyon, mert nem olý maga feledet ember vagýok | hogj en ahoz vgj nywltam volna, hanem: valamýt testamentom | zerýnt kýnek hagjot myndennek meg adatom annak felethe | az ~~maradok~~ kj atwl meg maradot en ahoz wgj nywltam | mynt zolgamęhoz kýt gjermekegýtewl fogwa It tartotak | fel amý kewes wolph It ez haznal talalta azert mynd azon: | altal thý .k. baratsagýert amýt en mywelhetek kez vagjok | megýs ezt mywelem hogj ez kadas balas es az mas atya: | :fyaýs kj volna fogyanak negj Jambor nemes zemelt bars varme: | :gyebwl enýs negj nemes embert fogok Jewýenek Ide kalnara | zent myhalý nap vtan valo vasarnapra¹ ha az vrýsten valamý | czapast reaýank nem vet vagj tewrewk myat hogj hazamnal | nem lehetnek, vagj penyék az ew fewlsege zolgalatýaba foglalatos | .ha. nem lezek hat Jewýen ream az napra az nemes vraýmal | Ide kalnara az nyolcz Jambor nemes ~~en~~ nepek lassak meg | tewrwenný zerýnt kýt Ilyet amý kewes marhaýa volt az en | zolgammak aze legjen ha ez dolgokba foglalatos nem lezek hat | mynden mas nelkýl Jewýen rea az nemes vraýmal tewrwent | zerýnt lassak meg Isten tarcza meg .k. datum ex kalna | dominica die ante festum mathei apostoli anno domini 1554

Sigismundus Mathwsnay

Jegyzetek:

¹ Szeptember 30.

84.

1554., Komárom

Sipos Ambrus, Tamás deák, Demese Péter, Sebestyén vajda¹ – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2001. fol. 321.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1554. ~~Arpos Ambrus~~ Ambrosius Lipot, Thomas literatus et alii

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: A levélírók jelentik, hogy Gazdag Balázs Nagyszombat város nevében 52 szál fát és 156 nyaláb vesszőt átadott.

Regesta: Ambrus Sipos, Tamás scribe, Péter Demese and Sebestyén voivode inform the town council of Trnava that Balázs Gazdag handed 52 pieces of wood and 156 bundles of faggot over to them on the town's behalf.

Címzés: Egregys nobilibus Jwdicÿ | et ciwibus Jwratís de nagÿ | zombat dominis nobis obszervantissimis

5. mensis novembris [...]

A levél szövege: Ez minemw fat wezzet az zombatÿ wrak Jobagira wetettek | wolt az warmegei rendÿ zereñt wtwen ket zal fat es | zaz wtwen hat nialab wezzet: kit Im az tiztelendeo gazdag | balas² az tÿ kte: bizot embere be zolgalatot telliessegiel | mÿ tÿ knek: mind feienken[t] zolgalatwnkat aÿanliuk mint | nemes wrainknak. Isten tarcia megh tÿ .k. ez lewel keolt | komaromba zombaton anno domini 1554

sipos ambrus tamas deak | demese peter: sebastian wajda

Jegyzetek:

¹ Az irat a komáromi nasszádosok nyugtája lehet arról, hogy Nagyszombat városa beszolgáltatva az előírt fa mennyiséget.

² Lásd 66. levél 5. jegyzet.

85.

1555. január 21., Bucsány

Pap Kelemen Jókő várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2008. fol. 343.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555.21. Janu. Clementis pap.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Pap Kelemen kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy az ő tudta nélkül ne menjen senki az erdőre fát vágni, mivel egy nagyszombati polgár fát akart venni a dombói molnártól, de Pap Kelemen szolgálai ezt megakadályozták.

Regesta: Kelemen Pap asks the town council of Trnava not to allow anybody to cut tree in his forest. A citizen of Trnava wanted to buy some wood from the miller in Dombó but Kelemen Pap's men prevented him from doing it.

Címzés: Egregys dominys Judicý et Juratis | Civitthatis trnaviensis etc dominys et | Amicys vicinysque obszervandissimis

A levél szövege: Wýtezlew wraým es baratým kezenetemet es magam | aýanlasomnak wttanna, towaba megh ertetem | az te kegel: lewelet hogý az te kegelmetek szomszegya | panaszolt weth wona az domboý monartwl fath az ew | wdwaran es az en szolgálým meghtartotak | wona, azert en akor otthon nem woltam mýkor | megh fogýtak merth az te kegel: szomszegya | ket pwsklasswal Jwth wolt es wgý lówetwth es | azt monta az kýnek kellwt jwýen el es fogýon megh | es wgý fogýtaka[!] wolt meg: azert mýndazaltal | ha otthon

woltam wona az te kegelmetëk baratsagaerth | el bocatam wona es ezt meg engedom te kegel:
| Azert kerem te kegel: hogÿ megh mongÿatok az te | kegel: szomszegÿnak hogÿ az erdÿre En
hÿrem | nekwl ne mennayen es fat se wegÿen hanem megh talalyon | engemeth, ~~megh~~ mert
bÿzon megh fogÿak | Isten tarcÿa megh te kegel: dathum In bwcan 21 die | January 1555

Clemens pap | provisor Arcis Jokw

Jegyzetek:

¹ Árestációval fenyeget.

86.

1555. március 25., Sempte

Belavar György – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2024. fol. 447.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Georgius Belavar.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Belavar György egy nagyszombati német szekérgyártóhoz küldött Miklós deákkal egy kereket, hogy tengelyt készíttessen hozzá. Az elkészült munkát más valakinek adta oda a mester. Nagyszombat város tanácsának segítségét kéri ügye rendezéséhez.

Regesta: György Belavar asks the town council of Trnava to help him sorting out his case with a German cart-maker from the town who manufactured a spindle to György Belavar's cartwheel but the craftsman gave it to somebody else.

Címzés: Adassek ez Lewel az En | wrajmna: bÿronak es az | Egez thanachnak. zombathban | nekem Bÿzot wramnak

A levél szövege: Zolgalatomnak ayanlasat mynth Byzot wraymnak | ez el mwlt napokban. wytthem wala az k: | warasaba egy nemet zeker Jarthonak, wgyan | ezen lewel wywewwel. myklos deakal, egy | wasas kereket. hogy chynalna hoza egy | thengelt. az Jambornal oth hattam az kereket | megh montam neký. mykor ez myklos | deakot Eretthe kwldem, (merth wgyan Ew | wolt kezthewnk tholmacz) megh kwldem | az Ew Jwtaimat. En be kwltthem myklos | deakot. az kereket nem adhatta megh, | azt monta hogy ky atta walakjnek | de nem thwgya kynek | kegelmetheket kerem, mynth Byzot wraymat | lassa megh k: ha karos lehetek | En az kerekben. merth En wgyan hazaba | wytthem Be, kezebe attam. kegelmethewknek | ayanlom zolgalatomat, az wr Isten tarcza | megh k: mynd feyenkenth mynden Jawaban | Ex Sempthe In festo anuntiationis mariae¹ 1555

the kegelmethek fia es | zolgaýa | Belawar | Gergh etc

Jegyzetek:

¹ Gyümölcstó Boldogasszony napja (március 25.).

87.

1555. március 26., Sipkó

Nagyapponyi Apponyi István – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2025. fol. 358.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 26. martii Apponyi István, Apponyi István.

Az irat külzetén más egykorú kéztől: die 26 Marcý hoztak ez lewlt | apanj isthwantwlt az sorbwl[?]

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/111–112.

Tartalma: Nagyapponyi Apponyi István birtokában lévő Sipkó nevű falut fölégették, ezért, hogy az elkövetőket megbüntesse, a hóhért kéri kölcsön Nagyszombat város tanácsától.

Regesta: István Nagyapponyi Apponyi asks the town council of Trnava to send the hangman to him as one of his villages, named Sipkó, was burnt up and he wants to punish the perpetrators.

Címzés: Prudentis et Circumspectis dominis Juratis et | Civ[ibus] thirnaviensibus, dominis et amicis mihi semper / Confidentissimis atque observantissimis

fideiussores pro tortore facta die 26 Marcÿ | de villa sÿthkowa, andreas swpÿna. loco Judicibus, | Jacobus berkowÿh de eadem,¹

A levél szövege: Kezenethemnek es magam aÿanlassomnak wttanna, mÿnden io Barathsagomoth | thowaba thwgÿa nettallan kegÿelmettek, hogÿ ez mosthanÿ Idewben | mÿchoda dologh therthent raÿtwnk, hogÿ egÿ falwmoth, az | gonoz lathor emberrek, mÿnd elekettek, zanzandeggal, az | falwnak newe sÿpko. kÿwel mÿnd kÿralÿ ew felshegennek | mÿnd az zegenÿ emberneknek, es ennekemÿs, nagÿ karth | thetenek, es Immar az lathrokban meggÿs foktanak | annakokaÿerth. kegÿelmeteketh kerem mÿnth wraÿmoth es | Bÿzzoth barathÿmoth. hogÿ the kegÿelmetek az en | barathsagom feÿeben. adadna Ide. az the kegÿelmetek | mestheret, az hoharth merth zengsegh nekÿek, es en meggenth | hazza wÿttettem kegÿelmeteknek es Jwttalmathÿs megh | adom. kÿth the kegÿelmeteknekÿs Jewendewre mÿnden | attÿaffÿssaggal es Jo Barathsagal megh akarok halalnom kÿth | meggÿs zolgalok kegÿelmeteknek. hogÿ ha the kegÿelmetek | Ezt mÿwellÿ. thowaba Isthent tharcÿa megh kegÿelmeteketh | mÿnden Jawawal. datum ex sÿpko, 26 die marcÿ | anno domini 1555

stephanus apponÿ de | nagÿapponÿ etc

thowaba az mÿkeppen the kegÿelmetek kewzeth | therwenÿe wagÿon, es wgÿan meggent ollÿan | Bekesseggel hazza kewldem kegÿelmeteknek. es | mÿnden Bekesseggel lezen. etc

Jegyzetek:

¹ Megnevezi azokat a személyeket, akik kezesek a hóhérért.

88.

1555. március, s. l.

Sánta Ambrus¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2026. fol. 473–474.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 Ambrosii Sánta.

Gyűrűs pecsét nyomával.

Tartalma: Sánta Ambrus nagyszombati nagykereskedő fogságból küldi állásfoglalását és javaslatait a Baráti Fábiánnal közös kereskedelmi társulás elszámolásának rendezéséhez.

Regesta: Ambrus Sánta a wholesale merchant from Trnava sends his standpoints and suggestions in connection with his trading company with Fábián Baráti to Sebestyén Linder the judge of Trnava.

Címzés: Egregio domino sebastiano | linder judici ternaviensis: | domino mihi carissimo confidentissimo

A levél szövege: Zolgalatomat Irom kjeelmednek es mind egez tanachnak | ez el mwlt napokban, ewlchem² wolt zombatban | walami bewr felel, the kjielmed eleth thylalmat | tetth ewlchem hogh senki hozza ne nywlhatna | mygh bathiam³ oda mehetne: the kjielmed hagioth | terwenth benne ez Iwende hetfen: benne lenne | terwen benne, hogh terwen zerent megh latnak | kit illetne, En penygh azon isten fogsagaban wagiok | semmy keppen oda nem mehetek, towaba en kjgieled | twttara adom, my dologban az pewr al, ez e pewr | Illien keppen Jewt en hozzam, mikoron k byro wala,⁴ | a zam wethes akoron Indwlt el kezteunk fabiannal⁵ | akoron my a zam vetesnek semikepen wegere nem | mehetenk, hanem the .k. adoth az thanachbol | embereket kik zamot wessenek my kezettenk, | Imar az registromon az fogot emberek pechetÿ | wagion, az registromot k. fabyantwl kerÿe ele, | es az megh mwttat mynden dolgot; az mely | adossagh magiarorzagban esseth nem en tettem | hanem ew; ezt az wraim ygh talaltak, hogh | ew zeggie be, Erre keltseget hattak etwen | forintho hogh ewel be wege, towaba az adossagh | ezer foryntnal teb wolt: ezt penygh ygh talaltak | hogh akÿnek adossak oda ala, oda fizesse a mywel | teb ezer foryntnal, ha penygh mywel el nem | erne ez adossagot kyweloda ala tartozunk enÿs | segetsegel legiek bele, ezeket megh Mwtatÿa | az registrom ky w nala wagion kyn az zam | weteth embereknek pecheti rayta wagion, | Towaba ennekem ados wala egh debrecheni domasechÿ ember | ewth zaz forintal: kildet wolt harom lada fedelet | baratba⁶ barathÿ pether⁷ hazahoz, Melÿ harom lada | belÿ fedel. tetth ewth zaz forintot: a zam vetes || kart en Mondom wala, hogh az fedel en pezem | arra, w penygh, azt Mongia wala hogh ewe, es | ew atta wolna megh az arat, towaba a zam | wethe wraim wneki derek⁸ penzre twdak

hog | ewe wolna, es hogh ha en megh býzonýthatom | hogh eným wolna ew tartoznek
ennekem kez | penzel megh fýzetny ewth zaz forintal, En penigh | akoron az tanacban Menek
hogh irnanak az | domasichý polgar mesternek hogh adnanak býzonsagot | hogh kýe wolt az
penz kýert attak az fedelet, | en penigh az wýnczet az ký az patak mellet lakik | fogattam wala
megh týzennýolch forintban megh, es | alaia attam wala lowamat wgý kýltem fel az | waros
lewelet, onnath az warasnak hozot býzon | lewelet hogh Eným az penz, ebben ennekem Mind
| ez Napigh Nem adoth megh egý bechietýs,⁹ towaba | az mely ezer forintnak ott alat wolt,
annak ewth | zazat Ennekem deputalta wolt, Ebbenýs Nekem egý | Belchiet sem adot megh,
ezt hagian ewnen magara, | Ez ketzaz hat bewr: Igh wagion: hogh egý chanadi antal | fia
koloswarý, Neg forint hean zaz forintal wolt ados, azt | w fel wette kez penzel, esmet egh
debrechený ember | somogý mathe masthan eperiessen lakik, azýs ados wolt | kelenchwenhat
forintal: az atta amý adossagunkert: azert | ezt hagian w rea hog ennekem w adossagaert
engette: | ez bewrt en hozattam fel, es en Newemben hoztak fel | kit hagiok warga Mýhalra ký
ennekem fel kýlte | az bewrt, ezen en kýgielmednek twdomant tezek, | Mert en az alfeldý
adossagon megh Marattam volna | de Imar ez ellen chak az registrom mellet maradok | megh,
mert w Mindeneket fel weeth, || Jo býro wram, ezek elet walo kýgielmed berossagaban¹⁰ |
Bakic peternek¹¹ keresnek vala mýinket ewtzaz | Nýolcwan Nýolch forintert: En knek the k
birosagaba | felet En rezemet megh attam kirel menedekem vagion | towaba, towaba hogh
kigielmeedel az berossagh | Iwanra¹² kele, esmiet ~~kergetny~~ keresny kezdek(nek) | az fabýan
rezet, kezed az warast fenegetny hogh | megh tartýak erthe az warasiakat, engemet az | wrak
hýwanak az tanach hazaban, zabo peter¹³ oth | wolt, es az býro, tebbeniýs, hogh en el Mennek
| simandi peterhez, es ewth meg allatnam hogh | senkit ne tartana erette, en kedigh mondek |
hogh Mennýek el, ha ados, azt sem aggia megh | es tebbet fýzessek erette, akor ennekem arra |
felelenek az wrak: hogh Mýhelen en onnan | Megh Iwek, Nekem fabian felel igazat teznek, en
el | Menek simandi peterhez megh zerkezem wele de | semmýt Nem attam neki mert semmýt
fabian nem | adot Nekem, azert io býro wram .k es az egez | tanachnak tezek twdomant hogh
walakit simandi | peter megh tartand Nem en lezek az oka hanem | fabian: ký az Enýmet meg
Nem aggia, ezeket Mindeneket | chak az registromra hagiok kit meg pechietlettek az | wrak,
Mýkoron ezeknek eleget tezen akoron en | simandi peternek meg fýzetek towaba az vristen |
tarcha meg .k ha az vristen meg zabadit az | fogsagbol Mindenkoron k akar elny die Marci
1555

ambrosius santha

Jegyzetek:

¹ Lásd 4. levél 1. jegyzet.

^{2,3} A Sánta család több tagja foglalkozott kereskedéssel. Az 1540-es harmincadjegyzékekben felmerül Sánta Orbán neve, aki ökrök után fizetett vámot. A városi adójegyzékekben pedig szerepel Sánta Mátyás (1538), Antal és János (1556), Pál (1548–1556) valamint György (1579) neve, mint adófizető ingatlantulajdonosoké. (NÉMETH 1995. 12.)

⁴ Linder Sebestyén Nagyszombat város bírása volt 1552/1553-ban is.

⁵ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

⁶ Barat = Bród = Magyarbród.

⁷ Baráti Fábrián testvére, magyarbródi lakos, szintén kereskedelemmel foglalkozott.

⁸ Igaz.

⁹ Becs = kis értékű pénz.

¹⁰ Lásd 4. jegyzet.

¹¹ Bakics Péter I. Ferdinánd hadvezére, a szombathelyi vár ura. (NAGY I. 1. köt. 98.)

¹² Horvát Iván János, Lásd 37. levél 3. jegyzet.

¹³ Lásd 22. levél 3. jegyzet.

89.

1555. április 17., Nagyszombat

Szabó Orbánné – fiának, Máté deáknak

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2028. fol. 359.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 17. Aprilis Szabó Urbani.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Szabó Urbánné fiának írt levelében kéri, hogy tisztázhassa magát az őt ért rágalomokkal szemben.

Regesta: Mrs. Urbán Szabó asks her son Máté scribe to let her justify her behaviour against slanders.

Címzés: Nobilj *domino* mathii[sic!] *literato* rectorj de | *sinthaviensi* etc *domino*, et tanquam | filio *observandissimo* / In sempthe

A levél szövege: Kezenetemeth es Magham ayanlassath ýrom, mýnth týztelendè | wramnak. En te keged lewelet wettem, es ~~megh~~ | ýgeröl ýghýre meg érttettem, Býzoný az hogý | en ýghen Banom, hogý Nemelý arwlok engemeth | te kegednek hamýssan be wadoltanak, s ýgen | kýwanam megh twdnom hogý kýk wolnanak | azok, es hogý zememben mondananak, ammý

| gonozt ęn te kegez zoltam wolna: Merth azt | ęol twggęa az nagy wr ęsten, hogę ęn Męgh ez | ędeęglen, męndenkoron ęnkab, megh oltalmaztam / kegedet az gonoz zottwl,¹ nem hogę ęn en magam | walamę gonozt zoltam wolna keged ellen. | Azert tęztelendew wram, kęrem kegedet, hogę ez | ęwendew sokadalomra² keged ęęęen ęde be, es | hozzon wele az Arolot, kę engemeth kegnek el arolta | s mongęa szemembe: Bęzonę ~~męgh~~ wgę felelek | nekę te kegednek zemeę elewth, hogę maszor | nem twd en ream hazwdnę, es engemeth hamę= | ssan el arwlnę, akar kęchoda ez welaghon | legęen: Mert ęol lattęa ęsten, hogę en ebbe bęwn= | telen wagęok, męnth keged megh ęsmerę ennek | wtannaes: towabba az ęn gęermekemmel a | (It kezdetek)³ męnemw ęoth tęttel, en męnd megh fęzetem | Isten segeętsegewel, akkęt kedęg en meg Nem | fęzethetem, Męgh fęzetę az ęsten, kę męnden / embernek az w mwnkaęath megh fęzethetę. | ammęnth ęnnen maga megh ęgerthe: Es annak | felette męndenbęl megh ęgazodom kegelmeddel. | Towabba az ęn zegen gęermekemeth keged | kęrem hogę el ne haggęa, ha nem hozza | lassa: kęröl ęn nem akarnęk halaadatlan | kegedhez lennem. Isten tarchon megh kegedet | męnden Jawaęwal. Dathum tęrnavię 17 | Aprilis Anno domini 1555

Zabo wrban Ne, az | the kegelmed Annęa etc

Jegyzetek:

¹ Szótól.

² ęvi vásárra.

³ Betoldás más kéztől.

90.

1555. prilis 20., Nagyszombat

Nagy Márton s Kádas Fülöp

gyirat

Az irat: AB PTr Missiles Nr. 2029. fol. 360.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 20. apr. Nagy Márton.

Egyszerű egykorú másolat pecsét nélkül.

Tartalma: Nagy Márton s Kádas Fülöp nagyszombati polgárok írásban rögzítik, hogy a közös gazdasági társulásban fele-fele arányban vllaljk a terheket és ugyangy osztjk meg a

nyereséget is. Említik továbbá Nagy Mártonnak Kristof Lynglrel és Kádas Fülöpnek pozsonyi Kerekes Gergellyel való korábbi társulását.

Regesta: Márton Nagy and Fülöp Kádas citizens of Trnava put into writing that they meet the expenses and the profit of their joint trading company fifty-fifty percent. They also make mention of the former joint trading company of Márton Nagy with Kristof Lyngl and Fülöp Kádas with Gergely Kerekes.

A levél szövege: Laus Deo 1555 | En Nağ Marton es kadas phwlop mynd ketten Nağzombatŷ,, | ak vallŷwk ezt ez. Lewelnek serŷben hogŷ myndenbŷl meg | Igazolwan mŷ kŷztwŷnk az mŷnemw Tarsasagwnk wele | ketten es myndenbŷl meg egenesedwen az mŷ dolgwnkrol | samwetes serŷnt es Illŷen moddal es okkol vagŷon dolgwnkna[k] | vegezese Mynd ketten hogŷ kadas phŷlŷpnek az mŷnemw | Tarsasaga wolt kerekes gergelŷel pozonywal az, mŷ adossa,, | gok ketten kadas phŷlŷppel kŷn Maradot hogŷ ha tŷrtenet | serŷnt kŷn vesne En Nağŷ Marton vallom ezt ez Leweln[ek] | serŷben hogŷ mynd ŷo es gonos serenchet twrŷm Es en | kadas phwlop ezt vallom ez lewelben hoğ az mŷnemŷ | adossaga Nağ Martonnak kŷn vesne az Chrŷstoph Lŷngl¹ | tarsasagabol kŷ Nağ Martont ŷlletne Enis fogadom | azt hogŷ mynd ŷo es gonos serenchet egŷarant twrŷm az az | hogŷ enŷs felet fŷzetem de Illŷen adossagoth melŷ engemet | ŷllet hogŷ Mŷkoron ŷk szamot vetettek egŷmassal azt az | adossagoth Twrŷm felet. Towaba en Nağ Marton vallom | ezt hogŷ Chrŷstoph Lŷngl Mŷnemw tarsasagwnk vele | szam wetes szerŷnth maradoth Nyeresegwl ket zaz Nyolcwan | forŷnt melŷ ket zaz. Nyolcwan forŷntnak az fele fwlŷp | vrame ha kŷ zedhetem ha kŷ vesne tahat enis twrŷm | ŷys twrŷe Enŷs twrŷm felet mynd egŷ aranth es errŷl | agŷwk mynd ketten pechetwŷnk alat valo Lewelwŷnket | Nekŷek bŷzonsagwl. Ez Lewel kŷlt Nağŷ zombatba | Aprilŷsnak 20 Napŷan. 1555

Más egykorú kéztŷl: az panŷthŷ² vramnakis meg mondottam ez dolgot, es az | prreptorianak masat is meg mutattam, kŷre azt | mondá, hogŷ w is reaŷa gondol.

Jegyzetek:

¹ Nagyszombat város tehetŷs, nŷmet ajkŷ polgára, 1567/1568-ban a tizenkŷt tagŷ tanács tagja.

² Panithy János vicetárnokmester. Zsámboky János Katalin nevŷ testvŷrŷnek fŷrje. (BOTTA 1991. 248.)

91.

1555. május 3., Trencsény

Fekete Bátori Feber vagy Kis Péter Ország trencsényi harmincadosa – Nagyszombat város bírójához és tanács uraihoz

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. IV/9–10. Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Tartalma: Kis Péter trencsényi harmincados fél éve esedékes 150 forintjának visszafizetését kéri ismételten Nagyszombat város tanácsától.

Regesta: Péter Kis officer of the thirtieth customs duty in Trencsény asks the town council of Nagyszombat to pay him back his 150 forints, which is due for half a year.

Címzés nélkül

A levél szövege: Kezenethemeth es Orekhewalo zolgalathomath Irom te. Knek Minth en zerelmes bizoth koma es Biro Vramnak Es az thob tanach Vraimnak is Tyztelendő-Vraim Emlekezykh te. Ktek Rola hodhy Imar az en fizetessemenek napya Imar mayd fel eztendeye wadhion hodhi el múlt, es az rolys emlekezykh te. K-tek hodhy mykor az en napom elő-Iwth wolt az kor en ty- K-twl edhy nyhanczor kertem es kiwantam az en Penzemeth azert te K-tek mynd ez may napigis nem adta meg te K-tek, azert miért te K-tek az napra az en penzemeth meg nem adhatta tohat te K-tek tartozykh az te. Ktek es az egez tanačz Vraī zerzesse es Igyrethy zerinth es Vegezesse zerinth az mynth az tanacz vraim lewele es Peczety mutatya kwzel masfel eztendeyg 150 fr madyar somara fel penzel¹ es az rolys emlekezykh te – Kdtek hodhi en te Knek sem selnyt nem kivantam hanem csak azt czelekedtem az mynth te- K-tek kivanta enteolem es mynd te- Ktekh zerzesse es aznak te K-nel, wadhyon az ertelme es te- K-hadhyom hodhy en eznek az penzneh sokal theb haznat vehettem volna ha mashelyen forgot volna az en Penzem hodhy nem mynth te Ktek ennekem fel Penzt rea Igirt, de az myth czelekettem te Ktek baraczagayert czelekettem, azert Jo Vraim Imar azon kerem te Kket hodhy te Ktekys, Imar Jo keduel es kezenettel te Ktek az en penzemeth mynd Edyg Ez may napig walo fel penziwel edhyetemben es olyan Jo Nemeth penzyl meg tericze es meg fizesse te Ktek az te Ktek lewele zerinth, merth meg hidhye te Ktek hodhy nadhy zygsegem wadhyon ara en te Kteket, semikeppen nem warhattom toab az penzre mert adnak sokoka wadhyon, Tarcza meg az Vristen te Kteket Mynd Jaŵal, dat. Trencyiny 3 die May Anno dñj 1555

H.S.D.V. Petrus feber vel Kys de Fekete Bathor – Tritor Trincinie Regis.

Jegyzetek:

¹ Kamattal együtt.

92.

1555. május 8., Győr

Tót Bálint a királyi gyalogosok kapitánya – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2036. fol. 370.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 8. May, Valentinus Ther.

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/10–11.

Tartalma: Tót Bálint a királyi gyalogosok kapitánya kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy a tulajdonában lévő kertet ne nyilvánítsák házhellyé.

Regesta: Bálint Tót captain of the royal foot-soldiers asks the town council of Trnava not to declare his garden a building site.

Címzés: *Prudentibus Et Circumspectis viris | Judici. Juratis et ceteris civibus | Týrwanjensibus: dominis Michi honorandis*

A levél szövege: *Prudenti. Et Circumspecti viri domini Michi honorandi. / post salutem et seruitiorum. Meorum. Gommendationem. Ertewttem Barathom | .tul hogý az en kertemet walamý hazhelnek Akarnatok | Adný Jol twgýa tý kegel:tek hogý en az hazat mýnd | Az kertel penzen wettem. ozthan mýnd az ketfel zomze | .dome Anný merteken wannak es mýnd azzer mýnd | Az egýhazýg mýnt az Eným. Meg kedýg az Mas | wthanýs az kermendi.¹ zeren olýan Merteken megh | Nagýulan² wannak, annak felette azt ertewttem lancz | Martul³. hogý soha haz Nem wolt ott ahol mosthan. | wagýok. hanem. Az kert helýen kezebben wolt. mýnt | Az zomzede: az wdwara ott wolt ahol mastan az | haz wagýon: Azert zabo pether Býrosaga. Ideýebeýs⁴ | Akarýak wala haz helnek adni. deh hogý az býro | es az wraým meg ertek. hogý Nem wolt soha az | egý haz helnel tewb Raýtha. wgý Engedek akko. | .ronýs enNekem. az feldeth kýattak wala. deh ozthan | Bornemýzza bonanak adak az feldeth, ennekem akko. | ron*

Beket hagyának wele mert latak hogÿ azÿs | Nem Nagÿob az tewb wraÿmenal: azert kerem tÿ
| kegelmeteket mÿnt Jo wraÿmat. hogÿ Masthanÿs hagyã. | .ttok Beket wele. hogÿ kÿt
towabaÿs megh zolgalÿak | Tÿ kegel:nek mert Bÿzodalnam wolna tÿ kegel.ben. | hogÿ
Maswth. Merne Tÿ ennekem Annÿ feldet | adnÿ. mert Nem Twdom az wrÿsten az Jdewt
mÿnt | fordÿttÿa az haz nelkÿl en sem lehetek. lam Jol | Twgÿa tÿ kegel.tek hogÿ Mÿnden
dologra Emberem | wagÿyon benne kÿ mÿnd werasztasanak mÿndennek | gotgÿat wÿsele. Isten
Tartsa megh tÿ kegel:ket | Mÿnd feÿenkent. Datum. Jaurinum. 8. Maÿ. 1555

valentinus thot | capitan peditum regiae maiestatis etc

Jegyzetek:

¹ Lásd 14. levél 4. jegyzet.

² Nagyolva = nagyobbítva.

³ Valószínűleg Hans Marb bécsi polgár.

⁴ Lásd 22. levél 3. jegyzet.

93.

1555. május 13., Sasin

Lovasberényi Bársony Balázs¹ – Tóth Tamásnak

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2040. fol. 443.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Barsony Balogh Berényi.

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Lovasberényi Bársony Balázs köszönetet mond azért, hogy Tót Tamás rossz szándékú emberek érkezéséről értesítette, egyben kéri, hogy figyelmeztesse emiatt Bársony Györgyöt, Pap Kelement és Ocskayt.

Regesta: Balázs Lovasberényi Bársony thanks Tamás Tót that he informed him about the arriving of hostile people and asks him to let it know to György Bársony, Kelemen Pap and Ocskay.

Címzés: Vitezlew vramnak es apamnak | Tot tamasnak nag sombatban | nekem vramnak es apamnak | adassewk

A levél szövege: Solgalatumat ajánlum kegelmednek mint vramnak es | apamnak az hatalmas istentewl kÿuanom az kegelmetek | egessege assonommal anyammal es az atiafiakal egetemben / meg solgalom kegelmednek, hog tuttomra atta .ke. az | dolgot meg monda az sarvai ember, ha barson georg² | oda megen sollon kegelmed nekÿ vigazon hozza ha oda | mennek az latrok sollon pap kelemen³ vrammal es ockaÿ | vrammal az latroknak az feie lackonak kutÿ eg ewreg | legen, tugia az kÿcoda az tebÿ az masik cervenka georg lusk | vezetek neue nag fedor es kis fedor michel georg starch | ian bacza szH szlo ian martin iackovich, ziricka | matko cus ezek az legenek neuk, azért seretew apam | ad tuttokra az fewllewl meg mondot vramnak az mellet | meg foghatnanak benne⁴ isten tarcha .ke. egessegen | sasinban hetfen kantate⁵ vtan 1555

Barson Balas Berenÿ

Jegyzetek:

¹ Lásd 59. levél 1. jegyzet.

² Lovasberényi Bársony György verbói harmincados. (NAGY I. 1. köt. 207.)

³ Jókő várának tiszttartója.

⁴ Árestációval fenyeget.

⁵ Húsvét utáni negyedik vasárnap.

94.

1555. május 14., Szentgyörgy

Nyilas István¹ és Sánta Pál² – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2041. fol. 371.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 9 May. Nyilas István és Sánta Pál.

Pecsét nélkül.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/12.

Tartalma: Nyilas István és Sánta Pál Nagyszombat városát képviseli a nagyszombati klarissza apácákkal szemben fennálló örökösödési perben.

Regesta: István Nyilas and Pál Sánta inform Sebestyén Linder the judge of Trnava about the inheritance court case between the Poor Clare Sisters and the town of Trnava in Szentgyörgy.

Címzés: Ez leuel adassek | Az en tthystelendo nomos | vramnak Az nag sombattÿ | býronak lessempront | sebestennek tullaÿdon | kezeben sombatban | Cito

A levél szövege: Thÿstelendo Nomos vram .k. solgallattunknak Aÿanlassa | vttan kossonettunket Iruk Mÿnt Nemes vrunknak | Est Jelenttuk meg .k. hog Az apacakkal³ mÿnemo | dolgunk vagon est nag beuen It sent gurgon | Meg Jellenttenk komoraÿ ttamasnak⁴ astÿs hog | sent sekre Idestek benukot erette Mÿmodal | Azt benem meg Jellettetuk Nekÿ Aztÿs hog ha | Ilettÿe okot Az papokot ennek Az meg | lattassa Auag Nem est Ada tanacol hoza ez | dolgot Meg ertenem hog Meralhoz⁵ Mennuk erette | es eg parancolattot vegunk hog Az tablara | bocassak ot keressenek benukot Mert ez | orokseg dolgat es Jossag dolgat ok megnem | Ittÿlhettyÿk hanem cak testamenttomot azert | .k. lassa Az Mÿnt Job .k. vÿsselen vgÿ | gondot reaÿa isten tarca meg .k. Mÿnden Jouaÿal | Ez leuel kolt sent górg varaban Maÿ 14 1555

Nÿilas istuan estergamÿ | es santa pal k Attafÿaÿ

Jegyzetek:

¹ Lásd 22. levél 5. jegyzet.

² Lásd 22. levél 4. jegyzet.

³ A klarissza apácáknak már 1240-től volt kolostora Nagyszombatban. 1247-ben IV. Bélától megkapták Béléház (Boleráz) községet, legtöbb jövedelmük innen származott. (GRANASZTÓI 2004. 55.) A 16. századra azonban számuk megfogyatkozott, és anyagilag is egyre nehezebb helyzetbe kerültek. 1552-ben és 1554-ben is a Magyar Kamara segélyére szorultak. (BOTTA 1991. 245.)

⁴ Kamarjai Tamás alnádor.

⁵ Mérei Mihály királyi személynök, majd nádori helytartó. 1563-ban bárói rangot kapott. (FALLENBÜCHL 1988. 132.)

95.

1555. június 8., Komárom¹

Csaby Fülöp naszádos kapitány – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2049. fol. 105.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 8 Jun.

Gyűrűspecstét töredékével.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/12–13.

Tartalma: Sipos Ambrus kezessége ügyében. Csaby Fülöp naszádos kapitány kéri, hogy Nagyszombat város polgárai ne fenyegetssék fogva tartással a király szolgáit.

Regesta: Fülöp Csaby slooper captain writes to Sebestyén Linder the judge of Trnava about the guarantee of Ambrus Sipos. He also asks the citizens of Trnava not to threaten the king's servants with being arrested.

Címzés: Pruden[s] Et circumspecto domino | Sebastiano Linder, Jurato | Judici thernawjensis domino | Et Amico Nobis honorando:

A levél szövege: Týztelendew wram es barathom kezenetemeth es | magham Aýanlasath Irom mýnth wramnak es bara., | thomnak:, towabba k twttara akarham adný: hogý | En býzonnýal meg ertetem. az kýral ew felseghe waj | :dajatul. az sýpos ambrós.tol. mýwel hogh az zombathý | :zwwch pal: es az ew tarsay: kýk: wele egýwth kárth | wallottak wolth: Ide rra: Irnam Emberseghere: es | ollý modon. ký. týztesseghenek ellene wagýon, kýth kýral ew | felseghe ew teçlek nem erdemlette wolna: es Egýeb | :fenýtheketýs, Irnak. azt mongýak, hogý ha kýral | zolgaýath oda fel kaphattýak, hogý meg tarchák² | Erthe Azert kerem .k. mýnth wramath es baratho | :math: hogý .k: effele Izenghetesrol el Inche ewketh | :hogý Ennek wtanna; affeleýeth rea Ne Izennýenek | :hol kedýg: wala mellýk az terwýnth Ne Igazollýa | az dologrol ký keztek wolth. Iewýen ala: es en | ew felseghe wtan, Ith Igaz terweýnth tezek felele | merth a hol ewk azt mongýak: hogý az sýpos | Ambrós kezes letth, az leghýn erthe; En az legýnth | :nem sýpos ambrós kezesseghere bocháttam, merth azt | senký nem foghatta wolth, hanem, En magham: es | En magham elýs bochattam; Azerth k, ezt akarham | meg Jelentený, Merth ha ewk, kýral ew felseghe | zol[g]ajth azon modon, fenýghetýk, Nem twdom | ký wnnýa meg węgre, ktol wárok walaztoth | Isten tarchon meg .k. dathum comaroný 8 Juný 1555

philippus chabý | capitaneus nasadistarum | regie *maiestatis*:Amicus | *vestre dominationis*

Jegyzetek:

¹ Lásd 6. levél 1. jegyzet.

² Árestációval fenyegetnek.

96.

1555. június 26., Léva

Nagyszombati legények – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2057. fol. 275.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Junii, Nagyszombati legények.

Gyűrűspeccsével.

Tartalma: Léván fogva tartanak kilenc nagyszombati személyt, mivel Nagyszombat város bírója nem küldte el Telekessy Imre várkapitánynak az általa vásárolt huszonhat taligát a lévai végvár építéséhez. A fogva tartottak kérik a bírót, hogy minél hamarabb intézkedjen szabadulásukról.

Regesta: Nine citizens from Trnava are arrested in Léva as the judge of Trnava has not sent the twenty-six barrows payed previously to Imre Telekessy the captain of Léva to fortify the castle. The captives ask Sebestyén Linder the judge of Trnava to take steps in setting them free.

Címzés: Ez lewel adassek az szombatÿ | býronak lýnder sebestÿennek es | Towabba mÿnd az egez tanachnak | Nekwnk býzot vraÿnknak

Más egykorú kéztől: 28 die Junÿ *presentate*.¹

A levél szövege: Szolgalatunkot es Magunknak Mÿnden aÿanlasat, | Tÿ kegÿelmeteknek Tuttara Aggÿwk hogÿ. Ith lewan | Meg tartattunk telekessÿ. Imretwl² Az kÿral ew felsege |

kepetél awagý hadnagyatol, az talýgak mýat kýt | Thý kegýelmetek meg tartatot volt Ez el
 mult Napokba | oth szombatba, kýt Ew vetetet wolt kýralý Ew felsege | hazanak³ szwksegere
 Es epeýtesere, meg tartattunk | Azert zombatýak kýknek Newek Ezek, kalmar bertalan,⁴ |
 barsý ferencz, zabo lérýnchne,⁵ corfýs pal, zélésý Janos, | forgach peter, palý lazlo, Madar
 Janos, Kerekes Mihál | kezesegen vagýunk kedýg Ez Jéwendew hetfëýg,⁶ 2.6. | ~~hýzon hat~~
 talýgakerk,[!] Ez ket Jambor vrunktól, Mýnt | Endredý sebestýen, Es az lewaý plebanos,
 Mattýas pap, | kýk Erettunk sokatis terekettek Az wr Elét, s Mert semý | keppen kewesben
 Meg Nem akart Engedný: hanem hogý | zaz talýgat hozassunk Ide lewara, awag kegýg: | az
 kýk kezesek, akarnak Erettwnk lenný, tehat zaz | fl⁷ tegýenek le, de mýnd az altal Megýs
 Annýra | Tërekettek Az wraýnk hogý hwzon. hat talýgat | kýwan Ide hogý hozassunk, ~~es. Ide~~
 Ez Jewendew | hettfëre lewara Az kýral hazanak ~~Epöles~~ Epölesere, | Es ha az Nem lezen,
 Thehat az kýk Erettunk keszesek, | vezen Ew Raýtok Mýnden talýgaert Egý Egý fl, | Azert,
 kerunk Es kënyörgunk Thý .k. hogý thý .k. | Ne haggýon Mýnket zegen legenýeket Nag
 karban | Esnunk Es Maradnunk, hanem thý .k. zerezze Meg | Az talýgakot, Mert Altalan
 fogwa hog semý keppen | Addýg Innen Nekunk zabadolasunk Nem lezen, mýglen | Az taligak
 Ide Nem zolgaltatnak, Azert thý .k. kerýwk | hogý thý .k. Ne akarýa Az mý karunkoth, hanem
 | Annýkeppen Tý kegýelmetekhez býztunk, legýen thý .k. | Mýnden segetsegele. Isten Tarchý
 Meg thý .k. Ez lewel | kelt lewarol zerdan zent lazlo kýral Nap estýn 1555

Ez fellýewl Meg Mondot | szombatý legenýek

Jegyzetek:

¹ A bemutatás napja.

² *Telekessy Imre* 1555-ben lévai kapitány, később kassai országos főkapitány. (NAGY I. 11. köt. 77–78.)

³ Ház = végház = végvár. Állandó helyőrséggel ellátott vár, amelyben az uralkodó saját jövedelmeiből fenntartott katonaság állomásozott.

⁴ Lásd 77. levél 1. jegyzet.

⁵ Feltehetőleg Szabó Lőrinc nagyszombati kereskedő felesége.

⁶ Július 1-ig.

⁷ Forintot.

97.

1555. június 30., Pozsony

Gazdag Balázs és Nyilas István¹ – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2061. fol. 387.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 30 Juny. Nyilas istván.

Pecset nélkül.

Tartalma: Gazdag Balázs és Nyilas István nagyszombati polgárok Pozsonyból az országgyűlés helyszínéről tesznek jelentést Nagyszombat város bírójának. Említik a török veszélyt és Báthory Istvánt.

Regesta: Balázs Gazdag and István Nyilas report on the Parliament in Pozsony as Members of the Parliament from Trnava. They make mention of the Turkish peril and István Báthory.

Címzés: Ez leuel adassek az | en thýstelendo nomos | vramnak az nag som | battÿ býronak nekem | Jo vramnak kezeben

A levél szövege: laus deo 1555 | Týztelendo Nomos vram kegelmednek kozonettunknek | vttanna solgallattunkot Aÿanluk mÿnt býzot vrunknak | Innen possonbol vrunk gullesebol luÿsagot *nem* Irhatunk | Egebet hanem est halluk hog Az thorok *nem* Jo sandek | ban vagon kÿt mÿ el hÿttunk mert elenssegÿnk | *nem* Attank fÿÿÿ vgan ezen dologert vassarnap | estven nÿttraÿ pappokot az vrak becben kÿralhoz | fol kuldottek es ez az velekedes kostok hogÿ | Ez gulle senÿe lene vganÿs Igen keues varmege | vagon de ez thÿtok legen k. Meg hallak Joban | meg Iruk .k. est halluk hog battorÿs² meg | ther kegelmettek Megÿs kulgon Az thÿstarttokhoz | ez vamert Az Mÿ valastot thesnek Irÿa meg .k. It sok | varos vagon mostan sokal Job eg arant torekedn[i] | A uag konorgenunk sabad sagunkert Az kÿlembe[n] | Irt .k. hopmesternek hossuttottÿnak³ ast monga | hog semÿ kozÿ nÿncen hoza vallakÿe isten tarca meg | .k. Mÿnden haza nepeuel es vÿgazon kegelmed | Ez leuel kolt pozonban Junÿnak 30 napÿan 1555

Gazdag balas es | nÿilas istuan .k. solg⁴

Jegyzetek:

¹ Lásd 22. levél 5. jegyzet.

² Báthory István erdélyi fejedelem, lengyel király.

³ Hosszútóthy György, Oláh Miklós esztergomi érsek udvarmestere. (GECSÉNYI 2008. 483.)

⁴ Szolgái.

98.

1555. július 2., Pozsony

Gazdag Balázs és Nyilas István¹ – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2063. fol. 388.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 2a Julii. Gazdag Balázs és Nyilas istván.

Pecsét töredékével.

Tartalma: Gazdag Balázs és Nyilas István nagyszombati polgárok Pozsonyból Nagyszombat város bírójának válaszát sürgetik. Jelentik, hogy az országgyűlés még nem kezdődött el, és az uralkodó Bécsbe akarja hívni a rendeket.

Regesta: Balázs Gazdag and István Nyilas citizens from Trnava and Members of the Parliament in Pozsony hurry the answer to their letter from the judge of Trnava. They report on the events; the sovereign has not arrived yet and he wants to summon the orders to Wien.

Címzés: Ez leuel adassek ez en thýste | lendo Nomos vramak nagy | sombattý býronak kezeben

A levél szövege: laus deo 1555 | Týstelendo Nomos vram kozonottemmet Jvtana solgallattomot | Aýanlom .k. Mýnt býzot vramnak raýhel taller² sola | vellunk hog cudallaý hog semý vallastot nem tessent | .k. Az v dolgarol .k. Irýon hog ha solt parassýual | vallamýt Auag *nem* mert *nem* Akarýa hadný semýkepen | kegelmettek eztýs Irýa Meg Mýkepen volt ezelot | Az prokurattorokal³ zorzodesse .k. octauarae⁴ Auag | estendore Mýtt Adot .k. neký Irameg k Mert mý: | *Nem* erttuk egules Igen lassan gul Az Mý keues | sen vagunk est erttuk fel hegel hog vrunk | vö folsege becben Akarýa hýuný benunkot de | sintten býzonnal *Nem* thuguk Mert Meg nýttraý | Ala *nem* Jut, isten tarca Meg .k. Mýnden Jouaýual | Ez level kolt possonban Julý 2 Napýan 1555

Gazdag ballas | es nýlas istuan etc

Jegyzetek:

¹ Lásd 22. levél 5. jegyzet.

² Thomas Reichentaler Pozsony város bírása 1550/1551-ben, és a város polgármestre 1549/1550-ben valamint 1552–1554-ig és 1556–1558 között. (TÓZSA-RIGÓ 2007/a. 403.)

³ Procurator = ügyvéd, jogi képviselő.

⁴ Octava = nyolcados törvénykezési szakasz.

99.

1555. július 6., Pozsony**Gazdag Balázs és Nyilas István¹ – Nagyszombat város bírójának**

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2066. fol. 392.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 6 Jul.. Gazdag Balázs, Nyilas István.

Pecsét töredékével.

Tartalma: Gazdag Balázs és Nyilas István nagyszombati polgárok Pozsonyból jelentik, hogy Mogor Péter gazdag nagyszombati tőzsér adóssága ügyében intézkedtek. Nyilas István kéri, hogy a vágssellyei évi vásárra hazatérhessen.

Regesta: Balázs Gazdag and István Nyilas, citizens from Trnava report from Pozsony on the actions taken on Péter Mogor's (a merchant from Trnava) behalf. István Nyilas also asks the the judge of Trnava to let him return home to attend the annual fair in Vágssellye.

Címzés: Ez leuel Adassek Az en thystelen[do] |Nomos vramnak Nag sombattý | býronak en Nekem býzot vramnak | thulaydon kezeben

A levél szövege: laus deo 1555 | Tÿstelendo Nomos vram kossonettunk Nek vttana | Solgalattunkot Aÿanluk .k. Mÿnt nomos vramnak | Az Mogor petter² dolgarol hog est mÿ az varossok | Eleÿbe vettetuk Az possonÿ vrain est Mongak | hozza hog ha Az Nap el Mult az

fűzettonap | Az Molre anttal pettertul volthe Az Marhat | Az vö marhaÿat meg vsmerÿ hitel
meg mer | rola Mondanÿ hog Az az vo Marhaÿa es semÿt Ez³ posson es somronÿak⁴ vorÿa⁵ |
Meg Nem adot Az araban ha hus ember tÿlaÿma | volna elotteÿs vgan vÿza Agak Az marhat |
de ha el nem Jut Az fűzetto nap thehat | Az kÿk thÿltottak az nak boculÿk Amaz meg | varÿa
Az napot kÿre meg hÿtte Az kozost [...] | Az folsso varossok⁶ ezt Mongak hog vakÿ | Az
thÿlÿttas nak thesnek eleget essonek | Elossor egÿ mas vttan az mÿg tar hakÿnek | Nem Jut ha
Akarÿ fogttatnÿ fogÿak az vttan | Ez Az folso 3 varos vorÿa⁷ En nÿlas istuan / Mÿnt ez elottÿs
konorgottem k mostÿs konorgok | hog .k. bocasson haza Az seleÿ sokadallamra⁸ | Ne
fogatkossam Meg elettemben kÿt en solgallok | Meg .k. ha fol kel Junom Az sakadallam vttan
/ ottan Is meg fol Junok mert pal vram⁹ sem lehet | ot ÿsten tarca meg k ez leuel kolt
possonban | Julÿ 6 napÿan 1555

Gazdag ballas | es nÿlas ÿstuan

Jegyzetek:

¹ Lásd 22. levél 5. jegyzet.

² Mogor Péter Nagyszombat város tehetős, német származású kereskedője, 1564/65-ben és 1576/77-ban a város bírása. Az 1555-ös diéta után követként szerepelt az 1567-es és az 1569-es pozsonyi országgyűléseken is.

³ Ettől a szótól a sor végéig margó széli betoldás.

⁴ Soproniak.

⁵ Bírása.

⁶ Felső-magyarországi városok: Kassa, Lőcse, Bártfa, Eperjes és Kísszeben.

⁷ Kassa, Lőcse, Eperjes város bírása.

⁸ A vágsellyei évi vásárra.

⁹ Lásd 22. levél 4. jegyzet.

100.

1555. július 10., Pozsony

Baráti Fábián¹ – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2067. fol. 469.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 Fabiani Baráttý.

Pecset töredékével.

Tartalma: Baráti Fábián kéri, hogy Nagyszombat város bírója küldjön mellé még egy embert a pozsonyi országgyűlésre, mert társai már hazamentek. Beszámol a nyitrai püspök, Thurzó Ferencsel való találkozásról, valamint említi a Bécsből átmenetileg Pozsonyban tartózkodó Kalmár Imrét.

Regesta: Fábián Baráti a wholesale merchant from Trnava asks the judge of Trnava to send one more person to the Parliament in Pozsony as the other members from Trnava have already gone home. He also reports on the meeting with the bishop of Nyitra, Ferenc Thurzó, and mentions Imre Kalmár's name, who is staying in Pozsony on his way back from Wien.

Címzés: Ez lewêl adassêkh ez týztewêlen | dewê es newmewês vramnakh | zombattý býronakh nekewê | býzot vram nakh kezebenn

A levél szövege: Týztewêlendewê býro vram es t k aýanlom zolgalattamat | mint ýo býro vramnak towâba az k lewêlet el vettwêkh | es meg ertewêttem ez mý dollog ffellewê ýrt t ktwêkh | en zorgalmátasson el akarokh ýarný benne de býzonn | hadnag vramtwêl nem vartam volna ýllen ereldwêrlall[!] ffel ýndwêlt volna meg az darabontot es el akarta vÿny | chakh en magamat akart ott hadný en az .k.kwêk es az varost | Nezttem býzon en magam es haza akarttam menný de en | .t. khwêkett Nezttem kallmar ýmre² most ýott bechbwêl ewês | haza akart mený de mÿert hog az adossakh ffellewêl | emlekêwttettem ewê ýdeýben volt tartozýkh velle hog | gondot vÿssellewêl reýa ez maý napon voltwênk Nýttraý | pwêspwêkhnell³ az adossagok ~~neke~~ azt monga megaýga[!] | cthakh halhataýa hog az kamarara ~~ne~~ megewêl es meg | aýga az lewêlett t k kerewêl mint vramat t k kwêlgewêl | embewêrt hog ne zegewêlkewêgem en magam mert kalmar | ýmre es haza megewêl holnap mert az erwêst meg | ýgerte pwêspwêkh vram ýsten tarca meg te kýgelmewêttewê: | :kett minden ýovawêl ez lewêl kwêl possonba zent | ýakab howâba týzedýkh napýan 1555ben

barattý ffabýan t kwêk | aýttaffýa zombattý

Jegyzetek:

¹ Lásd 20. levél 3. jegyzet.

² Lásd 65. levél 4. jegyzet.

³ Lásd 51. levél 4. jegyzet.

101.

1555. július 15., Komárom

Szárasi Gergely – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2070. fol. 470.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 Gregorii Zarazy.

Papírfelzetes gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Szárasi Gergely gyermeke elhelyezésével és taníttatásával kapcsolatos hamis vádak alól tisztázza magát, és kéri Nagyszombat város bíróját, hogy segítsen neki.

Regesta: Gergely Szárasi asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to help him clearing him of false charges in connection with the accomodation and education of his child.

Címzés: Ez lewel Adassek az tÿztelende | Nemes fÿrffÿwnak zombatÿ | fÿ Bÿronak lÿnder sebestÿennek | Ennekem zerelmes Wramnak | kezeben

A levél szövege: Kezenetemeth ~~Iw~~ es zolgalatomat Irom mÿnd zerelmes wraÿmnak | Im Irom te kegÿelmednek ezth, hogÿ az mÿnemÿ panazth en | Ream teth az galgocÿ barbel gaspar, azerth azt Nem Igazan | tete, kÿth En Idowel meghÿs bÿzonetok, merth az mÿnth | En ertetem hogÿ te kegelmetek elöth, mÿnemÿ panazth teth | En Ream Nem Jol tete az panazth, merth En sem hazara Nem | mentem sem penÿgh fegweres kezel Nem kergetem, ha | nem mentem En az hazához, de ez okaerth hogÿ Ennekem | gÿermekemeth Eröwel tartota Nala, kÿth En kÿchÿnsegetwl | fogwa fel tartotam, az okaerth Nala Nem akartam hadnÿa | ha ~~Nem~~ mestersegre akartam wolna adnÿ, masnak attam | wolna Inkab Nem ö nekÿe, azerth erre walo bozwsagaba | panazloth ~~Ne~~. En Ream .tekegÿelmednek, hogÿ en az gÿermeket | el hoztam

twle, azerth az gyermek Imar Nalam ~~wagyon~~ | wolth az zabad sokadalamba¹ zent peter falwanth,² megh | fogta az gyermeketh es hazahoz wyte wyza, kylenek byzonsagath adom az galgocö | Byroth oly Igen Megh werthe az gyermeketh, hogy az eo | testen wgyan kekel woltak, megh eztys Irom te kegyelmednek | hogy wgyan megh olte wolna, az weresegel, hogy ha Mas | Ember Megh Nem oltalmazta wolna, kyketh megh byzonet= | =hatok the kegyelmednek Elöte. ez okaerth Nem Meltan / mywelte En Ream az panazth: thowaba kerem the kegyemeteketh | mynd feyenkenth hogy wegjel te kegyelmetek az haragoth | Rolam, Merth Nem wagyok oka ez panazlasnak, azerth kez wagyok | terwenynek allanya es mynd Igasagh Melle de azerth Jol | Ertem hogh te keg: Meg haragwth En Ream. de ennek okaerth | felete Igen kerlek meg retentem az meltatlan panazlasrol, azerth | myndenek kez wagyok zolgalny mynd kegyennek mynd oregnek | hogy sem mynth te kegyelmetek ellen cyelekednem, azerth konyorgok | the keg: mynd feyenkynth, hogy te kegyelmetek az Istenerth | tekencyen Megh azen zegeny megh Njomorolth woltamath, Ne | wesetek el Myndenestol zemetek elöl, kyth hogy ha megh nem | zolgalhatok awagy Megh Nem fyzethetek az wr Isten fyzese the keg: | megh, merth chyak te keg: wagon mynd Byzodalmom az | Isten wtan, wrIsten tarcyon megh mynd hazad Nepewel | ez lewel kolth komarombol, tyzen ket apastal Napyan 1555

zarazy gergel az te kegyel | metek zegen zolgayja

Jegyzetek:

¹ Évi vásáron.

² Komáromszentpéter.

102.

1555. augusztus 1., Szered

Ferenci Mátvás – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2073. fol. 471–472.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 Mathie Ferenczy M.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Ferenci Mátyás magyarázatot ad arra, hogy haldokló gyermekét luteránus pap keresztelte meg, mivel csak ő volt a közelben elérhető. A levélíró korábban Ráckeveén élt és minden vagyona a töröké lett.

Regesta: Mátyás Ferenci explains his situation to Sebestyén Linder the judge of Trnava in his letter. His dying child was christened by a lutheran minister as he was only available at that time. He lived in Ráckeve earlier but all of his belongings were lost because of the Turks' advance.

Címzés: Adassek az En Nemes es | Týztelendő vramnak es | Býramnak, Linder Sebestý,, | ennek Nagý zombatý fő | bironak Nekem zerelmes | vramnak

A levél szövege: Istenben Tíztelende Nemes Vram Es kegielmes biram, | kýwanok az hatalmas Istentwl te kegielmednek Egessegött | bekösegött es Idwösseg zerent walo Jo Zerenchet mýnt en | kegielmes vramnak, kýtt engedýön az atý vr ýsten te keg,, | ielmednek az az ő zent fiaert az cristus Jesusert Amen | En týztelendő vram te kegielmedet kerem mýnt kegielmes | vramat hogý ez mostaný Irasomat wegíe te kegielmed keg,, | ielmesön, Ertem az te k.: Ream walo haragiat, hogý wa,, | lamý nemew zo altal en te gielmednek[!] be Mondattatam, | walamý gyermök köröztöles felöl, bizon az hogý az giermek | köröztöles meg wolt, de azt Immar nem ertöm mikeppen | attak te kegielmednek eleibe, hizen hogý többet tettek hozza | hogý *nem* el wettek volna benne, Mert az mýnemw zömelt,, | wl ertöm hogý lett az indulat, te kegielmed Jol Esmerý, de | mostan nem tudom ha wagyon te kegielmednek hirewel ký legien | az a zömely: de Nýlwan meg hidýe te k.: hogý nem Igen Jelös | zömeli altal adatott ez Indulat ký, előzör, De Mýnd altal | En Nýömorult es Nagý kar walott zegen Nýawalýas Embör | kõnyörgök te ke: Mýnt kegielmes vramnak, hogý te kegielmed | wegíe el Rolam haragiat, es tekinth kegielmesen Ream merth | latýa az hatalmas vr isten Nem vgý wagion az mýnt te ke: | Eleibe attak ez dolgott, Mert kýtt tud az isten hogý az papott | be nem wittem, hanem chak egý Jambor Attýamfia hitt wala | wachorara, es az pap ő neký Rokona wolt zallott hazanal | *mint* attýafia hazanal, es Immar az wachora el wegezwen | Ertem Jwwenek Nagý kesen es vgý mondak hogý az gyermek | Jo wolna ha meg elne, azert vgý mondam hogý ne hadýuk | Noha körözt wýzwnk Ninch azert Istenwnk wagyon, Igý lett | az dolog meg hidýe te kegielmed, Oztan vgý futek bornemiza | ferenczert Nagý kesen Immar le is fekwtték wala, annak vtanna | vgý hiwam hartýaný Imre¹ hött komanak, phwlopne kedig | meg az előtt ott wolt: (fýzesse isten neký) mýnt affel zwksegös | helyön eýel Nappal Jelön wolt ő kegyelme, nem nezte az | mý zegen woltunkat, Eztis te kegyelmednek tuttara adom, hogý | az Santa pal Mate felesege meeg akor izgattýa wolt ezt e dolgott | hogý luter papot wittem oda be, kýtt tud az isten egieb annal | nem wolt az kýtt te kegielmed is tud, Jol tudom azt, az is nem en | wittem hanem a *mint* felwl meg erte te kegielmed, azert kerem te ke: | Mýnt kegielmes vramat ne bantson kegielmed Illýen zegen meg | Nýömorodot kaar wallott Embört mýnt en wagiok, Emléközhetik | is,, te kegielmed felöle, Ez előtt walo birosagabais² foglýa estem | wala meeg akor kewýbe³ wolt, feleségöm gyérököm, hýzem meeg | vgian Mastis gondol wala kegyelmötök felölem, ký soha nem vol,, | tam Sem lezökis, de azkor az idobe itt walo Jarasomba többet | weztenek el twlem ött zaz forýntnal, kýtt tud barbel gaspar | Azert e felele gonoz Embörök mýatt Igien Nýömorodam meg, es vgý || fogam ide tý kegyelmetök kõzybe Irýrmet Mondok Megis ösmerö | vraým nem hadnak, kýt az isten Nekýk meg fýzessön Nekem týztossegel | Embörsegel taplalással woltanak ő kegyelmek, De kegyelmedetýs |

kerem mýnt kegýelmes vramat tekýnchõn az vr istenre te kegýelmed | es e fele
Nyomorultakat segitsõn otalmazzon te kegýelmed kýnek az | hatalmas isten Mýnden
õrõkseget pogan kezében atta, es budosowa | tõtte ezt az õ Istený bölchesege zerent
chelekõtte, De kegýelmedet | kerem Mýnt kegielmes vramat hogý bochassonn meg te ke:
ennek | hogý enný zo zaporitwan Meg bantom te ke:, Ezõnnýs kõnyõrgõk | Mýnt kegýelmes
Vramnak hogý te kegýelmed adýon ennekem | kegýelmes walazt, kýtt az vr isten fýzessõn
meg mýnd itt ez | wýlagon es Mýnd az Mas wilagon holott az atýa isten diche,, | rtetik az õ
zent fýawal es zent lelõkkel egýettõmbe õrõkkõn | õrõk Amen etc Adatott zeretben⁴ zent
Jacab nap vtan chõtõrtõkõn | 1555

Ferenczy Mathýas

Jegyzetek:

¹ Hartányi Imrét az 1560-as harmincad vizsgálat a leggazdagabb nagyszombati kereskedõk között sorolta fel. (TAKÁTS 1899. 251.)

² 1552/1553-ban szintén Linder Sebestyén volt a bírõ.

³ Ráckeve.

⁴ Szered.

103.

1555. augusztus 6., Szered

Ferenci Mátyás – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2077. fol. 454.

Az irat külzetén késõbbi kéztõl: 1555 Mathio Ferenczy.

Gyûrûspecséttel.

Tartalma: Ferenci Mátyás értesíti Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy kiegyenlíti adósságát Kádas Imrével, Török Imrével és Jó Mátéval szemben, valamint ismét említi, hogy Nagyszombat város bírója ne haragudjon rá.

Regesta: Mátyás Ferenci informs Sebestyén Linder the judge of Trnava that he discharges his debts against Imre Kádas, Imre Török and Máté Jó. He also asks the judge of Trnava not to be angry with him.

Címzés. Adassek az nemes es | tÿztelendö vramnak | linder sebestÿennek nag,,
zombatÿ fõ bironak keze | ben etc

A levél szövege: Közönetömet es zolgalatomat Mÿnt Nemes vramnak es Tÿztelendö | biro vramnak, Emleközhetik te kegielmed ez el mult Idöbe ez | kadas Imre Ment wolt te ke: Eleibe walamÿ penz tartas | felöl kÿt Jo matenal megis tartott wolt kegielmed hirewel | azert az mÿnemw wizza wonas köztwnk wolt abbol en ez | legenÿel meg Igazottam, te kegielmed az török Imre penzet | adassa kÿ belöle, hizem Jo mate is kÿ wezÿ az öwet belöle | az többit te ke: adassa kÿ belöle ez kadas Imrehnek mert owe | Nÿnchen Senkiknek Semmÿ közÿ hozza, Thowa kõnyörgök te kegiel: | Mÿnt kegielmes vramnak hogÿ te ke: wegie el Rolam haragiat | ha en welem az papoknak awagÿ az baratoknak mÿ közik lezön | legiön en gondom az, chak hogÿ te kegielmed (ha lehet) wegie | kÿ kezet ez dologbol, gÿermökömis halalan wagian ahoz sem | merök megnÿ de keröm te ke: mÿnt kegielmes vramat hogÿ ke: lassa | mitt kel tennem mert Nÿomorwlt wagiok. kit tud az isten etc | Az vr isten tarcha meg kegielmedet, adott ez lewel zeretbe¹ | vr zine waltozattÿa Napÿan 1555

ferenczÿ Matias

Jegyzetek:

¹ Szered.

104.

1555. augusztus 12., Érsekújvár

Körmendi Gáspár¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2080. fol. 403.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 12 Augh. Caspari Körmendy.

Gyűréspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/13–14. Az aláírás utáni rész nem szerepel a kiadásban.

Tartalma: Körmendi Gáspár tájékoztatja Nagyszombat város bíróját arról, hogy a török csapatokat kivonták Esztergomból és Pesten gyülekeznek. Hírei szerint Kaposújvárat vagy Korponát fogják megtámadni, ehhez szekereket és haderőt gyűjtenek.

Regesta: Gáspár Körmendi informs Sebestyén Linder, the judge of Trnava that the Ottoman troops were withdrew from Esztergom and are gathering in Pest. According to his news the Ottomans are planning to attack Kaposújvár or Korpona, they are collecting carts and military forces.

Címzés: Ez lewel Adassek az nagy | zombathy Býronak | Lýnder Sebestýennek | Ennekem zerelmes wramn | ak kezeben. etc

A levél szövege: Ko:zo:netemeth es magam aýanlasath Irom ke mýnth | Jo wramnak, az mýnemw hýrwnk wolph | býzon wolph, esmegý mýndennemw hadakozo | zerzamawal, Inned Eztergambol Altal koltozeth | Az bassa. es mýndh pesthe² gwlekeztenek, | az Eztergalmý to:ro:kekýs mýndel mentek Senký | Ithon. Nýnchen. tob hanem. cýak az warbelý | to:ro:kek, Ezth býzonnýal Irhatom. ke hogý | mýs hwzoneo:th lowon. walo nepwnketh | kwltek wolph ala. hogý Nel weth³ fogýanak | de Senký kw Nem. Jwth. megýs mwtatak | mago kath, Ez az Ember aký kwtwth azth | mondýa. hogý ez az hýre hogý kaposwýwara.⁴ | A wagý korponýara. mennek de býzonnýal | Senký Nem twgýa. a mý Emberwnk | Ezth Mondýa, Ezth En ke býzonnýal, | Ir hatom. hogý mýnd peste gwltének, | merth mýnd falwrol, kochý kath⁵ wetetek | azoknakýs wgý hattak hogý mýnd oda | Mennýenek. Matues feldebelýs⁶ wetetek azok | ban. hatraýs Jwtenek, azokýs azth | Mondýak hogý býzonnýal oda mentek [...] | towaba. zenth benedek⁷ taýarol a ký Raboth | wýtek el aztýs az kakatý⁸ Rewen. | zamlatak megý azth mondýa. az mý | Emberwnk hogý kýlench zazan. wotanak | Aztýs latak hogý oda. wýtek az hajokon. | wketh ezth mýnd býzonnýal Irhatom. | ke En. mýgh Ith lezek az mýth halok En. | tý ke twdassara. Adom. Isten. tarcha. | megý ke Mýnden. Jowawal, datum. | In. Ola. war⁹ 12 augusti Anno 1555

gasparus kermendý

Kegelmeteknek Eztýs Irhatom. hogý az Nemeth | keweth aký legý wtosor bel Mentth Megý | Jwth. Comaromban. wolph paxi Janosnal,¹⁰ | Igen. wendeglete paxi Janos de megý | Semý hýerth Nem. tudok Arrol Irnýa. | mý waloztal Jwth. merth Azonnal | El Mentth

Jegyzetek:

¹ Lásd 14. levél 4. jegyzet.

² Pesten.

³ Tolmácsot.

⁴ Kaposújvárat 1555 szeptemberében foglalták el a törökök, tehát jó volt az értesülés.

⁵ A kocsizás a jobbágyszolgáltatások közé tartozott, szekérrel szállították a gyalogos katonákat, az élelmiszert és a fegyvereket.

⁶ Mátyusföld a történeti és a északra, a keletre a terjedő síkvidéki terület népi neve.

⁷ Garamszentbenedek.

⁸ Kakat Párkány korabeli neve, a törökök 1546-ban emeletek itt várat.

⁹ Oláhújvár, a későbbi Érsekújvár.

¹⁰ Paksi János, 1552-től a komáromi vár főkapitánya és a megye ispánja, a kémszolgálat irányítója, I. Ferdinánd király hűséges híveként 1560-ban emelte bárói rangra. Ő hívta Komáromba Huszár Gált, aki miatt Körmendi Gáspár távozni kényszerült. (BOTTA 1991. 263–264.)

105.

1555. szeptember 4., Győr

Korlatüyth Jeromos – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2086. fol. 469.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 5 sept. Jeronymus Korlatky.

Gyűrűspeccsével.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/14–15.

Tartalma: A levélíró Polyák Ambrusné tartozásának kiegyenlítéséhez kéri Nagyszombat város bírójának segítségét, mivel Porkoláb Mártonné lánya, Anna asszony adott nagyszombati Polyák Ambrusnének egy gira ezüstöt, egy pár kapcsot, egy kötényt és egy lepedőt. Polyák Ambrusné azonban nem fizetett értük.

Regesta: Jeromos Korlatüyth asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to help collecting Mrs. Ambrus Polyak's debt. Mrs. Márton Porkoláb's daughter, Anna gave some silver, a pair of hook and eye, an apron and a sheet to Mrs. Ambrus Polyak, but she has not paid for them.

Címzés: Ez leuel Aadassek az Tÿzthe,, | lendö Nemes Vramnak | Lÿnder sebestÿennek Nag | zombatÿ bÿronak nekem bÿzoth | Vramnak etc

A levél szövege: Közönetemeth es zolgalatomath Irom *kegyelmednek*. *kegyelmednek* | Tudassara akartam adnÿ hoġ Jwth vala en | elömben az porkolab Martonne leanya az anna | Azzonġ es könÿörge nekem hoġ the. *Kegyelmednek*. Irnek | eġ leüeleth, hoġ az polÿak Ambrusnenak kÿ oth | zombatban lakÿk adoth Voth nekÿ Eġ gerá¹ ezÿsöt | es Ismeg eġ bokor kapczoth² kÿben Tÿzen keth | Nehezek Vaġÿon Azerth Ismeg eg elökötö³ es | es eġ lepödö Azerth kerem *kegyelmedeth*. hoġ The *kegyelmed*. | eröltesse rea az polÿak ambrüsne⁴th hoġ aġġa | Meg, ha kedÿg Meg *nem* akarÿa adnÿ, En Ith | emberth tartok erette⁴ es Meg *Vezem*. Azerth | kerem *kegyelmedeth*. hoġ *kegyelmed*. Vÿsselÿen Valamÿ gondot | rea, hoġ Mas emberth ne nÿomorÿtanank Meg | erette Isten tarcza Meg *kegyelmedeth*. az w nag | *kegyelmessegeböl* Mÿnden Jauauaal datum Jaurini⁵ | 4 die septembri A.d. 1555

Korlatüÿth Jeronÿmus az | *nagsagos sforczÿa*⁶ vram vttan | hel tarto etc

es az marhath adatna | *kegyelmed*. barbelÿ Geczönenek⁷ | kezeben etc

Jegyzetek:

¹ Gira = 245g.

² Egy pár kapocs.

³ Kötény.

⁴ Árestációval fenyeget.

⁵ Győr.

⁶ Pallavicini Sforza császári generális. 1551-ben I. Ferdinánd Erdélybe küldött hadainak egyik alvezére. Ő hajtotta végre Fráter György meggyilkolását. 1554-ben török fogságba került s a Héttoronyból csak 1558-ban szabadult. (*Magyar Életrajzi Lexikon*, mek.oszk.hu)

⁷ Györgyné.

106.

1555. szeptember 11., Órvistye

Szentpéteri Borbála, Zay Ferenc¹ anyja – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2087. fol. 410.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 11 sept. Szentpétery Borbála.

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/113–114.

Tartalma: Szentpéteri Borbála egy Szabó László nevű szolgáját, aki tizenkét évig török rabságban volt, Nagyszombatban tartják fogva annak ellenére, hogy Zay Ferenc szabadságlevele van nála. Szentpéteri Borbála, Zay Ferenc anyja szabadon bocsátása ügyében folyomodik Nagyszombat város bírójához.

Regesta: Borbála Szentpéteri the mother of Ferenc Zay asks the judge of Tnava to release one of her servants, László Szabó, arrested in Nagyszombat. László Szabó was a captive in Turkey for twelve years and had a letter of liberty.

Címzés: Ez leuel Adassek az nagy | zombaty býronak, es az | polgaroknak, es Eskutteknak | Nekem Jo vraymnek

A levél szövege: prudens Judex, ac Ciues Et Jurati tirnaviens, | kozonetemet es zolgalatomat Irom keg:: kegiel: | azt athatom tuttora hogý melý Embert megh | fogtatok zombatban, hogý az En fiam zaý ferencý | ký vatotta teorok őrzagban, es az Ellensegh keozeot | kw kulteo az En Nepemuel Es zekriuel² kinek | Neue zabo lazlo, de Nam (mert) Megh volt a az | en fiamtol Es Enteolem Zabad leuele | azerth Reg Meg kellett volna hýdný | es ha keg: Meg fogatta vø keg: Irth volna leuelet | Nekunk Eruistire,³ es keg: Nem kellett | volna az Zegen Emberen oknekul | semmit Raýta Cielekedný, Merth keg: | Mýndent meg Ertheteth volna az zabad | leuelben Mellet En Neký attam az Eo | esetýrol hog: Ew týzen keth Eztendeýeg volth | fogua az poganok keozeot fogua, es az Isten | Most ký zabadetotta volth, es keg Igen | Meg saniargatta, ký Maganak sem Jo Merth | Igen el tortek az fogsagnak mýatta, azerth | keg: kerem bociassa el bekeuel Ne Niomorgassatok | zegent, ha tuttunkra atta volna keg. meg Irtam | volna is Meg Jelenttem volna keg: hog ke: el | bociatta volna bekeuel, Isten tarcia keg: Ez leuel keolt | Eruistiebeol Zýent mihal honak⁴ týzen Egiedýk | Napýan Anno domini 1555,

Barbala zent peterý, mater m:agnifici domini | francisci zaý,

Jegyzetek:

¹ I. Ferdinánd hadvezére, a dunai naszádos flotta megszervezője és naszádos főkapitány helyettese. 1553–1557-ig portai követ Verancsics Antallal együtt. 1560-tól báró, Felső-magyarországi főkapitány.

² A „z” betű „k”-ről javítva.

³ Örvistye, Zay családi birtok kastéllyal.

⁴ Szeptember.

107.

1555. szeptember 13., Örvistye

Szentpéteri Borbála, Zay Ferenc¹ anyja – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2087.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 13 7bris Barbara Szentpétery.

Pecsét nyomával.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/114.

Tartalma: Szentpéteri Borbála sürgeti Nagyszombat város bíróját, hogy Szabó László nevű szolgáját minél hamarabb küldje vissza hozzá.

Regesta: Borbála Szentpéteri urges the judge of Trnava to return her servant, László Szabó, as soon as possible.

Címzés: Ez leuel adassek az nagy | zombatÿ Bÿronak, es polgarok~~nak~~ | es eskutteknek, nekem | Jo vraÿm~~nak~~

A levél szövege: Kozonetemet es zolgalatomat Irom keg: | Im az mulando Napokban mÿnemo fogliot | foktatok volt melnek neue zabo lazlo, es keg. | el bociatta Ewtek bekeuel, mÿnemo leueleth keg: | el veth teoleu ~~keg~~, mellÿ altaly meg zabadolth | teorok orzagban, azerth kerem keg: hogÿ keg: | frater giorgÿnek² adnatok, Es Ew Ennekem | hamar valo napon meg kuldÿ,

merth ha | zegen valahol foglia Esneýek teorthenet | zerenth az teoreok kezeben, megis zabadolasa | lenne Nekýe mýndeneot az az tereokeok | kezet, Isten tarcia keg mýnden Jokal, Ez | leuel keolt Eruistiebeol³ 13 Die mensis Septembris | Anno domini 1555

Barbala zentpeterý, | mater m:agnifici francisci zaý

Jegyzetek:

¹ Lásd 106. levél 1. jegyzet.

² György barát, nem Martinuzzi Fráter György.

³ Lásd 106. levél 3. jegyzet.

108.

1555. szeptember 22., Sempte

Belamar György – Wolfgang Maarnak/Boltmár Farkasnak¹

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2093. fol. 415.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 22. 7bris Georgii Belavár.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Belamar György Ferenc nevű fia lázas betegsége miatt kéri komáját Wolfgang Maart, hogy készítsen a gyógyszeréssel orvosságot.

Regesta: György Belamar asks Wolfgang Maar (former judge of Trnava) the godfather of his son called Ferenc, to have the pharmacist make medicine to his son as he is ill.

Címzés: Adassek ez Lewel az | En wramnak komamnak | Bolff. Marnak zombathban,, | Nekwm Býzot wramnak

A levél szövege: Zolgalatomnak Aýanlasat Mýnth wramnak | komamnak. az En kýs ferenchem Igen Betegesse | walek. immar ezten napýa, hog megh Betegwlt | harmad harmad

Napra Jw̄ rea Nagh | hewsegh. wgh annýra. hogý azt Mondannaýa | az Ember ezennel megh
gwl. Thart | rayta Mýnth ket oraygh. Thennap: wolt | Rayta, honnap esmegh Rea Jw̄. Immar az
| Nehessegh es az hewsegbewl ketzer itetthe | ký azt hýtthem. hogý az wr Isten azonnal | ký
wege ez wýlagbol, kerem kegelmedet | Mýnth zerelmes komamath Thwdakozek | az
pathýkarosthwł.² ha mýth Thwdna az | hewsegh ellen, chýnalna orwossagoth | Neký, Merth
Immar zýnthel el waywttha, | az wr Isten eltesse kegelmedet Mýnth | Mýnd azzonyommal,
kýsded farkassal eggetembe | Semptherwl kwłt 22 Septembris 1555

kegelmed Attýafia | komaýa | Belamar Gerg *manu propria*

Jegyzetek:

¹ Lásd 6. levél 2. jegyzet.

² Gyógyszerész.

109.

1555. szeptember 22., Németdiós

Szilágyi Szabó Simon Németdiós város bírása – Nagyszombat város bírásának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2094. fol. 467.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Simonics Szabó.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Szabó Simon Németdiós város bírása kéri Nagyszombat város bírását, hogy vegye át azt a személyt, akit Nagyszombat város bírásának kérésére tart fogva.

Regesta: Simon Szabó the judge of Németdiós asks the judge of Trnava to take over the captive who was arrested because the judge of Trnava asked it.

Címzés: Ez level Adassek az mý vraýk | nak es Jo zomzedýnknak | zombatý býronak, polgaroknak nekwnk | týztelendew vraýnknak | mýndenben

A levél szövege: Kezenetenket es zolgalatonkat Ajanlyok ty .k. mynt | vraynkknak es Jo zomzedynknak ezeknek vtanna | Im ertyek Az ty .k. levelet kyben ty .k. mynket em | lekeztet Az fogol felel kyt te .k. my velenk meg | tartata es meg fogtata Azert Az hol ty .k. Azt Irya | hogÿ sok faratsagot tet es kewlcheget my Azt hÿz | zewk es twgyok de byzon Az hogÿ mynekewnk | volt ket Annÿ faratsagonkÿs es kewlchegewnk | mert eÿjel napal kewlewt Az vltá erÿznewnk | es etelex Italal tartanonk Annak felete Az terven | re valo kewlchegewnk háromzor kÿt ty .k. erthe, | es gondolhat hogÿ nem kyhÿn kewlchegewnk | ben vagÿon tovaba Aztÿs ertyek Az hol ty .k. mynket | emlekeztet Az vtolso tervenrewl kÿt Az vraym | mynd ez kernÿk belÿ sok Jambor tet es vegezet | Azert my mostÿs vgÿan Azon tervenben hagÿok | mert my ennek vtanna eben my teb tervent | nem tezywnk sem tetetewnk Az mynt Az mynt | tervenÿenk mutatÿa es zabatsagonk my Azhoz | tartÿok magonkat Azert Jolehet hogÿ Akor Az | tervent kyral parancholatÿaval masva vewn[?] | Azert ha ty .k. kezet ez terven nem tecchÿk sem | Az mas peresnek sem .k. tahat ty .k. vagÿ kyral | zekÿnk Akarÿa vagÿ nadrÿspan zekÿnk¹ Akarÿa | ty .k. keresny zabad legÿen ty .k. vele de eben | byzonÿos legÿen ty .k. hogÿ Az fogol Az vram² | tyÿztartÿa kezeben vagÿon Az varban vasban Azert | Az myg ty .k. kezew Az terven el nem vegezewdyk || Adÿk Az foglyot Az vram tyÿztartÿa el nem bochat | mynekewnk Ara felelt hogÿ sem kezesegen sem | egÿeb kepen el nem bochatÿa Azert ty .k. ebewl | Im mynden valazt Irtonk ezeknek vtanna ty .k. | vÿselÿen gondot reaÿa tovaba Isten tarcha ty .k. | ez level kewlt Nemet dÿosson vasar napon | zent mate nap³ vtan Anno Domini 1555

zabo symon de zylag⁴ | Az dÿossÿ byro es mynd | Az polgarok

Jegyzetek:

¹ A nádor elnökölte törvényszéken.

² Nyáry Lőrinc, Hont vármegye ispánja. (MAKSAY 1990. 589.)

³ Szeptember 21.

⁴ Szilágy.

110.

1555. október 13., Csejte

**Guthi Országh Kristóf, gömöri főispán, királyi főpohárnok – Linder Sebestyénnek
Nagyszombat város bírójának**

(Törvény)székre hívó

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/15–16. Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Tartalma: Guthi Országh Kristóf Dióson szólót birtokló nagyszombati polgároknak kérésére törvényszéket hirdet a következő hét keddjére.

Regesta: Kristóf Guthi Országh informs Sebestyén Linder the judge of Trnava that he announces a lawcourt for next Tuesday on the request of the citizens' of Trnava having possession of vineyards in Diós.

Címzés: Circumspecto Joanni Lynder Judici Civittis thernauenš etc Amico nobis honoran.

A levél szövege: Prudens ac circumspecte nobis honorañ salutě ac omñ Boñ
gyakorlatossagwal Az thy Atyatokfyay Az kyknek Dyoson¹ vadnak zeçleyok zoltanak
Ennekem hogy el Igazitatnam dolgokat Azert enmagam ez Jeweç keden² zemelyem zerent ot
lezek Azert k: mongya meges hagy meg Az k: Attyafiainak Az kyknek my dolga wayon
keden en ot lezek djoson es myndent el akarok Igazytanom, Reliquē est op eañd valere opto.
datum ex Sheythe 13a die Octobris Anno 1555.

Christophorus Orzak de Guth Comes Comitatus Gemeriens. ac Pincerna reg Mattis.

Jegyzetek:

¹ Felső/Németdiós vagy Tótdiós.

² Október 22.

111.

1555. november 8., Bécs

Nyilas István¹ – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2120. fol. 475–476.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Nyilas István, Niplas Istoun.

Pecset nélkül.

Tartalma: Nyilas István mint Nagyszombat város küldötte beszámol bécsi tevékenységéről, a káptalan és a város vitájáról végrendelkezés ügyében, valamint a bor árusításának szabályozásáról. A levélíró további tájékoztatást kér Nagyszombat város tanácsától ezen ügyekben.

Regesta: István Nyilas the delegate of Trnava informs the town council from Wien about the debate between the chapter and the city of Trnava on the jurisdiction of making a last will and testament. He also reports on the regulations of selling wine. The letter writer asks further information about these cases to take action.

Címzés: Ez leuel adassek | Az en thýstelendo | Nomos vrainnak | Nag sombattý býro | nak es az tanacnak | tulaýdon kezekben

A levél szövege: laus deo 1555 | Týstelendo Nomos vrain kossonettemnek uttana | solgallattomot Aýanlom .k. Mýnt Nomos uraýmnak | Az .k. leuelet es az Mandattomot es az prelegýumot² | Mýnekunk Az Mý somzedunk bornemýssa meg atta | thuga .k. En kegelmettek kozot *nem* regý ember | vagok³ Mýnd ketten kegelmettek ertty az panast Az | kaptallanet Az varos elen es sabadsagand elen en | cudalkozom ezen hog .k. Ilen brevýtter⁴ Irt mýnekenk | ez dolgoror Azert kerem .k. hog kegelmettek ez uoxot⁵ | Jo erttelmekel Meg Irýa Mýnekunk elossor est | hog vök est panaslottak hog ez elot soha meg nem | vottek Az Mý eleýnk vö ráýttok Mý okert nem | vottek mhert halgattag el Mert tarttostak neki | Massodýkot est hog Mýmodal tuga .k. est meg | hog Mýt koltek astalokra az folo boraban | es Mýt arultatnak ký benne Mýnemo rendtarttas | legen ebol vö kostok es kégélmettek kozot es | Az ký penzes es dezma borokot⁶ behoznak attol | fýzetneke vallamýt auag *Nem* Ezeket ez dolgokot | thý kegelmettek berý soual es erttelemmel meg | Irýa Mýnekunk hog tugunk kýralnak ezekre | býzonnal rea feleýni Az varos sabadsaga melet | Est .k. hamar el vegeze semý kessest .k. ebe ne tegen | Mert tuga .k. hog *Nem* Mýloýttuk az varosnak | Az sabadsagot El sem Akarnak vestený azert | .k. Informalon Meg Mýnket ez dolgokrol *benne* | Irassal isten tarca Meg .k. Nag sog Jo egessegel | es bekessegel ez leuel kolt becben nouem | bernek 8 Napýa 1555. Ezenýs kerem | .k. hog .k. Magarol Irýon ennekenem mýnden | dolgorol || Ez varosnak tob

golgaÿrol kÿerr .k. bocattot | Mÿnket ez feloÿ est Irhattuk .k. hog serdan | estin kÿral est
Izentte az vraknak hog tistartok | Egÿt legenek ersseknel⁷ Az kÿ suplykacÿokot | El
vegeshetnek kÿral nekul Eluegezek | Mÿnd estÿg egut voltak az varas | dolgattÿs propolnaltak
de ez Ilen nag | dolgokot kÿral ra hallastottak valtÿg | futtuk Az vrakot errette Mÿndenÿk
aÿanla | Magat Mÿnden Joual fo kepen erssek | vram Az fe vrakal Igen solt es az | Alamocÿ⁸
puspokel Az epeÿttes feloÿ | Azok az orssagra hallastottak hog | gulletsek lessen solnak az
orssagal felole | vallamÿ Az vö megmaradassok az mÿenk | kessenk lesnek mÿndenre bÿzon
Igen banom | draskuvÿt⁹ el Mene ha oda megen .k. legen | vallamÿ tÿstessegel Nekÿ Mert kes
volna | Mÿnden segeÿcegel lenÿ Az Mÿuel lehetne

Nÿilas istuan estergamÿ | kegelmetteknek kes mÿndenkor | solgalnÿ mÿnt varos vraÿnak

Jegyzetek:

¹ Lásd 22. levél 5. jegyzet.

² Privilégiumot.

³ Nyilas István Esztergomból települt át Nagyszombatba.

⁴ Röviden.

⁵ Voksot.

⁶ A város bérelte a bordézmát, a befolyó összeget a város erődítésére kellett fordítani.

⁷ Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568).

⁸ Olmüci.

⁹ Valószínűleg Draskovich György későbbi kalocsai érsek (1582–1587), bíboros.

112.

1555. november 29., Sempte

Szentgyörgyi Demeter deák Sempte várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2106. fol. 496.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Provisoris Arcis Szempthe ~~Szentgy~~ Szentgyörgői Demeter.

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Szentgyörgyi Demeter ura egyik jobbágyának feleségéhez tiszteletlenül szólt egy nagyszombati asszony a városi tanácsnál, ezért kéri Nagyszombat város tanácsának segítségét, hogy az ügyet vizsgálja ki.

Regesta: Demeter Szentgyörgyi the bailiff of Sempthe castle asks the town council of Trnava to investigate the case of one of his lord's servant's wife, who was offended by disrespectful words at the town council in Trnava.

Címzés: Prudentibus et Circumspectis dominis Judici | et Juratis Civibus Civitatis thyrnaviensis, / dominis, Amicis, et Vicinis nobis | observandis:

A levél szövege: Prudentes et Circumspecti domini, Amici, et Vicini nobis | observandi. Salutem et nostri Seruicÿ plurimam commendationem, / Jewt wala ÿde mÿ hozzank, az mÿ kegÿelmes | wrwnk¹ Jobagÿa. weres mÿhal. kÿ ada nekwnk | thwtthwnkra. hogÿ eł ez el mwłth Napokba | Ment wolth ew feleseghe oda Be zombatba, leanÿanak | walamÿ dolga Igazetasaert. kÿ mÿkoron az | Bÿro wram eleÿbe kewłth wolna, | chÿffardÿne, az keghelmetek Bÿrtoka alat | walo azzonÿalat, ewnekÿ, es az ew leanÿa | ellen walamÿ Thÿzteleten Bezedet² zolth; | melÿ dologbol. erthem hogÿ Bÿro wram | ez Jewendew hetfen hagÿot therwent | benne; Annakokaert, Im En az en keghelmes | wram Jobagÿat rea Bochÿattham. kerem | azon kegÿelmeteket mÿnt ÿo wraÿmatth es | zomzedÿmatth: hogÿ keghelmetek,³ az wram | Jobagÿanak, az azzonÿalat felewl, az | chÿffardÿne felewl. theghen therwent. kÿt | mÿ keghelmeteknek. hasonlatos dologba | megh halallÿwk. In Reliquo dominationem vestram | bene et feliciter valere Cupimus, datum | ex Arce Sempthe, feria Sexta in vigilia | Andree Apostolj 1555

Demetrius Zentgewrghwrÿ | provisor Arcis Sempthe etc

Jegyzetek:

¹ Ecsedi Báthory András országbíró. (FALLENBÜCHL 1988. 118.)

² A „d” betű két „t”-ről javítva.

³ A „t” betű „d”-ről javítva.

113.

1555. december 4., Galánta

Besenyei Tamás Pozsony vármegye szolgabírája – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2110. fol. 468.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/116–117.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Thomo ~~Besenyey~~ Besenyey Tamás.

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Besenyei Tamás tíz és fél forintnyi adósság megfizetésének rendezésében kéri Linder Sebestyén Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: Tamás Besenyei the deputy sheriff of Pozsony county asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to help him collecting a ten-forint debt.

Címzés: Ez lewel adassek az tiztelende nemes wramnak | linder sebestinnek nag sombaty Bironak | nekem Bizot wramnak kezeben

A levél szövege: Kesenetemnek wtana solgalatomot Aianlom te kegelmednek mint tiztelende | wramnak hegy sebestinnek wala walamy terwenie en eletem | wetenek wolt kazdag Balasztol¹ hegy ambros es hegy Balaz | hegyy sebestin. walamy Bort maratanak wolt adossa kazdag | Balaznak tizedfel forintal ez adossagot fizete meg mind hegy | sebestin az felet keresy wala hegy sebestin hegy Balaznen | azt monda hegy sebestin hog mind en mag[!] fizete wolna meg | az adossagot kazdag Balaznak hegy Balazne azt monda hog meg | o aban semit nam[!] twd azt monda hegy sebestin hog meg | Bizonitia kazdag Balazal hog o meg fizetet nekie az hegy | Balazek reset is meg ata azert te kegelmedet azon kerem mint | wramot hog te kegelmed az mit twd eben amire kerdy ha | twga tahat te kegelmed wege Be az Bizonsagot tele te kegel | med Iria meg Ide nekink mert Imar azt monga hog | egnhansor wolt odben nem talalta hon kazdag Balazt | ebel enekie nag kara essik hog ha meg nem Bizonithatia | te kegelmed ne monkalotassa tebe hanem te kegelmed wege | be kilge ky kegelmed Irwan enekem, Isten tarca meg te | te kegelmedet minden Jo egessegel ez lewel kelt galantan | sent miklos nap² elet walo serdan 1555

Beseniey tamas galantaÿ | pozon warmegey solgaBiro | te .k.nek Aianlom mindenben | solgalatomat

Jegyzetek:

¹ Lásd 66. levél 5. jegyzet.

² December 6.

114.

1555. december 4., Érsekújvár

Körmendi Gáspár¹ – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2111. fol. 428.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 4 Xb. Körmendy Gáspár.

Pecsét nyomával.

Tartalma: Körmendi Gáspár a budai pasa Kakat várában tett látogatásáról jelent, valamint ígéri, hogy a továbbiakban is értesít a történekről.

Regesta: Gáspár Körmendi the vicar of the Ordo Fratrum Praedicatorum reports on the pasha's visit in Kakat castle and promises to inform the town in the future as well.

Címzés: Nobili domino sebastiano lnyder Judici | Thýrnawýensi etc domino et Amico | sibi honorando

A levél szövege: Kewzewnethemeth zolgalathomath Irom kegelmednek Mýnd | Jo wramnak. te keg: egeb hwýsagoth Nem | Irathom te keg: Anem emwlth Jetwýn² bwday | Bassya Jwth ide kakatý castelbýa,³ Imar | Nem Thwggwk Mýt akýar ~~Nem~~ Mýlegen akaratha | Merth ýmaga Nazadon Jwth fel, Imar Aten | Thwrék lowas Mýnd Jvthon Jw vthana | Ide a kastelbýa. welwnk azt raytha hogh | Rabolasth Mýal walawa Nem Thwggwk | Mel felýe: A Mýnemě dologh esýk kegel: | Twdassarýa adom, Ewel isten Tharchom | Meg kegel: Mýnd azonommal⁴ egeteben es | zeph leandal, datum ex Castro olhawýwar | 4 decembris Anno 1555

kermendý gaspar

Jegyzetek:

¹ Lásd 14. levél 4. jegyzet.

² Török név, a budai pasa neve.

³ A középkori Kakat (ma Párkány) falu területén a törökök 1546-ban emeltek várat, melyet a császári hadak először -ben foglaltak el.

⁴ A szerzetes nős volta nem számított rendkívülinek a korban.

115.

1555. december 12., Mocsonok

Szécsi Nagy Bálint – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2112. fol. 466.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. Nagy Bálint.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Szécsi Nagy Bálint kéri Nagyszombat város bíróját, hogy a néhai mocsonoki lakos Barát Dénes adósságának rendezéséig senkit se engedjen be az elhunyt házába.

Regesta: Dénes Barát died recently. Bálint Szécsi Nagy asks the judge of Trnava not to let anybody enter Dénes Barát's house until his debt is paid.

Címzés: Ez lewel Adassek kýral Ew | felsege warassanak few býra | ýanak sombathýnak
Nekem | Býzoth wramnak

A levél szövege: Kezenetemeth zolgalatomoth Irom Mýnth zerel= | mes wramnak, Towaba
kegyelmed Emlekezhe= | thýk Errël hogh az Mýnemew dolgaým Enne | kem woltak wolna,
peter deakkal, the kegyel | med Eloth, Azerth Mýnd az altal En fel | wegeztem wala peter
dýakkal, hogh the kegyel medeth Ezzel Ennel thebbël Ne banchýok | A Mýnemw dolgaýnk
Mýnekonk woltak wolna | az Megh holth barath Dýenes Adossaga | félël, Im Erthem hogh
Mýnd Ezzekel kegyel | medeth bwssýtotta Peter deak, Megh wýob | ban Azerth kerem The
kegyelmedeth hogh | The kegyelmed ebbël Mýnketh Megh Ne | Iegezzen A Mýth En The

kegyelmed Eloth | Ez Mýnaph Mondottham, Mosthýs wgýan | Azzon Ember wagýok En,
Merth En Ez el | Mwlth zenth Mýklos Napýara¹ Sombatban | fel Jewtthem wolna ebben En
wegeth Erthem | wolna The kegyelmed elloth, Azerth kerem | The kegyelmedet hogh The
kegyelmed Ez Iëwen | deo zenth Thamas Napýaýgh² The kegyelmed | Senkýth Ne
bochýasson az hazban Merth | wgýan Mostan fel Mennek The kegyelmedhez de | Theb
dolgaýmmýs wadnak kýral Ew felsege | Adossagat be zolgaltathnom Ith az Nyárhýdý |
Sokadalmon³, Annak wtanna Az Megh Mondoth | Napon Ez zenth thamas napýan
kegyelmeddel | wegezek wr isten Tharczýa The kegyelmedet | Jo Egessegeben Ez lewel kelth
Mochýonokon | zenth lwchýa Azzon Nap Estýn Anno 1555

Zechý Nagý Balýnth | Mochýonokon Lakozo

Jegyzetek:

¹ December 6.

² December 21.

³ A nyárhídi évi vásáron.

116.

1555. december 28., Pozsony

Boltos Margit – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2119. fol. 416.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555. 28a Xbris | Margarita Bolthos.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Boltos Margitnak adósa lett nagyszombati Kalmár Gellértné 17 forinttal. Az adósságot a megígért napra nem teljesítette, ezért ennek behajtásához kéri Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: Margit Boltos asks the judge of Trnava to help her collecting Mrs Gellért Kalmár's seventeen-forint debt, as she promised to pay but did not do so.

Címzés: Prudenti ac Circumspecto domino N. ¹ | Judici civitatis Thyrnaviensis etc. domino | honorando

A levél szövege: Zolgalatomnok wtanna kezetemeth ajánlom kegielmednek, | mýnth thýztelendö wrannak. Thwgýa azt the kegielmed, | hogh ennekem az kalmar gelliertne, az thý keg: warasaban | lakozo, walamý marham feýebe, addossa maradoth, thýzen heeth | magyar forintal, es fogatta wala ennekem, hogh az zenth | Mýklos napiara, ² ký ýmmar elmwlth, megh fýzethý, telliessegel | azt az addossagoth, Býzonsagh ennek ez dolognak, zabo pether³ | wram. Azýrth kerem keg: az kezenseges ýgassagnak okaýerth, | hogh azt, az azonth az kalmar Gelliertnéth, eleýbe hýwattatna | es hadna megh nekii, hogh ýmmar engemeth, az en addossagom felöl, | elegýtene megh, merth ýmmar nem gözek wtanna keltený, | kýth hogh ha megh addangia, adgia keg: ez ember kezöhez | pechet alath. Ha peniglem megh nem akarna adnýa azt az | addossagomath kezerýtetem en arra, hogh ýth, walamý zombatý | emberth tharchiak megh az adossagýrth. ⁴ Intene annakokajrt | keg: azt az azzonth, hogh ne tenne Sem maganak Sem massebernek | wala kewlchegeth awagh kaarth. Isten tharchia megh | kegielmedeth nagh io Egessegeben. Ez lewel kewlth Posonból | Apro zentek napýan. 1555.

Bolthos Margýth, | Lazlo deakne.

Jegyzetek:

¹ A bíró nevének helye, a levélíró nem tudta vagy nem akarta leírni.

² December 6.

³ Feltehetőleg Zsámboky Szabó Péter, lásd 22. levél 3. jegyzet.

⁴ Árestációval fenyeget.

117.

1555., Felsődiós

Szentiványi Nagy László szomolányi tisztartó – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2121. fol. 452.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 Nagy Ladislai de Sz. Istvan.

Papírfelzetes gyűrűspecstű töredékével.

Tartalma: Szentiványi Nagy László kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy egy fogoly ügyében ne járjon el addig, amíg vissza nem tér Pozsonyból.

Regesta: László Szentiványi Nagy the bailiff of Szomolány asks Sebestyén Linder the judge of Trnava not to take action in the case of a captive until he returns from Pozsony.

Címzés: Ez level Adassek Az en Jo vram | nak es Jo baratomnak lÿnder | sebestÿenek zombat varossanak | few býraÿanak nekem tÿzte | lende vramnak

A levél szövege: Kezenetemet Irom te .k. mÿnt Jo vramnak es Jo baratom | nak ezeknek vtanna tÿ .k. Adom twtara hogÿ Im vram | ew N¹ valamÿ dolgot Adot elemben mert ezennel posson | ban kel mennem Azert tÿ .k. most Ide ne mukalogÿek | Az fogol felew l hanem Im mÿhelt haza Jevék en | tÿ .k. tvtara Adom mÿben vagÿon Az fogol dolga Isten | tarcha tÿ .k. ez level kewlt dÿosrol zerdan Anno domini 1555

Nagÿ lazlo | de zent Ivan | zomolÿanÿ tÿztarto

Jegyzetek:

¹ Ónagysága: lásd 13. levél 1. jegyzet.

118.

1555., Felsődiós

Szentiványi Nagy László szomolányi tisztartó – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2122. fol. 451.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1555 Nagy Ladislai de Zent – Istvan Szomlany provisorii.

Papírfelzetes gyűrűspecstűvel.

Tartalma: Szentiványi Nagy László kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy Török Imrét és Kalmár Imrét küldje Felsődiósra, mert a törvénykezésben szükség van rájuk.

Regesta: László Szentiványi Nagy, the bailiff of Szomolány asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to send Imre Török and Imre Kalmár to Felsődiós as they are needed in legislation.

Címzés: Ez level Adassek týztelendew | vram lýnder sebestýennek | Az zombatý býronak kýral ew | felsege varossaba

A levél szövege: Kezenetemet es magam Aýanlassat Irom te .k. mýnt Jo | zomzedonknak Ezeknek vtanna kerem te .k. mýnt vra | mat hogý te .k. köldene Ide terek Imrehet¹ es kalmar | Imrehet² mert valamý tervenýenk lezen holnap | valamý zalewk³ felewl Jol lehet hogý ertem | hogý kalmar Imrenek Annekewlýs Ide Akar Jený | Azert tala Az .k. köldessevel hamareb el Jevennek | vtanna Ismegh Nagýoban Akaronk te .k. zolgalný | Isten tarcha te .k. ez level kewlt dýosrol chetewr | tewken anno domini 1555

Nagý lazlo | de zent Ivan | zomolýaný týztarto

Jegyzetek:

¹ Török Imre Nagyszombat város küldötte 1553-ban Bécsben, 1557-ben és 1559-ben pedig a pozsonyi országgyűlésen.

² Lásd 65. levél 4. jegyzet.

³ Szőlők.

119.

1556. január 7., Pozsonyszil

Süttöri Balázs Léva várának tisztartója – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2128. fol. 3.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1556 7. Januar Blasii Seythey(?).

Gyűrűspeccséttel.

Tartalma: Süttöri Balázs Léva várának tiszttartója kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy a lévai végvár számára Bécsből érkező pénz és posztó érkezésének időpontjáról tájékoztassa, mert indulnia kellene.

Regesta: Balázs Süttöri the bailiff of Léva asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to inform him about the arrival of some money and some baize from Wien as he is about to depart soon.

Címzés: Prudenti ac Circumspecto domino | Sebastiano Linder Judici | Civitthatis thirnaviensis et | domino et amico honorando

A levél szövege: Aianlom kegielmednek kezenethemet es zolgalatomat | Ennekem az kamararol¹ azt hagiak hogÿ | a kÿ penzt es poztot Beczbel hoznak | az lewayak fÿzetesere ith variam es | velem vigiem lewara. Ertem hogÿ .k. | kertek Rea azert ha mith .k. az el | hozasban kerem .k. Iria megh Ennekem | .k. Merth Ennekem ala kellene siethnem | isten tharcha megh .k. ez wÿ Eztendeiben | Minden Jowal: Ex zÿlj² 7 Januarÿ 1556

Blasius Seytheÿ | provisor arcis lewensis

Jegyzetek:

¹ Magyar Királyi Kamara.

² Szil = Pozsonyszil/Bresztovány.

120.

1556. február 24., Jókó

Pap Kelemen Jókó várának tiszttatója – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2153. fol. 30.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1556. 24. February. Emerici Pap. Clemens Pap Kelemen.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Pap Kelemen kéri Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy egy fogva tartott ember ügyében hozzon enyhébb ítéletet az elítélt családjára való tekintettel.

Regesta: Kelemen Pap the bailiff of Jókó castle asks Sebestyén Linder the judge of Trnava to pass a more lenient sentence on the prisoner with respect to the captive's family.

Címzés: Egregio domino Sebastiano Ljndw̄r | Judici Civitth[atis] tirnaviensis etc | domino et vicinoque obszeruando

A levél szövege: Egregie domine mihi honorande post Seruiciorum mearum / Commendationem, Towaba Jwwe En hozam az En kegelmes | wram¹ Jobagia hoza dobrowodaj² monda hogh | te kegel: keze alat wagyon walamy dobra wodaj | Embir fogywa lukacojteh pawal az mynt Ertem nem Igen Jo | dolog az myt celekwdwth, nem dyceremis | azerth kerem te kegel: mynth wramath towaba | walo attyafywsagomerth, es szomsedsagomerth | hogy te kegel: ne bwntesse az fele wal myt | Erdemlene hanem te kegel: bwntesse maskeppen, | Jollehet Ertem hogh Rezwg wolt, de az | senkyt megh nem mentheth, Ew magath nem | zanom ollyan Igen mynt feleseget es germwkyt | es attyafyayth, azerth szwwem szwrjnt kwnyer= | =gwk te kegel: tyztwmbely Ember es Illjet | kwnyrgenewm mellete, azert ha te kegel: | ezt mywelj; az arwakerth es az en attyafywsagom | erth, Ismegh mykor Effele twrtenyk az en | tyztwm alat Erémest myndwnt mywelwk | te kegel:erth, az en kegelmes wram wttan, ha En | twlem tanacot kerdwt wolna mykor sombatba | menth hat ezt nem mywelte wolna, merth nylwán | En sem szeretwm affele latrot, Isten tarcya | megh te kegel, dath[um] In Joku, 24 febr[uar] 1556

Clemens pap | provisor arcis Joku

Jegyzetek:

¹ Erdődi Pálffy Péter, Várday Pál esztergomi érsek jószágigazgatója, többek közt Csábgág várának birtokosa. (MAKSAY 1990. 599.)

² Jókói.

121.

1556. március 3., Bécs

Ferenci Mátyás és Szabó Lőrinc – Lessemprondt/Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2157. fol. 36.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1556. 3. Marcii Matthiae Ferenczy és Laurentii Szabó.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: BESSENYEI 2007. 58.

Tartalma: Ferenczi Mátyás és Szabó Lőrinc nagyszombati polgárok a bécsi polgármester ellenséges magatartásáról számolnak be. Annak ellenére, hogy rendelkeztek igazoló iratokkal, csak bécsi kísérelővel tartózkodhattak a városban, a polgármester pedig árulónak nevezte őket.

Regesta: Mátyás Ferenczi and Lőrinc Szabó citizens of Trnava inform Sebestyén Linder the judge of Trnava about the hostile behaviour of the lord major of Wien. He called them traitors and they were obliged to move in the city accompanied, inspite of the fact that they had the required identification papers.

Címzés: Adassek Az mÿ | Nemes es Thÿzte,, | lendö Vrunknak | es Bÿranknak | Lessemprandt Sebe,, | sstÿjennek Nagÿ | Zombatÿ bÿranknak

A levél szövege: Közönetwnket es hÿwsegös zolgalatunkat Irÿwk Mÿnt | tÿztelendö Nemes Vraÿnknak, Towaba ezt Irÿwk tÿ keg: | ÿelmetöknnek, hogÿ itt bechbe az polgar Mestör¹ Eleÿbe wÿ,, | wemk bennwnk, es az polgar mestör meg kerdöze honnan | walok wagÿwnk, mÿs meg mondok hogÿ zombatiak wagÿwnk | towaba aztÿs elö kere hogÿ wgÿyan waros lewele Nalunk | aztÿs meg Mutatok nekÿ, Mÿnd erreis Mÿnket zabadon | nem hagÿa hogÿ Jarÿunk hanem kezest kelle Magunkert | bechÿ embört kereswnk, wegremasod Napon egÿ az | kezest be wÿwök es sok Jambor elött mÿnd az kezest | es mÿnd mÿnket Nagÿ Rutt bezedökel Illette, az kezes | kedig gruber miclos, Es ezt te kegÿelmedtöknnek tutara | adom ezt egÿnehanzor monda hogÿ öllÿan arulok wagÿ,, | wnk mÿntt az kÿk budan laknak,² azert egÿet Sem hagÿ | az zombatiakba zabadon Jarnÿ mÿnt az Raczoknak, azert | tÿ kegÿelmetök lassa ha illÿen newet kellÿön wÿselnw,, | wnk, mert ezt zömelÿ walogatas nekwl motta sok Jam,, | bor elött, meeg egÿebekÿs intnek wala hogÿ ez dolgott | el ne zemwedÿwk, azert lassa tÿ kegÿelmetök, mert | most mÿ Raÿtunk lött ez vtannÿs walakÿ ide fel Jw | kezes nekwl be nem bochatÿak meg hÿdÿe kegÿelmetök | Isten tarcha meg tÿ kegÿelmetöket, Adatott bechbe Marcj | 3 Napÿan 1556

Jegyzetek:

¹ Hans Übermann, Bécs polgármestere 1556/1557-ben és 1566/1567-ben.

² Valószínűleg minden magyarban, így a nagyszombatiakban is „budaiakat” láthattak, vagyis azokat, akiket felelősnek tartottak a budai németek 1529. évi lemészárlásáért. (BESSENYEI 2007. 58.)

122.

1556. március 20., Galánta

Bessenyei Tamás¹ galántai szolgabíró – Linder Sebestyénnek Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2174. fol. 60.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1556 Thomo Bessenyei.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Bessenyei Tamás galántai szolgabíró tájékoztatja Linder Sebestyént Nagyszombat város bíróját, hogy ezentúl jobbágyportánként huszonöt helyett harminchárom dénár adót kell szedni az országgyűlési határozat alapján, valamint száz jobbágyporta után már nem két, hanem három lovas katona kiállítását írják elő.

Regesta: Tamás Bessenyei the bailiff of Galánta informs Sebestyén Linder the judge of Trnava that the town has to hand in not twenty-five but thirty-three dénárs after each vilein's lot on the basis of the resolutions of the Parliament. Moreover, three horsemen have to be presented after each hundred of villein's lot.

Címzés: Ez lewel adassek az tiztelende | nemes witezle linder sebestin | wramnak sombatÿ Bironak | nekem Bizot wram nak kezeben

A levél szövege: Nemes es tiztelende witezle wram zolgalatomot aianlom te kegelmednek | az te kegelmed lewelet meg ertetem az hol te kegelmed azt Iria hog te kegelme | tek Jobagÿ kezet meg hirdetem volna hog minden kapwtol az rawas serent² | harmic három pinzt adnanak wg wagon en hirdetem meg mert ez el | mwlt napokban gilesink wala Ispan wram³ haga meg enekem es az | egeb solgabiraknak is hog mindenik meg hirdetne es kÿ sednek | wirag wasarnapra⁴ a pinzet ez e pinz hog te kegelmed meg erce te .k. | is wolt az orsag pezet embere te kegelmed is ertÿ az orsag mit wegezet | erel hog minden saz haz Jobagtol ezelet ket ket lowagot tartotak enek | elete Imar ez mostanÿ gilezben azt wegezte az orsag hog saz haz Joba | tol három lowagot tarcanak azert ez pinz az warmege hadanak | walo pinz lesen anak kel kÿ sednink mert Imar az mint az hwsonet | et pinzt setik Imar az wlta ket kantor⁵ lesen wirag wasarnapra | Imar nem wg kel sednink mint enek elete hanem Imar harmic | három pinzt sedink wirag wasarnapiara telik az wraimnak | haiok akora pinzt kel nekik adwnk ebel kel meg adnÿ az kik az | segen nep ad groff wram⁶ is meg Izente hog meg tarcak az war | megek ez serent ez nepet az mint az orsag wegezte Isten tarca meg | te .k. minden Jo serencewel ez lewel kelt galantan sent Benedek nap | elet walo pinteken 1556

Besenieÿ tamas galantaÿ

Jegyzetek:

¹ A Bessenyei család 1425-től birtokos Galántán. Bessenyei Tamás unokatestvére lehetett Bessenyei Ilonának, Esterházy Ferenc pozsonyi alispán feleségének és Esterházy Miklós anyjának. (NAGY I. 2. köt. 61–63.)

² Az adókötelezettséget egy négyszögletű botra (dikára) rótták fel.

³ Gróf Salm et Neuburgh Eck, 1555–1574 között Pozsony vármegye ispánja. (FALLENBÜCHL 1994. 92.)

⁴ A húsvétot megelőző vasárnap.

⁵ A kántor elnevezés a latin quatuor (*négy*) szó torzításából származik, jelentése négy nap.

⁶ Lásd 3. jegyzet.

123.

1556. március 22., Érsekújvár

Vitéz Ferenc és Nagy Bertalan érsekújvári porkolábok – Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2176. fol. 48.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1556 22. Marty Vitéz Franc és Nagy Bartholomei.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Vitéz Ferenc és Nagy Bertalan érsekújvári porkolábok érdeklődnek Nagyszombat város bírójától, hogy a törökök fosztogatásai során hozzájuk került szekerek Nagyszombat város tulajdonát képezik-e, mert ez esetben visszaszolgáltatják őket.

Regesta: Ferenc Vitéz and Bertalan Nagy gaolers in Érsekújvár ask the judge of Trnava if they hold possession of the carts they got because of the Turkish looting. They are ready to return them.

Címzés: Ez leuel Adassek az Nagh | zombathÿ býronak Nekewnk | býzoth wrunknak kezében

A levél szövege: Kehzenetehunketh es Magwnk Aýalasath | Mÿnt ýo wrunknak, Ez el Mult | Napokban hogÿ Maroth¹ fele rabolanak az | Tewrekek, hallÿwk hogÿ kegÿelmetekhez | valo zekereketh vÿttenek volna el akor | Az tewrekek, kýk aroval leva² fele mentenek | volt, Azerth Mostan ÷ewt egÿ leghen ký | onetan az tewrekek kewzewl, ký azt mongÿa | hogÿ az zekerekhez valo volt volna, | Ezt akartuk the .k. Tuttara adnunk, hogÿ | Twdakozek megh .k. ha vÿtteneke az thÿ | .k. varasa belÿ zekereketh el avagh Nem | Mert ha býzonÿal erthetnewk hogÿ oda | valo, Mÿ ýt nem tartoztatnok, hanem haza | bochatnok, de eben vagÿon kethsegeben, hogÿ | az leghenÿen Mÿnden ruhaÿa raÿta vagÿon semit | rola el Nem foztotak, Mÿnt rabrol zokoth | lenÿÿ, Azert kerÿewk the .k. Mÿnt ýo | wrunkoth hogÿ .k. tudakozek Megh rola ha | oda valo avagÿ Nem Mert ha oda valo ýth | Nem tartanok, haza bochatnok, de ha nem | oda valo Megh kerdeznewk, Mert Netalan / wgÿan kewltek ký, valamÿ okerth, Az | leghen azt Mongÿa hogÿ Kalmar ÷akabh | zolgaÿa volt, az melÿ Kalmar ÷akabh Nem reghen | Ment volna oda .k. kewze, thÿ .k. tudakozek | rola es Nekewnk ÷rÿa megh kek: ha oda | valo avagh Nem, isten tarcha megh kek: | eghessegeben ex olahwÿvar 22 die Marcÿ | A[nno] [domi]nÿ 1556

wÿtez ferench es Nagh | bertalan olahwÿvarÿ | porkolabok

Jegyzetek:

¹ Hontmarót.

² Léva végvár.

124.

1557. június 4., Sempthe

Demeter deák Sempthe várának tiszttartója – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2204. fol. 138.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557 Littera Demetrii Literati Provisoris Arcis Sempthe.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Demeter deák Sempthe várának tiszttartója az éppen esedékes és közös vöröskői báránydézsmá beszédőinek személyéről egyeztet Kalmár Imrével Nagyszombat város bírójával.

Regesta: Demeter scribe agrees on the people collecting the following and joint sheep tithe in Vöröskő with Imre Kalmár the judge of Trnava.

Címzés: Egregio domino Emerico Kalmar Civitthatis Judici | Thyrnaviensis et domino et Amico *observando*

A levél szövege: Kezenethemnek es zolghalathomnak Wthanna mýerh hoghý az | wereskewý dezmanak fele kegýelmeteke fele penýglen | wrame ew Nagsaghae,¹ Az Baran dezmanak | Mosthan Waghýon Ideýe, Wramnak ew Nagh: | akaratthýa az, hoghý ez Napokban Embereth | Bochýassa aZ dezmalasara, Annakokaerth az | wram Embere melle, kegelmetekýs Walazza Embereth. | es Jelenchýe megh kegemed mýkor Bochýassok oda | az mý Embernuketh, ezt Akarom megh Jelenenem | kegemednek, et eundem valere Cupio Datum ex arce | Sempthe feria Sexta Ante Dominicam pentecosthem | 1557

Demetrius *literatus*, provisor | Arcis Sýnthaviensis etc

Jegyzetek:

¹ Ecsedi Báthory András országbíró. (FALLENBÜCHL 1988. 118.)

125.

1557. június 11., Pozsony

Gazdag Balázs¹ és Török Imre Nagyszombat város követei – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2208. fol. 143–144.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. Kazdagh Balázs és Török Imre.

A pecsét kiszakadt.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/130–132.

Tartalma: Gazdag Balázs és Török Imre országgyűlési beszámolója. A magyarok nyolcezer lovas és negyvenezer gyalogos katonára kaptak ígéretet a török elleni harcokhoz, és ezeröttszáz lovas katonát néhány napig el kell látnia Nagyszombat városának. Határozatot hoztak a katonák fosztogatásai és erőszakos cselekedetei ellen.

Regesta: Balázs Gazdag and Imre Török report on the Parliament in Pozsony. The Hungarians are given a promise of eight thousand cavalry-men and forty thousand foot-soldiers to fight against the Ottomans. Trnava has to give food and accomodation for a thousand and five hundered cavalry-men for some days. The Parliament passed a resolution against the looting and the violence of soldiers.

Címzés: Prudentibus Et Circumspectis. Judici | Et Juratis Thýrnavýensis, dominis | Nobis Semper obszeruandis etc

A levél szövege: Kezenetýwnketh Ews zolgalatwnkath Aýanlýwk kegelme: | :Teknek, Tegnapy napýgh Semmý gywlekezessek Awagh | zollassok Nem wolth Az orzagnak Sem Az zabad warasoknak, | hanem. Tegnep Ebed wthan három oran. Az wrak kýk ýtth | wannak. Az

warmegkbewl Ews Az zabad warasokbol walaztott, | Emberek, Erssek² wram hazaban be gywltenek wolph. mellý | gywlessre Mýess Reýa ErkEztýwnk, Ews Eleýtýwl ffogwa | wegezetýgh. Az mýth zoltanak otth woltwnk, | Elssew ez, Az mýnemýw keweteketh Rezenbel[?] kýwltenek | wolph. Eggýketh Az pýspekek Rendýre Az Az. Eghazý | Rendrewl, Massýkath Az wrak Rendrewl, harmadýkath | Az orzagh Rengrewl, Azok mý walaztal ýartanak. | Awagh Az mýnemw kenýergesth otth Tetthenek. Az | sok zowal lenne megh, de Az sommaýa Rewýdeden | ez. Az Awstrýabelý orzagok. herczegsegek. slessýa.³ | Cheh orzagh. morwa orzagh. kýrallýal egetemben, zýwek | zerýnth kenýergetthenek. Ez Nýomorodotth orzagh magýar | orzagh Melletth. Mýerth hogh hataross zomzedýnk, Ews | hogh Naprol Napra Az ellenssýgh wezedelemmel egetembe | hozzáýok Elkezelegh, | Az kenýergesth, Imperýwmban walo kereztyen ffeýedelmek, | ffýgelmessen Megh halgathwan, Swmma zerýnth. Magokath | Erre Aýanlotthak. Nýwcz holnapra Adnak. Nýwcz Ezer | lowon ffeýweresre penzth, Ews Negwen Ezer gýalogra,⁴ | Ennek Ez pýnznek walamý Rezeth, hwzarokraýs Adnak | kýral kezeben. lezen Erre Ez Nepre Nýwcz Mwstrameter. | kýk koroskenth⁵ Az Nep kezeth leznek. hogý heýaban Ez | penz el ne kellýen. Azon Imperýwmbelý ffeýedelmetýwl | leznek Ez ffýzethew Mesterek walaztwan. ffenýetek Alatth | hogh Az penzben Tekozlass Ne lýgen, || Towabba, Tegnapý Napon zoltwnk Az posoný býrowal.⁶ | Mýnemýw zertartassok wagýon Az posoný kaptolomal, | de Megh Tebbeth Akarnak Rola zollaný, Ews bewebben | Elewnkben Adný, Nýlwabban Aztýs Megh Erthwen. | Eztýs. Meg ýrýok, Awagh Megh ýzenýek kegelmeteknek, | wegezetre, Eremest ýobb hýrth ýrnank kegelmeteknek, | Tegnap Ezth wetettek zemýwnkbe. hogh Eztergamý | Terekeketh mý Tartottwk, tarchýwkýs elessel, bwzawal | zabbal, | Eztýs Nýlwán hýgge kegelmetek, Ez ýwe hethffen | znaýmban⁷ Mwstralnak, Týzenewth zaz lowon walo | ffeýweresth. Azokath be kell bochýatanwnk Az warosban | Eggk kewess ýdeýgh, Ezth býzonnýal hýgge kegelmetek. | hogh Ezth El nem kerýwlhethýek, Tý kegelmetek gondollýo[n] | Reýa. zaboth Az warasbol ký ne bochýassatok, se papeth | Se ~~pere~~ warasbelý Embereth. Merth Az Tebb Articulos | kezeth, Ezýs be wagýon ýrwan Imperýwmthwl, ha mý | wghmond ýo Akaratthal wagýwnk, Az magýarokhoz, | Ewkess legenek Az mý Nepýwnkhez. Týzta zýwel, | zeretetthel, Ews Elewssel, ha Tecczýk kegelmeteknek, | Balass⁸ wram heleben kýwlgetek Mast. Az mýnemýw | dolog All ElEwttzewnk. otth kell lenný, ez maý Napon | Ew ffelssýgenek ezth Attak Eleýben, mýerth hogh. hadakozasth | kewan, Adoth. Epýwlesth Az wegh waragban Epýwlesth, | Erre Illýen walazth ~~Blas~~ Tetthenek Az wrak, Ews | Az warmegýek orzagwl, Elezet Ew ffelssége modoth | Talallýon EbbEn, hogh Az hadakozo Nep zýwnnýek megh. | Ember Eldewklýestýwl, dwlastwl, foztas Ews kobozlastwl | Mýnden gonossagtwl, Ez wthan Ew ffelsségenek | walazth Adnak, Az demýen Mester Megh ýwth || Toth orzagbol de Meegh Nem zolhattwnk wele, batorýwal⁹ sem | lehettýwnk Meegh zembe. Merth Nagh sok dolgok wagýon, | Az commissioth Tegnap ký Attak. hogh Ebben Egýebeth | Ne Thegýwnk, be bochýassok Az ffeýweresseketh, | hýzzýwk. ha otth Nýnchýs, de Megh ma otth lezen, | Eandem valeant feliciter. posoný feria Sexta post pentecostes | Anno 1557

fratres vestri et gonicives. Blasius | kazdagh Emericis Thewrek

Jegyzetek:

¹ Lásd 66. levél 5. jegyzet.

² Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568).

³ Szilézia.

⁴ Römerzug, 8 ezer lovasból és 40 ezer gyalogosból álló egység.

⁵ Időnként.

⁶ Mert Aichinger. (TÓZSA-RIGÓ 2007/a. 403.)

⁷ Znojmo.

⁸ Gazdag Balázs.

⁹ Ecsedi Báthory András országbíró. (FALLENBÜCHL 1988. 118.)

126.

1557. július 5., Pozsony

Török Imre Nagyszombat város követe – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2212. fol. 99.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557 5 July Török Imre.

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/132–133.

Tartalma: Török Imre Pozsonyban végzett ügyeiről számol be Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának. A svancendorfi vám beszédésével kapcsolatban problémák merültek fel, a törvényjavaslatokat pedig aláírták.

Regesta: Imre Török a member of the Parliament in Pozsony gives an account of his staying in Pozsony to Imre Kalmár the judge of Trnava. There are problems collecting the customs in Svancenburg, but the bills are signed.

Címzés: Prudenti Ac Circumspecto domino Emerico | kalmar, Judici Thyrnauyensis domino et | patrono Meo, mihi Semp[er] obseruando

A levél szövege: Týztelendew býro wram, zolgalatom Aýanlassa wthan, Az Tebb | dolgaýnk kezewtth, menthem wala barackkaý palhoz, otth wolth | kapolnaý mýhal deak, megh montam Neký, hogh Az enný pýnzth | wetthenek meltathlan Az swancendorfi¹ wamon, erre ezth mongý | hogh ew megh oztozoth Aponýakkal. ews Az Tebb Athýaffýakkalýs | erdewel, Retekkel, zantofewldekkel wamokkal, egýeb ýozaggalýs | Erre Reýa ffelelt, hogh be megýen kegelmetekhez, ha Az ew | hozza Tartozo wamos wetthe, hatra Adatthýa wele, Nadasson² | Az mý kaladazas essetth santa pal batthýan,³ Annakýs wegere | megýen. ha Az ew ýobbagýa mýelthe, elegh Terwenth | Tezen ffelewle, ews kegelmetekkel Nem Akar gýwlelkezný, | ýnkab ýo zomzedssagal, ews Athýaffýssagal Akar lenný, | Az hýth dolgabanýs kegelmetekkel Megh ýgýenessedný, ha | zýnthe ýtth hýwatalth zerzenek Reýa hogh posoný captolon | hýnna, ýtth mýnd Nýnchenek. Ammýnth en erthem barackkaý | palthwl az Mass Rezre wannak hatonnýs, oztan Terwen | sem lezen zenthmýhal Napegh,⁴ Az orzagh hýwatalýth | Megh zerzem. de ýtth nem hýwattathathný posoný captolon | Merth Az mýkloss pap ýtth Nýnchen, Sem papý fferencz, | hanem wgýan, Az eztergamý captolonnal kell hýwathnuonk | Ewketh onneth hazwl, Az orzagh Az wrokkal, megh | ýgenesýwltenek, Ma kýralnak wýttek Az Articulossokath | Megh komffýrmalný, Azokbol Megh ertý kegelmetek, mýth | wegeztenek, Aponý ýanossalýs zoltam. Az ews Mýnden | ýowal Magath Aýanlýa, ezth Mongýak mýnd ketthen. | Nagh hýttel, hogh nem Ew Akarathýokbol lewtth, Ez | wam wethel, hanem Azth mongýak, hogh Mast ffogattak | walamý delý porkolaboth Az chýelekezeýk, Ea[n]d[em] valetе feli[citer] | posoný 5 Julý. Anno 1557

Seruitor humilis *vestrae* | Emericis Thewrek

Jegyzetek:

¹ Sándorfa, itt haladt át a Budáról Prágába vezető kereskedelmi út.

² Hontnádas.

³ Valószínűleg Sánta Ambrus nagykereskedő, habár a Sánta család több tagja is foglalkozott kereskedéssel. (NÉMETH 1995. 12.)

⁴ Szeptember 29.

127.

1557. július 11., Sempte

Gerecsi Lukács Sempte várának tiszttartója – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2213. fol. 100.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. 11 Jul. ~~Demetrii purimis Szemph~~ Lucas Gerechy.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Gerecsi Lukács Sempte várának tiszttartója kéri Kalmár Imrét Nagyszombat város bíróját, hogy Varga Mihály Nagyszombatban elhunyt magvaszakadt rokonának örökségét adja ki neki, amennyiben az valóban őt illeti.

Regesta: Lukács Gerecsi the bailiff of Sempte asks Imre Kalmár the judge of Trnava to hand him over the inheritance of a relative of Mihály Varga a citizen in Trnava.

Címzés: Prudenti Ac Circumspecto domino Emerico | Kalmar, Judici Civitatis Thirnaviensis / domino et Amico obseruandissimo

A levél szövege: Prudens et Circumspecte domine Amice observande. Salutem et | Seruicÿ Commendationem. Jewwth wala En hozzam wram ew | Nagsagha¹ Jobbaghÿa warga mÿhalÿ zenth abrmrol² es | Monda hogÿ ott Szombathban egÿ Attÿa fÿa wolth, es | Immar Mÿwel hogÿ maghwa zakadoth wolna, Annak Amÿ | Jozagha wagÿon ew Rea az warga Mÿhalra zallana, | Azerth kerem kegÿelmedeth mÿnth wramoth Barathomoth | hogÿ lattassa megh .k. kewzenseghes thÿrwennÿel, | hogÿ ha ezt jÿllethÿe az Jozagh, Awagÿ nem do[minationem] vestram | felicissime valere optamus, Ex Arce sempthe, 11 die Julÿ. | Anno 1557

Lucas gerechÿ provisor Arce | sempthe

Jegyzetek:

¹ Ecsedi Báthory András országbíró. (MAKSAY 1990. 596.)

² Szentábrahám.

128.

1557. október 22., Pozsonyszil

Süttöri Balázs deák – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2231. fol. 181.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. 22 octob Balázs deák Blasius Seythey.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Süttöri Balázs deák kéri Kalmár Imrét Nagyszombat város bíróját, hogy tartsa fogva Nagy Urbánt, míg húsz talléros adósságát ki nem egyenlíti.

Regesta: Balázs Süttöri scribe asks Imre Kalmár the judge of Trnava to arrest Urbán Nagy, who owes him some money but is not willing to pay.

Címzés: Prudenti ac Circumspecto domino | Emerico Kalmar Judici Civitthatis / Tirnaviensis et domino et Amico | honorando

A levél szövege: Prudens ac Circumspecte domine Amice honorande, | Salutem et servitium, Tugia .k. azt hogÿ ez Elewthes | az Nagh vrbán Ennekem hwz talleromal ados | .k. kerem Minth vramath hÿvassa hozza .k. | es vitesse az foghazba adiglan Migh Megh | Nem agia, Merth semÿ gondot Nem akar Rea | viselnÿ: awagh .k. tetessen Igazat Ennekem / Morhaiabol isten tarcha megh .k. | Ex zÿlj 22 octobris 1557

Blasius *literatus* / de Seyther

Thowaba ez En zolgam ha valami dolgaban | .k. megh leli legien .k. segd segedsek | Nekj Igassagaban

129.

1557. november 29., Debrecen

Debreceni Albert Mihály – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2239. fol. 135.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. Albert Mihály.

Gyűrűspecstét nyomával.

Tartalma: Debreceni Albert Mihály nagyszombati Sebestyén deák rágalmazása miatt 74 forint veszteséget szenvedett, ezért kéri Kalmár Imrét Nagyszombat város bíróját, hogy szolgáltasson igazságot ez ügyben.

Regesta: Mihály Albert from Debrecen asks Imre Kalmár the judge of Trnava to administer justice to him in the case of Sebestyén scribe. Sebestyén slandered Mihály Albert, who suffered losses of 74 forints.

Címzés: Ez lewel adassek az | en tiztelendő biro vra,, | mnak kalmar Imrenek | Zombatban lakozandonak | twlajdon kezeben etc

A levél szövege: Közönetömet es Zolgalatomat mint tiztelendő | vramnak. tugya keg' ezt hog' mikor en kegnek | Zombatban walek akkoron az minemw | meltatlan lewelet az sebestyén deak irt | wala en rejam hog sem az harminczad lewe | lekben sem ot nem woltam ~~azmit~~ az hol | az lewel(þ)ekben azert meg akarom meg | tetzet az ew alnoksaga azert toth istwan | az mikoron en rajtam torwenjel kereskedetth | semmit nem ert rajtam azert erre emlekezzek | keg' legyen tuttara keg' hog' en | az my kart wallottam mind sebestyén deyak | myat vallottam mostis' vgyan karos vagyok | hog' edewel eryek keg' es Janos deyakal | kis mihalyal kalmar Imrehel az kik | elot meg eskwdt hog' az önnön keze | irasat ez ew maga hitywel meg hamoss | Ita. azert az en kar wallassom ew miatta | mindenestöl fl. 74 isten tarczya meg | keg' ez lewel kolth debreczenben zenth | andras nap elot walo hetfwn Anno | domini 1557

Albert mihal az | debreczeny

130.

1557. december 8., Érsekújvár

István deák az esztergomi érseki jövedelmek intézője – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2243. fol. 136.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. István deák.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: István deák szerezsendióból készített kupácskát vett, ezt odaadta Ötvös Jakabnak hogy aranyozza be, az ötvös azonban nem adta vissza a kupát annak ellenére, hogy István deák már kifizette a munkát.

Regesta: István scribe asks help from Imre Kalmár the judge of Trnava, because he bought a small nutmeg cup and gave it to Jakab Ötvös to gild it and payed for it, inspite of that Jakab Ötvös is not willing to return the cup.

Címzés: Prudenti et Circumspecto, domino Emerico | Kalamar[!], iudici Civitthatis thyrnaviensis / mihi domino et Amico obseruando

A levél szövege: Zolgalatomat ayanlom Kegelmannek Mjnt WramnaK, | Toaba, En megh Reghen wettem wala, Nemynemew | Zerechen djobol chynalth kwpackath, melleth, | ez Mwlth Napokba, Adattam wala Az Ewtwees | kezebe: hogÿ megh chynalnaÿa, Es megh Aranÿa | =Znaÿa, merth Nem wolth, eppenseggel megh chynal= | =wa, Erthem, hogÿ Ethwes Jakab, az en penzem[en] | weth, Morhamath, megh tartoztatta, kegelmed Ere | ewel, Az Ewtwesnel, Bÿzonÿ En Az Jambornak | Semmÿel Nem tartozom, Sem Nem wettem Semmÿt | tewlę, sem lopham, welem, Az sem lophtha, az | kÿ Nekem attha az kwpath, kerem kegeldet | kegelmed Zabadeÿcha fel az En Morhamath, | Merth en Masthan, azert, chynaltattam, hogÿ, | zÿwksegem wagÿon rea, ha kÿnek, mÿth | Adoth Az Ewthwes Jakab keresse, merth En | Ados nekię Nem wagÿok, ha kegelmed | megh zabaditÿa megh zolgalom, ha pedÿgh | Nem, Jo lehet, hogÿ En kegelmeteknek legh | kÿssepteknekÿs, zolgalnÿ, Es ha Mÿbewl | lehet Segetseggelÿs Mÿkor Idę ez fewldre | zÿksegh, lennÿ akarok, de az Enÿmeth megh | kelÿ wennem, karba sem Marathatok, | dę welem hogÿ ezt the kegelmed, Erthem | Es wdwarbÿro wramerth, fel zabadeÿtÿa, | et eundem felÿcissime valere opto datum. in olawar | 8 die decembris Anno domini 1557.

sthephanus literatus provisor proventus | Archiepiscopus strigoniensis proventus

131.

1557. december 10., Érsekújvár

Usaly Péter az esztergomi érseki jövedelmek intézője – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/19–20. Az irat jelenleg nem található a Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában.

Tartalma: Usaly Péter egy szolgája feleségének peres ügyében kéri Nagyszombat város bírójának támogatását, és az ítélet enyhítését.

Regesta: Péter Usaly the income collector of the archbishop of Esztergom asks Imre Kalmár, the judge of Trnava to reduce the sentence in the case of one of his servant's wife.

Címzés: Prudenti et circumspecto Viro, dño Emerico Kalmár, Judici Civittis thýrnaveň, etc, dño et Amico honoraň.

A levél szövege: Kezenethemnek wtanna magham aýanlasath ýrom k: minth barathomnak the keg: nýlwan waýon mýkeppen ez el mwlth napokban tý keg-tek kězéth eg zolgamath newztettem megh, kýnek feleseghenek nemýnemew térwýne leth kýt appellalthak wolna, es tý ktek ighen sokath kýwanna az appellatíotól. Azerth the keg: kerem minth baratomat, hog the k: chelekegggek wý wele, hog ismerýe megh, az en barathsaggomnak jeleth lenny keg:nel: merth enýs azerth tettem le otth hog lathom tý kegnel mýnden ýambornak helenek lenny, hog ewes thý keg:nek zolgallyon. Ezth ha the keg: megh mýelý es az ýthelt leweleth ký aggya enes mýnden barathsaggommal megh halalom, az en zolgham es megh zolghallya k:nek Isten tharcha meg keg: Datum in Olaszwjwar¹ 10 decembr. 1557.

Petrus Wsaly Administrator pvětũ ArchiEpus Strigonieň

Jegyzetek:

¹ Oláhújvár.

132.

1557. december 13., Berencs vára

Ószombati Nagy Pál – Papi Imrének Szomolány vár tisztartójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2245. fol. 142.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. Nagy Pál.

Gyűrűspecstét töredékével.

Tartalma: Ószombati Nagy Pál egy sátor kiadását kéri írásban, miután ezt már szóban megtette, de kérését nem teljesítették.

Regesta: Pál Ószombati Nagy asks Imre Papi the bailiff of Szomolány castle to hand over a tent. He has already asked it verbally, this time in writing, because his request has not been fulfilled.

Címzés: Egregio domino Emerico papÿ | Praefecto Castri Somolÿan¹ et | domino Michi obseruandissimo

A levél szövege: Zolgalathomnak ajánlasath Irom the kegelmednek | Mÿnth wÿtezlo wrammak Towabba adom | Thwtara hogÿ en Masthan oda kegelmedhez Nem | Mehetek Mert Nÿlwan wagÿon kegelmednek hogÿ | en wras ember wagÿok es akor Mÿkor en | akarnam Magam akarassomon, Nem Jarhatok | azerth az sator dolga felwl amÿnth, the .k. En | oth megÿ bezelletem wolt hogÿ wolt semÿnth | wolt hogÿ kÿ Nem akartak adnÿ wgan Masth | es azt Mondom amÿt akor Mert Semÿkepen | Nem akarak kÿadnÿ The k: Mÿnd azt Mondhatÿ | em zowal az torwenÿ Napon amÿnth en k: megÿ | Montham wolt the kegelmednek in reliquo *vestram* | *Eandem dominationem bene valere cupio datum ex Castro* | branch² *feria secunda die lucie virginis 1557*

servitor vester | *eiusdem dominationis* | paulus Nagÿ ex | zobodÿsthÿa³

Jegyzetek:

¹ Szomolány.

² Berencs.

³ Sobotište = Ószombat, mezőváros várral, kereskedelmi központ.

133.

1557. december 13., Somorja

Vas István Pozsony vármegye alispánja – Récsei Máténak Pozsony vármegye szolgabírájának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2246. fol. 128.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. 13 decembris Was István.

Gyűrűspeccséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 2. II/136.

Tartalma: Vas István Pozsony vármegye alispánja nyomatékosan kéri Récsei Mátét Pozsony vármegye szolgabíráját, hogy jelenjen meg a következő törvényszéken a nagyszombatiak ügyében a galgóci tiszttartó előtt.

Regesta: István Vas the vicecomes of Pozsony county asks Máté Récsei the deputy sheriff of Pozsony county to attend the next lawcourt in the case of citizens of Trnava.

Címzés: Egregio domino Matheo de | Reche judlium¹ comitatus | posoniensis etc domino et | amico honorando

A levél szövege: Egregie domine et amice honorande, salutem ac meam / gomendacionem Towaba nem tudom mÿ oka te :k: | az zekben be ne Jwêl nem sok Jambor Jw | onnet által be de te :k: vgÿan nem akarta | azért kÿs karachon nap vtan valo hetfÿwn² | megent zek lezen, te :k: tarcha ahoz ma= | gat, Towaba az zombatÿ vraÿm Irtak | ennekem es kertek hogÿ valamÿ tÿrwe= | nÿek lezen az galgoczÿ tiztarto elewt | hogÿ en te :k: oda engednem es bochatanam / annak okaert kerem te :k: hogÿ mÿkoron | te :k: meg talallÿak te k: mennÿen el | velek de te :k: olÿkor mennÿen hogÿ | az zeek el ne mullÿek³ Isten tarchon | mÿnden Jawawal dathum in samaria⁴ | 13 decembris 1557

stephanus was vice | comes comitatus posoniensis / manu propria

Jegyzetek:

¹ *Judex nobilium* = szolgabíró.

² 1558. január 4.

³ A szolgabírák megbízhatatlansága gyakran okozott problémát a törvénykezés folyamatában.

⁴ Somorja.

134.

1557, Léva vára

Fejérvári Csirke István – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2252. fol. 137.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1557. Fejérváry Csirke István.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Fejérvári Csirke István két vég, nagyszombati Polyak Mártonné adóssága miatt lefoglalt posztó ügyében kéri Kalmár Imre Nagyszombat város bírójának segítségét.

Regesta: István Fejérvári Csirke asks help from Imre Kalmár the judge of Trnava in the case of some distrained baize.

Címzés: Circumspecto ac Nobili domino Emerico | Kalmar Judici civitatis týrnaviensis / domino Nobis obseruando

A levél szövege: Týztelendö Nemes wram közönetömet es Zolgalatomat aJanlom .knek | mýnt wramnak. Ez el mwlt Idökben It batban¹ vöttek volt | el az w felsege zolgaý arw zerent valamý ket veg | gölchýot kýnek az arra .facit. fl VI² azokaert ennek elötteýs | meg Irtwk volt .kemeteknek. azokat hogý mýert tartoztattak | volt meg ez gölchýot es ezt Jol twgýa santa pal³ hartýaný | Imre es polý polýak Martonne mert w tartozot nekönk | polýak martonne hat forýntal es .kmed. hýwassa hozza | ezeket es ezek meg mongýak .kmednek. mert az oka | ez volt en egý Nýhanzor voltam Zombatban es engemet | otýs meg zolýthattak volna ez dologert azokaert en | megýs kerem .kmedet. hogý .kmed. elegýttesse meg az | polýak Martonnewal az embert az kýe az gölchý volt | mert ezt .kmed. meg hýgýe hogý Nýlwan valo adossak. | Isten tarchýa meg .kmedet. mýnt vramat. datum ex | arce Lewa anno 1557

Feýerwarý Chýrke Istwan kj | most w felsege zolgaýa | Lewan.

Jegyzetek:

¹ Bát község, Léva várának közelében.

² Hat forintot tesz.

³ Lásd 22. levél 4. jegyzet.

135.

1558. február 23., Nyitra

Kákonyi Benedek – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2261. fol. 155.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 23 febr. Kákonyi Benedek.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Kákonyi Benedek biztosítja Nagyszombat város tanácsát, hogy amint a jegyző megérkezik és kiadják neki a fellebbezést, az árát megtéríti. Mindaddig tiltja az építkezést.

Regesta: Benedek Kákonyi assures the town council of Trnava that he is going to pay the appeal's price as soon as it is issued. Any building is prohibited until that time.

Címzés: Prudentibus Et Circumspectis Judici | Juratis thirnaviensibus etc dominis | Et Amicis obseruandis

A levél szövege: Kewzewnethemeth es Zolghalathomath Ayanlom .k. Mynth Bÿzoth | vraymnak, etc Ez el mvlr Napokba twggÿa .k. mÿkor | .k. voltam Ennekem Azt monda Akkor .k. hogÿ Az Notarius¹ | Nÿnchÿen hon es Az Appellacioth² .k. kj Nem Adhattÿa | Addÿgh, En Akkoronis kez voltam volna kÿ valtany | es az penszt le tennÿ de Azt Monda .k. hogÿ | A Notarius vagÿ Chÿterteken vagÿ penteken megh | Jew, Azert En tÿltom mÿndenek ellen hogÿ | se Az En Zomszedom sem En Addÿgh senkj | Ne Epÿchjen semmÿt Mÿgh Az terwennek veghe | Nem Zakad, Enis Zombaton vagÿ vasarnapon | .k. Zembe leszek es az Apellatio Arrat valtsagal | En .k. le teszem, E[...] Bene valere opto | datum Nitrie 23 februari Anno 1558

Jegyzetek:

¹ Jegyző.

² Fellebbezést.

136.

1558. február 26., Komárom

Nagy István komáromi naszádos kapitány – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2262. fol. 108.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 26 febr.

Az irat külzetén egykorú más kéztől: des balint deĵakh solle | vonn begenn [...] vem | des besrift.¹

Gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/ 21.

Tartalma: Nagy István a komáromi naszádosok kapitánya kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy Mészáros János komáromi katona nagyszombati illetőségű pénzügyeinek rendezésében segítsen.

Regesta: István Nagy a sloopper voivode in Komárom asks help for one of his soldiers, János Mészáros, from the town council of Trnava concerning handling János Mészáros' finances in their town.

Címzés: Nobili domino .n.² Jurato | Judici: Civittatis: Thernawjensis / :domino Et Amico Nobis obszeruandissimo:

A levél szövege: kezenetemeth es zolgalatomath Aÿanlom knek mÿnth | wramnak. Towabba knek Twttara adom hogÿ | En hozzam Jewth wala ez Jambor, Mezaros | Janus: kÿ Ith az kÿral ew felseghe: zolgaÿ:hoz | Tarthozó: Es Ennekem Jelenthe, Mÿwel hogÿ oth | kegelmetek kezeth: volna valamÿ adossaga es | kez penzeÿs: kÿth oth ew magha kezÿtol adoth | :oda: Azerth: kerem kegelmedeth mÿnth bÿzoth | wramath: hogÿ a kÿth ew kmed eleth meg | newez: Istennek Igassaga zerÿnth: meg: | lathwan kmed: tetessen Igazath nekÿ: es | Mÿes Ismegh a mÿben te kmed meg talal: | :knek barathsagal akaronk lennÿ: Mÿnth bÿzoth | vrunknak: es ktol warok Jo walaztoth | Isten tarchon meg: kdeth: datum comaronÿ | 26. februarÿ, anno 1558

Stephanus Nagh: | capitaneus Nazadÿstarum / Regie maiestatis: Amicus Eiusdem

Jegyzetek:

¹ Bálint deákot jelöli ki Nagyszombat város tanácsa megbízott ügyintézőnek. Ezt a részt nem közli a levél nyomtatott kiadása.

² A bíró nevének helye.

137.

1558. március 1., Sempte

Possa Bertalan Sempte várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2264. fol. 158.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 1 Marty Bartholomei de Possa provisor arcis Sempthe.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Possa Bertalan Sempte várának tisztartója egy nagyszombati polgár Varga Mihálllyal szemben fennálló adósságának rendezéséhez kéri Nagyszombat város tanácsának segítségét.

Regesta: Bertalan Possa the bailiff of Sempte castle asks the town council of Trnava to help collecting a debt for Mihály Varga from a citizen in Trnava.

Címzés: Circumspectis Judicibus Civibusque Tirnaviensibus / eth dominis Ac Amicis mihi honorandis

A levél szövege: Post Salutem ac Servitiorum nostrorum Commendationem Thowaba | Joth Mý Elonkbe az en kegelmes wram¹ Jobbagya | az warga Mýhal ezt mondwan hogý w Neký | walamý adossaga wolna otth k. kozoth kýth zenth | Abrahant² Megis Nýerth wolna thorwýnnýel Azýrth | kis thorwýnth hagýoth Neký ez el Jowo hetfore | k. kýrem hogý k. thegien Igazatht Neký thorwý | nýel, A hon pedýg walaký walamý tharthózas | Akarna thenný az adossag. Felol. thehat kýrem k. | hogý k. thetessen Igazath. Neký felole az en kegielmes | wram Jobbagyanak Ahon kýnek ados az en kegel | wram Jobbagya thalalyon Meg Mýnketh Belole | thorwýnth thetetek. felole es az thorwýn wthan | Igazath, Isten tharcha Meg k. Mýnden Jawawal | Datum Ex Arce Sempthe prima die Marcý | Anno 1558

Bartholomeús de possa provisor | Arce Sempthe

Jegyzetek:

¹ Ecsedi Báthory András országbíró. (MAKSAY 1990. 596.)

² Szentábrahámon.

138.

1558. április 7., Sempthe

Possa Bertalan Sempthe várának tisztartója – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2270. fol. 162.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 7a Aprilis Bartholomei de Possa provisor arcis Sempthe

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Possa Bertalan Sempthe várának tisztartója azt állítja, hogy a szabad királyi városok – köztük Nagyszombat – vámmentességével kapcsolatos problémáról nincs tudomása, panasz hozzá nem érkezett.

Regesta: Bertalan Possa the bailiff of Sempte castle informs the town council of Trnava that he has no knowledge of problems with regard to the free royal cities – Trnava among them – being customs free.

Címzés: Egregys Dominis Judici Jurathis Civibusque | Civitathis Thyrnawiensis etc dominis Ac | Amicis mihj honorandis

A levél szövege: Kozonethemet zolgalathomath Ayanlom .k. mÿnth | Jo wraÿmna es Barathomna. Im erthem az .k. | leweleth kÿben .k. Ir Ennekem hogÿ k. sok haborusa | ga wagÿon Az En kegÿelmes wram¹ Jozagaban az | wamokon kÿwalth .keppen cheklezen² es farkashÿdan | kÿ Ennekem hÿremmel Nincz Mert Engem senkÿ meg | Nem thalalth semmÿbol; Mert Mÿ thwlönk hagÿwa | wagÿon az wamosokna Thorwennek kÿwole senkÿth | Ne Banczhanak kÿwalth kepen Ennen Magam meg | hattam hogÿ En Idenbenn wÿ dolgoth Ne .zerezzenek | hanem Minth Ennek elothe walo thÿztahartok Ideÿebe | :wgÿ wÿsellÿek gongÿat es wgÿ orÿzzek hogÿ Az | En kegÿelmes wramna karth Ne thegÿenek es | A kiknek zabadsagok wagÿon azokath az wamon | Ne haborgassak, Thowaba Engem kegÿelmethek | kozowl senkÿ meg Nem thalalth hogÿ :kÿt haborgattak | wolna Merth mÿ Bÿronk az wamosokkal: Ennek | wthanais ha walakÿ meg thalal es Bosswsaga lezen | az wthan Bozzonkodhatÿk. Ahol k. Azt Irÿa hogÿ | k. el nem zenwedhetÿ Errol .k. ezt Irhatom hogÿ En | k. semmÿbe Meg nem tharhozthathatom sem az Semptheÿ wtrol | sem az Bechÿ wtrol az En kegÿelmes wram meg halgattÿa | az .k. zawath: w felsege is kegÿelmes, kegÿelmethekhöz, de | Amÿnth folwl meg Irtham hogÿ senkÿ engem Meg Nem | lelt sem zombathÿ Ember sem Posonÿ sem .Bechÿ hogÿ | kÿnek Igazath thettetem wolna Merth Engem senkÿ | meg Nem lelt semmÿbol. Isten tharcha Meg k. | Mÿnd Jawawal Datum Ex Arce Sempthe 7 die | Apprilis Anno 1558

Bartholomeus de Possa provisor | Arce Sempthe

Jegyzetek:

¹ Ecsedi Báthory András országbíró. (MAKSAY 1990. 596.)

² Cseklész.

139.

1558. április 26., Pozsonyszil

Szili Süttöri Balázs – Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2271. fol. 163–164.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 26ra Aprilis Blasii Sejthey.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Szili Süttöri Balázs Nagy Urbán adósságáról számol be Budai Jánosnak Nagyszombat város bírójának Bornemisza Bonaventúra és Kemendi András kérésére.

Regesta: Balázs Szili Süttöri gives an account of Urbán Nagy's debt to János Budai the judge of Trnava at Bonaventúra Bornemisza's and András Kemendi's request.

Címzés: *Prudenti ac Circumspecto domino Joanni | Bwdaj Judici CivitthatiS tirnaviensis / domino et amico obseruandissimo*

A levél szövege: Prudens ac Circumspecte domine Amice honorande Salutem / et seruicij Commendationem, Jwv vala Ma En hozzam | az Nagh vrbán zombathból keth polgarral: Borne | miza Bonawal: es kemendj andrassal: kÿwanak | Entwlem hogÿ .k. Megh Irnam az Nagh vrbán | Adossagat Minth vagion: kÿt En te .k. isten zereneth | Igazan Megh Irtam, | Thawalj Beÿthben. .Jewe En hozzam .Ide zÿlire¹ | Ez Nagh vrbán kenÿerge En nekem Mind Ewnma | gatol sminth felesege zawawal hogÿ En Ew Nekj | valami penzt adnek kÿ vtan Elmenek es az | En penzemeth megint megh adnak: En akor Ew | .nekj semit Nem adeek. Jewek Be zombathban | es megint hozzam .Jewe ez Nagh vrbán kenierge | hogÿ Ne hadnam az penz nekil. attam akor | hwz tallert Nekj hogÿ Ennekem huswethra | Megh agia, semit twle Egiebet Nem kÿwanok | Egÿ kewes Idew Mwlwan .Jewe es megint En | hozzam ez Nagh vrbán felesege zawawal | kere hogÿ Meges Ewthwen forinthot adnek | Nekiék es az: zombatÿ: hazokat kewthnenek² Ennekem adigh | Migh az En penzemeth megh adhatnak | Akoron sem adek, husweth vtan ketetem | Az penzt kÿt Nekÿ attam volth Monda azt | Ez Nagh vrbán hogÿ valami Bwzat vettek | vele Mihelen kÿ sithnenek³ ottan Megh adnak || Az vtan hozzam hÿwtam felesegethes | ez Nagh vrbánnak Emlekezem Nekj hogÿ | A penzt megh adnak: ker wala az azzonÿ | hogÿ Inkab Meges Ewthwen forintot adnek | egÿ Ideigh es a Migh Mind Echer megh | adhatnanak az vrasbelj hazokath kethnek | Ennekem. Miert hogÿ Az Napra megh | Nem adak Enes Nem akartam twbet adnÿ | Nekÿk | Az vtan es hozzam hÿwatam az azzont | zombathban kerem hogÿ az penzt megh | zerzenenek Monda azt Elewzer hogÿ | Ew az penzt Nem latta Nem twgia | howa tette vra: hogÿ Enes kemenÿen | kezdek fenegetessel zolnÿ az azzonnak | keere es meginth hogÿ az wÿ gab[o]nara varna | es megh zerzenenek | Az

vtan es giakorta kertem Mind egiek | .tel smind Masiktol de Mindenkor ~~azt~~ azon | kertek hogÿ
variam. En mind Edigh vartam | de Megh Ennekem Megh Nem attak || Azert .k. kerem Minth
vramath hogÿ .k. | Ereltethne Rea ez Nagh vrbant hogÿ | lenne Megh az En penzem. Mert
Enes | vagiok ados az varasban azokes Mindenkor | kerik En twlem Mikor Be Megiek | Ezt En
hittem zerent .Irhatom .k. hogÿ | En soha Nagh vrbannak chak keeth zaz | penzt sem attam
volna ha felesegehez | kepest Nem attam volna. Merth En | tuttam hogÿ Ew Nekj Ninchen. |
isten tarcha megh .k. Minden Jowal | Ex Zÿlj 26 aprilis 1558

Blasius Seytheÿ | de zÿlj

Jegyzetek:

¹ Pozsonyszil.

² A nagyszombati házuk lenne a biztosíték.

³ Sütnének.

140.

1558. május 22., Pozsonyszil

Szili Süttöri Balázs – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2275. fol. 169.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 22a may Blasii Seythery.

Gyűrűssecsét nyomával.

Tartalma: Szili Süttöri Balázs értesíti Nagyszombat város tanácsát arról, hogy a törvényszéken megjelenik.

Regesta: Balázs Szili Süttöri informs the town council of Trnava about his appearance at the lawcourt.

Címzés: *Prudentibus ac Circumspecthis dominis | Judici ac Jurathis Civibusque Civitthatis | Tirnaviensis etc dominis et amicis obszeruandissimis*

A levél szövege: Aianlom kegielmetheknek kezenethemet es zolga: | lathomath. vettem az .k.tek lewelet kyben | kywanja .k. hogy En ez Maj Nap az hjt | halgatasra Bee Mennek. azert a Minemw | Therwenjem Ennekem ti kegielmetekel | a zeken volth. Ertem hogy ketek az | felsew zeken apellalta: ¹ azert En :Imar | vgian ahoz tartom Magamath: isten tarcha | Megh ti kegielmeteket Minden Jowal: | Ex zylj. 22. Maj 1558

Blasius Seytheý mp

Jegyzetek:

¹ Nagyszombat tárnoki város, fellebbviteli fóruma a tárnokszék.

141.

1558. július 2., s. l.

Gergely deák Nyitra vármegye szolgabírája – Kalmár Imrének Nagyszombat város bírájának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2259. fol. 199.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. Gregorii ~~Dyák~~ Gergely deák.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Gergely deák Nyitra vármegye szolgabírája szívességet tett a törvénykezéskor nagyszombati Tót Péternek, ezért Tót Péter egy tallért küldött Ötvös Sebestyénnel Kalmár Imrén keresztül Gergely deáknak. Gergely deák kéri Kalmár Imrét, hogy higgyen neki.

Regesta: Gergely scribe, the deputy sheriff of Nyitra county asks Imre Kalmár the judge of Trnava to believe his words. Gergely scribe did a favour on the lawcourt to Péter Tót from Trnava, so Péter Tóth sent some money with Sebestyén Ötvös, through Imre Kalmár to him.

Címzés: Generoso prudenti et Circumspecto | domino Emerico Kalmar Judici | Civitthatis Regalis Týrnaviensis domino | obszeruandissimo

A levél szövege: Prudens et circumspecte domine et Amice obseruande Salutem et cha[rita]tem | mei *commendationem* Im Erthem azon attyamffyatol ~~est~~ o[t]wes sebestienek | the .k. Eleýben hýwatha wolt azen dolgomert. Mert Ez Nýlwan | valo dologh En hozýam Joth vala thot Peter az .k. attýaffya | kere Engemet vgh Mint szolgabýrot az Menemw dolga volna | Ith az mý szekonkon En leszalýthanam, kýt három forintal kelleth volna | leszalýtaný, Engemet kere Mint Barathýat gongiat viselthem Jo | Modon Igerth vala Egh talert. Mel talert Enekem Ith azt | Mondah hogh Ethwes Sebesthennek Megh atta En *peniglen* | hattam vala hogh valamý Borsot saffrant venne vele | Mostan ismegh Im Erthem hogh .k. eloth letothe az Egh | tallert, Ith Ez var megeben Megh hýzýk szomat hýthem | zerent vgian azon Býrosagomra Mondom hogý vgh | vagýon, az Mint Modom, the .k. megh hýgge szovalýs | ha En Neweben Ethwes Sebesthennek isten Tharcha megh | post commedationis[!] pauli¹ secunda feria Anno 1558

Gergel dýak szolgabýro | Nittra varmegeben

Jegyzetek:

¹ Commemorationis Pauli = június 30.

142.

1558. november 1., Vágcsütörtök

Brekzói Benedek deák császári dézsmaszedő – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2296. fol. 112.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1558. 1a 9bris ~~Benedicti Deák~~ Berekzói Benedek deák.

Az irat külzetén egykorú más kéztől: *Concessum est | quod petitem In | Consilio Senatus | 7 No:[vembris] 58.*¹

Gyűrűspectsét nyomával.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/23–24.

Tartalma: Brekzói Benedek deák arra kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy vegye meg az általa rendelt subákat, mert a pozsonyi országgyűlésen nagyon fázik.

Regesta: Benedek Brekzói scribe the collector of the imperial tithe asks the town council of Trnava to buy and send him the ordered sheepskins as he is cold at the Parliament in Pozsony.

Címzés: Prudentibus et Circumspecthis dominis | Judici Ceterisque Juratis civibus | Civitthatis Týrnaviensis etc dominis | et fautoribus meis semper / obszervandis

A levél szövege: Nemes Ees Týztelendew wraým Ees ýo zomzýdým Zolgalatomat, Erekký | walot, Azt En nem Banom, hogý .k. Engemet Eddýgh zolgaltatot, Ees | Ennek wtanna ees zolgalok. az en Irtýkem zerýnt, etc | Megh hantam, wetettem ýol, Eztendewkýnt walo Regýstromýmat, Ees | Irasýmat Mýnd Ez maý napýghlan ami zolgalatomra. Ees faradsagomra: | .k. Ennekem semmýt Tebbet Nem Adot, chak hwzon Ewt Meez² | Bwzaat Ees hwzonkeet forintot: Mýnd Sarwstwl, Solýastwl, czýpellýsestwl | khesestwl, Sýwegestewl, Een Immar Isten Akarathýabol El mentem feel | zaaz Eztendewel, Býzon telben Igen fazom, Mýhelt zobatwl el Tawozom. | Ahol ýgýebha hýthwan chak Igh swbaban werýkýteztem,² Masth | megh haromban ees fazom: Posenban Terwýnben hýdegh hellýen | Swgorgwnk, Azýrt kenýergek .k.: paal wramtál, Santha paltwl⁴ | Wýgýtek megh az hat swbat, kýt wele hozattam, mert Een Immar | fazom, ha Jewendew octavara⁵ kerek .k., ha kedigh Nem | Kellek, Bathor ne wýgýtek, chak lewelel walth Tegýethek, | ottan annak Kenýergek, kýnek kelletek, de Eltentek oztan ne | lýgýen, hogh en megh nem Montam, walazt warok, Isten | Tharcha .k. kýwanom zýwem zerýnt, dathum Stýrochrol⁶ Mýnd | Zenthek Napýan, 1558

Seruitor Benedek deak Berekzoý | Romai Chazar Dezmassa, manu propria:

Jegyzetek:

¹ A városi tanács jóváhagyta a kérést 1558. november 7-én.

² Metz = mérő = 40kg.

³ Verítékeztem.

⁴ Lásd 22. levél 4. jegyzet.

⁵ Octava = nyolcados törvénykezési szakasz.

⁶ Stýroch = Štvrtok = Vágcsütörtök.

143.

1559. április 9., Pest

Bánffy Ferenc – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2318. fol. 243.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. Bánffy v. Barsy Ferenc Barsi Ferenc.

Az irat külzetén egykorú más kéztől: banffy ferencz- | Žyliz: prope lewam | circa festum Epipha:[nie] domini | ~~pro~~sequens mercatu[...] | capty eadem circa et certis | per 4 Menses, presens regalis Bude¹

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Bánffy Ferenc öt pesti társával együtt kezességet vállalt három Budán fogva tartott keresztényért (Barsi Ferenc, Kádas Domokos, Kádas Lőrinc) 415 forint értékben. Kéri Nagyszombat város tanácsát, hogy kiváltásukhoz járuljanak hozzá pénzzel.

Regesta: Ferenc Bánffy and five of his fellows stand security for three arrested christians (Ferenc Barsi, Domokos Kádas, Lőrinc Kádas) in Buda worth 415 forints. He asks the town council of Nagyszombat to contribute to the sum with some money.

Címzés: Ez lewel adasek mynd | feýenkent kýk oda fel | lakoznak az kereztýe,, | „neknek kezekben

A levél szövege: Kezenetýnketh es maghwnk aýanlasat mynd feýenkent | mynt ýambor kereztýeneknek annak wtanna azt ýrýwk | tý .k. mynt ýambor kereztýeneknek es býraknak es | polgaroknak mynd kýchýnek es nagýnak kýk kerés | „týenek watok ýol twgýa tý .k. mynd feýenkent | hogý az mynemw harom attýafýw kereztýen ýt | bwdaban fogwan woltanak barsý ferenc es kadas | domokos kadas lerýnc ez harom zeghený leghen | mastan az wrýsten altal ez pestý ýambor kereztýe | „nek kýk wagýwnk az eýw fogsagogbol ký zaba | „dýtotwk kezesegen kýk wagýwnk pesten lakozok | kýk kalmar marton sarathwýt myhalý bokaý | myklos kezý andras nagý kalmar marton kalmar | ferenc my wagýwnk kezesek ez harom kereztýen | attýafýakert annak okaýert az eýw ký zabadwlasok | negý zaz týzeněth .fl. ennýert wagýwnk my | kezesek annak okaýert k megh hýgýe az eýw | zawokat es mýes kerýwk .k. mynt ýambor | keztýeneket[!] hogý az ýstenert .k. segelýe megh | zeghenýeket mert ezeknek fýzetesenek: zent gýergý | napýa² az nap melý nap megh kel az my kezesek | „gýnknek es fogadasswnknak telýessedný hogý my | „es twgýwnk ennek wtanaýs kýtýl ýsten oltal | „mazon mynden kereztýen embert twgýwnk erte | terekedný annak wtana ýsten tarchýa megh tý .k. | ez lewel adatot pesten hwswet wtan masod | wasarnapon 1559

Jegyzetek:

¹ Bánffy Ferenc a Léva felé menet elfogott és Budán négy hónapig raboskodó kereskedők ügyében ír.

² Április 24.

144.

1559. május 1., Pozsony

Pellyo/Szűcs János, Török Imre Nagyszombat város küldöttei – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2320. fol. 248.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. Török Imre és Pellyo (?) János (2db).

Gyűrűspecsét nyomával.

Tartalma: Török Imre és Pellyo János Nagyszombat város követei jelentést tesznek a pozsonyi országgyűlésről. A városok követei közül rajtuk kívül még nem érkezett meg más. Pozsony város bírójával folytatott beszélgetésük alapján részletesen közlik a bor árszabását és kiviteli tilalmát.

Regesta: Imre Török and János Pellyo make a report on the events of the Parliament in Pozsony. They are among the first ones to arrive to the city. On the basis of their talk with the judge of Pozsony they quote the wine price regulations and the prohibition of exporing wine.

Címzés: Prudentibus Ac Circumspectis, Judici | Et Juratis Civibus Thyrnavjensibus /
Dominis Nobis Semper obseruandissimis

A levél szövege: Kezenetjwnk: wthan, ezth jrhattjok Týztelendew | býro wram kegelmeteknek, Az zabad warassokbol senkj | Nynchen Meeg ýth posonba, zoltwnk Tamass wrammal¹ | Mýnden dologrol kýben bochatoth kegelmetek, Tecczyk Neký, | Az swpplýcatjotýs ýowa hattha, Az kýth Akar kegelmetek | Tarnok Mester zekýre kýwldený,

bator chÿak ez ÿwwe | zombaton ÿwÿenek, ffÿsser ÿanoss kÿ masth bÿro ezth | Monda, eztÿs kegelmeteknek Twthara Aggÿwk, ez | Tegnappÿ Napon ÿllÿen wegezesth Tetthenek Itth posonba | Az posonj kewssegh Az bÿrakkal egÿetembe, Az borth wagh | wetth bor legÿen. Awagh ÿtth posonÿ hegben termetth | legÿen, Nem zabad kÿ wÿnnÿ. Nem bochÿacchÿak kÿ | Az o borth 12 bechÿen,² Az Tawalÿ bornak Az ÿowath | 18 bechÿen, Az Alabwalo Tawalÿ borth 16 bechÿen | wegeztek hogh Aggÿyak, Ennel kÿlemben Ne, *vestras* | do:*minationes* deus *conservet feliciter*, posonÿ *Infesto sanctorum* / filippi et Jacobi *Apostolorum* Anno 1559

Johannes pellÿo, Et | Emericus Thewrek,

Jegyzetek:

¹ Francisci Tamás egykori nagyszombati polgár, harmincados, a harmincadok felÿgyelÿje és pÿnztárnoka, a Magyar Kamara tanácsosa. (GECSÉNYI 2008. 481.)

² Becs = kis értékÿ pÿnz.

145.

1559. május 3., Jókÿ

Pap Kelemen Jókÿ várának tisztartÿja – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2273. fol. 167.

Az irat külzetén késÿbbi kéztÿl: 1555. 3a May 1558 Clementis Pap.

Gyÿrÿspecsÿttel.

Tartalma: Pap Kelemen hatvan szál ki nem fizetett fa megtÿrítésÿt kÿri Nagyszombat város tanácsátÿl.

Regesta: Kelemen Pap asks the town council of Trnava to pay off sixty pieces of wood.

Címzés: Egregÿs Dominis Judici Juratis Ceterisque | Civibus et inhabitatoribus Civitatis | Thirnaviensis etc Dominis et Amicis | obSeruandÿssimis

A levél szövege: Egregy domini Amici obseruandissimi, Salutem, et mei debitam Commendationem, / litteras vestre egregie dominationis Ad me missas exegi quibus Scribunt vestre Egregie dominationes | Jol Emlekezhetyk the kegel: . Mýkor az En kegel: wrammal¹ oth walank, | Akor kerth kegel: walamý ffath az kegel: wrtol, Jol leheth | mýs the kegel: Jo Segechegy wel woltunk, Merth Az wr the | kegel: othwen Zal ffath Ada: En magamthwl, Thýzeth. azth | Tezen hatthwan fath. Az hatthwan ffayerth the kegel:tek | Semmýth Nem ad, Az Thebýerth Mýnden ffayerth NégyNégý, | pinzt Amýnth the kegel: Az wr eleth. aýanlottha Magath, | Thowaba Mýden Ith wolph paýs Jartho Mattýas:² ha akor | En Nem woltham Ith hon, Azýerth megh wolph hagýwa, Az | warba. hogý megh agýak Affath. de wýk Nem Męntenek | merth ast kez wolph: Annak ffelette walamýth menýth | the kegel:nek Zwýgsegh. lezen, A mýth wágassa kegel:tek, | ha the kegel:tek En hozam akar Jwný. Tehath kegel:tek | Zerdan Ith Talal witenchen³ Engem, chetreteken[!]. Reggel fel, | megek az warba, isten Tharchon The kegel: Ex Jokw die | 3 Maý Anno 1559

Clemens pap, provisor | Arcis Jokew etc

Jegyzetek:

¹ Pálffy Péter horvát-szlavón bán, Pálffy Miklós apja. (PÁLFFY 2009. 857.)

² Pajzsgyártó Mátyás, tekintélyes nagyszombati polgár, 1553/1554-ben a város kapitánya.

³ Vittenc.

146.

1559. május 7., Bécs

Pellyo/Szúcs János, Török Imre Nagyszombat város küldöttei – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2321. fol. 249.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. dominica post Gotthard Török Emericus et Pellyö Joannes.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/28–29.

Tartalma: Török Imre és Pellyo János jelenti, hogy kétezer forintos adót kell fizetni Nagyszombat városának, valamint németül tudó embert kérnek maguk mellé.

Regesta: Imre Török and János Pellyo inform the town council of Trnava that the city is obliged to pay a two-thousand-forint tax. Moreover, they need a person having a good command of German.

Címzés: Prudentibus Ac Circumspectis: domini Judici et | Juratis Civibus Thyrnavjensis et dominis | Nobis Semper obseruandissimis

A levél szövege: Zolgalatwnk Ayanlassa wthan, ýzennýek kegelmeteknek | kezenetýwnketh, Týztelendew býro wram Nemes wraým, | eremesth mass Awagh ýobb wýssagoth ýrnank ha walamýt | Twdnank, de bator ezt se hallottwk wolna, ez maý napon | Mýkor Az en kochýmth Ala bochýattam Azonnal egh ffertal | orawal¹ Az wthan, dessewffý² wrwnk zallassonkthwl, hozza | hýwatotth wala megh ýelenthe Az Taxarol walo leweleth, | hogh Tegnápý Napon el kýwltek, kegelmeteknek keth ezer | forýntoth kewannak Týzenewted Napra. kenýen dessewffý | wram ezzel Aýanla magath. hogh ebben ez taxa dolgaban | Megh ýelenthý hozzank walo ýo Akaratthýath, Immar thý | kegelmetek zollýon ews wegezzen Rola Mýth k kellýen | Mýelný, Towabba ýde ollý emberýs kellene ký Nýmeth | Nelwetýs erthene, Masth kellene ha Twdnank Mýwel | Magwnkath excusalný Awagh menthený ýo wraým, | valeant vestre do: *minationis feliciter vienne dominica post gothardi*, | Anno 1559

Johannes pellýo et | Emericus Thewrek,

Towabba walamý lewelýs wagýon, Arrol Az | kewlchegrewl mýkor Az Spaniolokath otth tartottak, | Twgýa Notarýwss wram, Taland walamýth hazalna,

Jegyzetek:

¹ Negyed óra.

² Dessewffy János a Magyar Kamara prefektusa. (GECSÉNYI 2008. 480.)

147.

1559. május 28., Bécs

Gosztonyi Boldizsár – Nagyszombat város tanácsának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2323. fol. 222.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. 28a May Gosztonyi Boldizsár.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Gosztonyi Boldizsár két hordó bort vett Körmendi Gáspártól, de mivel az árut nem tudta raktározni, ezért Körmendi Gáspárnál hagyta azokat egy ideig. Most szüksége lenne a borra, a város azonban nem engedi kivinni a falai közül, ezért kiviteli engedélyt kér.

Regesta: Boldizsár Gosztonyi bought two casks of wine from Gáspár Körmendi. He left them at Gáspár Körmendi for some time as he did not have place to store them. Now the town does not allow him to take his wine outside the city so he asks permission from the town council of Trnava.

Címzés: Circumspectis et Prudentibus viris | et *dominis* Judici et Juratis Civibusque | Tirnaviensis Ciuittatis *dominis* et Amicis | Nobis honorandis

A levél szövege: Zolgalatomott ajánlom tÿ keg: mjntt bÿzott wraÿmnak. | Thowaba ez hwswetben wettem wala kewrmewndÿ | gaspartol¹ kett hordo bortt es ez korayÿglan ott tartottam | pÿnczeÿeben, mÿert hogÿ tÿztemben nem volt hol tartanom | mas az penÿg hogÿ meg ez korayÿg korczÿomara walo | boromÿs volt ott tÿztemben, Ertem kewrmewndÿ gaspartol | azert mostan hogÿ tÿ keg: nem hagÿa kÿ wÿnnÿ az | warasbol, Azert kerem kegielmetekett hogÿ tÿ keg: boczÿ | assa kÿ ez tÿ kegielmeteknek semmÿ fogiat kozasara | nem esÿk, Ismeg akorok tÿ kegielmetek lenÿ zolga: | latal lennem az en kegielmes wram wtan, Isten tarczÿa | meg keg: datum vienna 28 die Mensis Maÿ | Anno domini 1559

Goztonÿ Boldÿsar

Jegyzetek:

¹ Lásd 14. levél 4. jegyzet.

148.

1559. november 2., Bécs

Török Imre Nagyszombat város küldötte – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2332. fol. 234.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. novembris Emerici Teörök.

Gyűrűspecsét nyomával.

Nyomtatott kiadása: RMNY 3. II/30–32.

Tartalma: Török Imre jelentést tesz bécsi küldetéséről Nagyszombat város tanácsának, az Oláh Miklós érsekkel való megbeszéléséről, valamint kéri, hogy küldjenek dinnyét a gyermeket váró királynénak.

Regesta: Imre Török reports on his staying in Wien to Mihály Vásáros the judge of Trnava, his meeting with Miklós Oláh the archbishop of Esztergom. He also asks the judge to send some melons to the queen, who is expecting a baby again.

Címzés: Prudentibus Ac Circumspectis dominis | Michli wassaros Judici et Jurathi | Civibus Thyrnavjensis etc dominis | mihi semper obszeruandis

A levél szövege: Týztelendew býro wram Nemess wraým, zolgalatom Aýanlassa | wthan, egh nehanzor keserhetthem be az warba erseketh¹ az warbol | Megýnth haza, de derek zerýnth Nem zolhattham wele, wg mýnth | kelleth wolna, hanem Mýndzenth Napýan,² ebed wthan. halgatoth | megh engem ews ýakwsých fferenczeth, kýth soha Nem mýelth | Credencýa leweleth ker wala Thýwlem, ez kwthassý dolganak | zele[!], Mýnd Az altal ýo akarathal mwtatthýa hozzank magath. Az | bathorý dolga felewlýs zoltam Neký, mýnth ha Tanachýoth kerde: | tthem wolna Thýwle. amýkeppen kegelmetek megh hattha | wolth hogh hýre nekýwl chazarnak be se Aggýam az suplicatioth | ezth ýo Newen wette kegelmetektýwl, erreýs walazth Thewn ezt | monda hogh alla Megýen posonba, ha walamý ýoth wegeztheth rola | wele ýo hanem Reýa kell hýnnýa, kegelmetek zabad wele walamýth | wegeztek, de Az en sentenciam Thoma francisci³ wrammal eggh ez | chýak hordozný Akar bennýnketh zep zawawal, soha ýg wege | Nem lezen, ha az kamarass wrak Azon ýo akarathban akarnak | hozzank lenný Mýnt en elewthem Magokath aýanlotthak, hýzem | kedýg el sem waltoztatthýak, oda kell Thamazkodnwnk, de | Az ýsten Twggýa chýak Masth kýnek kell hýnný, ersek⁴ ha holnap | Nemýs de zombaton altalanffogva. elýndwl bewchbel posonba, | paulinusth az tanachba akarýa Chýazar venný, draskowých⁵ wram | az fforgach pýspekýs,⁶ Mýnden ýo akarathal wannak az zegýn | ýspýtalýekhez, ha az elewen Nesten ffattzýan,

ozthan Týz | ffogol, býzon darwath ffokhathnank wele, Towabba ha ýo | Telelew dýnnýenek wagh Týzenketthenek, ký kemen wolna | zereth Tehethne kegelmetek ha Tebb lehethne sem arhana | kýralne azzonnak⁷ azzal kedwoth lelhethnenk, Megýnth Terhess | hath wagh het holnapý gyermek wagýon Nala azt erthem | býzonnýal, az ffele dýnnýenel Masth Nýnchen kedwesb ethele wg | Torthenhetýk wgýan azon kochýn enýs haza mehethnek oztan, | ýsten Tharchýamegh kegelmeteketh ýo egessegben, ex wýenne | *fheria quinta post omnium sanctorum Anno 1559*

vestrae frater et seruator | Emericus Thewrek

Jegyzetek:

¹ Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568).

² Mindenszentek napja, november 1.

³ Lásd 144. levél 1. jegyzet.

⁴ Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–1568).

⁵ (–) zágrábi, majd győri megyés püspök, később kalocsai érsek, bíboros, királyi kancellár, horvát bán. (NAGY I. 3. köt. 391.)

⁶ Forgách Ferenc , titkos tanácsos. (NAGY I. 4. köt. 205.)

⁷ I. Ferdinánd felesége, Jagello Anna 1547-ben meghalt, ezért az említett királyné valószínűleg gyermekük, Miksa felesége, Habsburg Mária lehet.

149.

1559. november 15., Pozsony

Bazini János Nagyszombat város deákja – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírájának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2336. fol. 239.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. 15a novembris Božny János.

Gyűrűspeccéttel.

Tartalma: Bazini János a pozsonyi tárnokszékről jelenti Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának, hogy egyelőre nem kerültek sorra a város ügyei a sok megtárgyalandó ügy miatt. Amint előrelépés lesz, jelentkezik.

Regesta: János Bazini a scribe of Trnava informs Mihály Vásáros the judge of Trnava from the lawcourt in Pozsony. The cases of Trnava have not been considered yet, but as soon as it happens he is going to make further reports.

Címzés: Prudenti et Circumspecto Viro Domino | Michaelj Wasaros, Judici Thýrnaviensi / Domino et patrono obseruando.

A levél szövege: Týztelendew Vram, zolgalatomnak vtanna magam | aýanlassat keg: ezt Irhatom, hoý meý az | kegelmetek Dolgaýba eý sem költ elő, nem is | hiszem, hoý ez octaúan¹ sok kellien elő, merth | szantalan az dolog, eý az Ideo röwid hoza. | Mýnd hallom, ha eztendeýg tartana is az | octaúa, meg vgý sem vegezhetnenek mýndet, | Nem hog illýen Röwid Idöben. Ezutan | ha mellýet fel vesznek benne, keg: | hýre teýzem. Isten Tarcha meg keg: | posonbol Novembernek 15 Napýan. Anno 1559

Servitor Boziný Janos, keg: | waros deakýa.

Jegyzetek:

¹ octava = nyolcados törvénykezési szakasz.

150.

1559. december 6., Pozsony

Bazini János Nagyszombat város deákja – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2343. fol. 241.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. 6 decembris Baziny János.

Gyűrűspecséttel.

Tartalma: Bazini János válaszevelében jelentést tesz a pozsonyi tárnokszéken elvégzett munkájáról Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának. Kéri, hogy küldje el a bíró a Mérei Mihály személynök által kért eredeti iratokat is.

Regesta: János Bazini reports on his work done at the lawcourt in Pozsony to Mihály Vásáros the judge of Trnava. He asks to send the original documents asked by the Personal, Mihály Mérei.

Címzés: Prudenti et Circumspecto Domino | Michaeli Wasaros, Judici Civitatis | Thyrnaviensis. Etc. Domino et Patrono | meo obseruando | Thirnavie.

A levél szövege: Prudens et Circumspecte Domine, et patrone mihi revrende | obseruande, Salutem et seruiciorum nostrorum commendationem. | Az te keg: Lewelętet vętettem ęs meg erttettem, Az költsęget,, | is mondá kermendę vram,¹ hoę meg hósztta, de meg | el nem hosztam w keęelmeętwl. Towabba a mę | illeti az lantos jörg lewelęre valo Informatiot, | Mereę² vrammal Ma, az te keg: paranchiolattęa | szerint, szollottam felöle. w keęielme azt mongęa, | hoę az dęrek³ lewelęt keęelmeęteknek ki kell adnęa, | es hoę semmikeppen keęielmetek azokat meg nem | tarthattęa. Jollehet az ellen ęn ezt mondam, | hoę keęielmetek törwinie nem ęl vele, hanem | masat adęa keęelmeętek waras pechetę alatt. | De w vęęan azon marada, hoę kę kell adnęa, merth | az kęral Tablaęan is mindennek vizza adęak dęrek | lewelęt. Amę az masik dolgot illetę, hoę | panęthęnak⁴ chak ęę nehan be wetöt bęzonságinak | masat kiwanęa, nem az eęęsz processust, Arrwl azt | feleleę, hoę keęielmeętek twęęęa az mę ö terwiniek,, | nek modęęat es follęassat, ha a szerint nem | Jarth, ęs alkalmas idöben nem kereset orwossáęat | törwin zerint, keęelmeętek twęęęa ęs ęrti az ú magok | törwinie. Naghwathę vrammalis szolek, w keęelme | azt mongęa, hoę w twle is kęrt hędweghę pa,, || rancholtatot ezen dolog vęęet. de w nem akart. adnęa. | Azęrth Im az te keęielmed paranchiolattęa szerint amę | Informatiot vehettem, keg: meg akartam gęelentenem. | Eęęeb az ti keęelmeętek dolgaę az elöbbenę statusba vadnak | Isten Tarchęa meg keg: posonę .6. Decembris Anno dominj | 1559.

Servitor Joannes Bozinę

Jegyzetek:

¹ Lásd 14. levél 4. jegyzet.

² Lásd 94. levél 5. jegyzet.

³ Eredeti.

⁴ Lásd 90. levél 2. jegyzet.

151.

1559. január/február 25., Pozsony

Török Imre Nagyszombat város küldötte – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2344. fol. 250.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1559. 25. Török Imre.

Papírfelzetes gyűrűspecséttel.

Tartalma: Török Imre jelentést tesz Pozsonyban a kamaránál tett látogatásáról és beszámol a Báthory István ellen indítandó perben tett lépésekről Nagyszombat város tanácsának.

Regesta: Imre Török reports on his visit to the Royal Chamber in Pozsony to Mihály Vásáros the judge of Trnava. He also gives an account on the steps made in taking legal proceedings against István Báthory.

Címzés: Prudenti et Circumspecto domino | Michaeli wassaros, Judici Thyrnavjensi, | domino et patrono Meo, mihi semper | obszeruandissimo

A levél szövege: Zolgalatom Ajanlassa wthan Týztelendew ews ennekem | býzodalmass wram, ez maý Napon heth oran woltham, Az | kamoran, Thamass wram,¹ ews hozzwotý² akarathýokbol, Ews | Thanach adassokbol, az batorý³ dolgarol, kenyergess keppen. tanachýotýs | kerdetthem Thýwlek, halaztottanak dýrectorra.⁴ Ew wele akarnak | Tractalný, Mýkeppen kell ezt ez perth Batorýwal el kezdený. | Az hýwatalnakýs Mýkeppen kell lenný, hogh heýaban Az ffew | Theress Nem lenne, ezenkeppen ýelentenek megh ebben, hogh | mýerth hogh Az zabad warassok ffýgnek Ew ffewlssegetýwl | kýwalthkeppen, Twlaýdoný, ews Mýnden ýwedelmek, Az zabad | warassoknak Twlaýdon Ew ffewlssýge ffýscussara zolgaltatýk be | Ez Akarathýok, Megh Tebbeth Akarnak Rola zollaný, Az directór | Meg ýtth Nýnch, Mereý wramýs, Nadrýspan.⁵ sýnchen, Az | Assessorokban⁶ sem lattham Eggetýs, Azok kedýgh, sokan, Ews | Nag wrakýs leznek, Towabba, ha ffel Nem bochýatotthýs kegel | metek Az spýtal⁷ ýozagaba, Ezennel Mennýenekel, ews | zeggýek Az Adoth gondotýs wýsellýen kegelmetek, zolýon | Ews kegelmetek Errewl, ýstwan deak Ala menth, de Nem | Twdom Mýchýoda walaztal, ha Az ýozagban Akarna | Magath ýntrodwkalný,⁸ ýol Megh lassa kegelmetek, | Mongýanak Ellene Awagh Nem, Merth ha ýo walaztýa | wagýon, Ezennel Reýa Megjen Az ffoglalassra, þs samboký⁹ | wramnak zollýon kegelmetek Errewl valeat eadem feliciter | þese posoný 25. Anno 1559

frater et seruitor vestrae | Emericus Thewrek,

Jegyzetek:

¹ Lásd 144. levél 1. jegyzet.

² Hosszútóti György, Oláh Miklós esztergomi érsek udvarmestere. (GECSÉNYI 2008. 483.)

³ Somlyói Báthory István, 1556-tól váradi kapitány, későbbi erdélyi fejedelem és lengyel király.

⁴ *Causarum regalium director* = királyi javak biztosa.

⁵ Nádasdi Tamás nádor. (FALLENBÜCHL 1988. 69.)

⁶ Ülnök, bírótárs.

⁷ Ispotály = városi kórház, szegényház.

⁸ Bevezetni, szert tenni rá.

⁹ Lásd 22. levél 3. jegyzet.

152.**1560. március 27., Németdiós****Pruner Kristóf Németdiós község bírása – Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának**

Az irat: ŠAB PTr Missiles Nr. 2346. fol. 264–265.

Az irat külzetén későbbi kéztől: 1560 Oppidi Németh Diós.

Gyűrűspectsét nyomával.

Tartalma: Pruner Kristóf Németdiós város bírása Sánta Orbán nagyszombati polgár kérésére írja le tanúk vallomását Vásáros Mihálynak Nagyszombat város bírójának a bécsi Hans Marb fia, János elleni perben.

Regesta: Kristóf Pruner the judge of Németdiós puts into writing the evidence given by witnesses at the request of Orbán Sánta a citizen of Trnava in the case against János the son of Hans Marb.

Címzés: Ez level Adassek Az tÿztellendew | vraknak zombatÿ býronak az vasa | ros
Mÿhálnak es mÿnd az egez | tanachnak nekewnk býzot | vraÿnknak

A levél szövege: Mÿ pruner cristoph dÿössÿ býro mÿnd az eskewtek Nemet dÿössÿ | posson
varmegÿeÿek orzag vram Jobagÿ vallÿok Ezt Mÿnde., | nenek tv tara kÿknek Illÿk hogÿ Jewe
Mÿ elewnkben santa | vrbán Nagÿ zombatÿ kere mÿnket hogÿ mÿvel ew nekÿ | hanz marb
fÿával Janossal, bechÿvel, kÿvel zombatban volna tervenÿe | egÿ soma penz felewl es ew
nekÿ oth az zombatÿ býro es | Az tanach vetetek volna býzonsagot kÿt ew felvet hogÿ | meg
bÿzonÿtÿa Azert mÿ Az ew keressere Mÿ elewnkben | hÿvok kÿket ew Neveze | Elset zabo
sÿmont kÿ Azkor býro volt volna ezer ewt zaz | Ewtven Nÿolch eztendewben ÿt nemet
dÿosson varga | pal hanzle mezar kovach Istvan nÿerew boldÿssar kÿ | Akoron es volt eskewt
es pereg mester ezek Az ew hÿtekrek | kÿvel Istennek tartoznak es vroknak es bodoknak
zegenÿeknek | kÿre Annak eleteÿs meg eskewtek. Mÿ eletewnk azt vallak | santa vrbannak
Igaz tervenbel Jet kewnÿergessere hogÿ | In Anno domini ezer ewt zaz, ewtven, Nÿolch
eztendewben zent | Mÿhal nap¹ taÿan zabo sÿmon býro hazanal perek mester | elewt es mÿ
eletewnk hanz marb fÿa Janos tewe tÿllal | mat soma penzrewl Az meg mondot zelewkre es
borokra | hagÿanak ket felnek revÿd napot kÿn ewze felelenek | santa vrbán vetem ÿ
elewnkben Judex Curie² levelet | kÿnek hatan kÿral zekÿrel Iras Irvan ~~kewtet~~ vala mast es |
vete tarnok mester³ vramet kÿnek Apellacÿo Neve ez ellen | kapolnaÿ Mÿhal dÿak Mÿnd hanz
marb hellen voltaban | Mÿnt procurator⁴ Azt monda hogÿ ew Az ket level ellen Job | levelet
vet be kÿralÿt, Mÿ Ismeg mas terven napot | hagÿank Azt ket felnek, Mÿnd zent nap⁵ taÿan
Akoron | be Alla mÿnd Az ket fel Mÿ eletewnk tervenben || hanz marb es Az kapolnaÿ mÿhal
Az ew procuratora Nem Atha, | be az meg fogadot kÿral levelÿt santa vrbán meg vÿonon | be
vete Az ket meg mondot levelet kÿnek ereÿevel mÿnd | meg zabadÿta az meg mondot zeletet
es Mÿnd borajt | mÿnt fel peres ellen kÿ Az ew Igassagaban es tervenÿe | meg fogÿatkozot
Azert mÿ ezt Atok santa vrbának: | býzonsagol Nemet dÿosson ez level kewlt letare vtan |
valo Zerdan Anno domini 1560

olvasot es korecta | Vgÿan azon býro | es az mÿnd az eskewtek

Jegyzetek:

¹ Szeptember 29.

² *Judex curiae* = országbíró, Báthory András. (FALLENBÜCHL 1988. 72.)

³ Zrínyi Miklós. (FALLENBÜCHL 1988. 80.)

⁴ Ügyvéd.

⁵ Mindenszentek napja, november 1.

6.5. Személynév mutató

A személynév mutatóba a közölt levelekben szereplő személyek névalakjait vettük fel. Minden előforduló névalaknál utalunk egy egységesített névalakra, amelyet – amennyiben ez lehetséges – a személy azonosíthatóságára vonatkozó adat követ. A nevek után feltüntetett számok a levelek sorszámaira utalnak.

A

Ádám (adam) – 22

Albert Mihály (Albert mihal), debreceni – 129

ambrosius santha l. Sánta Ambrus – 88

Ambrosius santha l. Sánta Ambrus – 4

ambrus vram l. Sánta Ambrus – 55

anderko janos l. Anderkó János – 15, 38

Anderkó János – 15, 37, 38

andorko Janos l. Anderkó János – 38

Andorko Janos l. Anderkó János – 37, 38

András (andras), Sánta Pál szolgája – 10

Anna asszony (anna Azzong) – 105

Apponyi János (Apony jános) – 126

B

Bácsi András (Andreas Bachy), bényi – 32

Bakai András (Bakaj Andras) – 49

Bakay György (Bakay görđ), kassai – 41

Bakics Péter (Bakic peter) – 88

balas magdolna l. Forgách Ferencné Gyarmati Balassa Magdolna – 31

balassa magolna l. Forgách Ferencné Gyarmati Balassa Magdolna – 31
Balassa Zsigmond (blasa sigmond), főkapitány – 22
balint ispan l. Bálint ispán – 65, 70
Bálint ispán – 65, 67, 70
Balog Bálint, kürti – 26
balog balýnt l. Balog Bálint – 26
balog balýnth l. Balog Bálint – 26
Balog Ferenc (franciscus balog), tiszttartó – 25
balýnth ýspan l. Bálint ispán – 67
Bánnak Albert (bannak alberth), tiszttartó – 31
Baracskai Pál (barachkaý pal) – 126
baradý fabian l. Baráti Fábián – 66
baradý fabýan l. Baráti Fábián – 21
baradý fagian l. Baráti Fábián – 69
baradý ffabian l. Baráti Fábián – 56
Barát Dénes (barath Dýenes) – 115
barathý fabýan l. Baráti Fábián – 20
Baráti Fábián – 20, 21, 22, 54, 56, 66, 69, 70, 100
Barati fabýan l. Baráti Fábián – 54
Baráti Péter (barathý pether), magyarbródi – 88
Baratj fabian l. Baráti Fábián – 22
barattý ffabýan l. Baráti Fábián – 100
barbel mýhal l. Borbély Mihály – 73
Barsi Ferenc – 96, 143
Barson Balas Bereni l. Lovasberényi Bársony Balázs – 70
Barson Balas Berenj l. Lovasberényi Bársony Balázs – 65
Barson Balas Bereny l. Lovasberényi Bársony Balázs – 59, 60, 62, 66, 69, 93
barsý ferenc l. Barsi Ferenc – 143

barsÿ ferencz l. Barsi Ferenc – 96
Bartal Albert (bartal alberth) – 47
Bartholomeus de Possa l. Possa Bertalan – 138
Bartholomeús de possa l. Possa Bertalan – 137
battorÿ l. Somlyói Báthory István – 97
Bazini János (Joannes Bozinÿ), deák – 150
Bebek György (bebewk), főkapitány – 69
Belamar György (Belamar Gerg) – 108
Bernad zÿchÿ l. Zichy Bernát – 64
bernadth zoltaÿ l. Zoltai Bernát – 15
Bernard Zÿchÿ l. Zichy Bernát – 61
Besenyei Tamás (Besenieÿ tamas), szolgabíró – 113, 122
Bethlenfalvi Thurzó Anna (Anna thwrzo de bethlenfalva) – 50
Blasius Barsson Berenÿ l. Lovasberényi Bársony Balázs – 67
Blasius literatus de Seÿther l. Süttöri Balázs deák – 128
Blasius Seÿtheÿ de zÿlj l. Süttöri Balázs deák – 139
Bokai Miklós (bokaÿ mÿklos) – 143
Boldog Antal (Bodóg antal) – 20
Bolffmar l. Boltmár Farkas – 7
Bolff. Mar l. Boltmár Farkas – 108
Bolffmar farkas l. Boltmár Farkas – 9
boltmar farkas l. Boltmár Farkas – 6
Boltmár Farkas, bíró – 6, 7, 9, 22, 24, 108
Boltos Margit (Bolthos Margÿth) – 116
bolÿss mar l. Boltmár Farkas – 24
Borbel mÿhal l. Borbély Mihály – 73
Borbély Gáspár (barbel gaspar), galgóci – 101, 102
Borbély György (barbelÿ giewrg) – 77

Borbély Györgyné (barbelÿ Geczöne) – 105
Borbély Mihály – 73
Bor Benedek – 48, 69
Borégető Mihály (Bor Egeteo Mihal), udvardi – 5
Bori Török György (Georgius terek de Bory) – 76
Bornemisza Bonaventúra (Bornemÿzza bona) – 92
Bornemisza Ferenc (bornemiza ferencz) – 102
Borsi Flórián (Borsi florian), galántai – 48
Borsi Janos I. Borsi János – 48
Borsi János, kajali – 48, 56
Borsÿ ianos I. Borsi János – 56
Borsÿ Janos I. Borsi János – 48
Bozinÿ Janos – 149
Brekzói Benedek deák (Benedek deak Berekzoÿ), dézsmaszedő – 142
Budai János, bíró – 12, 13, 24, 25, 30, 32, 42, 48, 139
bwdaj janos I. Budai János – 24, 30, 48

C, Cs

Calmar Bertalan I. Kalmár Bertalan – 75
Chimeri Imre (Emericÿ chÿmerj), prefektus – 52
Cigány Máté (czÿgan Matthei) – 44
Clemens pap I. Pap Kelemen – 85, 120, 145
Csaby Fülöp (philippus chabÿ), naszádos kapitány – 95
Csanádi Antal (chanadi antal) – 87
Cseri Mihály (Michael chÿerÿ) – 5
Cservenka György (cervenka georg) – 93
Csiffárdiné (chÿffardÿne) – 112

Csorba Balázs (chÿorba balas) – 7

Czoborszentmihályi Czobor János (Johanes czÿobor de czÿobor zent mÿhalÿ) – 18

D

Dabasi Ambrus (dabassÿ Ambroz) – 71

Dabasi Lőrinc (dabassÿ lowrÿnc) – 71

Demese Péter (demese peter) – 84

demetrius literatus de zenthgyergh l. Szentgyörgyi Demeter – 81

Demetrius literatus l. Szentgyörgyi Demeter – 73, 81, 124

Demetrius litteratus zentgergÿ l. Szentgyörgyi Demeter – 46

Demetrius Zentgewrghwry l. Szentgyörgyi Demeter – 112

Demjén mester (demÿen Mester) – 125

Dessewffy János, kamarai tanácsos – 51, 146

dessewffy l. Dessewffy János – 146

Draskovich György, bíboros – 111, 148

draskowÿch l. Draskovich György – 148

Draskuvÿt l. Draskovich György – 111

E

Emericis Thewrek l. Török Imre – 125, 126

Emerico Kalmar l. Kalmár Imre – 124, 128, 141

emericus thewewk l. Török Imre – 78

Emericus Thewrek l. Török Imre – 144, 146, 148, 151

emwlth Jetwÿn, budai pasa – 114

Endrédi Litassi István (litassÿ estwan endredÿ) – 77

Endrédi Sebestyén – 77, 96

endredÿ sebestien l. Endrédi Sebestyén – 77

Endredÿ sebestÿen l. Endrédi Sebestyén – 96

Ethwes Jakab l. Ötvös Jakab – 130

Ewthwes Jakab l. Ötvös Jakab – 130

F

fabÿyan vram l. Baráti Fábián – 70

fabian vram l. Baráti Fábián – 69

Faustus (fawstus) – 19

Fejérvári Csirke István (Fejérvary Chÿrke Istwan) – 134

Ferenchÿ Mathias l. Ferenci Mátyás – 121

Ferenci Mátyás – 103, 121

ferenczÿ Matias l. Ferenci Mátyás – 103

Fischer János (ffÿsser ÿanoss), bíró – 144

Fodor Györgyné (fodor gÿrdne), nagyszombati – 41

Forgách Ferenc (fforgach pÿspek), pÿspök – 148

Forgách Ferencné Gyarmati Balassa Magdolna (fforgacz fferenchine gÿarmathÿ balassa magolna) – 31

Forgách László (Forgach lazlo) – 30

Forgách Péter (forgach peter) – 96

Forgách Zsigmondné Zólyomi Katalin (kateryna zolyomy de albes forgach sigmondne) – 72

Francisci Tamás (Thoma francisci), királyi tanácsos – 148

francisci zaÿ l. Zay Ferenc – 106, 107

G, Gy

- Gáspár (gaspar), nagyszombati – 40
- Gáspár és Miklós (gaspar et nicolaus) Szentpéteri János szolgái – 3
- Gazdag balas l. Gazdag Balázs – 97
- Gazdag Balázs – 66, 80, 97, 98, 99, 113
- Gazdag ballas l. Gazdag Balázs – 98, 99
- Gerecsi Lukács (Lucas gerechÿ), tisztartó – 127
- Gergel dÿak l. Gergely deák – 141
- Gergely deák – 51, 141
- gergelÿ deak l. Gergely deák – 51
- Gombos Pál (paulus gombos), bíró – 20
- Gruber Miklós (gruber miclos), bécsi – 121
- Gyimesi Forgách Péter (petrus forgach de gyimeesh) – 36
- György barát (frater giorgÿ) – 107
- György deák (Gheorgio literato) – 24
- Gyúgyi Nagy Antal – 15, 37, 38, 68
- gwgÿ nagÿ antal l. Gyúgyi Nagy Antal – 15

H

- Hans Marb, bécsi – 92, 152
- Hans Marb fia, János (hanz marb fÿa Janos) – 152
- hanz marb l. Hans Marb – 152
- Hanzle Mezar (hanzle mezar) – 152
- Haraszi Gergely (harasztÿ gergel) – 39
- Hármas Tamás (harmas thamas) – 50
- Hartyányi Imre (hartÿanÿ Imre) – 102

Hegyi Ambrus (hegÿ ambros) – 113
Hegyi Balázs (hegÿ Balaz) – 113
Hegyi Balázsné (hegÿ Balazne) – 113
Hegyi Sebestyén (hegÿ sebestin) – 113
Hídvégi (hÿdweghÿ) – 150
Hipolt Demeter (hÿpolth demeter) – 7
Horvát Bertalan (horwath berthalan) – 31
Horvát Iván János, bíró – 15, 76, 77, 88
horwat iwan l. Horvát Iván János – 15
horwat ÿwan l. Horvát Iván János – 15
hossuttottÿ l. Hosszútóthy György – 97
Hosszútóthy György, udvarmester – 97, 151
hozzwtotÿ l. Hosszútóthy György – 151

I

iambor mate l. Jámber Máté – 22
Illésházy Tamás (Thomas Illÿeshazÿ), alispán – 63
Irsaszegi Máté (irssazegÿ matheÿ) – 10
Iván (Iwan), Kapuczi Imre szolgája – 37, 38
Ivánkafalvi Vitéz Miklós (Nicolaus Witez a Iwanka falwa) – 45
iwan l. Horvát Iván János – 76, 88

J

Jakusics Ferenc (ÿakwsÿch fferencz), kapitány – 148
Jambor matę l. Jámber Máté – 22
Jámber Máté – 22

Jambor mathe l. Jámbor Máté – 22
Jankus Lőrinc (Jankus Lerench), bényi – 40
János (janos), Szabó Lőrinc szolgája – 10
János pap (janus paph), ürményi – 45
Jardanhazi Janos l. Jordánházi János – 75
Jávorkövek János (jaworkowek Jano) – 76
Joannes desewffÿ l. Dessewffy János – 51
Joanni Budaÿ l. Budai János – 25, 42
Joanni Bwdaj l. Budai János – 139
Joanni Bwdaÿ l. Budai János – 12, 13
joanni horwat l. Horvát Iván János – 77
Jó Benedek (Jo Benedek) – 48
Johanni Bwda l. Budai János – 32
Jo mate l. Jó Máté – 41, 73, 103
Jó Máté, nagyszombati – 41, 73, 103
Jo mathe l. Jó Máté – 73
Jordan hazí Janos l. Jordánházi János – 75
Jordánházi János, vámszedő – 75
josaa balas l. Józsa Balázs – 36
Józsa Balázs – 36

K

Kádas Balázs (kadas balas) – 83
Kádas Domokos (kadas domokos) – 143
Kádas Fülöp (kadas phwlöp) – 90
kadas Imre l. Kádas Imre – 103
Kádas Imre – 103

kadas Imreh l. Kádas Imre – 103
Kádas Lőrinc (kadas lerjnc) – 143
kallmar jymre l. Kalmár Imre – 100
Kalmár Benedek (kalmar benedek) – 75
kalmar bertalan l. Kalmár Bertalan – 77, 96
Kalmár Bertalan – 75, 77, 96
Kalmár Dénes (kalmar dienejs) – 10
kalmar emre l. Kalmár Imre – 65, 70
Kalmár Ferenc (kalmar ferenc) – 143
Kalmár Gellértné, nagyszombati – 116
kalmar gellierrhne l. Kalmár Gellértné – 116
kalmar Gellierrné l. Kalmár Gellértné – 116
Kalmár Illés (kalmar Illies) – 75
kalmar Imre l. Kalmár Imre – 67, 118
Kalmár Imre – 65, 67, 70, 79, 100, 118, 1124, 128, 129, 141
Kalmar Imre l. Kalmár Imre – 79
kalmar Imreh l. Kalmár Imre – 129
Kalmár István (kalmar istwan) – 10
Kalmár Jakab (Kalmar jyakabh) – 123
Kalmár Márton (kalmar marton) – 143
Kamarjai Tamás (komoraj ttamas), alnádor – 94
Kápolnai Mihály, deák – 126, 152
Kápolnay Ferenc (francisci kapolnay) – 8
kapolnay mjhal l. Kápolnai Mihály – 126
kapolnay Mjhal l. Kápolnai Mihály – 152
Kapuczi Imre – 37, 38
kapwczj l. Kapuczi Imre – 37
kapwczj Imrè l. Kapuczi Imre – 38

kazdag Balaz l. Gazdag Balázs – 113
kazdagh Balas l. Gazdag Balázs – 80
kazdak balas l. Gazdag Balázs – 66
Kemendi András (kemendj andras) – 139
Kemendi Péter (petrus kemendj) – 54
Kerekes Gergely (kerekes gergely), pozsonyi – 90
Kerekes Mihály (Kerekes Mihal) – 96
keresturi mihal l. Keresztúri Mihály – 69
keresturÿ mial l. Keresztúri Mihály – 69
Keresztúri Mihály – 69
kermendÿ gaspar l. Körmedi Gáspár – 114
Keszi András (kezÿ andras) – 143
Kevi Péter (Keüÿ Pettor) – 14
kewrmendÿ Gaspar l. Körmedi Gáspár – 51
Kis Fedor (kis fedor) – 93
Kis Márton (kÿs martton) – 14
kis peter l. Pécsi Kis Péter – 34, 65, 70
Kocsi Pál (kochÿ pal) – 30
Korfis Pál (corfÿs pal) – 96
Korlátkövi Zsigmond (korlathkewÿ sigmond) – 44
Korlatÿyth Jeromos (Korlatÿÿth Jeronÿmus) – 105
Kosor György (kosor ghergÿ) – 45
Kosóti Hegyi Balázs (blasius hegÿ de kosolt) – 74
Kovács István (kovach Istvan), esküdt – 152
Kovács Lőrinc, naszádos vajda – 8, 9
kowach lewrÿncz l. Kovács Lőrinc – 9
kowachÿ lewrincz l. Kovács Lőrinc – 8
Körmendi Gáspár (gasparus kermendÿ), szerzetes – 104

Körmendi Péter (kermendy peter) – 57
Kristóf (Cristoph), kovács – 13
Krusics János (Johannus Krwssyth), kapitány – 40
Kutassi (kwhassý) – 148
kys peter I. Pécsi Kis Péter – 21, 59, 60, 62, 65, 67, 69

L

Ladislaus Nagh de zenthiwan I. Szentiványi Nagy László – 21
Ladislaus Nagh de zenthIwan I. Szentiványi Nagy László – 43
lancz Mar I. Hans Marb – 92
Lantos György (lantos jörg) – 150
Lauser János (Lauser Janos) – 41
lessempront sebesten I. Linder Sebestyén – 94
linder sebesten I. Linder Sebestyén – 69, 70
linder sebestin I. Linder Sebestyén – 113, 122
Linder Sebestyén, bíró – 103
linder sebestyen I. Linder Sebestyén – 103
Lingl Kristóf (Chrystoph Ljngl), bíró – 90
Lovasberényi Bársony Balázs – 59, 60, 62, 65, 66, 67, 69, 70, 93
Lovasberényi Bársony György (barson georg), harmincados – 93
Lukacojteh Pawal (lukacojteh pawal) – 120
Lukács (lwkach), alsódombói – 21
lnyder sebestyen I. Linder Sebestyén – 96, 101, 104, 118
Lnyder sebestyen I. Linder Sebestyén – 105

M

- Madár János (Madar Janos) – 96
- Magyarádi Bálint (magarady bhalynt) – 45
- Margit asszony (Margyth azzonÿ), Szentiványi Kelemen testvére – 30
- Maróti Mihály (Marothÿ mÿhal), ispán – 23
- Márton (marton), Polyák Ambrus szolgája – 10
- Mathusnay Zsigmond (Sigismundus Mathwsnay) – 83
- Mátyás (mattias) deák – 46
- Mátyás (Mattÿas) pap – 96
- Mera I. Mérei Mihály – 94
- Mérei Mihály, személynök – 94, 150, 151
- Mereÿ I. Mérei Mihály – 150, 151
- mesaros yanos I. Mészáros János – 72
- Mészáros István (mezaros estvan), lukanényei – 52
- Mészáros János, katona – 72, 136
- Mészáros Péter (mezaros peter) – 52
- Mezaros Janus I. Mészáros János – 136
- Meznyánszky János (Joannes Meznÿanskÿ), prefektus – 39
- Michael Mwthnokÿ I. Muthnoky Mihály – 7
- Michaeli Wasaros I. Vásáros Mihály – 150
- Michaeli wassaros I. Vásáros Mihály – 151
- Michaelj Wasaros I. Vásáros Mihály – 149
- Michli wassaros I. Vásáros Mihály – 148
- Mihalÿ vram I. Muthnoky Mihály – 51
- Miklós deák – 28, 29, 44, 86
- Miklós (mÿkloss) pap – 126
- Mogor Péter (Mogor petter), bíró – 99

Molre Antal (Molre anttal) – 99

Monostori Szalai Orsolya (Orsola Zalaÿ de monostor) – 8

Muthnoky Mihály, tiszttartó – 7, 51

mÿklos deak l. Miklós deák – 86

N, Ny

Naghwathÿ l. Nagyváti Balázs – 150

Nagj Martton l. Nagy Márton – 14

Nag marton l. Nagy Márton – 19

Naġ Marton l. Nagy Márton – 90

nagÿ antal l. Gyógyi Nagy Antal – 15, 37, 38, 68

nagÿ Antal l. Gyógyi Nagy Antal – 37, 38

Nagyapponyi Apponyi István (stephanus apponÿ de nagyapponÿ) – 87

Nagy Bertalan (Nagh bertalan), porkoláb – 123

Nagy Fedor (nag fedor) – 93

Nagy István (Stephanus Nagh), naszádos kapitány – 136

Nagy János (Johanni nagh) – 78

Nagÿ Laczlo Zenth Iwanÿ l. Szentivényi Nagy László – 12

Nagÿ lazlo de zent Ivan l. Szentivényi Nagy László – 117, 118

Nagy Márton – 14, 19, 90

Nagÿ Marton l. Nagy Márton – 90

Nagy Péter (nagÿ peter) – 26

Nagy Urbán (Nagh vrbán) – 128, 139

Nagyváti Balázs, porkoláb – 10, 150

Nagÿwathÿ Balas l. Nagyváti Balázs – 10

Nemes Tamás (nemes tamás), hadnagy – 11

Nicolaus literatus l. Miklós deák – 28, 29

Nicolaus Witez a Iwankafalwa l. Ivánkafalvi Vitéz Miklós – 45

Nicolaÿ literatus l. Miklós deák – 44

Nyerő Boldizsár (nyerew boldÿssar), esküdt – 152

nÿlas istuan l. Nyilas István – 94, 97, 98, 99, 111

nÿlas istwan l. Nyilas István – 68

O, Ö

Országgh Kristóf (orzagh wram), országbíró – 43

Ötvös István (etwes Istwan) – 35

Ötvös Jakab – 130

Ötvös Sebestyén (Ethwes Sebesthen) – 141

P

pais giarto matÿas l. Pajzsgyártó Mátyás – 66

Pajzsgyártó Mátyás – 66, 145

Pál deák (Pal deak) – 33

Páli László (palÿ lazlo) – 96

Panithy (panÿthÿ) János, vicetárnokmester – 90, 150

pap kelemen l. Pap Kelemen – 93

Pap Kelemen, tisztartó – 85, 93, 120, 145

Papi Ferenc (papÿ fferencz) – 126

Papi Imre (Emerico papÿ), tisztartó – 132

Parassi (parassÿ) – 98

Paulinus (paulinus) – 148

paÿs Jartho Mattÿas l. Pajzsgyártó Mátyás – 145

Pécsi Ferenc (Franciscus pechÿ), prefektus – 13

Pécsi Kis Péter, harmincados – 21, 34, 59, 60, 62, 65, 67, 69, 70
Pellyo/Szűcs János (Johannes pellyo)– 144, 146
Peregi Albert (Alberth praepost), prépost – 8
peter deak l. Péter deák – 115
Peter deak l. Péter deák – 115
Péter deák – 115
peter dýak l. Péter deák – 115
Podmaniczky Rafael – 15, 38
podmanýcký l. Podmaniczky Rafael – 15
podmenýczký l. Podmaniczky Rafael – 38
podnemýczký Raphael l. Podmaniczky Rafael – 38
Polyák Ambrus (polýak ambrws) – 10, 44
Polyák Ambrusné – 105
polýak Ambrusne l. Polyák Ambrusné – 105
polyak ambrüsne l. Polyák Ambrusné – 105
polýak martonne l. Polyák Mártonné – 134
polyak Martonne l. Polyák Mártonné – 134
Polyák Mártonné – 134
Porkoláb Mártonné (porkolab Martonne) – 105
Possa Bertalan, tiszttartó – 137, 138
Pozsgai Zsigmond (Sigismundus posgay), naszádos kapitány – 27, 35
Pruner Kristóf (pruner cristoph), bíró – 152
Puskás Pál (pwskas palý), kajali – 48

R

Rattkay Pál (Paulus Ratthkay), kapitány – 58
Récsei Máté (Matheo de Reche), szolgabíró – 133

Réghy Kelemen (Clemens de Regh), tisztartó – 82

Rétei Nagy Máté (retej nag mate), szolgabíró – 48

Révay Mihály (rewayj mýhal), báró – 78

S, Sz

sabo peter l. Zsámboky Szabó Péter – 48, 66

santa ambros l. Sánta Ambrus – 31

santa ambrus l. Sánta Ambrus – 10

Sánta Ambrus – 4, 10, 31, 34, 54, 55, 66, 88

santa ambrws l. Sánta Ambrus – 10

santa amburoz l. Sánta Ambrus – 66

Sánta Orbán (santa vrbán) – 152

santa pal l. Sánta Pál – 10, 22, 94, 126, 134

Santa pal l. Sánta Pál – 102

Sánta Pál – 10, 22, 27, 35, 94, 102, 126, 134, 142

santha ambrus l. Sánta Ambrus – 54, 55

Santha Ambrus l. Sánta Ambrus – 34

Santha paal l. Sánta Pál – 27, 35

santha pal l. Sánta Pál – 22

Santha pal l. Sánta Pál – 142

Sarathwýt Mihály (sarathwýt mýhalj) – 143

sebastiano lessempronth l. Linder Sebestyén – 61, 64

Sebastiano Linder l. Linder Sebestyén – 119

Sebestyén deák, nagyszombati – 129

sebestjyen deak l. Sebestyén deák – 129

sebestjyen dejak l. Sebestyén deák – 129

Sebestyén és Bálint (sebestjyen ess baljnth) mester – 20

Sebestyén vajda (sebastian wajda) – 84
Simai Péter (petrus simaj) – 68
Simándi Péter – 60, 88
simandi peter I. Simándi Péter – 88
simandj I. Simándi Péter – 60
sipos ambrus I. Sipos Ambrus – 84
Sipos Ambrus – 84, 95
Sobinger Miklos, bécsi – 79
Somogy györgne Margyt azzon I. Somogy Györgyné Margit asszony – 42
Somogy Máté (somygy mathe), eperjesi – 88
Süttöri Balázs deák, tisztartó – 128, 139
sýpos ambrós I. Sipos Ambrus – 95
sýpos ambrös I. Sipos Ambrus – 95
Szabó András (Zabo andras) – 79
Szabó Imre (zabo imre) – 10
Szabó Kelemen (zabo kelemen) – 55
Szabó László (zabo lazlo) – 106, 107
Szabó Lőrincné (zabo lërynychne) – 96
Szabó Lőrinc – 10, 121
Szabó Orbánné (Zabo wrban Ne) – 89
Szabó Márton (zabo marton) – 18
Szárasi Gergely (zarazý gergel) – 101
Szász Albert (zaz albert) – 45
Szécsi Nagy Bálint (Zechý Nagý Balýnth) – 115
szenci mészáros (zamý mezaros) – 16
Szentgyörgyi Demeter, tisztartó – 46, 73, 81, 112, 124
Szentiványi Kelemen (szent Iwaný kelemen) – 30
Szentiványi Nagy László, tisztartó – 21, 43

Szentiványi Margit (szent Iwanÿ markÿt) – 82
Szentiványi Pál (szent Iwanÿ pal) – 82
szent Iwanÿ kelemen l. Szentiványi Kelemen – 82
Szentpéteri Borbála (Barbala zent peterÿ) – 106
Szentpéteri Márton (Martinus literatus Zenthpeterÿ), deák – 24
Szilágyi Szabó Simon (zabo sÿmon de zÿlag), bíró – 109
Szócs Máté (Matheo Zeoch), bíró – 5
Szőlősi János (zëlësÿ Janos) – 96
Szőlősi Máté (zwlossÿ mate) – 11
Szúcs Ferenc (zwc ferenc) – 19
Szúcs Pál (zwwch pal), nagyszombati – 95

T

Tamás deák (tamas deak) – 75, 84
Tarnóci Pál – 38
tarnoczÿ pal l. Tarnóci Pál – 38
Tarnoczÿ Pal l. Tarnóci Pál – 38
Telekessy Imre (telekessÿ), főkapitány – 96
terek Imreh l. Török Imre – 118
Thomas Reichentaler (rajhel taller), bíró – 98
thot istwan l. Tót István – 50
török Imre l. Török Imre – 103
Tót Bálint (valentinus thot) kapitány – 92
Tót István, galántai – 50, 129
Tót Péter (thot Peter), nagyszombati – 141
tõth istwan l. Tót István – 129
Török Farkas (wolffangus thewewk) – 78

Török Imre – 78, 103, 118, 125, 126, 128, 144, 146, 148, 151

Török Mihály (terek mihal) – 59

U, Ü

Újházi János (wyhazy yanos) – 72

Ürményi Ferenc (Irmelÿ ferench) – 45

Y

ÿosaa balas l. Józsa Balázs – 36

V, W

Vámos András (wamos Andras) – 28, 29

Varga Benedek (warga benedek) – 47

Varga Gergely (warga gergel) – 47

Varga Mihály (warga Mÿhal) – 88, 127, 137

Varga Pál (warga pal), esküdt – 152

Vásáros Mihály, bíró – 148, 149, 150, 151, 152

vasaros Mÿhal l. Vásáros Mihály – 152

Vas István (stephanus was), alispán – 133

vas peter l. Vas Péter – 74

Vas Péter – 74

Vince (wÿncze) – 88

Vitéz Ferenc (wÿtez ferench), porkoláb – 123

Vízkeleti Tamás (Thomas wÿzkeletÿ) – 49

was peter l. Vas Péter – 74

wolffango maar l. Boltmár Farkas – 22

Wolfgang Maar l. Boltmár Farkas

Z, Zs

zabo lewrýncz l. Szabó Lőrinc – 10

Zabo lörýncz l. Szabó Lőrinc – 121

zabo peter l. Zsámboky Szabó Péter – 22, 88

zabo pether l. Zsámboky Szabó Péter – 92, 116

zamboký sabo peter l. Zsámboky Szabó Péter – 66

Zay Ferenc – 106, 107

zay ferenc l. Zay Ferenc – 106

Zichy Bernát – 61, 64

Ziricka Matko (ziricka matko) – 93

Zoltai Bernát, hadnagy – 15

zoltaý bernad l. Zoltai Bernát – 15

Zsámokréti Boldizsár (balthasar sambokrethý), tisztartó – 17

Zsámboky Szabó Péter, bíró – 22, 48, 66, 88

Zsófia asszony (soffýa azzon), farkashidai – 81

6.6. Helynévmutató

A helynévmutatóba a közölt levelekben szereplő településeken kívül az egyes említett országokat, a történelmi Magyarország országrészeit, vármegyéit, tájegységeit vettük fel. A szócikkekben előforduló településnév után annak történelmi vármegyebeosztása (*kurzív*), majd zárójelben a mai magyar, illetve hivatalos elnevezése és országbeosztása következik. A szövegkörnyezetben használt történelmi alakokról a mai magyar névváltozatra utalunk vissza. A leggyakrabban említett országokat a következő rövidítésekkel jelöljük: Au. – Ausztria, Mo. – Magyarország, Szl. – Szlovákia, Cso. – Csehország, Lo. – Lengyelország, To. – Törökország, Rom. – Románia. A helynevek után feltüntetett számok a levelek sorszáma utalnak.

A

Ábrahám, *Pozsony vm.* (Szentábrahám, Abrahám, Szl.) – 127

Alamoc l. Olmütz – 111

Ausztria – 125

Awstrÿa l. Ausztria – 125

B

Baka, *Pozsony vm.* (Baka, Szl.) – 41

Bakabánya, *Nyitra vm.* (Pukanec, Szl.) – 41

Bakabanÿa l. Bakabánya – 41

Báncsipkés, *Trencsén vm.* (Sipkó, Šípkov, Szl.) – 87

bat l. Bát – 134

Bát, *Hont vm.* (Bátovce, Szl.) – 134

bech l. Bécs – 50, 78, 79, 88, 100, 121, 146, 147, 148, 152

Bech l. Bécs – 55, 138

Beckó, *Trencsén vm.* (Beckov, Szl.) – 8

Bécs (Wien, Au.) – 41, 50, 78, 79, 88, 100, 119, 121, 152

becz l. Bécs – 41

Becz l. Bécs – 119
been l. Bény – 40
Been l. Bény – 32
Bélaház, *Pozsony vm.* (Boleráz, Szl.) – 18
Bény, *Nyitra vm.* (Bíňa, Szl.) –
Berencs, *Nyitra vm.* (Branč) –
Besztercebánya, *Zólyom vm.* (Banská Bystrica, Szl.) –
bogera l. Bélaház – 18
Bolondos l. Beckó – 8
Bori, *Nyitra vm.* (Bory, Szl.) – 76
Boroszló, *Sáros vm.* (Brestov, Szl.) – 78
Bory l. Bori – 76
branch l. Berencs – 132
brazlo l. Boroszló – 78
Bresztovány, *Pozsony vm.* (Pozsonyszil, Brestovany, Szl.) – 21, 119, 128, 139, 140
brezthowan l. Bresztovány – 21
Bucsány, *Nyitra vm.* (Bučany, Szl.) – 85
Buda – 114, 143
bwcan l. Bucsány – 85
bwda l. Buda – 114, 143

C, Cs

Carpwna l. Korpona – 71
cassa l. Kassa – 41
Cassa l. Kassa – 41
chabragh l. Csábrágvarbók – 40
Cheh orzagh l. Csehország – 125

cheklez l. Cseklész – 138
cheÿthe l. Csejte – 17, 24, 43
Cífer, *Pozsony vm.* (*Cífer*, Szl.) – 44
Comarom l. Komárom – 27, 104
comaronÿ l. Komárom – 95, 136
Csábrágvarbók, *Hont vm.* (*Čabradský Vrbovok*, Szl.) – 40
Csehország – 125
Csejte, *Trencsén vm.* (*Čachtice*, Szl.) – 17, 24, 43
Cseklész, *Pozsony vm.* (*Bernolákovo*, Szl.) – 138
czÿffer l. Cífer – 44

D

Debrecen, *Bihar vm.* (*Mo.*) – 4, 68, 88, 129
debrechen l. Debrecen – 4, 68, 88
debreczen l. Debrecen – 129
dobrawoda l. Jókó – 120
domasech l. Domaszék – 88
domasich l. Domaszék – 88
Domaszék, *Csongrád vm.* (*Mo.*) – 88
dombo l. Dombó – 3, 21, 85
Dombó, *Pozsony vm.* (*Dubové*, Szl.) – 3, 21, 85
drenapolÿ l. Edirne – 6
Dunaszerdahely, *Pozsony vm.* (*Dunajská Streda*, *Niedermarkt*, Szl.) – 47
Dyos l. Felsődiós/Tótdiós – 110

E

Edirne (To.) – 6

egeg l. Egeg – 4

Egeg, *Nyitra vm.* (Hokovce, Szl.) – 4

eger l. Eger – 60

Eger, *Heves vm.* (Mo.) – 60

erdel l. Erdély – 66

Erdély – 66

Érsekújvár, *Nyitra vm.* (Nové Zámky, Szl.) – 5, 75, 114, 123, 130

Eruisti l. Nagyörvistye – 106

Eruistie l. Nagyörvistye – 106, 107

estergam l. Esztergom – 94, 111

Esztergom, *Esztergom vm.* (Mo.) – 6, 7, 94, 104, 111, 125, 126

Eztergalm l. Esztergom – 104

eztergam l. Esztergom – 6, 126

Eztergam l. Esztergom – 104, 125

F

farkasd l. Vágfarkasd – 54

Farkashida, *Pozsony vm.* (Vlčkovce, Szl.) – 81, 138

farkashyda l. Farkashida – 81, 138

Felsődiós/Tótdiós, *Pozsony vm.* (Horné Orešany/Orešany, Szl.) – 110, 152

Fertőd, *Sopron vm.* (Mo.) – 128

ffyŵleŵkh l. Fülel – 82

Fülel, *Nógrád vm.* (Fil'akovo, Szl.) – 82

G, Gy

galanta l. Galánta – 48, 56, 113, 122

Galánta, *Pozsony vm.* (Galanta, Szl.) – 48, 50, 56, 113, 122

galantha l. Galánta – 50

Galgóc, *Nyitra vm.* (Hlohovec, Szl.) – 12, 133

galgoch l. Galgóc – 12

galgocz l. Galgóc – 12, 133

Garamkálna, *Bars vm.* (Kalná nad Hronom, Szl.) – 83

Garamszentbenedek, *Bars vm.* (Hronský Beňadik, Szl.) – 104

gyor l. Győr – 19

Győr, *Győr vm.* (Mo.) – 12, 19, 105

Gyűgy, *Hont vm.* (Dudince, Szl.) – 15

gwgy l. Gyűgy – 15

H

hangach l. Hangács – 82

Hangács, *Abauj vm.* (Mo.) – 82

holic l. Holics – 62, 64, 65, 66, 68, 69, 70

Holics, *Nyitra vm.* (Holíč, Szl.) – 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70

holých l. Holics – 67

Hontmarót, *Hont vm.* (Hontianske Moravce, Szl.) – 123

Hontnadas, *Hont vm.* (Hontianske Trst'any, Szl.) – 126

hustapec l. Pusztapécs – 69

I

Ipolyság, *Hont vm.* (Šahy, Szl.) – 4

irmel l. Ürmény – 45

Irmel l. Ürmény – 45

Ispáca, *Pozsony vm.* (Špačince, Szl.) – 57

Ispacza l. Ispáca – 57

Ivánkafalva, *Bars vm.* (Ivančiná, Szl.) – 45

Iwankafalwa l. Ivánkafalva – 45

J

Jaurini l. Győr – 105

Jaurinum l. Győr – 92

Jókó, *Nyitra vm.* (Dobrá Voda, Szl.) – 12, 43, 85, 120, 145

Joku l. Jókó – 120

Jokw l. Jókó – 12, 43, 85

Jokw̄ l. Jókó – 43, 145

K

kaial l. Nemeskajal – 48, 56

Kaial l. Nemeskajal – 56

kakat l. Párkány – 104, 114

kalna l. Garamkálna – 83

Kaposvár, *Somogy vm.* (Mo.) – 104

kaposw̄ywar l. Kaposvár – 104

Kassa, *Abauj vm.* (Košice, Szl.) – 41

kered – eddig még nem azonosított helynév – 63
kisrepen l. Kistrépeny – 49
Kistrépeny, *Nyitra vm.* (Malé Ripňany, Szl.) – 49
komarom l. Komárom – 9, 66, 84, 101
Komárom, *Komárom vm.* (Komárno, Szl., Mo.) – 9, 27, 66, 84, 95, 101, 104, 136
Komáromszentpéter, *Komárom vm.* (Svätý Peter, Szl.) – 101
komiaty l. Komját – 75
Komját, *Nyitra vm.* (Komjatice, Szl.) – 30, 31, 36, 42, 72, 75
komyati l. Komját – 75
komýathÿ l. Komját – 31
komýattÿ l. Komját – 42
komýatÿ l. Komját – 30, 36, 72
kopchan l. Kopcsány – 69
Kopcsány, *Nyitra vm.* (Kittsee, Au.) – 69
Korpona, *Hont vm.* (Krupina, Szl.) – 71, 104
korponÿa l. Korpona – 104
kosolt l. Nemeskosút – 74
kossota l. Nemeskosút – 11
Kürt, *Hont vm.* (Strekov, Szl.) – 26
kwrt l. Kürt – 26
kwrth l. Kürt – 26

L

Lapás (Kislapás/Nagylapás/Lapásgyarmat), *Nyitra vm.* (Malý Lapáš/Velký Lapáš/Lapašské
Ďarmoty, Szl.) – 12
lapasso l. Lapás – 12
Lapasso l. Lapás – 12
leek l. Léka – 52, 61

Léka (Lockenhaus, Au.) – 52, 61

leva l. Léva – 123

Léva, *Trencsén vm.* (Levice, Szl.) – 58, 96, 119, 123, 134

lewa l. Léva – 58, 96, 119

Lewa l. Léva – 58, 134

Lukanénye, *Hont vm.* (Nenince, Szl.) – 52

M

Majtény, *Pozsony vm.* (Majcichov, Szl.) – 81

mana l. Mánya – 31

Mánya, *Nyitra vm.* (Maňa, Szl.) – 31

Maroth l. Hontmarót – 123

Matues feld l. Mátyusföld – 104

Mátyusföld (Szl.) – 104

maÿthen l. Majtény – 81

Miskolc, *Borsod vm.* (Mo.) – 20

Mochyonok l. Mocsonok – 115

Mocsonok, *Nyitra vm.* (Močenok, Szl.) – 115

morua l. Morvaország – 66, 69

Morvaország (Cso.) – 66, 69, 125

morwa orzagh l. Morvaország – 125

mÿskolc l. Miskolc – 20

Mÿskolc l. Miskolc – 20

N

Nadass l. Hontnadas – 126

Nagyörvistye, *Nyitra vm.* (Veľké Orvište, Szl.) – 106, 107

Nagysalló, *Nyitra vm.* (Tekovské Lužany, Szl.) – 77

nagÿ sarlo l. Nagysalló – 77

Nagy Sombat l. Nagyszombat – 1

nagÿsombbat l. Nagyszombat – 8

nagÿsombbath l. Nagyszombat – 8

Nagÿsombbath l. Nagyszombat – 8

Nagysurány, *Nyitra vm.* (Šurany, Szl.) – 10, 31

Nagyszarva, *Pozsony vm.* (Rohovce, Szl.) – 93

Nagyszombat, *Pozsony vm.* (Trnava, Szl.) – 1, 2, 8, 10, 15, 17, 31, 45, 48, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 65, 69, 70, 72, 81, 84, 89, 90, 93, 94, 98, 99, 102, 111, 113, 115, 117, 120, 122, 152

Nagyvárad, *Bihar vm.* (Oradea, Rom.) – 22, 48

nagÿ zombat l. Nagyszombat – 10, 52, 58

Nagÿ zombat l. Nagyszombat – 10, 90, 102, 152

nagÿ zombath l. Nagyszombat – 31

nagzombat l. Nagyszombat – 55

neboiza l. Nemesnebojsza – 48

Nemeskajal, *Pozsony vm.* (Kajal, Szl.) – 48, 56

Nemeskosút *Pozsony vm.* (Košúty, Szl.) – 11, 74

Nemesnebojsza, *Pozsony vm.* (ma Galánta, Galanta, Szl.) – 48

Nemet dÿoss l. Felsődiós/Tótdiós – 152

nenÿ l. Lukanénye – 52

nitra l. Nyitra – 51

Nittra l. Nyitra – 141

nyarhid l. Érsekújvár – 75

Nyitra, *Nyitra vm.* (Nitra, Szl.) – 51, 97, 98, 100, 141

nÿttra l. Nyitra – 97, 98

Nÿttra l. Nyitra – 100

O, Ö

olahwývar l. Érsekújvár – 123

olawar l. Érsekújvár – 130

olhawýwar l. Érsekújvár – 114

Olmütz (Olomouc, Cso.) – 111

Ószombat, *Nyitra vm.* (Sobotište, Szl.) – 132

P

palotha l. Várpalota – 39

Párkány, *Esztergom vm.* (Štúrovo, Szl.) – 104, 114

Pest, *Pest vm.* (Mo.) – 14, 104

pesth l. Pest – 104

Pesth l. Pest – 14

peter falwa l. Komáromszentpéter – 101

posom l. Pozsony – 34

poson l. Pozsony – 80

posonÿ l. Pozsony – 35, 51, 78, 80, 125, 126, 144, 150, 151

Posonÿ l. Pozsony – 138

posson l. Pozsony – 97, 98, 99, 100, 117, 152

Posson l. Pozsony – 53

posswn l. Pozsony – 8

pozon l. Pozsony – 48, 90, 97, 113

Pozsony, *Pozsony vm.* (Bratislava, Szl.) – 8, 34, 35, 48, 51, 53, 78, 80, 90, 97, 98, 99, 100, 113, 117, 125, 126, 138, 144, 150, 151, 152

Pusztapécs (Hustopece, Cso.) – 69

S, Sz

sagh l. Ipolyság – 4

sakolcza l. Szakolca – 59, 60, 69

samaria l. Somorja – 133

sambok l. Zsámbokrét – 7, 151

sancto nicolao l. Szentmiklóspuszta – 18

Sándorfa, *Pozsony vm.* (Prievaly, Szl.) – 126

Sárosfalu, *Trencsén vm.* (Upohlav, Szl.) – 54

sarosfalwa l. Sárosfalu – 54

sarva l. Nagyszarva – 93

sasin l. Sasvár – 66, 96

sellye l. Vágsellye – 37, 38

selžz l. Zselíz – 32

Sempte, *Nyitra vm.* (Šintava, Szl.) – 25, 46, 50, 55, 73, 81, 86, 89, 108, 112, 124, 127, 137, 138

sempthe l. Sempte – 25, 46, 50, 55, 73, 81, 89, 127

Sempthe l. Sempte – 73, 86, 108, 112, 124, 137, 138

sent górg l. Szentgyörgy – 94

Seýther l. Fertőd – 128

slessya l. Szilézia – 125

sombad l. Nagyszombat – 48

sombat l. Nagyszombat – 15, 48, 56, 57, 59, 60, 62, 65, 69, 70, 72, 93, 94, 113, 120, 122

Sombat l. Nagyszombat – 115

sombath l. Nagyszombat – 115

sombatt l. Nagyszombat – 94, 98, 99, 111

Somolya l. Somorja – 132

Somorja, *Pozsony vm.* (Šamorín, Szl.) – 132, 133

somron l. Sopron – 99

strigonium I. Esztergom – 7
Stýroch I. Vágcsütörtök – 142
suranĕ I. Nagysurány – 10
sŷpko I. Báncsipkés – 87
swacendorf I. Sándorfa – 126
swran I. Nagysurány – 10
Szakolca, *Nyitra vm.* (Skalica, Szl.) – 59, 60, 69
Szécsény, *Nógrád vm.* (Mo.) – 10
Szentgyörgy, *Pozsony vm.* (Svätý Jur, Szl.) – 94
Szentmiklóspuszta, *Komárom vm.* (Dubník, Szl.) – 18
Szered, *Pozsony vm.* (Sereď, Szl.) – 16, 102, 103
Szilágy, *Baranya vm.* (Mo.) – 109
Szilézia, történelmi tájegység (Lo., Cso., No.) – 125
szombatth I. Nagyszombat – 81
Szomolány, *Pozsony vm.* (Smolenice, Szl.) – 13, 15, 64, 117, 118

T

thernavia I. Nagyszombat – 17
tirnavia I. Nagyszombat – 45
Tirnavia I. Nagyszombat – 2
tŷrnaviĕ I. Nagyszombat – 89

U, Ű

Udvard, *Komárom vm.* (Dvory nad Źitavou, Szl.) – 5, 75
Újfalu (számos Újfalu van a térségben, ezért nem azonosítható) – 49
Űrmény, *Nyitra vm.* (Mojmírovce, Szl.) – 45

V, W

- Váagsütörtök, *Trencsén vm.* (Štvrtok, Szl.) – 142
- Vágfarkasd, *Nyitra vm.* (Vlčany, Szl.) – 54
- Vágsellye, *Nyitra vm.* (Šaľa, Szl.) – 37, 38
- varad l. Nagyvárad – 22
- Várpalota, *Veszprém vm.* (Mo.) – 39
- Vécse, *Zemplén vm.* (Vojčice, Szl.) – 15, 38
- veczÿe l. Vécse – 38
- vienna l. Bécs – 147
- vienne l. Bécs – 146
- Vittenc, *Nyitra vm.* (Chtelnica, Szl.) – 145
- Vízkelet, *Pozsony vm.* (Čierny Brod, Szl.) – 23, 26
- vjfalw l. Újfalú – 49
- Vöröskő, *Pozsony vm.* (Červený Kameň, Szl.) – 124
- waarad l. Nagyvárad – 68
- wdward l. Udvard – 5, 75
- weche l. Vécse – 15
- wereskew l. Vöröskő – 124
- witench l. Vittenc – 145
- wÿenne l. Bécs – 78, 148
- Wÿwar l. Érsekújvár – 5
- wÿzkelet l. Vízkelet – 23, 26

Z, Zs

- zenth abrm l. Ábrahám – 127
- zenth benedek l. Garamszentbenedek – 104

zent peter falwa l. Komráromszentpéter – 101
zerdahel l. Dunaszerdahely – 47
zered l. Szered – 16
zeret l. Szered – 102, 103
zewchen l. Szécsény – 10
znaým l. Znojmo – 125
Znojmo (Cso.) – 125
zobodÿsthÿa l. Ószombat – 132
zolÿom l. Zólyom – 79
Zólyom, *Zólyom vm.* (Zvolen, Szl.) – 79
zombat l. Nagyszombat – 84, 117
zomolÿan l. Szomolány – 64, 117, 118
Zomolÿan l. Szomolány – 13, 15
Zsámokkrét, *Turóc vm.* (Žabokreky, Szl.) – 7, 151
Zselíz, *Bars vm.* (Želiezovce, Szl.) – 32
Zsámokkrét, *Turóc vm.* (Žabokreky, Szl.) – 7, 151
Zselíz, *Bars vm.* (Želiezovce, Szl.) – 32
zÿlag l. Szilágy – 109
zÿlj l. Bresztovány – 119, 128, 139, 140
Zÿlj l. Bresztovány – 139
zwran l. Nagysurány – 31

6.7. Bibliográfia

Levéltári források

ŠAB PTr: Štátny Archív v Bratislave, Pobočka Trnava (Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltára)

MMTr: Magistrát Mesta Trnavy (Nagyszombat szabad királyi város levéltára)

Missiles 1500–1600

Deputationalia 1530–1699

Obligationes 1529–1795

Quietantiae 1502–1699

Testamenty 1511–1630

Testimoniales 1507–1699

Juridica 1501–1643

Magistrátne protokoly /Liber protocolli fassionalis 1546–1607

Inquisitiones 1540–1599

Danové Knihy 1529–1591

Forráskiadványok

CJH I. 1899.

Corpus Juris Hungarici 1000–1526: Magyar Törvénytár. 1000–1526. évi törvényczikkek.
Szerk.: MÁRKUS Dezső. Budapest, Franklin–Társulat, 1899.

CJH II. 1900.

Corpus Juris Hungarici 1526–1608: Magyar Törvénytár. 1526–1608. évi törvényczikkek.
Szerk.: MÁRKUS Dezső. Budapest, Franklin–Társulat, 1900.

DEÁK 1879.

Magyar hölgyek levelei. Közli: DEÁK Farkas. Budapest, 1879.

DEMJÁN – GUITMAN 2017.

DEMJÁN Izabella – GUITMAN Barnabás: *Ez levél adassék az bártfai bíró kezébe. XVI. századi magyar nyelvű levelek a Bártfai Városi Levéltárból.* Máriabesnyő: Attraktor, 2017.

DH 2008.

Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven. Von Mittelalter bis zur Frühen Neuzeit. Herausgegeben von Jörg MEIER, Ilpo Tapani PIIRAINEN und Klaus-Peter WEGERA. Band 1: Westslowakei. Walter de Gruyter-Berlin-New York, 2008.

DOMINKOVITS 1996.

XVI. századi magyar nyelvű iratok Sopron vármegye levéltárából. Szerk.: DOMINKOVITS Péter. Sopron, 1996.

HEGEDŰS – PAPP 1991.

Középkori leveleink 1541-ig. Szerk.: HEGEDŰS Attila – PAPP Lajos. (Régi magyar levéltár 1.) Budapest: Tankönykiadó, 1991.

LUKINICH 1941–1943.

LUKINICH Imre: *A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára: 1538–1641.* Budapest: MTA, 1941–1943.

MOE I–IX.

Magyar Országgyűlési Emlékek történeti bevezetésekkel / Monumenta comitialia regni Hungariae. Vol. I–IX. (1526–1601). Szerk.: FRAKNÓI Vilmos. Budapest: Ráth Mór, 1874–1885.

NAGY I. 1857–1868.

NAGY Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal.* 12 kötet. Pest: Ráth Mór. 1857–1868.

NÉMETH 1995.

NÉMETH Gábor: *Nagyszombati testamentumok a XV–XVII. századból*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 1995.

OLÁH *Hungária* 2003.

OLÁH Miklós: *Hungária*. Budapest: Neumann Kht., 2003.

ŐZE 1996.

500 magyar levél a XVI. századból: Csányi Ákos levelei Nádasdy Tamáshoz: 1549–1562. Kiad.: ŐZE Sándor. Szerk.: BASICS Beatrix. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 1996.

RML 1981.

Régi magyar levelestár: XVI–XVII. század. Szerk.: HARGITTAY Emil. Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1981.

RMNy 1840, 1842.

Régi magyar nyelvemlékek. Szerk.: DÖBRENTEI Gábor. Buda: Magyar Királyi Egyetem, 2, 3. köt. 1840, 1842.

SZALAY 1861.

Négyszáz magyar levél a XVI. Századból. 1504–1560. Közli: SZALAY Ágoston. Pest, 1861.

TAKÁTS – ECKHART 1915.

A budai basák magyar nyelvű levelezése. 1553–1589. Szerk.: TAKÁTS Sándor – ECKHART Ferencz – SZEKFŰ Gyula. Budapest: Franklin-Társulat, 1915.

TERBE 2010.

TERBE Erika: *Batthyány Ferencné Svetkovics Katalin levelei 1538–1575*. Budapest.: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2010.

VARSIK 1956.

VARSIK, Branislav: *Slovenské Listy a Listiny z XV. A XVI. Storočia I.* Bratislava, 1956.

WERBŐCZY *Tripartitum* 1990.

WERBŐCZY István: *Tripartitum: A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve.* Budapest: Téka, 1990.

Felhasznált irodalom

APPELIT 1977.

Das Leben in der Stadt des Spätmittelalters. Vorgelegt von APPELIT, M. Heinrich. Wien: 1977.

BÁCSKAI 2002.

BÁCSKAI Vera: *Városok Magyarországon az iparosodás előtt.* Budapest: Osiris, 2002.

BÁCSKAI 2007.

BÁCSKAI Vera: *Városok és polgárok Magyarországon.* Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2007. 2 kötet.

BAK 2000.

BAK Borbála: *A XVI–XVII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései.* In: Fons, 2000/1. sz. 91–137.

BAKÁCS 1966.

BAKÁCS István: *A missilis.* In: Levéltári Közlemények, 1966/1. sz. 17–31.

BAKONYI 2014.

BAKONYI Zsuzsanna: *Érdekszövetség alispán és város között. Galántai Esterházy Ferenc levelei Nagyszombat városának (1578–1599)*. In: Acta Acad. Agriensis, Sectio Historiae, 2014, XLII. 129–142.

BAKONYI 2015/a.

BAKONYI Zsuzsanna: *Arestatio: hatékony fenyegetés vagy végrehajtott büntetés? Esettanulmány a 16. századi nagyszombati misszilisek tükrében*. In: Tavaszi Szél 2015, konferenciakötet IV. 337–350.

BAKONYI 2015/b.

BAKONYI Zsuzsanna: *Nagyszombat város követei az 1567-es pozsonyi országgyűlésen*. In: Fons, 2015/4. sz. 429–447.

BAKONYI 2015/c.

BAKONYI Zsuzsanna: *Majd' három évtized a város élén: Kalmár Imre Nagyszombat bírása (1547–1576)*. In: „Serpentarius viginti quatuor stellis decoratus” Baráti ajándék Farkas Gábor Farkasnak, Budapest, 2015. 7–8.

BÁRCZI 1963.

BÁRCZI Géza: *A magyar nyelv életrajza*. Budapest: Gondolat, 1963.

BÁRDI – PÁNDI 2000.

Forráskiadási szabályzatok. Szerk.: BÁRDI Nándor – PÁNDI Lajos. Szeged, 2000.

BARKÓCZY – FÜLÖP 2007.

BARKÓCZY László– FÜLÖP László: *Nyelvtörténeti és genealógiai adatok egy missilis kapcsán*, In: Szabolcs–Szatmár–Beregi Szemle 2007/2. sz. 164–175.

BARRON – SUTTON 1994.

Medieval London Widows 1300–1500. Edited by: BARRON, Caroline M. – SUTTON F. Anne, Cambridge University Press, 1994.

BEKE 2003.

Esztergomi érsekek 1001–2003. Szerk.: BEKE Margit. Budapest: Szent István Társulat, 2003.

BÉKÉSI 1883.

BÉKÉSI Emil: *A nagyszombati kalmár céh szabályai 1547. és 1604-ből és régi jegyzőkönyve 1556–1651-ből.* In: *Történelmi Tár.* 1883. 169–176.

BÉLI 1999.

BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet.* Budapest–Pécs, 1999.

BENDA 1974.

BENDA Kálmán: *A Magyar Országgyűlési Emlékek sorozat 1607–1790 közti részének szerkesztési és forrásközlési szabályzata.* In: *Századok.* 1974/ 2. sz. 436–475.

BENEVOLO 1994.

BENEVOLO Leonardo: *A város Európa történetében.* Budapest: Egyetemi Nyomda, 1994.

BENKŐ 1963.

Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből. Szerk.: BENKŐ Loránd. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963.

BENKŐ 1967.

A magyar nyelv története. Szerk.: BENKŐ Loránd. Budapest: Tankönyvkiadó, 1967.

BESSENYEI 1993.

ZAY Ferenc: *János király árultatása, Magyarázat.* Összeáll.: BESSENYEI József, Budapest: Balassi, 1993.

BESSENYEI 1994.

BESSENYEI József: *Középkori magyar leveleink kiadásához (1541-ig)*. In: *Történelmi Szemle* 1994/3–4. sz. 327–334.

BESSENYEI 2007.

BESSENYEI József: *Menekültek. A kereskedelem helyzete Magyarországon 1526 után, Bornemissza Tamás és a budai menekültek működésének tükrében*. MTA Doktori Értekezés. Miskolc–Budapest, 2007.

BESSENYEI 2008.

BESSENYEI József: *Baráti Fábián nagyszombati kereskedő kapcsolatrendszere*. In: *Urbs: Magyar Várostörténeti Évkönyv 3*. Szerk.: Á. VARGA László. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2008. 293–311.

BESSENYEI 2009.

BESSENYEI József: *A nagyszombati Sánta Ambrus működése a Baráti Fábiánnal alakított kompániában és a családi kötelékben*. In: *Auxilium historiae: Tanulmányok a hetvenesztendős Bertényi Iván tiszteletére*. Szerk.: KÖRMENDI Tamás – THOROCZKAY Gábor. Budapest: ELTE Bölcsészettudományi Kar, 2009. 63–73.

BESSENYEI 2012/a.

BESSENYEI József: *Szeged, Várad, Debrecen, Nagyszombat. Változások a Magyar Királyság kereskedelmi rendszerében Mohács után, különös tekintettel a hitelezésre*. In: *Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Budapest: ELTE Eötvös K., 2012. 199–208.

BESSENYEI 2012/b.

BESSENYEI József: *Nagyszombat a Mohács utáni évtizedekben*. In: *Urbs: Magyar Várostörténeti Évkönyv 7*. Szerk.: KENYERES István. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2012. 253–262.

BESSENYEI 2013.

BESSENYEI József: *A tractatus diaetalis I. Ferdinánd uralkodása idején*. In: DOBSZAY – FORGÓ – IFJ. BERTÉNYI – PÁLFFY – RÁCZ – SZIJÁRTÓ 2013. 88–101.

BOGDÁN 1991.

BOGDÁN István: *Magyarországi őr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1991.

BÓNIS 1971.

BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.

BÓNIS – DEGRÉ – VARGA 1996.

BÓNIS György – DEGRÉ Lajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg: Zalai Nyomda, 1996.

BOROVSKY 2004.

Magyarország vármegyéi és városai. Pozsony vármegye. Nagyszombat. Szerk.: SZIKLAY János és BOROVSKY Samu. Elektronikus dokumentum: Arcanum Adatbázis Kft. 2004.

BOTTA 1972.

BOTTA István: *Fráter Gáspár*. In.: Irodalomtörténeti Közlemények. 1972/4. sz. 481–495.

BOTTA 1991.

BOTTA István: *Huszár Gál élete, művei és kora (1512?–1575)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991.

BOTT'ÁNKOVÁ 1980.

BOTT'ÁNKOVÁ, Mária: *K topografii mesta Trnavy v 16. storočí*. In: Trnava, okres a mesto. Štúdie. Zost.: Jozef ŠIMONČIČ. Bratislava. 1980. 61–146.

BOTT'ÁNKOVÁ 1981.

BOTT'ÁNKOVÁ, Mária: *Adalékok a 16. századi Nagyszombat helyrajzához*. In: Történelmi Szemle. 1981/ 2. sz. 262–267.

BRAUDEL 2003.

BRAUDEL, Fernand: *Franciaország identitása*. Budapest: Helikon, 2003.

BRAUNECKER 1933.

BRAUNECKER Margit: *Nagyszombat mint irodalmi központ 1560–1640*. Budapest: Notre Dame Tanítórend, 1933.

ČIČAJ – PICKL 1998.

Städtisches Alltagsleben in Mitteleuropa vom Mittelalter bis zum Ende des 19. Jahrhunderts. Referate des Internationalen Symposiums in Častá-Píla vom 11–14. September 1995. Hrsg.: Viliam ČIČAJ – Othmar PICKL. Red. Ernő DEÁK. Bratislava: AEP, 1998.

CZOCH 2005.

Fejezetek Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel. Szerk.: CZOCH Gábor. Pozsony: Kalligram, 2005.

CSEPREGI 2013.

CSEPREGI Zoltán: *A reformáció nyelve. Tanulmányok a magyarországi reformáció első negyedszázadának vizsgálatára alapján*. Budapest: Balassi, 2013.

CSIZMADIA 1941.

CSIZMADIA Andor: *A magyar városi jog*. Kolozsvár, 1941.

CSUKOVITS 2005.

CSUKOVITS Enikő: *Bűn és büntetés a középkori városi gyakorlatban*. In: *Bártfától Pozsonyig. Városok a 13–17. században*. Szerk.: CSUKOVITS Enikő – LENGYEL Tünde. Budapest: MTA Történettudományi Intézete. 2005. 199–222.

CSUKOVITS – LENGYEL 2005.

Bártfától Pozsonyig. Városok a 13–17. században. Szerk.: CSUKOVITS Enikő – LENGYEL Tünde, Budapest: MTA Törttud. Int., 2005.

DÁNYI – ZIMÁNYI 1989.

DÁNYI Dezső – ZIMÁNYI Vera: *Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989.

DEME 1959.

DEME László: *A XVI. század végi nyelvi norma kérdéséhez*. Nyelvtudományi Értekezések 20. Budapest, 1959.

DEMKÓ 1890.

DEMKÓ Kálmán: *A felső-magyarországi városok életéről a XVI–XVII. századokban*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1890.

DOBSZAY – FORGÓ – IFJ. BERTÉNYI – PÁLFFY – RÁCZ – SZIJÁRTÓ 2013.

Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig. Szerk.: DOBSZAY Tamás – FORGÓ András – ifj. BERTÉNYI Iván – PÁLFFY Géza – RÁCZ György – SZIJÁRTÓ M. István. Budapest: Argumentum Kiadó, 2013.

DOMINKOVITS 1996.

DOMINKOVITS Péter: *XVI. századi magyar nyelvű iratok. Sopron vármegye levéltárából*. Sopron: Soproni Levéltár, 1996.

DÜLMEN 1990.

DÜLMEN, Richard van: *A rettenet színháza. Ítélezési gyakorlat és büntetőrituálék a kora újkorban*. Budapest: Századvég Kiadó – Hajnal István Kör, 1990.

E. ABAFFY 1953.

E. ABAFFY Erzsébet: *Író és nyomdász viszonya a XVI. században*. Magyar Nyelv. 1953. 28–35.

E. ABAFFY 1969.

E. ABAFFY Erzsébet: *XVI. századi nyugat-dunántúli missilisek helyesírásáról*. Nyelvtudományi értekezések. 62. sz. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1969.

E. ABAFFY 1976–1977.

Magyar nyelvtörténet. Tanulmánygyűjtemény. Szerk.: E. ABAFFY Erzsébet. 4 köt. Budapest: Tankönyvkiadó, 1976–1977.

ECKHARDT 1944.

Két vitéz nemesúr. Telegdy Pál és János levelezése a XVI. század végéről. Közzétette: ECKHARDT Sándor. Budapest, 1944.

ELIASSEN – SZENDE 2009.

Generations in Towns. Succession and Success in Pre-Industrial Urban Societies. Ed.: ELIASSEN, Finn–Einar – SZENDE, Katalin. Cambridge: Scholars Publishing, 2009.

EMBER 1946.

EMBER Győző: *Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig.* Budapest: Budapest Irodalmi Intézet, 1946.

EMBER 1958.

EMBER Győző: *Külkereskedelmünk történetéhez a XVI. században.* Budapest: Akadémia Kiadó, 1958.

EMBER 1988.

EMBER Győző: *Magyarország nyugati külkereskedelme a XVI. század közepén.* Budapest: Akadémia Kiadó, 1988.

ENGEL 2001.

ENGEL, Pál: *The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary, 895–1526.* London, New York: I. B. Tauris Publishers, 2001.

FÁBRI – VÁRKONYI 2007.

A nők világa. Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok. Szerk.: FÁBRI Anna – VÁRKONYI Gábor. [Budapest:] Argumentum, 2007.

FALLENBÜCHL 1988.

FALLENBÜCHL Zoltán: *Magyarország főméltóságai 1526–1848*. Budapest: Maecenas, 1988.

FALLENBÜCHL 1994.

FALLENBÜCHL Zoltán: *Magyarország főispánjai 1526–1848*. Budapest: Argumentum, 1994.

FAZEKAS 2003.

FAZEKAS István: *Oláh Miklós reformtörekvései az esztergomi egyházmegyében 1553–1568 között*. In: *Történelmi Szemle*. 2003/1–2. sz. 139–153.

FAZEKAS 2005.

FAZEKAS István: *Oláh Miklós esztergomi érsek udvara (1553–1568)*. In: G. ETÉNYI – HORN 2005. 343–360.

FAZEKAS 2014.

FAZEKAS István: *Oláh Miklós reformtörekvései az esztergomi egyházmegyében 1553–1568 között*. In.: *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században*. Szerk.: BALOGH Margit–VARGA Szabolcs–VÉRTESI Lázár, Budapest–Pécs, 2014. 27–44.

FEJÉRPATAKY 1885.

FEJÉRPATAKY László: *Magyarországi városok régi számadáskönyvei*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1885.

FITZ 1967.

FITZ József: *A magyarországi nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem története*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967.

FÜGEDI 1981/a.

FÜGEDI Erik: *Középkori magyar városprivilegiumok*. In: Uő.: *Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest: Magvető, 1981. 238–311.

FÜGEDI 1981/b.

FÜGEDI Erik: *Kolduló rendek és városfejlődés Magyarországon*. In: Uő.: *Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest: Magvető, 1981. 57–89.

GÁL-MLAKÁR 2007.

GÁL-MLAKÁR Zsófia: *Adatok Verancsics Antal udvarának történetéhez*. Fons 2007/2. sz. 279–338.

GÁSPÁRI 1998.

GÁSPÁRI László: *Az irodalmi írásbeliség történetének vázlata*. Nyíregyháza: Bessenyei Nyomda, 1998.

GECSÉNYI 2003.

GECSÉNYI Lajos: *A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről (A magyar kamara vezetői és magyar tanácsosai a XVI. században)* In: *Magyar évszázadok: tanulmányok Kosáry Domokos 90. születésnapjára*. Szerk.: ORMOS Mária. Budapest: Osiris, 2003.

GECSÉNYI 2008.

GECSÉNYI Lajos: *Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből*. Győr: Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 2008.

GECSÉNYI 2010.

GECSÉNYI Lajos: *A rejtélyes Thurzó – Thurzó Ferenc, a Magyar és az Udvari Kamara elnöke (1549–1563)*. Levéltári Közlemények 2010. 81.évf. 3–31.

GELLÉRT 1910.

GELLÉRT Árpád: *Az igazságszolgáltatás története az 1526–1606 közötti időszakban*. Szeged: Dugonics Nyomda, 1910.

G. ETÉNYI – HORN 2005.

Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Szerk.: G. ETÉNYI Nóra – HORN Ildikó. Budapest: Balassi, 2005.

GRANASZTÓI 1970.

GRANASZTÓI György: *Becslés Sopron XVI–XVII. századi lélekszámára.* In: Történelmi Szemle 1970/3. sz. 275–325.

GRANASZTÓI 1980.

GRANASZTÓI György: *A középkori magyar város.* Budapest: Gondolat, 1980.

GRANASZTÓI 1993.

GRANASZTÓI György: *A vezetés szociológiája a középkorvégi Kassán.* In: Perlekedő évszázadok. Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára. Szerk.: HORN Ildikó. Budapest, 1993. 124–146.

GRANASZTÓI 2004.

GRANASZTÓI György: *A barokk győzelme Nagyszombatban. Tér és társadalom 1579–1711.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.

GRANASZTÓI 2012.

GRANASZTÓI György: *A városi élet keretei a feudális kori Magyarországon.* Budapest: Korall Társadalomtörténeti Egyesület, 2012.

GULYÁS 1931.

GULYÁS Pál: *A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században.* Budapest: Stephaneum Nyomda, 1931.

GYÁNI 2003.

GYÁNI Gábor: *A városbiográfia és a mikrotörténet.* In: Tanulmányok Pécs történetéből 14. Szerk.: VONYÓ József, Pécs, 2003. 19–28.

GYÜRKI 2007.

GYÜRKI László: *Körmendi Gáspár*. Körmend: Körmend Város Önkormányzata, 2007.

HAJNAL 1921.

HAJNAL István: *Írástörténet az írásbeliség felujulása korából*. Budapest: Budavári Tudományos Társaság, 1921.

HAJNAL 1933.

HAJNAL István: *Írásbeliség, intellektuális réteg és európai fejlődés*. In: Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére. Budapest: Sárkány-nyomda részvénytársaság, 1933. 183–214.

HALMOS – LUKÁCS – KISS – KLEMENT 2014.

Piacok a társadalomban és a történelemben. Rendi társadalom – polgári társadalom. Szerk.: HALMOS Károly – LUKÁCS Anikó – KISS Zsuzsanna – KLEMENT Judit. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2014.

HANAWALT 1986.

Women and Work in Preindustrial Europe. Ed.: Barbara A. HANAWALT. Indiana University Press, 1986.

HARGITTAY 1981.

Régi magyar levelestár: XVI–XVII. század. Szerk.: HARGITTAY Emil. Budapest: Magvető, 1981.

HARGITTAY 2003.

Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába. Szerk.: HARGITTAY Emil. Budapest: Universitas Könyvkiadó, 2003.

HERNÁNDEZ 2000.

HERNÁNDEZ, Mauro: *Forging nobility: the construction of a civil elit in early modern Madrid*. In: *Urban History*, Vol. 27. part 2., United Kingdom: CUP, 2000. 165–188.

H. NÉMETH 2002.

H. NÉMETH István: *Polgár vagy nemes? A városok nemesi rendű lakosainak problematikája a felső-magyarországi városszövetség tevékenysége tükrében.* In: Korall 2002/9. sz. 79–106.

H. NÉMETH 2004.

H. NÉMETH István: *Az archontológia és a várostörténet. Karrierök és hatalmi csoportok a kora újkorú városokban.* In: Fons 2004/2. sz. 197–218.

H. NÉMETH 2006/a.

H. NÉMETH István: *Várospolitiká és gazdaságpolitika a 16–17. századi Magyarországon.* 2 köt. Budapest: Gondolat – Magyar Országos Levéltár, 2004.

H. NÉMETH 2006/b.

H. NÉMETH István: *A szabad királyi városi rang a kora újkorban.* In: Urbs. Várostitörténeti Évkönyv 1. Szerk.: Á. VARGA László. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2006. 109–122.

H. NÉMETH 2007.

H. NÉMETH István: *Városi tisztújítások a Királyi Magyarországon a XVI–XVII. Században.* In: Arrabona – Múzeumi Közlemények 2007/2.sz. 57–75.

H. NÉMETH – SZÍVÓS – TÓTH 2011.

A város és társadalma: tanulmányok Bácskai Vera tiszteletére: a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2010. évi, Kőszegen megrendezett konferenciájának kötete. Szerk.: H. NÉMETH István – SZÍVÓS Erika – TÓTH Árpád. Budapest: Hajnal I. Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2011.

HORVÁTH 2007.

HORVÁTH Ágnes: *Főnemesi özvegyasszonyok a 16–17. századi Magyarországon (Elmélet és gyakorlat).* In: FÁBRI – VÁRKONYI. 2007. 247–267.

HORVÁTH 1931.

HORVÁTH János: *A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Szent Istvántól Mohácsig.* Budapest: Magyar Szemle, 1931.

HORVÁTH 1953.

HORVÁTH János: *A reformáció jegyében. A Mohács utáni félszázad magyar irodalomtörténete.* Budapest: Akadémiai, 1953.

HOWELL 1986.

HOWELL, Martha C.: *Women, Production, and Patriarchy in Late Medieval Cities.* Chicago, 1986.

IPOLYI 1887.

IPOLYI Arnold: *A nagyszombati iskola a XVI. században.* Katolikus Szemle 1887. 16–52.

ISTVÁNYI 1934.

ISTVÁNYI Géza: *A magyar nyelvű írásbeliség kialakulása.* Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1934.

ISTVÁNYI 1938.

ISTVÁNYI Géza: *A megyei írásbeliség első korszaka.* Budapest: Egyetemi Nyomda, 1938.

JAKÓ 1987.

JAKÓ Zsigmond – MANOLESCU, Radu: *A latin írás története.* Budapest: Európa Könyvkiadó, 1987.

J. ÚJVÁRY 1992.

J. ÚJVÁRY Zsuzsanna: *A ponyvásszekértől a közjó szolgálatáig. Thököly Sebestyén pályafutása.* In: *Hadtörténeti Közlemények.* 1992/3. sz. 75–93.

J. ÚJVÁRY 1994.

J. ÚJVÁRY Zsuzsanna: *Katolikus papot vagy prédikátort? (Nagyszombat város küzdelme a protestáns hitért az 1570-es években)* In: *A Ráday gyűjtemény évkönyve 7.* Budapest: [Ráday Gyűjtemény], 1994. 101–111.

J. ÚJVÁRY 2008.

Mindennapi élet a török árnyékában. Kora újkori társadalom- és életmódtörténet. Szerk.: J. ÚJVÁRY Zsuzsanna, Piliscsaba: PPKE BTK, 2008.

KARPAT 1944.

KARPAT, Jozef: *Zákonodarná moc v Uhorsku v rokoch 1526–1604.* Bratislava, 1944.

KAWANA 2006.

KAWANA, Yoh: *Trade, sociability, and governance in an English incorporated borough: 'formal' and 'informal' worlds in Leicester, c. 1570–1640.* In: *Urban History*, Vol. 33. part 3., United Kingdom: CUP, 2006. 324–349.

KAZIMÍR 1969.

KAZIMÍR, Štefan: *Účtovné knihy mesta Trnavy zo 16. a 17. storočia.* In: *Slovenská archivistika*. 1969/1. sz. 125–136.

KAZIMÍR 1976/a.

KAZIMÍR, Štefan: *Adalék a XVI. és XVII. századbeli árak és bérek fejlődéséhez.* In: *Történelmi Szemle*. 1976/1–2. sz. 167–210.

KAZIMÍR 1976/b.

KAZIMÍR, Štefan: *Nagyszombat szociális – gazdasági struktúrája a késői feudalizmus korában.* In: *Világtörténet*. 1976. 26. sz. 69–111.

KAZIMÍR 1978.

KAZIMÍR, Štefan: *Magyarország külkereskedelmi forgalmának színvonala a XVI. században.* In: *Agrártörténeti Szemle*. 1978. 20. sz. 382–394.

KEJ 2002.

Katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek, 16–17. század. Szerk.: TOMISA Ilona. Budapest: Osiris, 2002.

KENYERES 1994.

A történeti források kiadásának módszertani kérdései. Szerk.: KENYERES István. Fons 1994/1. sz. 3–193.

KENYERES 2003.

KENYERES István: *A királyi Magyarország bevételei és kiadásai a 16. században.* In: Levéltári Közlemények 2003/1–2. sz. 59–103.

KENYERES 2009.

KENYERES István: *Magyar nyelvű források a 16–17. századi kamarai levéltárakban.* In: Forráskutatás, forráskiadás, tudománytörténet. Szerk.: KOROMPAY Klára – TERBE Erika – C. VLADÁR Zsuzsa – ZSILINSZKY Éva. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009. 95–102.

KESZLER 1995.

KESZLER Borbála: *A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1995.

KIEFER 2006.

Magyar nyelv. Szerk.: KIEFER Ferenc. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2006.

KLANICZAY 1961.

KLANICZAY Tibor: *A magyar reformáció irodalma.* In: Uő.: *Reneszánsz és barokk.* Budapest, 1961. 64–150.

KNIEZSA – KIRÁLY 1952.

Stredoveké české listiny. Publ. a historickými poznámkami. Opatr. Bela BOTTLO – Erik FÜGEDI. Red. a jasykovednými poznámkami opatr. Štefan KNIEZSA – Peter KIRÁLY. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1952.

KNIEZSA 1959.

KNIEZSA István: *A magyar helyesírás története.* 2. jav. kiad. Budapest: Tankönyvkiadó, 1959.

KOMORÓCZY 2012.

KOMORÓCZY Géza: *A zsidók története Magyarországon*. 1. köt. Pozsony: Kalligram, 2012.

KOROMPAY 2003.

KOROMPAY Klára: *A misszilisek helyesírása*. In: Magyar nyelvtörténet. Szerk.: KISS Jenő – PUSZTAI Ferenc. Budapest: Osiris, 2003.

KOROMPAY – TERBE – C. VLADÁR – ZSILINSZKY 2009.

Forráskutatás, forráskiadás, tudománytörténet. Szerk.: KOROMPAY Klára – TERBE Erika – C. VLADÁR Zsuzsa – ZSILINSZKY Éva. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009.

KÓSA 2006.

Magyar művelődéstörténet. Szerk.: KÓSA László. Budapest: Osiris, 2006.

KOVÁCS 1963/a.

KOVÁCS Imre: *Slowakische Elemente in den auf Ungarisch geführten Kammerbüchern von Nagyszombat (Trnava) aus dem XVI. und XVII. Jahrhundert*. In: Slavica 1963/2. sz. 85–107.

KOVÁCS 1963/b.

KOVÁCS István: *Egy misszilis levél 1513-ból*. In: Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből. Szerk.: BENKŐ Loránd. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963.

KOVÁČ 2001.

KOVÁČ, Dušan: *Szlovákia története*. Pozsony: Kalligram, 2001.

KÖRMENDY 2009.

Levéltári kézikönyv. Szerk.: KÖRMENDY Lajos. Budapest: Osiris, 2009.

KÖVESDI 2008.

Pozsony vármegye nemes családjai. Szerk.: KÖVESDI Károly. Somorja: Méry Ratio, 2008.

KUBINYI 1994.

KUBINYI András: *Egyház és város a késő középkori Magyarországon.* In: Társadalomtörténeti tanulmányok a közeli és a régmúltból. Emlékkönyv Székely György 70. születésnapjára. Szerk.: SZ. JÓNÁS Ilona, Budapest: ELTE BTK, 1994. 74–87.

KUBINYI 2006.

KUBINYI András: „*Szabad királyi város*” – „*Királyi szabad város*”? In: *Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv 1.* Szerk.: Á. VARGA László. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2006. 51–62.

KUBINYI 2008.

KUBINYI András: *A belkereskedelem a késő középkori Magyarországon.* In: KUBINYI – LASZLOVSZKY – SZABÓ 2008. 234–235.

KUBINYI – LASZLOVSZKY – SZABÓ 2008.

Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon: gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet. Szerk.: KUBINYI András – LASZLOVSZKY József – SZABÓ Péter. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2008.

KUZMA 2011.

KUZMA Dóra: *Polgárkarrier a 16. századi Besztercebányán.* In: H. NÉMETH – SZÍVÓS – TÓTH 2011. 323–334.

LACZLAVIK 2012.

LACZLAVIK György: *Egy politikus főpap a 16. század első felében. Várday Pál esztergomi érsek, királyi helytartó pályafutása.* Budapest, 2012.

LAMPÉRTH 1918.

LAMPÉRTH Géza: *A magyar levélírás kezdete*. Századok 1918/1–2. sz. 1–21.

LAUERSDORF 1996.

LAUERSDORF, Mark R.: *The Question of 'Cultural Language' and Interdialect Norm in 16th Century Slovakia. A Phonological Analysis of 16th Century Slovak Administrative-Legal Texts*. München, 1996.

LENGYEL – VÁRKONYI 2010.

LENGYEL Tünde–VÁRKONYI Gábor: *Báthory Erzsébet. Egy asszony élete*. Budapest: General Press Kiadó. 2010.

LENGYELOVÁ 2004.

Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti. Ed.: Tünde LENGYELOVÁ. Bratislava: Academic Electronic Press, 2004.

LUDIKOVÁ 2002.

LUDIKOVÁ, Zuzana: *A nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei (16–17. század)*. In: *Művészettörténeti Értesítő*, 2002/1–2.sz. 85–106.

LUKINICH 1943.

LUKINICH Imre: *A podmanini Podmaniczky-család története*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1943.

MAJOROSSY – SZENDE 2012.

MAJOROSSY Judit – SZENDE Katalin: *Libri civitatum. Városkönyvek a középkori Magyar Királyság közigazgatásában*. In: *Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Budapest: ELTE Eötvös K., 2012. 319–330.

MAJTÁN 1998.

MAJTÁN, Milan: *Názvy obcí Slovenskej republiky (Vyvin v rokoch 1773–1997)*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1998.

MAKSAY 1990.

Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. Szerk.: MAKSAY Ferenc. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.

MARTON 1895.

MARTON József: *Nagyszombat.* Budapest: Légrády Nyomda, 1895.

MÉSZÁROS 1981.

MÉSZÁROS István: *Az iskolaiügy története Magyarországon 996–1777 között.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.

MISKEI 1998.

MISKEI Antal: *Török kori magyar városok. A budai szandzsák hásvárosainak gazdasági és társadalmi viszonyai a 16. század második felében.* Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998.

MKL 1993–2010.

Magyar Katolikus Lexikon. Szerk.: DIÓS István. 1–15. kötet, Budapest: Szent István Társulat, 1993–2010.

MTT szabályzat 1919–1920.

A Magyar Történelmi Társulat forráskiadási szabályzata. In: Századok 1919–1920. 53–54. sz. Melléklet 2–24.

MUMFORD 1985.

MUMFORD, Lewis: *A város a történelemben.* Budapest: Gondolat, 1985.

NÁDOR 2002.

NÁDOR Orsolya: *Nyelvpolitika: a magyar nyelv politikai státusváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig.* Budapest: BIP, 2002.

NIKOLICZA 2011.

NIKOLICZA Erika: *Német – magyar kapcsolatok a középkori várostörténetben*. Doktori disszertáció. ELTE BTK Budapest, 2011.

NOVÁK 2004.

NOVÁK Veronika: *A szlovákiai levéltárak magyar provenienciájú fondjai és állagai 1918-ig és 1938–1945 között. A Kárpát-medence levéltári forrásai I*. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2004.

PACH 1968.

PACH Zsigmond Pál: *A nemzetközi kereskedelmi útvonalak XV–XVII. századi átrendeződésének kérdéséhez*. In: *Századok*, 1968/5–6. sz. 863–896.

PACH 1990.

PACH Zsigmond Pál: *„A harmincadvám eredete”* (Értekezések, emlékezések). Budapest: Akadémia Kiadó, 1990.

PAIS 1977.

PAIS Dezső: *A magyar irodalmi nyelv*. In: E. ABAFFY 1976–1977. *Magyar nyelvtörténet*. Tanulmánygyűjtemény. Szerk.: E. ABAFFY Erzsébet. 4 köt. Budapest: Tankönyvkiadó, 1977. 164–200.

PÁLFFY 1999.

PÁLFFY Géza: *A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században*. In: *Történelmi Szemle*, 1999/3–4. sz. 331–367.

PÁLFFY 2009.

PÁLFFY Géza: In: *Századok* 2009/4. sz. 853–882.

PÁLFFY 2010.

PÁLFFY Géza: *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században*. Budapest: MTA BTK Törttud. Int., 2010.

PÁLFFY 2013/a.

PÁLFFY Géza: *A Magyar Királyság új fővárosa: Pozsony a XVI. században*. In: Fons 2013/1. sz. 3–76.

PÁLFFY 2013/b.

PÁLFFY Géza: *A magyar országgyűlés helyszínei a 16–17. században*. In: DOBSZAY – FORGÓ – IFJ. BERTÉNYI – PÁLFFY – RÁCZ – SZIJÁRTÓ 2013. 65–87.

PAPP 1936.

PAPP László: *A hiteles helyek története és működése az újkorban*. Budapest: Élet Ny., 1936.

PAPP 1961.

PAPP László: *Nyelvjárás és nyelvi norma XVI. századi deákjaink gyakorlatában*. Nyelvtudományi értekezések 25. sz. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961.

PAPP 1964.

PAPP László: *Magyar nyelvű levelek és okiratok formulái a XVI. században*. Nyelvtudományi Értekezések 44. sz. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1964.

PAPP 2014.

A zsoltártól a rózsaszín regényig. Fejezetek a magyar női művelődés történetéből. Szerk.: PAPP Júlia. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2014.

PÉTER 1995.

PÉTER Katalin: *Papok és nemesek. Magyar művelődéstörténeti tanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból*. Budapest: Ráday Gyűjtemény, 1995.

PÉTER 2004.

PÉTER Katalin: *A reformáció: kényszer vagy választás?* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004.

PÉTERI 1963.

PÉTERI János: *Az első jezsuiták Magyarországon.* Róma, 1963.

PUSZTAI 1999.

PUSZTAI Ferenc: *Beszélt nyelv a középmagyarban.* Névtani Értesítő. 1999. 380–386.

RÁBIK 2010.

RÁBIK, Vladimír: *Középkori oklevelek a Nagyszombati Szent Adalbert Egyesület Levéltárában (1181) 1214–1543.* Szeged, 2010.

RÁBIK 2013.

Trnavas/Tyrnaus mittelalterliche Stadtbücher. Bearbeitet von RÁBIK, Vladimír. Kraków, 2013.

R. VÁRKONYI 1995.

Nők a magyar történelemben. Szerk.: R. VÁRKONYI Ágnes. Budapest: Zrínyi, 1995.

SCHUSTLER 1912.

SCHUSTLER Emília: *Magyar társadalmi és családi élet 1570–1600-ig.* Budapest: Pátria Ny., 1912.

ŠIMONČIČ 1978.

ŠIMONČIČ, Jozef: *Štátny okresný archív v Trnave. Sprievodca po fondoch a zbierkach.* Bratislava, 1978.

ŠIMONČIČ 1980.

ŠIMONČIČ, Jozef: *Trnava okres a mesto*. Bratislava, 1980.

ŠIMONČIČ 1988.

Dejiny Trnavy. Zost.: ŠIMONČIČ, Jozef – WATZKA, Jozef. Bratislava: Obzor, 1988.

ŠIMONČIČ 1998.

ŠIMONČIČ, Jozef: *Mojej Trnave – K dejinám Trnavy a okolia*. Trnava: Vydal B-print, 1998.

SKLADANÁ 2005.

SKLADANÁ, Jana: *A szlovák nyelv használata Pozsonyban a 17–18. században*. In: CZOCH 2005. 230–247.

SOLYMOSI 2011.

SOLYMOSI László: *Anyanyelv és jogi írásbeliség a középkori Magyarországon*. In: Történelmi Szemle. 2011/4. sz. 479–501.

STIPTA 1997.

STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen: Multiplex Media – Debrecen U. P. , 1997.

STOLL 1996.

STOLL Béla: *Szövegkritikai problémák a magyar irodalomban*. In: Bevezetés a régi magyar irodalom filológiájába. Szerk.: HARGITTAY Emil. Budapest, 1996. 120–121.

SZABÓ 2011.

SZABÓ Péter: *Élet- és időszemlélet a kora újkori Magyarországon. (Városok és udvarok világa)*. Budapest: Transsylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, 2011.

SZABÓ T. 1975–2014.

Erdélyi magyar szótörténeti tár. Szerk.: SZABÓ T. Attila. Bukarest: Kriterion, 1975–2014.

SZAKÁLY 1995.

SZAKÁLY Ferenc: *Mezőváros és reformáció. Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez.* Budapest: Balassi Kiadó, 1995.

SZARKA 1993.

SZARKA László: *A szlovákok története.* Budapest: Bereményi, 1993.

SZÉKELY 1983.

SZÉKELY György: *Városok és nyelvek Közép-Kelet-Európában.* In: Összehasonlító jogtörténet. Bolgár Elek emlékkönyv. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983. 259–270.

SZENDE 1999.

SZENDE Katalin: *A város másik fele – a nők szerepe a magánéletben, a munkában és a közösségi szférában a késő középkori Sopronban és Pozsonyban.* In: A középkor szeretete. Történeti tanulmányok Sz. Jónás Ilona tiszteletére. Szerk.: KLANICZAY Gábor – NAGY Balázs. Budapest: ELTE BTK Közép- és Kora Újkori Történeti Tanszék, 1999.

SZENDE 2004.

SZENDE Katalin: *Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen.* Budapest: MTA Törttud. Int., 2004.

SZENDE 2009.

SZENDE, Katalin: *Integration through Language: The Multilingual Character of Late Medieval Hungarian Towns.* In: *Segregation – Integration – Assimilation. Religious and Ethnic Groups in the Medieval Towns of Central and Eastern Europe.* Edited by Derek KEENE – Balázs NAGY – Katalin SZENDE, England and the USA, 2009. 205–233.

SZENTKLÁRAY 1885.

SZENTKLÁRAY Jenő: *A dunai hajóhadak története*. Budapest: Atheneum Könyvnyomda, 1885.

SZÜCS 1955.

SZÜCS Jenő: *Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon*. Budapest: Művelt nép, 1955.

TAKÁTS 1899.

TAKÁTS Sándor: *A harmincadosok elleni vizsgálat 1560-ban*. In: Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. 1899. 247–257.

TAKÁTS 1900.

TAKÁTS Sándor: *A dunai hajózás a XVI. és XVII. században*. In: Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. 1900. 97–144.

TAKÁTS 1915.

TAKÁTS Sándor: *A magyar és a török íródeákok*. In: Rajzok a török világból. 1. köt. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia. 1915. 1–104.

TAKÁTS 1927.

TAKÁTS Sándor: *A magyar tőzsérek és kereskedők pusztulása*. In: Szegény magyarok. Budapest: [Genius], [1927.] 129–248.

TARNAI 1984.

TARNAI Andor: *“A magyar nyelvet írni kezdik”*. Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984.

TIRNITZ 1971

TIRNITZ Andor: *Sopron szabad királyi város külső tanácsa 1526–1711*. In: Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat múltjából. Szerk.: BÓNIS György – DEGRÉ Alajos, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971. 53–79.

TÓTH 1996.

TÓTH István György: *Mivel magad írást nem tudsz... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon*. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok. 17. Budapest: MTA Törttud. Int., 1996.

TÓZSA-RIGÓ 2007/a.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *'Divites et potentes' Városi elit a 16. századi Pozsonyban, az 1529–1557 közötti végrendeletek tükrében*. Doktori értekezés. Miskolc, 2007.

TÓZSA-RIGÓ 2007/b.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *A pozsonyi politikai elit a XVI. század első két harmadában*. In: Fons. 2007/2. sz. 187–277.

TÓZSA-RIGÓ 2011.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *Pozsony város költségvetése a 16. század második negyedében*. In: Történelmi Szemle. 2011/1. sz. 39–62.

TÓZSA-RIGÓ 2012/a.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *Udvar és (fő)város kapcsolata a pozsonyi számadáskönyvek és a kamarai források tükrében*. In: Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv 7. Szerk.: Á. VARGA László. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2012. 227–252.

TÓZSA-RIGÓ 2012/b.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *A pozsonyi városvezető elit politikai, rokoni és lakóhelyi hálózata*. In: Fons. 2007/2. sz. 279–319.

TÓZSA-RIGÓ 2014.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *A dunai térség szerepe a kora újkori Közép-Európa gazdasági rendszerében. Délnémet, osztrák, (cseh-)morva és nyugat-magyarországi városok üzleti és társadalmi hálózatai*. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2014.

TÓZSA-RIGÓ 2016.

TÓZSA-RIGÓ Attila: *A délnémet üzleti hálózatok megrázkódtatásai a 16. század második felében és a 17. század elején.* In: *Válság – kereskedelem. Magyar gazdaságtörténeti évkönyv 2016.* Főszerk.: KÖVÉR György – POGÁNY Ágnes – WEISZ Boglárka, Budapest: MTA Bölcsészettudományi kutatóközpont – Hajnal István Alapítvány, 2016. 81–112.

UITZ 1990.

UITZ, Erika: *Women in the Medieval Town.* London, 1990.

VARGA 1958.

Úriszék. XVI–XVII. századi perszövegek. Szerk.: VARGA Endre. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.

V. ECSÉDY 1999.

V. ECSÉDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800.* Budapest: Balassi, 1999.

VANTUCH 1968.

VANTUCH, Anton: *Die Sambucusbriefe im kreisarchiv von Trnava. in: Hans Gerstinger: Die Briefe des Johannes Sambucus 1554-1584.* Wien: Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1968.

VARGA 2011.

VARGA Szabolcs: *Egy ismeretlen humanista: Peregi Albert pécsi prépost.* In: *Történelmi Szemle.* 2011/3. sz. 351–376.

VARJAS 1982.

VARJAS Béla: *Paleográfiai útmutató a 15–17. századi magyar nyelvű kéziratok olvasásához.* Budapest: OSZK–KMK, 1982.

VÁRKONYI 2008.

VÁRKONYI Gábor: *Ünnepek és hétköznapok. Művelődés és mentalitás a török kori Magyarországon*. Budapest: General Press, 2008.

ZIMÁNYI 1984.

ZIMÁNYI Vera: *Adalékok Thököly Sebestyén és partnerei kereskedelmi tevékenységének történetéhez*. In: *Történelmi Szemle*, 1984/1–2. sz. 61–66.

ZÖLD 1896.

ZÖLD János: *Nagyszombat szabad királyi város történeti múltja*. Nagyszombat, 1896.

VII. Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik jelen munka elkészítése során támogattak és segítettek. Ószinte hálával tartozom témavezetőmnek, Bessenyei Józsefnek, aki ráirányította figyelmemet erre az eddig kevésbé feltárt forráscsoportra, és nagy türelemmel, minden segítséget megadva kísérte munkámat. Különös hálával tartozom Miskei Antalnak, aki a dolgozat végső formába öntése során világított meg értékes szempontokat és olvasta át és javította a kéziratot.

A disszertáció megírása során többször, többekkel konzultáltam. Ezúton szeretném megköszönni Gebei Sándornak, Kiss Gy. Csabának, Terbe Erikának és Tóth Péternek, hogy tanácsaikkal, észrevételeikkel segítették munkámat. A misszilisek magyar nyelvű részeinek összeolvasásában Bessenyei József, Tóth Péter és Terbe Erika nyújtott pótolhatatlan segítséget, a latin nyelvű részeket Bíró Csilla, Kertész Balázs és Szebelédi Zsolt, a német nyelvűeket Hoffmann Gizella ellenőrizte. A misszilisek keltezési helyeit bemutató térkép elkészítésében Faragó Imre munkáját felhasználva Bakonyi Judit nyújtott segítő kezet. A német nyelvű összefoglalót Ifkó M. Judit, a szlovák nyelvűt Perleczky Zita készítette. A szerkesztésben Bakonyi Gábor munkáját nem nélkülözhettem. Önzetlen támogatásukat hálással köszönöm.

Szeretnék köszönetet mondani a Magyar Ösztöndíj Bizottság kuratóriuma tagjainak, akik lehetőséget nyújtottak arra, hogy több hónapos nagyszombati tartózkodásaim során betekintést nyerjek az itthon el nem elérhető forrásokba és a külföldi szakirodalomba. A Pozsonyi Állami Levéltár Nagyszombati Fióklevéltárában Gabriela Pospíšilová és Zuzana Kubovičová segítette munkámat. Külön köszönetemet szeretném kifejezni Kiss Gy. Csabának és Pócsföldi Józsefnek a szlovák/cseh nyelvű források és a szlovák szakirodalom fordításában nyújtott segítségükért, valamint Kiss Gy. Csabának a kézirat elolvasásáért.

Köszönettel tartozom Gecsényi Lajosnak, Lengyel Tündének és Tózsá-Rigó Attilának lelkiismeretes opponensi munkájukért.

Az Országos Széchényi Könyvtár kutatónappal támogatta munkámat, amelyért ezúton mondok köszönetet, valamint a Régi Nyomtatványok Tára munkatársainak, különösképpen Varga Bernadettnek és Farkas Gábor Farkasnak, akik minden szakmai és emberi segítséget megadtak, hogy ez a munka elkészülhessen.

Legfőképp pedig családom kitartó támogatását köszönöm.

VIII. Idegen nyelvű összefoglalók

8.1. Summary

Hungarian Use of Writing in Trnava in the 16th Century

The medieval Hungarian state came to an end at the battle of Mohács in 1526. The defeat had a powerful impact on the Hungarian Kingdom as a whole, consequently on the towns of the country, thus on Trnava's everyday life as well. We examined the process in which the fast moving political and military actions brought changes in the economic life of the country, and Trnava, a free royal city, became the winner of the changes as it could form and also well adjust to the accelerated political events. This result was to be thanked for the favorable geographic location of Trnava, the town's stable legal and economic situation, and of its citizens being engaged in politics. As more and more trading centres of the country came under Ottoman occupation during the 16th century, Trnava's economic importance increased and became a trading midpoint of the Eastern-Upper part of Hungary. By the middle of the 16th century Bratislava became the center of politics and public administration of Hungary instead of Buda and Trnava played the leading role as the centre of the catholic church and the residence of the archbishop of Esztergom as Esztergom was occupied by the Ottomans in 1543. The process was long and was fulfilled only in the next century.

The Archive of Trnava is unique among Hungarian town archives in the way that it keeps approximately 5000 letters from the 16th century. The collection contains nearly 1500 Hungarian letters. This resource group provides plentiful information about the beginning of the Hungarian official use of writing, the history of Trnava and it is also a basic source of the history of the Hungarian language. In the first major part of our writing we studied the beginning of the official use of Hungarian language and found that the national language

appeared first in letters written to the judge or the town council of Trnava with a private content or in cases of minor importance. This statement is also true to letters written in German or Slovak in the 16th century. Hungarian language appeared in other types of documents several decades later, in the town documents the language was commonly used only from the end of the 16th century.

Trnava developed the second most important city of the region from the economic point of view in the 16th century, creating a basis for the cultural and ecclesiastical flourishing of the town during Péter Pázmány, archbishop of Esztergom in the 17th century. As the Ottoman Empire increased numerous refugees arrived to Trnava, who greatly contributed to the economic empowerment. A number of wholesale merchants settled in the town, who, using their business relations, rebuilt their business from their new home. The ethnic composition of Trnava changed in the second half of the 16th century thanked to the military actions, so Hungarian became the largest nation contrary to Germans and Slovaks.

The preserved letters from the 16th century provide information about everyday life in the first line. Although the topics of the letters are wide-ranging, they are mainly documents of finding an answer to commonplace problems of the town or its inhabitants. Most of them are connected to business in some way, as townsmen dealt with trading, handicraft and primary production, so cash flow was of crucial importance in their work. Beside these information, we find reports on events having an effect on the whole country in the letters of Trnava. There are numerous accounts sent from the parliament in Bratislava, or from the synods, reports on the wars fight against the Ottoman Empire, or information about the conflicts between the catholic and protestant church in the century of Reformation. Using the mosaic-like pieces of information from the letters of our subject we can obtain a more comprehensive picture of events with an effect on the entire country

We published the earliest Hungarian letters' transcriptions (152 pieces) from Trnava using explanatory and philological notes. There is also a map of the places of the dating the letters, a chart about the language distribution and the archontology of the judges in Trnava in the 16th century. We hope that our work will be a help for historians and linguists as well.

8.2. Resume

Maďarské písomnosti zo 16. storočia v Trnave

Stratená bitka pri Moháči, ktorá znamenala zánik stredovekého Uhorského štátu, silne zapôsobila na Uhorské kráľovstvo ako celok, rovnako na osud Trnavy a ďalších jeho miest.

V našej práci sme sa zamerali na turbulentný proces politických a vojensko-historických zmien, ktorý priniesol zmenu hospodárskeho života a vďaka ktorému sa Trnava podľa svojich možností regulujúc jednotlivé udalosti a prispôbiac sa im stala víťazom samotného procesu. Mesto mohlo za tento výsledok vďaka nielen svojej výhodnej zemepisnej polohe, stabilnej právnej a hospodárskej pozícii ale aj svojim reálne rozmyšľajúcim a adaptabilne politizujúcim občanom. Hospodársky význam Trnavy a jej pozícia z hľadiska celoštátnej ekonomiky vzrástla elimináciou centier ležiacich na území Tureckej nadvlády. Kým Bratislava prevzala politickú a hospodársku rolu dovtedajšieho jadra stredovekého Uhorského kráľovstva Budína, pádom Ostrihomu sa spolu s arcibiskupským sídlom aj centrum celej miestnej katolíckej cirkvi postupne presunulo do Trnavy. Tento dlhodobý proces gradoval až v nasledujúcom storočí.

Z pohľadu historických prameňov uhorských miest Trnava zastáva mimoriadnu pozíciu. Jej archív uchováva totiž takmer 5000 listín zo 16. storočia – medzi nimi 1500 listín v maďarskom jazyku. Táto posledná skupina prameňov slúži ako bohatý zdroj informácií o začiatkoch vzniku maďarských úradných písomností, o histórii mesta a v neposlednom rade tvorí hodnotnú zbierku prameňov k štúdiu dejín maďarského jazyka. V prvej väčšej štruktúrálnej časti našej práce sme sa sústredili na výskum počiatkov písania úradných spisov v maďarskom jazyku. Z našich zistení vyplýva, že národný jazyk sa v listinách adresovaných trnavským richtárom alebo mestskej rade objavil najprv v súkromných alebo menej dôležitých otázkach. Toto zistenie odzrkadľujú i listiny napísané v nemeckom a slovenskom jazyku. Oproti listinám sa maďarčina v ďalších písomnostiach mesta objavila až o niekoľko desiatok rokov neskôr a jej využívanie sa stalo bežnou praxou iba v posledných desaťročiach 16. storočia.

Listiny svedčia o priebehu veľkolepého rozvoja v 16. storočí, kedy sa Trnava hneď po Bratislave stala hospodársky druhým najdôležitejším mestom regiónu, a vytvorila si tým

pevný základ pre kultúrny a cirkevný rozmach nasledujúceho storočia pod vedením Petra Pázmáňa. K tomuto ekonomickému posilneniu vo veľkej miere prispela činnosť jednotlivcov, hľadajúcich útočisko pred osmanskou expanziou. Títo so značným obratom hospodáriaci veľkoobchodníci dokázali pomocou svojich bohatých konexií naštartovať svoje neraz už skrachované podnikania z miesta azylu. Zmena etnického zloženia mesta sa teda tiež datuje do tohto obdobia. V druhej polovici 16. storočia kvôli početným zväčša k maďarskému etniku patriacim prisťahovalcom dosiahol počet maďarských obyvateľov v Trnave prevahu nad nemeckým a slovenským obyvateľstvom.

Zachovaná zbierka listín predstavuje predovšetkým bohatý prameň informácií o každodennom živote mesta. Listy rôznych tematických skupín ponúkajú náhľad na problémy mestskej spoločnosti alebo na bežné spory jednotlivcov. Viaceré majú obchodný charakter, čiže sa určitým spôsobom viažu k obchodníckej, remeselníckej a finančný zisk prinášajúcej činnosti obyvateľov mesta. Popri tom sa z listín dozvedáme o udalostiach celoštátneho významu; nájdeme v nich množstvo snemových správ, informácie o koncilných uzneseniach, hlásenia o vojenských operáciách tureckého ťaženia. V období reformácie pribúdajú správy o konfliktoch pramenciach v nezhodách katolíckej a protestantskej cirkvi. Mozaika jednotlivých informácií ponúka možnosť dotvorenia obrazu vymenovaných udalostí, ktorý vznikol na základe iného typu prameňov.

V zbierke dokumentov sme sústredili najstaršie (152 kusov) trnavské listiny v maďarskom jazyku a uverejnili sme ich vo vernom prepise originálov. Text listov sme doplnili o vysvetlivky a filologický poznámkový aparát. Na pripojenej mapke sme zvýraznili miesto vzniku jednotlivých listín a podľa jazykov sme zoradili do tabuliek trnavské spisy zo 16. storočia a archontológiu richtárov mesta.

Veríme, že naša práca bude užitočnou pomôckou pre výskum historikov i lingvistov.

8.3. Zusammenfassung

Ungarische Schriftlichkeit in Tirnau in dem 16. Jahrhundert

Die Niederlage in der Schlacht bei Mohács, welche das Ende des mittelalterlichen ungarischen Staates bedeutete, hatte einen starken Einfluss auf das ganze ungarische Königreich. Somit auch auf die ungarischen Städte, wie z.B. Tirnau (heute Trnava, auf Ungarisch: Nagyszombat).

Unsere Dissertation untersucht den Prozess, wodurch die schnellen politischen und militärgeschichtlichen Veränderungen, den Wandel des wirtschaftlichen Lebens beeinflusste. Weiterhin wird betrachtet, wie die Stadt Tirnau den Verlauf der Geschehnisse entsprechend ihren besten Möglichkeiten beeinflusste, sich dazu auch anpasste, und somit zum Sieger dieses Prozesses wurde. Diesen Erfolg verdankte die Stadt neben ihrer günstigen geographischen, stabilen rechtlichen und wirtschaftlichen Lage, auch den realistisch denkenden und anpassungsfähigen Politik ihrer Bürger. Mit dem Ausfall der Zentren der türkisch besetzten Gebiete, wurde ihre wirtschaftliche Bedeutung und der eingenommene Platz im Handel des Landes immer mehr geschätzt.

Während Pressburg die Verwaltungsrolle von Ofen, der mittelalterlichen Hauptstadt des Königreichs Ungarn übernahm, verschob sich das Zentrum der katholischen Kirche nach dem Fall allmählich von Gran nach Tirnau. Dieser Prozess dauerte lange und vollendete sich im nächsten Jahrhundert erst.

Tirnau ist, was den Reichtum an historischen Quellen angeht, einzigartig. Das Archiv hütet beinahe fünftausend Briefe aus dem 16. Jahrhundert. Diese Quellen liefern reichliche Informationen sowohl über den Anfang der ungarischen Amtssprache, als auch über die Geschichte der Stadt, und ist dabei auch ein wichtiger sprachgeschichtlicher Schatz.

Im ersten größeren Teil unserer Arbeit untersuchen wir die frühe Phase der ungarischen schriftlichen Amtssprache, und weisen nach, dass in der Nationalsprache persönliche Briefe so an die Richter oder an den Stadtrat geschrieben wurden. Diese Feststellungen unterstützen auch die Briefe in deutscher und slowakischer Sprache. Die ungarische Sprache erschien in anderen Schriften der Stadt mit jahrzehntelanger Verspätung, ihre Verwendung wird erst am Ende des 16. Jahrhunderts üblich.

Beim Lesen der Briefe werden wir Zeuge der Entwicklung, wie sich Tirnau im 16. Jahrhundert neben Pressburg in wirtschaftlichen Hinsicht zur zweitbedeutendsten Stadt entwickelt, und den Boden für das kulturelle und kirchliche Aufblühen der Stadt in der Zeit von Péter Pázmány vorbereitet.

Verstärkt wurde diese Entwicklung durch die Arbeit von Flüchtlingen, welche wegen der osmanischen Expansion in die Stadt geflohen sind. Es waren oft Großhändler, welche durch ihre Beziehung, ihre Tätigkeit in der Stadt weiterführen konnten.

Die Veränderung der ethnischen Zusammensetzung änderte sich auch um diese Zeit. Dank der Großzahl der ungarischen Einsiedler wurden die Ungarn zur Mehrheit der Bevölkerung im Gegensatz zu den Deutschen und Slowaken.

Die aufbewahrten Briefe sind in erster Linie eine reiche Quelle für das Alltagsleben. Die Briefe, welche in verschiedenen thematischen Gruppen eingeordnet werden können, handeln in erster Linie über die alltäglichen Problemen in der städtischen Gesellschaft und der einzelnen Bürger. Viele davon sind von geschäftlichen Charakter. Sie beziehen sich in irgendeiner Weise auf die Handels-, Handwerkstätigkeit und den Geldumsatz der städtischen Bürger.

Daneben werden wir auch über Ereignisse von landesweiter Bedeutung informiert, es erscheinen viele Reichstagberichte, Mitteilungen über Synoden, oder Berichte über die militärischen Manöver des Türkenkrieges. In der Zeit der Reformation lesen wir auch von den Konflikten zwischen Katholiken und Protestanten. Mit diesen, zwar mosaikhafte aber einzigartigen Informationen, kann das Bild über diese Zeit und über diese Ereignisse weiter nuanciert werden.

Im Anhang wurden die ältesten ungarischen Briefe (152 Stück) gesammelt und in buchstabentreue Transkription dargestellt. Die Texte der Briefe sind mit Erklärungen und philologischen Notizen ergänzt. Der Erstehungsort der Briefe wurde auf einer Karte dargestellt. Eine Tabelle beinhaltet die sprachliche Verteilung der tirnauer Briefe aus dem 16. Jahrhundert und die Archontologie der Richter der Stadt.

Wir hoffen, dass unsere Arbeit sowohl für die Historiker als auch für die Sprachgeschichtsforscher von Nutzen sein wird.